

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ON YILI

Elinizdeki kitap, IPS İletişim Vakfı / Bağımsız İletişim Ağı olarak Türkiye’de haklar açısından önceki on yıla göre açıkça gerileme yaşandığını gözlemlediğimiz ve bunu periyodik raporlarımız aracılığıyla belgelediğimiz 2012-2022 döneminden basın ve ifade özgürlüğüne dair kişisel anlatılar sunuyor. Çalışma, bu açıdan bakıldığında Vakfın 2012 yılında yayımladığı “İfade Özgürlüğünün On Yılı 2001-2011” kitabının tamamlayıcısı; onar yıllık bu iki dönem arasındaki sürekliliklerin ve kopuşların belgesi niteliğinde.

İlk kitabın okuyucuyla buluşmasının üzerinden henüz altı ay bile geçmemişken Taksim Meydanı’nda muazzam bir kalabalığın içinde iki canlı yayın aracının ters çevrildiğini, bir tane sinin üzerine “penguen medyası” yazıldığını görmüş, bir anlığına “ikinci on yıl tek bir kitaba sığacak mı?” diye düşünmüştüm. Bugün geriye dönüp baktığımızda artık “ana akım” değil “havuz medyası” gibi iktidar-sermaye ilişkisini olanca çıplaklığıyla vurgulayan bir terime başvuruyor; otosansürün “mesleki refleksi” tümüyle kuşatma altına aldığı mevcut medya ortamında bağımsız gazeteciliğin kendisinin bir direnişe dönüştüğünü teslim ediyoruz. Bu kitap, gazetecilikte diretenler sayesinde ve onlar tarafından yazıldı; ancak *anlatılan sizin hikâyeniz.*

— Evren Gönül

ISBN-13: 978-605-85516-6-4

9 786058 551664

HAZIRLAYAN
GÖKÇER TAHİNCİOĞLU

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ON YILI İKİNCİ KİTAP 2012-2022

KATKILAR

Alican Uludağ, Aysun Cerek, Ayşegül Doğan
Bahadır Özgür, Burcu Karakaş, Erol Önderoğlu
Fikret İlkiz, Gökçer Tahincioğlu, Kenan Şener, Levent Pişkin
Mehtap Ceyran, Mehveş Evin, Özlem Akarsu Çelik
Sibel Yükler, Timur Soykan, Ulaş Karan
Yetvart Danzikyan, Yıldız Tar

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ON YILI İKİNCİ KİTAP 2012-2022

IPS İLETİŞİM VAKFI YAYINLARI

IPS İletişim Vakfı Yayınları: 18

HAZIRLAYAN
GÖKÇER TAHİNCİOĞLU

İFADE
ÖZGÜRLÜĞÜNÜN
ON YILI
İKİNCİ KİTAP
2012-2022

IPS İletişim Vakfı Yayınları: 18
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ON YILI
İKİNCİ KİTAP, 2012-2022
Hazırlayan: Gökçer Tahincioğlu

© IPS İletişim Vakfı

İlk Basım: Haziran 2023

IPS İletişim Vakfı
Faik Paşa Yokuşu No: 37/7-8 Kat: 3
34430, Beyoğlu, İstanbul
Tel: +90 212 2511503, Faks: +90 212 2511609
e-posta: bia@bianet.org
web sitesi: www.bianet.org
Yayınevi Sertifika No: 26549

Kapak Tasarımı: Emine Bora
Ofset Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd. Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 44865

ISBN NO: 978-605-85516-6-4

•

Bu kitap
İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA)
ve Heinrich Böll Stiftung Derneği (HBSD) Türkiye Temsilciliği
desteği ile yayımlanmıştır.
Burada dile getirilen görüşler IPS İletişim Vakfı'na aittir.
Dolayısıyla hiçbir biçimde SIDA ve HBSD'nin
resmi görüşleri olarak değerlendirilemez.

 İsveç
Sverige

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

HAZIRLAYAN
GÖKÇER TAHİNCİOĞLU

**İFADE
ÖZGÜRLÜĞÜNÜN
ON YILI
İKİNCİ KİTAP
2012-2022**

Alican Uludağ, Aysun Cerek, Ayşegül Doğan
Bahadır Özgür, Burcu Karakaş, Erol Önderoğlu
Fikret İlkiz, Gökçer Tahincioğlu, Kenan Şener, Levent Pişkin
Mehtap Ceyran, Mehveş Evin, Özlem Akarsu Çelik
Sibel Yükler, Timur Soykan, Ulaş Karan
Yetvart Danzikyan, Yıldız Tar

İÇİNDEKİLER

Vakıf'tan:
75 Yıllık İnsan Hakları
ve İfade Özgürlüğü Maceramız
Fusun Özbilgen 9

I. BAŞLANGIÇ

Büyü de Baban Sana...
Gökçer Tahincioğlu 19

10 Yıl: Sansürün Rengi Siyahıtır
Fikret İlkiz 25

Geçmişin Umudu En Nihayetinde Neydi?
Mehtap Ceyran 41

II. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ MÜCADELESİ

BİA Medya Gözlem'den - 2012
Emel Gülcan 71

Gezi'den Önce ve Gezi'de Medya:
Çünkü Kimse Masum Değil
Mehveş Evin 77

BİA Medya Gözlem'den: 2013
Erol Önderoğlu 86

Medya Gözlem:
Gezi Direnişi, 2013, Gün Gün 88

Medya Gözlem 2013/Gezi
Dört Aylık Medya Bilançosu
Emel Gülcan 99

Gezi'den Sonra Darbeden nce:
2013-2016 Yılları Arasında İfade zgrlg
Kenan Şener 110

BİA Medya Gözlem'den: 2014-2015
Erol Önderoğlu 137

OHAL'de Türkiye: Darbeden Sonrası
ve OHAL Dönemi
Gökçer Tahincioğlu 141

İnsan Hakları Ortak Platformu OHAL Raporu
Feray Salman, Aysel Ergün 158

BİA Medya Gözlem'den: 2016-2019
Erol Önderoğlu 165

Başkanlık Sistemi ve OHAL'den Sonra:
Kurumsallaşma ve Sansür
Alican Uludağ 173

BİA Manifest / Ağustos 2019
Basın Kartını Devletin Vermesi Kabul Edilemez 192

BİA Medya Gözlem'den: 2020-2022
Erol Önderoğlu 194

III. HEDEFTEKİLER

Simgeler: Yüz Yıllık On Yıl

Levent Pişkin 207

Barış Bildirisi'nin 4. Yılı, bianet, 11 Ocak 2020:

Beraat Var; Göreve İade Yok

Tansu Pişkin 219

Sokaktaki Gazeteciler: Gazetecilikte Diretenler,

Gazetecilik İçin Direnenler

Sibel Yüklér 221

Kadın Gazeteciler Ne Yaşadı?

Özlem Akarsu Çelik 248

LGBTİ+'ların İfade Özgürlüğüne Genel Bir Bakış:

Fırtınam, Felaketim, Hasretim

Yıldız Tar 259

Değişmeyen Hedef: Kürt Medyası

ve 33 Yıllık Bir Gelenek

Ayşegül Doğan 286

Azınlık Basınının Hali Pürmelali

Yetvart Danzikyan 315

Ana Akım Medya Nasıl Çöktü:

Sansür Hatıraları

Timur Soykan 322

Medyanın Sermaye Yapısındaki

Değişim-Dönüşümün Ekonomi Politigi

Bahadır Özgür 358

MOM Türkiye Raporu:

İktidara Yakın Medyanın Resmi 369

**“Gereğini Yapacaksın”:
Medya Nasıl İktidarın Oyuncağı Oldu,
Aparatlar Nelerdi?**

Burcu Karakaş 372

Konserve Hazırlarken Nasıl Terörist Oldum?

Aysun Cerek 385

IV. KARŞILAŞTIRMALAR

BİA Manifest 2 Kasım 2019:

TCK 299 Kaldırılmalı 401

BİA Medya Gözlem Değerlendirmesi

Ulaş Karan 405

Yazarlar 425

Kısaltmalar 431

Dizin 437

Vakıf'tan:

75 Yıllık İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Maceramız

Füsun Özbilgen

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile ‘İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin Resmi Gazete ile yayınlanması, yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması kararlaştırılmıştır.”

75 yıl önce Türkiye Cumhuriyeti devleti henüz 25 yaşındaydı ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 4 ay önce kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni bu şekilde kendi iç hukukuna geçiriyordu.

İç hukukuna geçirmekle kalmıyor okullarda ve başkaca eğitim kuruluşlarında okutulmasını ve yorumlanmasını istiyordu. Bu Beyanname’nin radyo ve gazetelerde açıklanmasını, duyurulmasını, halkın insan hakları konusunda bilgilendirilmesini istiyordu. Neden televizyonlarda ve internetten ve sosyal medyadan duyurulmasını istememişti diye soran gençler olabilir. Televizyon ve internet henüz icat edilmemişti diye hatırlatalım sadece.

Televizyonların olmadığı zamanlarda, sinemalarda Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’nın acımasız sahnelerini gösteren pek çok film izliyorduk elbette. 1939 yılında başlayıp dünyayı kasıp kavurduktan sonra 1945 yılında sona eren İkinci Dünya Savaşı’nın ardından kurulmuştu Birleşmiş Milletler.

50 milyondan fazla insanın öldüğü, dünyanın belli başlı kentlerinin yıkıldığı, kolsuz bacaksız kalmış insanların, parçalanmış,

birbirini yitirmiş ailelerin, kimsesiz kalmış milyonlarca çocuğun, açlık ve sefaletin kol gezdiği ve büyük bir yıkımın olduğu bir savaş yeni bitmişti.

Birleşmiş Milletler'i bu vahim olayları yaşayan insanların "Ne yapıyoruz biz, ne kazandık, savaş insanlığa kazanç değil yıkım getiriyor" anlayışına varması ile bir araya gelen ülkeleri kurmuştu. Örgüt de kolları sıvamış ve kurduğu komisyonda hazırlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni 10 Aralık 1948 günü tüm üye ülkelerin katıldığı Genel Kurulu'nda kabul etmişti. Şöyle diyordu:

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

"Birleşmiş Milletler Genel Kurulu;

İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni ilan eder."

10 Aralık İnsan Hakları Günü olarak günümüzde de kutlanıyor ama o belgede yazılan insan hakları acaba kaç ülkede, ne ölçüde uygulanıyor?

İfade özgürlüğü

İfade Özgürlüğü İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesinde yer alır.

Daha hangi maddeler var dersiniz, insan hakları ile ilgili maddelerin hepsini buraya geçirmek istiyorum. Çünkü ne yazık ki okullarda okutulmuyor, radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta (yayında) bulunulmuyor.

Bir arkadaşım TRT yıllarını anlatırken şöyle demişti: "TRT'de program yaparken her hafta bir insan hakları maddesinden örnek

veriyordum ve sonunda kapının önüne konuldum. İşsiz kaldım.”

İfade özgürlüğü 19. maddede; bu maddeye gelene kadar insanın yaşama hakkı, eşitlik, güvenlik, işkence görmemek, köle ve kul olmamak, hukuki varlığının tanınması, yasa önünde eşitlik, keyfi tutuklanmama, tarafsız mahkemelerde yargılanma, özel yaşamına ve haberleşmesine dokunulmama, seyahat, sığınma, evlenme, din ve vicdan hürriyetleri de Beyanname’de sayılıyor.

Bu Beyanname’ye imza koyan devletler insanlara tanınan bu hakları kendi ülkelerinde güvence altına almış oluyorlar. Sahiden aldılar mı?

Demokrasi götürmek adına oraya buraya savaş açan Amerika Birleşik Devletleri neden WikiLeaks sitesinde ABD’nin savaş suçlarını ifşa eden Julian Assange’a İngiltere ile bir olup yapmadığını bırakmadı? Halen de ölene kadar hapiste kalması için savaşıyor.

Rusya’da veya Çin’de insan haklarından ne ölçüde söz edilebiliyor? Suudi Arabistan veya Afganistan’ı geçtik de Afrika, Asya ülkelerinde ne ölçüde insan haklarına saygı var? Belki bir parça Avrupa’da kalmış ama onlar da mültecileri geri itme ve Akdeniz’e dökme telaşında.

Ya bizim ülkemizde? Sokak ortasında öldürülen aydınlarımızın tetikçileri değil de asıl katilleri uzun uzun mahkeme süreçleri ile oyalanıp nasıl gözlerden saklanıyor?

İnsan hakları ile ilgili konuları yazan gazeteciler neden sürekli mahkemelerde, hapislerde sürünüyor?

75 yıl önce okutulsa bile artık okullarda okutulmayan, basın-döviz edilmeyen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ndeki hakları şuraya yazayım ki okumak isteyenler okusun:

Madde 1: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2: Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister

bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 3: Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4: Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Madde 5: Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

Madde 6: Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

Madde 7: Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirge'ye aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8: Herkesin anayasa ya da yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.

Madde 9: Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde 10: Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

Madde 11: Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.

Hiç kimse işlendiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12: Kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılmaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 13: Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır. Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Madde 14: Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.

Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

Madde 15:

1. Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.
2. Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 16: Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.

Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleyle yapılır.

Aile, toplumun doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur.

Madde 17: Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır.

Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Madde 18: Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19: Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sı-

nırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Madde 20: Herkesin silahsız ve saldırsız toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.

Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

Madde 21: Herkes, doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.

Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.

Halkın iradesi hükümet otoritesinin temelidir. Bu irade, gizli veya serbestliği sağlayacak benzeri bir yöntemle genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak ve belirli aralıklarla tekrarlanacak dürüst seçimlerle belirlenir.

Madde 22: Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

Madde 23: Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.

Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.

Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır.

Madde 24: Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır.

Madde 25: Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsiz-

lik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

Madde 26: Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirir ve Birleşmiş Milletler'in barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Madde 27: Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.

Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28: Herkesin bu Bildirge'de öngörülen hak ve özgürlüklerin gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29: Herkesin, kişiliğinin serbestçe ve tam gelişmesine olanak veren topluma karşı ödevleri vardır.

Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur.

Bu hak ve özgürlükler hiçbir koşulda Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30: Bu Bildirge'nin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişiye, burada açıklanan hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.

Bildirge metni böyle.

75 yıl önce bu Bildirge'nin altına imza koymuş, insan haklarını tanımış ve iç hukukuna sokmuş olan, bu hakları tüm ulusa duyurmaya çalışan, bu haklara anayasalarında yer veren devletimiz bugün ne ölçüde bu hakları tanıyor?

75 yılda ileri mi gittik yoksa geri mi? Buyurun, siz karar verin.

I BAŞLANGIÇ

Büyü de Baban Sana...

Gökçer Tahincioğlu

Cemile Çağırğa, Cizre’de, 7 Eylül 2015’te, evinin önünde keskin nişancı ateşiyle can verip, cansız küçük ellerine kına yakılarak, kokmasın diye iki gün boyunca derin dondurucuda saklandığında henüz 10 yaşındaydı.

Bu cümleyi yazamayan gazetelerden biri cumhuriyetin ilanından hemen sonra, bir diğeri 1940’larda, bir başkası 1950’lerde kurulmuştu.

Cemile Çağırğa yaşasaydı, birkaç ay sonra, 10 Ekim 2015’te, Ankara Garı önünde iki canlı bombanın intihar saldırısında, ki cumhuriyet tarihinin en büyük saldırısı, 109 kişinin yaşamını yitirdiğini, ölenlerin bir milli maçta ıslıklandıklarını, bazılarının bin yıllık bir marş eşliğinde halay çektikleri sırada öldükleri için, “saldırıyor biliyorlardı” denilerek “terörist” ilan edileceklerini görecek, anlam veremeyecekti.

Bir çocuk, nerede büyürse büyüsün, istihbarat birimlerinin saldırı olacağı uyarısında bulunmasına rağmen binlerce kişinin geldiği bir meydana önlem alınmamasını ve görevlerini yapmayanların soruşturma dahi geçirmemesini anlayamaz elbette.

Cemile Çağırğa yaşasaydı, üstelik hiç yadırgamadan, bir yıl sonra, 15 Temmuz 2016’da yapılacak darbe girişimine tanıklık edecekti. Tankları, silahları, uçakları erkenden tanıdığından yadırgayacağı bir şey yoktu ortada. Ardından Olağanüstü Hal ilan edilmesine de tanıklık edecekti. Muhtemelen Olağanüstü Hali de yadırgamayacaktı. Cizre’de büyüyen bir çocuğun olağan halleri...

İki yıl sürecek Olağanüstü Hal boyunca, askeri darbe girişimiyle yakından uzaktan ilgisi olmayan, cemaatlerin, tarikatların kapısından geçmemiş, sadece daha adil, barış içerisinde yaşamak istediğini barışçıl biçimde dillendirdiği için yüzlerce kişinin haksız hukuksuz bir biçimde mesleklerinden ihraç edildiklerini, televizyonlarda haber olamadığı için izleyemeyecekti.

Bütün bu zaman içerisinde patlayan bombaları, konuştukları için tutuklanan insanları görecek. Yasaların günden güne değiştiğini, yapılanların ağır bir hava gibi insanların üzerinde yarattığı mutsuzluğu... İhraç listelerine girip girmediğine bakanların uykusuzluklarını, ardı arkası kesilmez operasyonları, yasaklamaları, fişlemeleri... "İltisak" kavramını duyacaktır haberlerde misal, sorduğu kişiler tam anlatamayacaktı, insanların bir kişiye "merhaba" dedikleri için neden "terörist" sayılabileceklerini...

Zaten hayattayken ve daha dünyayı anlamamışken, dünya açılacak bir çekmeceyi merak etmek, marketten şeker almak, babanın eve dönmesiyle henüz, Suruç'ta gençlerin üzerinde patlayan bombaları görmüştü.

Ali İsmail'in yerde tekmeleterek öldürüldüğünü, kamera kayıtları olmasa katillerinin rahatça gezebileceklerini ve zaten kısa bir süre dışında rahatça gezebildiklerini...

Bir gece yaşadığı ilçenin aniden karanlığa gömüldüğünü, silah seslerinden uyuyamadıklarını, günlerce evden çıkmadıklarını görmüştü.

Tutuklanan gazetecileri, onlara kurulan kumpasları görmüştü.

Elbette bunların anlamı yoktur bir çocuk için. Ancak bunlarla büyüyen bir çocuk için hemen her şey doğallaşır. Dünya bütün bu olanlardan ibarettir.

Cemile Çağırğa yaşasaydı, bu yıl tam 18 yaşına basacaktı. Yurtdışına gitme hayalleri kuracaktı muhtemel. Üniversitelerin çok anlamı kalmadığını, içlerinin boşaltıldığını, nereyi kazanırsa kazanırsın iş bulamayacağını düşünüp umutsuzluğa kapılacaktı. Öldürülen kadınları, istismara uğrayan çocukları görüp, okuma şansı bulursa şayet, gideceği bir başka şehirde özgürlüğü içine çekmekten çok kötülüklerden nasıl korunabileceğini geçirecekti aklından.

Belki yaşadığı küçük ilçede, dünya ile tek bağı olan internet siteleri yasaklandığında, VPN kullanmayı öğrenecek, bunu neden öğrenmek zorunda kaldığını düşünecekti.

Öfkelendiğinde bir mesaj paylaşmadan önce üç kez düşünecek, üç kez düşünmesine rağmen iki çift söz eden yaşlılarının nasıl gözaltına alındıklarını görecek.

Herkesin ama herkesin terörist ilan edilebileceğine tanıklık edecek, doğduğu yer için olağan karşılanan bu durumun nasıl ulusal bir kabule dönüştüğünü sorgulayacaktı.

Cemile Çağırğa büyüseydi, baskılara, işkencelere, kelepçelere, gözaltılara tanıklık edecekti. Büyüyüp de on yedisine geldiğinde, baskıları, açlığı, yoklukları görecek.

10 yaşında kaldı, büyüyemedi.

Bu kitap, bütün bu yaşananlar kayda geçsin diye hazırlandı. Cemile Çağırğa kayda geçsin, Gezi direnişi kayda geçsin, darbe ve sıkıyönetim kayda geçsin, yasal değişiklikler kayda geçsin, ölenler, kalanlar, kaldığı için suçluluk duyanlar kayda geçsin, terörist ilan edilenler, gözaltına alınanlar, işkence görenler kayda geçsin, içleri boşaltılan kurumlar, siyasetin emrinde, hazır ola geçmiş sözde bağımsızlar kayda geçsin diye hazırlandı.

IPS İletişim Vakfı'nın 2001'den bu yana Türkiye'de öldürülen, saldırıya uğrayan gazetecileri, kapatılan haber kuruluşlarını, engellenen habercileri, halkın üzerindeki yasal baskıları, Terörle Mücadele Yasası değişikliklerini, ifade özgürlüğü ihlallerini, haberciye ve medyaya saldırıları, halkın haber alma hakkına, gazetecinin haber yapma özgürlüğüne getirilen kısıtları, bütün bu ihlallere karşı mücadeleyi 21 yıldır izleyerek oluşturduğu BİA Medya Gözlem raporları bu kitaba kaynaklık ediyor.

Başından bugüne esas olarak raporları Erol Önderoğlu hazırladı. 2011 (2., 3., 4., çeyrek rapor), 2012 (dört çeyrek rapor), 2013'ün ilk üç çeyrek raporu Emel Gülcan tarafından hazırlandı. Önderoğlu'na, 2020'nin son 1., 2. ve 3. çeyrek raporlarında İdil Aydınoglu ve Sinem Aydınli, 2021'in tüm raporlarında Sinem Aydınli eşlik etti.

Medya Gözlem raporlarıyla ilgili ilk çalışma "İfade Özgürlü-

ğünün On Yılı – 2001-2011” adını taşıyordu. Emek Çaylı ve Gülşüm Depeli’nin hazırladığı kitapta Fikret İlkiz, Erol Önderoğlu ve Çiğdem Mater’in de yazıları yer aldı.

İkinci on yılın tablosu, ilk on yılı bile hasretle aratacak günlerden geçtiğimizi gösteriyordu.

İkinci on yıllla ilgili çalışmayı tasarlayanlar, bir de yaşadıklarımızın anlatılmasını istedi. Zira sadece rakamlar, sadece istatistiklerle açıklanacak gibi değildi yaşadığımız son on yıl. Kitabın yazarlarından Levent Pişkin’in yazısında belirttiği gibi, başka bir ülkede ancak yüz yılda yaşanabilecek olaylar yaşanmıştı geride bıraktığımız on yılda.

Darbe girişiminden operasyonlara, yolsuzluklardan cinayetlere, sansürden bombalara ne yoktu ki?

Bütün bu dönemleri birbirinden değerli, gazeteciler, yazarlar ayrıntılı biçimde kaleme aldı. 2012’den bugüne yaşananları, ifade özgürlüğünün, basın özgürlüğünün başına gelenleri anlattı. Her biri zaten yaşananların mağduru, öznesiydiler aynı zamanda. Bir anlamda tanıklıklarını anlattılar başka tanıkları da anımsatarak.

Kitabın başlangıç bölümünde değerli hukukçu Fikret İlkiz, on yılın ruhunu anlattı. Edebiyatçı Mehtap Ceyran, on yılın üzerinde bıraktıklarını.

Kitabın “İfade Özgürlüğü Mücadelesi ve Türkiye” başlıklı ilk bölümünde, Gezi direnişinden önce ve sonra medyanın ahvali gazeteci Mehveş Evin, Gezi’den 15 Temmuz 2016’ya kadar yaşananlar gazeteci Kenan Şener tarafından anlatılıyor. 19 Temmuz 2016-21 Temmuz 2018 arasındaki Olağanüstü Hal (OHAL) döneminde yaşananları dilim döndüğünce ben aktarmaya çalıştım. OHAL’in kaldırılmasından bugüne kadar yaşanan süreci de gazeteci Alican Uludağ aktardı.

Her dönem tablonun nasıl giderek ağırlaştığı anlaşılabilsin diye bu bölümlerin aralarında, BİA yıllık Medya Gözlem raporlarının özetlerine yer verildi. Farklı bölümlerde, konularla ilgili farklı kurumların hazırladıkları raporların özetleri de okura sunuldu.

Kitabın “Hedeftekiler” başlıklı ikinci bölümünde on yıllık süreçte her koşulda hedefte yer alan kesimlerin yaşadıkları anlatıldı.

Hak savunucusu, avukat Levent Pişkin, on yıllık dönemin genel bilançosunu, gazeteci Sibel Yüklük sokaktaki gazetecileri, gazeteci Özlem Akarsu Çelik kadın gazetecilerin macerasını, gazeteci Yıldız Tar terör örgütü ilan edilen LGBTİ+'ları, gazeteci Ayşegül Doğan her dönem hedefte olan Kürt medyasını, gazeteci Yetvart Danzikyan azınlık medyasını, gazeteci Timur Soykan ana akım medyanın çöküşünü, gazeteci Bahadır Özgür medyanın ekonomi politikasını ve medya kurumlarının nasıl el değiştirdiğini, gazeteci Burcu Karakaş medya ve ilgili kurumların nasıl aparat olarak kullanıldığını, emekli öğretmen Aysun Cerek bir gecede hemen herkesin nasıl terörist olabileceğini yazdı.

Akademisyen Ulaş Karan, kitabın son bölümünde bianet raporlarından ve yasal değişikliklerden hareketle on yılın ifade özgürlüğü hakkı ihlallerinin, bununla ilgili rakamların anlamını aktardı.

IPS İletişim Vakfı'nda Atölye BİA ve bianet'ten bütün emekçilerinin kitapta hakkı büyük. Ancak bu çalışmayı yaşama geçirirken özellikle Öznur Subaşı, Nazan Özcan, Sakine Orman ve Sinem Aydınlı büyük emek verdiler. Evren Gönül ve 22 yıldır Medya Gözlem raporlarını sabırla hazırlayan ve Türkiye tarihine not düşülmesini sağlayan Erol Önderoğlu'nun hakları ödenmez.

Nadire Mater ile Ertuğrul Kürkçü'nün yol göstericiliği, doğru hedeflere odaklanmamızı sağladı. Ve elbette bunca yıldır karanlıkta kalmamıza yazdıklarıyla engel olan gazeteci ve yazar dostlarımız, kendi bakış açıları ve özgün üsluplarıyla yazdıkları bölümlerle, içinde kaybolduğumuz bu sisli, puslu havada birer sis çanı oldular bizim için. Teşekkürlerle.

Bu kitabın yayına hazırlandığı aşamada, Kahramanmaraş merkezli, 11 kenti yerle bir eden büyük bir deprem felaketini yaşadık. On binlerce insan yaşamını yitirdi, on binlerce insan yaralandı, yüz binlerce insan evsiz kaldı. Büyük acılara tanıklık ettik.

Böyle bir süreçte bile internet kısıtlamaları, sosyal medya yasağı ile karşılaştık. Gazeteciler saldırıya uğradı. İşkence ve linç nedeniyle ölen yurttaşlar oldu.

Ardı ardına dizildiklerinde "bunları mı yaşadık, bu kadar ka-

ranlık mıydı?” duygusu veriyor kitap, doğru. Ve depremde yaşananlar bile bu karanlığın sağlamlasını yapmak için yeterli.

Ancak yaşadık. Ne yaşadığımızın kaydının tutulması, anlatılması önemli. Anlatılanlara yönelik itirazlar da önemli. Hakikat, hepsinin toplamından çıkıyor ve geride bıraktığımız dönemde belki de en çok özlediğimiz, en çok ihtiyaç duyduğumuz kavramların başında hakikat geliyor.

Ve itirazsız, tek sesli bir dünyayı özleyenlerin yaptığına inat, itirazlara da yer bırakarak, insanların kendi cephesinden anlatması gerekiyordu geçilen dönemleri.

İnsanların adalete ihtiyaç duyduklarını söylemeleri gerekiyor. En azından “terörist değilim ben” diye haykırabilmeleri.

Tek umudumuz, bir gün bu kitabı eline alanların, geride kalmış bir dünyayı şaşırarak okumaları. Şaşırmak duygumuzu yeniden kazanabilmek.

O zaman bütün bu cesaret, bütün bu itiraz, bütün bu anlatma çabası bir anlam kazanacak.

Hakikate o zaman biraz olsun yaklaşabileceğiz ve adaletten o zaman bahsedebileceğiz

Cemile Çağırğa'nın küçük ve cansız bedeni daha 10 yaşında, bir derin dondurucuda iki gün boyunca ailesi tarafından, kokmasın diye saklandı.

Bütün bir ülke olarak bunu konuşabildiğimiz gün, bugünleri geride bırakmış olacağız.

İyi okumalar.

On Yıl: Sansürün Rengi Siyahtır

Fikret İlkiz

Yıllar önce matbuat kanun dairesinde serbestti...

Artık Anayasa'ya göre basın hürdür, sansür edilemez.

Sansürün döneme göre rengi vardır. Sansürün rengi olur mu?

Dönemine göre sansürün rengi, uygulayanların tutumlarına göre değişti.

Sansür bazen siyahtı, bazen beyaz.

Eskiden gazetelerde sütun sütun "beyazlar" varsa sayfada çıkacak haberler sansürlenmiş demektir. Gazeteciler inadına sansüre uğramış haberi yayımlamaz ve gazetede yerini boş bırakırlardı. Gazete ve dergilerdeki beyaz sütunlar ve boşluklu sayfalar "istenmeyen haberler", "sakıncalı makaleler" sansürlenmiş haber ve makaleler demektir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in dediğine göre sansürün renginin beyaz olduğu zamanlarda "... Nerede on satırlık bir fıkra basılmak üzere ise bunun en az beşi çıkarılmağa mahkûmdur. Ne için çıkarılmıştır? Bunu hiçbir vakit anlayıp ona göre davranmak, şu on satırın çıkarılabilecek olan beşini yazmamak mümkün olamıyordu".¹

Siyasal iktidarların sansür memurları, gazeteler basılmadan önce siyasal iktidarın işine gelmeyen haberleri ve makaleleri makaslar ve gazetelerde o haberlerin olduğu yerler beyaz renkli sütunlar olarak boş olarak yayımlanırdı.

Sansürün rengi beyazdı²...

1. Halit Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, Bölüm 128, 2. Baskı, YKY, 2021.

2. *Cumhuriyet* gazetesi el kitaplarından Cevdet Kudret'in *Abdülhamit Döneminde Sansür - I* adlı eserinde sansürün nasıl işlediği anlatılır. Abdülhamit devrinde gazeteler

Günümüzde haberler, makaleler önceden sansürlenmiyor. Artık kanunlar vardır ve özgürlüklerden yanadır. Anayasaya göre basın hürdür sansür edilemez.

Çaresini bulan siyasal iktidarlar medyada yayından sonra sansür uyguluyor, artık sansürün rengi yoktur; ama vardır ve siyahtır.

Öncelikli işleri baskı ve korku ortamı yaratmak olan siyasal iktidarlar gazetecileri, haberleri ve makaleleri cezalandırmayı seçti. Gazeteciler hapse atıldı, atılıyor. Gözaltına alınıyorlar, tutuklanıyorlar. Böylece “caydırıcı etki” yaratılmak suretiyle “oto-sansür” sindirilen bir sistem olarak siyasal iktidarların tercih edilen yöntemine dönüştürülmeye çalışılıyor.

Siyah ve beyaza inat değişmeyen tek şey; yıllardır sansürdü.

Asıl olan bireylerin temel insan haklarıdır.

Devlet basın ve haber alma özgürlüklerini sağlayacak tedbirleri alır, görevi sınırlandırmak değildir. Özgürlük esas, sınırlandırma istisnadır.

Devletin korunması iddiasıyla halkın bilgilene hakkı sınırlandırılmaz. Bu hakkı sınırlandırmak için gerekçe yaratılmaz ve “gerçeğe uygun haber dolaşımının suçlanması” kabul edilemez. Demokrasilerde, hükümetlerin halkından gizleyeceği bir şey olmaz, olmamalıdır. Bireyin “bireysel bilgilene hakkının” sınırlandırmayacağı demokrasilerde ön şarttır.

İfade özgürlüğü tüm temel hakların omurgasıdır.

Bireysel bilgilene “hak” olduğuna göre bu hakka işlerlik sağlayan kitle iletişim araçlarının “doğru ve yaygın haber dolaşımını” sağlamak özgürlüğü ve görevi engellenemez. Bu basit ve anlaşılır gerçeğin topluma yansımaları, yaşama egemen olması beklenmez; zaten vardır ve var olmalıdır.

dergilerle ilgili işlemler Matbuat Müdürlüğü tarafından Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü ve Matbuat-ı Hariciye olarak yürütülürdü. 1878 yılında kurulan Sansür Kurulu ise Dahiliye Nezareti'ne (İçişleri Bakanlığı) bağlıydı. Gazetelerin, dergilerin, tiyatroların sansürünü bu Müdürlük gerçekleştirir, basımevlerinin ve kitapçıların denetimini Maarif Nezareti'yle birlikte yürütürdü. Matbuat müdürleri Dahiliye Nezareti'ne bağlıydı. Dönemin meşhur matbuat müdürleri Mehmet Efendi, Ahmet Arifi Bey, Behçet Bey, Kemal Bey'di. En zalimi Hıfzı Bey ve “kılıkuşuk” lakaplı Ebu Mukbil Kemal Bey'di.

İfade özgürlüğü halkın haber alma hakkının çekirdek özüdür ve dokunulmaz temel insan hakkıdır. Bir başka anlatımla, ifade özgürlüğünün çekirdek özüne dokunulmaz.

Düşünce açıklamak özgürlüğü, çağımızda, “halkın bilgilendirme ve gerçekleri öğrenme hakkını” sağlayan vazgeçilmez değerdir. Öğrenme hakkının varsayılabilmesi ise, “özgür, doğru, yaygın bilgi ve haber dolaşımını” ve bir düşünce etrafında örgütlenme hakkını öngören siyasal, yasal yapının gerçekleştirilmesine bağlıdır.³

Sadece söz söyleyenlerin, yazı yazarların, haber yayımlayanların ifade özgürlüğü hakkı yoktur. Söylenen sözü dinlemek, yazılan yazıya ve habere ulaşmak, yayımlanan haberi elde etmek, okumak, radyo ve televizyonu izlemek ifade özgürlüğüdür ve herkesin hakkıdır.

Dinleyiciye, izleyiciye, okuyucuya haberin, yazının, görüşlerin ve düşüncelerin ulaşması önünde engel varsa, sınırlandırma uygulanıyorsa demokrasi yoktur. Ülkenin rejimi despotiktir. Haber, görüşlerin, bilgilerin kamuoyuna, halka ulaşmasını engellemeyen, demokratik toplum düzen gereklerine uygun olarak sınırlandırmaları en aza indiren rejim demokrasidir. Ancak böyle bir devlet hukuk devletidir.

Sonuç basittir; eğer, özgür haber dolaşımının sınırlandırıldığı, engellendiği bir ortam yaratılır ve yasal düzenlemeler yapılırsa, yasalar bu amaçla üretiliyorsa ve bu amaca hizmet eden düzen varsa “demokratik siyasal yapı” yok demektir.

O halde, Türkiye’de “demokratik siyasal yapı” yoktur.

Demokratik siyasal yapının olmadığı bir ülkede, halkın gerçekleri öğrenme, bilgilendirme hakkını sağlayacak olan, bütün sınırlandırma ve engellemelere rağmen gazeteciler görevini sürdürebilirler; ama tehlike altındadırlar.

Türkiye’de gazetecilik tehlike altındadır.

Gazeteciler görev ve sorumlulukları çerçevesinde halkın bilgi edinme, gerçekleri öğrenme, haber alma ve herkesin görüş sahibi

3. Çetin Özek, *İfade Özgürlüğü Hapiste*, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını, Ankara, 1994.

olma hakkı için haber yapacaklardır. Bu görev hukuka ve demokrasiye uygunluk demektir.

Gazetecilerin neden böyle görevleri vardır?

Neden gazeteciler görev ve sorumlulukla hareket etmek zorundadır?

Bu zor, zahmetli ve çetin bir yoldur. Bu yol yıllardır basın özgürlüğünden bilgilenme hakkına giden yolun serüvenidir.

Yaşadığımız yüzyılda yüzyılların belgesi olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabulünden itibaren günümüze kadar geçen süreçte, insan hakları kavramında köklü değişimler yaşanmıştır. Basın yoluyla düşünce açıklama hakkının niteliği, güvencesi, işlevi değişmiş, kitle iletişim araçları önemli değişim geçirmiştir.

Günümüzde "güvenceli iletişim ve düşünce açıklama ve yayma düzeni" oluşturabilmenin arayışı sürmektedir.

Bu arayışta gazeteciler bilgi dolaşımını, gerçekleri, haberleri ve dünyada olup bitenleri halka ulaştırdıkları, olup bitenlerden halkı haberdar ettikleri ve "haber verme hakkını" kullandıkları için değil; "haber vermek görevini" yaptıklarından dolayı hukuka uygun davranmış olurlar. Kendilerine görev yükleyen böyle bir mesleğin mensuplarıdır.

Aksine davranış; haber yapmamak, gerçekleri eğip bükmek meslek ilkelerine ve gazetecilerin doğru davranış ilkelerine aykırılıktır.

Artık, bireyin düşünce açıklamak hakkının sınırlandırılması bireysel bir sınırlandırma sayılmaz ve devletin veya diğer bireylerin bu tür sınırlandırma eylemleri bilgilenme hakkının engellenmesi anlamına geldiği için, toplumsal bir sorundur.

Halkın gerçekleri öğrenme hakkı vardır. Bu nedenle gazeteciler kendi görev ve sorumlulukları olduğu için halkın bilgi edinme, haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkı için "haber" yaparlar. Bu görev gazetecilerindir. Bu hak, halkındır.

Günümüzde "gerçekleri öğrenme ve bilgilenme hakkı" saydam yönetim ve doğrudan demokrasi sağlar. Giderek, gazetecilerin haber kaynaklarına bir engelle karşılaşmadan ulaşması, bilgiyi veya haberi elde etmesi gazetecinin "bilgilenme hakkı", "haber

elde etme hakkı” olmaktan çıkmış ve gazetecinin “kamuoyunu bilgilendirme görevi” haline dönüşmüştür. Bu süreç devam etmektedir.

İşte tam bu noktada toplumsal olayları, olup bitenleri, görüşleri ve tartışmaları haber yaptıkları, gazetecilik görevini yerine getirdikleri için gazetecileri “olayların sorumlusu” saymak, yapılan haberleri, yazıları yasaklamak, dile düşmüş suç soruşturmaları hakkındaki haberleri “soruşturmanın gizliliğini ihlal edecek nitelikte” görmek, suç saymak, suçlamak ve “yayın yasaklamak”; doğrudan doğruya halkın haber alma, bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkının ihlalidir.

Halkın gerçekleri öğrenme ve bilgilenme hakkına karşı çıkarak bu hakkı engellemek ifade özgürlüğünün ihlalidir.

Gazetecileri ve bu ülkenin yazı yazarlarını, eli kalem tutan insanlarını ve aydınlarını mahkûm etmek, hapsedmek en başta gazetecilerin görevlerini yapmasını önlemektir. O nedenle gazetecilerin görevlerinden ve haberlerinden dolayı tutuklanmaları bile kamuoyunun bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkını ihlal etmektedir.⁴

Demokrasi basının özgür olduğu güvencesine dayalıdır.

Basına Anayasa ve kanunlarla sağlanan güvencenin nedeni; toplumun sağlıklı, mutlu ve güven içinde yaşayabilmesidir. Bunun sağlanabilmesi kişinin, dünyada ve özellikle içinde yaşadığı toplumu ilgilendiren konularda bilgi sahibi olması ile olanaklıdır. Basın, olayları izleme, araştırma, değerlendirme, yayma ve böylece kişileri ve toplumu bilgilendirme, öğretme, aydınlatma, yönlendirme yetki ve sorumluluğuna ve görevlerine sahiptir. Bunun içindir ki basının yayın yaparken, yaptığı yayından dolayı hukuka aykırılık teşkil edecek olan eylemi, genel olaylardaki hukuka aykırı olan eylemden farklılık taşır. İşte bu farklılık ve ayırık durum gözetilerek yapılan yayının hukuka aykırılık veya uygunluk sınırı belirlenmelidir. Basın dışı bir olaydaki davranış biçiminin hukuka aykırılık oluşturduğu kabul edildiği durumlarda, basın yoluyla yapı-

4. Çetin Özek, *Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına*, Alfa, 1999.

lan bir yayının konusu olan olay hukuka aykırılık oluşturmayabilir. İşte basının bu nedenle ayrı bir konumu bulunmaktadır.

Ne var ki basının bu ayrıcalık taşıyan konumu ve özgürlüğü, tüm özgürlüklerde olduğu gibi sınırsız değildir. Bundan dolayıdır ki, yayınlarında temel insan hak ve özgürlüklerine ve kişilik haklarına saygı gösterilmesi Anayasa'nın "Temel Hak ve Özgürlükler" bölümünde yer almaktadır. İfade özgürlüğü sınırlandırılabilir bir haktır ve bu hakkın çekirdek özüne dokunulamaz.

Ayrıca hem basın ile ilgili kanunlarda hem de Medeni Kanun'un kişilik hakları ile ilgili düzenlemelerinde ve basın yayını düzenleyen özel yasalarda güvence altına alınmış bulunan kişilik haklarına saldırıda bulunulmaması yasal ve hukuki bir zorunluluk ve gerekliliktir.

Yasal düzenlemelerden ve yargısal uygulamalardan da anlaşılacağı üzere, basın özgürlüğü ile kişilerin sahip olduğu kişilik haklarının korunması çatışabilir. Her iki korunan hakkın karşı karşıya geldiği, diğer bir anlatımla, hukuk düzenince koruma altına alınan yararların birbiriyle çatışma içinde buldukları bir görünüm ortaya çıkabilir. Oysa hukuk düzeninin, çatışan iki değeri aynı zamanda koruma altına alması düşünülemez. Aksi halde hukukun kendisi, kendi kuralları ile çatışmış olur.

Aslında, yapılan düzenlemeler ve çatışan haklar hukukun diğer temel kavramları ile birlikte incelendiğinde, iki yararın aynı anda ve aynı olayda birbiri ile çatışmadıkları, her somut olaydaki olgular itibarıyla koruma altına alınmış bulunan iki değerden birinin diğerine üstün tutulması gerektiği anlaşılacaktır.

Yayıncılık aynı zamanda kamusal sorumluluk görevidir.

Basın Meslek İlkeleri bu nedenle vardır ve gazetecilik bu ilkelere çerçevesinde yürütülmelidir. Bu ilkelere göre tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerinden ödün verilmez. Kamuoyunu yanlış yönlendirebilecek veya hak ihlali doğurabilecek haksız ve itham edici ya da yargılayıcı ifadelerden sakınılması gerekir.

Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmamalıdır. Bu noktada yazılı, görsel ve işitsel kitle araçlarında

gazetecilik yapanlardan bu sorumluluk çerçevesinde yayın yapmaları beklenmektedir.

Gazetecilerin eleştirileri, programlarda yorumlara yer verilmesi son derece doğaldır. Medya mensuplarından, görüşlerini herhangi bir baskı altında kalmadan, açık bir şekilde ifade etmesi beklenir. Eleştiri, yargılayıcı görüş açıklamasıdır ve kamuoyunun bilgilendirilmesi basın özgürlüğünün sağlanmasında son derece önemlidir.

Ancak, şüphesiz bu hak, sınırsız bir eleştiriye beraberinde getirmemelidir. Yayıncılığın aynı zamanda bir kamusal sorumluluk görevi olduğu düşünüldüğünde yayınların Basın Meslek İlkeleri çerçevesinde yürütülmesi bir zorunluluktur.

Basın özgürlüğü mü yoksa kişilik hakları mı?

Hangisi diğerinden daha üstün tutulacaktır?

Bunun sonucunda da daha az üstün olan yararın, daha çok üstün tutulması gereken yarar karşısında, o olayda ve o an için hukuk düzenince korumasız kalmasının uygunluğu kabul edilecektir.

Bu tespitin yapılabilmesi için temel ölçüt kamu yararadır.

Diğer bir anlatımla yayın, toplumun yararı gözetilerek yapılmalıdır. Toplumun çıkarı dışında hiçbir kişisel çıkar, gerçeklerin yanlış olarak sunulmasına neden olmamalıdır. Haber, olduğu biçimiyle verilmeli ve kişisel katkı yer almamalıdır. Eleştiri ve yorum ise farklıdır. Gerek yazılı ve gerekse görsel basın bu işlevini yerine getirirken, özellikle yayının gerçeklere dayanmasını, yayında kamu yararı bulunmasını, toplumsal ilginin varlığını, konunun güncelliğini ve haber verilirken özle biçim arasındaki dengeyi de korumalıdır.

Bu ilke ve kurallar gözetilmeden yapılan yayın hukuka aykırılık oluşturabilir. Haberin niteliğine göre kişilik hakları basın yayın yoluyla saldırıya uğrayabilir. Aksine eğer yayın gerek Anayasa ve Basın Yasası ve gerekse basının genel işlevi karşısında hukuka uygun olarak yayınlanırsa; kişilik haklarına saldırı teşkil etmediği kabul edilmelidir.

Basın, objektif sınırlar içinde kalmak suretiyle yayın yapmalıdır. O an için o olay veya konu ile ilgili olan, görünen bilinen her

şeyi araştırarak, inceleyerek ve olayları olduğu ve görüldüğü biçimi ile yayınlamalıdır. Bu işlevi ile gerek yazılı ve gerekse görsel basın, somut gerçeği değil, o anda belirlenen ve var olan ve orta düzeydeki kişilerce de yayının yapıldığı biçimi ile kabul edilen olguları yayınlamalıdır. Yani o anda görünür gerçek; gazetecinin gerçeğidir. O anda ve görünürde var olup da sonradan, gerçek olmadığı anlaşılan olayların ve olguların yayınından gazeteciler ve basın sorumlu tutulmamalıdır. Gazeteci yayından sonra ortaya çıkan gerçekten sorumlu tutulamaz. Yargının yapması gerekenlerin ortaya çıkardığı gerçeklerden ve varsayımlardan gazetecileri sorumlu tutmak hak ihlalidir.

Kısaca kişi, kurum ve kuruluşların haklarının da gözetilmesi gerekmektedir. Yayıncılığın kamusal bir sorumluluk olduğu gerçeğinden yola çıkarak gazetecilik olanakları içerisinde üretilen haberlerin tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas alması beklenir. Kitle iletişim araçlarının fiziksel ve kâr amaçlı durdurulamayan yükselişi ve etkileri karşısında güçsüz kalan kişinin korunması gereği daha çok benimsenmektedir.

Cevap ve düzeltme hakkına saygı gösterilmesi ve kişilerin unutulma hakkına değer verilmesi gazeteciliğin görevidir.

Basın özgürlüğünü sağlamakla yükümlü olan devlet, yayın yasasına çok istisnai ve ancak mutlak surette gerekli ve zorunlu ise başvurabilir. Yayın yasaklama kararları nitelik olarak ifade özgürlüğünün ihlali demektir. Demokratik hukuk devletinde yayın yasaklamak yasaktır.

Demokratik siyasal yapıyı kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmeye yönelenler, temel insan hakları aleyhine yasa yapanlar, yasa yazarlar, geçmiş tarihlerinde halkın gerçekleri öğrenme ve bilgilenme hakkının tanınmaması için yasa üretenler, bu yaptıklarıyla övünenler, devleti korumayı kendine görev varsayarak temel insan haklarını çiğneyenler, bu hakları ortadan kaldırmak için hükümetler ve siyasal iktidarlar yanında yer alarak, düzene uygun kafalara hizmet edenler, “muteber devlet adamı” olmayı seçenler, kutsal devleti kutsayarak düzene uygun kafalara “sahibinin sesi” olanlar, bu amaçla yazarlar ve yazdıkları yazılarına uygun davra-

nanlar, geçmişteki günahlarını inkâr edenler, günümüzde demokrat geçinmek suretiyle yaptıklarının unutulacağını zannedenler, geçmişte insan haklarına karşı çıktıklarını bugün kendileri unutanlar; ifade özgürlüğünün gücü ve geçmişte verilen ve halen sürdürülen mücadeleler sayesinde gazeteciliğin suç olmadığını ve basın özgürlüğünün herkesin hakkı olduğunu öğreneceklerdir.

Özetle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi uyarınca ifade özgürlüğü,

i. Görüş sahibi olma,

ii. Haber ve görüş alma,

iii. Haber alma ve görüş aktarma ve yayma özgürlüğünü kapsar.

Gazeteciler bu nedenle kamuoyunun bekçisidir; gözü kulağıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında açıkça belirtilmektedir ki; gazeteciler kamuoyunun bekçi köpeğidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi birçok kararında şu gerçeği vurgular:

“Her ne kadar basın, özellikle de itibarın korunmasıyla ilgili olarak, bazı sınırları aşmaması gerekse de görev ve sorumluluklarının bilincinde olarak kamu yararını ilgilendiren her bilgi ve düşüncüyü iletme görevi bulunmaktadır. Dolayısıyla bilgi verme görevi mutlaka ‘görev ve sorumluluk’ içermekle birlikte aynı anda basının da kendisinin getireceği sınırlar olacaktır (...) Sadece basının bu tür bilgi ve fikirleri yayma görevi bulunmamaktadır: Halkın da bunları edinme hakkı bulunmaktadır. Aksi hâlde basının hayati önemdeki ‘kamu bekçiliği’ rolünü oynaması mümkün olmayacaktır.”

Basın özgürlüğü sadece gazetecileri koruma altına almaz. Kamuoyunun bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkı, olan bitenden haberdar olma hakkı vardır.

Basın özgürlüğünü sağlamakla yükümlü olan devletlerin ve kamu kurumlarının, insanları ve toplumu kör, sağır, dilsiz ve cahil bırakmaya hakkı yoktur.

Hepimiz tehlikedeyiz. Düşüncenin bile cezalandırılacağı ceza hukukuna sürükleniyoruz...

Herkesin görüş edinme ve görüşlerini açıklama hakkı tehlikeydedir, düşünce suçtur.

2019 yılında yapılan basın yayın ve ifade özgürlüğü konusundaki tespitlerimizle tekrarlanan görüş ve önerilerimizi özetleyelim.⁵

“İnternet özgürlüktür. İnternet deniz feneri gibidir.

Ulusal sınırlara bakılmaksızın ve kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın herkesin ifade özgürlüğünün, özgür haber doluşımının, bilgi ve fikirlerin elde edilmesinin yolunu aydınlatır.

İnternet; bünyesinde barındırdığı web siteleri ve sosyal medyada tüm kullanıcıların bir arada iletişime geçebildiği, yorum yapabildiği, mesaj, haber ve bilgi gönderebildiği, eleştirilerini paylaşabildiği, satış ve tanıtımların yapıldığı, forum ve tartışma platformlarının yaratılabildiği etkili bir alan haline dönüşmüştür.

Sosyal medya; aktif katılımı sağlayan tartışma ortamı yaratmak, medya içeriğini oluşturmak, yorumlamak ve paylaşmak olanaklarını sağlayan şeffaf ve karşılıklı iletişim kurulabilen dijital ortamdır.

İnternetin sağladığı sosyal medya zemini; kişilerin ifade özgürlüğü hakkı, bilgiye ve habere ulaşma, ulaşılan bilgi ve haberleri yorumlama, tek başına veya topluca görüşlerini ve düşüncelerini açıklama, yayma, herkesle paylaşabilme ve haberleşebilme için vazgeçilmez niteliktedir.

İnternet ve sosyal medyaya yapılan müdahaleler, engellemeler ve sınırlandırmalar milyonlarca bireysel kullanıcıyı etkiler.

Tedbir niteliğinde dahi olsa; kullanıcılar arasında paylaşılan içerik nedeniyle erişimin engellenmesi hakkında idari ve yargısal kararlar alınması ve bu kararların uygulanması temel insan haklarının ihlaline ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına neden olmalıdır.

5. Türk Ceza Hukuku Derneği ve İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi'nin müştereken düzenledikleri “Türk Ceza Hukuku Kapsamında İfade Özgürlüğüne İlişkin Güncel Meseleler” (2019) Sempozyumunda açıklanan ve daha sonra yayımlanan 11.10.2019 tarihli “Sonuç ve Değerlendirme”, Fikret İlkiz. <https://www.tchd.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/11.10.2019-ifade-ozgurlugu-sempozyum-degerlendirme-ve-sonuc.pdf>.

Kanunilik ilkesinin esas olduğu demokrasilerde kanuni dayanaktan yoksun olan sosyal medya paylaşımlarından dolayı açılan soruşturma ve kovuşturmalar yoluyla, ifade özgürlüğünü baskılayan, caydırıcılık ve cezalandırma endişesi yaratan, medya yoluyla siyasal görüş ve düşüncelerin açıklanmasını sürekli sınırlandıran ve baskılayan bir ortam yaratılmamalıdır.

Sosyal medyayı kullanan ve yararlanan herkesin ve tüm kullanıcıların ifade özgürlüğüne müdahale niteliğini taşıyan tüm sınırlandırmaların sınırlarını belirleyen ulusal üstü sözleşmelerle tanınmış insan temel hak ve özgürlükleri esastır ve yaşama geçirilmelidir. Temel insan hak ve özgürlükleri kullanılmak için vardır. Ulusal üstü sözleşmeler uygulanmak için kabul edilmiştir. Özgürlükler ve haklar mücadelelerle kazanılmıştır.

Sınırlandırılan bir hak olan düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğüne ve ifade özgürlüğüne yönelik sınırlandırmaların; sınırı olması gerekir ve vardır.

İfade özgürlüğüne yapılan müdahalelerin, yasalarla belirlenmiş kabul edilebilir meşru bir haklı nedene dayanıp dayanmadığı, müdahalenin demokratik toplum düzeni gereklerine uygun olup olmadığı ve ölçülülük ilkesine uygunluğu hakkındaki sınırlandırmalar dar yorumlanmalıdır. Esas olan ifade özgürlüğüdür, sınırlandırmalar istisnadır.

Günümüzde ise sınırlandırmalar esas, ifade özgürlüğü hakkı istisna haline getirilmek istenmektedir.

Yaşadığımız yüzyılda iletişim özgürlüğü basın özgürlüğünün yerini alırken; aynı zamanda halkın gerçekleri öğrenme, bilgilenme hakkı ortaya çıktı. Bu nedenle iletişim özgürlüğü ve demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olan ifade özgürlüğünün varlığı ve korunması; özgür, doğru, yaygın bilgi ve haber dolaşımı; düşünce ve kanaatlerin özgürce açıklanması ve yayılması hakkını kabul eden ve bu hakkı koruyan siyasal yapının gerçekleşmesine bağlıdır.

Kitle iletişim aracıyla gerçeğe uygun haber dolaşımının suçlanması kabul edilemez. İfade özgürlüğü insan temel hak ve özgürlüklerinin omurgasıdır.

Bilgi edinmek, gerçekleri öğrenmek, düşünce ve kanaatlerini

açıklayabilmek ve yayabilmek hak olduğuna göre; ‘doğru ve yaygın haber ve fikirlerin dolaşımını ve yayılmasını’ sağlamak devletlerin demokrasi görevidir. Devlet bu hak ve özgürlüğü engellemeli, kullanılmasına müdahale etmemeli veya kısıtlama ve sınırlandırma getirmemelidir.

Özgür haber, bilgi ve fikirlerin dolaşımını engelleyen ve sınırlandıran yasal düzenlemeler yapılmamalıdır. Herkesin görüş edinme hakkı vardır.

Devletler; yaygın, doğru, eğilip bükülmemiş ve saptırılmamış haberlerin, bilgilerin, gerçeklerin ve fikirlerin dolaşımını sağlamakla yükümlüdürler.

Aksi takdirde demokratik siyasal yapı yok demektir. İfade özgürlüğünün temel hak ve özgürlüklerin omurgası olarak kabul edilmesinin asıl temeli budur.

İfade özgürlüğünün var olması ve korunması demek siyasal demokratik yapının var olması demektir.

İfade özgürlüğü saydamlık ve hesap verebilirlik ilkelerinin yaşama geçirilmesinde gereklidir. Saydamlık ve hesap verebilirlik; görüş edinme hakkı ve ifade özgürlüğünün korunmasının, insan haklarından eksiksiz yararlanılmasının ve demokratik hukuk devletinin zeminini oluşturur.

Toplumsal ve siyasal ortama veya sosyoekonomik dengesizliklere, etnik sorunlara, ülke nüfusundaki farklılıklara, daha fazla özgürlük talebine veya ülkenin yönetim biçiminin eleştirisine yönelik olarak ya da devlet yetkilileri veya toplumun bir bölümü için rahatsız edici olsa bile bu yöndeki görüşlerin açıklanması, yayılması, aktif, sistemli ve inandırıcı şekilde başkalarına telkin ve tavsiye edilmesi ifade özgürlüğünün koruması altındadır.

(...) Yazıların, görüşlerin ve sözlerin genellikle cımbızlama yöntemiyle içinden seçilen cümlelerin yorumlanmasıyla ‘devlete sadakat’ gibi test ölçütlerine göre yorumlanarak suç yaratılmaması demokrasinin ve hukuk devleti olmanın gereğidir.

Sadece ifade özgürlüğü hakkının korunması değil; özellikle mahkemelerin hukuka aykırı elde edilmiş delillere dayanarak hüküm kurması adil yargılanma hakkının ihlalidir. Dolayısıyla tek

başına ifade özgürlüğünün ceza kanunlarına göre değerlendirilmesi yeterli değildir. İfade özgürlüğü hakkının ihlali yargının kendi içinde bulunduğu sorunlardan ayrı bir sorun değildir. Yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığında yaşanan ciddi sorunlar ve yargıya olan güvenin yitirilmiş olması ifade özgürlüğü hakkını doğrudan etkilemektedir. Ceza usul hükümleri ve Türk Ceza Kanunu ile Terörle Mücadele Kanunu uygulamaları karşısında ifade ve basın özgürlüğünün varlığı veya yokluğu yargının sorunları ile iç içe geçmiş, adil yargılanma hakkının başat sorununa dönüşmüştür.

(...) İfade özgürlüğüne bağlı olarak toplanma ve gösteri yürüyüşü yapma özgürlükleri, belli bir ölçüde abartmayı, hatta tahrik etmeyi de kapsayabilir. Siyasi iktidarı veya siyasetçileri rahatsız edebilecek, endişelendirecek, hatta şok edecek veya onların belirli düzeyde tepkilerini çekebilecek bazı fikirleri savunmak amacıyla toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılabilir. Barışçıl olarak toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkı, ifade özgürlüğünün yararlandığı yasal ve yargısal kararlardaki benzeri korumadan yararlanmalıdır. Bu hak ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir sonucudur.

Açılan her ceza davasında ifade özgürlüğünün ve adil yargılanma hakkının ne olduğunun ve demokratik hukuk devletinin tartışılmasından vazgeçilmelidir. İnsanların görüş ve düşüncelerinden dolayı yargılandıkları veya aynı görüşü paylaşan insanların yargılandığı ceza davalarında yaratılan suçlamalarla düşman ceza hukukuna kapı aralayanların ceza kanunlarını araç olarak kullanmaları önlenmelidir.

Ceza kanunları siyasi iktidarların cezalandırma aracı değildir, olmamalıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir.

(...) Müesses nizama, toplumun mevcut düzenine uygun düşüncelere katılmayan görüşleri ve fikri olanlar, mevcut düzene karşı olanlar, muhalifler; devletle çatışma halinde olan tehlikeli kişiler sayılmamalıdır. Onlar için daha az hukuk, daha az demokrasi, daha az hak, daha az adalet, daha çok ceza verilmesi hukuka

ve adalete aykırıdır.

(...) Güvenlik adına hak ve özgürlüklerin terk edildiği bir düzen demokratik değildir. Korunacak özgürlük kalmayacağından sadece güvenlik adına hukuktan vazgeçmenin mazereti olamaz.

(...) Kanunlar ve ceza hukuku araç değildir, hukukun amacı insandır.

İfade özgürlüğünü sınırlandıran kanunların ve sınırlandırmaların sınırlarının yorumlanması ve uygulanmasıyla ortaya çıkan sonuçlara göre ceza hukukumuzun düşman ceza hukukuna sürüklenmesi mutlaka önlenmelidir.

Devleti korumanın ve devlete sadakat gösterilmesinin şart olduğunu kabul eden anlayışta olanların, bu amaçla devletin her alana müdahale yetkisini genişleten hukuk sistemini yaratmak istedikleri ve hukuku kullanarak yerleştirmeye çalıştıkları düşman ceza hukuku anlayışına izin verilmemelidir.

Düşman ceza hukukuna göre tehlikeyle mücadele esastır. Güvenlik tedbirleri için önleyici hukuk sistemleştirilir. Aslında 'tehlikenin tehlikesi' önleneyeği için bu amaçla yaratılan düşman ceza hukukuna göre; ortada suç olan hukuka aykırı somut bir fiil, mutlaka bir eylem aramaya gerek kalmaz. Suçun faili somut bir hukuksal değeri ihlal ettiği için değil, tehlikeli olduğu için cezalandırılmaktadır.

Sonuç olarak düşman ceza hukuku sistemleşmekte ve sinsice ceza hukuku içine yerleşmektedir. Böylece yurttaş olmaktan çıkarılarak 'tehlikeli' ve 'düşman' ilan edilenlerin yaratacağı 'tehlikenin' önlenmesi adına herkesin kafasının içindeki düşüncenin dahi cezalandırılabileceği 'ceza hukuku anlayışı' kabul edilemez.

Kuvvetler ayrılığını ortadan kaldırarak, düşman ceza hukuku siyasetini benimseyerek ceza kanunlarını araç olarak kullanmak ve kurumsallaştırmak istenen yeni cezalandırma siyaseti çok tehlikelidir. Dünden çok daha önemli hale gelen yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını istemek bağnazlık olmadığı gibi, kuvvetler ayrılığının ve hukukun üstünlüğünün gereğidir.

İfade özgürlüğü sürekli tehdit altında tutulmaktan kurtarılmasıdır. İfade özgürlüğü temel hakların omurgasıdır.

Ceza hukuku son çaredir. İnsan amaçtır.

Ceza davaları ve ceza hukuku ifade özgürlüğünün ihlal edilmesinin aracı değildir, olmamalıdır.”

2019 yılında durum özetimiz böyleydi.

Ancak artık internet özgürlük demek değildir. Kimsenin yolunu aydınlatamaz, ancak hapishaneye giden yolunuzu daha da karartabilir.

İnsan haklarını koruyan ceza hukuku anlayışı terk edilmiştir.

İktidarın zihniyetini korumaya dönük ceza hukukuna dönüşen düzenden adalet beklenmez.

Yaygın, doğru, eğilip bükülmemiş ve saptırılmamış haberlerin, bilgilerin, gerçeklerin ve fikirlerin dolaşımını sağlamakla yükümlü olan devlet artık kanunen cezalandırıcıdır.

Artık adil yargılanma hakkı hiç kalmamıştır, zaten yoktu. Zaten bir dirhem hak ve özgürlüklere bağlanan ifade ve basın özgürlüğünün olmadığı ülkemizde siyasal iktidardan “bir şey istemek” nfilelidir.

Asap bozan bir düzenin kurucuları tarafından üretilen kanunların nasıl uygulanacağı konusunda verilen örneklerle ifade özgürlüğünü gittikçe fakirleştirmek yerine düzene uygun kafalara karşı mücadele biçimleri üretmek çok daha kıymetlidir.

Artık Mahkeme salonlarında bol bol alkışlarla karşılanan mahkûmiyetler duyacaksınız; inanmanızı bekleyecekler: “Yargı bağımsızdır ve hem de tarafsızdır” (!)...

Hak ve özgürlükleriniz bundan böyle yargıya intikal etmiş ceza davaları olacaktır.

Yargı gerçekleri tespit ve takdir etmeyecek; artık tayin edecektir.

Sansür çok yakında eskisinden daha çok hayata hâkim olacaktır. Ceza hukukunda artık suçun faili somut bir hukuksal değeri ihlal ettiği için değil, failin kendisi tehlikeli olduğu için, gazeteci olduğu için cezalandırılacaktır.

Yıllardır insan haklarını koruyan bir ceza hukuku artık yoktur. Sansürün rengi siyahtır.

“Tehlike suçları”nı çoğaltmak yoluyla demokrasi yerine sınırlandırma rejimi benimsenmiştir ve bu durum düzene uygunluk sayılacaktır.

Düşüncenin dahi cezalandırılacağı ceza hukuku sistemi yaratılacak ve yıllardır siyasal iktidarın uygulamak istediği kanuna uygun sansürün siyah rengi hayata hâkim olacaktır.

Siyasal iktidarın izin verdiği ifade özgürlüğü esastır, temel insan hakları, ifade ve basın özgürlüğü artık istisnadır. Bunu tersine çevirmeliyiz.

Düzeni ifade özgürlüğünden yana çevirmek ve bunu esas kabul etmek basın özgürlüğünün en değerli mücadelesidir.

Geçmiş Umudu En Nihayetinde Neydi?

Mehtap Ceyran

Gazetede bir fotoğraf görmüştüm. Bir kadına öldürülen evladının kemikleri PTT kargoyla gönderilmişti. Kadın koli için bir miktar para ödemek zorundaydı ve koli avuçlarının arasındaydı. Yok edilmesi asla mümkün olmayan şey belki de budur. Bir anda gözümüzde canlanan ve her şeyi tanıdık hale getiren bir görüntü.

Bir olayı veya etrafını tam olarak çerçeveleyemediğim bir zaman aralığını benim için kavranabilir kılan şey, gözümde canlanan, kıyıda köşede kalmış bir görüntüdür. Devasa bir bütünde kendini gösteren bir parça. Bu ayrıntı, içinde insanı daha derine götürebilecek katmanlar barındırır. Asıl hikâye oradadır, biricik olandır o ve bütüne karıştığında kaybolur. Bütünde kaos vardır, parçada ise saf gerçeklik. Bütüne ulaşmak için parçayı katetmek gerektiğini bu yüzden düşünürüm. Bir bakıma Roland Barthes'ın "Punctum"udur bu.

Barthes bunu şöyle açıklar: "Bu tekil karakterli boşlukta ara sıra (ama ne yazık ki çok ender olarak) bir 'ayrıntı' beni kendine çeker. Onun biricik varlığının okumamı değiştirdiğini, ve gözümde daha yüksek bir değerle belirtilmiş yeni bir fotoğrafa baktığımı hissedirim. Bu ayrıntı *punctum'*dur... / *Punctum'* u algılamak için hiçbir çözümleme benim işime yaramaz (ancak daha sonra da görebileceğimiz gibi, bazen bellek işe yarayabilir): görüntünün, onu yakından incelememe gerek kalmayacak kadar (zaten bu bir işe yaramazdı) büyük olması yeterlidir; öyle ki, şu sayfaya konuştuğunda tam şuraya, gözlerimin içine almalıyım onu. (...) *Punctum* bir-

çok zaman bir 'ayrıntı', yani bir nesne parçasıdır.”¹

Bu ayrıntı bana saf bir görme biçimi kazandırarak, fotoğrafın bütününe ulaşmamı sağlamakla kalmaz, o hakikati hissetmeme ve onun üzerine düşünmeme yardımcı olur. Birincisi benim için daha önemlidir. Çünkü hissettiğim şeyler üzerine düşünmeyi yeğlerim. Çoğu zaman da kendiliğinden gerçekleşir bu. Zira Barthes'ın "... şuraya konduğunda gözlerimin içine almalıyım onu," dediği şey, tam olarak bizi delip geçen şeydir.

Geride kalmış on yılı düşündüğümde, gerçeklik duygumu yitirmeme neden olan ayrıntıların, nesnelerin ve bir anlık görüntülerin bir araya gelerek yarattığı bir fotoğraf beliriyor gözlerimin önünde. Böylece bir kayboluşun içinde buluyorum kendimi. Zaman mı kayıp, biz mi orada kaybolduk, söylemesi güç.

Hafızamda bir görüntü var. 2012 yılı ilkbaharı, Gezi protestoları... O günlerde siyasal İslamcılar iktidara gelişlerinin onuncu yılını kutluyorlardı ve ülke çoktan siyasi, kültürel ve mimari olarak tuhaf bir değişime uğramaya başlamıştı. Etnik kimlikler yok edilmek isteniyor, Kürtlere ve muhaliflere ağır baskılar uygulanıyor, eğitimde imam hatip liseleri, tarikat yurtları yaygınlaşıyor, kimi tarikat yurtlarında çocuk istismarları skandalları patlıyor, yargı iktidarın himayesine giriyor, mahkemeler siyasi kararlar veriyor, hukuksuzluk, adaletsizlik, ayrımcılık, yolsuzluk, siyasi ve ekonomik kriz derinleşiyor ve bunların toplum üzerindeki etkisi her geçen gün ağırlaşıyordu.

Mayıs ayının sonlarına doğru, iktidar Taksim'deki Gezi Parkı'nın yerine önce AVM, sonra da kışla yapılacağını açıklamıştı. İstanbul zaten Avrupa ve Asya yakasında göğe doğru uzanan ucube inşaatlarla, restorasyon sırasında tahrip edilen tarihi mekânlarla, kesilen ağaçların yerine dökülen betonarmelerle ağır yaralar almıştı. Bu bakımdan bu kararın toplumda bir öfke patlaması yaratması şaşırtıcı olmamıştı. Bir grup insan Gezi Parkı'na gidip, ağaçların sökülmesini engellemek için iş makinelerinin önüne geçmiş

1. Roland Barthes, *Camera Lucida - Fotoğraf Üzerine Düşünceler*, çev. Reha Akçakaya, Altıkkırbeş, 2011.

ve parkta çadır kurup nöbet tutmaya başlamışlardı. Gezi Parkı'nın sadece fotoğraflarda kalan bir anı olmasını istemiyorlardı. İstanbul'la bağı olan herkesin ortak duygusuydu bu. Fakat iktidarın bu duyguyu anlama ve ona saygı gösterme ihtimali yoktu. Zira birkaç gün sonra Gezi Parkı'nda nöbet tutan gençlerin çadırları bir anda ateşe verilmiş, TOMA araçlarından sıkılan basınçlı su ve polislerin püskürttüğü biber gazıyla üç kişi kör olmuş, bir kişi gaz fişegiyle başından vurulmuştu. Ardından Ankara'da protestolar sırasında Ethem Sarısülük adında genç bir adam polis tarafından vurularak öldürülmüştü.

İstanbul'da başlayan protestolar, kısa sürede ülke geneline de yayılmış ve birçok kentte kitleler gösteriler düzenlenmeye başlamıştı. Bu protestolarda alışkın olduklarımızın dışında şaşırtıcı şeyler de vardı. Bir adam, Taksim Meydanı'nda durma eylemi yapıyordu. Bir başka genç adam, üzerine su sıkılan TOMA'ya karşı gitar çalıyor, polis saldırısından sonra kadınlar kalkıp dans etmeye başlıyor ve bazı gençler birazdan kendilerine saldıracak polisleri kitap okuyorlardı. Fakat bu uzun sürmedi. İktidar, insanları sokağa döken sorunları çözme niyetinde değildi. Protestolar, Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesini önlemek için başladıysa da asıl mesele topluma nefes aldirmayan yönetim biçimiydi. İnsanlar, iktidarın totaliter baskıcı uygulamalarını reddediyor, demokrasi ve adalet istiyor, iktidar ise bu talebe hukuk tanımaz bir şiddet ve zorbalıkla cevap veriyordu.

Bir grup gençle başlayan protestolar kısa sürede birçok kesimi içine çekmiş, sanatçıları, yazarları, oyuncularını, müzisyenleri, aydınları, sağcıları, solcuları, ulusalcıları, demokrat Müslümanları, Alevileri, Ermenileri, Hıristiyanları, işçileri, işsizleri, kadınları ve LGBTİ+'ları sokağa dökmüştü. Polis şiddetin dozunu giderek artırıyor, iktidar göstericileri kamu mallarına zarar vermekle, çapulculukla, vandallıkla, teröristlikle suçluyor, göstericiler hükümeti istifaya çağırıyor ve yaşanan olaylar her günü bir sonrakine öl ve yaralılarla devrediyordu.

Sonraki günlerde gazetede iki fotoğraf yayınlandı. Biri Ali İsmail Korkmaz adında üniversite öğrencisi genç bir erkeğe aitti.

Protestolar sırasında “kim olduğu bilinmeyen” kişiler tarafından dövülerek öldürülmüştü.

İkinci fotoğraf ise, siyah gür kaşlarının, keskin bakışlarının ve kemikli çenesinin yüz hatlarını belirginleştirdiği Berkin Elvan adında 15 yaşında bir oğlan çocuğuydu. Annesi, protestoların durduğunu, o sabah sokakta topluluk halinde insan kalabalığı olmadığını, oğlunun sabah ekmek almaya giderken polisler tarafından gaz fişegiyle kafasından vurulduğunu söylüyordu. Çocuk altı ay yoğun bakımda, bitkisel hayatta kaldıktan sonra ölmüştü.

Olaydan birkaç yıl sonra kadını ziyaret etmiştim. Daha önce gazetelerde gördüğüm fotoğraflarına benzemiyordu. Birkaç sene içinde saçları beyazlamış, yıpranmış, çökmüştü. O günkü sohbetimde; “Bir sabah uyandığımda oğlum yoktu artık,” diyordu. “Onun yerine ne koyabilirdim ki? Kimi koyabilirdim? Boşluğa düştüm. Bir uçurumdan aşağı yuvarlandığımı hissediyordum. Geleceğe dair kurduğum hayaller birer birer siliniyordu. Her şeye karşı yabancılık duyuyordum. Yiyeceklerden eski tadı almıyordum. Eşyaların bile biçimi bozulmuş, bulanıklaşmıştı. Bir gecede her şey hayret verici derecede değişmiş, etrafımdaki duvarlar yıkılmıştı. Evim artık duvarsız, kapısız, penceresiz bir yerdi. Dünyadaki yerimi kaybetmişim sanki. Bu sırada, oğlumu terörist olarak lanse etmek istediler. Gazetelerde boy boy fotoğraflarını yayınladılar, yetkililer meydanlarda konuşmalar yaptılar, işledikleri cinayetin üzerini yalanlarla örtmeye çalıştılar. Direnmekten başka çarem yoktu. Susmadım, sokağa çıktım, önüme gelen herkese oğlumu nasıl öldürdüklerini anlattım.”

Uzun süre televizyonlardan, gazetelerden, sosyal medyadan izledim Gezi protestolarını. Yaşadığım şehirden genç kadın ve erkekler Gezi protestolarına katılmak için İstanbul’a gidiyorlardı. Gençliğin değişim isteyen çağrısını meydanları, caddeleri, sokakları adeta istila eden milyonlar kucaklıyor ve bu nehir çağlayarak Taksim Meydanı’na ulaşıyordu. Protestoların tek bir ortak talebi vardı: Adalet!

Birçok kimliğin ve kültürün envanterini tutan bir yer olduğu için değil, bu envanterin manzarasının yarattığı ruhla her an yaşı-

yan bir şehir olduğu için İstanbul'un imgesi anonimdir. Ruhu olan şehirler her birimizin kulağına fısıltıyla başka türden şeyler söyler. Bu bakımdan yüzünü ona dönen her kişinin kendine ait öznel bir İstanbul'u olduğu en baştan kabul edilir. İstanbul, onun ruhuna karışmış herkese aittir ve herkesin İstanbul'u başka bir kimliktir. Onu edebiyatın, tiyatronun, sinemanın, resmin, modanın, bilimin ve ticaretin merkezi haline getiren de budur. Saraylarının, sarnıçlarının, gecekondularının, şatafatının, yoksulluğunun, tarihi binalarının, parklarının, sokak şarkıcılarının yarattığı çağrışım onu aynı anda hem son derece acımasız bir mizaca ve hem de her an tuzla buz olacakmış gibi görünen bir kırılmalığa taşır.

İktidarın, protestoculara uyguladığı orantısız güç ve şiddetin boyutu arttıkça, İstanbul'un bu manzarası bir fotoğraf karesi gibi gözlerimin önünde beliriyordu. Artık tüm eksiklerine rağmen yasalar da uygulanmıyordu. Polis sokakta gördüğü bir araya gelen her insan topluluğuna biber gazı sıkıyor, insanları saçlarından tutup yerlerde sürüklüyor, copluyor, kalabalıkların üzerine ateş açıyor, her gün onlarca kişi yaralanıyor, sakat kalıyor ve bir kısmı ölüyordu. İktidar yanlısı bazı gruplar da kimi yerlerde pala ve döner bıçaklarıyla göstericilere saldırıyordu. Yaralı sayısı çoktu ve bölgedeki hastaneler yetersiz kalıyordu. Bu nedenle birçok yere geçici revirler kurulmuştu. Gönüllü doktorlar çatışmaların ve gaz bulutlarının arasında yaralıları tedavi etmeye çalışırken, benim İstanbul manzaramın yanına bu acı manzara yerleşiyordu.

O günlerde BBC ve bazı yabancı televizyonlar olayları canlı yayınlıyorlardı. Türk televizyonları ise uygulanan orantısız güçle ilgili haber geçmiyordu. Bu olaylar yaşanırken, bir haber kanalının penguen belgeseli gösterdiği düşünüldüğünde medyanın ve ülkedeki ifade özgürlüğünün durumu daha anlaşılır hale geliyor. Aylarca süren Gezi protestolarında, binlerce insan gözaltına alınmış, bir kısmı hapse atılmış, çok sayıda kişi sakat kalmış, onlarca insan kör olmuş ve on kişi ölmüştü.

Ardından Gezi Parkı tutuklandı. Polis barikatlarıyla etrafı çevrelenip kapatıldı. Parkın kapısından bile geçmek yasaktı artık. Tabii ilk bakışta bunun ne anlama geldiğini söylemek güçtü. Bir de-

fasında bir arkadaşım üniversite yıllarında, babası asker olan sınıf arkadaşıyla gittiği askeri bir alanda cezalı bir tank gördüğünü anlatmıştı. Bu da benzer bir şey gibi duruyordu. İktidar sadece protestocuları değil, parkı da cezalandırıyordu. Muhtemelen oranın adalet arayışını temsil eden bir sembole dönüşmüş olmasındandı bu. Belki de artık birkaç yıl orayı ziyaret etmek mümkün olmayacaktı. Sonradan bu kez bir üniversitenin kapısına kelepçe vuruluncaya kadar, Gezi Parkı tutuklu kalacaktı.

Geçmişin tek bir hikâyesi yoktur. Tüm tezahürleriyle bazı dönemler biri için olağandışı bir anlam ifade etmezken, bir başkasında derin bir acı ve yabancılaşma yaratır. Bu çelişki yine de yaşanmış olanın varlığını yadsımaya ve onu yok etmeye yetmez. Ona verdiğimiz anlamlar değişse bile, sonunda tarihin her birimize aynı şeyi göstereceğinin kanıtıdır bu.

Bir yıl sonra, henüz Gezi Protestolarının yaraları sarılmamışken, bu kez ülke başka bir olayla sarsılacaktı. 2014 yılının Eylül ayı geldiğinde IŞİD (Irak-Şam İslam Devleti), Suriye'nin Kuzeyindeki Kürt kenti Kobanê'yi kuşatmış ve IŞİD'in Kobanê'ye saldırması bütün Kürt kamuoyunu derinden sarsmıştı. Sosyal medya ve gazeteler işkence görmüş, vahşice öldürülmüş kadın, çocuk ve yaşlıların fotoğraflarıyla doluydu. IŞİD'in sivil yerleşim yerlerini bombaladığı, insanları diri diri yaktığı, Kürt kadınlarını pazarlarda köle olarak sattığı haberleri dünya medyasında da yer buluyordu. Ekim'e girdiğimizde ise vahşetin boyutu hayal gücünün sınırlarını aşıyordu.

Dilimizin, hikâyelerimizin, şarkılarımızın ortak olduğu, soydaşlarımızın yaşadığı Kobanê yaşadığım şehre birkaç saatlik uzaklıktaydı ve aramızda tel örgüyle çekilmiş bir sınır vardı. O günlerde Türkiye vatandaşı Kürtler, Türk hükümetini IŞİD'e yardım ettiği gerekçesiyle eleştiriyorlardı. Başbakan ise bu eleştirileri reddediyor ve Kürtlerin talep ettiği, Türkiye sınırları üzerinden Kobanê'ye "Koridor" açılmasına izin vermeyeceklerini söylüyordu.

5 Ekim günü akşam saatlerinde silah sesleri gelmeye başladığında haftalardır süren huzursuzluğun bir öfke patlamasına dönüşeceğini tahmin etmek zor olmamıştı. Aslında bütün toplumu

kapsayan bu türden bir huzursuzluk, benim hayatımda ilk kez deneyimlediğim bir şey değildi. Ancak yine de çocukluğumun geçtiği, büyüdüğüm kenti daha önce hiç böyle görmemiştim.

6 Ekim 2014 günü yüzbinlerce insanının sokağa dökülmesi, hiç şüphesiz Kobanê'deki sivil katliamına toplu bir başkaldırırı simgeliyordu. Başlangıçta gösteriler son derece barışçıldı. Fakat polisın göstericilere karşı kullandığı hukuk dışı şiddet ve zorbalık olayların bir anda büyümesine ve Kürtlerin yaşadığı otuz yedi şehre yayılarak çatışmaya dönüşmesine neden olmuştu. Yaşlı, genç, erkek ve kadınlar sokak aralarında polisle çatışıyor, polise taş atıyor ve polisler de tazyikli suyla, gaz bombaları ve pompalı tüfeklerle karşılık veriyorlardı. Kısa sürede şehrin üzerini kaplayan gaz bulutundan göz gözü görmez olmuştu. Bazı yerlerde başlayan yangınların dumanları mahallelerin iç taraflarına doğru ilerlerken, yaralılar duvar diplerine yığılıyor, evlerin pencerelerinden göstericilere gazdan zehirlenmesinler diye ıslak havlu, su ve küp şeker sarkıtılıyordu. Hiç tanımadığı insanlara yardım etmek, onları hastanelere götürmek isteyen kişiler ise bir anda gaz bulutunun içinde kayboluyor ve geri dönemiyorlardı.

Ertesi gün askerler kışladan çıkıp sokağa indi ve sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Yaralıların sayısının hızla arttığı, hayatını kaybedenlerin olduğu ve birçok kentin ağır yara aldığı söyleniyordu. Telefon ve internet bağlantısı kesildiği için, sağlıklı bir bilgi akışı yoktu. Hizbullah, PKK'nın şehir yapılanması YDG-H ve Ülkücülerin taraftarları arasında silahlı çatışma başladığı haberleri geliyordu. Felaketin kapıya dayandığının işaretiydi bu. Zira geçmişin hortlayan hayaletinin ne anlama geldiğini ve ne getireceğini bu topraklarda yaşayanlar az çok tahmin edebiliyorlardı. Zaten büyük bir katliamın yaşanabileceği endişesini yaratan asıl şey buydu. Olayların bilançosu ortaya çıktığında bu korkunun yersiz olmadığı anlaşılıyordu. İki gün süren çatışmalarda İnsan Hakları Derneği verilerine göre 46 kişi yaşamını yitirmiş, 682 kişi yaralanmış, 323 kişi tutuklanmıştı. Askerler hareket eden her şeye gaz tüfeksiyle ateş ediyorlardı. Artık, bahçeye inmek ve evin kapısına çıkmak bile mümkün görünmüyordu.

Eve hapsoldüğümüz o günlerde, pencereden dört bir yana konuşlanmış tankları ve ateş etmeye hazır bekleyen askerleri izliyordum. Birkaç gün sonra sokağa çıkma yasağı bittiğinde, evden çıkarken teyzem elime bir muska sıkıştırdı. Muskayı üçgen şekilde katlayıp etrafına sardığı çiçekli beze çapraz dikişler atmıştı. Çocukluğumdan beri koruyucu meleğim teyzemdi ve bana muska yapmayı, tuhaf dualar okumayı, içinde iyi cinlerin, insan başlı yılanların, Şahmeran'ın olduğu gerçek üstü hikâyeler anlatmayı âdet edinmişti. Kulağıma doğru eğilip fısıldayarak “muskayı yanından ayırma” dedi. Muskanın beni bütün bu kötülükten koruyacağına inanıyordu. Elbette o gün için ve bu coğrafyada yaşanmış tüm zamanlar için saf bir inanıştı bu. Yine de teyzemin gerçeküstü ritüellerle donattığı kendine has dünyası, kapının arkasında süregiden savaşın iki gün sonra unutulacak bir mahalle kavgası olmadığını ona anlatmama mâni oluyordu.

Dişariya çıktığımda kendimi harabelerin ortasında bulmuştum. Her gün yürüdüğüm şehrin ana caddesi darmadağındı. Sokak lambalarının direkleri devrilmiş, dükkânlar ve bazı evler kundaklanmış, bankamatikler yakılmış, camlar indirilmiş, kaldırım taşları sökülüştü. Şehrin bir ucundan diğer ucuna harabeler boydan boya uzanıyordu ve yanık kokusu, is ve gaz bulutu etrafı sarmıştı.

Hiç şüphesiz 6-7 Ekim 2014 olaylarında provokatörler etkin rol oynamıştı. Protestocuların bir kısmı kamu mallarına zarar vermişti fakat dükkânların ve evlerin kimler tarafında kundaklandığı bilinmiyordu. Sonradan, protestolar sırasında çok sayıda yabancı simanın birdenbire peyda olduğu, kalabalığın üzerine ateş açtığı, birçok yeri kundakladığı ve protestocuları kışkırttığı söyleniyordu. Bu da geçip gitmemekte ısrar eden tarihsel lanetin, bir şekilde dönüp dolaşıp aynı yere vardığı hissini yaratıyordu.

Barişçıl başlayan bir protestoda neden kentler yerle bir olmuştu? Neden o kadar insan ölmüştü? Öldürülenler kimlerdi? Neden öldürülmüşlerdi? Sonuçta kimsenin onunla ne yapacağını bilmediği bir enkaz ortalık yerde duruyordu. Fakat yine de asıl yıkım ilk bakışta göze çarpmayan ayrıntılarda gizleniyordu ve içimde taşı-

dığım bu ayrıntıların yaptığı çağrışımlar, sanki her zamankinden daha vahşi, daha yüksek bir sesle geçmişin karanlığına sesleniyordu. Belleğin alt edilemez gücü, geçmişini hiç beklenmedik bir anda getirip şimdinin içine yerleştirmesinde değildi, onu hiç bilmediğimizi sandığımız, daha önce hiç hatırlamadığımız bir ayrıntıyla çağırıyor oluşundaydı. Başa sarmıyor, aynı yerden benzer fiillerle sıfırdan başlıyordu adeta. Travma durağan bir görünümdü evet, ama geçmiş durmadan kendini yeniden ürettiyordu.

Farklı yüzlerin ve mekânların olduğu fotoğraflar, bakan her insanda farklı görünümler yaratır ve farklı izler bırakır. Aradan bir yıl geçmişti. Bellek ve geçmişin manzaraları üzerine düşündüğüm o günlerde, genç bir kadına rastlamıştım. Protez bacaklarıyla kalabalığın içinde dans ediyordu. Video bir sosyal medya sitesinde yayınlanmıştı. Protez bacakların zorluğuna rağmen kadın bir kuğu gibi zarif hareketlerle kendi etrafında dönüyordu ve bu görüntü giderek hafızamda tek bir ayrıntıya odaklanan bir fotoğrafa, punctum'a dönüşüyordu. Ardından görüntü ortasından ikiye bölünüyordu; bir yarısı şaşkınlık, korku ve hüsrarla büyümüş bir çift göze ve diğer yarısı insan bedenini tamamlayan bir nesnenin, bir plastik parçasının bıraktığı ize, savaşın vahşetine işaret ediyordu.

7 Haziran 2015 seçimlerinde HDP ilk kez milletvekili adaylarını bağımsız olarak değil, parti listelerinden gösteriyordu. Barajı aşması halinde, AKP'nin anayasa değiştirecek çoğunluğu elde etmesini ve tek başına iktidar olmasını engelleyecekti. Seçime iki gün kala, 5 Haziran 2015 günü HDP'nin Diyarbakır mitinginde IŞİD bombalı saldırı düzenlemişti. Bombalar mitingin düzenleneceği istasyon meydanındaki çöp kutularına yerleştirilmiş ve birkaç dakika arayla iki bomba patlatılmıştı. Saldırıda beş kişi ölmüş, dört yüzün üzerinde insan yaralanmıştı.

Lisa Çalan adındaki kadın da o saldırıda bacaklarını kaybetmişti. Sinemacı olduğunu sonradan öğrendim, saldırıdan sonra belediyedeki işinden atıldığını ve iki aylık başvuru süreci aşıldığı için saldırıda yaralananların tazminat alamayacağını da. Bir daha sinemayla uğraşabilecek miydi? Konuştuğu gazeteciye, onlarca ameliyat geçirdiğini, irin akan yaralarının bir türlü iyileşemediğini, sık

sık protez bacaklarını değiştirmesi gerektiğini, protez bacakların 70 bin dolar olduğunu ve tedavi masraflarını nasıl karşılayacağını bilmediğini söylemesi, bu soruyu sormamı engelliyordu.

Protez bacaklarını kollarının arasında tuttuğu fotoğrafın bulunduğu gazete haberini okuduğumda; ülkenin dört bir yanını renklendiren seçim bayrakları ve flamalar toplanıp çöp bidonlarına atılmış, HDP barajı aştığı için AKP tek başına iktidar olamamış, hükümet kurma çalışmaları sonuçsuz kalınca 1 Kasım'da seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştı.

Bu görüntünün zihnimdeki yankısı sürerken, bir arkadaşım aradı. Beni görmek istiyordu. Onu eve davet ettim. O günlerde kalabalıkların toplandığı her yer, IŞİD için bomba patlatma potansiyeli barındırıyordu. Bu yüzden açık alanlarda buluşmaya, parklara ve kafelere gitmeye son vermiştik. Şehirde neredeyse hiç kimse zorunlu ihtiyaçlar dışında sokağa çıkmıyordu artık. Parklar, kahvehaneler ve eğlence mekânları bomboştu.

Arkadaşım geldiğinde hava kararmaya başlamıştı. Siyah kanepeye yan yana oturduk. Uzun kumral saçlarını örüp omuzunun üzerinden yana sarkıtmıştı. Ertesi sabah erkenden Suruç'a gideceğini, başka şehirlerden gelen sosyalist ve anarşist gençlerle Suruç'ta buluşacaklarını, sınırın diğer yakasına geçip Kobanêli çocuklara oyuncak ve insani yardım götüreceklerini söyledi. Kobanê'de IŞİD saldırısı püskürtülmüş ve yeniden inşa süreci başlamıştı.

Araya giren telefon görüşmesinden sonra yeniden konuşmaya başladığında bu konuya dönmedi. Başka şeylerden bahsediyordu artık ve her zamanki gibi heyecanla anlatıyordu. Arkadaşım ilginç bir insandı. Bir araya geldiğimizde genellikle varoluşsal sorunlardan bahseder ve bu konuşmaların sonu hiçbir yere varmazdı. Verdiği tuhaf örnekler içinden çıkılmaz bir hal aldığına ise, kafasının karışık olduğunu söylerdim. Böyle anlar ona eğlenceli gelirdi. Gerçekten böyle düşündüğü için mi bu tuhaf örnekleri verirdi yoksa o an bir tartışma yaratmak için mi bunu yapardı, çoğu kez anlayamazdım. Yine de hiçbir zaman erişemeyeceğim enerjisi ve canlılığı her defasında beni kavrar, ansızın kendimi bu garip konuşmaların bir yerlerinde bulurdum.

Anlattıklarına odaklanamıyordum. Suskunluğum onu rahatsız etmişti. Birdenbire konuşmayı kesti ve “bir şey söylemeyecek misin?” dedi. Ne söyleyebileceğimi düşündüm. Protez bacaklar kafamın içinde dans ediyordu hâlâ ve onu bir daha görememekten korkuyordum. Geceyi uykusuz geçirdim. Müş (ona böyle hitap ederdik) Kobanêli çocuklara oyuncak götürüleceğini bazı aile fertlerine ve yakın birkaç arkadaşına söylemişti. Galiba hepimiz aynı korkuyu duyuyorduk. Ertesi sabah uzun uzun çalan telefonu açmak istemeyişimin nedeni buydu.

20 Temmuz günü, Suruç’tan sınırın diğer yakasına geçmek isteyen sosyalist ve anarşist gençler oyalanmış ve engellenmişlerdi. Engellemeleri protesto etmek ve Suriye sınırındaki Kobanê’nin yeniden inşasının önemine dikkat çekmek için Amara Kültür Merkezi’nin bahçesinde basın açıklaması yaparken, IŞİD üyesi bir erkek canlı bomba, aralarına sızıp üzerindeki bombaları patlatmıştı. Televizyonu açtım. Otuz üç kişi ölmüş, yüzden fazla kişi yaralanmıştı. Parçalanmış insan uzuvları etrafa saçılmıştı. Görüntüler buzlanarak ekrana yansıtılıyordu. Kültür merkezinin önünde onlarca ambulans sıralanmış beklerken, bir adam elinde ölü poşetleriyle bahçeye doğru yürüyordu.

Haberin arkasından gelen kaba cinsellik çağrıştıran reklamlar, yaz ortasında taşan rögarlar, bürokraside yolsuzluk haberleri, bazı bakan danışmanlarının aynı anda üç dört maaş aldığı, asgari ücretin açlık sınırının altında kaldığı, itibardan tasarruf edilemeyeceği gerekçesiyle devlet kademelerinde ultra lüks harcamaların yapıldığı, kamuya giriş sınavlarında soruların bir kesime peşkeş çekildiği, seçimlerde oy sandıklarının çalındığı, çuvallar dolusu kullanılmış oy pusulalarının çöplüklerde bulunduğu, Hükümetin Kürtlerle sürdürdüğü çözüm sürecinin sonlandırıldığı, Grup Yorum sanatçılarının adil yargılanma talebiyle açlık grevlerinde öldüğü, kadın cinayetlerinde tarihin en yüksek rakamlarına varıldığı, LGBTİ+’ların fişlenerek baskılara ve saldırılara maruz kaldığı, naylon çorap ve topuklu ayakkabı giydiği altı çizilerek ifade edildikten sonra işkence edilip, tırnakları sökülen bir transın yakılarak vahşice öldürüldüğü ve korkunun ve çaresizliğin ülkeyi çepeçevre

sardığı... O günü hatırlamaya çalışırken bir dönemin haberleri ve yüzler zihinimde geziniyordu. Naylon oraplar, topuklu ayakkabılar, protez bacaklar ve ceset poşetleri ise daha derin izler bırakıyordu.

Arkadaşımdan haber alamıyorduk. Saatlerdir nefesimi tutmuş bekliliordum. Akşama doğru babasının telefonunu ellerim titreyerek atımdı, hayatta olduğunu söyledi. Bomba patladığı sırada arkadaşım bir ağacın altındaymış ve parçalanan insan uzuvları tüm vücudunu kaplamış. Onda ağır bir yara yoktu ama Suruç'tan döndüğünde gözleri içeri doğru kaymıştı ve kopuk kopuk tuhaf cmlerler kuruyordu. Ailesi ve diğer arkadaşları gibi ben de bunu atlatmasının kolay olmayacağını biliyordum.

Bir ay sonra başka bir şehre gitti. Ardından bana bir mektup yolladı. Acı bir mektuptu bu. Suruç'taki bombalı saldırıda ölmediği için kendini şanslı hissetmediğini söylüyordu. Kısa bir süre sonra bu kez ondan bir mesaj aldım. Bana veda ederken geceleri kbuslar gördüğünü, artık yaşamla bağ kuramadığını ve unutmayı asla başaramayacağını söylüyor, intihar ederek geride kalanları zeceği için özür diliyordu. Babasını aradım ve o da bir akrabasına ulaştı. Adam onun evine yakındı, içeri girdiğinde onu giysileriyle açık duşun altında oturur halde bulmuştu. Bu olaydan sonra uzun süre psikiyatrik tedavi gördü.

Suruç saldırısından sonra bombacının kimliği tespit edilmişti. Ne var ki bu bilgiler, Suruç'taki bombacıyla aynı hücre evinde kalan kardeşinin bu kez Ankara'da canlı bomba saldırısı gerçekleştirmesinin önüne geçememişti. Ve bu olay Suruç saldırısından sadece iki buçuk ay sonra gerçekleşmişti.

10 Ekim günü sendikaların, meslek kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin ve bazı siyasi partilerin katılımıyla Ankara'da Barış Mitingi düzenlenmiş ve ülkenin dört bir yanından yüzbinlerce insanın katıldığı mitingde, Ankara Garı kavşağında IşİD iki canlı bomba saldırısı gerçekleştirmişti. Bu saldırıda 109 kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmış, polislerin yaralılara yardım etmek isteyenlere biber gazı sıkması felaketin boyutlarını artırmış ve toplumsal hafızanın derinliklerine bir yara izi gibi yerleşen fotoğraflar

bir anda ortalığa saçılmıştı.

Fotoğrafın çekildiği andan birkaç saniye sonra geçmişe ait bir belgeye dönüşmesi, yakınla uzak arasındaki mesafenin tanımlanamaz olduğunun göstergesidir. Zira o bir anlık zaman aralığının katettiği mesafeye ulaşmak imkânsızdır. Böyle zamanlarda az önce yanı başında nefesini duyduğun kişiden geriye sadece fotoğraflar kalır ve o acı artık tüm zamanlara ait olandır.

Sanki hiçbir zaman duyamayacağım bir kederin dağınıklığı beni kendiliğinden ve amaçsızca bu fotoğraflar arasında gezinmeye zorluyordu. Geride bıraktığı yaralı izleri silmeye çalışırken, belki de hiçbir zaman ne olduğunu anlatamayacağım bir duygu, bütün bu yalnızlık, bütün bu kuşatılmışlık, bütün bu tefessüh ne diye soruyordu. Bizi geçmişin savunmasızlığından ve bu yıkıntılar arasından kurtaracak olan ne? Ancak ölümcül bir hastalık gibi yakalandığımız yas duygusunun hayatımızdan gitmesi için ne kadar çabalarsak, sanki bu duygunun ve bu fotoğrafların bizi hiç terk etmeyeceğinden o kadar emin oluyordum.

Aslında bütün bu hüznün ve katıksız acı ve hakikatin nasıl aşındırıldığı, nasıl çürümeye bırakıldığı tarihten yoksun olduğu için bu felaket sadece o güne değil, tüm zamanlara ait gibiydi. Tarifi imkânsız şeyler vardır. Lisanların, yerel ağzın tanımlayamayacağı ve hatta dilin bozulmasının bile anlatamayacağı şeyler. “Anımsamanın tarif etmekten daha kolay olması” bundandır. İktidarın arka bahçesine yerleştirip ideolojik filtrelerden geçirdiği medyada ve şık giyimli televizyon muhabirlerinin dilinde ölenler birer rakam, kalanlar kelle sayısından ibaretti. Gerçeğin gerçek olmaktan çıkması için ise ilk ânın şokunun atlatılması yeterliydi. Zira gazete manşetleri nefret söylemi kullanmakta, ölenleri suçlamakta gecikmemişti. Bazıları da “ölenlerin orada ne işi vardı” gibi ahlaki temellerden yoksun sorular soruyordu ve sanki can sıkıntısından oyuncaklarını dağıtmış gibi, Başbakan bombacılar için “Öfkeli Çocuklar” tabirini kullanıyordu.

O günlerde siyaseti kızıştıran ve toplumda bazı kesimleri karşı karşıya getiren iktidarın kullandığı ayrıştırıcı, kutuplaştırıcı, gerginlikten beslenen dil, yaşanmış olanların en kötüsü olmadığına

dair vahşi bir hatırlatmaya da işaret ediyordu. Ve günlerin akışı siyasette ve toplumda tansiyonu yükseltmekle kalmıyor, her gün başka örgütlerin, başka şehirlerde patlattığı bombaların ve hayatını kaybeden gencecik insanların ardından Başbakan “bombalar patladıkça oylarımız artıyor,” açıklaması yapıyordu.

Kızgınlık, kırgınlık, yılgınlık cümleleri insanların zihinlerini ve ruh halini tarif etmekte yetersizdi. Seçimlerle ülkenin daha iyi bir yere gideceğine, istikrarın sağlanacağına, yargının bağımsızlaşacağına, ekonomik krizin ortadan kalkacağına ve hayatın iyileşeceğine kimsenin inancı kalmamış gibiydi. Ankara Katliamı’ndan sonra toplumun gündemi “rahatsız bir vicdanla” adalet talebi ve ekonomik krizden güvenlik sorunlarına kaydı, 1 Kasım’da 2015’te AKP 317 milletvekili çıkararak seçimi kazandı. (Anayasayı değiştirmek için yeterli bir sayı değildi bu. Fakat başka bir partiden küçük bir destek alınarak bu sorun kolayca aşılacaktı.) Kış kapıdaydı, bulanık ve sisli bir hava hayatı çepeçevre sarmıştı. Şimdi ortalığı toparlama zamanıydı. Ancak buna kimin mecali kalmıştı ki? İnsanlar adalete ve onun temsil ettiği insanca yaşama yabancılaşmışlardı. Bu ülkede neye benzediği ve nereye gideceği bilinmeyen kaderlerine yön veremeyeceklerini kabullendiklerini söylemek o gün için belki de yanlış olmayacaktı.

“Kimliğin çakılıp kaldığı coğrafya katı bir yer değildir; onu kayalar ve topraklardan ziyade, tıpkı şarkılardaki gibi anılar ve arzular oluşturur.” – Rebecca Solnit²

İnsanın kişisel tarihi çürümenin tarihidir. Bunu yüksek sesle söylediğimde mutfaktaydım, radyoda “Mandariinid/Tangerines” (Mandalinalar) şarkısı çalıyordu. Son günlerde neden durmadan bu cümleyi sayıkladığımı düşündüm. İnsanın kişisel tarihi neyle şekilleniyordu, toplumsal tarihten ne kadar etkileniyordu ya da ikisi aynı şey miydi?

“Olayların ve tarihin etkisine” açık olduğumuz düşünöldüğünde, kişisel tarihle toplumsal tarihin bir yerde buluştuğunu ve

2. Rebecca Solnit, *Kaybolma Kılavuzu*, çev. Gökçe Gündüç, Encore, 2015.

çoğu kez toplumsal tarihin kişisel tarihe dönüştüğünü söylemek mümkündü. Zira içine doğduğu toplumun kaderinden çok az kişi kaçabiliyordu. Çürüme bakımından düşündüğümdeyse birincisi somut, ikincisi soyut kalıyordu. Çürümenin izlerini artık sık sık titreyen ellerde ve hüzne devrilen gözlerde görebiliyordum çünkü.

2015 yılı sonbaharı geçtiğinde, zihnimizin meşgul olduğu şeyler o yıl kışın sert geçeceği veya bunun getireceği zorluklar ve hastalıklar değildi; savaşın yarattığı yorgunluktu. Kürtlerin yaşadığı birçok kentte öz yönetim çağrıları yapılmış, Kürt militanlar tarafından bazı yerlerde hendekler kazılmış ve bunun sonrasında şehirlerde çatışmalar başlamıştı. Bazı şehirlere giriş çıkışlar yasaklanmış ve bazı şehirlerde sokağa çıkma yasakları ilan edilmişti. Bu yerlerdeki insanlardan haber alınamıyordu. Ajanslar ve sosyal medyada çok sert çatışmaların yaşandığı, sivillerin öldürüldüğü, top atışlarıyla mahallelerin yerle bir edildiği haberleri yer alıyordu. Başbakan ise, “sivil ölüm yok,” diyordu.

Çatışmaların ve sokağa çıkma yasağının sürdüğü Silopi’de keskin nişancılar, Taybet İnan adında 57 yaşında bir kadını öldürmüştü. Cesedi yedi gündür sokakta bekletiliyordu. Çatışma alanlarından gelen ilk fotoğraflardan birisi buydu. Kadının yana kayan eşarabının altında kızıl saçları görünüyordu. Kanı giysilerinin üzerinde kurumuş ve soğuktan derisi kavlamış halde yolun ortasında uzanan gövdesi, daha önce o sokaktan gelip geçmiş “kayıp ecdadının” ayak izlerine karışıyordu. Peki ama bu kadın neden öldürülmüştü? Neden cesedi yedi gündür sokak ortasında bekletiliyordu? Cenazesi kaldırıldıktan sonra orada bırakacağı iz neydi?

Fotoğraflar bize hiç bilmediğimiz hikâyeler anlatır. Bunları iki başlık altında toplayabiliriz. Birincisi o fotoğrafın çekildiği ânın hakikatine aittir, ikincisi ise bizim ona verdiğimiz anlamlardır. Taybet İnan’ın kocası Halit İnan, o fotoğrafın çekildiği güne ve sonrasına dair hikâyeyi gazeteci Sertaç Kayar’a şöyle anlatıyordu.

“[Silopi’de] yoğun çatışmalar vardı. Taybet evden çıkmış, karıştaki eve gitmek isterken keskin nişancılar Taybet’i ayağından vurmuş. Kardeşim geldi, Taybet’in vurulduğunu söyledi. Hemen dışarı koştum. Caddeye vardığımda yerde yattığını gördüm. Dönüp ba-

na baktı, ben de ona. Bana 'gelme seni de vururlar' diyordu. Ona, 'sana ip atacağım, tutabilirsen seni çekip kurtaracağım' dedim. Eve dönüp ip aldım ve düğüm yapıp attım ona. O sırada ateş açıldı, birden ateş altında kaldım. Sonra da elim uyuştı. Kurşun elime isabet etmişti. Taybet, 'vuruldun mu?' diye sordu. 'Hayır,' dedim. Bana bakıp 'çok üşüyorum, çok susadım,' diyordu. Çaresiz kalmıştım, ne yapacağımı bilmiyordum. O sırada kardeşim Yusuf duymuş ve o da evden çıkmış. Çıkar çıkmaz keskin nişancılar onu da kapıda vurdu. 155'i aradım. 'Eşim caddede yaralı halde yatıyor, kardeşim de yaralı' dedim. Ambulans talep ettim. 'Beyaz bayraklarla dışarı çıkın' dediler. Beyaz bayraklarla dışarı çıktık, tekrar taradılar. Dışarı çıkkanı hedef alıp, vuruyorlardı. Bu arada Yusuf'un gözleri giderek ağırlaşıyor ve kapanıyordu. Sekiz yaşındaki oğlu 'anne, babamın uykusu mu geliyor,' diye soruyordu. Annesi de 'evet babanın uykusu geliyor,' dedi. Öldüğünü söylemedik. (...) Taybet yaralı halde sokağın ortasında kaldı öylece. Önce belli belirsiz kıpırdanıyordu, sonra saatler geçtikçe hareketleri zayıfladı. Kaç saat yaralı kaldı bilmiyoruz. Yedi gün cesedini izlemek zorunda bırakıldık. Hiçbirimiz uyuyamadık. Köpekler gelir, kuşlar konar diye. Bir insan bir insana ne kadar acı çektirebilirse, devlet de bize yedi gün bunu yaptı. (...) Evde kalırsak bizi de vuracaklarını düşündük. Yusuf'un (öldürülen kardeşim) üzerini örtüp çıktık. Birbirine yapışık üç evi teker teker geçip gittik. Dokuz gün boyunca Halime'nin evinde otuz kişi kaldık. Günde bir öğün yemek yiyorduk. Su yoktu, ben elimden geldiğince su içmemeye çalışıyordum, diğerleri içsin diye. Sonra devlet güçleri geldi. Bizi tarayacaklar diye korktuk. Bize 'toplanın ve çocukları ortaya koyun' dediler. Küçük torunum korkudan tuvalete saklanmıştı. Ses gelince içeriye sis bombası atmak istediler. Babası, 'küçük oğlum tuvalette' deyip engel oldu."³

Taybet İnan'ın cenazesi yedi gün sokak ortasında bekletildikten sonra morga kaldırılmış ve ancak yirmi üç gün sonra defnedi-

3. *Nokta* dergisinde yayımlanmış, erişim engeli getirilmiş bu haberin kısa versiyonu için bkz. t24.com.tr/haber/cenazesi-7-gun-erde-kalan-taybet-ananin-evinde-kara-bayram,348586.

lebilmşti. O günlerde Silopi’de hayatını kaybeden diğere sivillerin de sokağa çıkma yasağı nedeniyle defnedilemediğı için evlerde soğuk su ve poşetlerle muhafaza edildiğı söyleniyordu.

Sonra Şırnak’ın yok edildiğini bir gazete haberinden okudum. Yanında bir fotoğraf vardı, binalar alttan dinamitlenmiş gibi dağılmıştı. Artık ev olmayan, sokak olmayan, mahalle olmayan şehrin harabeleri arasında tanklar sıralanmış ve binaların molozlarının üzerine bayraklar asılmıştı. Aynı günlere ait bir fotoğraf daha vardı Şırnak’tan. Hacı Lokman Birlik adında öldürölen genç bir adam, boğazına geçirilen bir halatla askeri tankın arkasına bağlanmış yerde sürükleniyordu. Hâlâ ayakta kalabilmiş olan tek tük evlerin ışıkları yanmıyordu ve sokak lambaları o görüntüye odaklanmış cılız turuncu spot ışıklar gibi duruyordu.

Sonraki günlerde bu kez sosyal medyada bir fotoğraf yayınlandı. Bu fotoğraf, 2015 Ağustos’tan 2016 Mart ayına kadar çatışmaların ve sokağa çıkma yasaklarının sürdüğü Cizre’den di. Keskin nişancılar tarafından, evinin bahçesinde vurulan Cemile Çağırğa adında on yaşındaki bir kız çocuğunun cenazesi gömülemediğı için kefenlenip derin dondurucuya konulmuştu. Sokağa çıkma yasağı vardı, kapıya çıkanlara ateş açılıyordu. Anne, baba ve kardeşler günlerdir buzdolabındaki cesetle aynı evde kalıyorlardı.

“Sorgulanmamaları gerektiğine ilişkin bir uyarıyla gelen” bu fotoğraflar, aslında neyi temsil ediyordu? Onların kime ait olduğı, hangi milletten ve dinden oldukları fark eder miydi? Herhangi biri onlara baktığında ne hissedecekti? Hiç kuşkusuz herkesin sesi titrerdi biraz bu fotoğrafları gördüğünde. Zira artık bir önceki günkü kişi olamayacağını bilecek ve çırılçıplak bir varoluş acısı bir yumruk gibi gırtlığına yerleşecekti. “Nedeni acı ile hakikatin bir olmasında yatıyor olmalı, hakikati neyin tayin ettiğı sorusuna gelince, yanıtı çok basit: hakikat seni yakıp kül edendir,” diyordu Imre Kertesz.

Ötekinin ölümlölüğünün kabulden yoksun oluşu, vicdan kaybı ve insanlığın ortak duygusu olan şefkatin yaralanması; bu fotoğrafların altına daha çok şey yazılabilirdi. Beni oraya bakmaya yönelten şey hiç şüphesiz bu suç ve utanca ortak ediyordu hep-

mizi. Fakat aynı zamanda bu ahlaki bir meseleydi. İnsan olarak varlığımızın ve “insanlığın kıyılarına vuran” bu vahşet görüntüleriyle tarihin herhangi bir yerinde kim yüzleşebilecekti? Toplum ve failleri yüzleşebilir miydi?

Cizre’de, sokağa çıkma yasağı olduğu için çatışmalar sırasında yaralanan sivillerin hastanelere götürülemediğini, insanların çatışmalardan korunmak için bodrumlara sığındığını, havan toplarıyla vurulan evlerin bodrumlarında can pazarı yaşandığını yazıyordu gazeteler. Bodrumlarda çok sayıda kişi yaralı halde mahsur kalmıştı. Sivil toplum kuruluşları yaralıların hastanelere kaldırılması için çağrıda bulunuyordu. İktidar sözcüleri, ambulans gönderildiğini ancak hiçbir yaralının ambulanslara gitmediğini söylüyordu. Orada yaşayan halk ise, bodrumların operasyon alanında kaldığını, ateş açıldığı için kimsenin bodrumlardan çıkamadığını ifade ediyorlardı.

Bu çıkmazda, aydın, yazar ve sanatçılar bir bildiri yayınlamaya; “siz onları kurtarmazsanız, biz kurtarmaya hazırız,” çağrısında bulunmuşlardı. Ardından da yüzlerce akademisyen ve bilim insanı “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlığıyla, çatışmaların ve sivil ölümlerin durdurulması çağrısında buldukları bir bildiriye kamuoyuyla paylaşmışlardı. Bunun üzerine, bir KHK çıkarılarak imzacı akademisyenlerin birçoğu hakkında soruşturma açılmış, işlerine son verilmiş, cüppeleri polis postallarıyla çığnemiş ve akademisyenlerin bir kısmı tutuklanarak hapishaneye gönderilmişti.

Sonrasında Cizre’de çok trajik bir olay olmuş, bodrumlarda toplanan onlarca kişinin askeri bir operasyonla toplu halde yakılarak öldürüldüğü haberi basına düşmüştü. BBC Orta Doğu Editörü Jeremy Bowen, sonradan o bodrumlarda kimsenin inceleme yapmasına izin verilmediğini, insan hakları izleme örgütlerinin olayın örtbas edilmeye çalışıldığından şüphelendiklerini, sokağa çıkma yasağı bittikten sonra çatışmalar sırasında Cizre’de kalan yakınlarının izlerini aramaya gelen insanların yakılan kimi bodrumlarda bazı kemik parçaları bulduklarını ve Cizre’nin o bölgesinde yaşama dair tek bir iz bile kalmadığını söylüyordu.

“Bilinmeyen sınırlarına temas etmek insanın duyularını keskinleştirir. Elimde haritayla didişip duran bir pusula tutarken, alternatif yönlerde neler bulunduğuna ilişkin edindiğim bilgiler doğrultusunda yolumu değiştirmeyi, bildiklerimin dışına çıkmayı ve birkaç kilometre sonra eski yolumu tekrar aramayı veya eve yeni bir yoldan dönmeyi severim,” diyordu Rebecca Solnit. Tabii dönecek yol kaldıysa ve orada hâlâ bir ev varsa. Kaybolmak, bazı coğrafyalarda böyle bir şey değildi.

Hatırlama eylemi çoğu zaman hafızamızda iz bırakmış bir anla, bir nesneyle, bir fotoğrafla gelir veya o fotoğrafın içindeki küçük bir ayrıntıyla. Bizi delip geçen bir görüntü. Punctum’dan bahsetmemin nedeni budur. “Fotoğrafın gerçekliği ise bir başka şeyle değil, ancak kendiyi tartılır,” der Murathan Mungan: “İyi bir fotoğraf, sabitlenmiş harekete, belgelenmiş duruma imgelemimizde süreklilik kazandırır. İma ettiği, işaret ettiği, gösterdiği, zaman ve mekân içinde bıraktığı o boşluğa bakan kişinin düş gücünü harekete geçirir, hayallerini çağırır; orada gördüğüne devam ya da başlangıç hikâyesi yazdırır.”⁴

O akşamüstü gördüğüm fotoğraf bir devam hikâyesiydi. Dört Ayaklı Minare’nin dibinde kafasından kurşunlanmış, yüzüstü yerde yatan ve ayakkabılarının altı görünen adam, Diyarbakır Baro Başkanı ve insan hakları takipçisi Tahir Elçi’ydi. 90’lı yıllarda Kürtlere yönelik yargısız infaz, “faili meçhul” cinayetler, gözaltında kaybedilenler ve diğer hak ihlali davalarında mağdurların avukatlığını üstlenmişti. Çatışmalı dönemlerde verdiği hukuk mücadelesiyle tanınıyordu. Olaylar bir gazetecinin onu hedef göstermesiyle başlamıştı. Öldürülmeden önce Diyarbakır Barosu’ndaki odasından alınıp İstanbul’a, mahkemeye götürülmüştü. Barış istiyordu ve günlerdir televizyonlar bu davadan bahsediyordu.

O günlerde Diyarbakır’ın Sur ilçesinde de hendek çatışmaları sürüyordu. Sokağa çıkma yasakları her geçen gün yaygınlaşıyor, mahallelerin giriş ve çıkışları beyaz brandalarla kapatılıp etrafına barikatlar yerleştiriliyordu. Sur’a yakın mahallelerdeki insanlar,

4. Murathan Mungan, *Güne Söylediklerim*, Metis, 2015, s. 75.

daha ilk günden dükkânlarının kepenklerini indirmiş, üç tekerlekli arabalara yükledikleri birkaç parça giysi ve eşyayla evlerini, hayatlarını bırakıp göç etmişlerdi. Sokağa çıkma yasağı ilan edilen Sur'daki siviller, kadınlar ve çocuklar ise buna fırsat bulamamış, orada mahsur kalmıştı. Elektrik, su, ısınma ve yiyecek yoktu. İnternet ve telefon bağlantısı kesilmişti. Özel donanımlı askerler, çatışmalardan ve havan toplarından kaçıp bodrumlara saklanan insanların evlerine girip, yatak odalarındaki aynalara ve duvarlara ırkçı yazılar yazıp yanına işaretler çiziyorlardı. Ne kadarı öldü ne kadarı hayatta bilinmeyen sivillerden ise haber alınamıyordu.

“Açık havadaki bu kapalı kutuda,” günler, bilinmezliğin sisli, bulanık boşluğunda savruluyordu. Üç beş arkadaş, dost veya aile ferdi bir araya geldiğinde kaygılarını, korkularını, günlerin payına düşen yası ve ortak hayatımıza çalım atarak ilerleyen zamanın asıl bundan sonra ne getireceğini konuşmak yerine, sessizleşiyordu. Geleceğin vaat ettiği bir şey yoktu. Beklenti, umut ve sorulması gereken herhangi bir soru kaybolup giden zamanın içinde kendiliğinden ufalanıyordu. Bunun getirdiği bilinç yarılmalarını, duygu dağılmalarını ifade etmek ise hayli güçtü. Tarihin çiğneyip çiğneyip tükürdüğü topraklar, biz ne yaşıyoruz sorusunun cevabını ve remedikçe, her yana ağır bir yorgunluk çöküyordu.

28 Kasım 2015 günü Tahir Elçi Sur'da düzenlediği basın toplantısında, iki tarafa da çatışmaların durdurulması çağrısında bulunurken uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülmüştü. Televizyonlar canlı yayına geçti, görüntüler tüm ayrıntılarıyla servis edildi. Her şey herkesin gözünün önünde oluyordu. Tüm bu çatışmalar, cinayetler topluma canlı canlı izletiliyordu. Ve ülkede çıt yoktu.

Ertesi gün, Tahir Elçi'nin cenaze arabası hareket ettiğinde iliklerine kadar bir yas başlamıştı. Türkân Elçi (karısı) mezarlıkta yaptığı konuşmada sorumluların yargı önüne çıkarılmasını istedi. Bu acılı kadının yasını tutmak yerine, daha ilk anda adalet talep etmesinde acı bir gerçek yatıyordu. Toplumun yüreğine su serpecek adil bir yargılamanın yapılmayacağını, gerçek faillerin yargı önüne çıkartılmayacağını, olayın birçok bakımdan karanlıkta bırakılacağını ve bu cinayetin de benzerlerinde olduğu gibi faili meçhul

kalacağını muhtemelen biliyordu. Mahkemeler, çatışmalar sırasında öldürülen diğer sivillerin de “faillerinin bulunamadığını” açıklamıştı. Silopi, Şırnak, Cizre ve Sur’daki çatışmalar sonlandığında, “hayatta kalanlar, doğdukları güne kadar çıplaklardı. Sahip oldukları her şeyi kaybetmişlerdi”.

Dünya bir manzardır ve ona bakmak insanın varoluşsal edimidir. Varlığın kıpırdanma ihtiyacı oradan gelir. Hareketi yaratan asıl şey de odur. Fakat yine de “seyirci” sözcüğü bana hep tuhaf gelmiştir. Öte yandan seyrin biçimleri de vardır. Bunu kabaca ikiye ayırmak mümkün. Örneğin bir film izlerken, bir müzik dinlerken, bir kitap okurken bazen bir şey sana koşarak gelir, o şeyi derinden duyarsın ve bu ruhunda değişimler yaratır. Gündeliğin ve ilişkilerin de manzaraları vardır; yaşarsın, büyürsün, yara alırsın. Hayatta kalmak bir bakıma bu manzaraların içinde gezinirkenki kıvraklığına bağlıdır. İkinci seyir ise bambaşkadır; bir evin yandığını gördüğünde ilk ânın şaşkınlığıyla ne olduğunu anlamak için önce sadece bakarsın, sonra bağırırsın, orada bir yangın olduğunu başkalarına da söylersin ve söndürmeye koşarsın veya öylece durup yangını seyre dalarsın, hem de her şey kül oluncaya dek. Bir kişinin seyretme biçimi onun kim olduğunu ele verir. Toplumlar için de bu böyledir. Evi yanan için ise seyredilmek unutulması güç bir şeydir.

O fotoğraflar benimle yaşamaya devam etti. Onlara yıllar içinde zihnime kazınan öncekiler de ekleniyor ve giderek hepsi tek bir karede birleşerek, “dünyayla ilişkiye sızan bir acıya” dönüşüyordu. Hayatımın dördüncü on yılının başlangıcı sayılırdı. Yüzümün sararıp, avurtlarımın içeri doğru çökmesini buna veriyordum. Otuz yılı aşkın zamandır hafızamda biriken bütün o görüntüler, savaş haberleri, yıkıntılar, ölümler varlığımı çoktan katetmişti. Fazla doldurulmuş bir kap gibi taşmasını yadırgamıyordum. Yadırgadığım şey, henüz otuzların ortalarında olmama rağmen yaşlandığım hissine kapılmamdı.

Mutfığa o günlerde yerleştim. Hiçbir şey okuyamıyor ve yazamıyordum. Tüm günü mutfak masasında sigara içerek, boş boş oyalanarak geçiriyordum. Evin diğer odalarını kullanmıyordum

artık ve bunu neden yaptığımı bilmiyordum. Bilincim sıkıştıkça, bedenimi evin bir köşesine itip hapsediyor olmalıydı. Mandalinalar şarkısı da hayatıma o günlerde girdi. Her on yıl için bir şarkım vardı. Dördüncü on yılımın şarkısı da bu olacaktı. Her şey yerle bir olduktan sonra geriye ne kalıyorsa bu şarkı oydu; bana harabeleri hatırlatıyordu.

Birkaç yıl sonra, bir söyleşi için Diyarbakır'a gittiğimde Dağkapı'dan Sur'a doğru yürüdüm. Yerle bir edilmiş mahallelerin çoğuna giriş çıkış yasaktı hâlâ, mahallelerin etrafı demir barikatlarla kapatılmıştı ve çevresine ağır silahlı askerler konuşlanmıştı. Söyleşiden önce kahve içmek için gittiğim otelin çatısına çıktım ve etrafı barikatlarla kapatılmış Sur'a baktım. Birbirine açılan daracık sokaklar, bin yıllardır ayakta duran taş evler, Ermeni Konakları, binalar arasındaki gizli geçitler, bahçeler, hanlar yoktu artık. UNESCO tarafından kültür mirası listesine alınan bir tarihi kentten geriye üst üste yığılmış molozlar ve harabeler kalmıştı. Diyarbakır Surları artık ışıltısıyla göz alan bir kenti değil, top atışlarıyla yerle bir edilmiş çorak bir araziye çevreliyor, atalarımızın Cennet Bahçeleri adını verdiği Hevsel Bahçeleri boydan boya uzanan harabelerin kıyısında yaralı bir boşluk gibi duruyordu. "Shul" dedim.

Rebecca Solnit'in *Kaybolma Kılavuzu*'nda rastlamıştım. "Shul, geçtikten sonra geride kalan işaretler: örneğin bir ayak izi. Başka bir bağlamda, shul vaktiyle bir evin dikili olduğu yerde kalan yaralı çukuru, bir nehrin seller gibi çağladığı kayalarda açtığı kanalı, bir hayvanın önceki gece uyuduğu çimenlerde bıraktığı oyuntuyu tarif etmek için kullanılır. ... Dikkate değer birtakım olayların meydana geldiği mekânlar, bir duyguyla özdeşleşir. O mekâna ilişkin anının iyileşmesi, o duygunun da iyileşmesi anlamına gelecektir ve bazen o yeri yeniden ziyaret etmek, o duygunun örtüsünü kaldırmaya yarar. Her aşkın bir manzarası vardır. Bu bakımdan mekân sadece biz orada bulunduğumuz zaman değil, biz orada değilken de bize sahiptir aslında. Zira mekân algımızın da kendine ait bir yaşamı vardır. Bu algının nefes kesici etkisi ile, bu etkinin uyandırdığı o güçlü duygu, zihnimizde yankılanan birer çağrı gibidir. Bir başka ifadeyle, içimizdeki mekânlar en az dışımızdakiler

kadar mühimdir. Bu açıdan bakıldığında, mekânları yanımızda taşıma biçimimiz kadar, onlara duyduğumuz özlem de mekânları tanısallaştırır.”

Otelden çıktığımda sonsuza dek orada durup beni bekleyeceğini sandığım bir çocukluk aşkının kapısından da yara bere içinde çıkmış ve kaybolmuştum. Etrafımdaki her şey yabancıydı. Üstelik bunu yaşayan tek kişi de değildim. Tuhaf bir şekilde şehirdeki diğer insanlar da kaybolmuştu. Sokaklarda yürüyen, lokantalarda yemek yiyen, kahvehanelerde çay içen insanların yüzlerinde görebiliyordum bunu.

O günlerde Başbakan, yerle bir edilen Sur şehrinin yerine İspanya'nın ilk başkenti Toledo'nun bir örneğinin yapılacağını ve yok edilmiş tarihi kentin eskisinden çok daha güzel olacağını söylüyordu. Sadece mimari değil, aynı zamanda kültür de yeniden inşa edilecekti ve bu çok normal bir şeymiş gibi, şehrin duvarları Toledo'nun havadan çekilmiş resimleriyle süslenmişti.

“Bu savaştan sonra yaşamın ‘normal seyrini’ sürdüreceğini, hatta kültürün ‘yeniden kurulabileceğini’ –sanki kültürün yeniden kurulması daha en baştan onun yadsınması değilmiş gibi– öne süren bütün düşünceler ahmakçadır. Milyonlarca Yahudi katledildi ve bu da felaketin kendisi değil, sadece bir perdesi. Daha neyi bekliyor bu kültür? Sayısız insanın hâlâ bekleyecek zamanı olsa bile, Avrupa’da yaşananların hiçbir sonucu olmayacağını düşünmek mümkün müdür? Sırf kurbanların niceliğinin bile toplumun yeni bir niteliğine –barbarlığa– dönüşmeyeceğini nereden biliyoruz? ... Tarihin mantığı, ön plana çıkardığı insanlar kadar yıkıcıdır ...” diyordu Theodor W. Adorno *Minima Moralia*’da.

Tek adam dönemi, aslında fiili olarak 1 Kasım 2015 gecesini AKP Genel Merkezi’nde yapılan balkon konuşmasıyla başlamıştı. 2017 yılının Nisan ayında anayasa değiştirildi. Referanduma gidilerek parlamenter sistemden Başkanlık sistemine geçildi ve Recep Tayyip Erdoğan başkanlığa getirildi. Böylece rejim değiştirilmiş ve

5. Theodor W. Adorno, *Minima Moralia, Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar*, çev. Orhan Koçak, Ahmet Doğan, Metis, 2005, s. 59.

tek adam dönemi resmi olarak da hayata geçmişti.

Başkanlık referandumundan sekiz ay önce ülke yeni bir felakete karşı karşıya kaldığında ise yakın geçmişin hafızası henüz çok tazeydi. 15 Temmuz 2016 akşamı bir askeri darbe girişimi başlamış, TSK'nın resmi internet sitesi ve TRT'de yayınlanan bildiriyle ordunun yönetime el koyduğu, ülkede sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edildiği açıklanmıştı. İstanbul Boğaziçi Köprüsü ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü kıdemli bir kısım asker ile hava harp okulu öğrencileri tarafından kapatılmış, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları rehin alınmış, Cumhurbaşkanına suikast girişimi başarılı olamamış ve Parlamento (TBMM) F-16 savaş uçakları tarafından bombalanmıştı. Darbe girişimi, AKP'nin bir bakıma "devleti birlikte yönettiği" Gülen Cemaati tarafından gerçekleştiriliyor, bu cemaat iktidarı devirmeye ve ülkeyi felakete sürüklemeye çalışıyordu.

16 Temmuz sabahı darbe girişimi kanlı görüntülerle bastırıldığında üç yüz ölü, yaklaşık bin beş yüz yaralı vardı ve binlerce kişi gözaltına alınmıştı.

Kalkışmanın bastırılmasıyla, ülke darbe felaketinden kurtulmuştu ancak onun getirebileceği yaklaşık sonuçlardan değil. Zira başlangıçta ülke genelinde üç aylığına ilan edilen OHAL, iki yıla kadar uzatılmış, her türlü hak ve özgürlükler askıya alınmış, o gece başlayan ve aylarca süren gözaltılar adeta muhalif avına dönüştürülerek darbe girişimiyle veya Gülen Cemaati ile ilgisi olan olmayan binlerce kişinin hapsedilmesiyle sonuçlanmıştı.

Sonraki günler de ise, çok daha karanlık ve korkutucu bir dönem başlamıştı. Ülke artık gece yarısı KHK'larıyla (Kanun Hükümünde Kararname) yönetiliyordu. KHK'larla televizyon kanalı, radyo istasyonu, haber ajansı, yayınevi, gazete ve dergi olmak üzere çok sayıda medya kuruluşu kapatılmış, birçok medya kuruluşuna ve şirkete kayyım atanmış, yüzbinlerce kişinin pasaportu iptal edilmiş, üniversitelerden yüzlerce akademisyen ihraç edilmiş ve farklı kurumlardan binlerce kamu görevlisi (çoğu hakkında herhangi bir soruşturma ve yargı kararı olmadığı halde) "terör propagandası" yaptıkları gerekçesiyle açığa alınmış, onlardan da bir

kısmi ihraç edilmiş ve fişlenerek işsiz bırakılmıştı. Uygulama kanuna aykırıydı, fakat bu önemsiz bir ayrıntı gibi duruyordu. Kamu kurumlarından ihraç edilenlere, korkudan özel sektörde de iş verilmiyordu. İhraç edilenlerin yakınları ve akrabaları da sorgudan geçiriliyor, işten atılıyor, “sakıncalı” damgası yiyerek izole ediliyordu. Tanıdığım birçok öğretmen, apartmanlarda merdiven yıkamaya, sokakta pilav, simit, mendil, çakmak satmaya başlamıştı. Boşananlar, intihar edenler, hapse tükılanlar, kaybolanlar, ölenler... Sonrasında Kürt siyasetçiler, sivil toplum temsilcileri ve gazeteciler tutuklanmış, Kürt illerindeki seçilmiş belediye başkanlarının yerine kayyımlar atanmış ve Belediye Başkanları ile yerel yöneticiler hapishanelere yollanmıştı. Halkın sandıklara attıkları oylar, artık tarihin çöp bidonundaydı.

Bazı zamanların hammaddesi bulanık ve sislidir. Fakat yine de yeterince yakından bakıldığında malzemenin niteliği seçilebilir. Bu bakımdan aslında hiçbir şey kaybolmaz. Fotoğraflanmamış anları hafıza geniş bir arşiv tutarak saklar. Zihnimizin üzerine bir unutuş perdesi çektiklerini ise fotoğraflar hiç beklenmedik bir canlılıkla geri getirir. Sanki yüzyıldır içinde kayıpmışız gibi duran, son on yılın bir karede donup kalmış görüntüleri bu kadarla da sınırlı değildir.

Artık sadece her topluluğun, her inanç grubunun veya her etnik kimliğin değil, herkesin iktidar tarafından nasıl anılacağını belirten bir fiş mevcuttu. Örneğin bazı şarkıcıların konserleri açık giyindiği için yasaklanıyordu. Bazılarının şarkı sözleri suç sayılıyordu, bazı sanatçılar sırf attıkları bir tweet için hedef gösteriliyor veya sorguya çağırılıyordu. Ülkede art arda gerçekleşen ve toplamda yüzlerce insanın hayatını kaybettiği maden patlamalarının sorumluluğu kadere havale ediliyor, bu sırada, Diyanet İşleri Başkanı kılıç eşliğinde hutbe okuyor, bir cami imamı ve bir ilahiyatçı oruç tutmayanların, namaz kılmayanların azarlanması, dövülmesi ve gerekirse öldürülmesi gerektiğini söylüyor, yargının bağımsız olmasını isteyenler ve adalet talep edenler terörist ilan ediliyor, garip uygulamalarla barolar ve diğer meslek örgütleri dağıtılmaya çalışılıyor ve bu tuhaf iklimde hızla büyüyen yabancılaştırma duygusu

toplumu ele geçiriyordu. Zira içeride kimse kalmamıştı artık, herkes ötekiydi. Bunun yarattığı duygu şuydu; sanki biri seni evinden atmış ve yerine o yerleşmişti. Ya da ev kökünden yıkılmıştı. Artık yerleşecek bir yer kalmadığına göre vahşi hayatın getireceği neyse, gündeliğin önümüze sereceği de o olacaktı.

Uzaktan bakan birisi için geçen zamanın, yaşanan acıyla orantısızlığı fark edilmeyebilirdi belki ancak bu coğrafyanın insanları için kaybedilmiş çok şey vardı. Bunları anlatabilmek mümkün olsaydı şayet, ülkedeki tarihçilerin ve yazarların hayatlarının geri kalanını sırf bu on yılı yazmaya ayırmaları gerekirdi. Yine de hiçbir şey anlatılamamış olurdu. Çünkü kim ve nasıl artık dikili olmayan bir eve dönebilir? O evin yerinde bulacağı çukur yaralı bir boşluktan fazlası değildir. Muhtemelen orada tanıdık kimseye rastlayamayacaktır, zaten artık dönen kişi de kendisi değildir.

Fotoğraflarla düşünmeyi severim ve çoğu zaman bunu yaparken kronolojik bir sıralama izlemem. Hafızam onları saklandıkları yerden ne şekilde çıkartıp getirirse, hayatıma öyle dönerler. O görüntülerden bir kısmı kendiliğinden yan yana gelir ve bunlar bir dönemi ifade etmeye niyetlenirler. Genellikle bu, tarihin bir kesitine ilişkindir. O zaman aralığında dağınık halde duran görüntüleri yan yana getiren şey, hangisinin önce hangisinin daha sonra olduğunu kendiliğinden önemsizleştirir. Hatırlama eylemi benim için böyle bir şeydir. Bu görüntülerin bir kısmı hayatımın bir dönemini etkileyip geçer. Bazı fotoğrafların ise üzerimdeki etkisi çok daha güçlüdür.

29 Ağustos 2022 günü gazetede rastladığım fotoğraf bunlardan biriydi. Diyarbakır Adliyesi'nin kapısında çekilmişti. Ali Rıza Aslan adında bir adam, Sur'daki çatışmalarda öldürülen oğlunun cenazesini yedi yıldır arıyordu. Oğlunun cenazesinin kendisine teslim edilmesi için defalarca yetkili makamlara başvurmuş ve karısıyla birlikte birçok kez DNA örneği vermişti. Tek dileği evladının bir mezarının olmasıydı. Oğlunun seçtiği hayattan ve çatışmalarda öldürülmüş olmasından bağımsız bir duyguyu bu.

Onu aile geleneklerine, örf ve âdetlerine göre defnetmek istiyordu. Böylece oğluna veda edebilecek ve yasını tutmaya başla-

yacaktı. Yedi yıllık bekleyişin ardından oğlunun cenazesini gelip alabileceği söylenmişti ona. Ertesi gün cenaze işlemlerini yapmak için Diyarbakır Adliyesi'ne gitmişti. Resmi evrakların tamamlanmasının ardından morga gidip oğlunun naaşını teslim almayı umuyordu. İşlemler bittikten sonra görevli ona küçük bir bez torba uzatmıştı. Torbanın içindeki kutuda oğlunun kemikleri vardı ve bunlar ona bir nesne, bir obje gibi verilmişti. Torbayı kâtiplerle birlikte açmışlardı. İçindeki kutuda oğlunun kemiklerini görünce torbayı kucaklayıp dışarı koşmuş ve bu kucaklayış onu çoktan bir başkasına dönüştürmüştü. Adliye'nin kapısında, içinde oğlunun kemiklerinin bulunduğu beyaz bez torbayla ne yapacağını bilmez halde gözlerini boşluğa dikmiş öylece duruyordu.

Travma Yunanca yaralanmak demek. Taşındığımız bir yara. İçsel bir yaradan bahsediyorum. Bu bakımdan nöropsikolojinin travma tanımı çarpıcıdır. Travmayı yaratan o an içerdiği tüm ayrıntılarla birlikte donup kalmış, görüntüye sabitlenmiştir. O görüntü hareket etmez. Hareket eden her şey değişir çünkü. Görüntü hareket ettiğinde dönüşüme uğrayacağından, muhtemelen o ânın anısını da iyileştirecektir. Bu açıdan psikoloji biliminin travma tanımını, fotoğrafa benzetirim. Bazı fotoğraflar sadece geçmişin içinde gezinmemize ve hafızamızı tazelememize yaramazlar, aynı zamanda resmi tarihin "unuttukları" için bir başvuru kaynağı da oluştururlar. Bu bakımdan iktidarlar, ideolojiler ve manipülasyonlar gibi, tarihin de gücü donup kalmış bir anının hakikatini değiştirmeye yetmeyecektir.

Seneler önce *Mandalina Bahçesi* adlı bir film izlemiştim. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, 1992'de Gürcü-Abhaz savaşının başlamasıyla bölgedeki bir köyde yaşayan ve mandalina işiyle uğraşan Estonyalıların göç edip gitmesinin ardından, köyde kalan iki yaşlı adamın hikâyesini anlatıyordu. Yaşlı adamlardan biri mandalina bahçesindeki hasadı kaldırdıktan sonra Estonya'ya, ailesinin ve çocuklarının yanına gidecekti. Ancak hasadı kaldıramadan bir çatışma sırasında öldürülüyordu. Diğeri ise savaşta kaybettiği oğlunun mezarını terk edemediği için oradan ayrılamıyordu. Yaralı halde bulup iyileştirdiği biri Gürcü, diğeri Abhaz iki

askerden birinin öldürölüp diğzerinin ise köyden ayrılmasının ardından sonunda orada, savaşın ortasında ve oğlunun mezarının yanında tek başına kalıyordu.

Bir çuvalın içindeki oğlunun kemiklerini elinde tutan adamın fotoğrafına bakarken, bu filmin son sahnesi gözümde canlanıyordu. Çünkü orada hiçlikten başka bir şey yoktu. Bu durumda bir insanın hayatta kalmasını sağlayacak tek şey, Spinoza'nın yaşama çabasından (*Conatus*) başkası değildi. Ve bu en iyi ifadesini Samuel Beckett'in bir mektubundaki şu sözlerde buluyordu: "İstirabını biliyorum ve biliyorum ki bizim gibiler için kalbin sözlerde ya da mantıkta bulacağı bir sühulet yoktur ve tam da ıstırabın azalıp dıneceğı vaadinde daha fazla ıstırap vardır. O yüzden sana yalnızca muhabbet ve şefkat dolu düşüncelerimi sunuyor, bize yaralarımızla birlikte yaşamaya devam etme gücü veren o tuhaf şey her neyse onun seni asla yüzüstü bırakmamasını diliyorum."

Geçmişin umudu en nihayetinde neydi? Bu soruyu sormaktan kendimi alamıyordum. Mutfağı gidip kapıyı kapattım. Mandalinalar şarkısını açtım. Her gün yürüdüğüm sokağın nasıl da sessizleştığını, kimsesizleştığını pencereden izlerken, birdenbire hava bulutlandı ve birkaç yağmur damlası mutfak camlarını tıkırdatarak içimdeki boşluğu yokladı ya da bana öyle geliyordu. Yağmur bardaktan boşalırcasına dökölmeye başladığında, Adorno'nun sözlerini hatırladım.

"Geçmişin tek umudu, yıkıma savunmasızca maruz kaldıktan sonra, onun içinden farklı bir şey olarak çıkma olasılığıdır."

II
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ MÜCADELESİ
VE TÜRKİYE

Medya Gözlem'den - 2012

Emel Gülcan

2012 ifade özgürlüğü ihlalleri, ihlallere karşı mücadeleler, Türkiye ve dünyadaki gazeteciler, hak savunucuları, gazetecilik ve hak örgütlerinin, gazeteci, yayıncı, yazar ve sanatçıların yargılanmaları, hapsedilmeleri, her türlü engellemeye karşı çıktıkları ve açıklamalarla özgürlük talep ettikleri bir yıl oldu.

68 gazeteci ve 27 dağıtımçı/medya çalışanı, 2013'e cezaevinde girdi. 95 basın emekçisinin 76'sı Kürt medyasındandı. Gazeteciler 2012'de hapisteki meslektaşlarının serbest bırakılması için sokaklarda, adil yargılanmaları için mahkemelerde hak arama peşindeydi.

2012'de 20'si gazeteci, ikisi dağıtımçı 45 kişiye TCK'nın "terör"le ilgili maddelerinden ve Terörle Mücadele Kanunu'ndan 214 yıl 11 ay 15 gün hapis ve 40 bin TL para cezası verildi. Bir gazetecinin müebbet hapsi onandı.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a hakaret ettiği ve kişilik haklarına saldırdıkları gerekçesiyle biri gazeteci, 10 kişi toplam 89 bin 80 TL para cezası ve 3 yıl 8 ay 7 gün hapis cezasına mahkûm edildi. 12'si gazeteci 33 kişi hakkında hakaret ve kişilik haklarına saldırı gerekçesiyle 10 yıl 7 ay 16 gün hapis ve 197 bin 180 TL, bir gazeteye de 4 bin TL para cezası verildi.

BİA Medya Gözlem raporuna göre, 2012'de gazetecilere ve medya çalışanlarına yönelik en az 46 fiili, sözlü, sosyal medya üzerinden yazılı saldırı yaşandı. Bir konser, iki panel engellendi. Dört gazete, üç ajans bürosu basıldı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türkiye'yi altısı gazeteci dokuz kişiye ve bir kuruma 78 bin 581 avro (yaklaşık 184 bin TL) ödemeye mahkûm etti.

2012’de yedi gazete yasaklandı, toplatıldı, bir gazete bir ay süreyle kapatıldı, dört dergiye el konuldu, bir dergi yayınevine iade edildi. Aram Yayınları tarafından yayımlanan 10 kitap hakkında soruşturma açıldı. Bir kitap müstehcen olduğu iddiasıyla MEB’in 100 Temel Eser listesinden çıkarıldı. Bir kitabın toplatma davası sürdü.

RTÜK, 2012’de radyo ve televizyon kuruluşlarına 603 uyarı, 290 para cezası ve üç program durdurma cezası verdi. Sekiz kanalın da 6112 sayılı Yasa’nın 29/3 maddesi gereğince yayınının durdurulmasına karar verdi.

Gezi’de ve Öncesinde Medya: Çünkü Kimse Masum Değil

Mehveş Evin

Türkiye’de AK Parti hükümetinin politikalarına karşı barışçıl eylem ve gösterilerin yükselişe geçtiği yıllara ışınlanalım mı? Ne de olsa basın ve ifade özgürlüğü sorunu, vahşi neoliberal politikalara karşı demokratik hak taleplerinin yükselişi ve şiddetle bastırılmasıyla doğrudan ilişkili.

Hatırlayalım: İşçiler, memurlar, kadınlar, öğrenciler, LGBTi+, etnik gruplar ve sivil toplum sokakta hak ararken Anadolu’nun her köşesinde ekolojik yıkım hızlanmıştı. Birkaç büyük şirket ve ayrıcalıklının kâr etmesine yarayan maden, enerji ve turizm yatırımları, doğa ve insanda geri dönüşsüz zararlara yol açıyordu.

Başta İstanbul olmak üzere büyükşehirler, “mega proje”ler ve inşaat rantının pençesindeydi.

O günlerde Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan, kendisini eleştirenlere “takoz” ve “istemezükçü” derken kendisini de “çevrecinin daniskası” ilan etti.

Yıllar sonra ilk kez işçi ve Emek Bayramı’nın Taksim Meydanı’nda kutlanmasına 2010’da izin verilmişti. On binlerin katılımıyla sonraki iki yılda da 1 Mayıs kutlamaları olaysız geçti.

Ancak güvenlikçi müdahalelerde 2013, dönüm noktası oldu.

Taksim’deki “yayalaştırma çalışmaları” gerekçesiyle 1 Mayıs yasaklandı. Polis Şişli’den Beşiktaş’a, Taksim’e çıkan her yeri abluka aldı. 72 kişi gözaltına alınırken onlarca gösterici yaralandı.

Sadece sokak değil, basın da abluka altındaydı.

Dünya Basın Özgürlüğü Günü vesilesiyle 4 Mayıs 2013 tarihli *Milliyet* gazetesinde şöyle yazmışım:

Sınır Tanımayan Gazeteciler'in ocak ayında yayınladığı raporda, Türkiye 154'üncü sırada "durumu kritik" ülkeler arasındaydı. Freedom House'un 2013 raporuna göre, geçen yıla göre üç basamak daha gerileyerek 120'nci sıraya düşmüştük. Yani "kısmen özgür"üz. (...)

BİA Medya Gözlem ve İfade Özgürlüğü raporundaysa Türkiye hakkında son derecede ayrıntılı veriler yer alıyor. Rapora göre 69 gazeteci ve 30 dağıtımçı halen hapiste. Hepsisi, Terörle Mücadele veya Ceza Kanunu kapsamında "örgüt" üyesi olmakla suçlanıyor.

Tabii örgüt üyelikleri, neredeyse tamamen "gazetecilik faaliyetleri"nden kaynaklanıyor. Haber takibi, iktidara eleştirel habercilik, Kürt medyasında çalışmak... Bunlar, bir sepete toplanıp "yasadışı örgütün medya ortamı"ni oluşturmak olarak değerlendiriliyor.

Hapiste olup hâlâ iddianamesi bile hazırlanmayan meslektaşlarımız var!

Gezi'den önce medyanın halini tasvir ederken, gazetecilerin hangi koşullarda çalıştığını veya çalışmadığını da anlatmalıyım.

Mart 2011'de Ergenekon savcısının talimatıyla Oda TV baskınları yeni bir aşamaya geçmiş, Soner Yalçın, Barış Pehlivan ve Barış Terkoğlu'ndan sonra gazeteci Ahmet Şık ve Nedim Şener de tutulanmıştı.

Şık, polisteki Cemaat yapılanmasını araştırdığı *İmanın Ordusu*'nun taslağını meslektaşı, *Radikal* gazetesi çalışanı Ertuğrul Mavioğlu'na göndermişti. Yayınevine iki baskın yetmedi, *Radikal*'e de baskın düzenlendi. Mavioğlu'nun bilgisayarında duran, basılmamış kitabın kopyasına "örgütsel doküman" denilerek el konuldu ve silindi.

Aralık 2011... *Özgür Gündem* gazetesi, Dicle Haber Ajansı (DİHA) büroları, *Demokratik Modernite* dergisi, Etkin Haber Ajansı (ETHA) ve Fırat Dağıtım'ın bürolarına ve evlere düzenlenen baskınlarla 49 gazeteci ve medya çalışanı gözaltına alındı, 36'sı tutuklandı.

Nisan 2012'de hazırlanan iddianamede, gazetecilerin mes-

lektaşlarıyla ve haber kaynaklarıyla yaptığı görüşmeler, haberler ve haber görüntüleri, “örgüt yöneticiliği” ya da “örgüt üyeliği” suçlamalarına “delil” olarak gösterildi. KCK Basın Davası’nda yargılanan 46 kişiden 37’si 9 ay ile 2,5 yıl arası tutuklu kalacaktı.

Dava, 10 yıldır sürüyor!¹

Sansür ve otosansürün şahikası, 28 Aralık 2011 tarihine rastlar: Şırnak’ın Uludere ilçesine bağlı Roboski köyünden sınırı geçen kervanı TSK uçakları bombalamış, çoğu çocuk 34 sivil hayatını kaybetmişti. Sosyal medyada duyurulmasına rağmen iki günlük gecikmeyle, Genelkurmay’ın resmi duyurusu üzerine haber olabildi.²

O yıllarda katıldığım basın ve ifade özgürlüğü panellerinde, merkez medyada çalışan kimi gazetecilerin “Türkiye özgür, her şeyi yazabiliyoruz, yayınlatabiliyoruz” dediğine bizzat şahidim.

Günümüzde “en çok baskı gören biziz” havasında dolaşan pek çok gazeteci, 17-25 Aralık yolsuzluk skandalından sonra muhalif kesildi.

Sadece “Cemaat medyası” mı?

Doğan Grubu’nun tamamen Demirören Grubu’na devredildiği 2018’e kadar sansüre, yanlı haberciliğe ses çıkarmayan, patronların karşısında el pençe duran yönetici ve yazarlar da az değil.

Doç. Dr. Esra Arsan’ın 2011’deki “Sivil İtaatsizlik Bağlamında Bir Araştırma: Gazeteci Gözüyle Sansür ve Otosansür” çalışması, Türkiye’de kamu yararı olsa dahi bazı haberleri yapmanın zor, bazılarının ise imkânsız olduğunu ortaya koyuyordu:

Gazetecilere Türkiye basınında sansür ve otosansürün yaygın olduğu düşüncesine “kesinlikle katılıyorum” diyenlerin oranı yüzde 81.5 iken, geri kalan yüzde 18.5 ise “katılıyorum” diye cevaplamıştı. Üstelik katılımcıların yüzde 64.3’ü, Arsan’ın “eşik bekçileri” olarak tanımladığı, neyin haber olup neyin olmayacağına en çok etki eden pozisyonlarda çalışıyorlardı.³

1. <https://www.mlsaturkey.com/tr/46-gazetecinin-yargilandigi-kck-basin-davasi-hazirana-ertelendi/>.

2. <https://www.evrensel.net/haber/369544/roboski-katliami-28-aralik-2011-gecesi-ve-sonrasinda-yasananlar>.

3. <https://bianet.org/bianet/bianet/132036-sansur-ve-otosansur-yok-diyen-yok>.

Arsan'ın isabetle belirttiği gibi, Türkiye'de basın hiçbir zaman siyasal iktidarlardan bağımsız olmadı.

Medya sahipleri ve devlet karşısında son derece güçsüz olan gazeteciler, medya sektöründeki kutuplaşmadan olumsuz etkilenmekte. Sendikalaşmanın önündeki yapısal engeller ve meslek içi dayanışmanın olmaması, gazetecilikte içeriğin niteliğinin düşük olmasına ve medya etiğine riayet edilmemesine yol açmakta.

Dilek Kurban ve Ceren Sözeri'nin, 2011 yılında TESEV için hazırladıkları rapor, pek çok medya şirketinin ekonomik zarara rağmen faaliyet gösterdiği ortaya koyarken medya patronlarının baskısıyla kamu ihalelerine giriş yasaklarının kaldırıldığına dikkati çekiyordu.⁴

Mesleğe *Sabah* gazetesinde adım attığım 1993'ten beri, özellikle 2001 krizi sonrasında el değiştirme ve el koymalar konusunda tecrübeli sayılırım. *Yeni Yüzyıl* gazetesinin Korkmaz Yiğit'e satılması (1999) ve kapatılması, Etibank'a el koyulmasının ardından Dinç Bilgin'in *Sabah* gazetesi, ATV ve Bir Numara dergi grubunun 2002'de Turgay Ciner'e "kiralandığı" geçiş dönemini bizzat yaşadım.

Ciner, *Sabah* Grubu'nu alsa da TMSF, 2007'de el koydu ve 1.1 milyar dolara Çalık Grubu'na sattı. 2013'e geldiğinde ise *Sabah* Grubu, Kalyon İnşaat'a satılacaktı. Ciner bu arada kendi yayın grubunu kurdu ve Habertürk TV'yi de aldı.

Habertürk gazetesinin doğrudan ve sistematik biçimde Başbakan Tayyip Erdoğan'ın sansürüne maruz kaldığı, Ocak 2014'te yayınlanan tapelerle göz önüne serilecekti...⁵

Başbakan'a bağlılığını "Mevlana ve Şems"e benzeten iş insanı Ethem Sancak da medya sahipliğinin tasfiyesinde kritik roller üstlendi. Vefasının karşılığını vergilerini sıfırlayarak, sermayesini daha da büyüterek aldı. Tabii başka görevleri de vardı... *Sabah* Grubu nasılsa tamamen ele geçirilmiş, sıra diğerlerine gelmişti. Çukurova Grubu'nun sahip olduğu *Akşam* ve *Güneş* gazetelerine ve

4. <https://t24.com.tr/haber/turkiyede-medya-sahipligi-ve-getirileri>.

5. <https://www.diken.com.tr/bu-mu-demokraside-cag-atlayan-turkiye/>.

360TV'ye önce TMSF çöktü, ardından Sancak'a satıldı.

Fakat Sancak pek mutlu değildi: O günlerde Ciner Yayın Grubu'nun başında olan Fatih Saraç'a, Show TV için "en iyi malı sen aldın" diye sitem ettiği, daha sonra 17-25 Aralık 2013 tapelerinde duyuldu.

Doğan Medya Grubu tasfiyesinin önemli bir aşamasının, yani *Milliyet* ve *Vatan*'ın satılması ve dönüşümünün tanığıyım. Malum, başta *Hürriyet* gazetesi olmak üzere Doğan Grubu, Başbakan Erdoğan'ın hedefindeydi. Aydın Doğan'a rekor vergi borcu çıkarılmış, mahkeme süreci devam ediyordu. *Milliyet*'te çalışmaya başladığım 2009'daysa "bugünler geçecek" havası hâkimdi.

Vatan ve *Milliyet*'in "satılacağı" dedikodularının çıkmasıyla satılmamız bir oldu. Yıllardır Doğan Grubu çatısı altında çalışan gazeteciler tedirgindi ancak, "daha kötüsü de olabilirdi" konuşmaları yapıyordu.

Neden? Ali Karacan'ın dedesinin *Milliyet*'i kurmuş olması, Erdoğan Demirören'in karanlık geçmişine rağmen "modern Türkiye" sermayesinden sayılması, satışı kabullenilebilir kılıyordu. "İslamcı sermayeye satılmaktan iyiydi", bu nedenle Aydın Doğan'ın *Milliyet*'i gözden çıkarmasına direnç gösterilmedi.

Milliyet ve *Vatan*, Nisan 2011'de Demirören & Karacan'ın kurduğu DK Gazetecilik'e satılsa da bu ortaklık kısa sürdü.

Karacan ve Demirören, satışın ardından ihtilafa düştü. Hatta Karacan'ın açtığı davayla, gazeteye kayyım atandı. "Mahkeme tasfiye kararı verecekti, ne yapsaydık? Kalbimize taş bastık, devrettik" sözleriyle Ali Karacan, Şubat 2012'de hisselerinin tamamını Demirören'e devretti.

Karacan'ın sahneden çekilmesiyle Demirören ailesiyle baş başa kaldık.

Doğuş Grubu'nun yıldızı NTV'de esen rüzgârları hatırlatmadan olmaz: İşaret fişeği, Çiğdem Anad'ın haber programlarından çektilmesi, Banu Güven'in 2010'da ayrılmasıyla atılsa da NTV'nin "dönüşüm"ü, o günlerde moda olan "karma yapılarla" sürdü. Doğan Grubu'nda da olduğu gibi iktidara yakın "yeni" yazarlarla bir denge sağlanıyormuş gibi yapılıyor, yayın çizgisi iktidarı "ra-

hatsız” ediyorsa yeni bir müdür, yayın yönetmeni atanıyordu. *Radikal* gazetesinin başına Eyüp Can’ın getirilmesi, Akif Beki’nin *Hürriyet*’te yazması gibi.

Kadri Gürsel *Ben de Sizin İçin Üzgünüm* kitabında şöyle yazacaktı:

Ana akım haber kanalı olmanın ön koşulu, tartışma ve haber programlarında eleştirel ve muhalif görüşlere yer vermektir. NTV, 12 Haziran 2011 seçimleri öncesinde iktidarı rahatsız etmesi muhtemel görüş ve yorumlara ekranlarını kapattı. Bazı isimlere ekran yasağı koymuşlardı ve kara listede ben de vardım.

Gazeteler, manşet ve birinci sayfalarıyla durumu idare edebiliyordu ama televizyon yayınlarını herkes seyrediyordu, dolayısıyla baskı çok daha fazlaydı.

Murat Sabuncu ile belki de TV tarihinin en kısa ömürlü televizyon programına 2012’de başladık. Skyturk360 için “Zor Soru” programını hazırlayacaktık. Yetkililerle yaptığımız konuşmada, editöryal bağımsızlık sözü aldık.

Daha önce Çukurova Grubu medyasında çalıştığım ve üzerlerindeki baskının arttığını bildiğim için, “Hay hay” denmesine inanamadım doğrusu.

Henüz iki program yayınlanmıştı ki, Oda TV davasından tutuklanıp hapisten yeni çıkan meslektaşımız Ahmet Şık’ı yayına çıkarmak istedik, engellendi. Sabuncu ile kısa bir telefon görüşmesi yapıp, bu şartlarda çalışamayacağımızı bildirdik.

Milliyet’te ise işler giderek tatsızlaşıyordu. Patron katından ilk müdahaleler, genelde yazı işleri üzerinden çalışan ve yazarlara iletilirken “daha doğrudan” bir yaklaşım başladı.

Artvin Cerattepe’deki hukuksuz maden kıyımı yazısı üzerine sekreteri arayıp Erdoğan Bey’i bağladı. Demirören “arkadaşım” dediği Cengiz’le röportaj yapmamı istiyordu. “Konuşurum ama sevmeyeceği soruları da sorarım” dediğimde “Ben kaç gazeteci attım biliyor musun” diye bağırarak telefonu yüzüme kapattı.⁶

Demirören’in benimle uğraşmaktan daha önemli işleri vardı.

6. Mehveş Evin, *A’dan Z’ye: Buraya Nasıl Geldik*, Kara Karga Yayınları, 2018.

Milliyet'in genel yayın yönetmeni Tayfun Devocioğlu Ekim 2012'de görevi bırakmak zorunda kaldı.

Yerine, *Milliyet*'in köşe yazarlarından, deneyimli gazeteci Derya Sazak getirildi. Sazak, göreve başladığında iddialıydı:

Yayıncı ailenin üç genç ismi Yıldırım Demirören, Meltem Demirören Oktay ve Tayfun Demirören'le birlikte genel yayın yönetmeni Derya Sazak, Ankara Temsilcisi Fikret Bila ve milliyet.com.tr yönetmeni Ercüment İşleyen İcra Kurulu'na girdiler. Böylece yönetimde yayıncı-gazeteci sinerjisine dayalı bir yapılanmanın önü açılıyor. Bu kadro *Milliyet* ve *Vatan* gazeteleriyle medya sektörüne giren sayın Erdoğan Demirören'le, gazetelerin yeni bir heyecan ve dinamizmle yeniden inşasını üstlenecek (...) Sansür, otosansür, iktidar ve güç ilişkileri öne sürülerek gazeteciliğin üzerine örtülmek istenen "şal"ı kaldıracacağız.

Ne var ki Sazak'ın iddialı cümleleri kısa sürede buhar oldu. "Yazarları harekete geçirmek" isteyen Sazak, depremin birinci yıldönümünde Van'a beni ve foto muhabiri Bünyamin Aygün'ü yolladı. Dönüşte hazırladığımız yazı dizisinin anonsu, birinci sayfadan manşet olacakken küçüldükçe küçüldü.

Bazı depremzedelerin hâlâ çadırlarda, kötü koşullarda yaşaması ve çocukların hastalanmasını yazdığımız için "ilk kez Ankara'dan telefon" gelmişti.

Türkçesi: İktidarı kızdırmış, Sazak'ın canını sıkımiştık. Hani gazeteciliğin üzerine "örtülmek istenen şal"ı kaldırıyorlardık?

"İmralı tutanakları"nın 28 Şubat 2013'te *Milliyet*'te yayımlanması ve sonrasında yaşananlar, merkez medyada önemli bir kırılma ânı: BDP heyetinin Abdullah Öcalan'la görüşmesine ilişkin notları içeren Namık Durukan imzalı haberin üzerine AKP hükümeti, gazeteyi, "çözüm sürecine sabotaj"la suçladı. Barış sürecini destekleyen, gazetenin kıdemli yazarlarından Hasan Cemal, ertesi günkü yazısında haberi savundu ve "Gazete yapmak ayrıdır, devlet yönetmek ayrıdır. İki birbirine karıştırılmasın. Kimse de kimsenin işine öyle karışmasın" ifadesini kullandı.

Aynı gün Başbakan'ın salvosu geldi:

Medyanın bazı uzantıları, kaleşörleri şunu yazıyor. Devlet yönetmek başka bir şey, gazete yapmak farklı bir şey. Eğer bu ülkeye bu millete zerre kadar sevdanız varsa şu çözüm sürecine katkıda bulunmak istiyorsanız böyle bir haberi atamazsınız, atmamanız gerekirdi. Bu süreç hassas bir süreç. (...) Eğer böyle gazetecilik yapacaksan, batsın senin gazeteciliğin...

Bunun üzerine Hasan Cemal'e "bir süre yazma" denildi ve Cemal iki hafta zorunlu izne gönderildi. Fakat Cemal boyun eğmedi, dönüşünde yazdığı ilk yazıda Başbakan'ı, medyadaki sermaye ilişkilerini ve medya elitlerini eleştiren yazısını gazeteye gönderdi.

"Bazı düzeltmeler ve çıkarmalar" yapmayı reddedince işten ayrılmak zorunda kaldı. Derya Sazak ise birkaç hafta sonraki editoryal yazısında Hasan Cemal'in ayrılmasında sorumluluğu üstlenecek ve patronundan yana sorun olmadığını iddia edecekti.

Aslı Aydıntaşbaş ve Kadri Gürsel gibi ana akım televizyonlarda program yapan, görüş veren *Milliyet* yazarları ise "ya televizyon ya gazete" baskısıyla karşılaştı. Televizyon programını bırakmaları yetmeyecek, "bir süre yazı yazmamaları" da telkin edilecekti.

•

Başbakan Erdoğan'ın ilan ettiği Taksim Meydanı'nın yayalaştırılması, AKM'nin yıkılması ve Topçu Kışlası projesine dair tartışmaları yakından izliyorum ve yazıyordum. İktidar medyası bu projeleri ballandırarak anlatırken, medyanın geri kalanında Taksim, öncelikli bir konu değildi.

Ağaçları kesmek üzere Gezi Parkı'na iş makinelerinin girdiğini sosyal medyadan öğrenince Taksim'e gittim. Mücella Yapıcı başta olmak üzere, sivil toplum örgütü temsilcileri, İBB görevlilerine yapılan işin hukuksuzluğunu anlatırken bazı gönüllüler kesimi engellemek için ağaçlara tırmandı. Hep söyledim, en fazla 40-50 kişiydik ancak tartışmanın büyümesiyle gelenler oldu.

Polis sivillere gaz sığıtığında sadece birkaç gazeteci vardı. HDP milletvekili Sırrı Süreyya Önder ve CHP milletvekili Gülseren Onanç parka gelip polisi ikna etmeseydi, yıkım sürecekti.

Ertesi gün daha sert bir müdahalenin olacağı açıktı. Sosyal medya üzerinden, Gezi Parkı'nı korumak için çağrılar yapıldı. Ertesi akşamüstü, kimsenin beklemediği bir kalabalık toplandı ve nöbet büyüdü. Gece yarısı polisin çadırlara şiddetli müdahalesi, *Hürriyet'*e manşet oldu.

31 Mayıs'ı 1 Haziran'a bağlayan gece, Taksim'de eşi benzeri görülmemiş bir kalabalık, polis şiddetine rağmen direndi. 1 Haziran sabahı polis çekilirken Gezi'nin her yerine çadırlar kuruldu.

O geceye şahit olan her gazeteci gibi, gördüklerimi yazıp gazeteye yolladım. *Milliyet'*in koordinatörü Tahir Özyurtseven, yayınlamayı reddetti. Kararlıydım. Bu kadar önemli, tarihi olaylara tanıklık etmişken yazmamayı kabul edemedim. Bir gün gecikmeye de olsa gazetenin eki Cadd'e yazıyı vererek sansürü aştım.

Sazak önderliğinde *Milliyet* ekibi, 2 Haziran gecesi sokağa çıkmayı başardı, Gezi'deki şiddeti sürmanşetine taşıdı...

İsyan kısa sürede büyüyüp, Türkiye'ye yayılırken haber kanallarının çok kötü bir sınav verdiğini bilmeyen yok. CNN Türk, NTV ve Habertürk, 1 Haziran gecesi alakasız yayınlara yer verirken medya sansürü de "Penguin medyası" terimiyle özdeşleşti. Fatih Altaylı, 2 Haziran'da yayına çıkardığı Başbakan Erdoğan'a çanak soru sormakla suçlandı. Ertesi günkü yazısında "Bir canı kurtarmak için secde bile ederim" diyecekti...

Sonraki günlerde Habertürk ve NTV'nin önünde kalabalıklar toplandı ve medya, benzeri görülmemiş bir halk protestosunun öznesi oldu.

NTV'nin *Tarih* dergisinin, son sayısı Gezi direnişine ayrıldığı için basılmayacağı açıklanınca, yayın yönetmeni Gürsel Gönçü istifa etti. NTV'nin üst yönetimi de bir süre sonra pes edecekti.

Gezi olayları ve Gezi'yi savunan gazeteciler, *Yeni Şafak*, *Star* gibi doğrudan AKP'ye bağlı medyada olduğu gibi Gülen medyasında da hedef haline getirildi. Sokaklarda gencecik çocuklar öldürülürken dalga dalga büyüyen isyan, yandaş medyada "hükümet darbe girişimi" olarak nitelendiriliyordu. 15 gün süren o tarihi Haziran'da, park dağıtıldıktan sonra da düzenlenen forumlara bazı gazeteciler de katıldı, halkın medyaya yönelik eleştirilerini

dinledi. Gezi, ana akım medyada çalışanlar için hesaplaşma ve yüzleşme dönemi oldu. “Simit sat onurlu yaşa” medya için en çok kullanılan sloganlardandı.

Söylenildiği kadar kolay değildi elbette. Sansür ve baskıya boyun eğmeden, onurlu gazeteciliği yapabildiğimiz kadar yapacaktık. İşin en zor kısmı, otosansürle başa çıkmaktı.

bianet’in Medya Gözlem raporuna göre Gezi protestolarının yaşandığı 2013’te, gazetecilere yönelik saldırılar önceki döneme kıyasla 4 kat arttı. 186 gazeteci, bir yayın kuruluşu ve iki internet sitesi, saldırıların hedefi olurken 12 internet sitesi, üç gazete sansürlendi. Tanınmış gazeteciler, çeşitli bahanelerle işten atıldı.

Milliyet’te patron müdahalesi, Gezi ile başka boyuta taşındı. Can Dündar, Gezi yazıları sonrasında Temmuz’da Mısır’a gidip Mübarek’in devrilmesini coşkuyla yazıyordu. Bu arada Başbakan Erdoğan’ın, Dündar’ın da yazmamasını Erdoğan Demirören’e söylediği biliniyordu. Hatta Demirören yakınlarına “hayatında hiç kimsenin kendisine bu kadar ağır laf etmediğini, telefonu kapattıktan sonra ağladığını” söylemişti.

Demirören’in gerçekten Başbakan’a yalvarıp ağladığı, 2014’te yayınlanan tapelerle ortaya çıktı.

Bu defa Dündar önce izne gönderildi ve 1 Ağustos’ta köşesinin “kapatıldığı” açıklandı.

Can Dündar’ın gönderilmesinden bir gün önce de yayın yönetmeni Derya Sazak genel yayın yönetmenliği görevinden alındı. Sazak’ın bir süre önce Demirörenler’le birlikte Huber Köşkü’nde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile görüştüğü ortaya çıktı. Ama Gül buluşması da sonuç vermedi ve 31 Temmuz 2013’te gazetenin Ankara Temsilcisi Fikret Bila yayın yönetmenliğine atandı. İlginçtir, Sazak “köşe yazarı” olarak *Milliyet*’te bir süre daha devam edecekti.⁷

Fikret Bila döneminde, köşe yazarlarına, habere sansür sıklaştığı gibi, sıradan hale geldi. Patron katına çağrılıp telkin etmeler rutindi. Bu arada “muhalif” iddiasındaki pek çok kıdemli yazarın

7. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/derya-sazak/yeni-donem-1615414>.

köşelerini kaybetmemek uğruna defalarca yazılarını düzelttiğine, hükümeti rahatsız etmeyecek şekilde sokmaya çalışmasına üzüntüyle tanıklık ettim.

Mesele “dikkatli yayıncılık” olarak tanımlanıyordu ancak bunun sınırı neredeydi?

Bila, *Milliyet*'in etkisiz, AKP iktidarına tam biat eden bir yayına dönüşmesine, içinin boşaltılmasına seyirci kaldı. Konu sadece hükümeti eleştirmekle sınırlı değildi. Charlie Hebdo katliamı üzerine yazdığım bir yazının “yumuşatılması” istendi.

Yazıyı çektim, diken.com.tr'ye verdim ve sansürü ifşa ettim. Ettim de ne oldu? 2015'teki Haziran seçimlerinden sonra hazırlanan “atılacaklar” listesine girmem kaçınılmazdı. Zaten başka tür-lüsü mümkün değildi: Barış süreci sonlandırılmış, yeni bir savaş ve kaos dönemi başlamıştı.

Demirören tarihe, Cumhurbaşkanı'nın ağlattığı medya patronu olarak geçti. *Milliyet*'i korkunç tiraj ve prestij kaybıyla komaya soktu.

Umurunda mıydı? Elbette hayır. Erdoğan Demirören'le yaptığımız ilk ve son yüz yüze görüşme, Milangaz binasında oldu. Tek tek yazarları çağırıyordu. Bizler de işten atılmayı bekliyorduk. Solcu gazetecilerden dert yandı, sermaye için, Türkiye için AKP iktidarının ne kadar iyi olduğunu anlattı.

Gazeteler güzel şeyleri yazmalıydı, mesela eğitim çok önemliydi. Boş gözlerle bakıp bu tuhaf söylevi anlamaya çalıştım, ama zaten “bir hanım kızın” cevap vermesini beklemediğini fark ettim. Çalan telefonlarla, odaya Meltem Demirören'in girmesiyle dikkati dağılmış olmalı, ne diyeceğini şaşır-dı ve görüşme sonlandı.

Gezi'yi, 17-25 Aralık 2013'teki yolsuzluk ve rüşvet skandalı izledi. Gözaltılar, soruşturmalar, yayın yasakları ve baskınlarla engellenmeye çalışılsa da ayakkabı kutusu bir kere açılmıştı.

Medyanın tam tasfiyesi ve kontrolü, 15 Temmuz darbe girişiminden sonra gerçekleşti. Ancak *Cumhuriyet* gazetesine müdahale ve baskının, 2014'ün Şubat ayındaki “MİT Tırları” manşetiyle çıktığını hatırlayalım.

Patronu olmayan, vakıfla yönetilen ve Cumhuriyet tarihiyle

özdeş olan bu köklü gazete, AKP iktidara geldiğinden beri ulusal-cı-sol kanattan yıllarca muhalefet yaptığı halde Başbakan'ın radarına girmemişti.

Ancak Vakıf yönetimindeki değişikliklerle yazı işleri kadrosu da değişti, Can Dünder yayın yönetmeni oldu. Yayın çizgisinin değişmesinin, gazetenin kalantor kalemlerini ve İnan Kıraç'ı rahatsız etmesinin ötesinde, Cumhurbaşkanı'na şikâyetle sonuçlanacağını kimse tahmin bile edemezdi.

19 Ocak 2014'te Suriye'ye giden üç TIR'a yapılan jandarmapolis operasyonunu haberleştiren ilk gazete, Doğan Grubu'nun küçültmekten hal olduğu *Radikal*'di. Zaten gazete kısa süre sonra "maddi zorluklar" bahanesiyle kapatıldı, dahası arşivi de "uçuruldu" ...

Erdoğan, operasyonun arkasında "paralel yapının bulunduğu" açıkladı. O günlerde tıpkı MHP gibi "AKP'ye muhalif" olan Perinçek'in *Aydınlık* gazetesi, TIR'larda cephane taşındığını fotoğraflarla haberleştirdi. *Cumhuriyet* gazetesi de "İşte Erdoğan'ın yok dediği silahlar" manşetiyle çıktı. Görüntülere yayın yasağı getirildi.

Cumhurbaşkanı, "casusluk faaliyeti" diye tanımladığı habere tepki göstererek hedefi gösterdi: "Haberi yapan bedelini ağır ödeyecek. Öyle bırakmam onu!"

Cumhuriyet'e "devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etme", "siyasi ve askeri casusluk", "gizli kalması gereken bilgileri açıklama" ve "terör örgütünün propagandasını yapma" suçlamalarıyla soruşturma başlatıldı.

Mart 2014'te *Milliyet*'te çıkan yazım, o dönemin ruh halini iyi anlatıyor:

Her gün bir yenisi yayınlanan ses kayıtları, sadece dünyanın en büyük çaplı yolsuzluk iddialarını ve kirlî iş ilişkilerini göz önüne sermekle kalmadı... En tepeden, yani doğrudan Başbakan'dan medyaya yapılan baskının ne hale geldiğini gözümüze soktu.

Bildiğim kadarıyla Başbakan, sadece oğlu Bilal'le olan telefon görüşmesi için "montaj" dedi. Mesela Habertürk'ten Fatih Saraç'la ilgili konuşması sorulduğunda, "evet aradım, yanlış mı?" cevabını verdi.

Bu durumda medyaya hükümetin adamını yerleştirmek, denetlemek, fırçalamak, başlık ve yazıları beğenmeyince gazeteci attırmak da son derecede doğal sayılıyor.

Basında 20 yılını dolduran bir gazeteci olarak, bu durumdan fevkalade utanç duyuyorum. Sizden, gazete alıp TV haberi seyreden herkesten, özellikle bu mesleğe yeni başlayan ve heves eden genç arkadaşlarımdan, hepimiz adına özür diliyorum.

Çünkü kimse; hiçbir medya patronu, hiçbir yönetici, hatta zamanında sesini çıkarmamış hiçbir gazeteci masum değil.⁸

8. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/mehves-evin/herkes-geregi-neyse-yapsin-185-3719>.

Medya Gözlem'den - 2013

Hapishane, Saldırı, Habere Müdahale, İŖten Atılma

Erol Önderoğlu

2 bin 500'  aŖkın gazete, 250'yi aŖkın televizyon kanalıyla Türkiye medyası, antidemokratik yasalar, iktidar ve sermaye kaynaklı müdahaleler nedeniyle editoryal bağımsızlığını ve araŖtırma gücünü geliŖtiremedi.

2013 yılı, 59 gazeteci ve 23 dağıtımcının tutuklu kaldığı, 49 gazeteci ve medya alıŖanının gözaltına alındığı, Gezi eylemlerinde gazetecilere yönelik polis Ŗiddetinin yaygınlaŖtıđı ve cezasız bırakıldığı, gazete yazar ve muhabirlerinin tek tek veya gruplar halinde iŖten atılmasıyla editoryal müdahalelerin ayyuka çıktığı bir yıl oldu.

Gazetecilerden 34'  ve tüm dağıtımcılar Kürt medyasındandı. Gazetecilere, " rg t  yeliği", " rg t yöneticiliği" ve "terör örgütüyle iŖbirliđi" gibi gerekçelerle bir ađırlaŖtırılmıŖ müebbet, iki müebbet hapis olmak üzere toplamda 2 bin 21 yıl, 6 ay 7 gün hapis cezası ve 2 milyon 626 bin 600 TL para cezası verildi.

2013'te, "kiŖilik haklarına saldırı" veya "hakaret" iddiasıyla sekizi gazeteci, toplam 11 kiŖiye 3 yıl 7 ay 7 gün hapis ve 59 bin 700 TL para cezası verildi. BaŖbakan'ın Ŗik yetiyle veya savcılıkların resen harekete geçmeleri sonucu,    gazeteci toplam altı kiŖi, 11 ay 20 gün hapis ve 43 bin 500 TL para cezasına çarptırıldı.

Toplam 186 gazeteci, bir yayın kuruluŖu ve iki internet sitesi, saldırılara hedef oldu. Gazetecilere ve medyaya karŖı 15 sözlü saldırı veya tehdit yapıldı. Gezi eylemlerinin etkili olduğu 27 Mayıs-30 Eylül 2013 döneminde polis, 153 gazeteciyi darp etti.

İktidarla iyi ilişkiler kurmak isteyen medya patronlarından sonra, Gezi süreci ve AKP-Cemaat gerginliği, 2013 yılında, 106 gazeteci, yazar ve medya çalışanının işine son verilmesine, 37'sinin de istifaya zorlanmasına yol açtı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), ikisi gazeteci 29 kişinin ve 11 yayın kuruluşunun açtığı davalarda Türkiye'yi toplam 198 bin 935 avro (507 bin 417 TL) tazminat ödemeye mahkûm etti.

2013'te 12 internet sitesi, 6 film, 5 Facebook sayfası, 3 gazete, 1 kartpostal, 1 konser, 1 klibin sansür edilmesi dahil toplam 31 sansür olayı yaşandı. Akreditasyon yasağı yaygın şekilde uygulandı.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), 2013'te televizyonlara 324 uyarı ve 1208 para cezası, radyolara da 124 uyarı ve 92 para cezası verdi.

Medya Gözlem:

Gezi Direnişi, 2013, Gün Gün

Gezi Direnişi'nde 30 Eylül'e kadar gazeteciler ve medya çalışanları polisin hedefindeydi. Polis ve polis olduğu düşünülen sivil giyimli kişiler 10'u uluslararası basından en az 153 haberciyi darp etti, biber gazı ve plastik mermilerle yaraladı, işlerini yapmasını engelledi, fotoğraflarını sildi, küfür ve hakaret etti; yedisi uluslararası basından en az 39 haberciyi gözaltına aldı, un tutukladı.

28 Mayıs

Bülent nal (Ulusal Kanal kameramanı) Gezi Parkı'nda polisin itmesi sonucu düştü ve kulağı yırtıldı.

30 Mayıs

Ceren Kalecik (serbest fotoğrafçı) İstiklal Caddesi'nde polisin gaz bombalarının etkisiyle kısa süreli baygınlık geçirdi, bu sırada objektifi kırıldı.

31 Mayıs

Ahmet Şık (*BirGün* muhabiri ve fotoğrafçısı) polisin attığı gaz bombasının başına isabet etmesiyle yaralandı. Ali Cemal Karabudak (*Yurt* foto muhabiri) Taksim Gezi Parkı'na yapılan müdahalede kaçmaya çalışırken yüksekte atladı ve ayak bileğindeki bağlar zedelendi, 12 gün iş göremez raporu aldı. Alper Erbahçeci (serbest fotoğrafçı) Tarlabası'nda biber gazı fişeği kolunu sıyırdı, kolu ŐiŐti ve morardı. Emrah Gürel (*Hürriyet Daily News* muhabiri) polis saldırısı sonucu ayağından yaralandı. Hüseyin zdemir (*Milliyet* foto muhabiri) Taksim'de polislerin kullandığı yoğun gazın etkisiyle baygınlık geçirdi. İsmail Afacan (*Evrensel* ve Hayat TV muhabiri) TOMA'dan sıkılan tazyikli suyun gözüne gelmesiyle kr olma tehlikesi geçirdi, kamerası zarar gördü. Fatoş Kalaay (*Sol An-*

kara muhabiri) Ankara'da polisler tarafından darp edildi, gözaltına alındı. Osman Örsal (Reuters foto muhabiri) Taksim'de polisin attığı gaz bombasıyla başından yaralandı. Selçuk Şamiloğlu (*Hürriyet* gazetesi foto muhabiri) polisin attığı plastik mermiyle sağ elinden, bir cismin isabet etmesiyle başından yaralandı. Euronews muhabiri Bora Bayraktar, biber gazı fişeğiyle yaralandı. DİHA muhabiri Sadık Topaloğlu, ellerinde kalas bulunan sivil giyimli kişilerce kovalandı. Onur Emre Yağan (*Sol* muhabiri) polisin attığı gaz bombasıyla yaralandı.

1 Haziran

Coşkun Aşar'ın (serbest fotoğrafçı) Beşiktaş'ta polisin attığı gaz bombasının isabet etmesi nedeniyle kolu kırıldı. Eren Aytuğ'un (Narphotos fotoğrafçısı) Cihangir'de kolunu sıyırarak gaz fişeği kolunda sinir ezilmesine neden oldu. İsmail Velioglu (ATV kameramanı) polisin attığı plastik mermiyle elinden yaralandı. Mesut Çiftçi (ATV muhabiri) polisin attığı plastik mermiyle omzundan yaralandı. Yasin Yılmaz (*Yeni Şafak* gazetesi) polis Taksim Meydanı'nı boşaltırken başına gelen taşla yaralandı. Yücel Tunca (Ajans Tabloid yayın koordinatörü, fotoğrafçı) sol bacağından ve sağ kolundan taşla yaralandı. Yasin Akgül (serbest fotoğrafçı) ve Sinan Targay (serbest fotoğrafçı) sivil polislerce gözaltına alındı. Ercan Arslan (*Milliyet* foto muhabiri) polisin attığı gaz fişeğiyle ayağından yaralandı ve ayağına dikiş atıldı. Olgü Kundakçı (*BirGün* muhabiri) polisin attığı plastik mermiyle başından yaralandı.

2 Haziran

Hüseyin Aldemir'in (habervesaire.com foto muhabiri) Beşiktaş'ta diz kapağına gaz kapsülü isabet etti. Erhan Karadağ (Kanal D Ankara temsilcisi) Ankara'da gözaltına alındı.

3 Haziran

Barış Oral (*Vatan* foto muhabiri) Ankara'da polis müdahalesi sırasında taşla yaralandı, üç günlük iş göremez raporu aldı. Bedirhan Özyiğit'in (Habertürk muhabiri) Ankara'da polis müdahalesi es-

nasında başına taş geldi. Sertaç Koç'un (*Milliyet* muhabiri) bacağına Ankara'da akrepten atılan biber gazı kapsülü isabet etti, sol bacağında yumuşak doku zedelenmesi oldu. Eren Güvendik (İMC TV Ankara muhabiri) Ankara'da polisin attığı gaz bombasıyla ayağından yaralandı.

4 Haziran

Lorraine Klein'ı (Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi 4. Sınıf öğrencisi) polisler darp etti ve gözaltına aldı.

5 Haziran

Mustafa Kaya (Ulusal Kanal Ankara temsilcisi) Ankara'da canlı yayın yaparken gözaltına alındı. Serkan Bayraktar (Ulusal Kanal kameramanı) Ankara'da canlı yayın yaparken gözaltına alındı.

11 Haziran

Adnan Onur Acar (Narphotos fotoğrafçısı) Gümüşsuyu'nda polisin attığı plastik mermiyle kolundan yaralandı. Anıl Çizmecioğlu (serbest fotoğrafçı) polisin attığı gaz fişeği ile sol ayak bileğinden hafif yaralandı. Can Şişman (*Milliyet* gazetesi yazı işleri) polisin attığı gaz bombasıyla başından yaralandı ve dört dikiş atıldı. Cihan Acar'ın (*Zaman* gazetesi muhabiri) polisin attığı gaz bombası ile kolu kırıldı. Çağdaş Kaplan'ın (DİHA İstanbul büro şefi) gaz maskesi kullanmasına rağmen gaz bombalarının etkisiyle bir gözü iltihaplandı. Derek Stoffel (CBC muhabiri, Kanada) Taksim'de çalışırken gözaltına alındı. İbrahim Doğan'ın (*Zaman* haber müdürü) polisin attığı göz yaşartıcı bomba kapsülüyle kolu kırıldı. Jake Price (BBC In Pictures foto muhabiri) vücuduna gelen bir cisimle yaralandı. Jivan Güner (EPA stajyer foto muhabiri) polisin attığı taşla başından yaralandı ve başına dokuz dikiş atıldı. Mathias Depardon (bağımsız gazeteci-Fransa) polis yönünden gelen bir cismin önce gaz maskesine sonra omzuna çarpması ile yaralandı. Sasa Petricic (CBC muhabiri-Kanada) Taksim Meydanı'nda çalışırken gözaltına alındı. Sedat Suna (EPA foto muhabiri) polisin attığı plastik mermiyle kolundan yaralandı. Serra Akcan'ın (Narphotos fotoğrafçısı) Gümüşsuyu'nda bacağına plastik mermi isabet etti,

bacağında şişlik ve morarmaya neden oldu. Serkan Akkoç'un (Habertürk foto muhabiri) polisin müdahalesinde başına taş geldi, yarım santim kadar açılma ve şişlik oluştu. Turan Kaplanoğlu (serbest fotoğrafçı) gaz bombası ile dizinden yaralandı. Ahmet Şık'ın (*BirGün* gazetesi muhabiri ve fotoğrafçısı) başına gaz bombası isabet etti, başındaki kasket sayesinde yaralanmaktan kurtuldu. Anıl Çizmecioğlu (serbest fotoğrafçı) polisin attığı gaz fişegi ile sol ayak bileğinden hafif yaralandı. Osman Terkan (*Star* gazetesi muhabiri) polisin attığı gaz bombasının eline gelmesiyle parmağı kırıldı. Murat Uslu (*Star* gazetesi haber müdürü) polisin attığı gaz kapsülünün karnına gelmesiyle yaralandı. Serdal Işık (ETHA muhabiri) polisin attığı gaz bombasıyla yaralandı. Yavuz Alatan (*Sözcü* gazetesi muhabiri) polisin attığı gaz bombasıyla yaralandı. Mehmet Canbek (ETHA muhabiri) polisin attığı gaz bombasıyla yaralandı. Ümit Akbağ (gazeteci) yüzüne isabet eden gaz bombasıyla yaralandı. İsminez Ergün (ETHA editörü) plastik mermiyle yaralandı. Nebahat Kübra Akalın (Posta internet editörü) polisin attığı gaz bombalarından kaçmak isterken yüksek bir yerden atladı, ayağından yaralandı.

12 Haziran

Celil Kırnıncı (*Zaman* foto muhabiri) protestocuların attığı taş kafasına geldi, hafif şekilde yaralandı. Salih Mülayim'i (serbest fotoğrafçı) Gezi Parkı'na giren polisler parktan çıkardı, fotoğraflarını zorla sildirtti.

14 Haziran

Arkady Babtchenko (*Novaya Gazeta* kameramanı, Rusya) Taksim Meydanı'nda polislerin görüntüsünü almak isterken gözaltına alındı. Geceyi gözaltında geçiren gazeteci, ayaklarına aldığı darbeler nedeniyle zorlukla yürüyebiliyordu.

15 Haziran

Alexandra Bondarenko (*Russia Today* gazetesi muhabiri) polisin attığı plastik mermiyle ayağından yaralandı. Cem Türkel (*Akşam* gazetesi foto muhabiri) Harbiye'de polisler tarafından sıkıştırıldı,

çektiği fotoğrafları silmeye zorlandı. Paulo Moura (*Publico* gazetesi muhabiri, Portekiz) polis tarafından darp edildi. Sinan Targay (serbest fotoğrafçı) Harbiye’de polisin attığı gaz fişegiyle karnından hafif yaralandı. Tolga Bozoğlu’nun (EPA Türkiye temsilcisi) TOMA’dan sıkılan sudan dolayı vücudunda uzun süreli yanmalar meydana geldi. Anıl Çizmecioğlu (serbest fotoğrafçı) Harbiye’de polisin attığı plastik mermi ile göğüs hizasından vuruldu, mermi-nin gaz maskesine gelmesi nedeniyle yaralanmadı. Soner Bahadır (*Aydınlık* muhabiri) plastik mermi ile elinden yaralandı. Rıza Özel (*Hürriyet* foto muhabiri) polisler tarafından Ankara’daki AKP mi-tinginde darp edildi.

16 Haziran

Abdullah Ayasun’un (*Today’s Zaman* gazetesi) yüzüne polislerce vuruldu, yere yatırılarak darp edildi. Aslan Şahan (*Aydınlık* muha-biri) polis tarafından gözaltına alındı. Daniele Stefanini (foto mu-habir-İtalya) polis tarafından gözaltına alındı. Deniz İlgün’ün (ser-best fotoğrafçı) Şişli’de TOMA’dan sıkılan asitli tazyikli su ile vü-cudunda hafif yanıklar oluştu ve günlerce kusma, baş dönmesi durumu nedeniyle çalışamadı. Emre Fidan (Ulusal Kanal kamera-manı) Vali Konağı Caddesi’nde polislerce gözaltına alınarak darp edildi. Eylem Düzyol (gazeteci) Kurtuluş’ta polislerce bir apart-man boşluğunda sıkıştırılarak coplandı, maske ve gözlükleri çıkarılıp atıldı. Ferhat Uludağlar (*Akşam* foto muhabiri) polislerce gö-zaltına alındı. Fulya Atalay (serbest foto muhabiri) Kurtuluş’ta po-lislerce bir apartman boşluğunda sıkıştırılarak coplandı, gaz mas-kesi ve bareti kullanılamaz hale getirildi. Gökhan Biçici’nin (İMC TV editörü) polis amiri boynundaki basın kartını söktü, gaz mas-kesini kırdı, polisler tarafından kelepçelenip dövüldü ve yerde sü-rüklenerek gözaltına alındı. Okan Altunkara (İMC TV editörü ve kameramanı) çalışırken gözaltına alındı. Uğur Can Keskin (DHA muhabiri) polislerce gözaltına alındı. Irmak Mete (*Aydınlık* muha-biri) polis tarafından darp edildi. Semra Tatlıpınar (*Yurt* muhabiri) polislerce gözaltına alındı, gaz maskesine el konuldu. Kendisine Erdoğan’ın Kazlıçeşme’de yaptığı konuşma zorla izlettirildi. Ceren

Büyüktetik'i (*Milliyet* muhabiri) polisler darp etti, gaz maskesini aldı. Damla Yur'u (*Milliyet* muhabiri) polisler darp etti ve gaz maskesini aldı, çektiği fotoğrafları sildirdi. Hüseyin Güneş (serbest gazeteci) polislerce darba uğradı ve gözaltıyla tehdit edildi.

17 Haziran

Alper Çakıcı ve Kemal Soğukdere (El-Cezire Türk kanalı kameramanları) 30 kişilik polis grubu tarafından dövüldü. Kalçasına darbe alan Çakıcı'nın saçları çekildi, her iki gazeteci darp raporu aldı. Gençer Yurttaş (serbest fotoğrafçı) polisin yakın mesafeden attığı gaz bombası kapsülü ile ayağı kırıldı. Ufuk Koşar (serbest fotoğrafçı) kimliği belirsiz kişilerce darp edildi. Hüseyin Güneş (serbest gazeteci) plastik mermi ile kafasından yaralandı.

18 Haziran

Rumeysa Kiger (*Today's Zaman* serbest muhabiri) polisin "duran insan" eylemi yapan kişileri gözaltına almasına tepki gösterince, keyfi biçimde gözaltına alındı. Sedat Şenoğlu (*Atılım* genel yayın yönetmeni) polis tarafından ev baskınıyla gözaltına alındı. Selvi Coşar (Özgür Radyo çalışanı) polis tarafından ev baskınıyla gözaltına alındı. Derya Okatan (ETHA Haber Müdürü) ve Arzu Demir (ETHA editörü) haklarında gözaltı kararı bulunmamasına karşın *Atılım* gazetesinin hazırlandığı Güneş Ajans ile çalışanların evlerinin olduğu binada yaklaşık 14 saat gözaltında tutuldu. Hüseyin Arlier ve Gizem Bayram (Odak dergisi çalışanları) polislerce Ankara'da ev baskınıyla gözaltına alındı.

20 Haziran

İzzet Uysal'ı (*Özgür Gelecek* muhabiri) polisler İzmir Gündoğdu Meydanı'nda Gezi Direnişi çadırlarına yapılan baskında, görüntü almak isterken gözaltına aldı; TEM'deki sorgusunun ardından tutuklandı

22 Haziran

Alpuğra Bahadır Gültekin (*Radikal* gazetesi muhabiri) polislerce darp edildi. Elif Ekinci (*Radikal* gazetesi muhabiri) polislerce darp

edildi. İpek İzci (*Radikal* gazetesi muhabiri) polislerce darp edildi. Serdar Temel (Sözcü TV kameramanı) polislerce bir süre gözaltında tutuldu, çalışması engellendi. Ufuk Koşar'ın (serbest fotoğrafçı) bacağına plastik mermi isabet etti, morarma ve şişlik oluştu. Ivan Watson'a (CNN International muhabiri) sivil polisler küfretti. Cankın Adiloğlu'nu (*Çukurova* gazetesi muhabiri) Çevik Kuvvet ekipleri Mersin'de direnişçilerin gözaltına alınışını görüntülemek isterken darp etti. Elif Akgül (bianet muhabiri) yoğun biber gazı sebebiyle sığındığı büfenin ikinci kattaki balkonunda müdahaleyi ve sokağa giren TOMA'yı izlerken tazyikli suya hedef oldu.

23 Haziran

Serdar Kuru (Halk TV kameramanı) polislerce darp edildi, kamerası çalışmaz hale getirildi. Makbule Cengiz'i (Halk TV muhabiri) polis canlı yayın sırasında kolundan tutup götürmek istedi, Cengiz'in canlı yayında olduklarını söylemesi üzerine bıraktı.

25 Haziran

Ulaş Yıldız (*Mücadele Birliği* Adana muhabiri) Gezi direnişi ile ilgili düzenlenen operasyonda internet üzerinden illegal örgütler adına çağrı yaptığı gerekçesiyle tutuklandı. 28 Haziran'da serbest bırakıldı. Çetin Kirsiz (*Özgür Gelecek* muhabiri) Erzincan'da Gezi direnişi ile ilgili ev baskınlarında gözaltına alındı ve tutuklandı.

27 Haziran

Cengiz Aldemir (Sözcü TV muhabiri) ve Hasan Akbaş (Hayat TV kameramanı) Ankara'da TOMA'ların sıkıdığı kimyasal suyla yaralandı.

6 Temmuz

Arif Balkan (*Milliyet* gazetesi muhabiri) plastik mermiyle yaralandı. Dilem Taştan (*Sol* gazetesi muhabiri) plastik mermiyle bacağından yaralandı. Eda Sönmez (*Sözcü* gazetesi muhabiri) gaz nedeniyle geçici körlük yaşadı. Elif Akgül (bianet muhabiri) boyalı mermiyle yaralandı. Evrim Kurdoğlu (serbest gazeteci) gazdan etkileniği için sığındığı mekânda darp edildi. Gökhan Biçici (İMC

TV) boya mermisiyle vuruldu. Polis Makbule Cengiz'i (Halk TV muhabiri) darp etti. Özcan Yaman (*Evensel* gazetesi yazarı ve fotoğrafçısı) gaz bombası ile çenesinden yaralandı. Şengül Derin (Ulusal Kanal kameramanı) plastik merminin bacağına gelmesiyle yaralandı. Polis Tuğçe Tatarı'yi (gazeteci) yere düşürerek darp etti. Polisler Onur Erem'i (*BirGün* muhabiri) copla dövdü. Polisler Yunus Dalgıç'ı (*Milliyet* foto muhabiri) TOMA'nın önüne itti; gazeteci yaralandı, objektifi kırıldı. Barış Yarkadaş (*Gerçek Gündem* haber portalı genel yayın yönetmeni) boyalı plastik mermiyle vuruldu. Beste Gül Öneren (Aydınlık muhabiri) haber takibi yaparken gözaltına alındı. Merve Gökberk (MiHA muhabiri) basın kartı olmadığı gerekçesiyle gözaltına alındı. Selçuk Özmen (*Aydınlık* gazetesi muhabiri) haber takibi yaparken gözaltına alındı. Mattia Cacciatori (*L'Arena* fotomuhabiri) haber takibi yaparken gözaltına alındı. İlker Yücel (*Aydınlık* genel yayın yönetmeni) gözaltına alındı.

8 Temmuz

Mehmet Kaçmaz (Narphotos fotoğrafçısı, Fotoğraf Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi) plastik mermi ile gözüne çok yakın bir noktadan yaralandı. Sinan Çakmak (*Atlas* dergisi fotoğraf editörü) polisin gazeteci grubuna attığı boyalı plastik mermi ile kafasından ve dirseğinden; gazlı plastik mermi ile de bacağından yaralandı. Ayşe Adanalı (Hollandalı NOS TV Türkiye prodüktörü) Taksim'de gözaltına alındı. Bekir Avcı (*Spot* dergi muhabiri) gözaltına alındı. Barbaros Kaya (*Spot* dergi) gözaltına alındı.

13 Temmuz

Ali Can Elagöz (ETHA muhabiri) polis saldırısıyla kasığından yaralandı. Yusuf Ali Gümüşlü (*Mücadele Birliği* muhabiri) polisin attığı plastik mermiyle üç kere vuruldu, ayağından yaralandı. Ali Başboğa'nın (Hayat TV muhabiri) polis başına cop ile vurdu, kaskı ortadan ikiye ayrıldı. Burak Öz (*BirGün* muhabiri) TOMA'dan sıkılan tazyikli suya maruz kaldı, ekipmanı zarar gördü. Ahmet Şık (*BirGün* muhabiri ve fotoğrafçısı) ve Bülent Kılıç (AFP foto muhabiri) darp edildi. Irmak Mete (*Aydınlık* gazetesi muhabiri) TOMA'dan

sıkılan tazyikli suya maruz kaldı, ekipmanı zarar gördü. Eda Sönmez (*Sözcü* muhabiri) plastik mermiyle sağ ayağından yaralandı.

3 Ağustos

Alp Buğra Bahadır Gültekin (*Radikal* muhabiri) polislerce bir saat alıkonuldu.

4 Eylül

Yedi kişilik bir grup İstanbul Arnavutköy’de merdiven boyama eylemi sırasında çekim yapan Halk TV kameramanları Eray Aktaş ve Serdar Kuru’ya saldırdı ve darp etti.

6 Eylül

Rıza Özel (Türkiye Foto Muhabirleri Derneği Başkanı ve *Hürriyet* muhabiri) ODTÜ direnişinde polisin attığı plastik mermiyle yaralandı.

9 Eylül

Mamak’ta temeli atılan cami-cemevi projesine yönelik Tuzluca-yırdaki direnişte polisler Hasan Akbaş, Birkan Bulut (*Evensel* gazetesi ve Hayat TV muhabirleri) ve Tirej Kaya’yı (*Özgür Gelecek* Ankara muhabiri) darp etti.

10 Eylül

İstanbul’da gerçekleşen Ahmet Atakan anmasında Berna Şahin (*BirGün* muhabiri) fotoğraf çekmeye çalışırken, polislerce nişan alınarak üzerine ses bombası atıldı. Ufuk Koşar (serbest gazeteci) polis ve protestocular arasındaki arbedede coplandı. Rabia Çelik’e (*Vagus* TV muhabiri) polis kafa attı. Polis Umut Kaçar’ı (*Atlas* dergisi fotoğrafçısı) başından plastik mermiyle yaraladı. Polis Ali Açar’ı (*Cumhuriyet* muhabiri) tekmeleyerek yerde sürükledi. Kaan Sağanak (*Cumhuriyet* foto muhabiri) plastik mermiyle yaralandı. Polisler Uğur Can’ı (Doğan Haber Ajansı foto muhabiri) darp etti. Polisler Bülent Doruk’u (Anadolu Ajansı muhabiri) darp etti. Metehan Ud (*Evensel* İzmir muhabiri) gözüne gelen tazyikli su nedeniyle bir süre görme kaybı yaşadı. Ahmet Şık’a (gazeteci) polis silahını doğrulttu, tehdit etti.

13 Eylül

Polis Hatay'da Ahmet Atakan'ın öldürülmesinin ardından Kadıköy'deki eylemleri izleyen Avni Kantan'ı (Vagus TV kameramanı) canlı yayında tehdit etti.

15 Eylül

Polisler Gökhan Biçici (İMC TV editörü) ile Mehmet Ali Karabulut'u (*Kızılbayrak* muhabiri) Kadıköy'de "Adalet, Özgürlük ve Barış İçin Eylül'de Gel Festivali"nde darp etti, gözaltına aldı. Biçici karakoldaki ifadesinin ardından Karabulut ise bir gün sonra serbest bırakıldı.

28 Eylül

Polis Gezi'de "Katledilen Canlılar" eyleminde Merve Bahtiyar'ı (*Sol Haber* muhabiri) iterek dizinden ve başından yaraladı.

29 Eylül

Kimliği belirsiz ve eli sopalı biri Gezi Direnişi'ni yakından takip eden Cem Savaş Demir'e (Barış TV muhabiri) saldırdı ve flash belleğini aldı.

Tarihi bilinmeyenler:

Ali Öz (Serbest foto muhabiri) eline gelen bir cisimle parmağından hafif yaralandı. Burak Öz (*BirGün* gazetesi editörü) polisin müdahalesiyle kulağından yaralandı. Mehmet Ali Karabulut (*Kızılbayrak* dergisi muhabiri) polisler tarafından darp edildi. Özcan Yaman'ın (*Evensel* gazetesi yazarı ve fotoğrafçısı) fotoğraf makinesinin objektifi kırıldı. Özgür Söylemez (İMC TV kameramanı) ayağından yaralandı. Samet Akten (*Milliyet* gazetesi muhabiri) olaylar sırasında çıkan arbede de yüksekten düşerek ayağını burktu. Saner Şen'in (Narphotos fotoğrafçısı) TOMA'dan sıkılan kimyasal katkılı su vücudunun uzun süreli yanmasına neden oldu. Tolga Sezgin'in (Narphotos fotoğrafçısı) gaz bombasının baretine denk gelmesiyle, başında şişlik meydana geldi. Tuğba Tekerek (*Taraf* gazetesi muhabiri) polis tarafından darp edildi. Mete Yılmaz (*Akşam* muhabiri) fotoğraf çekerken polise basın kartını göstermek istediği

sırada ayağının önüne gaz bombası atıldı ve yüzünden maskesi çıkarıldı. Naci Eriş (Ulusal Kanal İstihbarat Şefi) canlı yayındayken sivil kıyafetli kişilerin küfürlü ve fiziksel saldırılarına maruz kaldı. Serbay Mansuroğlu'nu (*BirGün* muhabiri) polisler, gözaltı işlemi yaparken çektiği fotoğrafları silmeye zorladı. Ozan Köse (Agence France-Presse) fotoğrafçısı yaralandı. Bünyamin Aygün (*Milliyet* foto muhabiri) gaz bombasıyla belinden yaralandı. Üç polis Emin Özmen'i (*Sabah* gazetesi foto muhabiri) copladı. Tim Arango (*New York Times* Bağdat Şefi) ilaçlı su ile yaralandı. Polis Ed Oun (*New York Times* fotoğrafçısı) gaz maskesini aldı, darp etti, fotoğraflarını sildi. Şebnem Arsu'nun (*New York Times* İstanbul muhabiri) biber gazıyla korneası zedelendi.

Medya Gözlem 2013/Gezi Dört Aylık Medya Bilançosu

Emel Gülcan

Dört aylık Gezi Direnişi'nde medyaya yönelik "saldırı, tehdit ve engellemeler", "habercilik", "gözaltı, tutuklama, suç duyurusu, soruşturmalar", "sansür ve kapa(n/t)malar, açılan davalar", "tepki-ler", "soru nergeleri-yasa teklifleri", "hükümet konuşuyor" ve tartışmalı işten çıkarmalar-ayrılmalar...

Saldırı, tehdit ve engellemeler

Rock'n Coke'ta Gezi engeli: Rock'n Coke festivalini organize eden Showhow şirketi yetkililerinin, festival alanında stant açan firmaların çalışanlarını "Gezi Parkı olaylarına ilişkin hiçbir ürün satmaması konusunda" uyardığı ortaya ıktı (10 Eylül).

Üniversitelere Gezi genelgesi: İçişleri Bakanlığı, sonbahar aylarında Gezi Direnişi'nin üniversitelerde tekrarlanacağı" istihbaratı üzerine 81 il valiliğine ve üniversitelere önlem alınması için genelge gönderdi (29 Ağustos).

Adalet Yryşlerine engel: Polis Gezi Direnişi'nde hayatını kaybeden ve yaralanan kişilere saldıranların yargılanması için Antalya'dan İstanbul'a 18 Temmuz'da yürüyüş başlatan Adalet Yürüyüşçüleri'ne Gümüşsuyu'nda saldırdı, polisi engellemeye alışan Barış ve Demokrasi Partisi Mersin milletvekili Ertuğrul Kürkçü gaza maruz kaldı (20 Ağustos).

rtl lm tehdidi: AKP Milletvekili şamil Tayyar, oyuncu Levent zmc'y iktidarın Mısır'da yaşananlarla Gezi Direnişi'nde yaşananlara yaklaşımını kıyaslayan tweet'i zerine, Twitter zerinden "Levent zmc Mısır'ı Taksim'e benzetmiş! Eğer benzeseydi şimdi seni alkışlarla uğurlayıp arkandan ışığı bol olsun di-

yorlardı!” diyerek örtülü şekilde ölümle tehdit etti (15 Ağustos).

Müdürden gazeteci tehdidi: İstanbul Emniyet Müdürlüğü İdari Hukuk Bürosu Gezi Direnişi’nde gazetecileri işten attırmakla tehdit eden eski İstanbul Emniyeti Güvenlik Şube Müdürü Yunus Dolar hakkında disiplin işlemi başlattı (2 Ağustos). Dolar 8 Temmuz’da kendisine, “Biz gazeteciyiz. Neden üzerimize gaz bombası ve plastik mermi atılıyor?” diye soran gazetecileri işten attırmak ve gözaltına almakla tehdit etmiş, 26 Temmuz’da görevden alınıp terfi ederek Ümraniye, Çekmeköy, Sancaktepe ve Şile’den sorumlu Emniyet Müdür Yardımcısı olmuştu.

Gazetecilere yürüyüş engeli: Polis Gezi Direnişi’nde basın mensuplarının uğradığı polis şiddeti ve baskıyı protesto etmek isteyen gazetecilerin Galatasaray Meydanı’ndan Taksim’e yürümelerini engelledi (12 Temmuz).

Mezuniyette Gezi engeli: Bir akademisyen ve bir öğrencisinin Gezi direnişinde polis şiddetiyle birer gözünü kaybettiği YTÜ İİBF’deki mezuniyette “Törene müdahale olmayacak mı?” pankartına karşılık ışıklar kapatıldı ve müziğin sesi yükseltildi (5 Temmuz). İzmir Ekonomi Üniversitesi yönetimi üniversitenin mezuniyet töreninde Gezi Direnişi’ne destek vermek isteyen öğrencilerin sahneye pankartla çıkmasını engelledi (2 Temmuz).

Girit’i hedef gösterdi: Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek Twitter’den BBC muhabiri Selin Girit’in tweet’lerini “vatan hainliği” olarak nitelendirdi (23 Haziran). Gökçek “İngiltere Adına Ajanlık Yapma Selin Girit” hashtag’ini paylaştı.

Yayında darp: Bir direnişçi Habertürk muhabiri Rıdvan Bıyık’ı yayında “Buradaki marjinal grup adeta polisi tahrik ediyor, polisin dağılın uyarısına kulak asmıyor, polis de gaz bombalarıyla müdahale ediyor” ifadelerini kullanınca darp etti (15 Haziran).

Polis helikopteri vurdu: Polis Gezi Direnişi’ni havadan görüntüleyen oyuncak helikopteri vurdu. Helikopterin sahibi çekilen videoyu internette paylaştı (11 Haziran).

Direnççileri hedef gösterdiler: Yeni Akit, Yeni Şafak ve habervaktim Gezi Direnişi’ne destek verenleri, başta Memet Ali Alabora olmak üzere sanatçı, gazeteci ve kurumları hedef gösterdi.

Habercilik!

Memecan'dan ölümlü karikatür: Salih Memecan *Sabah*'taki "Eylemciler arası iş bölümü" karikatüründe bir eylemciyi gizemli kişi tarafından "ölmekle" görevlendirdi (18 Eylül). Memecan'ın çizgisi sosyal medyada kınandı.

Cafcaf'tan Atakan karikatürü: *Cafcaf* adlı İslami mizah dergisi polis şiddeti sonucu hayatını kaybeden Ahmet Atakan'ın apartmandan atıldığına ilişkin bir karikatür yayınladı (11 Eylül). Dergi, çok fazla tepki telefonu ile birlikte çizerinin ölüm tehditleri aldığını söyleyerek karikatürü yayından kaldırdı.

NTV'den çeviri "hatası": ntvmsnbc.com, *The New York Times*'a dayandırdığı haberinde İstanbul'un 2020 Olimpiyatları'nı kaybetme nedenini Gezi Parkı olarak lanse etti (8 Eylül). *The New York Times*'ın orijinal çevirisi şu şekildeydi: "Bazı IOC delegeleri bölgesel istikrarsızlık, kimilerinin ifadesiyle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın otokratik yönetim anlayışı ve laiklerle İslamcılar arasındaki bölünme düşünüldüğünde Türkiye'de siyasi durumun yedi yıl sonra alabileceği hal konusunda şanslarını denemek istemediler."

Yine direniş yine belgesel: CNN Türk ODTÜ arazisinden geçirilmesi planlanan yol nedeniyle ağaçların kesilecek olmasına tepki gösteren ODTÜ'lülere polisin müdahale ettiği sırada "Büyük Göçler" belgeselini yayınladı (6 Eylül).

Özür yok: CNN International, AKP'nin Kazlıçeşme mitinginden bir kareyi "Hükümet karşıtı protestolar" altyazısı ile duyurmasını "teknik arıza" olarak açıkladı ve özür iddialarını "CNN, Türkiye'de yaptığı yayının arkasındadır. Yaptığımız tarafsız yayın için özür dilemedik, dilemeyeceğiz de" diyerek Twitter'dan yalanladı (16 Temmuz).

Ağaçla konuştu: *Takvim* haber müdürü Mevlüt Yüksel Gezi Parkı'nda bulunan bir ağaçla konuştu (4 Temmuz). "Ne Çektin Be Kızılağaç" haberini manşetine taşıyan *Takvim* fotoğrafın üzerine, "Provakatörler onu bahane etti. Türkiye'nin altını üstüne getirdi. Gezi Parkı'ndaki o ağaç dile geldi: En büyük eziyeti ben gördüm"

şeklinde not düştü.

Flaş haber, başka fotoğraflar: Anadolu Ajansı (AA) CNN International New York ofisi önündeki altı kişilik protestoyu “laş haber” olarak duyurdu (30 Haziran). *Star* ve *Sabah* gazeteleri haberde eylemi kalabalık göstermek için başka mitingin fotoğraflarını kullandı.

Takvim’den asılsız iddialar: *Takvim* gazetesi Ethem Sarısülük’ün Türk bayrağı yaktığı şeklinde bir yalan haber ve DHKP-C kamplarında eğitim gördüğü iddiasıyla asılsız bir fotoğraf yayımladı (27-26 Haziran).

Takvim’den hayali röportaj: *Takvim* gazetesi, Gezi Parkı’na polis müdahalesini canlı yayında aktaran CNN International’ın ünlü sunucusu Christiane Amanpour ile hayali bir röportaj yaptı (18 Haziran). Röportajın başlığında “Kirli itiraf!”, içeriğindeyse “Her şeyi para için yaptık” yazdı.

Ortaklık bitti: BBC, Türkçe yayın ortaklığı yaptıkları NTV ile anlaşmasını Gezi Direnişi’nde yayıncılığa müdahale gerekçesiyle tek taraflı feshettiğini açıkladı (14 Haziran).

“Anneler” diyen grup: AA Gezi Direnişi’ne destek veren annelerin fotoğrafını “Kendilerini anneler olarak niteleyen bir grup kadın” olarak servis etti (14 Haziran).

Polise saldırı canlı: Gezi Direnişi başladığında suskun kalan NTV, CNN Türk, A Haber, Kanal 24, Skytürk 360 kanalları bir grubun polise molotoflarla saldırısını canlı verdi (11 Haziran).

Gezi belgeseli zor yayınlandı: CNN Türk bir hafta boyunca tanıtımını döndürdüğü Rıdvan Akar’ın Gezi Parkı belgeselini yayınlamaktan vazgeçti (8 Haziran). Tepkiler üzerine yayımlandı (10 Haziran).

Üç gazete aynı manşet: *Habertürk*, *Zaman* ve *Yeni Asya* gazeteleri, İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu’nun Twitter hesabından yazdığı “Bir gönül için bin özür dilerim” ifadesini manşet yaptı (10 Haziran).

Yedi gazete tek manşet: *Bugün*, *Sabah*, *Star*, *HaberTürk*, *Türkiye*, *Yeni Şafak* ve *Zaman* gazeteleri Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Tunus’taki açıklamalarıyla ilgili “Demokratik taleplere

can feda" manşetini attı (7 Haziran).

Başka penguen belgeseli: Halk TV Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşması sırasında CNN Türk'ün Gezi Direnişi'nde polis saldırıları sırasında penguen belgeseli yayınlamasını protesto ederek penguen belgeseli yayınladı (6 Haziran).

CNN'de penguenler var: CNN Türk Gezi Direnişi'nde polis müdahalesinin en yoğun olduğu saatlerde "Penguen Sürüde Casus Var" belgeselini yayınladı (2 Haziran).

RTÜK'ten Gezi cezaları: RTÜK Gezi Direnişi'ni aktif bir şekilde yansıtan Halk TV, Ulusal Kanal, Cem TV ve EM TV'ye "şiddeti özendirmek" iddiasıyla 11.886'şar TL para cezası verdi.

Medyanın Gezisi

Dört aylık Gezi Direnişi gazeteciler için polis saldırısı, gözaltı, istifa ve işsizlikti. Direniş boyunca polis habercilere gaz ve su sıkı, plastik mermiyle ateş etti, yakaladığını yerlerde sürükledi, darp etti. Direnişin başladığı 27 Mayıs'tan 30 Eylül'e kadar 153 gazeteci bu koşullarda haber peşinde koşarken yaralandı, en az 39 gazeteci gözaltına alındı. Üç gazeteci tutuklandı, ikisi hâlâ cezaevinde.

Medyaya direktifler: Haberciler meydanlarda polisin hedefiyken gazetecilere ve medyaya yönelik ihlallerde "Gezi Direnişi"ndeki hükümet politikaları aynen önceki dönemdeki gibi belirleyiciydi. Hükümet bizzat Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın öncülüğünde medyaya direktifler verdi.

İstifa, işten atılmalar: Gezi Direnişi ile ilgili tutumları çalıştıkları yayın kuruluşlarının direnişe yaklaşımlarıyla çelişen en az 22 gazeteci, bir programcı, bir akademisyen istifa etti, 14 gazeteci, altı akademisyen işten atıldı; otosansürün egemen olduğu medya ortamında editoryal bağımsızlık ve haber alma hakkı zedelendi.

Sansür her yerde: Gezi Direnişi'nde 30 Eylül'e kadar bir dergi kapatıldı, iki yazar, bir pankart, bir dizi sansürlendi, bir kanal kapanmanın eşiğinden döndü. Direnişe destek veren bir dizi, bir program yayından kaldırıldı, bir karikatür sergisi toplatıldı, bir dizinin oyuncularını değiştirildi. Direnişte hayatını kaybeden ve yara-

lananlara saldıranların yargılanması için Antalya'dan yola çıkan Adalet Yürüyüşçüleri ve basın mensuplarının uğradığı polis şiddetini protesto etmek isteyen gazetecilerin yürüyüşü İstanbul'da engellendi.

24 soru önergesi: Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) milletvekilleri Gezi Direnişi'nde yaşanan hak ihlalleriyle ilgili en az 24 soru önergesi verdi.

Protestolar sürdü: Türkiye içinde ve dışında haberciler, gazeteciler ve hak örgütleri, siyasi partiler, hükümetler ve Avrupa Birliği gibi yapılar Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetini protesto ettiler, uyardılar ve kınadılar. Türkiye'de yaşananlar önceki dönemdeki gibi dünyanın gündeminde olmayı sürdürdü.

Gezi'den Sonra Darbeden Önce İfade Özgürlüğü

Kenan Şener

Gezi ile darbe girişimi arasındaki dönemde medya ve siyasette yaşananları hatırlamak, yasaların ve devlet yönetiminin dönüşümüne bakmak Türkiye'nin 2013-16 dönemindeki ifade özgürlüğü karnesini çıkarmaya olanak verir.

Yaklaşık üç yıllık süreçte siyasetin ve toplumun gündemini belirleyen çok önemli olayları kısaca hatırlamak gerekirse ilk bakışta şunları sayabiliriz:

Fethullah Gülen Cemaati ile iktidar arasında başlayan savaş, havuz medyasının kurulması, 17-25 Aralık yolsuzluk operasyonları ve ifşa edilen suçlar, internet ve sosyal medya yasakları, Cemaat medyasına el konulması ve kapatılması, 6-8 Ekim Kobanê eylemleri, çözüm süreci ve sürecin sona ermesi, yeni iç güvenlik yasası, hendekler ve sokağa çıkma yasakları, yenilenen genel seçimler ve insanı saymaya korkutan bombalı saldırılar serisi (Diyarbakır HDP mitingi, Suruç, Ankara Garı, Sultanahmet, Çınar Emniyeti, Merasim Sokak, Güvenpark, İstiklal Caddesi, Dürümlü, Gaziantep Emniyeti, Bursa Ulucami, Vezneciler, Midyat Emniyeti, Atatürk Havalimanı...) ve ardından 15 Temmuz 2016 darbe girişimi.

Sadece birkaç yıl içinde tarihinin en kanlı saldırılarına uğrayan, en ağırlarında kendi kadrolarının ihmali ve göz yummasıyla karşılaşan, İslamcı bir terör örgütü tarafından ele geçirilmiş devlet organları ve kadrolarıyla, silahlı kuvvetleri darbe için harekete geçirilen bir ülke... Tüm bu olayları doğuran atmosferde basın ve ifade özgürlüğünün mumla arandığı tahmin edilebilir.

2013-16 döneminde ifade özgürlüğü tablosundaki karanlığın nedenleri siyasal analizlerin konusu olabilir. Yine de bugünden bakınca dönemin tüm gelişmelerini belirleyen ana unsurun devlet yönetiminde başkanlık sistemine geçiş olduğu söylenebilir. İktidar partisinin yönetimde gücü bölüşmekten vazgeçerek mevcut ittifakını dağıtması ve Gülen Cemaati ile giriştiği savaş bu geçiş sürecinin önemli aşamasıdır. Ayrıca çözüm sürecinin sona erdirilmesiyle iktidarın başkanlık sistemine geçişte milliyetçi kesimi ve bürokrasiyi yeni müttefiki olarak belirlediği yorumları da hatırlatılmalıdır. Dolayısıyla bu, otoriter yönetimin güçlenmesi, özgürlüklerin azalması ve kişi haklarının “devlet bekası” altında ezilmesi sonucunu doğurmuştur.

Bu nedenle dönemin ifade özgürlüğü tablosuna bakarken bu geçiş sürecinin dinamiklerini de hatırlamak gerekir. Siyaset gündemini anımsamanın yanı sıra bazı temel göstergelere de bakma ihtiyacı duyarız. Bunlar arasında önemli yasa değişiklikleri, mevzuatın idare tarafından nasıl uygulandığı, ifade özgürlüğünü kullanmak isteyenlerin ve gazetecilerin içinde bulunduğu şartlar ve karşı karşıya kaldıkları güçlükler, ulusal ve uluslararası tespitler yer alır. Tüm bu nedenlerle bu yazıda hem siyaset ve iktidar gündeminin hatırlanması hem de üç yılın genel görünümünü çıkarabileceğimiz verilerin özetlenmesi ve bazı örneklerle aktarılması amaçlandı.

Gezi biterken ana akım medya

“Canlı yayında neden bu kadar yüksek sesle konuşuyorsun, sakın sakın anlatsan olmaz mı?” Bu uyarıyı CNN Türk’te genel yayın yönetmenimden işittiğimde kameraman arkadaşımınla birlikte Atatürk Bulvarı’nda bir çatışmanın ortasındaydık. Telefon çaldığında canlı bağlantıyı henüz bitirmiştik.

Gezi protestoları neredeyse sona ermişti ama o akşam yağmur gibi yağın gaz fişeklerine karşı yüzlerce kişi dağılıp dağılıp toplanmayı sürdürüyordu. Her ne kadar adı penguene de çıksa kanalın muhabir ve kameramanları 7 gün 24 saat sahadaydı ve olup

bitenler çoğu zaman canlı yayınlarla aktarılıyordu. Ama yönetime göre muhabirler canlı bağlantı sırasında çok heyecanlılardı ve sanki çok vahim olaylar varmış, büyük bir protesto oluyormuş gibi duydukları heyecanı izleyiciye yansıtarak onları galeyana getiriyorlardı! Muhabirlere rejideki yöneticilerin bu müdahalesi, toplumda infiale yol açabilecek biçimde yayın yapmama ilkesini aşan bir tavidir. Belli ki hükümetle ilişkilerini gözetip, yoğurdu üfleyerek yiyorlardı. Çabalarının onları kurtarmaya yetmeyeceği, bir süre sonra hepsinin koltuğundan olacağı öngörülüyordu. Çok geçmeden nehrin akıntısıyla sürüklenen cesetler gibi genel yayın yönetmenleri, yöneticiler, yazarlar, yorumcular art arda işten çıkarıldı. Kalanlar da ağır saldırıların hedefi oldu. Nihayet 2009'dan bu yana vergi denetimleri ve cezalarıyla boğuşan ülkenin en büyük medya patronu Aydın Doğan 10 yılın sonunda havlu atacaktı. Önce gazete sattı, televizyon kanalı sattı, gazete kapattı derken geriye kalan tüm yayın grubunu satıp çekilmek zorunda kaldı. Türkiye medyasında ana akım köklü biçimde dönüşüyordu. Heyecansız canlı yayın için muhabirlere yapılan uyarı bir tür çaresiz çırpınışı göstermesi bakımından simgesel önem taşısa da dönemin hak ihlallerini düşündüğümüzde devrede kulak kalıyordu. Çünkü ülke, yakın tarihinin en kanlı dönemine giriyordu.

Eski müttefikle başlayan savaş

AK Parti iktidarıyla birlikte devletin tüm organlarının içine işlemiş Fethullahçılar hükümetle kirliliğe girişmişti. Ortaklığı bozulan iki büyük güç odağının iktidar mücadelesine dönüşecek bu savaşta, değil basın ve ifade özgürlüğü, pek çoğumuzun yaşam hakkı bile tehlike altına girecekti. İlk işaretleri o tarihte sezgisel düzeyde de olsa Gezi'de akıl almaz şiddet emreden FETÖ'cü emniyet amirlerinin tavrında görülmüştü. Belli ki devleti temsil eden üniformayla uygulanan ağır şiddete karşı toplumsal tepkinin iktidarı zor durumda bırakacağı da hesap ediliyordu.

Gülen örgütü ve iktidar arasındaki mücadele bu yılların en önemli meselesiydi. Demokrasideki daralmanın ve tek adam yö-

netimine giden yolun en önemli dönemeci olduğu için, Gezi'den darbe girişimine kadar geçen süre içinde tüm toplum yaşamını derinden etkileyen sonuçlar doğurdu.

17-25 Aralık yolsuzluk operasyonları

2013 sonunda 17-25 Aralık yolsuzluk ifşalarıyla, iktidarla Gülen örgütü mücadelesi artık açıktan yürütülmeye başlamıştı.

17 Aralık operasyonunda dönemin İçişleri Bakanı Muammer Güler, Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış, Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan ile Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar başta olmak üzere pek çok kamu görevlisi ve üç bakanın çocukları “rüşvet, görevi kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve kaçakçılık” suçlarını işledikleri gerekçesiyle soruşturuldu. Fethullahçı savcı ve polisler eliyle yürütüldüğü gerekçesiyle hükümet tarafından “paralel yapı operasyonu” olarak nitelenen bu soruşturmada ses kayıtları, deliller, baskınlar sırasında bulunan ayakkabı kutularında saklanan nakit para ve para sayma makineleriyle hafızalara kazınan görüntüler ortaya döküldü. Hükümet çok zor durumdaydı. Bakanlar görevlerinden ayrıldı. Ancak 5 Ocak 2015'te TBMM'deki oylamada bakanlar Yüce Divan'a gönderilmeyecekti.

25 Aralık soruşturması ise Başbakan Erdoğan'ın oğlu Bilal Erdoğan'ı suç örgütünün iki numaralı ismi olarak gösteren bin sayfalık bir polis fezlekesine dayanıyordu. Erdoğan bunu bir darbe girişimi olarak niteledi. Gözaltı talimatları yerine getirilmeyen savcı, polislerle birlikte görevden alındı.

Soruşturmalar sırasında ana akım medya Gezi'nin ardından ikinci kez far görmüş tavşan gibi kalmıştı. Haber merkezlerine yine yazılamayan haberler yağıyordu. Yazılmama nedeni iktidar baskısının neden olduğu ağır otosansürdü. Diğer yandan belli ki haber unsurlarının çoğu yasadışı yolla elde edilmiş belgelere dayanıyordu. Buna karşın yolsuzluk iddiaları o kadar güçlü, kamu yararı o kadar yüksekti ki haber yapmamak mümkün değildi.

İşte böyle bir dönemde iktidar partisi sadece Gülen medyasına ya da Doğan Grubu'na değil, tüm medyaya, sosyal medyaya ve

eleştirel her sese karşı taarruza kararlı olduğunu göstermeye başladı.

Havuz medyası kuruluyor

İktidara yakın iş insanlarının –pek gönüllü olmasalar da– iktidarın işaret ettiği medya kurumlarını satın alıp yönetmelerine Türkiye bir süredir alışkındı. Ethem Sancak'ın Star Grubu'nu alması ve Fetah Tamince ile karşılıklı hisse devirleri haberlere konu oluyordu. Star Medya Grubu'ndaki hisselerini devreden Sancak, Çukurova Grubu'ndan alacakların tahsili gerekçesiyle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun Mayıs 2013'te el koyduğu *Akşam* ve *Güneş* gazetelerini, Sky360 televizyonunu, beş dergi ile iki radyo kanalını beş ay sonra alacak, iktidar destekçisi küçük patron olacaktı. Büyük patronun sermayesi ise “havuzda” toplanıyordu. 25 Aralık 2014 tarihli soruşturmaya konu olan fezlekedeki Türkiye'de havuz yöntemiyle iktidarın nasıl medya sahipliği oluşturduğu da yer alıyordu.

Dev ulaştırma ve altyapı ihaleleriyle tanınan zengin iş insanları, 2013'ün Ağustos ayından itibaren ülkenin en büyük ikinci medya grubunu satın almaları için iktidarın ısrarıyla bir araya geliyor ve 630 milyon ABD dolarını da bir bankada topluyorlardı. Bu nedenle adı havuz olan bu sisteme giren zengin iş insanları, fezlekeye yansıyan telefon konuşmalarına göre hiç de gönüllü değillerdi. Yine de kâr oranı yüksek kamu ihalelerini alacakları zannıyla bu kadar yüksek miktardaki parayı daha önce iştigal etmedikleri medya işine yatırıyorlardı. Bekledikleri gibi de oldu. Vergi muafiyetleri, teşvikler, kamu bankası destekleri derken kısa süre sonra dünyada en çok kamu ihalesi alanlar listesine ilk sıralardan girecek ve muhalefet tarafından yakın gelecekte “beşli çete” olarak anılacaklardı. İşte Sabah-ATV grubu 23 Ağustos 2013'te kurulan Zirve Holding tarafından, kuruluşundan dört ay sonra, 20 Aralık 2013'te Çalık Holding'den böyle satın alındı. Ve grup, iktidar propagandası ve muhalefet karalaması yapan yayıncılığa hızla geçti.

İş insanlarının telefon konuşmaları fezlekedeki satır satır yazıyordu ve yalanlanmadı. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu,

4 Şubat 2014 tarihli Meclis grup toplantısı konuşmasında “Dünyada böyle bir yolsuzluk görmedim. Eminim önümüzdeki yıllarda bu yolsuzluğun filmi de yapılacak romanı da yazılacak” dedi ve Başbakan Erdoğan’a şöyle seslendi: “630 milyon dolar; senin başbakanlığın başkanlığında Binali Yıldırım’ın koordinatörlüğünde para toplanıyor, Sabah-ATV için. Bu gazeteler niye sabah akşam komplo iddialarını yayınlıyorlar? Bunlar gazete mi? *Sabah* eski *Sabah* mı? ATV eski ATV mi? *Takvim* eski *Takvim* mi? Başçalanın hizmetindeler. Sabah akşam CHP’ye hep beraber küfredelim. Ar damarınız çatlamadıysa gazeteleri kapatın. Bunlar 630 milyon dolar verdiler. Devlet ne kadar ihale verdi acaba? Onu da çıkardık. Bu firmalara 87 milyar 832 milyon liralık ihale verilmiş.”

Ana muhalefet liderinin grup konuşmasını canlı yayınlayan TRT bu sözler dile getirilirken Kılıçdaroğlu’nu ekrandan aldı. Bu sansürden de belli olacağı gibi dosyanın değil filmi, haberi bile yapılamayacaktı. Meclis çalışmalarına bile yayın yasağı geldi.¹

Fezlekeler, telefon tapeleri, görüntüler, deliller TBMM çatısı altında uzun süre tartışılrsa da Başbakan Erdoğan’ın dediği gibi, süreç hükümete yönelik bir darbe girişimi olarak tanımlandı. Buna göre, yolsuzluk iddiası hükümete darbenin kılıfı, ses kayıtları ise montajdı. İktidarı destekleyen medya çok boyutlu saldırılara ve darbe girişimlerine karşı dik duran ve eğilmeyen liderin direnişini yazıyor, ona koşulsuz inanan seçmen kitlesi de destek veriyordu. Ana akım medya, iddiaları soruşturup gerçeği yazamıyordu. Yolsuzluk dosyalarının üstü zaman içinde kapatıldı.

Medyaya bizzat müdahale örnekleri:

“Alo Fatih”, “Üzdüm mü seni patron?”

Yolsuzluk iddialarının yanı sıra bizzat Başbakan’ın ve kurmaylarının medya yöneticilerine talimatlar verdiği de dinleme kayıtlarına

1. Ankara 7. Sulh Ceza Hâkimliği, dört eski bakan hakkında yürütülen Meclis soruşturmasına ilişkin olarak, 27 Aralık 2014 günü mesai sonu bitimine kadar tüm yazılı, görsel ve internet ortamında yapılan yayınlar hakkında yayın yasağı konulmasına karar verdi.

yansıyordu. NTV, Ciner Grubu, *Habertürk* gazetesi, Show TV, *Star* gazetesi yöneticileriyle ve Doğan Grubu ile ilgili konuşmalar tapelerdiydi.

Ethem Sancak satın aldığı kurumlarla Türkmedya'yı oluştururken, TMSF'nin Çukurova Grubu'ndan el koyduğu varlıklar arasındaki Show TV ise Ciner Grubu tarafından alındı. Telefon görüşmesi kayıtları, iktidarın gruba yönelik müdahalelerinde bizzat Başbakan Erdoğan'ın Habertürk yönetim kurulu başkanvekili Fatih Saraç'ı arayarak verdiği talimatların da yer aldığını ortaya koydu. Erdoğan'ın gazete ve televizyonların yayın içeriğinden ya da yazarlardan duyduğu rahatsızlığı bizzat iletmesi ilk kez ortaya çıkan bir durumdu. Kayıtlar "Alo Fatih olayı" adıyla akıllarda kaldı.

Başbakan'a ait bir başka telefon görüşmesi kaydı, *Milliyet* ve *Vatan* gazetelerinin sahibi Erdoğan Demirören'le yaptığı sert konuşmaya aitti. *Milliyet* gazetesi İmralı'da Abdullah Öcalan'ın Barış ve Demokrasi Partisi heyetiyle yaptığı çözüm süreci görüşmelerini 28 Şubat 2013'te "İmralı Tutanakları" manşetiyle yayımlamıştı. Başbakan Erdoğan o günlerde bu haberin yayımlanmasına tepkisini saklamamıştı. Söz konusu haberin bir gazetecilik örneği olduğunu söyleyen Hasan Cemal'i de hedefine alarak "Böyle gazetecilik yapacaksan batsın böyle gazetecilik... Kim bu süreci baltalamak istiyorsa o benim de milletimin de karşısındadır. Önümüze konulan taş engeldir, söker atarız, kim olursa olsun dinlemeyiz" demişti.

Aradan bir yıl geçtikten sonra, Mart 2014'te ortaya çıkan kayıtlarda görüldü ki Erdoğan'ın tepkisi bununla sınırlı değildi. Haberi ortaya çıkaran muhabir Namık Durukan ile gazetenin genel yayın yönetmeni Derya Sazak hakkındaki sert sözleri hatta hakaretleri ile Demirören'in "üzdüm mü seni patron", "nasıl girdim ben bu işe" diyerek ağladığı duyuldu. Haberin yayınından beş ay sonra görevden ayrılmak zorunda kalan Sazak'ın daha sonra verdiği bir röportajdaki sözleri şöyleydi: "O telefon görüşmesi ne yazık ki Türkiye basın tarihinin en ayıplı, en utanılacak diyaloglarına sahne oldu. Düşünün bir gazete sahibi Amerika'da ya da İngiltere'de olsa Pulitzer ödülü kazanacak bir haber nedeniyle Başba-

kan'dan özür diliyor. O da onu ağlatmaya varacak kadar hakaretler ediyor. Utanç verici.”

Erdoğan Cumhurbaşkanı oluyor

Yukarıda özetlenen tabloya karşın iktidara biat etmeyen gazeteciler ve televizyoncular sorgulamayı sürdürüyor, muhalefetin eleştirilerini kamuoyuyla buluşturmaya devam ediyorlardı. 2014 başında hem operasyonlar ve Gülen hareketiyle savaş hem de yaklaşan yerel seçim nedeniyle oluşan keskin atmosferde medyadaki kutuplaşma ve gazetecilere saldırılar artmış, Başbakan Erdoğan gazetecileri vatan hainliğiyle bile suçlamaya başlamıştı. Bu söylemler ve paralel yapıyla mücadele Erdoğan'ın seçmen gözündeki imajını güçlendiriyordu.

Gezi bastırılmış, 17-25 Aralık muharebesinden yaralı ama galip çıkılmış, 30 Mart 2014 yerel seçimleri zaferiyle de AK Parti bir kez daha güçlenmiş ve Başbakan Erdoğan ilk kez halkoyuyla Cumhurbaşkanı seçileceği Ağustos ayındaki seçime doğru ilerlemeye başlamıştı. Propaganda için tüm devlet olanakları hiçbir etik kaygı gözetmeden kullanılacaktı. Bir örneği TRT yayınlarında görülebilir. Yüksek Seçim Kurulu, 30 Mart seçimleri öncesinde 1 ay içinde Başbakan'a 13,5 saat ayırırken CHP'ye 45, MHP'ye 48, BDP'ye ise 2 dakika ayıran TRT'ye uyarı cezası vermişti. Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde de 11-27 Temmuz 2014 arasında Erdoğan'a toplam 7 bin 200 dakika ayıran TRT, diğer adaylar Ekmeleddin İhsanoğlu ile Selahattin Demirtaş'a bu sürenin beşte birinden az süre vermişti. Erdoğan oyların yüzde 51,79'unu alarak halkoyuyla seçilen ilk Cumhurbaşkanı oldu. Başta Gülen yapılanması olmak üzere iktidar karşısındaki güçlerle mücadele bitmemiş aksine Erdoğan'ın seçim zaferiyle yeni bir boyuta geçmişti. İktidar her alanda karşıtlarına yönelik baskıyı artıracaktı.

Seçim sonrası basın ve özgürlükler hedefte

İktidarın koşulsuz destekçisi, dönemin *Yeni Şafak* yazarı Cem Küçük, 30 Mart seçiminin hemen ardından “Yeni dönemde medya-

da büyük tasfiye" başlıklı yazısında Fethullah Gülen'i destekleyen basın veya iktidarı eleştiren gazetecilerin tasfiye edileceğini duyurdu. Ana akım medyada "marjinal" muhaliflerin, "meşruiyetini yitiren" yazarların isimlerini de yazarak tehditte bulundu. Birkaç gün sonra da (bugün internetten kaldırılmış olan) "Doğan Medya böyle gitmez" başlıklı yazısıyla grubun halk düşmanı olduğunu, iktidar çizgisine geçmediği durumda patronunun "miadının dolacağı ve tasfiye edileceğini" yazdı. Küçük, Uzanlar'ın "buharlaştığını" hatırlatarak Aydın Doğan'ın da aynı akıbetle karşılaşacağını belirtti. Bu sırada bir başka iktidar destekçisi yazar da Cem Uzan'ın devlet eliyle medyadan silinişini hatırlatıyordu. *Sabah* gazetesinde Rasim Ozan Kütahyalı seçim sonrası "Millet, Aydın Doğan ve Turgay Ciner'e de anlamları gereken çok net bir mesaj vermiştir. Milletin mesajını almayan medya grupları da geçmişte Uzanlar'ın yaşadığı akıbeti yaşayacaklardır. Bu böyle biline" diye yazdı. Birkaç gün sonra da bu yazar, Ciner ve Doğan'ın "şapkayı önüne koyup gereken restorasyonu yapmazsa" neler olacağını göreceğimizi yazacaktı. Aynı kaleminden çıktığı izlenimi veren bu ve bunlara benzer yazıların iktidar kanadından medyaya yeni tehditler olduğuna ve yaşanacakların işaretini verdiğine şüphe yoktu. Yıl içinde çok sayıda yazar, yönetici, muhabir ya işten çıkarıldı ya istifa etti. Çok sayıda gazeteci sosyal medyadan tehdit ve hakaretlere uğramış, pek çoğu işsiz kalmıştı. 2014 raporlarına göre yıl içinde 350'ye yakın gazeteci işten çıkarılmıştı.² Aralarında hükümetle Cemaat arasında başlayan savaşta saf tutmayı reddettiği için işinden olanlar da vardı.

Cemaat medyası üzerindeki baskılar da iyiden iyiye artmıştı. Hemen her gün iktidar destekçisi yayın organları ve sosyal medya hesapları üzerinden, Gülen yapılanmasına destek veren gazeteciler hedef gösteriliyordu. Cemaat medyasına operasyon yapılacağı söylentileri de yayılmaya başlamıştı ama önce bazı yasa değişiklikleri yapıldı; başı çeken, arama ve el koymada "makul şüphe" düzenlemesi oldu.

2. <https://bianet.org/bianet/medya/162748-medyanin-3-yili-grafik-ozet>.

Yeni CMK ve “makul şüphe” ile operasyon

Ceza Muhakemeleri Kanunu (CMK) maddelerinde arama, el koyma, gözaltı, tutuklama gibi tedbirlerde sübjektif yaklaşımları ve haksızlıkları önleyen ve Avrupa Birliği standartlarıyla uyum için 2014 yılı başında getirilen “maddi olguya dayalı” ölçütler içeren hükümler değiştirildi. Değişiklik, kamuoyu Ekim ayındaki Kobanê protestolarındaki ölümlerle sarsılırken gündeme geldi. 12 Aralık 2014’te CMK’nın pek çok maddesinde yapılan değişiklikle eski metinlere dönülmüş oldu. Yeni hükümlere göre güvenlik nedeniyle arama ve el koyma için kanıt veya kuvvetli şüphe yerine “makul şüphe” yeterli olacaktı. İlk uygulaması Cemaat operasyonlarında görüldü.

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı’nın Gülen taraftarı medya kurumlarına 14 Aralık 2014’te başlattığı operasyonda *Zaman* gazetesi genel yayın yönetmeni Ekrem Dumanlı ve Samanyolu Yayın grup başkanı Hidayet Karaca’nın da aralarında bulunduğu gazeteci, yazar, yapımcı, senarist ve yönetmenlerin yanı sıra bazı polisler gözaltına alındı. Gazetelerde, ofislerde ve evlerde aramalar yapıldı ve bu uygulamalar iki gün önce yürürlüğe giren “makul şüphe” hükmüyle gerçekleştirildi. Ekrem Dumanlı gazete binasında gözaltına alındı.

Dört gün sonra yurtdışı yasağı konularak serbest bırakıldı. Hükümetin egemenliğine zarar vermekle suçlanan gazeteci-yazarlar Fahri Sarrafoğlu, Ahmed Şahin, Nuh Gönültaş ve Hüseyin Gülerce ifadeleri sonrası serbest kaldı.

Başbakan Ahmet Davutoğlu, *Sabah* gazetesinde Fahrettin Altun’la söyleşisinde, 14 Aralık operasyonu ertesinde “basının baskı altına alındığı gibi söylemlerin arttığı” hatırlatılınca, “Gazetecilik faaliyetleri nedeniyle yürütülen bir soruşturma değil bu. Soruşturmanın detayı yargı süreci içinde ortaya çıkacak” dedi.

Ankara ve İstanbul barolarından avukatların kurduğu İnsan Hakları İzleme ve Değerlendirme Merkezi, 14 Aralık soruşturmasındaki hukuk ihlallerini incelediği raporunda adil yargılanma hakkı, güvenlik hakkı, işkence yasağı, hak arama hürriyeti ve hu-

kuk devleti, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlerin tarafsızlığı ilkelerinin ihlal edildiğini raporladı.

Gülen medyasına operasyona TRT yorumu: Eden bulur

Gülen Cemaati'ni destekleyen medya kurumlarına yönelik polis baskınları, aramalar, kayyım atamalar, el koymalar ve kapatmalarla sürececek iki yıllık bir dönem bu operasyonla başlamıştı. Doğrusu kamuoyu da Gülen medyasına yönelik bu ilk operasyona hazırды, gazete binalarının polis tarafından basılması, Cemaat'in önemli isimlerine operasyon düzenlenmesi yadırganmayacaktı. Çünkü uzun süredir iktidar destekçisi basında operasyonların altyapısını hazırlayacak düzeyde hedef gösterme, karalama, kara propaganda niteliğinde yayınlar yapılıyordu. Aynı birkaç yıl önce Ergenekon, Balyoz, KCK gibi çok sanıklı davalarda gazeteciler, siyasetçiler ya da askerler yargılanırken olduğu gibi. Devlet içindeki Gülen örgütü unsurlarınca yürütölen bu operasyon ve davalarda düşman hukuku uygulanmıştı.

O dönem medyanın yargısız infazları Gülençilere karşı iktidar yanlısı medya tarafından yapılıyordu. TRT'nin 14 Aralık operasyonunu "Eden bulur" etiketiyle izleyicilere duyurması bu analoginin simgesi niteliğindedir. Bir başka benzerlik de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 14 Aralık operasyonuna ilişkin ilk değerlendirmesinde göröldü. Erdoğan, "Bütün bu yaşananlar normalleştirme sürecidir. Bu yaşananlar yeni Türkiye'ye yönelik tohumlarının atılış sürecidir" dedi. Hukuk yine otoriterliği güçlendiren bir araç olarak işlev görmeye başlamıştı.

Hukuk denince, 14 Aralık operasyonundan bir gün sonra Yargıtay ve Danıştay'a 177 yeni üye seçildiğini hatırlatmak gerekir. Gülen Cemaati'nin yargıyı sardığı 2010 yılında yapılan yanlışların tekrar edilmeyeceğı, objektif kriterlere göre liyakat esasıyla seçim yapılacağı söylene de Ekim'de seçölen yeni HSYK üyeleri, Yargıtay'a 144, Danıştay'a 33 üyeyi bir günde atadı. Dönemin YARSAV Başkanı Murat Arslan BBC Türkçe'ye verdiği röportajda "2010'da 160'lıklar dediğimiz üyeler seçölmüşti. Şimdi de 177'likler diyebi-

leceğimiz üyeler seçildi. Yargıda deja vu yaşıyoruz diyebiliriz” ifadelerini kullandı.

2013 ve 2014’e damgasını vuran karşılıklı mücadelenin demokratik yapıya, basın ve ifade özgürlüğüne verdiği zararın bir bölümü böyle özetlenebilir. 2010’ların yöntem ve araçlarının desteğiyle tek parti, tek adam, tartışılmaz irade yönetimi güçlü adımlarla geliyordu. Bu dönemde iktidar kişi hürriyetlerini, ifade ve basın özgürlüğünü engelleyecek bazı yasal değişiklikler de yapacaktı.

İç güvenlik paketi ve internet yasakları

14 Aralık operasyonunda ilk kez uygulanan “makul şüphe” hükmünün yürürlüğe girmesinden yaklaşık 3 ay sonra, Mart 2015’te yeni bir paket yasalaştı. İç güvenlik paketi olarak tanımlanan yasa değişiklikleri Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı yasasında değişiklik yapan torba kanun içinde gerçekleştirildi. Değişikliklerle idareye, kolluk gücüne ve mülki amirlere tanınan pek çok anti demokratik yetki, operasyonlarda kullanılmaya başladı. 7 Haziran 2015 genel seçimlerine iki ay kala yürürlüğe giren bu değişikliklerin tartışması dört ay önce başlamıştı. Görüşmeler sırasında TBMM’de tansiyon hiç düşmedi. Öyle ki 17 Şubat’ta çıkan kavgada CHP ve HDP milletvekilleri Aykut Erdoğan, Mahmut Tanal, Ertuğrul Kürkçü, Sebahat Tuncel, Refik Eryılmaz ve Musa Çam yaralandı. Çam ve Eryılmaz hastaneye kaldırıldı.

İç güvenlik paketinde itirazların yoğunlaştığı maddelerle ilgili tartışmalar, yorumlar şöyleydi:

Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununda 4/a maddesindeki değişikliklerle kolluk amirinin sözlü emri ile kişinin üstü, eşyası, aracı arana bilecek. Oysa yasaya göre polisin arama yetkisi sadece savcıya ulaşmadığında amirinin yazılı emriyle mümkün olabilirdi ve umuma açık alanlarla sınırlıydı.

CMK’nın 91. maddesine fıkra eklenerek mülki amire yani vali veya kaymakama, görevlendireceği kolluk amiri aracılığıyla suç

soruşturma yetkisi verildi. Üstelik bu suçlar arasında kasten öldürmeden hırsızlığa, toplumsal olaylar sırasında şiddet içeren suçlardan Terörle Mücadele Kanunu'nda yer alan suçlara ve yasama, yürütme organlarına karşı suçlara kadar neredeyse tüm suçlar yer alıyordu. Suçu soruşturma yetkisi kanunla sadece savcıya verilmiş bir yetkiydi. Bu değişiklik valilere savcı emri olmadan gözaltı ve arama emri verme yetkisi getirdi. Bu da ceza soruşturmasında yürütmenin yargıya müdahalesi anlamına geliyordu.

Soruşturma yetkisi verilen mülki amire 24 ila 48 saat gözaltına alma yetkisi de tanınıyordu. Yani mevcut durumda 24 saat olan gözaltı süresi mülki amirin gözaltı kararıyla fiilen uzatılmış oluyordu.

Mülki amire verilen bir diğer yetki "kamu düzeni ve güvenliği gerekçesiyle alacakları kararlara" aykırı davranışlara üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilmesiydi. Yani valiye suçlu belirleme yetkisi veriliyordu. Bu, "suç ve cezaların kanuniliğine" yani suçun sadece kanunla belirlenmesine yönelik Anayasa hükmüne ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırıydı.

Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı Kanunu'nun 8. maddesine eklenen fıkrayla, yürütme organına iletişimi engelleme yetkisi tanındı. Hatta içeriğin engellenmesi teknik yönden mümkün olmadığına sitenin erişiminin tümünden engellenmesi yetkisi de veriliyordu. Kararın yargıya iletilmesi ve yargıda geçebilecek süre dikkate alındığında, engelleme kararı kaldırılrsa bile yayınların idari kararlar üç gün süreyle durdurulması mümkün oluyordu.

İç güvenlik paketinin çözüm süreci görüşmeleriyle ilgili yönü de vardı. Hükümetle PKK arasında süren temaslara, görüşme aşamasından müzakere aşamasına geçtiği ifade edilen Şubat 2015'teki Başbakanlık Dolmabahçe ofisi toplantısı dönüm noktasıydı. Bu toplantıda hükümet kanadında Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan, İçişleri Bakanı Efan Ala, AK Parti Grup Başkanvekili Mahir Ünal, Kamu Güvenliği Müsteşarı Muhammed Dervişoğlu yer aldı. HDP'den ise İmralı'da Öcalan'la görüşmeleri yürüten heyet Pervin Buldan, Sırrı Süreyya Önder ve İdris Baluken vardı. Burada Öcalan'ın, silah bırakma amacıyla bahar aylarında kongre toplaması için örgüte çağrısı okunmuştu. PKK'dan gelen ilk açıklamalar hükümetin samimiyetinin görülmesi gerektiği, pozitif açıklamaların

seçim yatırımı olduğu yönündeydi. HDP lideri Demirtaş da iç güvenlik paketinin yasalaşmasındaki ısrarın demokratikleşme söylemiyle bağdaşmadığını vurgulamıştı. Yasa değişikliklerinin de müzakere kapsamına alındığı yönünde haberler yayınlansa da AK Parti Grup Başkanvekili Mahir Ünal bunu reddetti, yasanın geri çekilmeyeceğini söyledi. İç güvenlik paketinin değiştirilmesi ya da geri çekilmesi hükümetin süreçle ilgili varsa samimiyetine katkı sağlayabilirdi ama bu gerçekleşmedi ve yasa bir ay sonra Meclis'ten geçti.

İnternete engel, sosyal medyaya kapatma

17-25 Aralık 2013 yolsuzluk belgelerinin ifşa edilmesinin ardından internet üzerinden yayılabilecek ses ve görüntü kayıtları ile kontrolsüz biçimde milyonlarca kişiye ulaşabilecek haberlere karşı önlem alınıyordu. Deyim yerindeyse iktidarın internet ve sosyal medyaya başı dertteydi. Yeni internet yasasıyla Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) "özel yaşamı koruma" gerekçesiyle tedbir amacıyla erişimin engellenmesi kararı verebilecek, bu kararı 24 saat içinde bir Sulh Ceza Mahkemesi'nin onayına sunacaktı. Mahkemedен 48 saat içinde karar çıkacaktı. Yasayla TİB, bir mahkeme tarafından talep edilebilecek trafik (IP adresleri, hizmet başlama bitiş zamanı, aktarılan veri miktarı vb.) bilgilerini içerik ya da erişim sağlayıcıdan alabilecekti. İfade özgürlüğü savunucuları, gazeteciler, demokratik kitle örgütleri yasaya tepkiliydi. Taksim'deki protesto gösterisine binlerce kişi katıldı ama polis şiddetle karşılık verdi. En az dört gazeteci plastik mermilerle ve polisin güç kullanmasıyla yaralandı.³ Yoğun tepkilere karşın 2014 yılının Şubat ayında yeni internet kanunu Meclis'ten geçti.

Sosyal medya da iktidarın hedefindeydi. Başbakan Erdoğan 6 Mart'ta katıldığı televizyon programında "Biz bu milleti Youtube'ya, Facebook'a yedirmeyiz" demiş, "Böyle bir özgürlük anlayışı olamaz" diye eklemiştir. Bundan 14 gün sonra Bursa mitinginde

3. <https://tgs.org.tr/4-gazeteci-yaralandi-sessiz-kalmayacagiz/>.

de “Şu Twitter’lar falan var ya. Şimdi mahkeme kararı çıktı. Twitter miwitter hepsinin kökünü kazıyacağız” dedi. Erdoğan’ın sözleri talimat gibiydi. Aynı gün saat 22:00 civarında Başbakanlık Basın Müşavirliği’nden yapılan açıklamada bazı hesapların kaldırılmasına ilişkin mahkeme kararına Twitter yetkililerinin duyarsız kaldığı gerekçesiyle platforma erişimi engellemekten başka çare kalmayabileceği söylendi. Yaklaşık bir saat sonra da Twitter’a erişim engellenmeye başladı.

TİB, İstanbul ve Samsun mahkemelerinin aldığı kararla 20 Mart 2014’te Twitter’ın kapatıldığını duyurdu.⁴ Türkiye Barolar Birliği nöbetçi mahkemeye itiraz etti ancak aldığı yanıt ilginçti. Yargı tarafından Twitter’ın tamamen kapatılmasına yönelik bir karar verilmemişti. Mahkeme kararında “bazı sayfalara erişimin engellenmesi” vardı. Yani TİB, yargı kararı olmadan, yeni internet kanunu ile kendisine tanınan “site kapatma” yetkisini kullanmıştı. Anayasa Mahkemesi, 2 Nisan 2014’te verdiği kararda Twitter’ın tamamen yasaklanmasının Anayasa’nın 26’ncı maddesi uyarınca ifade özgürlüğüne aykırı olduğuna hükmetti ve site erişime açıldı.

Twitter kapalıyken hükümet yetkililerine ait çok kritik önemdeki ses kayıtları Youtube’dan yayınlandı. Dışişleri Bakanlığı’nda yapılan gizli Suriye toplantısının ses kaydı 27 Mart 2014’te platformdan yayılmaya başladı.⁵ Bunun üzerine site, TİB tarafından yayına kapatıldı. 67 gün süren Youtube yasağı Anayasa Mahkemesi kararıyla kalktı. Türkiye Barolar Birliği ve CHP’nin başvuruları üzerine Yüksek Mahkeme, siteye erişimin tümüyle engellenmesinin belirgin kanuni dayanağa sahip olmadığı ve tüm kullanıcıların ifade özgürlüğüne ağır müdahale niteliğinde olduğu yönünde karar verdi.

2014 yılı bu yasaklar ve tartışmalarla geçmiş, yıl sonu gelmişti. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Lütfi Elvan, gazetecilerle biten yılı değerlendirirken yeni internet yasasıyla ilgili sorularla karşılaştı. Bakan şunları söyledi: “Türkiye’de haberleşme ala-

4. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140321_Twitter_hukuki.

5. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bomba-ses-kaydi-secim-icin-savas-plani-54767>.

nında olan bu hürriyet gelişmiş ülkelerde yok. Basın hürriyeti açısından da söylüyorum. Bugün her türlü eleştiri Türkiye’de yapılıyor. Bunları gelişmiş ülkelerde yapamazsınız.”

Uluslararası örgütlerin tespitleri

Gelişmiş ülkelerde yürütülen izleme çalışmaları durumu şöyle raporluyordu:

Ottawa merkezli Global Survey on Internet Security and Trust araştırma şirketinin 24 ülkede yaptığı “İnternet Emniyeti ve Güven” konulu araştırmaya göre, hükümetin uyguladığı sansürden endişe duyan Türk internet kullanıcıları oranı yüzde 77 oldu. Freedom House da Türkiye’deki internet özgürlüğünün 2014’teki statüsünü “Özgür Değil” olarak açıkladı. Türkiye, İnternette Özgürlük 2014 raporunda, altı sıra düşerek, endekste en fazla puan düşüşüne uğrayan iki ülkeden biri oldu. Statüsü 15 yıldır ilk kez “kısmen özgür ülkeler”den “özgür olmayan ülkeler” kategorisine düştü. Freedom House Basın Özgürlüğü 2014 raporunda ise, Gezi sonrası gazetecilerin işten atılmaları, sansür ve otosansürdeki artış, şeffaf olmayan medya sahipliği nedeniyle Türkiye önceki yıla göre 6 puan daha kötüleşerek 17 sıra kaybetti ve dünya genelinde 134’üncülüğe düştü.

Türkiye, Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü’nün Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi’nde ise 2013’te 179 ülke arasında 154’üncü sırada yer alırken 2014’te 180 ülke arasında 154’ncü oldu. RSF, Türkiye’de internet sansürünün ağırlık kazandığını, gazetecilere yönelik davaları, eleştirel gazetecilerin işlerinden olduğunu ve yayın yasaklarını anımsatarak bunları Türkiye’nin basın özgürlüğündeki geri durumuna örnek gösterdi. Örgüt, iktidarın yolsuzluk skandalı iddialarıyla sarsıldığını, bu nedenle hukuk devletini istediği gibi kullanarak, Cemaat’in etkisini kırıp iddiaları boğma yoluna gittiği süreçte bu ihlallerin yaşandığını yazdı. ABD merkezli Gazetecileri Koruma Komitesi’nin (CPJ) 2014 özel raporunda da en fazla tutuklu gazeteci bulunan ülkeler arasında Türkiye 10’uncu sırada yer aldı.

Hükümetle görüşme sonuç vermedi

CPJ ve Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) Ekim ayında Ankara'da Cumhurbaşkanı Erdoğan, Başbakan Davutoğlu ve diğer yetkililerle görüştü. Görüşme çok sert geçmişti. "Umuyorum ki Başbakan, basın özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne saygı duyacaktır" diyen IPI Avrupa ve Kuzey Amerika Bölgesi Basın Özgürlüğü Uzman Danışmanı Steven Ellis, Türkiye'de karşılaştıkları tabloya ilişkin Amerika'nın Sesi'ne şunları söyledi:

"Türkiye'deki basın ve ifade özgürlüğünü yerinde gözlemlemek üzere 2012'de incelemede bulunmuştuk. O zaman ciddi sayıda gazeteci hapisteydi. Gazeteciler otosansür uyguluyordu. O günden bugüne daha kötüleştiğini düşünüyoruz. Gezi protestolarında çok sayıda gazeteci polis müdahalesiyle yaralandı. Bu arada çok sayıda gazeteci işsiz kaldı, kalıyor. Sadece haberleştirme sürecinde değil medya patronlarına hükümet ile arasındaki diğer alanlardaki iş bağlantıları nedeniyle baskı uygulandığını ve gazetecileri işten çıkartma olaylarını da görüyoruz."

Aralarında Başbakan ve Meclis Başkanı'nın da bulunduğu yetkililer gazetecilere hitaben "utanmaz, ahlaksız, vatan haini", "gazeteci kılıklı bir militan", "İngiliz ajanı", "ebeni öperdim" gibi ifadeler kullanıyordu. Akreditasyon uygulaması sıkılaşıyor ve onlarca gazete ve televizyon AK Parti, Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı programlarına hatta Cumhuriyet Bayramı resepsiyonuna bile alınmıyordu.

Milli İstihbarat Teşkilatı'yla (MİT) ilgili yeni yasa da basın ve ifade özgürlüğüyle ilgili boyutlar içeriyordu. Nisan ayında kabul edilen yasayla MİT'in izleme, dinleme ve gözleme yetkileri artırıldı. Faaliyetlere ilişkin bilgi ve belgeleri temin edenlere 4 yıldan 10 yıla kadar hapis, MİT mensuplarının kimliklerini ifşa edenlere ve bu belgeleri basında ya da internette yayınlayanlara 9 yıla kadar hapis öngörüldü. Uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) yasanın devletin hesap verebilirliği ilkesini, basın özgürlüğünü ve özel yaşamın dokunulmazlığı hakkını zedeleyecek nitelikte olduğu açıklamasını yaptı.

Ağustos ayındaki seçimin ardından Cumhurbaşkanı olarak Erdoğan'ın ilk onayladığı yasa yine internetle ilgili düzenleme içeriyordu. Yasa ile TİB Başkanı'na "milli güvenlik, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi" gibi gerekçelerle ve gecikmesinde sakıncalı bulunan hallerde bir internet sitesini dört saat içinde kapatma yetkisi verilmişti. Anayasa Mahkemesi Ekim 2014'te bu maddeyi iptal etti. Ancak hükümet 2015 yılında aynı yetkiyi Başbakan ve bakanlara veren düzenlemeyi Meclis'e getirdi ve Mart ayı sonunda yasalaştırdı. Buna göre, can ve mal güvenliği, milli güvenlik ve kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın korunması gibi nedenlerle, Başbakanlık veya bakanlıkların talebi üzerine TİB internetten içeriğin çıkarılması veya erişimin engellenmesi kararı verebilecek, karar dört saat içinde yerine getirilecek ve yine 24 saat içinde bir hâkimin onayına sunulacaktı.

Ülke 2015 genel seçimlerine ilerlerken düşünce ve ifade özgürlüğünü kullanmak isteyenlerin sosyal medya, internet ya da konvansiyonel medyada olsun karşı karşıya kaldığı tablo genel hatlarıyla böyleydi.

2015

Erdoğan "Türk tipi başkanlık sistemi" istiyor, partisi de bunun için çalışıyordu. Ama AK Parti 7 Haziran 2015 genel seçiminde ilk kez tek başına iktidar olma olanağını kaybetti. Bu yenilgiyi geri çevirme yöntemi yeniden seçimdi. 2015'i belirleyen nedenlerin başında, aynı dönemde çözüm sürecinin bitmesi ve yine aynı tarihlerdeki IŞİD saldırıları vardı.

2015 yılı Türkiye'de en büyük terör saldırılarının üst üste yaşandığı en kanlı yıl oldu. Bu nedenle toplumda bu yılın travması çok ağır yaşandı. Bu kanlı saldırılar döneminde yaratılan toplumsal korku ortamı uzun süre meydanları, sokakları yaprak kımıldamaz hale getirdi ve günümüze de etkilerini bıraktı. Toplumda susmayı, korkmayı, konuşmaktan ve eleştirmekten çekinmeyi sıradanlaştırdı.

“Seni başkan yaptırmayacağız”

HDP'nin adayı Selahattin Demirtaş Ağustos 2014'teki Cumhurbaşkanlığı seçimine radikal demokrasi bakış açısıyla hazırlanmış “Yeni Yaşam Çağrısı” başlıklı beyannameyle girmişti. Slogan “Demokratik Değişim, Barışçı Türkiye” idi. Çözüm sürecini de ezilen toplum kesimlerini de radikal demokrasiyi de sahiplenmek mümkündü. HDP'nin ortaya çıkış perspektifine de uygun olarak Kürt siyasetinin demokratik muhalefetteki yerini güçlendiren bir bakışa sahipti. Demirtaş Cumhurbaşkanlığı seçiminde oyların yüzde 9.76'sını aldı ki bu çok önemli bir başarıydı. Batıda CHP'nin kalesi olarak bilinen büyük ilçelerde Demirtaş'a güçlü bir oy kayması olduğu, laik, alevi, sol seçmenin HDP adayına desteğinin arttığı görüldü. Ruşen Çakır'ın da seçim akşamı yaptığı “Sonuçta Demirtaş'ın yakaladığı dalgayla HDP genel seçimlere kendi adıyla girebilir ve dün eşğine geldiği yüzde 10 barajını pekâlâ aşabilir” tespiti yaklaşık 10 ay sonra, 7 Haziran'da gerçek olacaktı.

Seçim öncesi yapılan açıklamalarda Demirtaş, Batılı sol seçmeni zaman zaman hayal kırıklığına uğrattıyor, onların beklediği düzeyde bir anti-Erdoğanlık sergilemiyordu. Hatta seçim ikinci tura kalırsa CHP adayı da dahil hiçbir adaya destek vermeyeceğini söylüyordu. Bu da Erdoğan'ı avantajlı hale getirecekti.

2014 Ekim ayında Suriye'nin kuzeyindeki Kürt kenti Kobanê, IŞİD kuşatmasına uğradı. Türkiye'deki Kürtler çözüm sürecinin de dikkate alınmasını ve Kobanê'ye destek verilmesini istedi. Ancak beklediği gibi olmadı. Hatta Erdoğan 7 Ekim'de “Kobanê düştü düşüyor” demişti. HDP, “IŞİD saldırılarını ve AKP iktidarının Kobanê'ye ambargo tutumunu protesto etmek üzere halklarımızı sokağa çıkmaya ve sokağa çıkanlara destek vermeye çağırıyoruz” açıklaması yaptı. Daha sonra bu açıklama şiddet çağrısı olarak yorumlanacak, buradan hareketle de olayların siyasi sorumluluğu HDP yönetimine yüklenecekti. Sokak gösterilerinde ve çatışmalarda 51 kişi hayatını kaybetti, 680'den fazla kişi yaralandı. HDP, yıl sonuna kadar tutuklu sayısının 700'ü bulunduğunu ve bunların üçte birinin çocuk olduğunu açıkladı. 6-7 Ekim, çözüm sürecinin de

İktidarla HDP arasındaki zorunlu bahar havasının da sona ermeye başladığı günler olarak hatırlanacaktı. Kasım 2016'ya geldiğinde ise HDP Eş Genel Başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ ile 15 milletvekili tutuklanacaktı.

Cumhurbaşkanlığı seçiminden 6 ay sonra, 7 Haziran 2015 genel seçimi arifesinde HDP dışındaki muhalefet de HDP'nin yüzde 10 seçim barajını geçmesi gerektiğini düşünüyordu. Aksi halde AK Parti büyük güçle TBMM'ye girer hatta Anayasa'yı değiştirecek çoğunluğu bile elde edebilirdi. Demirtaş'ın 2015 genel seçimi öncesi ünlü "seni başkan yaptırmayacağız" konuşması, AK Parti karşıtı seçimdeki tedirginliği ortadan kaldırmaya yönelik güvence olarak yorumlandı. Ve Demirtaş liderliğindeki HDP 7 Haziran seçimlerinde en büyük başarısını yakaladı. 6 milyon seçmenin oyuyla yüzde 13,1 oranına ve 80 milletvekiline ulaştı. HDP, barajı bu güçle aşmasını sağlayan ama aslında HDP'li olmayıp sadece AK Parti'ye muhalif olan kesimlerden de oy almıştı. Seçim gecesi HDP'den ilk açıklamayı Sırrı Süreyya Önder yapacak, Batıdaki seçmene "emanet oylar" için teşekkür edip teminat verecekti.

Yeniden seçim kararı

HDP'nin barajı bu oranda geçmesi bütün ülke için, demokrasi için, Meclis'te daha adil temsil ve giderek otoriterleşen rejimin dizginlenmesi için büyük fırsattı. Hatta Demirtaş'ın dediği gibi oldu, bu genel seçimde Erdoğan'ı başkan yaptırmayacak biçimde AK Parti'nin ilk kez Meclis çoğunluğunu kaybetmesine, azınlık hükümeti ya da koalisyonla karşı karşıya kalmasına güç verdi. Bu durum iktidar cephesinde seçim sonuçlarının kabul edilmemesini beraberinde getirdi.

Hükümeti kurmakla Başbakan Ahmet Davutoğlu görevlendirildi ama koalisyon görüşmeleri göstermelik düzeyi geçemedi. Erdoğan tek başına olmaya, başkan olmaya kararlıydı, koalisyona değil seçimi tekrarlamaya karar verecekti. Hükümet kurulamayınca 1 Kasım'da genel seçimler yenilenecekti. O güne kadar da HDP ve Demirtaş yalnızlaştırılacak, "emanet" oylar geri dönecek,

AK Parti yeniden Meclis çoğunluğunu sağlayacak ve mümkünse Türk tipi başkanlık sistemine geçilecekti. Altan Öymen'in "Kayıp Yaz" dediği kanlı yaz başlıyordu. 7 Haziran'dan 1 Kasım'a kadar geçen sürede bombalı terör saldırıları, şiddet olayları hiç unutulmadı ve iktidarın siyasi kariyerine yazıldı.

Çözüm sürecinin sona ermesi

2015'teki saldırılara ilişkin yorum yapılırken genellikle 7 Haziran'da muhalefetin katılımıyla koalisyon kurulmasını kabul etmeyen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yeniden seçim kararı vermesinin ardından 1 Kasım seçimlerine kadar geçen süreç ele alınır. Oysa saldırılar 7 Haziran seçiminden birkaç gün öncesinden başlamıştır.

İlk bombalı saldırılar 18 Mayıs'ta Adana ve Mersin HDP bürolarına düzenlendi. Bu iki saldırıda hayatını kaybeden olmadı. Seçimden iki gün önce ise dört kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan Diyarbakır saldırısı oldu. HDP'nin Diyarbakır mitinginde Demirtaş kürsüye çıkmadan hemen önce art arda iki bombalı saldırı yapıldı. Hakkında poliste yakalama kaydı olan terör şüphelisinin Diyarbakır'da polis kontrolünden kurtulduktan bir gün sonra bu saldırıyı yapmış olması şüpheleri artırdı.

28 Şubat 2015'teki tarihi Dolmabahçe görüşmesinin üzerinden çok geçmeden çözüm sürecinin sona doğru ilerlediği anlaşılmıştı. Hükümet yetkililerinin Dolmabahçe görüşmesinin ardından takınmaya başladığı tutum, sözcülerin çözüm süreciyle ilgili açıklamaları kerhen yapmaları gizlenemiyordu. Cumhurbaşkanı Erdoğan 15 Mart'ta Dolmabahçe mutabakatını doğru bulmadığını söylemişti. 7 Haziran seçimlerinin hemen ardından sonuç netleşti. HDP'nin barajı görülmemiş oranda geçmesi ve 80 milletvekiline ulaşması, Demirtaş'ın hem başarı hanesine yazılmış hem de Erdoğan'ın şimşeklerini bir kez daha üzerine çekmesiyle, kimi yorumlara göre, siyasi kaderini de belirlemişti. Çözüm sürecini buz dolabına kaldırdığını, HDP'li vekillerin dokunulmazlıklarının kaldırılması gerektiğini söyleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Bu partinin yöneticilerinin bu işin bedelini ödemeleri gerekir" dedi. Baş-

bakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan da HDP'nin seçim sürecinde tüm politikasını Erdoğan karşıtlığı üzerine kurarak kendini kullandığını, “paralel yapıyla işbirliği” içine girdiğini, çözüm sürecini zehirlediğini hatta havaya uçurduğunu öne sürdü. Hem otoriterleşme hem demokratikleşmenin aynı anda olamayacağı ortadaydı.

20 Temmuz'da Kobanê'nin sınır komşusu Suruç'ta IŞİD'in saldırısında, Kobanê'deki sivillere destek olmak için bölgeye giden 33 sosyalist genç hayatını kaybetti. Canlı bomba saldırısı tüm toplumda çok ağır bir hava yarattı. İki gün sonra Ceylanpınar'da iki polisin öldürülmesini Ankara “çözüm sürecini sona erdiren saldırı” olarak niteledi. Bu şüpheli olay 2022'de hâlâ aydınlatılmıŝ değildir.⁶ Ve Temmuz ayında çözüm süreci fiilen sona erdi, çatışma dönemi yeniden ve daha şiddetli biçimde başladı.

Demokratik Bölgeler Partisi'nin dört ilde ve 15 ilçede “öz yönetim” ilan etmesiyle birlikte Ağustos ayında başlayıp 2016 Mart'ına kadar sürecek olan Türkiye'nin en kanlı ve sert sokak savaşları başladı. 2020 yılına kadar Diyarbakır, Şırnak, Batman, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Tunceli ve Muş'ta, 52 ilçede, 534 mahallede, 426 köyde, 439 kez, toplamı 2 bin 926 günü bulan sokağa çıkma yasakları ilan edildi.⁷ Ordu ilk kez tanklarla şehir içlerine, sokak aralarına girecek, yüzlerce kişi hayatını kaybedecek ve evlerinden olacaktı. İnsan Hakları Derneği ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı çalışmalarına göre 78'i çocuk 71'i kadın 322 sivil yaşamını yitirdi.

2015-2016'daki kanlı olaylar yukarıdaki şiddet sarmalıyla sınırlı kalmadı. Uzun namlulu silahlı, intihar bombası yelekli teröristler, Atatürk Havalimanı'nda, Ankara Garı önünde Barış Mitingi'nde, İstiklal Caddesi'nde saldırılar düzenledi. 10 Ekim'deki Ankara Barış Mitingi'ne düzenlenen saldırı, Cumhuriyet tarihinin en

6. <https://www.evrensel.net/haber/466361/ceylanpinar-saldirisinin-7-yili-cinayetler-karanlikta-birakildi>.

7. Sokağa çıkma yasakları döneminde bölgeyle ilgili haberlere odaklanan medya izleme raporu için bakınız: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2021-04/sokagacikma-yasaklari-veri-derleme-ve-medya-izleme-raporu.pdf>.

büyük terör saldırısı olarak kayda geçti. 103 kişi öldü, yüzlerce kişi yaralandı.

İŞİD saldırıları katliama dönüşürken devlet yetkililerinin ihmalleri ortaya çıktı, uzun süre kamu görevlilerinin sorumlulukları tartışıldı. Beşiktaş'ta, Çınar ve Midyat ilçelerinde, Ankara Merasim Sokak'ta, Güvenpark'ta bombalı araçlarla intihar saldırıları yapılıyor, saldırıları PKK adına hareket eden TAK (Kürdistan Özgürlük Şahinleri) üstleniyordu.

Saldırılarda yaklaşık 500 kişi hayatını kaybetti.⁸ Deyim yerindeyse her yerde bombalar patlıyordu ama çoğu zaman olay yerine daha ambulanslar varmadan yayın yasağı kararı çıkıyordu. Bu dönemin terör saldırıları gazetecilik sorgulamasından uzak kaldı ve olması gerektiği gibi haberleştirilemedi.

1 Kasım seçimi süreci ve sonrası

Erdoğan'ın otoriter, baskıcı, antidemokratik tutumu ve başkanlık hırsı toplumun pek çok kesiminden tepki topluyordu. İnternet ve sosyal medya yasakları, Cumhurbaşkanına hakareten yargılananların sayısının on binleri aşması, çocuk yaşta öğrencilerin hakareten tutuklanması, ortaya saçılan yolsuzluk iddialarının üstünün örtülmesi, Suriye savaşına müdahil olunması ve cihatçı örgütlerin desteklenmesi gibi gelişmeler tepkilerin merkezindeydi.

2015'in ilk çeyreğine ilişkin raporlara göre basın ve ifade özgürlüğüne yönelik saldırılar bu dönemde artmaya başladı. 14'ü Kürt medyasından 23 gazeteci ve dokuz dağıtımçı tutuklandı, *Adımlar* dergisi yazarı Ünsal Zor öldürüldü ve 10 gazeteci saldırıya uğradı. Farklı görüşlere, eleştirel yazı ve yayınlara karşı çok sert karşılık veren iktidar ve destekçileri hem yeni hem konvansiyonel medyadan gazetecileri de siyasetçi ya da sanatçıları da hedef göstermeye devam etti. 2015 yılı başında Fransa'da *Charlie Hebdo* dergisiyle dayanışma içinde olduğunu açıklayan gazeteci, yazar ve karikatüristler ölüm tehditleri aldı.

8. <https://www.bbc.com/turkce/articles/clmgndprxg8o#:~:text=2015-2016-yılında-500'e-yakın-kişi-hayatını-kaybetti.>

Cumhurbaşkanı Erdoğan da Başbakan Davutoğlu da yurt gezilerinde seçmene hitap ederken gazetecileri hedefe koyuyor, sert sözlerle eleştirel basını karalıyor hatta gazetecileri açıkça tehdit ediyorlardı. Suriye'ye silah götüren MİT tırlarıyla ilgili haber nedeniyle *Cumhuriyet* gazetesi genel yayın yönetmeni Can Dündar'a Cumhurbaşkanı çok sert tepki gösterdi, "haberi yapan bedelini ağır ödeyecek" dedi. Mayıs ayında yapılan bu haber nedeniyle haklarında "devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk" soruşturması başlatılan Can Dündar ve Erdem Gül Kasım ayında tutuklanacak, 40'ı hücrede toplam 92 gün tutuklu kalacaklardı.

Kutuplaşma siyasi parti çalışmalarının saldırılarla engellenmesine neden oluyordu. İnsan Hakları Derneği, 7 Haziran 2015 seçimleri öncesinde siyasi partilere yönelik hak ihlallerinin yer aldığı bir rapor hazırladı. Raporda, partilere 126 saldırı yapıldığı, bu saldırılardan 114'ünün HDP'ye, yedisinin AKP'ye, dördünün CHP'ye ve birinin MHP'ye yönelik olduğu belirtildi. Saldırılarda darp edilen 49 kişiden 47'sinin HDP'li olduğu ifade edildi. Saldırılardan ikisi Adana ve Mersin HDP bürolarına bombayla yapılmıştı. HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, "Bize Adana ve Mersin saldırıları üzerinden mesaj gönderene sesleniyorum. Mesajın ulaştı. Seni hâlâ başkan yaptırmayacağız" sözleriyle iktidarı, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı işaret etti.

Seçim öncesi kutuplaşma, siyasi muhaliflere karşı kampanyanın merkezi olan iktidar yanlısı medyada manşetlerde ve ekranlardaydı. Örneğin *Akşam* gazetesi, 2014'te Almanya'da bir kahvaltıya katılan Demirtaş'ı "domuz eti yediği" iddiasıyla manşetine çıkarıyordu. Ya da MHP'de parti içi muhalefetin önemli ismi İstanbul Milletvekili Meral Akşener'in "bir kadına yakışmayacak kasetleri" olduğu iddiası iktidar yanlısı basın ve sosyal medya üzerinden yayılıyordu.

Erdoğan, seçime giderken en çok kullandığı argümanları, biz onlar karşıtlığı içinde seçmene sunarak artırdığı kutuplaşmayı siyasi kazanca çeviriyor, Kürt sorununda çözüm karşıtı kesimlerle yeniden bir araya geliyordu. Demirtaş'a ekranlarda "saz çaldıranlar" yani Batılı seçmene Demirtaş'ı olumlu gösterenler de "onlar"

arasındaydı ve sonuçlarına katlanacaklardı. Hürriyet İnternet üzerinden başlayan olaylar örnek verilebilir. Devrik Mısır Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye verilen idam cezası *Hürriyet*'in internet sitesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kullandığı "Yüzde 52 oy alan Cumhurbaşkanı'na idam" sözüyle yayınlandı. *Hürriyet* gazetesi, "ima yoluyla Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı tehdit ettiği" suçlamasıyla karşılaştı. Aranan neden bulunmuş, Doğan Medya ile ipler iyice kopmuştu. TRT, Doğan Haber Ajansı ile abonelik sözleşmesini feshetti, Doğan Şirketler Grubu'na bağlı Petrol Ofisi A.Ş. kamu ihalelerinden men edildi. Kasım seçimi öncesinde Doğan medya binaları AK Partili gruplar tarafından birden fazla kez basılacak, daha sonra *Hürriyet* yazarı ve CNN Türk programcısı Ahmet Hakan evinin önünde dövülecekti.

2015 sonunda Cumhurbaşkanı Erdoğan'a hakaretten hapis ve para cezası alan ya da tazminata mahkûm olan gazeteci sayısı 2014'e göre 10 kat arttı. 19'u gazeteci ve iki karikatürist olmak üzere 28 kişi Erdoğan'a hakaretten toplam 21 yıl altı ayı aşan süreyle hapis cezası aldı. Oysa bir önceki yıl sadece iki gazeteciye ceza verilmişti. Gözaltı sayısı da geçen yıl 72'yken 2015'te 120'ye, tutuklu gazeteci sayısı 22'den 31'e çıktı. 118 site, 353 Twitter hesabı, 399 haber ve köşe yazısı, 21 TV kuruluşu ve iki gazeteci sansürle karşılaştı.⁹ Gazeteciler Cemiyeti yıl içinde 442 gazetecinin işten çıkarıldığını, 29'unun ise istifa etmek zorunda kaldığını duyurdu.

Yasaklı kentlerde haber nöbeti

Hendek operasyonlarının sürdüğü, sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı ilçelerden sağlıklı bilgi almak mümkün değildi. Ankara'nın "bilgi notları" Genelkurmay İletişim Dairesi tarafından akredite basına dağıtılıyordu. Olay yerindeki gazetecilerse hem sokağa çıkma yasakları ve özel güvenlik bölgesi ilanları nedeniyle görev yapamıyordu, hem de asker veya polis engeliyle karşılaştı-

9. BİA Medya Gözlem Raporu 2015, <https://bianet.org/bianet/medya/171582-2015-medya-gazetecilik-tehlikeli-ve-sakincali-bir-meslek>.

yordu. Bölgede tam bir haber karartması vardı. Her an terör propagandası suçlamasıyla karşı karşıya kalabilen Kürt gazeteciler ölüm tehditleri ya da fiili saldırı ve engeller altında görev yapmaya çalışıyordu.¹⁰ Örneğin Silopi’de polisler tarafından darp edildikten sonra “bilinmeyen bir yere” götürülen ve kamuoyu baskısı sonrası Silopi Emniyet Müdürlüğü’nde tutulduğu kabul edilen DİHA muhabiri Nedim Oruç’un çıkartıldığı mahkeme tarafından tutuklanması ya da Cizre’de aynı günlerde İMC TV kameramanı Refik Tekin’in bacağından vurulması gibi. Bu tür olaylar üzerine İstanbul, Ankara ve İzmir’den gazeteciler bölgedeki meslektaşlarıyla dayanışmak ve haber üretmek amacıyla “haber nöbeti” uygulaması başlattı ve gruplar halinde Diyarbakır’a giderek haberler yaptılar. 8 hafta boyunca süren haber nöbetine katılan 68 gazeteci bölgede zayıflayan haber akışına katkıda bulundular ve yaklaşık 300 haber ve izlenim yazısı ürettiler.

Bu genel atmosfer içinde ne düşündüğünü açıklıkla dile getirmek, barış istemek cesaret işiydi. Eylemlerin ve operasyonların sona ermesi, çözüm sürecindeki gibi çatışmasızlık dönemine yeniden geçilmesi çok güçlü bir beklentiydi ama dile getirmek zordu. Hainlikle suçlanmak işten bile değildi. Kanal D canlı yayınına telefonla bağlanan bir öğretmenin barış talebini dile getirmesi üzerine kanalın 900 bin TL ceza alması ve “Beyaz Show” programının yayından kaldırılması olayı örneklerden biridir. Barış için Akademisyenler grubunun yaşadıkları ise tarihe geçecek niteliktedir.

Barış İçin Akademisyenler topluluğu 2013’ten itibaren çözüm sürecine katkı sağlayan ve barış ihtiyacını vurgulayan çalışmalar yürüttü. Kürt kentlerinde hendekler ve operasyonlar döneminde “Bu suça ortak olmayacağız” başlıklı metni 2 binden fazla akademisyen imzaladı. Akademisyenlerin bu tavrı şiddetle karşılık gördü. Yüzlercesi işten atıldı, Kanun Hükmünde Kararnamelerle kamudan ihraç edildiler, yurtdışına çıkmaları engellendi, iş bulama-

10. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) tarafından hazırlanan 2015-16 yıllarında gazetecilerin karşı karşıya kaldıkları tehdit ve saldırılara ilişkin tanıklıklarını da içeren “Türkiye Basınına Sustumak. Hükümetin Eleştirel Gazeteciliğe Karşı Derinleşen Saldırısı” başlıklı raporu için: <https://www.hrw.org/tr/report/2016/12/15/297442>.

dılar, “sivil ölümüne” mahkûm edildiler. Türkiye’de 1980 askeri darbesinden sonra üniversitelerin karşı karşıya kaldığı temel hak ihlallerinin en yoğun biçimde yaşandığı dönem bu dönem oldu.

Kapatılan, engellenen, yasaklanan basın

Yukarıdaki genel atmosferin medyaya yansımaları kaçınılmazdı. Bu yaklaşım, sadece darbe girişiminden sonra değil, 15 Temmuz öncesinde başladı. Gülen Cemaati’ni destekleyen veya onun finansal katkısıyla kurulan medya kuruluşlarına bu dönemde kayyım atandı ya da kapatıldılar. Yine Kürt basını, eleştirel yayınlarıyla öne çıkan, bölgeden de haberler aktarmaya çalışan yayın kurumları engeller ve kapatma kararlarıyla karşı karşıya kaldı. Bu kurumlarda çalışan yüzlerce gazeteci, dağıtımçı, matbaacı, basın emekçisi işsiz kaldı. Diğer yayın kuruluşlarında da liberal, özgürlükçü, eleştirel, muhalif görüşleriyle tanınan, sık sık iktidar tarafından hedef alınan pek çok yazar ve programcı işten çıkarıldı. CNN Türk’ten Mirgün Cabas, *Star*’dan Hasan Öztürk, *Vatan*’dan Sanem Altan, *Sabah*’tan Emre Aköz, Habertürk’ten Fehmi Kuru ile Ruşen Çakır, *Akşam*’dan Gülay Göktürk, TRT Radyo’ndan Cem Ceminay, *Cumhuriyet*’ten Mustafa Balbay, *Akşam*’dan Etyen Mahçupyan işten çıkarılanların sadece birkaçıdır. *Yeni Yüzyıl* gazetesi ve 2014’te internet yayınına geçen *Radikal* gazetesi bu dönemde yayınına son verdi. Altan Öymen, Cengiz Çandar, Ezgi Başaran, Ümit Kıvanç, Oral Çalışlar’ın da aralarında olduğu yazarlar ve gazeteciler işsiz kaldı.

Ekim 2015’te Koza-İpek Grubu’na kayyım atandı. Bu grubun medya şirketleri arasında *Bugün* ve *Millet* gazeteleri, Bugün ve Kanal Türk televizyonları, prodüksiyon ve reklam şirketleri ve Kanal Türk radyo gibi kuruluşlar vardı. Şubat ayında bu medya grubu tamamen kapatıldı.

Mart 2016’da *Zaman* gazetesine kayyım atandı. Polis, gazete için toplanan grubu göz yaşartıcı bomba, plastik mermi, tazyikli ve boyalı suyla dağıttı. İstanbul 6. Sulh Ceza Hakimliği tarafından atanan kayyımlar binaya polis eşliğinde girdi. Birkaç gün

sonra Cihan Haber Ajansı ve Reklamcılık A.Ş.'ye, Irmak Radyo TV Hizmetleri A.Ş. ile Dünya Dağıtım A.Ş.'ye kayyım atandı. Mayıs ayında bu medya şirketleri tamamen kapatıldı.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talebi üzerine şubat ayında İMC TV'nin yayını terör örgütü propagandası yaptığı gerekçesiyle kesildi. TÜRKSAT BengüTürk TV'nin yayınlarını sözleşme süresi dolduğu gerekçesiyle sonlandırdı (MHP'ye yakın BengüTürk TV, MHP iktidar ittifakına katıldıktan sonra, değil yayın engeline uğramak, süre bazında en çok kamu bankası reklamı alan televizyon olacaktı).

Mart ayında "Newroz'un Ayak Sesleri", "Baharı Erteleyemezsin", "Sur'da 7 infaz daha" ve "Ankara'da patlama" haberleri nedeniyle hakkında toplatılma kararı verilen *Özgür Gündem* gazetesinin çalışanlarına soruşturma başlatıldı ve sarı basın kartları iptal edildi.

Özgür Gündem yargılamaları

Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kapatılan *Özgür Gündem* gazetesinin Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenliği kampanyası 3 Mayıs 2016'da başladı. 7 Ağustos 2016'da sona erdi.

Kampanyaya katılan 56 nöbetçi yayın yönetmeninden 49'una soruşturma açıldı, 11'i takipsizlikle sonuçlandı, 38 dosya davaya dönüştü. 38 nöbetçi yayın yönetmeni 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 7/2 maddesi (Terör örgütü propagandası yapmak) ve 6/2 maddesini (Terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basma veya yayınlamak) ihlalden yargılandı, bir kısmı da yargılanmaya devam ediyor.

Takipsizlik kararı verilenler

11 kişiye takipsizlik kararı verildi: İhsan Eliaçık, Melda Onur, Sabahat Tuncel, Ahmet Abakay, Eşber Yağmurdereli, Hasip Kaplan, Işın Eliçin, Kemal Can, Mustafa Sönmez, Uğur Karadaş, Nurcan Baysal.

38 davadan 1'i düştü

38 kişi hakkında dava açıldı. Deniz Türkali hakkındaki dava soruşturma süresinin zamanaşımına uğramasından ötürü düştü.

38 nöbetçi yayın yönetmeni 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 7/2 maddesi (Terör örgütü propagandası yapmak) ve 6. maddesini (Terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basma veya yayınlamak) ihlalden yargıldılar.

188 ay 15 gün hapis ve 67 bin TL para cezası

Nöbetçi yayın yönetmenliği davalarında Şanar Yurdatapan, İbrahim Bodur, Cengiz Baysoy, Hüseyin Tahmaz, Çilem Küçükkeleş, Nadire Mater, Yıldırım Türker, Hasan Cemal, Faruk Balıkçı, Dicle Anter, Derya Okatan, Kumru Başer, Ayşe Batumlu, Jülide Kural, Murat Uyrukulak, Murat Çelikkan, Beyza Üstün, Nevin Erdemir, Hakkı Boltan, Hasan Hayri Şanlı, Tuğrul Eryılmaz, Hüseyin Aykol, Ayşe Düzkan, Ragıp Duran, Öncü Akgül, İhsan Çaralan, Ertuğrul Mavioglu, Celal Başlangıç, Celalettin Can, Fehim Işık ve Faruk Eren davaları olmak üzere 34 kişi hakkında karar verildi.

7 beraat

Erol Önderoğlu, Şebnem Korur Fincancı, Ahmet Nesin, Hasan Hayri Şanlı, Nevin Erdemir, Hüseyin Tahmaz ve Hakkı Boltan hakkında beraat kararı verildi. Ahmet Nesin, Erol Önderoğlu ve Şebnem Korur-Fincancı'nın beraat kararı İstinaf'tan döndü. İstanbul Adliyesi 13. Ağır Ceza'da halen yargılamaları sürüyor. Hüküm giyenlerin cezaları İstinaf'ta onandı, yargılamalar Yargıtay'da halen sürüyor.

Cezası ertelenmeyen nöbetçi genel yayın yönetmenlerinden Murat Çelikkan 14 Ağustos 2017'de Kırklareli Cezaevi'ne girdi, 14 Ekim 2017'de açık cezaevine alındı, 21 Ekim 2017'de tahliye edildi. Cezası ertelenmeyen nöbetçi genel yayın yönetmeni Ayşe Düzkan ise İstinaf Mahkemesi'nin 1 yıl 6 aylık hapis cezasını onamasının ardından cezasının infazı için 29 Ocak 2019'da teslim olarak Bakırköy Kadın Cezaevi'ne konuldu, 12 Haziran 2019'da

tahliye oldu. Önderoğlu, Nesin ve Korur-Fincancı 20 Haziran 2016'da ilk ifadelerini verdiklerinde tutuklandılarsa da 10 gün sonra serbest bırakılmışlardı.

bianet haberlerinden

Darbe girişiminin ardından, 16 Ağustos'ta *Özgür Gündem*'in İstanbul'daki binası polis tarafından basıldı. Yayın danışmanı yazar Aslı Erdoğan, genel yayın yönetmeni Zana Kaya ve yazı işleri müdürü İnan Kızılkaya tutuklandı. Gazete önce geçici olarak, ardından 29 Ekim KHK'ları ile Dicle Haber Ajansı, Jin Haber Ajansı, *Azadiya Welat*, *Tiroj*, *Evrensel Kültür*, *Özgürlük Dünyası* ile birlikte kalıcı olarak kapatıldı.

2016'da basın ve ifade özgürlüğü ihlalleri, tespitler

Freedom House tarafından hazırlanan, Dünyada Özgürlük 2016 raporunda, Türkiye'nin özgürlük puanı 53 oldu. Özgürlük statüsü "kısmen özgür", basın özgürlüğü statüsü ise "özgür değil" olarak tanımlandı. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü 2016 endeksinde Türkiye basın özgürlüğünde 180 ülke arasında, 2015'e göre iki sıra gerileyerek 151'inci sırada yer aldı. Twitter'ın Şeffaflık Raporu'na göre, 2012-2015 yıllarında dünya genelinde içerik kaldırma taleplerinin yüzde 79'unun Türkiye'den geldiğine dikkat çekildi.

Gazeteciler Cemiyeti Özgürlük İçin Basın raporlarına göre, akreditasyon, yayın engelleme ya da habere ulaşmayı engelleme olayları 2014'te 93 kez yaşanırken 2015'te bu sansür sayısı 940'a yükseldi. Darbe girişiminin olduğu 2016 yılında ise sansür kaydı 3 bin 922'ye yükseldi. 2013'te 42.6 bin olarak kaydedilen birikimli internet erişimi engelleri 2014'te 66.2 bin, 2015'te 103.8 bin, 2016'da ise 107.9 bin olarak kaydedildi.

Demokrat Haber, Sendika.Org, Yüksekova Haber, Dicle Haber Ajansı, Sputnik Haber Ajansı, Sol Haber Portalı gibi haber siteleri, bombalı saldırılar sonrasında Facebook, Twitter ve Youtube platformları hatta Wikileaks, Google Drive, Dropbox gibi siteler bile erişim engelleri ve erişim yasaklarıyla karşılaştı. Bilgi Tekno-

lojileri ve İletişim Kurumu tarafından operatörlere gönderilen bir talimatla VPN servislerinden, aralarında Tor Project, VPN Master, Hotspot Shield, Psiphon, Zenmate'in de olduğu VPN sitelerinin kapatılması istendi.

Darbe girişiminin ardından Temmuz ayında 103 gazeteci hakkında yakalama kararı verildi, 46 gazeteci gözaltına alındı veya tutuklandı. Üç haber ajansı, 16 televizyon, 45 gazete, 23 radyo, 15 dergi, 29 yayınevi, 104 vakıf, bin 125 dernek ve 19 sendika kapatıldı. Cezaevindeki gazeteci sayısı çok uzun bir aradan sonra temmuz ayında tekrar 70'li rakamlara tırmandı, Ağustos ayında 90'ı aşacaktı. Temmuzda 115 gazetecinin, ağustosta 330 gazetecinin sürekli basın kartı FETÖ bağlantısı gerekçesiyle iptal edildi.

Adalet Bakanı Bekir Bozdağ da Türkiye hapishanelerinde sarı basın kartı olan sadece üç gazeteci bulunduğunu söyledi. Meslek örgütleri bu açıklamaya tepki gösterirken tutuklamalar öncesinde basın kartlarının iptal edildiğini hatırlattı. Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan yabancı bir medya kuruluşuna yaptığı açıklamada, "Bu ülkede gazetecilik yaptığı için kimse tutuklanmamıştır. Bu ülke bir hukuk devletidir" dedi.

Sonuç

Gezi'nin ardından başlayan süreç Cumhurbaşkanlığı seçimi, 15 Temmuz darbe girişimi, arkasından gelen Olağanüstü Hal (OHAL) yönetimi ve başkanlık sistemine geçiş referandumu ile tamamlanır.

Otoriterleşme ve Türk tipi başkanlık sistemi çabası 2015 Haziran seçimleri sonrası dizginlenebilirdi. Altan Öymen, olağan dışı yönetime karşı demokrasi fırsatının o yaz kaçırıldığını şu cümlelerle ifade eder:

"Eğer 2015 yazı bir 'kayıp yaz' haline gelmeseydi, o yıl yapılan seçimin sonucuna göre –yani milletin o seçim sonuçlarıyla ortaya koyduğu iradesine göre– olağan bir koalisyon dönemi başlayabilseydi, ülkemiz, 2016'daki darbe girişimini, halkımızın katılımıyla birlikte, daha da geniş tabana dayalı bir hükümetin yöneti-

mi altında karşılayabilecekti. O darbe sonucunda başlatılan olağanüstü hal dönemindeki yanlışlıkların ve eksikliklerin çoğundan, daha da çabuk ve sağlıklı bir şekilde kurtulabilecekti.”¹¹

Erdoğan buna izin vermedi, çoğunluğu kaybettiği seçimi yenileme kararı verdi. Yenilenen seçimlerden tek başına iktidar olarak çıktı ama yine Anayasa’yı değiştirecek çoğunluğu yoktu. 1 Kasım’daki başarının ardından başkanlık sistemi hedefine daha da yaklaşmıştı.

AK Parti’nin ortaya çıkıp yerleştiği yıllara dayanan ittifak bozuluyor, gücünü koruyup artıracak yeni bir ittifak kuruluyordu. Fethullahçı örgüt tasfiye edilirken, milli birlik yeni katılımlarla güçleniyordu. Yeni dönemde güvenlik, istikrar ve beka için hangi özgürlüklerin kullanılabilirliğine de onlar karar verecekti. Darbe girişiminin ardından Ekim ayında yeni sistem referandumu için tarih verildi: 17 Nisan 2017.

AK Parti, yeni sistemin adının da “başkanlık sistemi” değil, Türkiye’ye özgü “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” olacağını ilan etti.

Artık yeni bir dönem başlıyordu.

Medya Gözlem'den

Erol Önderoğlu

2014

2014'te medyanın kutuplaşması ve farklı görüşlere tahammülsüzlük, 30 Mart yerel ve 10 Ağustos Cumhurbaşkanlığı seçimleri, Barış Süreci ve Gülen Cemaati'ne yönelik tasfiyeler nedeniyle hızla arttı. Anayasa Mahkemesi, Twitter ve YouTube sansrlerine son verdi ancak habercinin haber kaynağını gizli tutma hakkı ve özel hayatın gizliliği, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) ve Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) kanun değişiklikleriyle yok sayıldı.

22 gazeteci ve 10 dağıtımıcı 2015'e hapisteye girdi. Bu gazetecilerin 21'i ve dağıtımıcıların tamamı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ve Türk Ceza Kanunu (TCK) kapsamında "rgt" bağlantılı oldukları iddiasıyla hapisteydi. Bir gazeteci de "polise direnmek"ten hkmlyd. Gazetecilerin 14' ve dağıtımıcıların tümü Kürt medyasındandı.

2014'te bir gazeteciye TMK uyarınca 16 yıl 3 ay hapis cezası verildi, dördü de 268 yıl 6 ay hapis istemiyle yargılandı. Aynı dönemde 10 gazeteci, TCK'nın "düşmanlığa tahrik", "dini değerleri aşağılamak" ve "hakaret" suçlamalarıyla 3 yıl 5 ay 9 gün hapis ve 14 bin 280 TL de para cezasına mahkûm edildi. 72 medya temsilcisi gözaltına alındı.

2014'te Cumhurbaşkanı Erdoğan'a hakaret veya kişilik haklarına saldırı suçlamasıyla 20'si gazeteci, ikisi karikatürist 22 medya ęalıřanına, 18 ceza veya tazminat davası açıldı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'a hakaret iddiasıyla iki gazeteciye toplam 11 ay 20 gün ertelemeli hapis ve 7 bin TL para cezası verildi.

2014'te toplam 142 gazeteci, iki gazete, bir gazete matbaası,

altı internet sitesi, bir Twitter hesabı saldırıya uğradı. Gazetecilere ve medyaya karşı 23 sözlü saldırı yapıldı. Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın ana akım medyaya yönelik müdahaleleri, hükümetin editoryal dizayna girişmesi, medya sahipliğinin de yeni yayın rotası belirlemesi, 2014'te 339 gazeteci, yazar ve medya çalışanın işine son verilmesi ya da istifaya zorlanmasında rol oynadı.

2014'te Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), aralarında dokuz gazeteci ve medya organının da bulunduğu kişi ve kurumlarca açılan davalarda, Türkiye'yi ifade özgürlüğünü ihlal ettiği ve adil yargılama yapmadığı gerekçesiyle toplam 135 bin 612 avro (394 bin 320 TL) tazminat ödemeye mahkûm etti. AİHM, bu yıl Türkiye ile ilgili 24 karar verdi. Avrupa Konseyi'ne üye 47 devletle ilgili toplam 47 karar verilirken, kararların yüzde 50'sinden fazlası Türkiye hakkındaydı.

2014'te 30 internet sitesi veya haberi, 17 gazeteci, iki gazete, üç Facebook sayfası, üç film, iki afiş, bir resim sergisi, bir piyano eseri, bir konser ve bir kitap sansür edildi. Toplam yedi yayın yasağı, dört akreditasyon ayrımcılığı ve cezaevinde iki haberleşme yasağı kayıtlara geçti.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), iki seçimin yapıldığı 2014'te televizyonlara 78 uyarı, 254 para cezası, radyolara da 12 uyarı ve 7 para cezası verdi.

2015

Hükümetin 2015'te otoriterliğe odaklanması, temel özgürlükleri her yönden zayıflattığı gibi, gazeteciliği de "tehlikeli ve sakıncalı bir meslek" haline getirdi.

31 gazeteci ve sekiz dağıtımcı, 2016'ya hapisteye girdi. Bu gazetecilerin 28'i ve dağıtımcıların tamamı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ve Türk Ceza Kanunu (TCK) kapsamında "örgüt" bağlantılı, üçü ise "örgüt propagandası" suçlamasıyla hapisteye. Gazetecilerden 17'si "Kürdistan Topluluklar Birliği-Türkiye" (KCK), "PKK" ve "DYG" örgütlerine üyelik suçlamasıyla, biri "FETÖ/Paralel Devlet Yapılanması" örgütü yöneticiliğinden, biri ise "devletin gizli

belgelerini tahrip/kullanma" ve "hükümeti yıkmaya teşebbüs" iddiasıyla yargılandı. Bir gazeteci "FETÖ/PDY örgüt yöneticiliğinden", iki gazeteci ise "FETÖ/PDY" örgütüne "yardım" ve "gizli belge temin etmek"ten soruşturma geçirdi.

Toplam 58 gazeteci "örgüt üyeliği veya yöneticiliği" veya "ör-güte yardım" iddiasıyla toplam 877 yıl 6 ay hapis istemiyle, ayrıca dört gazeteci "silahlı isyana teşvik" ve "darbe teşebbüsü" gerek-çesiyle iki kez ağırlaştırılmış müebbet ve 40 yıl hapis istemiyle yargılandı. Üç gazeteci "soruşturmanın gizliliğini ihlal", ikisi ise "casusluk" suçlamasından beraat etti. Bir yazar, "Atatürk'ün anısı-na hakaret"ten 1 yıl 9 ay hapse mahkûm oldu.

2015'te 19'u gazeteci ve ikisi karikatürist olmak üzere 28 ki-şiye, siyasi yetkililere sert eleştiri ve hicvi hoşgörüle karşılaşmalarını tavsiye eden Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tavsiye karar-larına rağmen Recep Tayyip Erdoğan'a hakaretten (TCK'nın 125/3 ve 299) toplam 21 yıl 6 ay 19 gün hapis cezası verildi. Ayrıca üç gazeteci, üç gazete, iki milletvekili ve bir hukukçu da Erdoğan'a 108 bin TL manevi tazminat ödemeye mahkûm edildi. 2015'te 15 gazeteci ve bir siteye "hakaret" suçlamasıyla 5 yıl 8 ay 17 gün ha-pis ve 48 bin 940 TL adli para cezası verildi. Üç gazeteci de kişilik haklarına saldırı gerekçesiyle toplam 14 bin TL tazminat ödemeye mahkûm edildi. Bir gazeteci "güvenlik kuvvetlerini aşağılamak" iddiasıyla 10 ay hapse, bir diğeri de "iftira"dan 1 yıl 15 gün hapse mahkûm edildi.

2015'te üç Suriyeli gazeteci ve bir gazete yazarı öldürüldü; 64 gazeteci, dört medya organı, bir yazar saldırıya uğradı. Bu dö-nemde 38 gazeteci, 21 medya organı tehdit edildi, üç de sözlü saldırı oldu. 2015'te en az 348 gazeteci, gazete yazarı veya çalı-şanı işten çıkarıldı ya da istifaya zorlandı.

Anayasa Mahkemesi bu yıl, altı gazeteci, dört siyasetçi veya yerel yetkili, bir yazar, bir radyo ve bir sitenin başvurusuyla verdiği 12 kararla, toplam 42 bin 990 TL tazminat ve mahkeme gideri ödenmesini kararlaştırdı. Ayrıca, "gözaltında işkence"den bir ga-zeteciye 55 bin TL tazminat ödenmesine, bir diğerrinin de adil yar-gılanmadığı gerekçesiyle yeniden yargılanmasına hükmetti.

Bu yıl Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), beş gazeteci, üç hukukçu, bir siyasetçi, bir emekli asker de aralarında olduğu 26 kişinin açtığı davada, Türkiye'yi ifade özgürlüğünü ihlal etmekten toplam 42 bin 43 avro (134 bin 166 TL) tazminat ödemeye mahkûm etti.

2015'te, altı yayın yasağı, beş gizlilik kararı, 10 akreditasyon ayrımcılığı yaşandı. 118 site, 353 Twitter hesabı, 399 haber ve köşe yazısı, 21 televizyon ve iki gazeteci sansürle karşılaştı. 12 video, yedi kitap, beş mizah dergisi, dört film, iki dergi, iki gazeteci, bir belgesel, bir broşür, bir panel, bir anma, bir seçim filmi, bir afiş ve bir resim sansür edildi.

RTÜK, 2015'te televizyonlara 69 uyarı, 168 para cezası, radyolara da dört uyarı, dört de para cezası verdi. 2015'te yayın kuruluşlarına 9 milyon 905 bin 674 TL para cezası kesildi.

OHAL'de Türkiye: Darbe Sonrası ve OHAL Dönemi

Gökçer Tahincioğlu

Türkiye, 27 Mayıs darbesinden bu yana iki açık askeri darbe, bir askeri muhtıra, bir postmodern darbe, bir e-muhtıraya tanıklık etti. 1940'lı yıllarda doğan ve bugün 80 yaşını aşmış ya da seksenine merdiven dayamış insanların yaşamı, yirmili yaşlarından itibaren askeri yönetimleri, onların baskısını, sıkıyönetimleri, devrilen ve yeniden ayağa kalkan siyasi iktidarları görmekle geçmiş. Hep demokrasiye dönmekten söz edilmiş, hep demokrasinin alanını daha da genişletmekten...

Bugün 40'lı yaşlarına erişmiş ve yaşamakta olan benim kuşağımın insanların yaşamı ise 12 Eylül ve öncesini dinlemekle başladı. Ülke, apolitizmin ve neoliberalizmin topluma zerk edildiği 80'li yılları yaşıyordu. 12 Eylül'ün sadece bir askeri darbeden ibaret olmadığını, bir toplumsal inşa, dünya siyaset tarihine geçecek kadar ustaca planlanmış bir yönetim modeli olduğunu henüz tam anlayamamıştık. Darbenin kurumsallaşması, ülkenin omurgasına şekil vermesi kolay anlaşılır değildi. Ancak 28 Şubat süreci, Cumhuriyet tarihiyle ve bu durumla ilgili olarak net bir bilgi veriyordu bize: "Asker, bu ülkenin sahibi olarak kendini görür ve gerektiğinde müdahale eder."

28 Şubat süreci AKP'yi, AKP ise bu önermeyi boşa düşürecek başka bir önermeyi doğurdu. Askeri vesayetin yıkılmasının, demokrasi anlamına gelmediğini, benzer başka modellerin de olabileceğini yaşatarak öğretti.

AKP iktidarının ilk on yılı malum. AB'ye tam uyum söylemi ile

başlayan, AKP'ye yönelik kapatma davasının açılmasından sonra kartların daha açık oynanması ile devam eden bir süreç. Özgürlük alanlarının genişlemesiyle umutlandıran, operasyonlar, e-muhtıra, gözaltılar, tutuklamalarla devam eden bir karamsarlık.

Yargının ve polisin Cemaat'e emanet edilerek, askeri ve bürokratik vesayeti yıkma söyleminin altında yeni bir modelin kurgulandığı ilk on yıllık dönemi yaşayanlar, ikinci on yılda yazmakla bitmeyecek olayların yaşanacağını tahmin bile edemezdi elbette.

Bu kitap çalışmasının bütününde, ikinci on yılda yaşananları, basın ve ifade özgürlüğüne nasıl darbe vurulduğunu okumak mümkün. Ancak geniş bir parantezi de ömrümüzde örneğine rastlamadığımız bir başka darbe sonrasında yaşananlara açmak gerekiyor. Olağanüstü Hal dönemine...

Başta da anlatmaya çalıştım. Türkiye'de yaşayan biri, darbeler konusunda deneyimli demektir. Hemen her kuşağa darbe kültürü itinayla, açık ve örtülü biçimlerde öğretilmiştir. Ancak seksen yaşında olup da Cumhuriyet tarihindeki bütün darbeleri görenler dahil kimse 15 Temmuz 2016'da yaşananların yaşanabileceğini tahmin etmemiştir sanırım. Bu kadarını biz de etmiyorduk.

Fethullah Gülen Cemaati ile AKP arasında yaşananların olanlarla sınırlı kalmayacağı 15 Temmuz'a kadar herkesin kabulüydü. Ancak 15 Temmuz, bambaşka bir kırılma noktasıydı. Hâlâ sırlarla dolu, esrarını koruyan o gecede yaşananlar, hepimizin hayatını yakından ilgilendiriyor.

15 Temmuz 2016'da, *Milliyet* gazetesinin Ankara Haber Müdürü olarak çalışıyordum. İstanbul'daki arkadaşlardan, o günün akşam saatlerinde, "köprünün bir tarafı askerler tarafından kapatıldı, bir gariplik var" telefonu geldiğinde, hemen herkes gibi, o saatte bir darbe yapılması ihtimali komik göründü. Ancak haber müdürlüğünden kaynaklı bir alışkanlıkla, Ankara'daki deneyimli muhabirlerimizi tek tek aramaya başladım. Telefonlar kısa zamanda birbirini izledi. Ankara semalarında, aralıksız uçaklar uçmaya başlamıştı ve klasik Ankara gazetecisini korkutan o cümle gerçek olmuştu: "Mesai bitmesine rağmen Genelkurmay'ın ışıkları hâlâ yanıyordu."

Muhabir arkadaşlarımızdan Türker Karapınar, adliyedeki birkaç savcıyla konuşmuştu. Panikle, beni aradığında, sadece, "Savcı Cemaat'in darbe yaptığını söyledi" cümlesini aktarabildi.

Protokol yolundan o dönem TBMM'nin hemen yakınında, Aşağı Ayrancı'da bulunan *Milliyet* bürosuna doğru ilerlerken, bir süredir alçaktan uçan ve her yerden görülen savaş jeti, garip bir anlam kazanmıştı gözümde.

Muhabir arkadaşlar hemen gazeteye dönmüştü ve görevlendirmelerden sonra bazıları Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na, bazıları MİT'e, bazıları Genelkurmay'a, bazıları Çankaya Köşkü'ne, bazıları Meclis'e doğru yola çıkmıştı. Artık bir darbe yapıldığı açıklığa kavuşmuştu. Tanklar, helikopterler, uçaklar başkenti savaş meydanına çevirmişti. Genelkurmay'a giden muhabir arkadaşımız içeriden çatışma seslerinin geldiğini, MİT'e giden muhabir arkadaşımız bir helikopterin üzerlerine ateş açtığını söylüyordu. Biri tankların Kızılay'dan Çankaya Köşkü'ne doğru harekete geçtiğini, biri Meclis'in bahçesinin bombalandığını.

Ancak bir gariplik vardı. 12 Eylül'e yetişememiş olsak da kitapları okuyup tanıkları dinlemiştik. Öncelikle darbe girişiminin saatinde bir gariplik vardı. Bu zaten hemen herkes tarafından ilk andan itibaren söylenmişti.

İkinci olarak yapılaş biçiminde bir gariplik vardı. Darbecilerin ilk hedefi her zaman ülke genelindeki iletişimi kontrol altına almak olurdu. Televizyonları, radyoları kontrol altına almak... Üstelik yüksek lisans bitirme tezim de bu konu üzerineydi; "Askeri Darbeler ve Basın". Önceki darbelerden farklı olarak 2016'da bir de internet belası vardı. Tüm bunları kontrol altına almadan bir ülkeyi kontrol altına alabilmek olanaksız gibiydi.

Üçüncü olarak ilk andan itibaren, bazı kurumları ele geçirmek için giden askerlerin yakalanıp etkisiz hale getirildiği haberleri geliyordu. Darbeciler sayıca yetersizdi. Darbe neredeyse plansız gibiydi.

Bizim amacımız ise tüm bu olan biteni ertesi günkü gazeteye yetiştirebilmektir. Ve bu noktada bir soru daha önem kazanıyordu; Cumhurbaşkanı Erdoğan nerede?

Bu sorunun yanıtını birkaç saat sonra net biçimde öğrenecektik. Ankara gazeteciliğinde bir kural vardır; ilgili alanın muhabirleri Cumhurbaşkanı, Başbakan'ın ne yaptığını bilmek zorundadır. Cumhurbaşkanı ya da Başbakan üç gün ortalıkta görünmüyorsa, programı varsa ve gazeteciler bunun nedenini bilmiyorsa, önemli bir eksiklik söz konusu demektir. Bu nedenle programa hâkim olmak, alanın ilk şartlarından biridir. Gazete büroları Cumhurbaşkanı kısa bir tatil yapacaksa, birkaç gün evinde dinlenecekse, küçük bir operasyon geçirecekse bunu haberleştirmiyorsa da bilir. Cumhurbaşkanı'nın Ankara dışında, ailesiyle tatilde olduğunu biliyorduk. Dahası *Sözcü* gazetesi muhabiri Gökmen Ulu, Cumhurbaşkanı'nın Marmaris'te tatilde olduğunu daha önce haberleştirmişti. On yıllardır yapılan "Cumhurbaşkanı, Başbakan tatilde" haberlerinden biriydi ancak Ulu sadece bu haber nedeniyle 174 gün cezaevinde tutuldu. Marmaris'teki otelin uydu görüntülerini bile çıkartan darbecilerin Cumhurbaşkanı'nın yerini Ulu'dan öğrendikleri gibi komik bir iddiayla...

O gece, gazetelere de er geç sıra geleceğini düşünüyorduk. Darbeciler iyi organize olmamış olabilirdi ama bir ihtimal kontrolü ele geçirirlerse gazeteyi hazırlamamız söz konusu olmazdı. Kontrolü ele geçirememeleri halinde de saldırgan bir biçimde gazete bürolarına gelebilirlerdi. Her ihtimalde risk altındaydık. Bir yandan Meclis bahçesine atılan bombalar gazete binasını sallıyor, bir yandan sokaktaki arkadaşlarımız tehlike altında çalışıyordu. Derin sorulara yanıt bulmaktan çok o gece olanları haberleştirmeye odaklanmıştık.

O gece, hemen herkes gibi, kısa süre sonra unutacak olsak da akıp giden rutin bir hayatın kıymetini anladık. Herkes için korku dolu bir geceyi geride bıraktığımızda, içimizde, gazeteyi basabilmiş, olanları aktarabilmiş olmanın ve hiçbir arkadaşımızın yaralanmamasının mutluluğu vardı.

Darbe girişiminin ertesi günü de garipti. Devletin resmi yayın organları darbecilerin dayak yemiş görüntülerini paylaşıyor, Genelkurmay Başkanı, darbeci bir subayla aynı helikopterden inerek toplantıya katılıyordu. Bir yandan da adliyeden haberler geliyor-

du. Savcılar, gözaltına alınan yüzlerce kişinin iki günlük resmi gözaltı süresinde sorgulanmasının olanak dışı olduğunu söylüyordu. Polis de aynı havadaydı. Yasal düzenleme yapılması bekleniyordu.

Olağanüstü Hal (OHAL) kavramını elbette yakından biliyorduk. Darbe girişiminin hemen ardından konuşulmaya başlandığını da... Türkiye, zaten, sıkıyönetim kavramını da yakından tanır. Tarihi boyunca, ülkenin sıkıyönetimle yönetilmemiş bir bölümü, bir günü yok gibidir. Ancak ne zamandır OHAL, bizim için sadece Kürt sorunu demektir. Güneydoğu'ya has bir kavramdı ve bizim büyükşehir hayatımızda yeri yoktu.

Ancak bütün işaretler OHAL ilan edilebileceğini gösteriyordu. Nitekim 20 Temmuz 2016'da Cumhurbaşkanı Erdoğan, üç ay süreyle OHAL ilan edileceğini açıkladı. Ergenekon ve Balyoz operasyonlarına maruz kalmış, içlerindeki Cemaatçi subayları temizleyememiş askerin süngüsü bütünüyle düşmüştü. Sivillerin de olana bitene itiraz etme şansı kalmamıştı. Endişe vericiydi OHAL'in ilanı. Ve bunca olan bitenden sonra büyük bir şanstı aynı zamanda yaşananlar. Askeri vesayetten, darbelerden, darbecilerden bu kadar çekmiş bir ülke için büyük bir şans. Demokrasiye geçebilmek, radikal adımlar atabilmek için büyük bir şans.

15 Temmuz'dan önceki darbeler

Ancak çoktan geçilmiş yollar, hayal edilenlere ulaşmanın olanaksız olduğunu anlamaya yeterdi. Bu şans kullanılmayacaktı. Geçmişteki dönüm noktaları hep iktidarı korumak odaklı bir reflekse, hâkimiyet alanını genişletmeye dayalı bir yönetim modeline yol açmıştı, bu kez de öyle olacağına kuşku yoktu.

Biliyorduk zira 15 Temmuz Cemaat'in ilk askeri darbe girişimiydi ancak ilk darbe girişimi değildi. Ve her yol ayrımında iktidarın seçtiği yol, demokrasinin alanını daraltmak olmuştur.

2010'a dönemim. Cemaat ile hükümetin el ele olduğu yıllara. Hükümet, Cemaat eliyle yargının bütün önemli kadrolarını ele geçirmişti ancak yüksek yargıda durum aynı değildi. Bunun için ta-

rihi önemdeki bir anayasa değişikliği teklifi hazırlandı. Teklif 12 Eylül 2010'da referanduma sunuldu. Teklife son dakikada 12 Eylül askeri darbesini yapan isimlerin yargılanmasının önünü açan düzenleme eklendi ve böylece daha geniş bir destek amaçlandı. Bu formül tuttu. Yüzde 58 oyla kabul edilen anayasa değişiklikleri için Cemaat, hükümetten bile fazla çaba gösterdi. Cemaat, o zamana kadar yüksek yargı kadrolarına Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısı nedeniyle nüfuz etmekte zorlanıyordu. Anayasa değişikliği ile bütün kapılar açıldı.

Anayasa değişikliğiyle, askeri yargının görev alanı sadece askeri görev suçlarıyla sınırlandırıldı. Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısı 11'den 17'ye yükseltildi. Daha önce emekliliğe kadar görev yapabilen üyelerin görev süreleri 12 yıla sınırlandırıldı ve Cumhurbaşkanı'na 12 yeni üyeyi belirleme yetkisi tanındı.

Yedi üyeli Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun üye sayısı 22'ye yükseltildi. Adalet Bakanı ve müsteşarı kurulda kaldı. Dört üyenin cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi kuralı getirildi. Yedi asıl ve dört üyenin ise hâkim ve savcılar tarafından seçilmesi kuralı konuldu. Bu kural, hükümet ve Cemaat açısından önemliydi. Hâkim ve savcıların yapacağı seçimde başarılı olunması durumunda HSYK'da mutlak egemenlik sağlanabilecekti.

Bunun için bir platform kuruldu. Adalet Bakanlığı bürokratlarının da içinde yer aldığı platform, kent kent dolaşarak hâkim ve savcılarla görüşmeler yaptı. 17 Ekim 2010'da ilk kez yapılan seçimde, hükümet ve Cemaat'ın belirlediği adaylar mutlak bir başarı kazandı. Artık kilit açılmıştı. Yargıtay ve Danıştay'a da istenen üyeler atanabilirdi. Her iki kurumun üye sayıları artırıldı. Yeni seçimler yapıldı. Kadrolar ve kurumlar bütünüyle ele geçirildi.

Hakan Fidan darbesi

Her şey yolunda gibi görünüyordu ancak değildi. Cemaat ve hükümetin ilk büyük gerilimi, MİT Müsteşarı Hakan Fidan nedeniyle yaşandı. Henüz Cemaat'ın "hizmet hareketi" olarak nitelendirildiği, bu ifadeyi kullanmayanların darbeci ilan edildiği anayasa de-

ğişikliği sonrasına gelen o günlerde, özel yetkili mahkeme ve savcılıklardaki neredeyse bütün önemli kadrolarda FETÖ mensupları oturuyordu. Fidan, birdenbire hedef olmamıştı. Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı olarak görev yapan Fidan, Ocak-Şubat 2010'da Norveç'in başkenti Oslo'da bazı PKK mensupları ile yürütülen görüşmelere katılmış, "ilk çözüm süreci" olarak nitelendirilen bu süreç kesintiye uğramıştı. Cemaat, Fidan'ı bu görüşmelerin mimarı olarak kodlamıştı ve sürece karşıydı. Fidan, 16 Nisan 2010'da MİT Müsteşar Yardımcılığı'na, 24 Mayıs 2010'da MİT Müsteşarlığı'na getirildi. Cemaat'in ele geçirmek istediği önemli kalelerden birinde, tepkili olduğu, Cemaat'e tepkili olduğu bilinen bir isim oturmaya başladı. Oslo görüşmelerinin ses kayıtları Fidan'ın koltuğa oturmasından kısa bir süre önce sızdırıldı. Bunun üzerine yapılan çok sayıda suç duyurusu birleştirildi. 25-26 Kasım 2011'de Erdoğan ameliyat olmuştu. Bunu, 28 Aralık'ta Erdoğan'ın ofisine dinleme cihazı yerleştirildiğinin açığa çıkması izledi. 13 Ocak 2012'de ise Cemaat'e bağlı savcılardan Sadrettin Sarıkaya imzasıyla 19 kişi hakkında gözaltı kararı verildi. Aynı dönemde MİT mensupları hakkında da dinleme kararları çıkartıldı. Sarıkaya, 7 Şubat 2012'de MİT Müsteşarı Hakan Fidan, eski Müsteşar Emre Taner ve eski Müsteşar Yardımcısı Afet Güneş ile istihbarat çalışanları Yaşar Hakan Yıldırım ve Hüseyin Emre Kuzuoğlu'nu şüpheli sıfatıyla ifadeye çağırırdı.

Fidan, o dönem Cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül'le de görüştü ve ifadeye gitmedi.

Kriz büyüktü. Hükümet hemen harekete geçti. 8 Şubat 2012'de İstanbul Terörle Mücadele Şube Müdürü Yurt Atayün görevden alınarak yerine Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürü Ömer Köse getirildi. 10 Şubat'ta Fidan bu kez Ankara Başsavcılığı tarafından ifadeye çağırıldı. Savcılar Sadrettin Sarıkaya ve Adem Özcan imzasıyla MİT görevlileri hakkında yakalama kararı çıkartıldı. 11 Şubat 2012'de ise Sarıkaya soruşturmadan alındı. 13 Şubat'ta bu kez Savcı Bilal Bayraktar imzasıyla Emre Taner, Fatma Afet Güneş, Hakan Fidan, Hüseyin Emre Kuzuoğlu ve Yaşar Hakan Yıldırım hakkında soruşturma evrakı düzenlendi. 17 Şubat 2012'de MİT Kanu-

nu değiştirildi ve soruşturma izni Başbakanın iznine bağlandı. Hemen ardından yakalama kararları kaldırıldı ve dosya 22 Mart 2013'te takipsizlik ile kapatıldı.

17-25 Aralık

Fidan olayı Cemaat'le hükümet arasındaki ilk büyük çatlaktı. Bu krizi, "dershane bölünmesi" izledi. Dershaneler, Gülen Cemaati için kritik önemdeydi ve hükümet, dershanelerin tamamının kapatılması için tasarı hazırlamıştı. Cemaat, bu hamleye kampanya başlatarak karşılık verdi. Cemaat'e bağlı bütün yayın organları bir yandan tasarı aleyhinde yayın yapıyor, diğer yandan yazar ve yorumcular, "fitne çıkartılıyor" yazıları kaleme alıyordu.

Bu sürecin hemen ardından 17 Aralık 2013 rüşvet ve yolsuzluk operasyonu başlatıldı. Hükümet, bu adıma yine yasal değişiklikle karşılık verdi. Soruşturmaya yeni savcılar atandı. Bunun üzerine 25 Aralık operasyonu gerçekleştirildi.

2013'te Gezi davasının nüvesini oluşturan, Anadolu Kültür Yönetim Kurulu Başkanı Osman Kavala hakkındaki fezlekeyi hazırlayan Cemaatçi savcı Muammer Akkaş, operasyonun başındaydı. Akkaş'a o zamana kadar hükümet çevreleri de değer veriyordu. 17 Aralık'ta bakanların çocukları, 25 Aralık'ta ise Erdoğan'ın oğlu Bilal Erdoğan hedefteydi.

Hükümet yine yargı ile ilgili kritik yönetmelikleri değiştirdi. Savcıların soruşturmadan çekilmesini sağlayan adımlar attı. Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısını değiştirecek bir yönetmelik de hazırlandı. Bunu HSK'da yeniden seçim yapılması izledi. Cemaat bu adımlara, operasyonlar kapsamında elde edilen, arşivlediği ses kayıtlarını internette yayınlayarak karşılık verdi.

15 Temmuz, Hakan Fidan'a yönelik 2012'deki operasyon, 17-25 Aralık soruşturmalarından sonra Cemaat'in üçüncü darbe girişimiydi. Arada, MİT tırlarının Cemaatçi savcılar tarafından durdurularak aranması olayının yaşandığını da unutmamak gerek.

Cemaat artık hizmet hareketi değil, FETÖ, yani Fethullahçı Terör Örgütü olarak anılmaya başlandı. Milli Güvenlik Kurulu kara-

rıyla terör örgütü sayılması süreci başladı. Hemen ardından, hükümetin o güne kadar desteklediği Ergenekon, Balyoz gibi davalar, “kumpas” davalar olarak nitelendirildi. Hâkimler ve savcılar değişti, davaların beraatla sonuçlanmasına giden yol açıldı. Sadece bu değil, Hrant Dink cinayeti gibi kritik olayların da Ergenekon değil Cemaat tarafından gerçekleştirildiğine yönelik davalar da görülmeye başlandı.

Artık ipler tamamen kopmuştu ve Cemaat elindeki bütün imkânları neredeyse kaybetmişti. Hamlesini, TSK üzerinden yaptı. 15 Temmuz 2016 akşamı kendilerini Yurtta Sulh Konseyi olarak tanımlayan grup, darbe girişiminde bulundu.

OHAL'in getirdikleri: Yedi kez uzatıldı, iki yıl sürdü

20 Temmuz 2016'da, OHAL, TBMM tarafından üç aylığına bu sürecin ardından ilan edildi. Kısa süreceği söylenen OHAL, tam yedi kez uzatıldı ve iki yıl sürdü.

OHAL'in ilan edildiği gün, uzun soluklu olmasının ekonomiye darbe vuracağını düşünüyorduk. Ancak Türkiye siyasetine son 20 yıldır yön veren MHP lideri Devlet Bahçeli, 7 Haziran seçiminde koalisyona yanaşmayarak AKP'ye tek başına iktidar olmasının kapısını araladığı gibi, iktidara yeniden coşkulu bir can suyu daha verdi. Bahçeli, Ekim 2016'da, OHAL devam ederken, Erdoğan'ın “başkan” olmasını destekleyeceklerini söyledi. Aynı Bahçeli, 17-25 Aralık'ta Erdoğan'ın istifasını istemiş, Cumhurbaşkanı seçilmesine karşı çıkmıştı. Bu kez tam destek veriyordu. Yine de Bahçeli'nin desteği, OHAL'in uzun sürebileceği gibi yorumlanmıyordu. Hükümetin, OHAL koşulları altında seçime gidemeyeceği, bunun meşruiyetini gölgeleyeceği savunuluyordu. Ancak elbette öyle olmadı. Hükümet için OHAL, büyük bir nimetti. Darbe girişiminin “Allah'ın lütfu” olarak yorumlanması bu nedenle daha da büyük anlam kazanıyordu.

OHAL'in bilançosu

Daha derine inmeden önce OHAL'in genel bilançosuna bakalım. 21 Temmuz 2016'da resmen başlayan ve 19 Temmuz 2018'de resmen biten OHAL süresince 160 bin kişi gözaltına alındı, FETÖ üyesi suçlamasıyla 50 bin kişi tutuklandı ve 152 bin kamu personeli görevlerinden ihraç edildi. Darbe girişimini izleyen dört yıllık sürede 289 dava açıldı, karara bağlanan 275 davada toplamda 4 bin 130 sanık hüküm giydi.

OHAL'de seçim

Şimdi yeniden seçime dönmek gerekir. Zira OHAL döneminde yapılan seçim ve referandumla, o dönem yaşananları ayırt etmek çok kolay değil.

OHAL döneminde bir referandum bir de cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimlerinin bir arada yapıldığı genel seçim düzenlendi.

Dönemin CHP Milletvekili Zeynep Altıok Akatlı'nın 16 Nisan 2017'deki referandumdan bir ay önce yayınladığı rapora göre "Hayır" kampanyası yürüten 115 kişi gözaltına alındı. Sendikacı, siyasetçi, sivil vatandaşların çeşitli sınırlamalar ve engellemeler ile karşılaştığı 107 vaka yaşandı. Referandumda cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine, diğer ismiyle Türkiye'nin başkanlık sistemine geçmesi kabul edildi. Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim sürerken yayınladığı, mühürsüz oyların geçerli sayılması kararı referandum sonuçlarının uzun süre tartışılmasına yol açtı.

HDP'liler cezaevine

Ancak bu başlıkta biraz daha kalmak gerekiyor. Sadece gözaltılarla açıklanacak bir süreç değil zira. Ama şöyle özetlemek mümkün:

Kentlerde toplanma, miting yapma izinleri verilmedi. OHAL koşulları nedeniyle yüzlerce toplantı iptal edildi.

Kanun hükmünde kararnameyle YSK'nın tarafı yayın yapan televizyon ve radyolara ceza verme yetkisi kaldırıldı. Böylece, televizyonları tarafsız yayın yapmaya zorlayan kural kalmadı.

Kampanyalar sürecinde kanun hükmünde kararname çıkarılmasına devam edildi. Sadece bu süreçte 113 binden fazla kamu görevlisi ihraç edildi. Koru iklimi, muhalif seslerin baskılanması na yol açtı. 130'dan fazla gazete, kanal, radyo ve internet sitesi gibi medya kuruluşu kapatıldı. Venedik Komisyonu, basına yönelik baskıların referandum sürecini etkilediği uyarısında bulundu.

Belki de en önemlisi, bu dönemde Meclis'te grubu bulunan HDP'nin eş başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ da dahil 12 milletvekili dokunulmazlıkları kaldırılarak tutuklandı. Bir süre sonra sayı 15'e çıktı. HDP, seçime kolu kanadı kırık halde girdi. Medyada hiç yer bulamayan HDP, parti sözcüsü Osman Baydemir'in katılacağı TRT yayınına esprili bir dille duyurdu: "İnanılır gibi değil ama TRT'deyiz." Güneydoğudaki bazı illerde HDP tarafından belirlenen en az 140 sandık kurulu başkanı "kötü ünleri" öne sürülerek görevden alındı. Milletvekillerini belediye başkanları izledi. Çok sayıda belediye başkanı da demir parmaklıklar ardına gönderildi. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV) ve İnsan Hakları Derneği'nin (İHD) seçimden iki gün önce yayınladığı rapora göre 28 Nisan - 21 Haziran arasında 361 HDP'li gözaltına alındı.

O dönem MHP'de bulunan ve "muhalif" olarak nitelendirilen Meral Akşener, Sinan Oğan, Ümit Özdağ, Koray Aydın ve daha sonra "Hayır" dediği için partiden ihraç edilen Nuri Okutan, Yusuf Halaçoğlu gibi isimlere birçok kentte toplantı için salon verilmedi. CHP'nin bazı illerdeki toplantıları çeşitli gerekçelerle iptal edildi.

Onlarca gazeteci işten çıkartıldı. Referandumda "hayır" diyeceğini açıklayan Kanal D'den İrfan Değirmenci, *Posta* gazetesinde çalışan Hakan Çelenk gibi isimler onların arasındaydı.

"Hayır"culara yönelik en az 107 tehdit, baskı, hakaret, hedef gösterme ve saldırı yaşandığı raporlandı.

Demokrasi İçin Birlik İnisyatifi'nin raporuna göre, 1-10 Mart tarihlerinde haber bültenlerinde Cumhurbaşkanlığına 53,5 saat, AKP'ye 83 saat, MHP'ye 14,5 saat, CHP'ye 17 saat ayrılırken, HDP'ye 33 dakika yer verildi. "Evet" 485 saat canlı yayında anlatılabildi, "Hayır" ise 45,5 saatte kaldı.

OHAL seçimden sonra kaldırıldı

Avrupa Konseyi'nin anayasal konulardaki danışma organı olan Venedik Komisyonu Türkiye'de siyasi özgürlüklerin yoğun bir biçimde sınırlandırılmış olduğunu söyleyerek referandumun OHAL kalkana kadar ertelenmesini talep etmiş, Türkiye bu talebi kabul etmemiştir.

Anayasa değişikliğinden yaklaşık bir yıl sonra, 24 Haziran 2018'de başkanlık seçimi ve genel seçim yapıldı. AB ve ABD'den seçimin OHAL koşullarında yapılacak olmasına dair endişe açıklamaları geldi.

24 Haziran'daki cumhurbaşkanlığı seçimini Recep Tayyip Erdoğan kazandı. AKP ve MHP'den oluşan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ise TBMM'de çoğunluğu elde etti. Yeni sistemin ilk cumhurbaşkanı olan Erdoğan, OHAL'in 19 Temmuz 2018'de kaldırılmasına karar verdi.

OHAL'le başlayan kararnameler dönemi

OHAL'in en büyük alamet-i farikalarından biri iktidara tanınan kararname çıkartma yetkisiydi. Malum, kararnameler kanunlar gibi TBMM tarafından çıkartılmıyor. Bu yüzden de kararname yetkisinin sınırlı olması genel kural. Ancak OHAL döneminde, temel haklar, kişi ve siyasi hak ve ödevlerle ilgili düzenlemelerin bile kararnameyle yapılması yetkisi yürütmeye verildi.

Üstelik Anayasa Mahkemesi, bu kararnameleri denetleme yetkisi olmadığına karar vererek, iktidara tanınan bu geniş alanı hukuki denetimden yoksun bıraktı.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçildikten sonra kararnameler artık alışkanlık haline gelmişti. Yeni sistemde de Cumhurbaşkanı'na kararname çıkartma yetkisi tanındı. OHAL yokken temel haklar alanında kararname düzenlenemeyeceği belirtildi; ancak atı alan zaten Üsküdar'ı geçmişti. Yeni sistem yürürlüğe girdikten sonra sadece bir haftada 12 kararname çıkartıldı. Bunlarla birçok kurumun yapısında düzenleme ve değişiklik yapıldı. Bu kararnamelerle, eski sistemde Bakanlar Kurulu'nun elinde bulunan yürütme yetkilerinin tamamı yeni sistemde Cumhurbaşkanı'na ak-

tarıldı. Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli Savunma Bakanlığı'na bağlandı, Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısı değiştirildi.

Adında "Başkanlık" geçen bütün kurumlar Cumhurbaşkanı'na bağlandı. Anayasa değişikliği ile zaten yargı kurumlarının yapısı değişmişti. Bu kurumlar iyiden iyiye iktidarın istediği biçimde şekillendirildi.

36 OHAL kararnamesi: Gece yarısı tedirgin bekleyiş

İktidar, yeni sisteme geçmeden önce de zaten ülkeyi kararnameyle yönetmeye alışmıştı. OHAL döneminde, daha seçim olmadan, başkanlık sistemine geçilmeden, OHAL kararnameleri ile sistem neredeyse baştan aşağıya değiştirilmeye başladı. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay'da yaşanan ihraçlar, terör mahkeme ve savcılıklarında görevli isimlerin bütünüyle değişmesi, tutuklama ve dinleme kararlarına imza atan sulh ceza hâkimlerine yetki verilerek, buraların baştan aşağıya değiştirilmesi, yargının yeniden şekillenmesine yol açtı.

Bakanlar Kurulu, OHAL boyunca, iki yılda toplam 36 KHK yayınladı. Bu KHK'ların bazılarında on binlerce kişi işten çıkarılırken bazılarında evlilik programları yasaklandı, kış lastiğine dair düzenlemeler yapıldı. 16 Nisan 2017'deki anayasa değişikliği referandumunun ardından bunlara parlamenter sistemi düzenleyen yasaları cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine uygun hale getirmek için çıkarılan uyum kararnameleri de eklendi.

Geceleri tedirgin bir bekleyiş vardı evlerde. "Ya KHK çıkarsa, ya ben de atılırsam" endişesiyle Resmi Gazete'yi takip etmeye başladı insanlar.

Çözüm süreci bitirilip, il ve ilçelerde hendek operasyonlarına başladığı dönemde, "Bu suça ortak olmayacağız" başlıklı Barış Bildirisi'ne imza atan akademisyenler o dönem soruşturmalara ve baskılara uğramıştı. Soruşturmalar devam ederken 15 Temmuz gerçekleşti. Ve nereden çıktığı belli olmayan bir talimatla, KHK'ların ihraç listelerine Barış Akademisyenleri de konulmaya başladı. Merkezi bir karar gibi değildi, zira bazı üniversitelerdeki Barış Aka-

demisyenleri ihraç edilmiyordu. Başta Ankara Üniversitesi olmak üzere, Türkiye genelindeki üniversiteler ise akademisyenleri ihraç listelerine koymak için yarışlıyordu.

Sadece akademisyenler değil, Eğitim Sen üyesi öğretmenler de garip biçimde listelere girdi. Gerekçe yoktu. Söylenmeyen gerekçe izinsiz sendikal eyleme katılmaları, basın açıklamalarına gitmeleiydi. Bunu ilgisiz kurumlardaki solcu memurlar izledi. Hiçbiri neden atıldığını bilmiyordu.

Elbette Cemaat'e mensup olduğu gerekçesiyle atılan insanların durumu da var. Bu insanların büyük bölümü, bir dönem "hizmet hareketi" denilen Cemaat'e sempati duymaktan fazlasını yapmamıştı. Siyasi liderlerin açılışına katıldıkları ve destekledikleri Bank Asya' da hesabı bulunmak, bylock adı verilen Cemaat'in kullandığı mobil uygulaması ile görüşmek ve konuşmak, Cemaat'e ait okul ve dersanelere gitmek; bunların her biri ihraç nedeni sayıldı. 15 Temmuz'u desteklemek, darbeye dolaylı dolaysız katılmak kriteri yerine bir cadı avı başlatıldı. 15 Temmuz'un içinde bulunanlara zaten kimsenin laf söylediği yoktu. Ancak binlerce kişi yargılanırken, Cemaat'in genelkurmay başkanı olarak anılan Adil Öksüz yakalanıp bırakılmıştı. Onlarca kritik isim darbeden sonra yurtdışına kaçmış, buna göz yumulmuştu. Bedeli ise başkaları ödüyordu.

Üstelik ihraç edilenlerin "sivil ölüm" dedikleri, "yaşarken ölmek" dışında şansları da yoktu. Kamudan atılan hukukçular avukat olarak barolara, doktorlar özel hastanelere yıllar sonra girip çalışabili. Yüzlerce insan yurtdışına kaçtı, yüzlercesi kaçımaya çalıştı. Hayat, bazıları için durmuştu artık.

AİHM ve AYM kenara çekildi: OHAL Komisyonu

Kararname ile nedenini bilmeksizin ihraç edilen insanların yargı dışında sığınacakları yer kalmaz. Bu noktada ihraç edilenler Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gözünü çevirdi. Ancak her iki yüksek mahkeme de, anlaşılabilir biçimde, OHAL döneminin denetimini yapmak istemiyordu. Gerekçe olarak da iş yükünü gösteriyorlardı.

OHAL'in hemen başında hükümetten gelen, "OHAL Komisyonu kurulsun" önerisine her iki mahkeme de destek verdi. Kendi görevlerini idari bir kurula devretmekte sakınca görmedi. OHAL Komisyonu'nun ihraçlara itirazları karara bağlaması, kamuya geri dönme talebi komisyon tarafından reddedilen kişilerin de Danıştay'da görevlendirilecek daireye başvurması gibi garip bir yöntem geliştirildi.

Komisyon, kendisine göre kriterler geliştirdi. Buna göre, komisyon, 15 Temmuz nedeniyle beraat eden, takipsizlik kararı alan kişilerin kamuya geri dönmesine karar vermek zorunda değildi. İhraçları kendi kriterlerine göre değerlendirecekti. Kamuoyuna kriterler açıklandı. Tamamen soyut, ilgisiz, hukukla bağı olmayan kriterler belirlenmişti.

Kağnı hızıyla çalışan komisyon, toplamda 150 bin kişiyi bulan ihraç edilenlerin detleriyle ilgili görünmüyordu. KHK'larla ihraç edilen ve kapatılan kurumlardan komisyona 108 bin 905 başvuru yapıldı. 22 Haziran 2018 itibarıyla komisyon bu başvurulardan sadece 21 bin 500 dosyayı inceledi. İade kararı verilen dosyaların sayısı sadece bin 300'dü. Komisyon, OHAL kalktıktan sonra görevini bir süre sürdürdü. Barış Akademisyenleri gibi tartışılan dosyaları yıllarca karara bağlamadı, ardından Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına rağmen iade istemlerini reddetti.

Operasyonlar, işkence ve kayıym

OHAL döneminde ellerin serbest bırakıldığını söylemeye gerek yok. Daha darbe girişiminin ertesi günü kamuya ait yayınlardan servis edilen darbecilerin dayak yemiş görüntüleri bunu ortaya koyuyordu.

23 Temmuz 2016'da çıkartılan bir KHK ile gözaltı süresi 30 gün olarak belirlendi. Bu süre altı ay uygulamada kaldı. Daha sonra ise 14 güne indirildi.

FETÖ olarak anılmaya başlanan Cemaat'e yönelik ardı ardına onlarca operasyon başlatıldı, davalar açıldı.

Aynı dönemde HDP'liler tutuklandı. CHP'den Enis Berberoğlu'

nun da MiT Tırları davası nedeniyle tutuklanmasının ardından CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Ankara'dan İstanbul'a "Adalet Yürüyüşü" gerçekleştirdi.

Ocak 2018'deki İçişleri Bakanlığı verilerine göre HDP'li 102 belediyeden 94'üne kayyım atandı.

Onlarca gazeteci tutuklandı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarından kişiler de Büyükkada davası gibi davalar kapsamında cezaevine konuldu. İşkence ve kötü muamelenin arttığı yönündeki Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporlarına hükümet sert tepki gösterdi. Haziran 2018'de konuyla ilgili bir açıklama yayınlayan TİHV ve İHD, işkence iddialarına ilişkin şu verileri paylaştı:

2017 yılında TİHV'e başvuran 616 kişiden 12'si yurtdışında, 564 kişi tek ya da çoklu mekânda işkenceye maruz kaldığını söylemiş. Bunların 272'si emniyet müdürlükleri, 55'i polis karakolu gibi resmi gözaltı merkezlerinde işkenceye maruz kaldığını beyan etmiştir. 2017'de başvuranların 226'sı açık alan ve gösteri sırasında, 70'inin ise ev ve işyerinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldıkları belirtilmiştir. Resmi olmayan gözaltı yerlerinde uygulamaların vahim boyuta ulaştığı görülmektedir.

İHD'ye yapılan başvurular ve araştırmalar sonucunda 2017'de işkence gördüğünü söyleyen 5 bin 268 kişi tespit edilmiştir. İHD'nin 30 Mayıs 2017 tarihinde açıkladığı verilere göre çoğu Ankara'da olmak üzere 11 zorla kaçırma ve kaybetme vakası yaşanmıştır. Bu kişilerden 4'ü daha sonra serbest bırakılmış, biri intihar etmiştir. 2018 yılında da bir zorla kaçırarak kaybetme vakası daha yaşanmıştır. Halen 8 kişinin akıbeti bilinmemektedir.

Basın yayın alanında "terör örgütleriyle ilişkileri olduğu" iddiasıyla çok sayıda gazete, TV, ajans ve radyo kapatıldı. OHAL ilanıyla birlikte kamu görevlileri için yurtdışına çıkarken çalıştıkları kurumdan belge alma şartı getirildi. Bu şart Kasım 2017'de kaldırıldı. OHAL döneminde çok sayıda pasaporta da tahdit koyuldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan 7 Temmuz 2018'de yaptığı açıklamada 181 bin 500 kişinin pasaportuna koyulan tahditlerin kaldırılacağını açıkladı. İdari kararlarla pasaportuna tahdit koyulan kişiler

hiçbir şekilde pasaport alamadı, kararlara itiraz dahi edemediler.

OHAL, hayatımızdan silindir gibi geçti. Daha kötüsü, OHAL bittiğinde de kimse OHAL'in bittiğini anlamadı. Zaten gözaltı süreleri vb. bazı uygulamaların iki yıl daha yürürlükte kalması kararlaştırılmıştı. Bunlar hayatımızda varlığını sürdürdü. Valiliklere tanınan "eylem yasağı koyma" yetkisi dahil bazı yetkiler kalıcılaştı. Dahası öyle bir iklim vardı ki ülkede, yasal olarak OHAL'in varlığının bir önemi de kalmamıştı.

Bütün bunlar olup biterken, benim de aralarında olduğum gazeteciler için koşullar baştan aşağı değişti. 15 Temmuz gecesi geride kaldığında, o gece hepimizin rutin hayatımızı, bütün sıkıcılığı ile birlikte ne kadar özlediğimizi söylemiştim. Sonrasında o rutin hayatımız hep rutin olmayan biçimde aktı. Rutin hayatın sadece siniklik, baskı altında yaşamak, endişelerle dolu olmak anlamına gelmediğini günler öğretti bize. Rutin iyidir elbette... Onurlu ve özgür bir hayat sürüyorsak.

İnsan Hakları Ortak Platformu

OHAL Raporu

Feray Salman, Aysel Ergün

Gözaltı süresi

OHAL ilanının ardından yayınlanan 667 (23.07.2016) ve 668 (28.07.2016) sayılı KHK'lar ile OHAL süresince gözaltı süresi 30 güne çıkarıldı. 2016 yılının sonuna kadar uygulanan bu süre Avrupa Konseyi'nin farklı mekanizmalarının uyarılarıyla 23 Ocak 2017 tarihli 684 sayılı KHK ile maksimum 14 güne (7+7) indirildi. Değişiklik KHK'nın yayımlandığı günden itibaren geçerli oldu.

Gözaltına alınanların yakınlarının haberdar edilmesi

Herhangi bir KHK'da belirtilmemiş olmakla birlikte, gözaltına alınanların, Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 95. maddesinde tanımlanan yakınlarına derhal haber verme yükümlülüğünün aksine OHAL döneminde Cumhuriyet Savcıları tarafından 24 saat haberleşme kısıtlaması keyfi olarak uygulandı.

Gözaltında avukata erişim

28 Temmuz 2016 tarihli 668 sayılı KHK ile Cumhuriyet Savcıları'nın gözaltına alınan kişilerin avukatlara erişimini sınırlama yetkisi 5 güne kadar çıkarıldı. Daha sonra 23 Ocak 2017 tarihinde yayınlanan 684 sayılı KHK ile bu süre 24 saate indirildi.

"Terörle Mücadele" operasyonları

Dönemin Adalet Bakanı tarafından 22.11.2016 tarihinde Adalet Bakanlığı'nın 2017 bütçesi kapsamında yapılan görüşmeler sırasında sorulan sorulara verilen yanıtlar itibarıyla, haklarında FETÖ/

PDY kapsamında işlem yapılmış şüpheli sayısının 92.607 olduğu ve bunların 36.951'inin tutuklandığı bilgisi verilmişti. 17 Ekim 2016 tarihinden itibaren İçişleri Bakanlığı, yapılan operasyonlara ve gözaltı işlemlerine yönelik haftalık operasyon istatistikleri yayınlamaya başladı. Bu iki bilgi seti bir arada ele alındığında OHAL'in ilanından bu yana gözaltı işlemine maruz kalan kişi sayısının 160.000'in üstünde olduğu görülmektedir.

İçişleri Bakanlığı tarafından 17 Ekim 2016 tarihinden itibaren düzenli olarak sağlanan haftalık bilgilendirme notlarından derleyebildiğimiz kadarıyla 17 Ekim 2016 - 20 Mart 2018 tarihleri arasında yürütülen operasyonlar sonucunda 79.301 kişi için gözaltı işlemi uygulandı. Gözaltına alınanların yüzde 60'nın (47.617 kişi) "FETÖ/PDY", yüzde 30,4'ünün (24.113 kişi) "PKK/PYD", yüzde 8,2'sinin (6.497 kişi) "DEAŞ" ve yüzde 1,4'ünün (1.074 kişi) "sol örgütler" ile ilişkili olduğu belirtildi.

"Siber Suçlara Karşı" operasyonlar

İçişleri Bakanlığı'nın Nisan 2017 - 20 Mart 2018 dönemine ilişkin verilerine göre, "Terör örgütü propagandası yaptığı, bu örgütleri övdüğü, terör örgütleri ile iltisaklı olduğunu alenen beyan ettiği, halkı kin, nefret ve düşmanlığa sevk ettiği, devlet büyüklerine hakaretlerde bulunduğu, devletin bölünmez bütünlüğüne ve toplumun can güvenliğine kastettiği, nefret söylemleri içerdiği" iddiasıyla toplam 45.415 sosyal medya hesabı incelemeye alındı ve tespit edilen 17.089 kişi hakkında işlem uygulandı.

"Zeytin Dalı Operasyonu"

20 Ocak 2018'de tarihinde Suriye'nin Afrin bölgesinde başlatılan ve adına "Zeytin Dalı Harekâtı" adı verilen operasyona karşı sosyal medya üzerinden muhalefet eden ve protesto gösterilerine katılanlara karşı "terör propagandası" yaptıkları gerekçesiyle gözaltı işlemleri uygulanmaya başladı. İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan bilgiye göre 20 Ocak - 26 Şubat 2018 tarihleri arasında operasyonu protesto eden 85 eylemci/etkinlik katılımcısı ve 648 sos-

yal medya paylaşımcısı 845 kişi gözaltına alındı.

Ankara Valiliği, 22 Ocak 2018 tarihinde “Zeytin Dalı Operasyonu devam ettiği sürece park, bahçe, genel yollar, kamu binalarının önleri ve umuma açık alanlarda düzenlenecek açık ve kapalı yer toplantıları, basın açıklamaları, açlık grevi, oturma eylemi, konser, şenlik, şölen ve benzeri eylem ve etkinliklerin kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması, temel hak ve özgürlükler ile can ve mal emniyetinin sağlanması amacıyla, Valilik’ten izin alma koşuluna bağlandığını” web sitesi aracılığı ile duyurdu.

Gözaltına alınanlar arasında yayınladıkları bir bildiri nedeniyle Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi’nin 11 üyesi de yer aldı. Yaklaşık 7 günlük bir gözaltı sürecinden sonra adli kontrol şartı ile serbest bırakılan TTB Merkez Konseyi üyeleri hakkında “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve devletin yargı organlarını alenen aşağılama” ve “Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik” suçlamalarından soruşturma başlatıldı.

Afrin’e yönelik askeri müdahaleyi eleştiren ve barış çağrısı yapan kuruluşlar arasında Halkevleri Derneği Eş Genel Başkanı Dilşat Aktaş ve 10 yönetici arkadaşı 22.02.2018 tarihinde gözaltına alındı, gözaltının 7. günü adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

Halkların Demokratik Kongresi (HDK) Eş Sözcüsü Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu ile çok sayıda siyasi parti ve dernek yöneticisi 09.02.2018 tarihinde gözaltına alındı, gözaltı işleminin 7. gününde Onur Hamzaoğlu ile Fadime Çelebi Terörle Mücadele Yasası’nın 7/2 ve Türk Ceza Kanunu’nun 216. maddeleri gerekçe gösterilerek tutuklandı. Barışı savunan açıklamaları nedeniyle çok sayıda İnsan Hakları Derneği (İHD) yöneticisi ve üyesine karşı gözaltı ve tutuklama işlemi yapıldı. Bu kapsamda İHD MYK üyesi Hayrettin Pişkin Çanakkale’de 24.01.2018’de tutuklandı, daha sonra 21.03.2018 tarihinde serbest bırakıldı. İHD Kars Şube Başkanı Ahmet Adıgüzel 01.02.2018’de tutuklandı ve 15.03.2018 tarihinde serbest bırakıldı. İHD MYK üyesi Nuray Çevirmen 22.01.

2018 tarihinde gözaltına alındı, 4 gün gözaltında kaldıktan sonra adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı. İHD Hatay Şube Başkanı Mithat Can, İHD İskenderun Şube Başkanı Coşkun Selçuk aynı açıklamalar nedeniyle gözaltına alınıp birkaç gün sonra adli kontrol şartıyla serbest bırakıldılar. İHD Malatya Şube yöneticileri Mehmet Tuncel ve Abuzer Yavaş 01.02.2018 günü aynı açıklamalar nedeniyle tutuklanmış olup halen tutuklulukları devam etmektedir.

Tutuklama ile ilgili OHAL uygulamaları

16 Temmuz 2016 tarihinden 20 Mart 2018 tarihine kadar, OHAL döneminde hakkında tutuklama kararı verilerek tutukevlerine konulan kişi sayısı en az 228.137 kişi oldu.

16 Temmuz 2016- 31 Aralık 2016 döneminde toplam 83.821 kişi, 1 Ocak - 31 Aralık 2017 döneminde toplam 114.993 kişi, 1 Ocak-20 Mart 2018 tarihleri arasında ise en az 29.323 kişi hakkında tutuklama kararı verildi. Tutukluluk süreleri 3 ile 20 ay arasında değişti.

Ceza ve tutukevlerinde durum

20 Mart 2018 tarihi itibarıyla ceza ve tutukevlerinde en az 224.974 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır. Ceza ve Tutukevlerinde kalanların yüzde 57,5'ini (129.472) hakkındaki hüküm kesinleşmiş olanlar, yüzde 11'ini (24.813) yüksek mahkeme kararını bekleyen hükümlü tutuklular, yüzde 33,2'sini (70.689) ise soruşturması/davasası devam eden tutuklular oluşturdu.

Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları Genel Müdürlüğü'nün bilgilerine göre Türkiye'de 4 Ocak 2018 tarihi itibarıyla 386 ceza infaz kurumu bulunmakta olup toplam kapasitesi 208.830 kişidir. Bu durumda 20 Mart 2018 tarihi itibarıyla en az 19.307 kişinin uygun olmayan ortamlarda özgürlüğünden yoksun bırakıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

OHAL döneminde tutuklananların meslek profili

- Askeri kurum mensupları
- Yargı mensupları
- Kamu görevlileri
- Milletvekilleri
- Belediye başkanları
- Gazeteciler
- İnsan hakları savunucuları
- Öğrenciler
- Avukatlar
- İş insanları

İhraçlar

OHAL döneminde yayınlanan kanun hükmünde kararnameler yoluyla toplam 116.512 kamu görevlisi hakkında bir daha kamu görevinde yer almamak üzere ihraç kararı verildi. İhraç edilenlerin sadece 3833'ü (ihraç edilenlerin yüzde 1,69'u) hakkındaki ihraç kararı KHK'lar ile kaldırıldı. 20 Mart 2018 tarihi itibarıyla hakkındaki ihraç kararı devam edenlerin sayısı 112.679 kişidir.

Bu tedbirler yalnızca aktif çalışma hayatında olanlarla sınırlı kalmadı, aynı zamanda emekli olanlara yönelik olarak da tedbirler uygulandı. Pek çok emeklinin rütbesi geri alındı ve kamu ile ilişkisi olan herhangi bir görev alamayacakları, özel sektörde özel güvenlik ile ilgili işlerde çalışamayacakları da hükme bağlandı. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan izin ile faaliyet gösteren özel eğitim kurumlarının kapatılmasının ardından bir genelge ile, kapatılan bu kurumlarda (anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise, kurs ve öğrenci yurtları) çalışanların da çalışma lisansları iptal edildi ve herhangi bir eğitim kurumunda görev almaları yasaklandı. Bu düzenlemeden etkilenen kişi sayısı 22.474 kişi oldu.

Bir diğer uygulama özellikle hukuk fakültesi mezunu olup üniversitede çalışan ancak OHAL KHK'ları ile ihraç edilen akademisyenlerin avukatlık mesleğine dönmelerine Adalet Bakanlığı ta-

rafından itiraz edilmesi ile ilgili olarak yaşanmaktadır. Bilinen birkaç örneğin dışında kaç kişinin bu engelle karşılaştığına dair kesin bir bilgiye erişmek mümkün olmamıştır. Ayrıca kayıym atanan belediyelerde ihale usulü iş alacak olan firmaların çalışanları konusunda uygulanan güvenlik soruşturmaları ile “çalışamaz” kararı verilen işçi sayısı konusunda da bilgi edinmek mümkün olmamıştır. Ayrıca kapatılan diğer kuruluşlarda, özellikle kapatılan özel üniversitelerde ve kapatılan medya kuruluşlarında çalışanlar bakımından da yeni bir iş bulma yollarının, özellikle “etiketlenme” sorunu nedeniyle sınırlı kaldığı düşünülmektedir.

Kapatmalar

OHAL ilanının hemen ardından çıkarılan 667 sayılı KHK ile ilk kurum kapatmaları başlamıştır. Kurum kapatmaları sadece OHAL KHK’ları ekinde yayınlanan listelerle yapılmamış, aynı zamanda bazı kurumlara verilen yetkilerle kurulan komisyon marifetiyle de kapatmalar gerçekleştirilmiştir.

Öncelikli olarak kurumlar “Fethullah Gülen Terör Örgütü” bağlantısı iddiasıyla kapatılmış, ardından gerçekleştirilen kurum kapatmaların kapsamı hak savunuculuğu yapan örgütlere de genişletilmiştir.

20 Mart 2018 tarihi itibarıyla 1064 özel eğitim kurumu (anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise), 360 özel kurs ve etüd merkezi, 847 öğrenci yurdu, 47 özel sağlık merkezi, 15 özel vakıf üniversitesi, 2 konfederasyona bağlı 29 sendika, 1419 dernek, 145 vakıf, 174 medya ve yayın kuruluşu kapalıdır. Ayrıca 985 ticari işletme Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilmiştir.

Süregitmekte olan OHAL döneminde en az 199 medya, yayın ve dağıtım kuruluşu kapatılmıştır. Bunların sadece 25’i hakkındaki kapatma kararı kaldırılmıştır. 20 Mart 2018 tarihi itibarıyla kapatılmış kuruluş sayısı 174’tür.

20 Mart 2018 tarihi itibarıyla 667, 677, 679, 689, 693 ve 695 sayılı KHK’lar ile kapatılan dernek sayısı 1607’ye ulaşmış, yapılan itirazların sonucunda 188 dernek için kapatma kararı kaldırılmış-

tır. 20 Mart 2018 tarihi itibarıyla kapalı dernek sayısı 1419'dur.

Vakıflara yönelik kapatma kararları OHAL kararnameleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Komisyon tarafından yapılmıştır. 667, 689 ve 695 sayılı OHAL KHK'ları ve Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) Komisyonu marifetiyle 168 vakıf kapatıldı. Kapatılan vakıflardan 23'ü hakkındaki kapatma kararı kaldırıldı. 20 Mart 2018 tarihi itibarıyla kapatılan vakıf sayısı 145'tir.

Medya Gözlem'den

Erol Önderoğlu

2016

2016, hükümetin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ni yaşama geçiren anayasa değişikliğini ve toplumsal kutuplaşmayı dayattığı, 15 Temmuz darbe girişimini medya ve akademisiyle tüm muhalif sesleri susturmak için kullandığı bir yıl oldu.

2017'ye hapisanede giren 131 gazeteciden 18'i hkmlyen, yedisinin yargılaması devam ediyordu. 106'sıysa soruşturma geçiriyordu. Gazetecilerin 81'i "Fethullahçı Terör rgt" (FETÖ) soruşturması kapsamında tutuklanırken, 31'i PKK örgütüyle ilişkilendirilen Kürt medyası alışanlarıydı. Gazeteciler TMK ile TCK kapsamında "rgt", "terör" veya "devlet büyüklerine hakaret" gerekçeleriyle hapisteydi. *Cumhuriyet* gazetesinin 11 yazar, yayın yetkilisi ve muhabiri de "FETÖ/PKK'ye yardım veya propaganda" suçlamasıyla tutuklandı.

Kürt sorununun Temmuz 2015'te "terörizm" meselesine indirgenmesinden sonra, hak savunucuları, siyasetçiler ve medya temsilcileri de yargı kısılcasına alındı: 2016'da 13 gazeteci, vize serbestisi için Avrupa Birliği ile müzakere konusu olan Terörle Mücadele Kanunu (TMK) uyarınca 32 yıl 8 ay 3 gün hapse mahkûm edildi. 2016 sonu itibarıyla 38'i *zgr Gündem* dayanışmasından 73 gazeteci, TMK'dan toplam 547 yıl 6 ay hapis istemiyle yargılanıyordu.

 gazeteci "devletin güvenliğine ilişkin belge yayınlamak" tan 12 yıl 6 ay, ikisi "rgt yeliği"nden 55 yıl hapse, biri ise "gizliliği ihlal"den 2 bin 100 TL adli para cezasına mahkûm edildi. 2 gazeteciye "kin ve düşmanlığa tahrik" suçlamasından beraat etti.

Yine 2016'da, 22 gazeteci ve 1 internet sitesi yetkilisine "hakaret" suçlamasıyla 8 yıl 2 gün hapis ve 99 bin 670 TL adli para cezası verildi. Beş gazeteci, toplam 28 bin TL manevi tazminat cezası aldı. Dört gazeteci "hakaret" suçlamasından aklanırken, ikisine açılan dava "şartlı af"tan düştü. 2016'da en az 201 gazeteci ve medya çalışanı, (21'i KHK ile kapatılan medya organlarında çalışanlar) görev yaparken gözaltına alındı.

Bu yıl 12 gazeteci dahil toplam 16 kişi, "Cumhurbaşkanı'na hakaret" suçlamasıyla Ceza Kanunu'nun (TCK) 299. maddesinden, toplam 15 yıl 4 gün hapis (6 yıl ve 2 ayı ertelemeli) ve 42 bin TL adli para cezasına mahkûm edildi. 13'ü gazeteci, toplam 31 kişi de, 299. maddeden açılan davalardan beraat etti. 2016'da, bir gazeteci ve bir çizerin de aralarında bulunduğu yedi kişi, "Erdoğan'a görevinden dolayı hakaret" suçlamasıyla ve TCK'nın 125. maddesinden yargılandı, 6 yıl 1 ay 24 gün hapis (2 yıl 3 ay 2 gün ertelemeli) ve 17 bin 343 TL de adli para cezasına mahkûm oldu. İki gazeteci, TCK 125'ten beraat etti.

Bu yıl çatışma ve eylem bölgelerinde görev yapan medya çalışanlarından 56'sı saldırıya uğradı. Bu dönemde altı medya organı da saldırıların hedefi oldu, bir Suriyeli gazeteci de öldürüldü. 2016'da 2 bin 708 gazeteci ve medya çalışanı işten çıkarıldı veya işten ayrılmaya zorlandı. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, kanun hükmünde kararname ile 179 medya ve yayın işletmesinin kapatılmasıyla işsiz kalanların sayısının 10 bini bulduğunu açıkladı.

Gazeteciler Can Dündar ve Erdem Gül'ün tahliyesi dahil yılın ilk yarısında ifade özgürlüğü lehine açık tutum alan Anayasa Mahkemesi (AYM), ikinci altı ayda, özellikle iki üyesinin darbe girişimi sonrası tutuklanmasından sonra, adeta cüppe astı: 2016'da AYM, iki gazeteci, bir eğitimci ve bir işçinin "bireysel" başvurusunda devleti 4 bin 223 TL tazminat ödemeye mahkûm etti. Öte yandan bu yıl Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), ifade özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle Türkiye'yi, yedisi gazeteci 11 kişiye, toplam 27 bin 590 avro, tazminat ödemeye mahkûm etti. Bir gazeteciye de "haksız tutuklama"dan 2 bin avro ödenmesine hükmedildi.

2016'da 778 basın kartı iptal edilirken, 54 gazetecinin mal varlığına el konuldu. Bazısı geçici, toplam 29 yayın yasağı uygulandı. KHK ile 179 medya ve yayın işletmesi kapatıldı. 46 gazetecinin pasaportu iptal edildi. Üç akreditasyon ayrımcılığı yaşandı. Ayrıca 300 Twitter hesabı, 33 Youtube kanalı, 79 Instagram linki, 323 haber ve 76 site sansüre uğradı.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), televizyonlara 50 uyarı, 112 para cezası ve iki de yayın durdurma cezası, radyolara ise yedi uyarı, 11 de para cezası verdi. Yayın ilkelerini ihlalden verilen para cezalarının toplamı, 15 milyon 907 bin 627 TL oldu.

2017

2017, Türkiye'nin son 15 yılda elde ettiği ancak hiçbir zaman tam içselleştiremediği hukuk kazanımlarını, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi pekiştikçe tükettiği ve bağımsızlığı tartışılır yargının yol açtığı ihlallerle başa çıkmaya çalıştığı bir yıl oldu.

2017'de Kürt medyası, *Cumhuriyet* gazetesi ve Gülen Cemaati'ne yakın medyaya yönelik tutuklamalarla, hapisteki gazeteci sayısı 122'ydi. Cezaevlerindeki 122 gazeteciden 21'i hükümlü, 66'sı yargılanıyor, 31'i hakkındaki soruşturma sürüyor, 4'ü de mahkûmiyete itirazlarının sonucunu bekliyor. Hapisteki gazetecilerin 79'u "Fethullahçı Terör Örgütü" soruşturması kapsamında tutuklu; 24 haberci de "PKK/PYD/YDGH" gibi örgütlerle ilişkilendirildi.

2017'de 520 gazeteci, köşe yazarı, muhabir ve medya temsilcisi, Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu (TMK) nedeniyle toplam 237 ağırlaştırılmış müebbet ve toplam 3 bin 672 yıl 6 ay hapis talebiyle yargılandı. 2017'de iki gazeteci "darbecilik" veya "devlet güvenliğini tehdit" suçlamasıyla toplam 45 yıl, altısı "örgüt üyeliği veya yöneticiliği"nden 60 yıl 6 ay, sekizi "devlet kurumlarını aşışılacak"tan 4 yıl 3 ay (2 yıl 2 aylık kısmı ertelemeli), bir gazeteci de "Atatürk'ü Koruma Kanunu"ndan 1 yıl 3 ay hapse mahkûm edildi. Söz konusu gerekçelerle 2017 yılı içerisinde 22 gazeteci, toplam 111 yıl hapis ve 46 bin 840 TL de para cezasına mahkûm edilmiş oldu.

2017’de 31’i Gülen Cemaati’ne yakın medya kuruluşlarında, 20’si ise Kürt medyasında çalışan, beşi uluslararası medya temsilcisi, toplam 85 gazeteci gözaltına alındı.

2017’de 17 gazeteci ve köşe yazarı, “Cumhurbaşkanı’na hakaret” ten toplam 8 yıl 4 ay 10 gün hapse (4 yıl 10 ay 10 günü er-telemeli) ve 136 bin 500 TL adli para cezasına mahkûm edildi. Dört haberci beraat ederken, bir dava da zamanaşımından düştü. Yıl sonunda altı gazeteci de yeni davalarla karşı karşıya kaldı.

2017’de bir Suriyeli kadın gazeteci İstanbul’da öldürüldü, 20 gazeteci, bir gazete ve bir yayınevi saldırıya uğradı. Bu yıl 12 gazeteci ve beş medya kuruluşu tehdit edildi, beş haberci de sözlü saldırıya maruz kaldı. 2017’de 166 gazeteci ve medya çalışanı iş-ten çıkarıldı ya da işten çıkmak zorunda bırakıldı veya hazırladıkları/sundukları programlar sonlandırılınca işlerine son verildi.

Anayasa Mahkemesi (AYM) ve AİHM, en az 22 tutuklu gazeteci dosyasında keyfi tutuklamalara göz yumdu. AYM dört gazeteci, bir televizyon kanalı, bir radyo kanalı, bir yayıncı ve bir askerın başvurusunda Türkiye’yi giderler dahil 23 bin 427 TL tazminata mahkûm etti. Ancak AYM, özellikle iki üyesinin darbe girişimi sonrası tutuklanmasından sonra, OHAL’de tutuklanan 22 gazetecinin “bi-reysel” başvurusunu, 2017 boyunca gündemine almadı. AİHM ise yayıncı Fatih Taş dahil 23 kişinin ifade özgürlüğünü ihlale ilişkin başvurusunda Türkiye’yi Sözleşme’nin 10. maddesinin ihlal edildiği gerekçesiyle mahkeme gideri dahil toplam 205 bin 430 avro (yaklaşık 782 bin 927 TL) tazminata mahkûm etti.

2017, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası çıkarılan OHAL ve Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) nedeniyle sorgulanamaz idari ve cezai sansür uygulamalarıyla geçti. 2017’de, altı geçici veya daimi yayın yasağı, üç akreditasyon ayrımcılığı, 47 pasaport ve bir basın kartı iptali, KHK ile üç medya kapatma yaşandı. Bu dönemde 10 site, altı gazete, 97 site haber veya yazısı, sekiz kitap, altı dergi, üç Twitter mesajı, sekiz karikatür de sansüre uğradı. Ayrıca, farklı konularda dokuz sansür olayı yaşandı.

2017’de Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), televizyonlara 13 program durdurma, 82 para cezası ve 11 uyarı cezası, radyo-

lara da 12 para cezası ve üç uyarı cezası verdi. Yayın ilkelerini ihlalden verilen para cezalarının toplamı, 21 milyon 333 bin 825 TL oldu.

2018

2018, TRT ve Basın Enformasyon Genel Müdürlüğü gibi medyaya dair yapıların Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne dahil edildiği, internetten radyo ve televizyon yayıncılığını daha sıkı denetleme hazırlığının tamamlandığı yıl oldu. Oysa Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'ndan (AGİT) Avrupa Parlamentosu'na, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nden ulusal ve uluslararası gazetecilik kuruluşlarına kadar tüm kurumlar, Türkiye'de hukuka aykırı icraatlara karşı sesini yükseltiyordu.

2018'de cezaevindeki gazeteci sayısı 122 iken, 1 Ocak 2019'da sayı 123 oldu. 123 gazeteciden 47'si hükümlüken, 34'ü yargılanıyordu. Olağanüstü Hal'in (OHAL) ilan edildiği 20 Temmuz 2016'dan bu yılın sonuna kadar "FETÖ/PDY" ile bağlantılı operasyonlarla tutuklanan 73 gazeteci ve medya temsilcisi, 1 Ocak 2019 itibarıyla cezaevindeydi. 38 gazeteci ve medya çalışanı, PKK/PYD/KCK gibi örgütlerle bağlantılı olmak suçlamasıyla hapsedilmişti. 2018'de en az 47 haberci gözaltına alındı. Bunlardan 36'sı Kürt sorununa dair gelişmeleri izlerken Emniyet Müdürlükleri veya Terörle Mücadele Şubeleri'nde gözetim altında tutuldu.

2018'de beş gazeteciye "darbecilik" iddiasıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis, 59'una "örgüt üyeliği, örgüt yöneticiliği veya örgüte yardım" gerekçesiyle toplam 419 yıl 8 ay hapis, yedisine "devlet kurumlarını aşağılamak"tan 7 yıl 2 ay 7 gün (2 yıl 2 ay 7 günü ertelemeli) hapis, dördüne "halkı kin ve düşmanlığa tahrik"ten toplam 3 yıl 2 ay 15 gün (2 yıl 2 ayı ertelemeli) hapis, birine "özel hayatın gizliliğini ihlal"den ertelemeli 10 ay hapis, birine ise "suç işlemeye tahrik"ten 5 ay hapis cezası verildi. Ayrıca TCK'daki "hakaret" suçlamasıyla yedi gazeteci toplam 4 yıl 9 ay 17 gün hapisle (2 yıl 8 ay 15 günü ertelemeli) cezalandırılırken, bir çizer ve bir medya kuruluşu 18 bin TL tazminat ödemeye mahkûm edildi.

2018’de en az 21 gazeteciye “örgüt propagandası yapmak” veya “örgüt açıklamalarına yer vermek” suçlamasıyla toplam 67 yıl 7 ay 4 gün (6 ay 7 günü ertelemeli) hapis cezası verildi. Gazetecilerden sekizi de beraat etti.

2018’de en az 20 gazeteci, haber veya yazı yoluyla Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı eleştirdikleri veya kendisine yönelik isnatlarda buldukları gerekçesiyle toplam 38 yıl 5 ay 4 gün hapis (6 yıl 10 ay 12 günü ertelendi) ve 35 bin TL de adli para cezasına mahkûm edildi.

Bu yıl en az 19 gazeteci ve bir medya kuruluşu saldırıya uğradı. Ayrıca, Suudi Arabistan’ın İstanbul Başkonsolosluğu’nda öldürülen Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı’nın cesedine hâlâ ulaşılamadı. Diğer yandan 70 gazeteci ve dört medya kuruluşu tehdit edildi. 2018’de 157 gazeteci ve medya çalışanı işten çıkarıldı ya da işten çıkmak zorunda bırakıldı veya hazırladıkları/sundukları programlar sonlandırılınca işlerine son verildi.

Anayasa Mahkemesi (AYM), 10 gazeteci, bir internet sitesi, bir gazete dahil 18 başvuruda Türkiye’yi giderler dahil 135 bin 881 TL tazminata mahkûm etti. Ancak AYM, özellikle iki üyesi darbe girişimi sonrası tutuklandıktan ve Ocak 2018’de Şahin Alpay, Mehmet Altan ve Turhan Günay lehine verdiği kararlardan sonra sessizliğe büründü.

2018’de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), altı gazeteci ve iki yayıncı dahil 12 kişinin “ifade özgürlüğünü ihlal” başvurusunda Türkiye’yi, Sözleşme’nin 10. maddesini ihlal edildiği gerekçesiyle mahkeme giderleri dahil toplam 73 bin avro (yaklaşık 365 bin TL) tazminata mahkûm etti.

2018’de en az 2 bin 950 internet haberine, 22 Facebook paylaşımına, 77 tweet’e, beş Facebook videosuna ve 10 internet sitesine erişim engellendi, üç yayın yasağı (biri geçici) çıktı. Yıl içinde, sekiz gazete, iki televizyon, iki mektup, bir rapor, bir TV dizisi, bir söyleşi sansürle karşılaştı. Dünyanın en popüler internet ansiklopedisi Wikipedia, Türkiye’de yıl boyu sansürlüydü.

2018’de Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), televizyonlara 67 program durdurma, 85 para cezası ve bir uyarı cezası, radyo-

lara da beş program durdurma ve bir kez para cezası verdi. Yayın ilkelerini ihlalden verilen para cezalarının toplamı, 11 milyon 951 bin 153 TL oldu.

2019

Avrupa Birliği'ne karşı beş yıllık reform sessizliğini, Yargı Reformu Stratejisi'nin ilk paketiyle bozmayı vaat eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, yargı bağımsızlığına dair güvenilir bir adım atmadığı için uluslararası ve ulusal hak örgütlerini ikna edemedi.

2019'da 39 medya temsilcisi, "örgüt üyeliği" veya "örgüte bilerek yardım" suçlamalarıyla toplam 222 yıl 1 ay hapse mahkûm edildi. Sadece 2019'un son üç ayı bile, yargının özellikle "örgüte yardım" suçlamasıyla muhalif medyadan 25 gazetecinin cezalandırıldığı bir dönem oldu. 33 gazeteci ve medya çalışanı yargılandıkları gazetecilik veya politik davalar kapsamında ve Terörle Mücadele Kanunu (TMK) uyarınca toplam 63 yıl 11 ay hapse (15 yıl 5 aylık kısmı ertelendi) mahkûm edilirken, 18'i beraat etti. 2019'da en az 49 gazeteci veya medya temsilcisi gözaltına alındı.

Yıl başında altı gazeteci ve üç medya kuruluşuna yönelik 1 milyon 901 bin TL ile başlayan manevi tazminat tehdidi, yıl sonunda dokuz gazeteci ve bir yaygın kuruluşuna doğru genişledi ve 3 milyon 30 bin TL'yi buldu. Yıl içinde, sekiz haberci "hakaret"ten açılan ceza davasından beraat ederken, üçü 1 yıl 1 ay hapis ve 13 bin 866 TL adli para cezası, ikisi de toplam 30 bin TL tazminata mahkûm edildi.

En az yedi gazeteci, "Cumhurbaşkanı'na hakaret"ten toplam 3 yıl 2 ay 26 gün hapse ve 35 bin TL adli para cezasına mahkûm edildi. Aynı süreçte dört gazeteci de beraat etti. Erdoğan'a dair söylem ve düşünceler, Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) Bursa yetkilisi Ozan Kaplanoğlu ve *Yeniçağ* yazarı Yavuz Selim Demirağ gibi gazetecileri, "Cumhurbaşkanı'na hakaret" veya "kamu görevlisine hakaret" kovuşturmaları nedeniyle hapishaneye düşürdü.

31 Mart Yerel Seçimleri sonrası "Cumhur İttifakı" ortaklarının gelişen "hesaplaşma" dalgasına sessiz kalması sonucu, AKP ve

MHP'yi eleştiren yerel gazeteciler, hedef alındı: Geçen yıl saldırıya uğrayan 26 gazeteciden çoğu, sokakta belli gruplarca darp edilen yerel gazetecilerdi. 2019'da en az 190 gazeteci ve medya çalışanınin iş sözleşmesi, "grubun yayın anlayışına ayak uyduramadıkları" gerekçesiyle feshedildi.

Öte yandan yetkililer, başta Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri dahil, Avrupa'dan gelen ve Türkiye'den yükselen eleştiri ve şikâyetlere kulaklarını tıkayarak, Nisan 2017'den beri Türkiye'de erişime kapalı küresel dijital ansiklopedi Wikipedia sitesini, AYM kararına rağmen 2019 boyunca da yasaklı tuttu. 2019'da toplam 586 site haberi ve dokuz sosyal medya hesabı sansüre konu oldu, gazetecilere yönelik dokuz akreditasyon ayrımcılığı yaşandı. Bu dönemde, iki yayın yasağı ilan edilirken 20 kitap, beş gazete ve dergi sansüre uğradı.

AİHM, bu yıl üçü gazeteci 14 kişinin basın veya ifade özgürlüğü haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle yaptıkları başvuruda Türkiye'yi mahkeme giderleri dahil toplam 66 bin 240 avro (410 bin 672 TL) tazminat ödemeye mahkûm etti. AİHM, iki *Özgür Gündem* gazetesi yetkilisinin başvurusunda, "şiddetin savunulması" gerekçesiyle ifade özgürlüğü hakkının ihlal edilmediğine hükmetti. Anayasa Mahkemesi ise 2019'da 21'i gazeteci, toplam 43 kişi ve beş medya kuruluşunun başvurusunda idareyi toplam 191 bin 592 TL tazminata mahkûm etti.

Radyo Televizyon Üst Kurulu, bu yıl haber, film ve program yayınlarından dolayı televizyonlara 57 para, 24 de program durdurma cezası verdi. Radyo kuruluşlarına bu dönemde herhangi bir işlem yapılmadı. Kurul, televizyonlara toplam 4 milyon 90 bin 999 TL ceza kesti.

Başkanlık Sistemi ve OHAL'den Sonra İfade Özgürlüğü: Kurumsallaşma ve Sansür Dönemi

Alican Uludağ

15 Temmuz darbe girişiminin ardından TBMM'nin 20 Temmuz 2016'da ilan ettiği Olağanüstü Hal (OHAL) uygulamasıyla Türkiye ifade ve basın özgürlüğü başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırıldığı ve daha da ötesi askıya alındığı bir dönem yaşadı. OHAL kararlarıyla devlet içerisindeki Gülen yapılanmasını tasfiye eden iktidar, eline geçen fırsatı kaçırmadı. Bu süreç, Erdoğan iktidarının kendisine tehdit olarak gördüğü toplumsal muhalefeti sindirme ve susturma amacıyla siyasi operasyonlar için kullanıldı. Bu operasyonların aracı ise yargı ve emniyet oldu.

OHAL dönemi, 17 Temmuz 2018 tarihinde resmen sona erdi. Geride, insan hakları açısından bir enkaz bıraktı. OHAL uygulamalarından olan 12 günlük gözaltı süresi, bakanların ihraç yetkisi ve şirketlere kayyım atama uygulaması ise çıkarılan yasalarla 31 Temmuz 2022 tarihine dek sürdü.

Ancak OHAL'in sona ermesi, Türkiye'deki baskıcı sistemi değiştirmede. Çünkü iktidar partisi AKP, yanına aldığı ortağı MHP'yle OHAL koşullarını fırsata çevirerek, Türkiye'yi 16 Nisan 2017 tarihinde anayasa değişikliğine götürdü. Yasanın kesin hükmüne rağmen mühürsüz oyların tartışmalı şekilde iktidar lehine geçerli kabul edildiği referandum sonucunda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçildi. Başbakanlık lağvedildi. Yürütme yetkisi tek başına Cumhurbaşkanı'nda toplandı. "Tek adam" dönemi, anayasa

değişikliğinin yürürlüğe girdiği 9 Temmuz 2018 tarihinde fiilen başlamış oldu.

OHAL gitti, baskıcı dönem bitmedi

15 Temmuz darbe girişimini “Allah’ın bir lütfu” gören ve bu ortamda parlamenter sisteme son veren iktidar; yeni sistemi kullanarak daha ağır bir baskıcı döneme geçiş yaptı. Aynı zamanda bu yeni süreç, baskının kurumsallaştığı bir dönemi içinde barındırdı. OHAL uygulamaları yeni sistemde kalıcılaştı. 16 Nisan referandumu; “Erdoğan rejimi”nin inşasının tarihi bir dönüm noktası oldu. Türkiye, bu tarihten itibaren artık fiilen “tek adam dönemi”ni yaşamaya başladı. Sistemi denetlemesi gereken yargı da iktidar güdümüne girdi, aksi sesler Hâkimler ve Savcılar Kurulu eliyle bastırıldı. Bu tek adam anlayışı, otomatik olarak devletin bütün kurumlarına yansıdı.

Tek sesli medya düzeni, suskun toplum

Peki, basın/yayın organları bu süreçten nasıl etkilendi, ifade özgürlüğü nasıl kısıtlandı? Tek adam rejimi; yürütme, yasama ve yargının yanında 4. kuvvet olarak anılan ve iktidarı denetlemekle görevli olan basını “tek sesli” hale getirmeyi temel amaç olarak gördü. Bunun altyapısını hazırlamak için kurumsal değişikliklere gitti. Gazetecilere yönelik baskı, sansür ve cezalandırma uygulamaları her alanda arttı. İletişim Başkanlığı, RTÜK, Basın İlan Kurumu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) emniyet ve yargı, yalnızca gazetecileri değil toplumu susturma harekâtının ana aktörleri oldu. Bu süreçte çıkarılan yasal düzenlemeler, kararnameler, yönetmelik ve genelgeler ardı ardına geldi, yeni kurumsal yapılar oluşturuldu.

İletişim Başkanlığı’nın fonksiyonu

Kuşkusuz başkanlık sisteminde basını susturmanın beyni İletişim Başkanlığı oldu. Basına yönelik agresif politikalar uyguladı. İletişim Başkanlığı, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından 10 Temmuz

2018 tarihinde yayımlanan 1 No'lu Kararname ile Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı içerisinde kuruldu.

İletişim Başkanlığı'nın görev ve yetkilerini düzenleyen 14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ise 24 Temmuz 2018 tarihinde yayımlandı. Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü kapatıldı. İletişim Başkanlığı'na SETA İstanbul Genel Koordinatörü Prof. Dr. Fahrettin Altun getirildi. 2021 yılı itibarıyla 824 kişinin çalıştığı, 600 milyon TL bütçe kullanan başkanlığın temel görevi, "Devletin tanıtma siyasetinin ve tanıtma ile ilgili alanlarda Cumhurbaşkanınca belirlenecek stratejilerin tespitine yardımcı olmak" olarak belirlendi. 2019 yılında yapılan değişiklikle kamu kurum ve kuruluşlarınınca uygulanacak kurumsal iletişim standartlarını belirlemek görevi de İletişim Başkanlığı'na verildi.

İç ve dış tehditleri belirlemek...

Ancak kararnamede asıl değişiklik 2020 yılında yapıldı ve başkanlığın görevleri arasına "Stratejik iletişim ve kriz yönetimine ilişkin politikaları belirlemek" şeklinde kritik bir madde eklendi. Bu görev kapsamında 2020 yılında İletişim Başkanlığı'na bağlı Stratejik İletişim ve Kriz Yönetimi Dairesi Başkanlığı oluşturuldu. Böylece Fahrettin Altun'un sürekli dile getirdiği "Dezenformasyonla mücadele" için harekete geçilmesi yolunda ilk adım atıldı. Daire Başkanlığı adeta güvenlik teşkilatı gibi kurgulandı.

Daire Başkanlığı'nın "Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı yürütülen psikolojik harekât, propaganda faaliyetlerini belirleyerek, her tür manipülasyon ve dezenformasyona karşı faaliyette bulunmak", "Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik iç ve dış tehdit unsurlarını analiz ederek stratejik iletişim ve kriz yönetimi açısından gerekli tedbirleri uygulamak" şeklindeki iki görevi, bundan sonra yaşanacakların habercisiydi.

Soyut bir tanım olan "Türkiye'ye yönelik iç ve dış tehditlerin" ne olduğu veya bunların nasıl belirleneceği kararnamede anlatılmadı. İletişim Başkanlığı'nın görev alanının basın yayın kuruluşları olduğu düşünüldüğünde, uluslararası medyayı "Dış tehdit",

muhafif basını “iç tehdit” olarak görmesi şaşırtıcı olmayacaktı. Bu noktada Fahrettin Altun’un 5 Temmuz 2015 tarihinde yaptığı “Siyasi hegemonyanız bitti, kültürel hegemonyanız da bitecek” sözünü unutmamak gerek. Ki uygulamada yansımaları öyle de oldu.

Fahrettin Altun, bu göreve gelir gelmez muhalif medyaya savaş açtı. Basın İlan Kurumu’nun muhalif medyaya yönelik ilan ve reklam kesme cezaları, gazetecilerin basın kartlarının iptal edilmesi, eleştirel muhabirlere akreditasyon engeli bu kurumun yaygın uygulamaları oldu.

Yeni psikolojik harp merkezi: DMM

İletişim Başkanlığı’ndaki yeni daire başkanlığı yeterli olmadı. İktidar bir yandan “dezenformasyon yasası” teklifini Meclis’e sevk ederken, diğer yandan buna paralel yapı oluşturdu. İletişim Başkanlığı’nda doğrudan Fahrettin Altun’a bağlı görev yapacak Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM) 6 Ağustos 2022 tarihinde kuruldu. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun, sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımında, “Ülkemize karşı yürütülen sistematik dezenformasyon kampanyalarına karşı İletişim Başkanlığımız bünyesinde müstakil bir birim oluşturduk” dedi.

Dezenformasyonla Mücadele Merkezi’nin koordinatörlüğüne ise A Haber yazarı İdris Kardaş atandı. Peki, bu merkezin görevi neydi? TGS’nin bilgi edinme başvurusunu yanıtlayan İletişim Başkanlığı, merkezin görevlerinin Türkiye’ye yönelik dezenformasyon faaliyetlerini takip ve dezenformasyonla mücadele etmek olduğunu öne sürdü. Yanıtta, merkezin Türkiye aleyhine yürütülen psikolojik harekât, propaganda, algı operasyonu, iç ve dış dezenformasyon faaliyetlerini takip ettiği, ülkeye yönelik manipülasyon ve dezenformasyona karşı faaliyet gösterdiği kaydedildi. Ancak özellikle merkezin kaç personelinin olduğunun yanıtı verilmedi.

Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, her hafta “Dezenformasyon Bülteni” çıkarmaya başladı. Ancak merkez, kendi çıkardığı bültenlerle dezenformasyon yaptı. Örneğin Amasra’da 42

madencinin hayatını kaybettiği kazadan sonra gündeme gelen Sayıştay'ın "Grizu riski var" şeklinde uyarısını taşıyan raporundaki tespitlerin hayata geçtiği, madenlerde önlem alındığı iddia edildi. Ancak maden faciasına ilişkin hâkimliğin tutuklama kararında bizzat Sayıştay'ın raporundaki ihmaller tutuklama gerekçesi yapıldı.

Basın kartına özel anlam

İletişim Başkanlığı, iktidarı eleştiren ve uyumlu olmayan gazetecileri sistem dışına itmek için kuruluşundan kısa süre sonra 13 Aralık 2018'de Basın Kartı Yönetmeliği'ni sil baştan değiştirdi. Yönetmelikle basın kartı alma şartları zorlaştırıldı, iptallerin ise önü açıldı. Yönetmelikle, *Cumhuriyet* ve *Sözcü* davalarında yaşandığı gibi, Terörle Mücadele Kanunu kapsamında ceza alanların basın kartının iptal edileceği ve bu gazetecilere kart verilmeyeceği düzenlendi. Yine yoruma açık şekilde "Milli güvenlik ya da kamu düzenine aykırı davranışlarda bulunmak" basın kartının iptal gerekçesi oldu. "Suç işlemeye tahrik, suç ve suçluyu övme, halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçlarından hüküm giymemiş olmak, milli savunmaya karşı suçlar ile devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından hüküm giymemiş olmak" gibi yoruma açık hükümler de yönetmeliğe eklendi. Yine yönetmelikte bu gerekçelerle gazetecilerin basın kartlarının iptal edileceği belirtildi.

Basın Kartı Komisyonu'nun üyesi sayısı 15'ten 9'a düşürüldü. Komisyon üyelerini belirleme yetkisi neredeyse tek başına İletişim Başkanlığı'na verildi. Meslek örgütlerinin temsilcilerinin sayısı 3'e indirildi. Bu meslek örgütlerinin kim olacağını İletişim Başkanlığı belirledi. Türkiye Gazeteciler Sendikası ile Türkiye Gazeteciler Cemiyeti yeni komisyondan çıkarıldı. Yeni oluşturulan komisyona iktidara yakın medya yöneticileri ile meslek örgütlerinin temsilcileri girdi.

Yönetmeliğin ardından İletişim Başkanlığı tüm basın kartlarını yenileme kararı aldı. Sarı Basın Kartı'na son verilerek yerine Tur-

kuaz renkli basın kartı tasarlandı. Yenileme adı altında en az 894 gazetecinin basın kartı “incelemede” denilerek teslim edilmedi. Yalnızca 2021’de 559 gazetecinin basın kartı iptal edildi.

Danıştay Dava Daireleri Kurulu, Nisan 2021 tarihinde Basın Kartı Yönetmeliği’nin yürütmesini durdurdu. Kararda, “milli güvenlik ve kamu düzenine aykırı davranış” gibi muğlak ve keyfi gerekçelerle gazetecilerin basın kartlarının iptal edilmesinin hukuka aykırı olduğu vurgulandı. Kararda, İletişim Başkanlığı’nın basın kartının niteliği ile ne şekilde verileceği, kişilerde aranacak şartları içeren temel ilkelerin, keyfi müdahaleyi önleyecek açıklıkta düzenlenmesi istendi. Ancak Fahrettin Altun yönetimi, Danıştay’ın uyarılarını dikkate almak yerine, benzer bir Basın Kartı Yönetmeliği daha çıkardı. Bu yönetmeliğin yürütmesi de 2022 yılında Danıştay tarafından durduruldu.

Ancak eleştiriler üzerine Meclis’e sunulan sansür yasası teklifinde Basın Kartı Komisyonu’nun üye sayısı 9’dan 19’a çıkarıldı. Ancak bu değişiklikler göstermelik oldu. Yine komisyonda çoğunluğun belirleyicisi İletişim Başkanlığı’ydı. Komisyonda, İletişim Başkanlığı’nı temsilen 3 üyenin yanı sıra göstermelik olarak işçi sendikası şeklinde faaliyet gösteren sendikalardan basın kartı sahibi üyesi en fazla olan sendika tarafından belirlenecek 2 üyenin de görev yapması yasaya eklendi.

Haber takibine akreditasyon engeli

Aynı zamanda İletişim Başkanlığı’nın kurulmasıyla gazetecilere yönelik akreditasyon uygulaması da sistematik bir hal aldı. Muhalif medyada çalışan gazetecilerin Cumhurbaşkanlığı Sarayı’nda veya dışarıdaki faaliyetleri izlemesine izin verilmedi. Bakanlıklar, yargı organları ve diğer kurumlar da bu akreditasyon uygulamasını örnek aldı. İletişim Başkanlığı’nın listesine göre programlarını düzenleyen bakanlıklar ve diğer kurumlar muhalif gazetecilere engel çıkardı. Özellikle bakanlıkların basını bilgilendirmek için oluşturduğu Whatsapp gruplarına yalnızca iktidar yanlısı basın yaygın organlarında çalışan muhabirler alınırken, diğerleri aforoz

edildi. Böylece gazetecilerin bilgiye ulaşması, soru sorması engellendi.

Sansür yasası devrede

Türkiye, özellikle Mayıs 2021 yılında organize suç örgütü lideri Sedat Peker'in iktidarın kirli ilişkilerini de ortaya döktüğü iddialarını konuşmaya başladı. Peker bu konudaki açıklamalarını önce Youtube, ardından Birleşik Arap Emirlikleri'nin uyarısı üzerine yalnızca Twitter hesabı üzerinden yaptı.

Yine TÜİK'in tartışmalı verilerine karşı Enflasyon Araştırma Grubu'nun açıkladığı gerçek enflasyon verileri, pandemi sürecinde Türk Tabipleri Birliği'nin Sağlık Bakanlığı'nın açıklamalarını yalanlayan bilgiler paylaşması iktidarı rahatsız etti. Yazılı ve görsel medyayı baskı altına alan iktidar, bu süreçte sosyal medyada paylaşılan bilgiler ve yapılan eleştirileri önlemenin arayışı içerisine girdi. Her bir sosyal medya kullanıcısının "Yurttaş gazeteciliği" kapsamında gördüklerini, duyduklarını, çektiklerini sosyal medyada paylaşması, iktidarı eleştirmesi, iktidar aleyhinde sosyal medyada güçlü bir rüzgâr esmesine neden oldu.

2023 seçimlerine gidilirken, halkın uyanmasını engellemek ve koltuğunu korumak isteyen iktidar, internet haber siteleri dahil basını, sosyal ağları ve sosyal medyayı da denetim altına almaya karar verdi. 2021 yılı Kasım ayında "yalan habere yaptırım" getirme iddiasıyla çalışmalar başladı. Mayıs 2022'de "Sansür yasası" teklifi TBMM'ye sunuldu. Basın meslek örgütleri, bu teklife karşı olduklarını açıkladı. İnternet haber sitelerine yeni düzenleme getiren, basın kartı almayı zorlaştıran hükümleri yasanın içine koyan iktidar, teklifin 29. maddesiyle asıl niyetini ortaya çıkardı.

İktidar aleyhindeki haberler için özel ceza maddesi

"Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçu adı altında, başta gazeteciler olmak üzere tüm meslek gruplarının yanı sıra sıradan vatandaşları da doğrudan etkileyecek bir hapis cezası tehdidi ortaya çıktı. TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalaşan maddede,

“Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratma saikiyle ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır” hükmü getirildi. Ayrıca, “Failin, suçu gerçek kimliğini gizlemek suretiyle veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi halinde verilen, ceza yarı oranında artırılır” hükmü cezanın ağırlaştırıcı bir unsuru oldu.

Milli İstihbarat Teşkilatı'nın faaliyetleri ve personeline yönelik suç teşkil eden içerikler katalog suçlar kapsamına alındı. Böylece MİT ile ilgili haberlerde rahatlıkla tutuklama kararı verilmesinin önü açıldı. Bu düzenleme, gazeteciler için ayrıca bir gözdağı niteliğinde oldu.

İnternet haber siteleri artık denetim altında

Teklifin yasalaşmasıyla, aynı zamanda internet haber siteleri de “sürelî yayın” olarak Basın Kanunu kapsamına alındı. İktidar, her ne kadar internet haber sitelerine resmi ilan ve reklam verilmesinin altyapısı için bu düzenlemeyi hazırladığını öne sürse de düzenlemedeki maddeler, bu sitelere ağır cezalar verilmesinin önünü açtı. İnternet sitelerinin, “internet haber sitesi” vasfı kazanmaları için 18 Ocak 2023 tarihine kadar savcılıklara beyanname verme şartı ortaya konuldu. Beyanname vermeyen ve internet haber sitesi vasfı kazanmayan sitelerin, Basın İlan Kurumu'ndan ilan almasının önüne geçildi. Artık sansür yasasıyla da birlikte internet haber siteleri de tekzip yayınlamak zorunda kalacak. Tekzip yayınlamayan sitelere ağır para cezaları verilecek. Aynı zamanda siteler, tüm içeriklerini 2 yıl boyunca saklamak zorunda olacak.

Sansür yasasının içerisine Danıştay'ın iptal ettiği Basın Kartı Yönetmeliği'ndeki maddeler de eklendi. Böylece iktidar, gazetecilerin basın kartlarının iptal etme hamlesini “yasal güvence”ye aldı. Yönetmelikte olduğu gibi terör suçu veya Basın Ahlak Esasları'na aykırılık iddiasıyla artık kolaylıkla basın kartları iptal edilecek. Basın kartı için kamu barışına karşı suçlar, anayasal düzene

ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar, casusluk suçları ve terör suçlarından hüküm giymemiş olma şartları aranacak.

BİK'ten gazetelere ekonomik abluka

Başkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte Basın İlan Kurumu, İletişim Başkanlığı'yla bağlantılı kurum sıfatıyla muhalif gazeteleri ekonomik olarak kısıkaca aldı. Basın İlan Kurumu Genel Kurulu'nun üye sayısı yine iktidar lehine değiştirildi. Sansür yasasıyla Basın İlan Kurumu Genel Kurulu'nun üye sayısı 42'ye çıkarıldı. Resmi ilan yayımlayacak internet haber sitelerinden 2, Cumhurbaşkanınca belirlenecek 2, BTK ile RTÜK'ten 2 temsilci daha eklendi. Resmi ilan ve reklam dağıtma tekeline sahip olan Basın İlan Kurumu, yeni dönemde iktidarı destekleyen gazeteleri zengin etme, muhalif gazeteleri ise cezalandırma aracına dönüştü.

Yalnızca 2020 yılında dağıtılan resmi ilan ve reklamların yüzde 78'i hükümet yanlısı gazetelere dağıtıldı. Yani BİK'ten bu gazetelere 141 milyon 932 bin TL kamu kaynağı aktarıldı. *Sözcü* ve *Cumhuriyet*'in aralarında bulunduğu 9 muhalif gazete ise resmi ilanların ancak yüzde 22'sini alabildi. Buna karşılık gazetelere verilen ilan kesme cezaları 2020'de yüzde 150 artış gösterdi. Ulusal gazetelere verilen cezaların yüzde 97'si *BirGün*, *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Korkusuz* ve *Sözcü*'ye kesildi.

BİK, 2019'da *Evrensel* gazetesinin ilan hakkını durdurdu. Bu tarihten itibaren ayrıca eleştirel haberleri nedeniyle *Evrensel*'e toplamda 180 gün ilan kesme cezası verildi. *Evrensel*'in ilan hakkı Ağustos 2022 tarihinde tümünden iptal edildi.

Basın Ahlak Esasları iktidara göre yenilendi

BİK Genel Kurulu, en son 1994'te belirlenen "Basın Ahlak Esasları"nı 28 yıl sonra 6 Temmuz 2022 tarihinde yeniden düzenledi. Resmi ilan ve reklamların dağıtılması ile basın kartı verilmesinin kriteri olan yeni Basın Ahlak Esasları'nda yapılan değişikliklerle muhalif basına yönelik yeni yaptırımların önü açıldı. Yeni Basın

Ahlak Esasları arasında “Toplumun temeli olan aile yapısını bozmaya yönelik ve ailenin korunmasına aykırı yayın yapılamaz” ve “Türk toplumunun ortak milli ve manevi değerlerini zayıflatmaya yönelik yayın yapılamaz” ilkeleri de eklendi. Ayrıca eski metinde yer almayan “Suçu ve suçluyu övecek, halkı kin veya düşmanlığa tahrik edecek yayın yapılamaz” ilkesi de Basın Ahlak Esasları'na girdi. “Terörü özendirecek yayın yapılamaz” maddesi ise “terör örgütleri, bunların üyeleri ve olaylar hakkında bilgi ve görsellere, bu örgütleri meşru gösterecek şekilde yer verilemez” şeklinde genişletildi. Böylece iktidarın istediği gibi aile haberi yapmayan, LGBTİ+ bireylerin haklarını savunan basın yayın organlarının resmi ilan ve reklamlarının kesilmesi ve basın kartlarının iptal edilmesi için hiçbir engel kalmadı.

Muhafif TV'leri susturma merkezi: RTÜK

Başkanlık sisteminde İletişim Başkanlığı'ndan sonra medya üzerinde “Demokles'in kılıcı” gibi sallanan ikinci kurum RTÜK oldu. RTÜK, televizyonlara, İletişim Başkanlığı ise daha çok gazetelere yönelik yaptırım kararlarıyla susturma, sindirme ve baskı aracı gibi çalıştı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın talimat ve telkinleri için “emir telakki eder, başımızın üstüne deriz” diyen Ebubekir Şahin'in başkanlığını yürüttüğü RTÜK, iktidar yanlısı yayın yapan televizyon kanallarına ceza vermekten kaçınırken, ibre sürekliliği muhafif medyaya döndü.

RTÜK Üyesi İlhan Taşcı'nın paylaştığı bilgilere göre, RTÜK 2021 yılında Halk TV, Tele 1, Fox TV, KRT ve Haber Türk kanallarına toplamda 71 ceza verdi. Bu cezaların parasal karşılığı 21 milyon 500 bin lira oldu. A Haber, Ülke TV, Kanal 7, TV-NET ve CNN Türk kanallarına ise yıl boyunca hiç ceza verilmedi. Taşcı, oluşan tabloyu “RTÜK'te 800 personel var. RTÜK sadece dört kanalı izliyor, mimlenmiş dört kanal var. FOX TV, HALK TV, KRT, TELE 1. Yani neredeyse 800 personelin tek görevi bu 4 kanalı izlemekmiş gibi” sözleriyle özetledi. 2022 yılında da benzer bir tablo ortaya çıktı.

1 Ocak-15 Eylül 2022 tarihleri arasında RTÜK; Halk TV'ye 14,

Tele1'e 11, KRT'ye 5, Fox TV'ye 4, Flash Haber'e 4 olmak üzere toplamda 11,5 milyon TL tutarında 38 ceza kesti. TGRT Haber, Beyaz TV 1 ve ATV'ye 1 olmak üzere 1,5 milyon TL tutarında sadece 3 ceza veren RTÜK, A Haber, Ülke TV, Kanal 7, TV-Net kanallarına ise 9 aylık süreç içerisinde hiç ceza kesmedi. Bu tarihler dışında RTÜK, 19 Ekim 2022'de ise Tele1'e üç gün yayın durdurma cezası verdi. Tele1'in bu karardan sonra 1 yıl içinde aynı ihlali tekrarlaması durumunda RTÜK, yayıncı kuruluşun lisansını iptal edebilecek. Bunun yanında RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin, sık sık orman yangınları, gıda fiyatları, "yabancı düşmanlığı" gibi birçok konuda da televizyon kanallarını uyaran açıklamalar yaptı.

Sosyal ağlar denetim altında

Yalnızca gazete ve televizyonlar değil; sosyal ağ sağlayıcıları da tehdit olarak görüldü. Sosyal medya kullanıcılarının serbestçe paylaşım yapmalarının önüne geçmek adına sosyal ağ sağlayıcılarının denetim altına alınmasına yönelik 2020'de yasal düzenleme yapıldı. Twitter, Facebook, Tiktok, Instagram gibi Türkiye'de erişimi günlük bir milyondan fazla olan sosyal ağlara Türkiye'de temsilcilik bulundurma zorunluluğu getirildi. Temsilcilik açmayan sosyal ağlara ise önce ağır para cezaları, reklam yasakları ve ardından ise kademeli olarak yüzde 90 oranında bant daraltma yaptırımı getirildi. Ayrıca kişilik haklarının ihlal edilmesi halinde erişimin engellenmesi kararının yanında içerik çıkarma kararı verilmesinin de önü açıldı. Erişim Sağlayıcıları Birliği tarafından ilgili içerik ve yer sağlayıcılar ile erişim sağlayıcıya gönderilen içeriğin çıkarılması veya erişimin engellenmesi kararının, en geç 4 saat içinde ilgili içerik ve yer sağlayıcılar ile erişim sağlayıcı tarafından yerine getirilmesi zorunlu tutuldu.

Sansür yasasının içerisine eklenen bir maddeyle sosyal ağların temsilcilerinin Türk vatandaşı olma ve Türkiye'de oturma şartı getirildi. Ayrıca sosyal medyada açılan başlık etiketleri ve öne çıkarılan içerikler eğer "suç" ise sosyal ağ sağlayıcıları BTK'nın uyarısı üzerine en geç 4 saat içinde bu içeriği kaldıracak, aksi durumda

bu içerikten doğrudan sorumlu olacak. BTK Başkanı, kanunda belirtilen yükümlülüklerini yerini getirmeyen sosyal ağ sağlayıcıya, bir önceki takvim yılındaki küresel cirosunun yüzde 3'üne kadar idari para cezası verebilecek.

Mesajlaşma uygulamaları da unutulmadı

Sansür yasasıyla Whatsapp, Telegram, Signal gibi anlık mesajlaşma uygulamalarının da kontrol altına alınmasına yönelik düzenleme yapıldı. Elektronik Haberleşme Kanunu'na, "şebekeler üstü hizmet" ve "şebekeler üstü hizmet sağlayıcı" kavramları eklendi. Bu uygulamalara Türkiye'de şirket kurma zorunluluğu getirildi. Sosyal ağ sağlayıcıları Türkiye'deki aktif bireysel ve kurumsal kullanıcı sayısını, sesli arama sayısı ve süresini, görüntülü görüşme sayısı ve süresini, anlık mesaj sayısını belirleyecek periyotlarla BTK'ye bildirmekle yükümlü oldu. Kanunda öngörülen yükümlülükleri yerine getirmeyen veya yetkilendirilmeksizin hizmet sunan şebekeler üstü hizmet sağlayıcılara 1 milyon TL'den 30 milyon TL'ye kadar idari para cezası verilebilecek. Yine internet trafiği, bant genişliğinin yüzde 95'ine kadar daraltılmasına karar verilebilecek.

İnternet yayınlarına RTÜK denetimi

Mart 2018'de TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilen bir torba yasasıyla birlikte internet yayınları da RTÜK denetimine sokuldu. RTÜK'ten lisans almayan internet yayıncılarının ise sulh ceza hâkimi kararıyla erişime engelleneceği hüküm altına alındı. Bu kapsamda 1 Ağustos 2019 tarihinde ise "Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik" çıkarıldı. Böylece, Netflix, BluTV ve Puhutv gibi dijital platformlar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) denetimi kapsamına girdi.

Lisans başvurusunda bulunmayan DW Türkçe ve Amerika'nın Sesi internet sitelerinin erişimi ise 30 Haziran 2022 tarihinde engellendi. Daha önce de 6 Mart 2020 tarihinde odatv.com adlı ha-

ber sitesine, "Libya'daki MİT şehidi" haberi nedeniyle erişim engeli getirilmişti. Bu engel kararına karşı yapılan itirazlar reddedildi. *Yeni Yaşam* gazetesi, Jinnews ve Mezopotamya Ajansı sitesi erişime engellenen haber kuruluşları oldu.

Sistematik polis engellemesi

Türkiye'de "tek adam" rejimi, etkisini kuşkusuz bütün kurumlarda fazlasıyla gösterdi. Özellikle AKP'nin Cumhuriyet İttifakı'ndaki ortağı MHP'nin de varlığının etkisi, iktidar politikalarına daha baskıcı bir anlayış şeklinde yansıdı. Başta İstanbul ve Ankara olmak üzere polis, sokakta görev yapan gazetecilerin görevini açıkça engelledi. Kalkanlarla engelleme, basın-yayın araçlarına el koyma, gözaltı uygulamaları yaygınlaştı.

Emniyet'in yasak genelgesi

Emniyet Genel Müdürlüğü, 27 Nisan 2021 tarihinde polisin görevini yaparken "ses ve görüntü kaydı alınması"nı yasaklayan genelge yayımladı. Emniyet Genel Müdürü Mehmet Aktaş imzalı genelgede "Personelimizin görevini ifa ederken bu tür ses ve görüntü alınmasına tevessül edecek davranışlara fırsat vermemeleri, eylemin veya durumun niteliğine göre kayıt yapan kişileri engellemeleri, kanuni şartlar oluştuğunda adli işlem yapmaları gerektiği hususlarında tüm personelimizin bilgilendirilmesini önemle rica ederim" ifadeleri kullanıldı.

Danıştay 10. Daire, Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın (TGS) ve Antalya Barosu gibi çeşitli kurumların açtığı dava sonucunda emniyet genelgesinin yürütmesini durdurdu. Kararın gerekçesinde, "Söz konusu genelge ile getirilen düzenlemelerin temel hak ve hürriyetlerden olan haberleşme hürriyeti ile basın hürriyetine yönelik kural ve sınırlamalar getirildiği anlaşılmıştır. Bu haliyle yasa organının tasarrufu niteliğindeki kanun yerine yürütme organına dahil emniyet genel müdürlüğü tarafından genelge niteliğinde bir düzenleme ile temel hak ve hürriyetlere sınırlama getirilmesinde Anayasa'ya uyarlılık bulunmamaktadır" denildi. Bu kitabın ya-

yımlandığı tarihte Danıştay, genelgenin iptali istemine ilişkin kararını ise henüz vermedi.

Emniyetin genelgesinin durdurulmasına karşın polisin, özellikle sokakta haber takibi yapan gazetecilere yönelik keyfi engelleme faaliyetleri durmadı. Örneğin İstanbul'daki Onur Yürüyüşü'nü takip etmek isteyen AFP muhabiri Bülent Kılıç, polisler tarafından gözaltına alındı.

Gazetecilere tutuklama ve hapis cezaları tam gaz sürdü

AKP iktidarının her döneminde Türkiye gazeteci tutuklamalarına tanıklık yaptı. Ergenekon, Odatv, KCK Basın gibi davalarda Gülen yapılanmasıyla birlikte gazetecileri yargılayan iktidar, OHAL döneminde de bu yöntemi kullanmayı sürdürdü. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından *Cumhuriyet* ve *Sözcü* gazetesi yazarlar ve yöneticilerine “örgüt adına suç işlemek” iddiasıyla dava açılmıştı. Başkanlık sistemi döneminde de benzer davalar devam etti. Bu dönemde de yüzlerce gazeteci yargılandı, tutuklandı. Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın 3 Mayıs 2022'de açıkladığı 2021-2022 Basın Özgürlüğü Raporu'nda 60 gazeteciye soruşturma açıldığı, 128 davada 273 gazetecinin yargılandığı ve toplamda 75 yıl 5 ay 26 gün hapis cezası aldıklarına dikkat çekildi.

Bunları tek tek saymak imkânsız. Yalnızca birkaç örnek vermek bile bu dönemi anlamaya yeterli. “Libya'daki MİT şehidi” haberi nedeniyle dönemin Odatv genel yayın yönetmeni Barış Pehlivan, Odatv Sorumlu Haber Müdürü Barış Terkoğlu, Odatv muhabiri Hülya Kılınç, *Yeniçağ* yazarı Murat Ağirel, *Yeni Yaşam* gazetesi genel yayın yönetmeni Mehmet Ferhat Çelik ile *Yeni Yaşam* gazetesi Yazı İşleri Müdürü Aydın Keser Mart 2020'de tutuklandı. Bir süre sonra gazeteciler tahliye edilirken İstanbul 34. Ağır Ceza Mahkemesi, Aydın Keser, Ferhat Çelik ve Murat Ağirel'e “istihbarat faaliyeti ile ilgili bilgi ve belgeleri ifşa etmek”ten ayrı ayrı 4 yıl 8 ay 17 gün ve Barış Pehlivan ile Hülya Kılınç'a yine ayrı ayrı 3 yıl 9 ay hapis cezası verdi. İstinaf da bu kararı onadı.

Benzer bir dava Ankara'da açıldı. Dönemin Odatv Ankara Haber Müdürü Müyesser Yıldız, Haziran 2020'de TSK'nın Libya ve Suriye'deki faaliyetlerini haber yaptığı gerekçesiyle "casusluk" iddiasıyla gözaltına alındı ve tutuklandı. Aynı operasyonda, Tele1 Ankara Temsilcisi İsmail Dükel de gözaltına alındı. 9 Kasım 2020'deki duruşmada Müyesser Yıldız'ı tahliye eden mahkeme, bir sonraki duruşmada ise "Devletin güvenliği bakımından gizli kalması gereken bilgileri açıklama" suçundan Yıldız'a 3 yıl 7 ay 10 gün, Dükel'e 1 yıl 15 gün hapis cezası verdi.

Kürt gazetecilere yönelik tutuklamalar hız kesmedi

Tutuklama furyası, elbette Kürt basınını da es geçmedi. Diyarbakır'da 8 Haziran 2022 tarihinde aralarında Jinnews, Mezopotamya Ajansı ve *Xwebûn* gazetesinde çalışan gazetecilerin bulunduğu 22 kişi gözaltına alındı. Bu gazetecilerden 16'sı "terör örgütüne üye olmak" iddiasıyla tutuklandı. Tutuklanan gazetecilerin isimleri şöyleydi: Mezopotamya Haber Ajansı (MA) editörü Aziz Oruç, JinNews Haber Müdürü Safiye Alağaç, Dicle Fırat Gazeteciler Derneği (DFGD) Eşbaşkanı Serdar Altan, *Xwebûn* gazetesini Yazı İşleri Müdürü Mehmet Ali Ertaş ile gazeteciler Ömer Çelik, Neşe Toprak, Mehmet Şahin, Zeynel Abidin Bulut, Elif Üngör, Remziye Temel, Suat Doğanhan, Lezgin Akdeniz, İbrahim Koyuncu, Abdurrahman Öncü, Ramazan Geciken ve Mazlum Güler.

Benzer bir operasyon 25 Ekim 2022'de Ankara'da yapıldı. Gözaltına alınan 11 gazeteciden 9'u tutuklandı. Tutuklanan isimler Mezopotamya Ajansı (MA) Yazı İşleri Müdürü Diren Yurtsever, MA Muhabirleri Berivan Altan, Deniz Nazlım, Selman Güzelyüz, Hakan Yalçın, Ceylan Şahinli, Emrullah Acar, Jinnews muhabirleri Habibe Eren ile Öznur Değer oldu.

Van'da askerlerce gözaltına alınarak helikopterden atıldıkları ve işkenceye uğradıkları iddia edilen Servet Turgut ve Osman Şiban'ın haberini yaptığı için gazeteciler Adnan Bilen, Cemil Uğur, Şehriban Abi ve Nazan Sala tutuklandı. Uzun süre tutuklu yargılanan gazetecilerden üçü dava sonunda beraat etti, propaganda

suçundan 1 yıl 3 ay hapse mahkûm edilen Nazan Sala'nın cezası ertelendi.

İfade özgürlüğüne tutuklama

Başkanlık sisteminde medyanın yanı sıra ifade özgürlüğü alanında da olumsuz gelişmeler yaşandı. Gazeteci yazar Sedef Kabaş, bir atasözünü kullanması nedeniyle Cumhurbaşkanı'na hakaret suçundan 22 Ocak 2022 tarihinde tutuklandı. Bu tutuklanma öncesinde başta İletişim Başkanı Fahrettin Altun, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu olmak üzere iktidar temsilcileri Kabaş'ı hedef gösterdi. 11 Mart 2022'de ilk duruşmaya çıkan Kabaş'a 2 yıl 4 ay hapis cezası verildi ve ardından tahliyesine hükmedildi.

Sanatçılar da özel olarak hedef alınan meslek gruplarının başında geldi. Şarkıcı Gülşen Bayraktar Çolakoğlu, İstanbul'da bir konser sırasında İmam Hatip okullarıyla ilgili yaptığı bir espri nedeniyle "halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşışılama" suçundan 26 Ağustos 2022 tarihinde tutuklandı. Gülşen, ifadesinde "İmam hatipte okumuş daha önce kendisi, sapıklığı oradan geliyor" şeklindeki espriyi orkestrasında "imam" lakaplı bir arkadaşına yaptığını söyledi. 3 gün cezaevinde kalan Gülşen, itiraz üzerine ev hapsine alındı. İstanbul 11. Asliye Ceza Mahkemesi, iddianameyi kabul etmesiyle birlikte ev hapsi kararını da kaldırdı.

Sanatçı Sezen Aksu, 2017 yılında çıkardığı "Şahane Bir Şey Yaşamak" şarkısındaki Âdem ve Havva'ya yönelik ifadeler nedeniyle 22 Ocak 2022 yılında hedef gösterildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Sezen Aksu'ya "Hakaretlerin bini bir para. Bütün bunların karşısında dimdik duracak olanlar sizlersiniz. Hz. Âdem efendimize kimsenin dili uzanamaz. O uzanan dilleri yeri geldiğinde koparmak bizim görevimizdir. Havva validemize kimsenin dili uzanamaz. Onlara da had bildirmek bizim görevimizdir" dedi. Paramiliter yapı benzeri şekilde teşkilatlanan Milli Beka Hareketi üyeleri, gece yarısı iktidarın gözetimi altında Sezen Aksu'nun evinin önünde "eylem" yaptı.

Konserler yasaklandı

Özellikle 2022 yılına konser yasakları damgasını vurdu. En az 15 konser, “huzur ortamı ile kamu düzeni ve kamu güvenliğinin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi, başkalarının hak ve özgürlüklerinin, genel asayişin korunması ile şiddet olaylarının yaygınlaşmasının önlenmesi” gibi soyut gerekçelerle yasaklandı. Bunlar arasında Eskişehir’deki Anadolufest, ODTÜ’deki Bahar Şenliği, Tunceli’deki Munzur Kültür ve Doğa Festivali, Zeytinli Rock Festivali, MilyonFest; Aynur Doğan, Apolos Lermi, Niyazi Koyuncu konserleri başı çekti. Müdafaa-i İslam Hareketi adlı gerici oluşum, bu konserlerin kendilerinin valilik veya kaymakamlıklara yaptıkları başvurular sonunda iptal edildiğini öne sürdü. Sanatçıların ifade özgürlüğünün sistematik şekilde engellenmesinin en somut örneği bu dönemde yaşandı.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu’na İstanbul seçimlerinin iptal edilmesi tartışmasında YSK üyelerine “ahmak” dediği iddiasıyla hakaret suçundan dava açıldı ve siyasi yasak istendi. İstanbul Anadolu 7. Asliye Ceza Mahkemesi, 14 Aralık 2022’de İstanbul Ekrem İmamoğlu’na YSK üyelerine hakaret ettiği gerekçesiyle 2 yıl 7 ay 15 gün hapis cezası verdi.

İstanbul Sözleşmesi’nden 19 Mart 2021’de çıkılmasının ardından LGBTİ+’lara yönelik nefret söylemlerinde artış yaşandı. “Onur Haftası” kapsamında İstanbul Taksim’de yürüyüş yapmak isteyen LGBTİ+ bireylere valilik izin vermedi. Polis, yürümek isteyenlere müdahale etti.

İfade özgürlüğünün nasıl kısıtlandığının bir diğer örneği Cumhurbaşkanı’na hakaret verilerine yansdı. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçilmesiyle birlikte Türk Ceza Kanunu’nun 299. maddesinde düzenlenen Cumhurbaşkanı’na hakaret suçundan açılan dava ve soruşturmalarda ciddi artış yaşandı. 2018’den bu yana (2022 hariç), son dört yılda Cumhurbaşkanı’na hakaret suçundan 127 bin 451 soruşturma açıldı. Bu dönemde açılan dava sayısı ise 33 bin 209 oldu. Son sekiz yılda verilen mahkûmiyet kararı ise 16 bin 993’e çıktı. 28 Ağustos 2014’te ilk kez Cumhur-

başkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan döneminde açılan dava sayısı 38 bin 581 oldu.

AİHM kararları uygulanmıyor: Kavala ve Demirtaş

Yine içinde ifade özgürlüğü ihlali olan siyasi davalar da başkanlık döneminin ön plana çıkan baskıcı unsurları oldu. OHAL döneminde tutuklanan insan hakları aktivisti Osman Kavala ve eski HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş hakkında yeni davalar açıldı. AİHM, siyasi olduğunu belirttiği bu tutuklamalara ilişkin ihlal kararı verdi ve Kavala ve Demirtaş'ın serbest bırakılmasını istedi. Ancak Demirtaş ve Kavala, yedekte bekletilen yeni soruşturmalar kapsamında yeniden tutuklanarak AİHM kararları etkisiz kılındı. Bunun yanı sıra beraatle sonuçlanan Gezi davasında Yargıtay'ın verdiği bozma kararının ardından mahkûmiyet kararları çıktı. Gezi eylemlerinde hükümeti devirmeye teşebbüsle suçlanan Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Ali Hakan Altınay, Mine Özerden, Tayfun Kahraman, Yiğit Ali Ekmekçi ve Can Atalay hakkında 18 yıl hapis cezası verildi ve tutuklanmalarına hükmedildi. Osman Kavala ise ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı.

Özetle; Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde gazete, televizyon ve internet siteleri ile sosyal ağların denetim altına alınmasına yönelik kurumsal sansür mekanizmaları tamamlandı. Bunun yanı sıra sansür aygıtlarının rahat çalışması için gerekli yasal alt yapılar da hazırlandı. İletişim Başkanlığı, RTÜK, Basın İlan Kurumu, BTK, yargı, Emniyet, bu dönemde başta gazeteciler olmak üzere toplumun düşünen, sorgulayan, eleştiren toplumsal muhalefeti susturma ve cezalandırma aracı oldu. 2023 seçimlerine gidilirken, bu baskıların daha da artması kaçınılmaz.

Sonuç olarak, Türkiye OHAL sürecinde geçtiği başkanlık sisteminde çıkarılan yasa, kararname, yönetmelik ve genelgelerle basın ve ifade özgürlüğünün kısıtlandığı, medyada sansür ve otosansür mekanizmalarının kurulduğu bir döneme tanıklık etti. Gazete ve televizyonlardan sosyal ağlara, dijital platformlardan internet haber sitelerine kadar yurttaşların düşüncelerini ifade ettiği, bilgi

edindiği tüm ortamlar bu sansür mekanizmasının denetimi altına girdi. Elbette “sansür dönemi” dediğimiz bu süreçte başta gazeteciler olmak üzere toplumun aydınları susmayacak. Cesaretle gerçekleri dile getirmeyi, iktidarı eleştirmeyi –bedelini de göze alarak– sürdürecektir. Katledilen gazeteci yazar Uğur Mumcu'nun dediği gibi, “... gerektiğinde hükümetlere ve güç odaklarına karşı savaşmayı göze alan insan, gazetecidir.”

BİA Manifest / Ağustos 2019

Basın Kartını Devletin Vermesi

Kabul Edilemez

Basın kartı, habere erişimde, haberi yapmada, haber ortamlarına girmede mesleki kimliğin gerekli olduğu her ortamda gazeteci için olmazsa olmazdır. Basın kartı, taşıyanın gazeteci olduğu ve habercilik yaptığı anlamına gelir. Bir tür haberci pasaportu olarak da kabul edilir. Çünkü haber için bütün kapıları açabildiği düşünülür. Kartsız haber yapmak pek kolay değildir. Çatışma bölgeleri dahil her tür riskli ortamlarda bulunabilen gazeteci için kart aynı zamanda koruyucudur.

Basın kartı taşıyan gazetecilere ülkelere göre değişen bazı avantajlar da tanınıyor. Ücretsiz ulaşım, haberleşme, müzelere ücretsiz giriş, çeşitli alanlarda indirimler ve öncelikler gibi.

Basın kartı derken çalışılan kurumun verdiği “tanıtım kartı” dışı bir karttan söz etmiş oluyoruz. Oysa, kurumun verdiği kart da pekâlâ basın kartı işlevi görebilir.

Dünyada kartı kim verir?

Dünyada genelde basın kartını sendikalar veriyor. Gazeteciler dünyanın hemen her yerinde “devletin gazetecisi” olmaya karşı çıkıyor. Çünkü devletler basın kartını “verme hakkı”nı ellerine geçirince öncelikle “kartı vermeme hakkı”nı kullanmaktan yanalar. Zaten amaç da bu; kestirmeden araştırdırılan basın kartıyla habere müdahale edebilmek, sansür ve oto-sansürü kullanımda tutmak.

İngiltere, Finlandiya, İtalya, Hırvatistan, Hollanda, Norveç, İsveç, Avusturya basın kartının sendikalarca verildiği ülkeler arasın-

da yer alıyor. Almanya’da basın kartı dağıtan tek bir merkez yok. Çin’de basın kartını devlet veriyor. Gazeteciler kartın verilmesinde gecikme ve iptaller yaşıyor, kara listeye alınabiliyor, yargılanıyor, hapse atılıyor.

Türkiye’de

Türkiye’de basın kartını Başbakanlığa bağlı Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü yani devlet veriyordu. 2018 sonrası (turkuaz) basın kartlarını Cumhurbaşkanlığı’na bağlı İletişim Başkanlığı yani yine devlet veriyor.

Talep ediyoruz

- * Basın kartını devletin vermesi kabul edilemez; gazeteci devlet görevlisi değildir, habercilik her türlü iktidar odağından bağımsız olmak durumundadır.
- * Basın kartını gazeteci örgütlerinin oluşturduğu özerk bir “Düzenleyici Kurul” vermelidir
- * Düzenleyici Kurul basın kartıyla ilgili her türlü ayrıntıyı belirlemeyi ve yürütmeyi üstlenir.
- * Basın kartı haber ortamında çalışanlara verilir; yazılı, işitsel, görsel, elektronik ortamlarda çalışıyor-çalışmıyor ayırımı yapılamaz.
- * Çalışmakta olan gazetecinin basın kartı hiçbir koşulda iptal edilemez.

Medya Gözlem'den

Erol Önderoğlu

2020

2020, Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ni hukuk devleti, basın ve ifade özgürlüğü gibi dilinden düşürmediği temel insan haklarına yönelik reformlarda ikna edemediği bir yıl oldu.

2020'de 23 gazeteci, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) "hakaret", "rgt yeliği", "rgte ye olmadan yardım" veya "casusluk" gibi maddeleri, Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) "terör rgt propagandası" düzenlemesi ve MİT Kanunu ve Askeri Ceza Kanunu uyarınca toplam 103 yıl 3 gün hapis cezasına mahkûm edildi. 2020'de en az 48 gazeteci gözaltına alındı, altısı ifade vermeye zorlandı. 17 medya temsilcisinin gözaltına alınmasında Pazarkule'de Türkiye'nin Avrupa'ya geçmeleri için serbest bıraktığı mültecileri görüntülemeleri gerekçe gösterilirken, 12 medya alışanı Covid-19 salgınına dair ilk vakaları gündeme getirirken gözaltına alındı.

63 gazeteci, "Cumhurbaşkanı'na hakaret" başlıklı Ceza Kanunu'nun 299. maddesi nedeniyle hapis, ertelemeli hapis ve para cezasına mahkûm edildi.

Bu yıl en az 18 gazeteci saldırıya uğradı, yedisi tehdit edildi. Barış Pehlivan cezaevi girişinde, Ulvi Tanrıverdi sokakta darp edilirken, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu yazılarına öfkelendiği gazetecileri "korumasız" bıraktı. Yıl içinde yaşanan saldırılardan 14' yerel habercileri, ikisi de yerel medya kuruluşlarını hedef aldı. 2020'de toplam 215 gazeteci ve medya çalışanının işine, iktidar çevresinden gelen baskıların yanı sıra yayın anlaşmazlığı nedeniyle son verildi.

Anayasa Mahkemesi (AYM), yıl boyunca beş gazeteci ve iki yayının kuruluşunun “ifade özgürlüğü” başvurusunda toplam 66 bin 905 TL tazminata hükmetti. AYM, son beş yılda 32 gazeteci ve beş medya kuruluşunun başvurusunda devleti 303 bin 487 TL tazminat ödemeye mahkûm etmiş oldu. AİHM, gazeteci haklarını hiçe saydığı gerekçesiyle Türkiye’yi 2020’de toplam 144 bin avro (yaklaşık 1 milyon 397 bin 200 TL) tazminata mahkûm etti.

2020’de internet ortamında yolsuzluk, kayırmacılık, usulsüzlük, uyuşturucu ticareti, cinsel istismar, kadrolaşma gibi konularda çıkan en az 1358 haber, Sulh Ceza Hâkimliği kararıyla erişime engellendi. Bir yayın yasağının yaşandığı bu yıl da 24 haber sitesine erişim engeli getirildi. 150 kadar uluslararası medya temsilcisinin basın kartının yenilenmediği bu dönemde, en az 27 gazetecinin de basın kartı iptal edildi.

Basın İlan Kurumu (BİK) 2020’de eleştirel yayınlarından dolayı *Sözcü*, *Evrensel*, *BirGün*, *Cumhuriyet* ve *Korkusuz* gazetelerine toplam 276 gün ilan kesme cezası verdi. *Evrensel*, 114 gün ile en uzun süreyle resmi ilandan mahrum edilen gazete oldu. Vergi müfettişleri, Google reklam ödemelerine karşılık faturanın bir ay gecikmeyle kesilmesi ve Nihat Genç’in mahkûm olduğu tazminatı ödedikleri gerekçesiyle Odatv sitesine toplam 371 bin TL ceza kesti.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), bu yıl ezici çoğunluğu televizyon kuruluşları olmak üzere görsel ve işitsel medyaya 297 para cezası, 70 program ve yayın durdurma cezası verdi. RTÜK’ün yayın kuruluşlarına verdiği cezaların toplamı 19 milyon 63 bin 835 TL’yi buldu.

2018’de Suudi Arabistan’ın İstanbul Başkonsolosluğu’nda öldürülen *Washington Post* gazetesi yazarı Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı’nın davası, İstanbul’da devam ediyor. Buna karşılık, 14 yıllık Hrant Dink cinayeti davası, Dink’i tehdit eden aşırı milliyetçi gruplar ve MiT görevlilerine dokunulmadan hızla bitirilmek isteniyor. Dink gibi, 28 yıllık Musa Anter cinayeti davası da ağır aksak sürüyor. Ahmet Şık’ı “İmamın Ordusu” taslak kitabı nedeniyle tutuklayan yedi hâkim ve savcı, Yargıtay’da “görevi kötüye kullan-

mak” ve “hürriyeti kısıtlamak”tan halen yargılanıyor.

51 yıllık gazeteci Aydın Engin hiçbir gerekçe gösterilmeden kendisine verilmeyen sürekli basın kartı için Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı’nı dava etti.

Tutuklandığı gün Silivri Cezaevi girişinde bir hapishane görevlisinin darp ettiği gazeteci Barış Pehlivan, başvurusuna Adalet Bakanlığı’nın vereceği kararı bekliyor.

2021

İktidar bu yıl, 2023 seçimleri öncesinde, tarafsız olması beklenen Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Basın İlan Kurumu (BİK), Basın Kartı Komisyonu ve Sulh Ceza Hâkimlikleri gibi kurumları, eleştirel, araştıran, sorgulayan gazetecileri ve medya kuruluşlarını dize getirmek için seferber etti.

2021’de 35 gazeteci, Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) “hakaret”, “Cumhurbaşkanına hakaret”, “örgüt üyeliği”, “örgüte bilerek yardım”, “gizli belge temin ve açıklama” veya “casusluk” gibi suçlamaları, Terörle Mücadele Kanunu’nun (TMK) “terör örgütü propagandası” vb. düzenlemeleri uyarınca toplam 92 yıl 6 ay 24 gün hapis cezasına mahkûm edildi. 2021’de en az 41 gazeteci gözaltına alındı. Altısı “Cumhurbaşkanı’na hakaret”ten olmak üzere, toplam 64 gazeteci, TMK ve TCK, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kapsamında yargılandıkları davalarda beraat etti.

AKP Genel Başkanı Erdoğan’ın Cumhurbaşkanı seçildiği Ağustos 2014’ten 1 Ocak 2022’ye kadar en az 70 gazeteci, “Cumhurbaşkanı’na hakaret” başlıklı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 299. maddesi gerekçesiyle hapis, ertelemeli hapis ve para cezasına mahkûm edildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın şikâyetçi olduğu yedi gazeteci, toplam 8 yıl 10 ay 27 gün hapis cezası aldı.

2021’de en az 56 medya temsilcisi görev başında saldırıya uğrarken, medya çalışanlarından Bursa’da yaşayan radyocu Hazım Özsu, yorumlarını beğenmeyen bir dinleyicisi tarafından evinin girişinde öldürüldü. Kasım’da Danıştay tarafından yürürlüğü dur-

durulana dek polis müdahalelerinin görüntülenmesine yasak getiren “Ses ve Görüntü Kaydı Alınması Genelgesi”, medya temsilcilerinin keyfi şekilde engellenmesi, gözaltına alınması veya saldırıya uğramasına zemin oluşturdu.

2021’de toplam 79 gazeteci, programcı ve medya çalışanınin işine özellikle *Cumhuriyet*, *GazeteDuvar*, Halk TV ve Haber Global gibi işyerlerinde yaşanan krizlerin yanı sıra çeşitli yayın anlaşmazlıkları nedeniyle son verildi veya bu kişiler istifaya zorlandı.

2021’de İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ve MHP lideri Devlet Bahçeli’nin hedefi olan Anayasa Mahkemesi (AYM), dokuz gazeteci ve üç medya kuruluşunun yaptığı başvurularda devleti, tazminat ve mahkeme gideri dahil, toplam 139 bin 225 TL ödemeye mahkûm etti. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), gazeteci haklarını hiçe saydığı gerekçesiyle Türkiye’yi 2021’de toplam 114 bin 440 avro (1 milyon 192 bin 250 TL) tazminata mahkûm etti. Tazminatın ağırlığında, darbe girişiminden sonra sekiz gazetecinin dayanaksız tutuklanmasına yönelik ihlal kararları etkili oldu.

Anayasa Mahkemesi’nin ihlal kararından sonra bianet.org eski muhabiri Beyza Kural’a şiddet uygulayan üç polisin yargılanması, Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarına rağmen Mehmet Altan’ı tahliye etmeyen hâkimlerin Yargıtay’da yargılanması, yine Ahmet Şık’ı “İmamın Ordusu” taslak kitabından keyfi şekilde tutuklayan hâkimlerin Yargıtay’da yargılanması, Ankara’da 10 ayrı olayda gazetecilerin görevini yapmasını engelleyen polisler hakkında verilen takipsizlik kararının kaldırılması, *Yeni Çağ* gazetesi köşe yazarı Yavuz Selim Demirağ’a saldıranların dosyasının Ağır Ceza Mahkemesi’ne taşınması, 2021’in umut verici gelişmeleri oldu.

AKP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sosyal medyayı “dijital faşizm” sözüyle hedef aldığı, diğer iktidar temsilcilerinin de “yabancı fondan yararlanan medya kuruluşları”nı tehdit ettiği 2021 boyunca, internet haber mecralarında yayınlanan 975 habere, Sulh Ceza Hâkimlikleri ya da Erişim Sağlayıcıları Birliği kararıyla erişim engeli getirildi.

CHP’li Bülent Tezcan, Basın İlan Kurumu’nun (BİK) resmi ilan ve reklam kesme yetkisinin kaldırılması için 13 Ekim 2021’de ya-

sa teklifi verdi. Kurum, yüzde 90'ını iktidarın kontrol ettiği ulusal medya kuruluşlarından olmayanlara acııyor.

RTÜK, 2021'de televizyon kanalları başta olmak üzere görsel ve işitsel medyaya 158 para cezası, 48 program ve yayın durdurma cezası verdi. RTÜK'ün verdiği cezaların toplamıysa 31 milyon 629 bin 996 TL'yi buldu.

Devletin "Susurluk Raporu"nda itiraf ettiği, iktidarın da iyi niyet adımı olarak Barış Süreci'nde son anda zamanaşımından kurtardığı gazeteci ve aydın Musa Anter Cinayeti davası, "30 yıllık azami dava süresi" nedeniyle zamanaşımı tehlikesiyle karşı karşıya.

2022

BİA Medya Gözlem Raporu'na göre, 2022'de 200'ü aşkın medya temsilcisi, Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu'na muhalefet suçlamasıyla, keyfi kovuşturmalarla karşı karşıya kaldı.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Basın İlan Kurumu (BİK) ve Basın Kartları Komisyonu gibi öz denetleyici kurumlar, var gücüyle medyaya tek sesliliği empoze etmeye çalıştı.

Tutuklu iş insanı Osman Kavala'yı tahliye etmediği için, Avrupa Konseyi'nin ihlal prosedürüne tabi tuttuğu Türkiye, 2022 yılında 180 ülkeli Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 149. sırada yer aldı. Türkiye bir adım daha atarak "dezenformasyon" adına internet haberciliğini yakın markaja aldı.

Öz denetleyici değil, hizaya getirici kurullar

CHP kontenjanından seçilen üye İlhan Taşçı'nın sağladığı bilgiye göre, RTÜK 2022 yılında, Halk TV'yi 23, Tele1'i 16, KRT TV'yi 6, Fox TV'yi 4, Flash TV'yi 4 defa olmak üzere toplam 54 kez cezalandırırken TGRT'ye 2, Beyaz TV'ye 1, ATV'ye 1 defa ceza verdi. A Haber, Ülke TV, Kanal 7, TV Net ve TV 24 ise yılı ceza almadan kapadı.

İktidarın sopası haline gelen Cumhurbaşkanlık İletişim Başkanlığı, birçok gazeteci (Aydın Engin, Nadire Mater, Mustafa Sönmez, Birkan Bulut, Berkant Gültekin, Kazım Güleçyüz, vs.) uğradıkları “basın kartı” haksızlığını yargı da tescil ettiği halde hukuk-suzluğu sürdürdü; BİK de, eleştirel gazetelerin, editoryal çizgilerine müdahale ederek resmi ilandan mahrum bırakmayı sürdürdü.

Türkiye, “en çok gazeteci tutuklayanlar”dan

Türkiye, 2016 darbe girişiminden sonra “en çok gazeteci tutuklayan” ülkeler kategorisine geri döndü. Geçen yıl en az 31 gazeteci ve medya temsilcisi tutuklanırken Haziran’da Diyarbakır, Ekim’de ise Ankara’da yürütülen soruşturmalarda toplam 25 Kürt medya temsilcisinin “örgüt üyeliği”nden hapsedilmesi ve yedi aydır iddianame yazılmaması, kitlesel gazeteci tutuklamada karanlık günlere geri dönüşü işaretledi.

2022’de 28 haberciye ceza, 20’sine beraat

2022’de yayımlanan dört ayrı BİA Medya Gözlem Raporu, en az 28 gazetecinin (Şahin Alpay, Mümtaz’er Türköne, Ali Bulaç, Ahmet Turan Alkan, Hayri Demir, Serkan Ozan, Olcay Büyükaş Akça, Ozan Yurtoğlu, Hazal Ocak, Mehmet Emin Kurnaz, Sabahattin Önkibar, Faruk Eren, Furkan Karabay, Sedef Kabaş, Mehmet Kızmaz, Abdurrahman Gök, Eren Keskin, Reyhan Çapan, İsmail Saymaz, Uğur Dünder, Ahmet Kandal, Ahmet Altan, Yasemin Çongar, Yıldırım Oğur, Mehmet Baransu, Durket Süren, İsmail Arı, Fuat Uğur) toplam 50 yıl ve 6 ay hapis ile 294 bin 350 TL de adli para veya tazminat cezasına mahkûm edildiğine işaret ediyor. 2021 yılında mahkûm edilen gazetecilerin sayısı 35, toplam mahkûmiyet süresi ise 92 yıldır.

Geçen yıl 20 gazetecinin de (Çağrı Sarı, Arif Koşar, Doğan Akın, Barış Barıştıran, Uğur Dünder, Zübeyde Sarı, Görkem Kınacı, Uğur Şahin, Uğur Koç, Hayri Tunç, Velat Öztekin, Ali Ergin Demirhan, Alican Uludağ, Onur Öncü, Kerim Karakaya, Fercan Yalınkılıç, Mustafa Sönmez, Merdan Yanardağ, Sedef Kabaş, Orhan

Kalkan) “örgüt propagandası”, “Cumhurbaşkanı’na hakaret”, “hakaret”, “devlet kurumlarını aşağılama”, “BDDK Kanunu’na muhalefet” gibi çok çeşitli suçlamalardan aklanmaları gündeme geldi. Bu sayı, 2021 yılında 64’tü.

Cumhurbaşkanı’na hakaret: Yedi yılda 73 gazeteci mahkûm

Türkiye’de yerel mahkemeler, “Cumhurbaşkanına hakaret” maddesinin yürürlükten kaldırılmasına dair Venedik Komisyonu tavsiyesi ve AiHM’in Ekim 2021’de Vedat Şorli davasında verdiği mahkûmiyet kararına rağmen Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 299. maddesiyle ilgili yargılamaları sürdürdü.

Geçen yıl, Sedef Kabaş, Sabahattin Önkibar ve Mehmet Emin Kurnaz’a verilen cezayla birlikte, Erdoğan’ın Cumhurbaşkanı seçildiği Ağustos 2014’ten bu yana mahkûm olan gazetecilerin sayısı 73’ü buldu. Son üç aylık dönemde, TCK 299. maddenin yeni sanıkları Levent Gültekin ve Mustafa Sönmez oldu.

Toplumsal gösterileri izleyen 40 gazeteci gözaltına alındı

Anayasa Mahkemesi’nin keyfi gözaltı ve şiddeti mahkûm eden Beyza Kural, Gökhan Biçici ve Erdal İmrek kararlarına ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 27 Nisan 2021 tarihli “Ses ve Görüntü Kaydı Alınması Genelgesi” iptal edilmesine rağmen emniyet güçlerinin özellikle toplumsal eylemlerde görev yapan habercileri hedef alan keyfi müdahaleleri son bulmadı.

AFP foto-muhabiri Bülent Kılıç, İstanbul’daki LGBTİ+ eylemini izlerken iki yıl üst üste şiddet uygulanarak gözaltına alındı. 2022 yılında, 23’ü toplumsal eylem izleme uğraşı içerisinde olan toplam 40 medya temsilcisi gözaltına alındı.

55 şiddetten 30’u polis kaynaklı

2022 yılında siyasi parti bağlantılı saldırılar ile güvenlik kuvvetlerinin keyfi şiddeti medya temsilcilerinin güvenliği üzerinde tehdit oluşturdu: Geçen yıl fiziki saldırıya uğrayan 55 medya temsilci-

sinden 30'u, başta eylem alanlarında olmak üzere emniyet güçlerinin hedefi oldu. Haberciler ve meslek örgütleri, sorumluların yargılanması karşısındaki cezasızlık kültürü ve idari engelleri aşmak için kayda değer bir mücadele yürüttü.

Konya'da, gazeteci Umur Yayırcı ve Özcan Saraç'ın, Ereğli Ülkü Ocakları Başkanı'nın da aralarında bulunduğu 10-15 kişilik bir grubun saldırısına uğraması, 2019 Yerel Seçimler sonrası özellikle "Cumhur İttifakı"nı eleştiren ulusal ve yerel medyadan gazetecilerin karşılaştığı şiddet sarmalını akla getirdi.

Siyasi cinayetlerde "cezasızlık" kural

2021 yılında Bursa'da, Rahmet FM çalışanı Hazım Özsü'nün dinleyicisi tarafından öldürülmesinin ardından, 19 Şubat'ta *Kocaeli Ses* gazetesi sahibi Güngör Arslan ofisinde öldürüldü.

Suudi Arabistan'ın İstanbul Konsolosluk'unda öldürülen Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın dosyası "yargı işbirliği" adı altında bu ülkeye teslim edilirken, 30 yıllık Musa Anter cinayetinde dosya zamanaşımı gerekçesiyle kapatıldı. Türkiye, "politik özü azaldıkça" cinayet davalarında hızla adalet yolunda yol alabileceğini, Bursa'da 2021'de evinin önünde öldürülen Rahmet FM çalışanı Hazım Özsü ve sahibi olduğu *Kocaeli Ses* gazetesinde öldürülen Güngör Arslan ile ilgili yargılamalarda gösterdi.

Buna karşın, Uğur Mumcu cinayetinde 30 yıldır "bulunamayan" bombacı halen "kaçak" sayılabildi. Ayrıca, gazeteci Levent Gültekin'e sokakta saldıran politik grup ile gazeteci Beyza Kural'ı gözaltına almak için ters kelepçe takan polisler para cezasıyla kurtuldu. Diğer yandan, medya temsilcilerinin, İstanbul Onur Yürüyüşü ve Gezi Parkı eylemleri anmasında, son iki yılda uğradığı polis şiddetinin cezalandırılması için yargı önünde muazzam bir mücadele de gözlendi.

550 online habere sansür, "kişilik hakları" bahane

2022 yılında Sulh Ceza Hakimlikleri veya Erişim Sağlayıcıları Birliği; kamuoyunda ses getiren yolsuzluk, rüşvet, kayırmacılık iddia-

larını gündemden çıkarmak için en az 550 online haber ve gazetecilik içeriğine (Barış Pehlivan, Murat Ağirel, Barış Terkoğlu, Can Dündar, Bülent Mumay, Erk Acarer vs.) erişim engeli getirdi. Erişim engellemelerine “kişilik hakları” gerekçe oluşturdu.

Son yıllarda uluslararası sosyal medya platformlarına Türkiye’de temsilci atanması ve düzenli yayın yapanların RTÜK denetimine sokulmasına ilişkin süreç, RTÜK’ün 72 saatlik süre sonunda Deutsche Welle Türkçe ve Amerika’nın Sesi (VOA) Türkçe sitelerine erişim engeli getirmesi ile sonuçlandı

AYM başvuruları hızla artıyor

Anayasa Mahkemesi (AYM), bireysel başvuruları karara bağlama da hız kestiye de internet haber sitelerine sansür, Basın İlan Kurumu’nun keyfi ilan mahrumiyet cezaları ve “hükümün açıklanmasının geriye bırakılması” gibi dosyalarda önemli kararlara imza attı. Kararlarını “örnek almadığı” gerekçesiyle yargıya, “sorun çözücü düzenlemelere gitmediği” için de TBMM’ye mesajlarını artıran AYM, geçen yıl *Kayseri Yeni Gün* gazetesi ve *Adıyaman Gerger Fırat* yerel gazetelerinin başvuruları sonucunda idareyi 96 bin 965 TL tazminata hükmetti.

Son aylarda başvuru yoğunluğundan şikâyet eden ve yargıya “pilot kararları uygulayın” mesajı veren AYM, 2020 yılında beş gazeteci ve iki medya kuruluşunun başvurusunda idareyi 66 bin 905 TL’ye mahkûm etmiş, 2021’de ise dokuz gazeteci ve üç medya kuruluşunun başvurusunda 139 bin 225 TL’lik tazminata hükmetmişti.

AİHM’den Türkiye’ye 14 bin 650 avro ceza

AİHM, Deniz Yücel ve Zehra Doğan dosyasında devleti toplam 14 bin 650 avro tazminata mahkûm etti. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, medya özgürlüğünü hedef alan hukuksuzlukların sürmesi nedeniyle yeni başvurulara (Müeyesser Yıldız, Cemil Uğur, vs.) ilişkin incelemesini sürdürüyor.

2020 yılında toplam 144 bin avro (yaklaşık 1 milyon 400 bin

TL) mahkûmiyete hükmeden AiHM'in 2021'de kararlaştırdığı tutar 114 bin 440 avroya (1 milyon 192 bin TL) gerilemişti.

RTÜK eleştiriye karşı vites artırdı

2022 yılında daha fazla siyasallaşan, Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Cumhurbaşkanlığı ve Genel Seçimler öncesi Fox TV, Halk TV, Tele1 ve KRT gibi kanallara verdiği ağır para cezalarıyla eleştirel veya sorgulayıcı yayın kuruluşlarını zayıflatmayı sürdürdü.

Geçen yıl televizyon ve radyo kuruluşlarına, 603 para cezası ile 217 program ve yayın durdurmanın karşılığı olarak, toplam 67 milyon 159 bin 350 TL adli para cezası verdi. Bir önceki yıl tartışmalı rolü nedeniyle benzer eleştirilere muhatap olan RTÜK'ün 2021 yılında verdiği cezaların toplamı, 31 milyon 629 bin 996 TL düzeyindeydi.

Bir yılda 88 gazeteci, programcı ve çalışan işsiz

Geçen yıl toplam 88 gazeteci, programcı ve medya çalışanının işine, işyerlerinde yaşanan krizlerin yanı sıra çeşitli yayın anlaşmazlıkları veya istifaya zorlamalar gibi nedenlerle son verildi.

Halk TV'de, ekran yüzü Özlem Gürses ile "kişisel YouTube kanallarında yaptıkları paralel yayınlara son vermediği" gerekçesiyle yollar ayrılırken, Elazığ'da *Günebakış* gazetesinde çalışmaya başlayan gazeteci Faik Akgün, seyyar satıcı ve belediye zabıtaları arasındaki gerginliği görüntülerken gördüğü şiddeti yargıya taşıyınca işinden oldu. Samsun'da Demirören Haber Ajansı'nda çalışan gazeteci Zeynep İrmak Öcal ise, "anne olduğu için" işten çıkarıldı.

III

HEDEFTEKİLER

Simgeler: Yüz Yıllık On Yıl

Levent Pişkin

Kartaca'yı yeniden canlandırabilmek için ne kadar hü-
ne katlanmak gerektiğini pek az kimse kestirebilir.

– Flaubert

Bu yazı bir yüz yılın tarihi olarak tasarlandı. Mecaz ve gerçek, yerden göğe tüm anlamlarıyla, hapsedildiğimiz, katledildiğimiz, sürgün edildiğimiz, bir yaramızı sarmadan bir başka yarayla baş etmek zorunda olduğumuz ve bir türlü sonu gelmeyen bir yüz yıl. Bu asırlık zamanın herkes tanıdığı, pek çoğumuz sanığı olduk ve bu asra dair herkesin söyleyecek sözü var, ama bu asrın vakanüvisi kim olacak? Zalimin zulmünü hangi kelimeler taşıyacak, yazının dili soğuk zaman hafızaya bir yükken, bu asır nasıl anlatılacak? Bu devri anlatırken referanslarımız ne olacak? Tarih eğer bir arşiv işiyse, hangi arşiv bu on yılın yüz yıl olduğunu ispat edecek? Ege-
menin iradesine teslim olmuş bizlerin sözsüz bırakıldığı mahkeme tutanakları, iftiradan müteşekkil iddiadan yoksun iddianame-
ler, istihbarat raporları ya da hukuksuz dinleme kayıtları mı?

Yaşadıklarımız şimdiki zamanda hâlâ salınmaya devam etse de şimdiden bir geçmiş zaman anlatısı. Bu geçmişi gerçekte nasıl olduysa öyle dile getirmenin mümkün olmayışı ise bir geniş zaman meşgalesi. Geçmiş, nasıl olduysa ya da nasıl hissedildiyse aktarılacak bir oluş değil. Ya da eksik olmayan tek bir anlatı dahi yoktur. Ama bu olanın yaşanmamış sayılacağı anlamına da gelir mi? O zaman bizden önce defalarca başka hususlarda sorulan soruyu bir kere daha soracağız: Ne yapmalı?

Anıları ele geçirip fethetmeye çalışacağız, geçmişin fethine, “merdivenlerimizin çengelini yıldızlara asarak, ölülerimizin başlarına

basarak". Tarih meleğinin yüzü geçmişe sırtı geleceğe dönük, yı-kıntı yığını üstündeki yükselişi olmayacak bu. Bu yüzden yazı, egemenin senaryolarını içerir belgelere yer vermeyecek. Adı hu-kuki, niteliği barbar olan bu dokümanlara, adı ister fezleke ister iddianame isterse duruşma zaptı olsun yer vermeyecek. Kendin-den önceki iktidarların galip mirasçısı olan AKP iktidarlarının de- vamlılık esasında devlet paradigmasıyla kendilerini kurdukları bu belgeler bir utanç sembolü olarak anılmak dışında işlevsiz zira. Ve biz tarihi gereksiniyoruz. Yaşadığımız on yıllık yüzyılı ya da yüzyıllık on yılı yazmak için.

Biz Yazarsak Var: Yüzyıllık On Yıl

Pek çoğumuz dönüp baktığımızda bu yüz yılın hangi olay ile baş- ladığında uzlaşamaz. Dahası, bu hissin on yıllardır vaki olduğu- nu, yeni başlamadığını haklı olarak söyleyecek olanlarımız var: Köyleri yakılan, topraklarından zorla sürgün edilen, bir yakınıni en son Beyaz Toros'a bindirilirken görmüş olan Kürtler, gözaltında tecavüz edilen kadınlar ya da tecavüz tehditleri altında karakolda hortumla dövülen translar ya da Beyoğlu Karakolu'nda işkence gören siyah bir göçmen, gazetesi önünde arkasından vurulan bir Ermeni gazeteci ve daha nicesi. Bu ülke, zulmün hayal gücünün kol gezdiği topraklar, akla gelmeyecek olanın vuku bulduğu, azın- lık olmanın her daim bir karşılığının olduğu, insanların varoluşla- rının vergilendirildiği, kılıcın kınına girmeye, bize nefes almaya fırsat bırakmayan topraklar; bir gece yarısı evlerinden alınan ve bir daha geri dönmeyen Ermeniler, umumi müfettişliklerin umuma açık katliamları, umuma açık Yahudi pogromları, mezarsız ölüler ve sahibi olmayan sahibinden satılık Rum evleri...

Çeşitli bahanelerle bizlere de malumu ilam edildiği üzere dev- letteki bu devamlılık 26°-45° doğu meridyenleri ile 36°- 42° ku- zey paralelleri kadar sabit. Bir diğer sübut ise kuzey yarımkürede sürekli kış ekinoksunda salınıyor oluşumuz. Bir diğer deyişle, hep kış ve çoğunlukla gece. Değişen şey gecenin tonu ve süresi. Bu yüzyıl, Türk, Sünni, Müslüman, heteroseksüel, erkek ve beyaz ol-

mayan herkesin hayatta kalmak için mücadele ettiği bu zaman için belki biraz daha kuzeyde denilebilir.

Her gün Pazartesi'ydi bu yüzyılda. Durmaksızın devam eden, bildiğimiz, ön gördüğümüz, birbirinin aynısı, zaman zaman Salı'nın kahverengi havasında görünen ama her zaman aynı kırmızılıkta olan bir Pazartesiler silsilesi. Çok şey oluyor ama hiçbir şey olmuyordu. İlerlemeyen hafta başlarının ardışık sıkıntısına teslim olunmuş bir yeni normallik Yeni Türkiye.

Emirin demiri kestiği, sözün ağızdan çıkmadan emir telakki edildiği, aşırılıklar çağı bu yüzyıl. Düğmesiz cübbelerin fizik kanunlarına ve kanunlara, yani her türlü kanuna inat iliklendiği, cep-siz cübbelerin aynı inatla ceplerinin doldurulduğu bir zaman. Bu zamanda değişen tek şey sadece cübbelerin içindekiler oldu. Yargının, kendi bölünmez bütünlüğüne karşı sabitlediği adaletsiz kararları en az cübbeler kadar aynı kaldı. Emri veren, bir dosyanın savcılığından öbür dosyanın yargıçlığına koşturan ise kararlar ve cübbelere paralel ilerledi ve sabit kaldı.

Mekân olarak bu zamana damgasını vuran ise mahkeme salonları: cübbelilerin yukarıdan kendilerini ulaşılmaz kıldıkları kürsünün önünde değişenler ve arkada sabit kalan izleyiciler. Adalet mülkün temelidir yazısı önünde mülkün adaleti galebe çaldığı geniş yargılamalar. Avrupa'nın en büyük adalet sarayında küçük salonlara sığmayan, sığdırılamayan gazeteciler, akademisyenler, öğrenciler, insan hakları savunucuları, avukatlar, parti başkanları ya da milletvekilleri. Arka planda daima salınan üniformalılar var kısaca; cübbe, mavi üniforma ya da askeri kamuflaj. Kimi zaman hepsi bir arada ama çoğunlukla cübbe ile ikili kombinasyonlar oluşturuyorlar.

Ezcümle, 75'inci kuzey paraleli civarında pek çok şeyin sabit kaldığı, ama en çok adaletsizliğin sabitlendiği, bir mahkeme salonunda 21 Aralık'ta kırmızı bir pazartesi günü cereyan ediyor bu yüzyıl. Bir duruşma salonundan öbür duruşma salonuna koşulan, birine yetişmek için berikine gecedен bekleme koyulan; iddianamesi polis fezlekesinden, delilleri bilişimcilerden müteşekkil, kararı duruşma salonunda verilmeyen ardışık yargılamalar zinciri.

Kallavi cümlelerin suçlamanın küçüklüğünü ve sahteliğini gizleyemediği ancak boşa düşürülemeyen bir merteye bu, iktidarın davalara müdahil olduğu, yönlendirdiği, kendi yasalarını ve hatta anayasasını yok sayan bir evre. Şimdi sözü kurmak ve tarihe müdahale etmek, yaşananları duygusuyla, kiniyle, siniriyle, acısıyla, hüznüyle hatırlamak, anlatının tamamlanmazlığına rağmen eksik kaldıklarımızla derinleştirmenin zamanı.

İki yargı tek adam

Direnerek ve akarak ölenler
Yüceltilecektir
Anılacaktır ölümleri

– Turgut Uyar

Bu yüzyıl komplot davalar olarak anılagelen operasyon dalgaları ile başladı. Hepimizin bilgisi dahilinde olduğu üzere, adli kolluk görevi gören polisin ve adliyenin bizzat kendisi olan hâkim ve savcıların Gülen Cemaati, Cemaat ve sonralarda FETÖ adıyla maruf olan yapının kontrolünde olduğu bir zaman. Bu operasyonlar emniyetçe hazırlanıyor, pişiriliyor, delil oluşturuluyor ya da kanuna aykırı deliller toplanıyor ve akabinde ciddi bir medya kampanyasıyla yürütülüyordu.

Henüz savcılıkların ne tür bir tutum alacakları ya da sorgu hâkimlerinin tutuklayıp tutuklamayacakları gözaltında tutulan kişiler ve avukatları tarafından dahi bilinmezken, hatta suçlamalar bile bilinmezken, medyanın çıkacak karardan gizlilik kararı olan dosya içeriğine kadar her şeyden haberdar olduğu ve kamuoyunu da haberdar ettiği bir süreç. Tutukluluk kararlarının son dakika haberleri ile tebliğ edildiği bu süreçte telefon dinlemeleri ve bu telefon dinlemelerinin özel hayatı ilgilendiren kısımlarının gazetelerde yayımlanması ise Türk Ceza Kanunu ve ilgili kanunlar kapsamında ceza olarak tanımlanmamasına karşın yeni bir müeyyide yöntemi olarak husule geldi. Uzun ve hukuksuz tutukluluk sürelerinin bir ceza yöntemine dönüşmesi dışında yeni cezalandırma

daha ziyade toplumsal ahlakı hedef alıyor, insanları bir de ahlaki olarak cezalandırıyordu. Her zalim gibi hayal gücü sınır tanımayan bu klik, hiçbir şey bulamazsa kendisi elleri kelepçeli tek sıra halinde dizilmiş politikacıların fotoğrafını basına servis edip adeta seçmenin iradesinden daha güçlü oldukları mesajını veriyordu.

Söylemeye gerek var mı bilmiyorum ama bu yazının amacı tarihe not düşmekse dillendirilmeli; bu dönemin sanık sandalyesine oturanlar geçmişte oturanlardan farklı değil.

12 Eylül 2010'da halk oylamasına sunulan anayasa değişikliği ile halihazırda her daim egemenden taraf olmuş sözde bağımsız ve tarafsız yargı hükümetin daha çok güdümüne sokuldu. Bundan sonra yargısal müdahaleler daha da genişlemeye başladı. Gündelik hayata yönelik yargısal müdahaleler gerek gazeteciler gerekse politikacılar üzerinden devam ederken Kürt siyasi tutuklular 12 Eylül 2012'de 68 gün sürecek olan açlık grevine başladılar. Tutuklu ve hükümlüler içeride süresiz-dönüşümsüz açlık grevindeyken, dışarıda açlık grevlerine destek için yapılan eylemlere polis durmaksızın müdahale ediyor ve iktidar kanalıyla açlık grevlerinin ana akım medyada yer almasının önüne geçiliyordu. Açlık grevine destek verenler "terör örgütü propagandası yapmak" ya da "kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak" suçlamalarıyla karşı karşıya kaldılar. Ve kuşkusuz ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler burada başlayıp son bulmadı. Bu müdahalelere yol açan vakalar saymayla bitmez, zira koskoca bir yüz yıl. Ancak geçmeyen geçmişin neden geçmediğini anlamak, anlatının eksikliğini en eksik haline getirmek için anılması gereken olayları zikredelim:

1984 yılından beri PKK ve Türkiye arasında devam eden ve on binlerce kişinin canına mal olan çatışma, 2013'te ilan edilen "Barış Süreci" ile durdu ve uzun yıllar sonra Kürt meselesinin barışçıl bir çözüme ulaşacağı umudu yeşerdi. Bu umut bir başka umudu yeşertti ve "derken karanfil elden ele". Mayıs'ta Gezi Direnişi başladı. İlk üç gün dışında desteklemeyenlerin sahadan çekilmesi sayesinde iki haftayı aşan, merkezi Taksim Gezi Parkı olan kolektif bir direniş oluştu. Neredeyse her şehirde eylemler düzenlendi,

onlarca yaralı, yüzlerce gözaltı oldu.

Yedi arkadaşımız katledildi.

Manisa'nın Soma ilçesinde, 13 Mayıs 2014'te büyük bir patlama meydana geldi. Madencilerin iş güvenliğine yönelik önlemlerin artırılmasına ilişkin teklifin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde reddedilmesinden birkaç hafta sonra gerçekleşen kaza yaşanan en büyük madenci kazalarından biri oldu. Dönemin başbakanı Erdoğan, kaza için "fıtrat" nitelemesinde bulundu.

301 arkadaşımız katledildi.

Gezi'nin yankıları sürerken ve umut hâlâ dimdik ayaktaiken, yanı başımızda IŞİD (Irak-Şam İslam Devleti) Suriye'de ve Irak'ta katliamlara girişti. Türkiye sınırında, Rojava'ya saldıran IŞİD'e karşı ve Kobanê halkını savunmak için dünyayı ve Türkiye hükümetini desteğe çağırarak amaçlı eylemler düzenlendi. İki gün süren eylemlerin özellikle polisin güç kullanımı ve bir kısım paramiliter yapıların bu eylemlere karşı şiddete başvurusu sonucu ağır bir bilançosu oldu.

IŞİD ya da diğer radikal İslamcı organizasyonlar Suriye ve Irak sathında sınırlı tutmadı eylemlerini. Dünyanın dört bir yanında intihar eylemleri düzenleyip sivilleri hedef alan IŞİD Türkiye'de de intihar saldırıları düzenledi. Bu saldırılar en çok HDP'yi ve HDP'li-leri hedef aldı. 7 Haziran 2015 seçimlerinden iki gün önce HDP'nin Diyarbakır mitingine saldırı düzenlendi.

Beş arkadaşımız katledildi.

7 Haziran 2015'te AKP ilk defa meclis çoğunluğunu kaybetti ve HDP yüzde 13 oy alarak 80 milletvekili çıkardı. AKP'ye seçim kaybettirmiş olmaya dair duyduğumuz sevinç günleri rayına haf-taları hizaya soktu dedikten biraz sonra günler sabitlendi.

20 Temmuz 2015'te Rojava'daki çocuklara oyuncak götürmek için yola çıkan Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu (SGDF) üyelerinin Suruç'taki basın açıklamasına intihar saldırısı düzenlendi.

34 arkadaşımız katledildi.

Saldırının akabinde, Urfa'da iki polis memuru evde başlarından vurularak öldürülmüş halde bulundu. "Barış Süreci"nin bit-

mesine sebep gösterilen bu olay aydınlatılmadı. Ve çatışma kaldığı yerden devam etti...

Erdoğan'ın isteği doğrultusunda 1 Kasım 2015'e erken seçim öngörüldü. Seçimlerden az bir süre önce 10 Ekim 2015'te Ankara Garı önünde Emek, Barış ve Demokrasi Mitingi'ne yönelik intihar saldırısı düzenlendi.

103 arkadaşımız katledildi.

Saldırıları devam etti. Kaybettikçe kaybettik. Günler aylara, haftalar yıllara döndü.

Bozulan barış sürecini takiben şehir çatışmaları yaşanmaya başladı, ilki 16 Ağustos 2015'te olmak üzere süresiz sokağa çıkma yasakları dört bir yanda ilan edildi. 16 Ağustos 2015 ile 1 Ocak 2020 arasında on bir il ve elli bir ilçede en az 381 sokağa çıkma yasağı ilanında şehirler kuşatıldı, yüzbinlerce insan yerlerinden edildi, göçe zorlandı. Onlarca sivil katledildi.

57 yaşındaki Taybet İnan'ın bedeni yedi gün sokak ortasında kaldı.

Şehirlere girilmesine, ambulansların yaralıları taşımasına, ölenin insanlık onuruna yaraşır bir biçimde dahi gömülmesine izin verilmeyen kıpkırmızı Pazartesiler silsilesi devam etti. Saldırıları devam etti. Kaybettikçe kaybettik. Günler aylara, haftalar yıllara döndü.

10 yaşındaki Cemile Çağırğa iki gün buzdolabında bekletildi.

Diyarbakır'ın yüzlerce yıllık Sur kentinde insanlık onuruyla beraber insanlık mirası sayılan tarihi eserler çatışmalardan nasibini aldı. UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Sur kentindeki farklı dönem ve medeniyetlere ait onlarca eser aynı dönem içinde ve aynı medeniyet tarafından harap edildi. Yıkılan Surp Giragos kilisesinde bozkurt işaretleriyle hatıra fotoğrafları çekildi. Dört ayaklı minare dört ayağından da yaralandı. Sur'un insanı ve tarihi bir kere daha, 1915'ten tam yüzyıl sonra, yeniden yok olma tehlikesiyle karşı karşıya geldi. Diyarbakır Barosu ve Baro Başkanı Tahir Elçi'nin Sur'daki yıkıma yönelik kampanyası sözde bağımsız gazeteci özde tetikçiler tarafından hedef gösterildi.

Tahir Elçi katledildi.

Bu sırada eski iktidar ortakları düşman oldu, yargının bir kısmı biri için, öbür kısmı tek adam için ve hepsi biz'e karşı çalışırken ve günler Filistin askısındaiken demokrasi bayramı olarak anılacak ancak demokrasi neyi gerektiriyorsa onun tam tersi uygulamalara sebep olmuş 15 Temmuz 2016 oldu. İktidarın bir ortağı öbür ortağına darbe girişimi düzenledi.

Halimiz OHAL

Ezilenlerin geleneği, bize içinde yaşadığımız "olağanüstü hal" in gerçekte kural olduğunu öğretir.

– Walter Benjamin

Yüz yaşını dolduracak olan Cumhuriyet tarihinin neredeyse yarısı, en azından ezilenler için, olağanüstü yönetim biçimleri denilen ve bir istisna teşkil etmesi beklenen yönetimlerle geçti. Adı umumi müfettişlik, sıkıyönetim, Olağanüstü Hal ya da sokağa çıkma yasağı olarak değişse de değişmeyen baskı oldu. Bu sözde istisna özde kural rejimleri altında değişmeyen şeylerden biri de kuşkusuz mahkeme salonlarına ve dolayısıyla hapishaneye gönderilenler. Adı ne olursa olsun, her türlü darbe, darbe girişimi ya da post-modern darbenin en çok etkilediği kesimler rejimin öteki gördüğü, ezdiği, yok saydıkları oldu bu eylemi gerçekleştirenlerden ziyade. Sonuncusunda da durum çok değişmedi, darbe girişiminde bulunan eski iktidar ortağıyla beraber hedef alınanlar yine aynı kesimler, yani biz'ler olduk. Devlet gün yüzü göstermeyeceğine ant içtiklerine gün yüzü göstermemek için kolları sıvadı ve geleneği bozmadı. Zaten bir kesim için bir seneyi aşkındır sokağa çıkma yasakları şeklinde devam eden istisna rejimi ülke sathına yayılmış oldu.

Üç ayda bir uzatılan ve bir sonsuzluk içinde uzatılan ve zaten olağan olmayan bir rejimi daha az olağan yapan olağanüstü rejimi "soğuk canavarların en soğuğu olan devletin" demir maskeli yüzüne kanun hükmünde kararname maskesi taktı.

Bu rakamları umursayalım ama bunlar üzerinde durulacak ay-

rıntılar değil, bunlar gerçeği yansıtmayan, yaşamları istatistiğe çeviren bir mekanik. Zira hiçbir rakam yaşananları izah kudretine sahip değil, hiçbir hesaplama o iki yılın bitmeyen bir yüz yıl içinde on yıllara denk geldiğini söylemez, söyleyemez. Neler neler olmadı ki o sürede, Türkiye'nin yönetim sistemi bile değişti, parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş yapıldı OHAL koşullarında düzenlenen referandum ile. Binlerce insan yargılandı, binlerce arkadaşımız tutuklandı, haksız gözaltılar ve tutuklamalar arşa değdi. Türkiye 2017 yılında cezaevinde en çok gazeteci bulunan ülke, 47 Avrupa ülkesinde ise en çok hükümlü ve tutuklu bulunan ülke haline geldi. Binlerce hâkim, savcının görevine son verildi, yüzlercesi hapse atıldı. Ama o hâkim, savcılar atayanlar görevlerine devam ettiler. Herkes "terörle" ilişkilendirildi ama vaazlarda ağlayanlar ve "Cemaati" övenler hariç. Hizmet dedikleri harekete FETÖ demeye, işlerine gelmeyen bununla iltisaklandırmaya başladılar. Bununla başlayıp bununla bitmedi tabii.

Devamlılık esasında ilerleyen AKP-MHP ortaklığı andığımız gelenek uyarınca her devirde yargı önüne çıkarılanları yine çıkardı. Eski ortaklarından öğrendikleri kanunsuzluğu uygulamaya çalıştılar, başarılı olmadılar. Eski ortakları gibi komplolar kurmaya çalıştılar, beceremediler. Eski ortakları gibi medya ile dosyaları yönlendirmeye çalıştılar, olmadı. Nihayetinde hiçbir müdanaları kalmadı. Minareye bir kılıf arama zahmetine dahi katlanmadan, gerekçe üretmeye ihtiyaç duymadan zulümle hükmettiler. Hükümetin suçluluğuna çoktan ikna olduğu, soruşturma ve yargılamanın sırf öyle gerektiği için yapıldığı, polisin hükümetin saptamalarını doğrulamak için yalandan sorular sorduğu, savcının dinleme zahmetine katlanmadığı, yargıcın ise uyuyakaldığı bir sergi. Bu sergiye katılıp canhıraş müvekkillerini savunan avukatlar, müvekkillerini savundukları için yargılanan avukatlar, bunları haberleş-tirdiği için tutuklanan gazeteciler, bunlardaki yanlışları ve hak ihlallerini gündemleştirdikleri için gözaltına alınan ve ajan ilan edilen hak savunucuları ve baskıya ve zulme halk ve hakkı ile karşı çıktığı için tutuklanan politikacılar. Hepsi birbirine değen bir döngüsellik. Hepsinin hikâyesi biz'im hikâyemiz.

Ve anlatılan senin hikâyendir...

Aylarca süren sokağa çıkma yasakları devam ederken ve sokağa çıkma yasaklarının devam ettiği yerlerden duyduğumuz haberler askıdaki günleri daha da uzatırken, bir grup akademisyen “Bu Suça Ortak Olmayacağız” diye bir imza metni yayımladı. Sokağa çıkma yasaklarında sivil yerleşim alanlarına dair ağır silah kullanımını ve sivillere yönelik tutumu eleştiren, hükümetten daha önce gerçekleştirdiği sürece dönmesini, yani müzakerelere yeniden başlanmasını, sivillere yönelik şiddetin ivedilikle sonlandırılmasını ve sorumluların cezalandırılmasını talep eden metni yüzlerce akademisyen imzaladı. Bildiri yayımlandıktan hemen sonra gerek hükümet medyası gerekse hükümetin ve hükümete hükmedenin bizzat kendisi “ey aydın müsveddeleri” diye akademisyenleri hedef aldı ve kendilerini ihanet içinde olmayla suçladı. Bildiriye imza atan pek çok akademisyen görevlerinden ihraç edildi ve barış talep ettikleri için terör örgütü propagandası yapmaktan yargılandı.

Esra Mungan, Kıvanç Ersoy ve Muzaffer Kaya tutuklandı. Onlarca akademisyen hakkında cezaya hükmedildi.

Kanun hükmünde kararname ile kapatılan ve 90’ların karanlığında bombalanmış ve onlarca çalışanı hapse atılmış ya da zorla kaybedilmiş *Özgür Ülke* gazetesinin devamı olan *Özgür Gündem* gazetesi ile dayanışmak amacıyla “Bir Günlük Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenliği” kampanyası gazeteci, sanatçı, yazar, akademisyen, sivil toplum temsilcisi ve siyasetçilerin katılımıyla gerçekleştirildi.

Bugüne kadar 27 kişiye toplam 293 ay 15 gün hapis cezası verildi.

Dönemin hükümeti ve hükümete hükmedeni, HDP’li milletvekillerinin dokunulmazlıklarını kaldırmak amacıyla harekete geçtiler. Milletvekilliği faaliyetlerinden dolayı dokunulmazlıklarını kaldırmaya çalışan hükmeden, bir anayasa değişikliği yapmak zorunda kaldı ve muhalefetteki hükmedilen “anayasaya aykırı ama evet” diyerek oy kullandı. Tüm süreç 6-8 Ekim tarihinde Kobanê’ye destek için yapılan eylemler ve bu eylemlerdeki can ka-

yıpları sebep gösterilerek meşrulaştırılmaya çalışıldı. Yapılan anayasa değişikliğinin ardından 4 Kasım 2016'da aralarında eş genel başkanların da olduğu on iki milletvekili gözaltına alındı. Türkiye'nin dört bir yanından yüzlerce insan gözaltı operasyonunu protesto ettikleri için gözaltına alındı.

Selahattin Demirtaş, Figen Yüksekdağ, İdris Baluken, Nursel Aydoğan, Gülser Yıldırım, Selma İrmak, Ferhat Encü ve Leyla Birlik tutuklandı.

677 ve 678 sayılı KHK ile, aralarında Çağdaş Hukukçular Derneği'nin de olduğu 375 dernek kapatıldı. Yaklaşık bir yıl sonra 14 avukat gözaltına alındı ve tutuklandı. Zorla kaybetme davalarından Soma Katliamı davasına kadar pek çok toplumsal davada avukatlık yapan ÇHD Başkanı Selçuk Kozağaçlı ise yurtdışından dönüşte gözaltına alındı ve tutuklanarak cezaevine gönderildi. Avukatlar bir süre sonra mahkemece serbest bırakılsa da savcılık bu karara itiraz ederek 12 avukatın yakalanmasına karar verdi. Hukuksuzluğa dikkat çekmek amacıyla, tutuklu bulunan 5 avukat açlık grevine başladı.

Ebru Timtik'i adalet arayışında, açlık grevinde kaybettik.

Osman Kavala hayale gelmeyecek suçlamalarla yurtdışından döndüğünde 18 Ekim 2017'de gözaltına alındı ve daha sonra tutuklandı. Kavala hakkında casusluk suçlaması ve Gezi'yi organize ettiği iddiası ortaya atıldı. Kavala'nın bir yıl süren tutukluluğundan sonra Gezi'yi organize ettikleri gerekçesiyle sivil toplum çalışanlarından iş insanlarına, sinemacıdan avukata kadar on üç isim gözaltına alındı. Bunlardan on ikisi serbest bırakılırken Yiğit Aksaklı tutuklanarak hapishaneye gönderildi. Davadaki on altı kişiden onu tüm suçlamalardan beraat etti ve dosyada tek tutuklu Osman Kavala kaldı. Ancak üst mahkeme tarafından karar bozuldu ve yeniden yapılan yargılama sonucunda Osman Kavala'ya ağırlaştırılmış müebbet, tutuksuz yargılanan Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Mine Özerden, Can Atalay, Tayfun Kahraman ve Yiğit Ali Ekmekçi'ye ise 18'er yıl hapis cezasına hükmetti ve tutuklanmalarına karar verdi. Üstelik Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararına rağmen. Türkiye, Kavala'yı hapiste tutmak

için AiHM kararına uymamayı göze aldı ve Avrupa Konseyi'nin bu nedenle yaptırım sürecine aldığı ilk ülke oldu.

Osman Kavala 5 yıldan uzun süredir tutuklu.

Sonuç Yerine

Bu vadideki karanlığı ve büyük soğuğu düşün.

– Brecht

Yazacak çok dava, söyleyecek çok söz, sorulacak çok hesap var payımıza düşen. Yazmadıklarımız önemsiz olduğundan değil diğerleriyle aynı kaderi paylaştığından. Yüz binlerce insanın organize ettiği Gezi'yi nasıl ki on kişi örgütlemeyse, tek başına bu davaları da tek bir yapı, tek bir kurum sürdürmedi. Bu yüzden bu davalar toplumsal, bu yüzden bunca yaşanan siyasal.

Selçuk Kozağaçlı babasına elleri kelepçeli veda etti.

Mine Özerden babasının cenazesine hapisaneden katıldı.

Aysel Tuğluk'un annesi Hanım Tuğluk mezardan çıkartıldı terörist cenazesini diye. Hapishaneden annesinin cenazesine gelen Aysel, annesine yapılan insanlık dışı muameleyle karşılaştı. Dayanamadı, demans oldu. Elverişsiz sağlığına rağmen yıllarca hapisanede tutuldu.

Yüzlerce insan sürgünde. Onlarca arkadaşımız hapistede. Ve bizden alınanlar, katledilenler, ölümlerine sebep olunanlar...

Saldırıları devam etti. Kaybettikçe kaybettik. Günler aylara, haftalar yıllara döndü.

Nâzım'ın sorusu hâlâ yanıt bekliyor: "memleket mi, yıldızlar mı, gençliğim mi daha uzak?" Şimdilik gençliğimiz diyelim, saymadığımız yıllara, söyleyemediklerimize ve bizden alınanlara hasretle.

Barış Bildirisi'nin 4. Yılı, bianet, 11 Ocak 2020: Beraat Var; Göreve İade Yok

Tansu Pişkin

Barış İçin Akademisyenler'in "Bu suça ortak olmayacağız" demesinin üzerinden 4 yıl geçti.

Kürt illerinde ilan edilen sokağa çıkma yasakları sırasında yaşanan insan hakkı ihlallerine karşı barış isteyen 1128 akademisyen 10 Ocak 2016'da bir metin imzaladı. Sonraki imzalarla beraber bu sayı 2212'ye kadar ulaştı.

Akademisyenler ilk olarak gerek legal yetkililer gerek illegal kişiler tarafından hedef gösterildi. Arkası geldi. Akademisyenler sözleşmeleri yenilenmeyerek, istifaya zorlanarak veya Kanun Hükmünde Kararnemelerle üniversitelerdeki görevlerinden edildi. Bitmedi. Yurtdışında olanların da Türkiye'de kalanların da pasaportlarına tahdit konuldu. Türkiye dışındakiler sürgüne, ülkede kalanlar "kısmi hâpishane" şartlarına mecbur edildi.

Hedef göstermeler akademisyenleri bir basın açıklaması yapmak durumunda bıraktı. Bu açıklamayı yapan dört akademisyen daha sonra yaklaşık iki ay kadar tutuklu kalacaktı.

Takvimler 5 Aralık 2017'yi gösterdiğinde, dört akademisyene ek olarak imzacı akademisyenlerin neredeyse tamamı için hukuki süreç başlamıştı. Akademisyenler Çağlayan'daki İstanbul Adliyesi'nde üç adli yılın açılışına tanıklık etti. 3 yıl boyunca adliyede gasp edilen haklarının geri verilmesi için savunmalar yaptı. Ancak her dava hapis cezasıyla sonuçlandı. 146 akademisyen birer yıl üçer ay; 18 akademisyen birer yıl 10'ar ay 15'er gün; sekiz akademisyen birer yıl altışar ay; iki akademisyen birer yıl altışar ay 22'şer gün; 17 akademisyen iki yıl üç ay; yedi akademisyen iki yıl altı ay; beş akademisyen iki yıl bir ay; bir akademisyen üç yıl ol-

mak üzere davası sonuçlanan toplam 204 akademisyen hapis cezasına mahkûm oldu. Hapis cezası verilen akademisyenlerden bir kısmı davayı Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) taşıdı. O isimlerden biri de hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul etmeyen ve cezası da ertelenmediği için 8 Mayıs 2019'da tutuklanan Prof. Dr. Füsun Üstel'di. 26 Temmuz 2019'da AYM nihayet bireysel başvurulara ilişkin kararını açıkladı. Akademisyenlerin yıllardır adliyede söylediklerini AYM de tekrar etti: "Terör örgütü propagandası yapmak suçundan cezalandırılan akademisyenlerin ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir."

Akademisyenlerin 3. adli yılı işte bu kararın ardından başladı. Mahkemelerden AYM kararı doğrultusunda peş peşe beraat kararları geldi. Sadece İstanbul'da değil diğer illerde görülen davalarda da kararlar aynı yöneydi. Ancak beraat eden akademisyenler işlerine iade edilmediği gibi işlerinden edildikleri süreçten beri doğan hak ihlallerine ilişkin maddi ve manevi zararları da tazmin edilmedi. Türkiye genelinde toplamda 822 barış akademisyenine dava açıldı. Bunlardan 722 kişinin duruşmaları görüldü. Davaların görüldüğü her mahkemeden en az bir beraat kararı geldi.

Öte yandan, OHAL kapsamında doğrudan KHK hükümleri ile tesis edilen kamu görevinden çıkarma, öğrencilik bursunun kesilmesi, emekli güvenlik personelin rütbelerinin alınması ve kapatılan kurum ve kuruluşlara ilişkin başvuruları değerlendirip karara bağlayan yetkili Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu, 126 bin 300 başvurudan 98 bin 300'ünü karara bağladı.

22 Mayıs 2017'de göreve başlayan Komisyon, 88 bin 700 başvuruyu reddederken, 9 bin 600 başvuruyu kabul etti. Bu kısıtlı kabul sayısının içinde hiçbir barış akademisyeni yer almadı.

"Bu suça ortak olmayacağız" diyen akademisyenler, barış istemenin suç olmadığını 4. yılın sonunda bir kez de hukuki yolla ispatlamış oldu. Barış istedikleri için kendi deyimleriyle sivil ölümüne mahkûm edilen akademisyenler, bugün hâlâ işsiz, hâlâ pasaportsuz, hâlâ öğrencilerinden uzak...

Sokaktaki Gazeteciler: Gazetecilikte Diretenler, Gazetecilik İçin Direnenler

Sibel Yükler

“Sarı değil bu, geemezsın.”

“Sarı falan fark etmez, basın kartı bu.”

“Amirim kurum adı yazıyor, geçsin mi?”

“Neyse, geçsin.”

– 2012, Ankara

...

“Alamazsınız görüntü.”

“Haber takibi yapıyoruz.”

“Talimat böyle.”

“Görmüyor musunuz basın kartı yazıyor?”

“Ver, onu da iptal ettirelim.”

– 2022, Ankara

Yukarıdaki son diyaloğun yeri Ankara Adliyesi n. Türk Tabipleri Birliği Başkanı (TTB) Şebnem Korur Fincancı'nın gözaltına alındıktan sonra getirildiği adliye n ve çevresi polis bariyerleriyle çevrildi. Gazeteciler önce basın kartlarını, bazıları yanı sıra adliye kartlarını gösterdi. İçeri girip haber takibi yapacaklardı. Ancak polis izin vermedi.

“Talimat böyle” dediler önce. Basının girmemesi için kimliği belirsiz aktarılan bir talimat... İçeri alınmayınca bu kez adliye dışından çekim yapmaya çalıştılar. Televizyon muhabirleri canlı yayına bağlanıp aktarım yapacak, ajans muhabirleri detay görüntüler alıp servis edecekti. Ancak dışarıdan görüntü almaları da en-

gellendi. O sırada, adliyenin yan kapısında bir müdahale olmuş, gazetecilerin bir kısmı kapıya doğru ilerlemeye çalışmıştı. Yine izin verilmedi, bir kısmının çektiği görüntüler sildirildi.

Polis ne basın kartı ne de adliye kartı dinliyordu. İşte bu sırada ANKA Haber Ajansı muhabiri Gürkan Demirtaş, görüntü almasını engelleyen polise hem basın kartını hem de adliye kartını yeniden gösterdiğinde, “Ver, onu da iptal ettirelim” dedi içlerinden biri.¹

Yetmedi, o gün gazetecilerin nüfus cüzdanları da toplatıldı. Gerekçesi, “Adliyeye giren herkese kimlik soruyoruz zaten” oldu. Böylece, bütünüyle kartsız bırakılan gazetecilerin bir adım ileri gitmesini dahi engellemiş oldular. Artık nasıl bir içeriğe sahipse, talimat vardı neticede.

Bir yıl öncesine, 26 Haziran 2021 tarihinde yapılmak istenen ancak 2015’ten beri olduğu gibi bir türlü yapılamayan Onur Yürüyüşü’ne gidelim bu kez. Yer Taksim. Yığınla polisin arasında yere yatırılmış maskeli bir gazeteci var. Kendisi, Agence France-Presse’in (AFP) Türkiye foto muhabiri Bülent Kılıç. Gözaltına alınmış.² Yere yatırıp ters kelepçe yapmakla hınçlarını alamamışlar ki boğazına da bastırmışlar. Kılıç’ın çığlığına, Trump Amerika’sında polis tarafından öldürülen George Floyd’un dünyaya bıraktığı son sözünden aşınayız: “Nefes alamıyorum!”

Güvencesiz gazetecilik

Yukarıda anlattığım iki hikâye de son 10 yılda gazetecilerin sürüklendiği tablo ile doğrudan ilintili. Kamerası kırılanlar, yere yatırılanlar, ters kelepçelenenler, boğazı sıkılanlar, gözaltına alınanlar, dava açılanlar, tehdit edilenler, hatta taciz edilenler...

Siz hiç duruşma saati gelen bir hâkime, “Duruşmaya girişin yasak” denileceğine ihtimal verir misiniz? Ya da bir doktorun,

1. Polis, gazetecilerin kimliklerini topladı, çektiği görüntüleri sildirdi, ANKA, 2022. https://ankahaber.net/haber/detay/polis_ankara_adliyesi_onunde_gazetecilerin_kimliklerini_topladi_mudahale_sirasinda_cektigi_goruntuleri_sildirdi_kameralarina_zarar_verdi_109495.

2. Gazeteciler polis şiddetine karşı eylemde: Nefes alamıyoruz, bianet, 2021. <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/246478-gazeteciler-polis-siddetine-karsi-eylemde-nefes-alamiyoruz>.

“Hasta var ama muayene etmen yasak, talimat böyle” diye engelleneceğine?

Elbette imkânsız. Gerçi burası Türkiye, yarın işlerin ne olacağı hiç belli olmaz. Ama bildiğimiz, kanıksadığımız ve artık aksine pek de rastlamadığımız bir şey var: İşine; yani habere gitmiş bir gazetecinin, işini yani haberini yapması pekâlâ engellenebilir.

Daha başka bir dille ifade etmem gerekirse, bunun artık bir haber değeri yok. Bu devran biraz daha böyle sürerse, hiç kuşkusuz, gazetecilerin işini yaparken engellenmediği bir an olursa o zaman bunun bir haber değeri olacak.

Sahaya çıkan, haber yapan, yeni mezun ya da mesleği çoktan yarılmış her gazetecinin el rehberinde artık büyük harflerle yazan bir “meslek kaderi” oldu bu durum. Haliyle, basın kartı için “Ver onu iptal edelim” diyen cüret ve gazetecinin boğazına yapışan nefret aslında doğrudan mesleğimize ve halkın haber alma hakkına inen kılıcın yalnızca kını. Kını diyorum, zira kılıcın kendisi, savunma vermektan adliye koridorlarını ya da yaptığı haberdan dolayı girdiği cezaevi koşuşlarını ikametgâh belleyen gazetecilerin ensesine çoktan inmiş durumda.

Nasıl mı? 2022 yılının altı ayında 116 davada 168 gazeteci yargılanmış.³ Sadece 6 ayda gazeteciler 350 kez hâkim karşısına çıkmış. Zaten sokağa çıkıp sahada haber takibi yapanların büyük kısmı da gözaltına alınıyor. Kasım 2022 itibarıyla tam 80 gazeteci gözaltına alınmış. Yine Kasım 2022 itibarıyla Türkiye’de en az 65 gazeteci ve medya çalışanı tutuklu veya hükümlü olarak cezaevinde tutuluyor.⁴

Sadece 2022 yılının son birkaç ayında yaşananlara bakalım...

- Ekim ayında gazeteciler 60 kez hâkim karşısına çıkarken Çetin Kurşun, İsmail Arı, Faruk Eren, Furkan Karabay ve Mehmet Emin Kurnaz hakkında toplam 18 yıl 5 ay 20 gün hapis cezası verildi.

3. 2022’nin ikinci çeyreğinde 116 davada 168 gazeteci yargılandı, bianet, 2022. <https://m.bianet.org/bianet/ ifade-ozgurlugu/265877-2022-nin-ikinci-ceyreginde-116-davada-168-gazeteci-yargilandi>.

4. Cezaevindeki Gazeteciler ve Medya Çalışanları, MLSA, 2022. <https://www.mlsa.turkey.com/tr/cezaevindeki-gazeteciler-ve-medya-calisanlari/>.

- Gazeteci Meral Danyıldız, 14 Ekim 2022'de İstanbul'un Güngören ilçesine bağlı Tozkoparan Mahallesi'nde "kentsel dönüşüm" projesi kapsamında yıkım için gelen polis ile mahalle sakinleri arasında çıkan olayları haber yaparken gözaltına alındı.
- Ankara merkezli bir soruşturma kapsamında dokuz kentte yapılan operasyonda Mezopotamya Haber Ajansı ve JinNews'ten 11 gazeteci gözaltına alındı, 9'u tutuklandı.
- TTB Başkanı Şebnem Korur Fincancı'nın tutuklanmasına yönelik protestoları takip eden *Evrensel* muhabiri Eylem Nazlıer, boğazi sıkılarak engellenirken telefonuna da el konuldu.
- Gazeteci Alican Uludağ'ın, AYM'de yapılacak yeni üye törenine davet edilmesine rağmen, İletişim Başkanlığı'nca uygulanan ambargo nedeniyle töreni takibi engellendi.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mustafa Varank, akrabasının kazandığı ihaleye ilişkin haber nedeniyle *BirGün* gazetesine 50 bin TL'lik tazminat davası açtı.
- Gazeteci Berat Gonca, suç örgütü ile yargı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran haberi nedeniyle 8 bin 320 TL tazminat cezasına mahkûm edildi. SADAT'ın açtığı tazminat davasında *Evrensel* gazetesi 15 bin TL tazminat cezasına çarptırıldı.⁵

Üstelik gazeteciliğin engellenmesi sokaktaki polis şiddeti ya da açılan davalarla sınırlı değil. Eylemden ya da ev baskınından gözaltına alındığında "inceleme" gerekçesiyle aylarca, hatta yıllarca ekipmansız bırakılan onlarca gazeteci var. Benim de 2017'de ev baskınıyla gözaltına alındığımda el konulan ekipmanlarım, soruşturmanın üzerinden beş sene geçtikten sonra ancak teslim edildi.

Bu aynı zamanda ekonomik bir kayıp da demektir. Bilgisayar, fotoğraf makinesi, kamera ve telefon gibi mesleki faaliyetleri için kullandığı araçlara el konulan gazeteciler için yenisini almak oldukça güç. İşsiz ya da ekonomik durumu çok da parlak olmayan mecralardaki gazeteciler için de neredeyse imkânsız.

5. Günlük İhlal Tablosu, Dicle Fırat Gazeteciler Derneği, 2022. <https://diclefiratgazeteciler.org/gunluk-ihlal-tablosu>.

Gazetecilerin hali ortada. Bir kuruma bağlı çalışandan *freelance* çalışana kadar herkes benzer kaderi yaşıyor. Hatta Türkiye’de *freelance*, yani serbest çalışan gazetecilerin *freelance* gazetecilik tanımının dışına çıkan, emsallerine benzemeyen bir modeli deneyimlediğini söyleyebiliriz. İstekten değil, zorunluluktan doğan bu model, Türkiye’deki şartlar nedeniyle “esnek ve güvencesiz” diye tabir edilen, ama en çok da güvencesizliği oluşturan bir çalışma modeli yarattı.

Tablo bu şekilde... Sokakta polis şiddetiyle burun buruna çalışmak zorunluluğu, bitmeyen davalar, eksik olmayan gözaltılarla sınınmak ya da işsizlik gibi pek çok sorunun altında yatan en büyük neden, kuşkusuz güvencesizlik.

Yine de bu kaderin bir gecede yazılmadığı herkesin malumu. Gazeteciler de Demokles’in kılıcından tek seferde nasibini almadı elbette.

Bu kitapta okuduğunuz 10 yıllık verilere bakınca, hepimizi yokuş aşağı doğru sürükleyen, sahaya çıktığımızda başımıza gelecekler listesini belirleyen, şiddete, gözaltılara, açılan davalara, hatta yazacak mecra bulamamaya bile neden olan ortamı; Türkiye’de hukuki, idari ve siyasi alanlarda yaşanan kalıcı sistem değişikliğiyle büyüyen otoriter rejime borçluyuz desek mübalağa etmiş olmayız.

Güvencesizliğe adım adım: Medyanın dönüşümü

Madem 10 yıllık bir serüvenden bahsediyoruz, dönüp geriye bakabiliriz. 2011 seçimleri ve 2013 Gezi direnişi iki fay hattı bence. Bir sonraki kırılma noktası da elbette OHAL...

2011’e gidelim. Yazar Vedat Türkali, Banu Güven’in NTV’deki programına konuk oldu. Bu programdan sonra Türkali’nin konuşmasına bazı çevrelerden gelen tepkiler sebebiyle kanal içinde tartışma yaşandı. Bir sonraki konuk, 12 Haziran 2011 seçimlerinde Diyarbakır Milletvekili seçilen Leyla Zana’ydı. Ancak program “sansür”le engellendi. Güven’in önce izne çıktığı duyuruldu. Sonra kendisi, bir daha işlerin eskisi gibi gitmeyeceğini söyleyerek, 14

yıldır emek verdiği kanaldan ayrıldığını açıkladı:

“Seçim öncesinde öyle bir yere gelindi ki... Çok büyük hatalar yapıldı bence. Hükümet tarafından herhalde açıkça söylenmiş olması gerekiyor ki bizim yapacağımız işin sınırı belirlendi. ... Ama seçim öncesinde bu gerilimli hattı geçince, basıncı ben de daha fazla hissederek oldum, herkes gibi...”⁶

Güven’in de bahsini ettiği 2011 seçimlerinin baskıcı rüzgârı, Gezi’nin ardından epey keskinleşti. 2013’ün Mayıs ayında Türkiye basın tarihinde yeni bir kavram doğdu: “Penguen medyası.”

CNN Türk’ün, Gezi Parkı’na giren iş makineleri, akabinde başlayan direnişe yapılan polis müdahalesi ve müdahalede yaralananlar yerine ekrana penguen belgeseli koymasıyla hayatımıza giren bu yeni kavram, aslında Türkiye medyasının da dönüşü mümkün olmayan bir karanlığa sürüklendiği kırılma noktasının da göstergesiydi.

2013 yılında “İmralı Zabıtları” ve “Gezi direnişi” haberleri nedeniyle siyasi iktidarın baskısıyla, otuz yıldır çalıştığı gazeteden ayrılmak zorunda kalan gazeteci Derya Sazak, “Demokrasi İçin Medya İnşası, Her Şeye Sıfırdan Başlamak: ‘Tabula Rasa’” ismiyle hazırladığı raporun girişinde, “Gazeteciler tarihe tanıklık eder; en çok da kendi ülkesininkine!” diyor.

Sazak, kendi tarihiyle ilgili sürecin aslında ülkenin ve basın tarihinin de bizatihi kendi tarihi olduğunu aynı raporda şöyle ifade etmiş:

“2013’te Erdoğan Hükümetinin Kürt sorununun demokratik çözümü için başlattığı ‘barış sürecinde’ İmralı adasında tutuklu olan Abdullah Öcalan’a giden HDP heyetinin görüşme notlarının *Milliyet*’te yayımlanması üzerine gazetenin sahibi Erdoğan Demireören’in Başbakan’a telefon açarak özür dilemesi, ‘Ben bu gazeteyi kimin için aldım’ diye konuşması, tarihi bir kırılma ânıdır. Gazetenin 70 yıllık tarihinde utanç sayfasıdır.”⁷

6. Banu Güven kanalla yollarının ayrılmasına neden olan süreci anlattı, 2011.

<https://www.internethaber.com/iste-banu-guveni-bitiren-roportaj-358925h.htm>.

7. “Demokrasi İçin Medya İnşası, Her Şeye Sıfırdan Başlamak ‘Tabula Rasa’”, Derya Sazak, 2021. <https://yapisalreformlar.com/medya/rapor/>.

Kendi tarihimizden yola çıkarak, medyanın tarihini de pekâlâ görebiliriz.

Bahsedilen o medya dönüşümü; yani ana akım medyayı ele geçiren holding patronlarının iktidar talimatıyla hareket etmesi, daha da ileri giderek yapılan haberlerden ötürü ağlayarak özür dilemesi, bu ülkede iktidarın, siyasetçinin, polisin, hatta halkın bile gazeteciye ve gazetecilik onuruna bakışını yerle yeksan eden günümüzün mimarlarından oldu.

En çok da işsizlik, güvencesizlik ve mecrasızlığın bu dönemin hazırladığı zeminle mesleğe ağırlığınca yerleşmeye başladığını söyleyebiliriz.

Kendim de Gezi'den sonra ana akım bir haber ajansından "muhalif" diye kovulduktan sonra güvencesizliğin ve işsizliğin ortasına itilmiş bir gazeteci olarak bu süreci yakından takip ettim. Oysa gazetecilik mesleği doğrudan muhaliftir. Öte yandan Medya Ombudsmanı Faruk Bildirici'nin dediği gibi: "Muhaliflik de bir kimlik değildir, gazeteciye tanımlamak için kullanılamaz."⁸

Ancak yukarıda bahsettiğim ve Sazak'ın da "kırılma noktası" olarak adlandırdığı bu dönemde, AKP hükümetinin basına yönelik yoğun baskısını, sansür ve otosansür politikaları izledi.

Akabinde medya kurumlarında tasfiyeler, el değiştirmeler, iş bırakmalar ve büro kapatmalar hızla gündemimize girdi. Örneğin, *Radikal*'in Ankara bürosundaki yedi gazeteci e-posta adreslerine gelen bir mesajın ardından işten çıkarıldığında takvimler 2013 Aralık ayını gösteriyordu.⁹

Gazetelerden, televizyon kanallarından, ajanslardan "muhalif" ya da "tehlikeli ses" diye çıkarılan muhabirler, "küçülme" denilerek iş akdine son verilenler, televizyon programı yayından kaldırılanlar, yazısı, haberi sansürleneler ya da hiç yayınlanmayanlar, "Satamıyoruz, yapamıyoruz" denilerek patronu değişenler birisini takip etti. Ana akımda çalışanların bir kısmı ya ayrılıyor ya

8. "Muhalefet değil hepsine muhalifiz", Faruk Bildirici, *Gazete Duvar*, 2022. <https://www.gazeteduvar.com.tr/muhalefet-degil-hepsine-muhalifiz-makale-1587139>.

9. "Radikal çalışanları e-mail'le kovuldu!", İnternet Haber, 2013. <https://www.ınternethaber.com/radikal-calisanlari-e-maille-kovuldu-622537h.htm>.

işten çıkarılıyor, bazı gazeteler de tümden kapanıyordu.

Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), Gezi direnişinin başladığı 27 Mayıs 2013 tarihinden 26 Temmuz 2013 tarihinde kadar en az 59 basın emekçisinin işinden edildiğini açıklamıştı.¹⁰ Yarısından fazlası istifaydı... Tarih, ağustos sonunu gösterdiğinde ise 80 gazeteci işsiz kalmıştı. Üç ayda en az 80 gazetecinin işsiz kaldığı bir Türkiye...

Kurumları ve sokağı aynı anda ezen OHAL

Gezi'nin sancıları bitmemişken bu kez yeni bir baskı rejimine gözümlümü açtık: OHAL.

15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişiminden sonra 20 Temmuz'da ilan edilen OHAL'de, önce Gülen Cemaati'nin daha önce kayıym atanan yayın organları KHK'lar ile kapatılmaya başlandı.

4 Mart 2016 tarihinde İstanbul 6. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından kayıym atanan *Zaman* gazetesi, OHAL'den bir hafta sonra Cihan Haber Ajansı'yla birlikte KHK ile kapatıldı. Gülen Cemaati'nin yayın organları arasında yer alan ya da yer aldığı düşünülen *Today's Zaman*, *Bugün*, Samanyolu TV ve *Taraf* gibi gazete, haber ajansı, televizyon ve radyo kuruluşlarından onlarca kurum kapatıldı. Ancak, basın üzerindeki baskı bununla sınırlı kalmadı ve Cemaat medyasından sonra KHK'ların bu kez yüzü Kürt/sol/muhalif yayın organlarına çevrildi. İMC TV, Hayat'ın Sesi TV, *Evrensel Kültür*, *Tiroj*, Özgür Gün TV, Jiyan TV, Van TV, Zarok TV, *Özgür Gündem* gazetesi, DiHA, JİNHA gibi Kürt ve sol/sosyalist medyanın yayın organları KHK ile kapatıldı.

668 sayılı KHK'yla hakkında yayın durdurma kararı alınan 12 televizyondan biri olan İMC TV'nin stüdyosu, kararnamenin çıkarılmasından birkaç gün sonra polis tarafından basıldı. İMC TV çalışanları polis baskınına canlı yayında naklederek protesto etti. *Özgür Gündem* gazetesinin KHK ile kapatılmasından sonra gazete de

10. Gezi'de 59 medya çalışanı işinden oldu, Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), 2013. <https://tgs.org.tr/baskilar-gazetecileri-yildirmayacak/>.

polis tarafından basıldı. Haber takibine ya da dayanışmaya gelen gazeteciler, canlı yayın sırasında darp edilerek gözaltına alındı.

Kapatılan kurumlarda çalışan pek çok gazeteci ya yurtdışına çıktı ya cezaevine girdi. 20 Temmuz 2016-31 Aralık 2016 tarihleri arasında toplam 178 medya kuruluşu kapatıldı.¹¹

Hâlâ İstanbul'daki genel direnci göz ardı etmezsek, o dönemler yine de Türkiye'nin birçok kentinde toplumsal muhalefetin sokağa rahatlıkla çıkıp eylem yapabildiği zamanlardı.

Gezi, 17-25 Aralık, Soma katliamı, 2014 seçimleri, 2015-16 yılları arasındaki sokağa çıkma yasakları, Suruç katliamı, miting takibi diye gidilmişken katliamın ortasına düşülen 10 Ekim gibi tarihi olaylar ve toplumsal felaketler hem halkın hem de henüz hemen her medya kurumundan gazetecilerin sahada olduğu son dönemlerdi.

Örneğin Ankara'da 2015 yılına kadar *Cumhuriyet* gazetesi, Anadolu Ajansı, İhlas Haber Ajansı, Dicle Haber Ajansı, NTV ve CNN muhabirleri gibi birçok kurumdan gazeteci yan yana haber takibi yapıyor, lüzum olduğunda birbiriyle dayanışma göstermekten de geri durmuyordu. Ta ki darbe girişimi ve OHAL'e kadar...

2013 yılında sahadaki gazetecilere birkaç örnekle bakalım.

- *Hürriyet Daily News* muhabiri Emrah Gürel, polis saldırısı sonucu ayağından yaralandı.
- *BirGün* muhabiri ve fotoğrafçısı Ahmet Şık, polisin attığı gaz bombasıyla başından yaralandı. Serbest fotoğrafçı Alper Erbahçeci'nin kolunu biber gazı fişeği sıyırdı. Erbahçeci hastaneye götürüldü.
- *Milliyet* foto muhabiri Hüseyin Özdemir, Taksim'de polislerin kullandığı yoğun gazın etkisiyle baygınlık geçirdi. *Evrinsel* ve Hayat TV muhabiri İsmail Afacan, TOMA'dan sıkılan tazyikli suyun gözüne gelmesiyle kör olma tehlikesi geçirdi, kamerası zarar gördü.

11. Kapatılan Basın, Yayın, Radyo, Televizyon ve Haber Ajansları, bianet, 2017. <https://m.bianet.org/bianet/medya/182458-kapatilan-basin-yayin-radyo-televizyon-ve-haber-ajanslari>.

- Serbest gazeteci Evrim Kurdoğlu, gazdan etkilendiği için sığındığı mekânda darp edildi. EPA fotomuhabiri Sedat Suna, polislin attığı plastik mermiyle kolundan yaralandı. Narphotos fotoğrafçısı Serra Akcan'ın Gümüşsuyu'nda bacağına gelen plastik mermi şişlik ve morarmaya neden oldu.
- Habertürk fotomuhabiri Serkan Akkoç'un polis müdahalesinde başına isabet eden taş, yarım santim kadar açılma ve şişliğe yol açtı. *Star* gazetesi haber müdürü Murat Uslu, polislin attığı gaz kapsülünün karnına gelmesiyle yaralandı. ETHA muhabiri Serdal Işık, polislin attığı gaz bombasıyla yaralandı.¹²

Sokaktaki gazetecilerin profili değişiyor

Ancak Gezi'nin ardından gazetecilerin gaz bombaları, tazyikli su ve hedef gözetilerek atılan plastik mermilerle yaralandığı, coplarla, tekmelemlerle dövülerek gözaltına alındığı, taciz ve tehdit edildiği, hakarete uğradığı, fotoğraf ve görüntülerinin silinmeye zorlandığı topyekûn polis engeli ve şiddeti, OHAL'den sonra artık geri dönüşü olmayan biçimde kalıcı hale gelmişti.¹³

Özellikle sol/muhafiz medya kuruluşlarının KHK ile kapatılması, peşi sıra gelen kararnameler ve genelgelerle sokakta haber takibi yapmak da giderek zorlaşmıştı. Yazıyı hazırlarken konuştuğum bir gazeteci, 2016 yılına kadarki saha deneyimini şöyle anlatmıştı: “Haberlere kurumun basın kartıyla giriyordum. Kartıma bakmadıklarında rahat geçebilmek ana akım bir gazetenin adını söylüyordum ve alana öyle giriyordum. Kendi kurum kartımla hiçbir zaman giremedim, girenler vardı tabii. Ama polislin nazarında, eğer ana akım bir habere gidiyorsa haber değeri vardı, biz gidiyorsak yoktu. Gezi'de iki kere yaralandım, polis bilerek ve isteyerek gaz bombası atıyordu. Ana akımdan gazetecilerin parkta beklediği bir nokta vardı, o noktada değilsen ve muhabir olarak

12. “Habercinin Dört Aylık İsim İsim ‘Gezi Serüveni’”, *bianet*, 2013. <https://bianet.org/kurdi/medya/150728-habercinin-dort-aylik-isim-isim-gezi-seruveni>.

13. Suç duyurusunda bulunuyoruz, Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), 2013. <https://tgs.org.tr/suc-duyurusunda-bulunuyoruz/>.

dolanıp haber toplamak istiyorsan, seni gazeteci görmeyip saldı-
rıyorlardı. 2016'ya kadar olan şuydu: Sabah Bağcılar'daki haber-
de dayak yiyorsun, öğlen Okmeydanı'ndaki haberde, akşam da
Taksim'deki haberde."

Peki 2016 yılından itibaren neler değişti? Aynı gazeteci,
2016'dan sonra esasen gazetecilik pratiğinin değiştiğini söylemiş-
ti: "[Gazeteci] masa başına döndü, çünkü sokakta bir şey kalma-
dı. Sokakta haber takibi yapan gazetecilerin kurumları da ya 'mu-
halif'ti ya da serbest gazetecilerdi. Bazen çok sert müdahale ola-
caksa, 'Gitmesek mi habere...' diyorduk, çünkü kendi güvenliğini
de sağlayamıyordun."

Hal böyle olunca hem iktidarın baskısı hem kapatılma korku-
su hem de sokağın giderek tehlikeli hale gelmesi başka bir dönü-
şüme de neden oldu. Sokaktaki gazetecilerin profili değişiyordu.
Ana akım medya kuruluşlarının birçoğu muhabirlerini sokaktan
çekmeye başladı. Geriye kalan, bugün "muhalif medya" dediği-
miz kurumlarda çalışan gazeteciler ile işsiz gazeteciler ise hem
basın kartı sorunları hem de "muhalif" gazeteci olmaları sebebiyle
şiddete daha açık hale geldi, getirildi. Bir yandan da sokakta ga-
zetecilik yapan yeni bir medya doğdu.

Bu kez 2022 yılında sahadaki gazetecilere birkaç örnekle ba-
kalım.

- Van'da düzenlenen 1 Eylül Dünya Barış Günü Mitingi sonrası yürümek isteyen gençlere ve haber takibi yapan gazetecilere polis saldırdı. Polis yere yatırdığı Mezopotamya Haber Ajansı muhabirine silahını göstererek boğazını sıktı, "Seni öldürürüm" diye tehdit etti.
- Kadıköy'de 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde haber takibi yapan bianet muhabiri Tuğçe Yılmaz polisin fiziksel tacizine maruz kaldı.
- Sivas'ta bir binadaki yangını görüntülemeye çalışan DHA muhabirleri Hüsnü Ümit Avcı ve Arife Defne Arslan, bir polis tarafından şiddete uğradı. Çevredeki vatandaşlar gazetecilere destek olurken, Avcı ve Arslan polisten şikâyetçi oldu.

- “Cumartesi Anneleri” duruşması öncesi yapılmak istenen basın açıklamasına polis müdahale etti. Gazetecilerden Artı TV muhabiri Meral Danyıldız ve Medyascope muhabiri Edanur Tanış, polis tarafından darp edildi. Müdahalede DİSK Basın-İş Genel Başkanı Faruk Eren de gözaltına alındı.
- “Kentsel dönüşüm” nedeniyle evlerin yıkımı için polislerin abluka altına aldığı Tokatköy’de haber yapan Halk TV muhabiri Erdinç Yılmaz ve kameraman Murat Kibar’ın çekim yapması engellendi. Gazeteciler, kalkanlarla sert bir şekilde itilerek alandan çıkarıldı.
- Çekmeköy’deki park nöbetini takip eden *BirGün* muhabiri İsmail Arı, Çekmeköy Emniyet Müdür Yardımcısı tarafından tehdit edildi. Arı’nın hakkında şikâyet olduğunu söyleyen emniyet müdür yardımcısı, “Bekle, seni de alacağım” dedi.
- Kadıköy’de Şebnem Korur Fincancı için yapılan açıklamayı takip eden gazeteciler polisler tarafından darp edildi. Polis, eylemi takip eden *Evrensel* gazetesi muhabiri Eylem Nazlier’in boğazını sıktı, telefonuna el koydu. Aynı eylemde *Yeni Yaşam* gazetesi muhabiri Enes Sezgin gözaltına alındı. Basını alandan zorla çıkaran polis, Artı Gerçek muhabiri Yağmur Kaya’nın saçlarını çekti.
- Hasta tutukluların serbest bırakılmasını isteyen ailelerin İstanbul Adliyesi önünde yaptığı yürüyüşü takip eden Jinnews muhabiri Gülistan Dursun ve serbest gazeteci Hayri Tunç, polis tarafından darp edildi. Polis, Dursun’un fotoğraf makinesine el koymaya çalıştı. Bu sırada haber takibi yapan serbest gazeteci Zeynep Kuray da darp edildi. Ters kelepçelenen Kuray, gözaltına alındı.
- İnsan hakları savunucuları ve sivil toplum örgütlerinin, tutuklu Şebnem Korur Fincancı için yapmak istediği açıklamada polisler gazetecilerin çekim yapmasını engelledi. Jinnews muhabiri Marta Sömek’in kolunu bükerek şiddet uygulayan polis, fotoğraf makinesini düşürdü. Haber takibi yapan Dokuz8 Haber muhabiri Fatoş Erdoğan’ı da alandan uzaklaştırmaya çalıştı.

- 25 Kasım’da Taksim Tünel Meydanı’na doğru yürüyüşe geçen kadınları görüntülemek isteyen gazeteciler darp edildi. *BirGün* editörü Yaren Çolak gözaltına alındı. Çekim yapan gazeteciler Tersane Kavşağı’nda ablukaya alındı. *BirGün* gazetesi editörü Havva Gümüşkaya, gazeteci olarak çekim yaptığını söyleyince, “Başlarım haberine” diyerek darp edildi, alana alınmadı.
- Polis, ablukaya tepki gösteren Artı TV muhabiri Yağmur Kaya’ya, “Sen gözaltına alınacaksın” dedi. Haliç Köprüsü’ne çıkan bir grup kadının haber takibinde polis, çekim yapan İleri Haber’den İzel Sezer ve serbest gazeteci Hayri Tunç’u deniz kıyısına doğru iterek darp etti.¹⁴

Mesleğin kriminalize edilmesi: Olağan şüpheliler

Gazeteciler, 10 yılda yukarıda saydığım örneklerde olduğu gibi her anlamda kuşatılmış hale gelmişti sonuç olarak. İşsiz gazeteciler ya da kendi yağında kavrulan kurumlarda çalışan gazeteciler için sokakta ya da sahanın herhangi bir noktasında çalışmak giderek zor ve yalnızlaştırıcı bir hal aldı. Yine de gazeteciler, sokaktan ayrılmayarak gazetecilik için direniyor, diretiyordu.

AKP iktidarının baskıcı rejimi “polis devleti”ni de legal hale getirmişti. Yukarıda saydığım gazetecilerin yaşadıkları, mesleğin OHAL’den sonra iyiden iyiye kriminalize edilmesiyle de ilintili elbette. Bu kriminalizasyon, yıllar sonra Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 1 Mayıs 2021 tarihinden önce yayınladığı genelgeye kadar uzandı.¹⁵ Emniyet Genel Müdürü Mehmet Aktay imzası ile yayımlanan genelgede, herhangi bir işlem yapılırken çekilen görüntülerin “gerçeği tam yansıtmadığı” iddia edilerek, esasında polisler için “özel hayatın gizliliğinin ve kişisel verilerin ihlal edildiği” belirtildi: “Yayımlanan bu tür görüntüler, olayı her zaman tüm yönleriyle yansıtmayabilmektedir. Bu durum personelimizi etkilediği

14. Günlük İhlal Tablosu, Dicle Fırat Gazeteciler Derneği, 2022. <https://diclefirat-gazeteciler.org/gunluk-ihlal-tablosu>.

15. Emniyet, “ses ve görüntü kaydı alınmasını engellemek için” genelge yayımladı, BBC Türkçe, 2021. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56947389>.

kadar, teşkilatımız açısından da kamuoyunda yanlış değerlendirmelere sebebiyet vermektedir.”

Söz konusu genelge ile polisin, görüntü ve ses kaydı alacağından “şüphe ettiği” kişilere müdahale etmesi talimatı verildi:

“Personelimizin görevini ifa ederken bu tür ses ve görüntü alınmasına tevessül edecek davranışlara fırsat vermemeleri, eylemin veya durumun niteliğine göre kayıt yapan kişileri engellemeleri, kanuni şartları oluştuğunda adli işlem yapmaları gerektiği hususlarında tüm personelimizin bilgilendirilmesini önemle rica ederim.”

Gazetecinin adı yok, şüphesi var!

İşaret edilen olağan şüpheliler doğrudan bizlerdik. Talimatla, gazetecilerin görüntü ve ses kaydı alması engellenecek, gerekirse gözaltına alınabileceklerdi. Daha doğru ifadeyle; sözlü talimatla gelen “çekemezsiniz” engeli, artık yerini “genelge var, çekemezsiniz” tehdidine bırakacaktı.

Daha nasıl engellenebilirdi ki gazeteciler... Kamera kırmalar, “genelge var” tehditleri, bitmeyen saldırılar ve gözaltılar jet hızıyla bir yıl boyunca peşi sıra geldi. Neyse ki Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın (TGS) Danıştay'a açtığı davada, İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün itirazları reddedildi ve genelgenin yürütmesi 9 Mayıs 2022 tarihinde kesin olarak durduruldu.

Ayasofya ve İstanbul Sözleşmesi kararlarıyla yakın zamanda dikkatleri üzerine çeken Danıştay 10. Dairesi, oybirliğiyle aldığı kararda şöyle dedi:

“Söz konusu genelge ile getirilen düzenlemelerin temel hak ve hürriyetlerden olan haberleşme hürriyeti ile basın hürriyetine yönelik kural ve sınırlamalar getirildiği anlaşılmıştır. Bu haliyle yasa organının tasarrufu niteliğindeki kanun yerine yürütme organına dahil Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından genelge niteliğinde bir düzenleme ile temel hak ve hürriyetlere sınırlama getirilmesinde Anayasa'ya uyarlılık bulunmamaktadır.”

Cezasızlığın cesareti: Gazeteciler sanık, polisler müşteki, ekipmanlar kayıp

Peki, durduruldu da ne oldu? AKP Genel Başkan Yardımcısı Ali İhsan Yavuz'un deyimiyile, "hiçbir şey olmasa bile kesinlikle bir şeyler oldu" ve genelgeli talimat, yerini her zamanki gibi eski talimata bıraktı.

22 Temmuz 2022 tarihine gidelim. OHAL'in altıncı yılında açıklama yapmak isteyen KESK üyelerinin yürüyüşünü engelleyen Ankara polisi, bina içinde sıkıştırdıkları sendikalılara yakın mesafeden biber gazı sıkmış, binanın girişini de ablukaya almıştı. O sırada bir kare düştü önümüze. En öndeki polisler, fotoğrafı çeken Artı Gerçek muhabiri Seda Taşkın'a bakıp parmak sallıyordu.¹⁶

Polis şiddeti dur durak bilmiyor, gazeteciler ya engelleniyor ya dayak yiyor ya da gözaltına alınmaya devam ediyordu. Nihayetinde birçoğu da maruz kaldıkları şiddete ve gazetecilik mesleğinin engellenmesine ilişkin birbiri ardından suç duyurularında bulunuyordu.

Sağlık emekçilerinin görevi başında öldürülen doktor Ekrem Karakaya için 7 Temmuz 2022 tarihinde yaptıkları eylemi takip eden Habertürk TV muhabirinden Artı TV muhabiri ve kameramanlarına kadar, birçok gazetecinin uğradığı polis şiddeti bunlardan biri. Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (MLSA) Hukuk Birimi, savunmanlığını üstlendiği Artı TV kameramanı Bilal Meyveci'yi haber takibi sırasında engelleyen ve tehdit eden İstanbul Emniyeti Güvenlik Şube Müdürü Hanifi Zengin hakkında suç duyurusunda bulundu.¹⁷

Zengin, "Çektin mi ayağına bastığımı, çektin mi? Çekmediysen sonra görüşürüz!" diyerek kameramanı tehdit etmişti. MLSA Hukuk Birimi, Zengin ve olaya karışmış olabilecek diğer kolluk görevlileri hakkında "görevi kötüye kullanmak", "tehdit", "iş ve çalışma hür-

16. Ankara'da KESK'in düzenlediği eyleme polis müdahale etti. <https://artigercek.com/emek/ankara-da-kesk-in-duzenledigi-eyleme-mudahale-219153h>.

17. Gazetecileri tehdit eden polis amiri Hanifi Zengin hakkında tahkikat başlatıldı, MLSA, 2022. <https://www.mlsaturkey.com/tr/gazetecileri-tehdit-eden-polis-amiri-hanifi-zengin-hakinda-tahkikat-baslatildi/>.

riyetinin ihlali” yönünden suç duyurusunda bulunmuş ve akabinde Zengin hakkında tahkikat başlatılmıştı. Ancak İstanbul Valiliği, Emniyet Genel Müdürlüğü’nce görevlendirilen 2. Sınıf Emniyet Müdürü’nün hazırladığı “ön inceleme raporu” doğrultusunda soruşturma izni vermedi.¹⁸

Kararda, “sağlık çalışanlarının yapmak istediği yürüyüşün izinsiz bir gösteri yürüyüşü olduğu, Zengin’in konuyu çok dikkatli bir şekilde takip ettiği, basın mensuplarına grubun içine girmeden ve görevlerini engellemeden görüntü alabilecekleri konusunu iletmediği, bazı basın mensuplarının uyarıları dinlemediği” iddialarına yer verildi. MLSA avukatları, karara karşı İstanbul Bölge İdare Mahkemesi’ne itirazda bulundu.

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi ise gazetecilere yönelik tehdit, darp ve hakaret suçlamaları yöneltilen Polis Amiri Hanifi Zengin hakkında soruşturma izni verilmemesine dair Valilik kararını 9 Kasım’da iptal ederek, Zengin hakkında soruşturma başlatılmasını istedi.¹⁹

Şikâyetçilerin isnat ettiği suçlar ile ilgili olarak Zengin “hakkında ceza soruşturması yapılmasının idari izne bağlanmasına gerek bulunmadığını” belirten mahkeme, “ilgili hakkında genel hükümlere göre soruşturma yapılmak üzere” dosyanın İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderilmesine oybirliğiyle karar verdi.

Bir diğeri de Gezi direnişinin 9. yıldönümünde görevi başındayken darp edilen ve gözaltına alınan gazeteciler için yapılan suç duyurusu.

31 Mayıs 2022 tarihindeki eylem sırasında Halk TV’den Erdinç Yılmaz ve Ozan Demiriz, Tele 1 TV muhabiri Engin Açar ve kameraman Umutcan Yitük, Gazete Fersude muhabiri Hayri Tunç, Dokuz8 Haber muhabiri Fatoş Erdoğan ve Karşı Mahalle muhabiri Sezgin Kartal’ın aralarında bulunduğu gazeteciler polis koridoru-

18. “Tehdit unsuru görülmedi”: Valilik, Hanifi Zengin hakkında soruşturma izni vermedi”, MLSA, 2022. <https://www.mlsaturkey.com/tr/tehdit-unsuru-gorulmedi-valilik-hanifi-zengin-hakkinda-sorusturma-izni-vermedi/>.

19. Mahkeme: Polis Amiri Hanifi Zengin hakkında soruşturma yapılmalı. <https://www.mlsaturkey.com/tr/mahkeme-polis-amiri-hanifi-zengin-hakkinda-sorusturma-yapilmali/>.

na alınarak darp edilmiş, hedef gözetilerek yüzlerine biber gazı sıkılmış, hakarete ve tehdide maruz kalmıştı.

*Evrensel'*den Meltem Akyol, *BirGün'*den Gökay Başcan, Halk TV'den Ozan Demiriz, Flash Haber TV'den Dilan Polat, Nil Derin Aydoğdu ve Sevda Doğan ise ters kelepçelenerek gözaltına alınmış, saatlerce bu şekilde bekletilmişti.

Meslek örgütleri TGS ve DİSK Basın-İş'in, gazetecileri darp eden ve yine darp ederek gözaltına alan polisler hakkında yaptığı suç duyurusu da sonuçsuz kaldı.²⁰ İstanbul Valisi Ali Yerlikaya imzasıyla gönderilen "kovuşturmaya yer yoktur" kararına, bilindik gerekçe sunuldu: "Şiddet uygulayan polisler tespit edilemedi."

Bu kararlar gibi pek çok örnek, gazetecilere yönelik saldırıların cezasız bırakıldığını ve elbette bırakılmaya da devam edileceğini gösteriyor. Her karar, nihayetinde polis şiddetini daha da cesaretlendiriyor.

İdaresinden yargısına, suç bir kez daha cezasız bırakılıyor, yargılananlar polisler yerine gazeteciler oluyor. Şiddet gören gazetecilerin sanık, şiddet gösteren polislerin ise şikâyetçi olduğu davalar saymakla bitmiyor.

Üstelik, gözaltılar sırasında bilgisayar, fotoğraf makinesi, kamera ve telefon gibi mesleki faaliyetleri için kullandıkları araçlara el konulan ya da zarar verilen gazeteciler, uzun süre ekipmansız bırakılmakla da sınanıyor. Bir kısmı başvurusuna aylar ya da yıllar sonra yanıt alırken, bir kısmının aldığı yanıt, "Şimdi bulamıyoruz, sonra tekrar başvurun" oluyor.

İşsiz, mecrasız, freelance

Gazetecilerin payına düşenlerin ne yazık ki sonu yok. Aslında Gezi, OHAL, polis şiddeti, yargılamalar, gözaltılar gibi yukarıda saydığım onca örneğin dışında son 10 yılda başka bir sınav daha veriyorlardı: Hayatta kalma mücadelesi ve ekonomik kaygılar. Üstelik birçoğu bunu tek başına göğüslemek zorunda kalıyordu.

20. "Cezasızlığa sessiz kalmayacağız!", Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS)/DİSK Basın-İş, 2022. <https://tgs.org.tr/cezasizliga-sessiz-kalmayacagiz/>.

OHAL'in de yarattığı baskı, sansür ve otosansür ortamında işsizlik katmerlenerek arttı. Medya kuruluşlarının yüzde 90'ı iktidarın denetimine girmiş, 12 bin gazeteci işsiz kalmıştı.

2013 yılı Aralık ayında Orhan Cemal Kalyoncu'nun *Sabah* ve ATV'nin olduğu Turkuvaz Medya Grubu'nu Ahmet Çalık'tan satın almasıyla başlayıp, daha sonra 2018 yılında Demirören Grubu'nun tüm gazete ve televizyon kanallarını Doğan Grubu'ndan almasıyla birlikte gelececek ve zamanla iktidara yakın sermaye sahiplerinin yenilerini oluşturmasıyla kemikleşecek "iktidar medyası" filizlenip büyüyordu.

Ana akım darmadağın olmuştu. Yeni ve eski kurumlar ise KHK ile kapatılma endişesi yaşıyordu. Yıllardır basın sektöründe az para ve çok emekle direnmeye çalışan *Evrensel*, *Sol*, *İMCTV*, *BirGün* gibi sol/muhafız medya organlarının da ne işsiz gazetecileri işe alacak gücü vardı ne de kendi çalışanlarına yeterli imkânı sunacak durumu.

Bu medya kuraklığının ortasında işsiz gazetecilerin de büyük kısmı, Gezi'den itibaren geliştirdiği pratikle sokakta haber takibi yapmayı sürdürdü, tek başına olsa da sokağa inmeye devam etti. Twitter'ın hayatımıza iyice yerleşmeye başlamasıyla sokaktaki gazeteciler en nihayetinde çektikleri fotoğraf ve görüntüleri, gazeteci hassasiyetiyle ve gazetecilik ilkelerini gözeterek yayınlıyordu. Benim de en az iki senem böyle sürmüştü.

Bu dönem, gazeteciliğin direnişe geçtiği bir dönemin başlangıcıydı aslında. Hiçbir yerin yoksa sokağın var, ekipmanın yoksa telefonun var, yayınlayacak bir yerin yoksa sosyal medyan var. Beş parasız, mecrasız ve elbette güvencesiz bir şekilde sokakta.

Tablo böyle seyredince yeni patronlar, alternatif isimler, bağımsız yayıncılar, tanınan işsiz gazeteciler yeni mecralar oluşturmaya çalıştı. Geline nokta muhalifler, alternatifler, bunları reddedenler ya da tüm bunları kabul edenler olarak parçalara bölündü gazeteciler. Ancak iktidar medyasının büyüklüğü ve sermayesinin gücü, haliyle başa çıkması zor bir yapıyı işaret ediyordu.

Yeni internet gazete ve televizyonları, kıt kanaat oluşturulmuş haber büroları, az parayla çok iş yapmaya çalışanlar, devler listesi-

ne karşı mücadele yürütmeye çalışan küçük ölçekli kuruluşlar birbirini takip etti.

Örneğin Gazete Duvar, Ağustos 2016'da bir internet gazetesi olarak yayın hayatına başladı. Artı TV ve internet gazetesi Artı Gerçek, Şubat 2017 tarihinde kuruldu. Kurulan yeni basın organları, yeni mezun muhabirleri, eski ana akımcıları ve KHK ile kapatılan kurumlardaki gazetecileri birleştirmeye çalışıyordu.

İletişim fakültelerinden yeni mezunlar, uzun yıllar sonra işsiz kalmışlar, ana akımdan ayrılanlar, kovulanlar ya da iktidar medyasında daha fazla durmak istemeyenler... Birçoğunun yolu öyle ya da böyle bir şekilde buralardan geçti zaman içinde.

Ancak işler pek de kolay gitmedi. Aslında dönüşümünden önce bildiğimiz eski ana akım, bünyesinde çalışan gazeteci için en çok da güvence demektir.

2010 senesinde bir süre stajyer olarak bulunduğum NTV Ankara bürosundaki editörler, "Habere gideceksin, sadece tek bir soru soracaksın. Otuz saniyelik görüntü kullanacağız" dediğinde, kanal ile gideceğim yerin yürüme mesafesini kafamda hızlıca hesaplamıştım. "Şimdi çıkayım, anca yetişirim" dediğimde editörüm, "Saçmalama. Aşağı inip kamera odasına haber veriyorsun, araca atlayıp gidiyorsunuz" deyince şaşırmıştım. Nenehatun Caddesi'nden Büyükelçi Sokak'a yokuş aşağı yürümek 15 dakika, arabayla gitmek ise 5 dakika sürüyordu.

Henüz üç sene evvel yereldeki bir bölgesel gazetede mesleğe başladığım için bu duruma hiç aşına değildim. Otuz saniyelik görüntü için beş dakika süren mesafeye araçla gitmek, yirmi yaşında gencecik bir muhabir için oldukça şaşırtıcıydı.

Haberin yükü yalnızca elimde tuttuğum mikrofona aitti. Bu böyle oluyorsa günde kaç tane özel haber yapabileceğimi hesaplıyordum. Mesleki heyecanım bitmeyecekti ama bir daha o konforu çalıştığım hiçbir yerde bulamayacaktım.

Bu basit örneği şu sebepten anlattım: Habere gidecek muhabirin, haberden başka herhangi bir şeye mesai harcamaması, yalnızca haberine odaklanabilmesi elzem. Günümüz ana akımı, habere muhabir gönderecek bir vizyonu çoktan kaybetse de eskiden sağ-

ladığı imkânlarla, nerede bir olay olsa muhabiri hızlıca olay yerine gönderebiliyor, gerekirse günlerce kalıp haber çıkarmasını sağlayacak bütün masraflarını da karşılayabiliyordu.

Sadece bu da değil. Haberine açılan davalarda sırtını yaslayabileceğin güçlü bir kurumun olması, sigorta, yemek, yol, prim, izin gibi birçok hakkın doğrudan kurum tarafından sağlanması gazeteci için, daha doğrusu basın emekçisi için büyük önem taşıyordu.

Ancak ana akım olmayan yayın organlarında da bu imkânın sağlanabilmesi ne teknik olarak mümkündü ne de bazen zihniyet... Bugün mesleki olarak en büyük ihtiyacımız olan bütün bu haklar yeni mecraların bir kısmında çalışan birçok gazeteci için hayale dönüştü. Basın sigortası, gününde yatan maaş, daha da fenası yatan bir maaş ve basın kartı gibi birçok hak... Bu hakları elde edememek ya da vermeyecek bir kurumda çalışmak, sokakta haberciliğin zorlaşmasının da etkenlerinden biri...

Açılan tazminat davalarını sırtlanamamak, RTÜK kaygısı, ekonomik kriz derken otosansür de giderek büyüdü. Ya da muhabiri gönderdiği haberin ulaşımını karşılamadıkları gibi, içtiği çayın hesabını soranlar bile oldu. İşin özü, güvencesizlik önce mecralarda başladı.

Türkiye’de serbest gazeteci olmak: Tek kişilik haber merkezi

Haliyle gazetecilerin hatırı sayılır kısmı ne sokakta ne içeride pek de güvence sunmayan bu mecraları zaman içinde terk etmeye başladı, bazılarının işine son verildi. Çalışmaya devam edenler de en son *Sözcü* gazetesinde olduğu gibi “küçülme” gerekçeleriyle işten çıkarıldı.²¹

Son kertede, çalıştığı yerlerde umduğunu bulamayanlar, umduyuyla değil bulduyuyla bile geçinemeyenler, uyuşamayanlar, çıkarılanlar veya ayrılanlar bağımsız ya da serbest meslek erbabı ola-

21. “*Sözcü*’de toplu işten çıkarma; Çiğdem Toker ve Serpil Yılmaz’ın da yazılarına son verildi!”, T24, 2022. <https://t24.com.tr/haber/sozcu-de-toplu-isten-cikarma-cigdem-toker-ve-serpil-yilmaz-in-da-yazilarina-son-verildi,1069779>.

rak gazeteciliğini sürdürmeye çalıştı. Medyanın iktidarın denetimi altında olduğu, 12 bin gazetecinin işsiz bırakıldığı, binlercesine haberleri ve paylaşımları nedeniyle dava açıldığı ortamda, özellikle son altı yılda serbest gazetecilikte büyük artış yaşandı.

Varlığını internette sürdüren alternatif medyanın ya da muhalif medyanın “alternatif” olarak sunduğu yayıncılık anlayışının büyük çoğunluğu da yazarlar ve ekran yüzleri üzerine kuruluydu zaten.

Örneğin, Ali Duran Topuz’un Gazete Duvar’ın genel yayın yönetmenliğini bıraktığını Twitter’dan duyurduğu gece, yazarların büyük çoğunluğu, “Biz de yokuz o zaman” diyerek ayrıldıklarını duyurdu.²² Kendi ölçeğinde bin bir emekle kurulan bir internet gazetesinin genel yayın yönetmeni, gazeteden ayrıldığını sitemkâr bir dille duyurduğuna göre belli ki içeride bir kriz olmalıydı. Ancak muhabir, editör ve grafiker gibi emekçi kadronun bu krizden etkilenip etkilenmediğini sorana rastlamak pek mümkün olmadı.

Türkiye’de hem okurun hem de sektörün kendisi, muhabirden ziyade yazar ve ekran yüzüne endeksli bir perspektife sahip. Bu zaten yıllardır bilinen, su götürmez bir gerçek. Ancak bu durum, “az muhabir, çok yazar” anlayışını iyiden iyiye hâkim kılmıştı.

Yaptığı haberle kurumun adını üste taşıyan, haberciliğin, gazetecilik faaliyetinin esas neferi olan muhabirler, hak ettiğinin ve olması gerekenin tam aksine her daim ücretinden en çok kısılan, şartları en az düşünülenler oluyordu.

Yine de kurumlardaki muhabir sayıları azalıp haber ihtiyacı artınca, özellikle maaş vermeyerek veya kadroya almayarak/alamayarak muhabir yükünde hafifleyen kurumların bazıları bu kez ters dönüş yaparak serbest gazetecilerden haber toplamaya başladı.

Kendini sol/sosyalist medya olarak konumlandıranlardan bazılarının “yoldaşlık hukuku”nu öne sürerek yıllarca ücretsiz emekten yararlanması da bunların arasında sayılabilir pekâlâ.

22. Gazete Duvar’da kriz; Genel Yayın Yayın Yönetmeni Ali Duran Topuz, Duvar English Editörü Cansu Çamlıbel ve bazı yazarlar ayrıldı!, T24, 2021.

<https://t24.com.tr/haber/ali-duran-topuz-gazete-duvar-yayin-yonetmenligi-nden-ayrildi-bir-kisiye-hakkim-helal-degil,985481>.

Gazetecisinden bedava haber!

Yazmazsa delirecek, eli soğuyacak, haber kaynaklarıyla mesafelenecek, haberi kursağındaki lokmadan daha önde gören gazeteciler de beş kuruş almadan yazdıkları haberleri bu kurumlara göndermeye başladı. Çünkü yeter ki haber yayınlansın.

Ama bir yere kadar! Gazeteci, mesleğini yaparken neyle geçinecek? Gazetecinin onuru, emeği ve fikri bedavaya sömürülecek kadar ucuz ve değersiz mi olacak? Sömürü ve güvencesizlik dolu ortamda bazıları ek işler, kimisi STK'lar üzerinden geçimini sağlamaya çalışsa da bunların hiçbiri uzun soluklu olmuyordu. Kendisinden başka hiçbir işi düşündürmeyen, çıktısı olmayan işlerde mutsuz eden, gecesinden gündüzüne gündemle meşgul eden gazetecilik illeti bir kere girdi mi insanın kanına, bir daha geri dönüşü de mümkün olmuyordu neticede.

Kurumsuz, bir başına dev kadro: Mecra, basın kartı ve telif mücadelesi

Telifsiz, mecrasız, kartsız, esnek ve güvencesiz sömürüle...

Yazmakta ve haberde, kısaca gazetecilikte ısrar eden ve gazetecilik için mücadele eden gazetecilerin direnişi, hâlâ ödememekte direten ya da ödemesi gerektiğini akıl etmeyen/edemeyen bazı mecraları, düşük ücretlerle bile olsa haberlere telif ödemek zorunda bıraktı.

Her yerde diyemesek de bazı internet yayınlarında parça başı habere telif ödenmeye başlandı. Tabii bunun da bir kotası var. İstedığınız kadar telifli haber yapamıyorsunuz, bu şekilde ayda belki üç, belki de dört haber yayınlama şansınız olabilir en fazla. Daha fazla yayınlamak isterseniz bu kez alacağınız cevap belli:

“O kadar telif veremem, zaten birkaç muhabirim var.”

İşin özü, yeterli sermayesi olmadığı için kendi yağında kavrulanlar ya da daha fazla maaş vermemek için az muhabir çalıştıranlar, çıkarabildiği haberle ya da muhabirden arileştirilmiş haberlerin niteliğiyle yetinemeyince bu kez serbest çalışan gazetecilere başvurup, mümkün olduğunca telifli az, telifsiz çok haber almaya baş-

ladılar. Bu arada telif dediğim ücret, gazetecinin habere ulaşmak için bindiği taksinin parasını çoğu zaman ancak karşılayabiliyor.

Peki, bütün bunlardan yılmış, geçim derdinden haber derdine kadar sağı solu kuşatılmış gazeteciler hangi başka sorunla burun buruna kalıyordu? Elbette devcileyin bir yazacak ve yayınlayacak mecra bulma sorunuyla...

Bir de şu var tabii. Haber takibi yaparken de temsil hakkını kullanırken de basın kartına sahip olmak elzem. Her ne kadar büyük sorunlarla karşılaşılrsa ya da çoğu zaman tanınmasa da özellikle sahadayken en büyük güvencelerimizden biri. Ancak halihazırda zaten artık kurumu olan gazeteciler için bile zorlaşan basın kartı başvuruları, serbest gazeteciler için adeta kâbus haline gelmiş durumda. Çünkü kurumlarda çalışanların basın kartı başvuruları ya “Başkanlığa gönderildi” denilerek bekletiliyor ya komik gerekçelerle reddediliyor ya da gerekçe bile göstermeden iptal ediliyor.

Bunlardan biri de T24 Ankara Temsilcisi Gökçer Tahincioğlu. 2018 yılında hak kazandığı halde 2022 Ocak ayına kadar “inceleme” yanıtı aldığı için elde edemediği sürekli basın kartına, Kamu Denetçiliği Kurumu’na mütemadiyen yaptığı girişimler sayesinde kavuştu.²³

Biliyorsunuz, artık basın kartı alıp alamayacağımız Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun’un onayından geçiyor. Öyle ki, 1975’ten beri basın kartı sahibi olan, 48 yıllık gazeteci Tuğrul Eryılmaz’ın sürekli basın kartı bir gecede iptal edilebiliyor.

Zaten Basın İlan Kurumu’nun 2022 yılı raporuna göre, gazetelerde basın kartı sahibi gazeteci sayısı 2 bin 898. Ancak bizlerin “fikir işçisi” dediğimiz gazete emekçilerinin sayısı 6 bin 687. İşsiz olandan işsizine, serbestinden kurumda çalışanına kadar 25 binin üzerinde gazetecinin olduğu Türkiye’de, basın kartı olan gazeteci sayısı yalnızca 15 binle sınırlı.²⁴

23. Gazeteciliği susturmak için sıra “dezenformasyon” taktiğinde, bianet Medya Gözlem Raporu, 2022. <https://bianet.org/1/72/268994-gazeteciligi-susturmak-icin-sira-dezenformasyon-taktiginde>.

24. “Gazetecinin kim olduğuna İletişim Başkanlığı karar veremez”, *Evrensel*, Eylül 2022. <https://www.evrensel.net/haber/470573/gazetecinin-kim-olduguna-iletisim-baskanligi-karar-veremez>.

Basın meslek örgütleri yıllardır gazetecilerin “gazeteci” olup olmadığına İletişim Başkanlığı’nın değil, meslek örgütlerinin karar vermesi gerektiğini söylese de işler böyle gitmiyor.

Elbette çalıştığı kurumdan basın kartı çıkaramayan gazeteciler de İletişim Başkanlığı’nın gölgesindeki –eski adıyla sarı, şimdiki adıyla turkuaz– basın kartından tamamen ümidini kesince, meslek örgütleri aracılığıyla bu kez uluslararası basın kartlarına yönelmeye başladı. Ancak, şanslı gününüzdeyseniz polis tarafından kabul gören, onun dışında müzelerle bedava girmekten başka Türkiye’de ne yazık ki pek işlevi olmayan ama yine de varlığı bile yeten bu basın kartı için de son altı ay içinde yaptığınız en az 10 haberi sunma şartı var.

Peki, kaç mecra vardı da kaçımızın haberini kaç kere kabul edecekti?

Bu durum, serbest gazetecileri ekseriyetle mesleki fon bulmaya ya da yine mesleki alanlarda projeler yazmaya yönlendirdi. Bazı meslek örgütleri ya da basın faaliyeti yürüten dernekler de serbest gazeteciliğin sürdürülebilirliğini sağlamak ve gazetecilere geçim imkânı sunabilmek için telifli haber projeleri başlattı.

Ancak “fon” bulma meselesi Türkiye’de kolay ilerlemedi. Sonucu, birçok gazeteci için hedef gösterilmek oldu.

Fon alan ya da fonlu mecralara haber yapan gazeteciler ve medya kuruluşları, iktidarından kamuoyuna, medyadan okura kadar, muhalifler de dahil olmak üzere pek çok kesim tarafından “foncu ajanlar” ilan edildi. İsimleri çeşitli zamanlarda listeler halinde paylaşıldı, hükümet yetkililerinin açıklamalarına konu oldu, birçoğu fişlenerek hedef gösterildi.

“Foncu ajan” olarak suçlayanlar kimseye ekmeğini kendileri vermediği gibi, fonların kendisi bile birçok kalemi karşılamaya yetmeyebiliyordu. İşin bir başka tarafına bakalım bu kez. Telif fonlarına başvurmanın getirisi olduğu kadar götürüsü de vardı. Kendi kendinin kurumu, patronu ve haber merkezi olmaya çalışmak kolay iş değildi. Tek başına dev kadro! Geçinebilmek, sigortasını yatırılabilmek, ekipman alabilmek ve mesleğine devam edebilmek için telifli projelere başvuran gazetecilerden biri, bütün yükü sırt-

lanırken habere çok az zaman ayırabildiğini anlatmıştı:

“Bir kurumda çalışırken habere yüzde yüz odaklanıyordum, şimdi haberden önce başka şeyler düşünüyorum. O zaman sigortam kurum tarafından yatırılıyordu, şimdi öyle değil. Fona başvuruyorum, çünkü haberi yapabilmem için paraya ihtiyacım var. Böyle olunca da önce parayı arıyorsun, sonra haberi yapıyorsun. En büyük sorun güvencesizlik. Güvencesizliği gidereyim derken odaklanman gereken habere odaklanamıyorsun. Haliyle bazen haberden uzaklaşıyorsun.”

Hep yazılı basın merkezli konuşuyoruz, fakat örneğin televizyon muhabirleri için iş daha büyük çıkmazda. Öyle ya, televizyon yoksa nasıl yayın yapılacaktı? İşte bu kez özellikle Youtube gibi mecralardan bağımsız yayın yapmaya başladı bazı gazeteciler. Ancak kamuoyunun yakından tanıdığı bir gazeteci değilseniz ekrana çıkıp yeteri kadar abone elde etmek o kadar kolay olmuyor. En son televizyonda muhabirlik ve spikerlik yaparken hem emek sömürsünün artması hem de geçinememeye başlaması nedeniyle işinden ayrılan bir gazeteci, mesleğini sürdürmek için tek yolunun Youtube üzerinden “bağımsız yayın” yapmak olduğunu söylemişti. Ancak mesleği sürdürmek ve bu yoldan geçinmek hiç kolay değildi:

“Haber kaynağına kurumsal tanınırlığınla erişmekle, bireysel olarak erişmek arasında ciddi fark var. Kendini daha fazla tanıtmak ve ifade etmek zorunda kalıyorsun. Haber kaynakları ne konuşacağını değil, hangi kurumun ya da kimin kanalı olduğunu soruyor. Ünlü, çok bilinen bir yüz değilsen işin daha zor. Durumu anlattığımda bağımsız yayıncılığın bir şey olmadığını düşünüp direkt telefonu kapatanlar oluyor. Eğer köşede paran yoksa ya da düzenli bir kazanç sağlayamadıysan editörle çalışamıyorsun. Yayımdan KJ’ye, detay görüntüden konuk bağlamaya, arşiv taramasından hazırlığa kadar her şeyi aynı anda iki elinle yalnızca sen yapıyorsun. Her şeyden öte, haber merkezinden uzaksın... Bağımsız çalışırken güvencesizlikten kaynaklı bu kanalın aylık web tabanı ücretini de düşünüyorum, canlı yayınlara nasıl devam edeceğimi de. Oysa tek düşünmek istediğimiz haber...”

Sonuç yerine: Gazetecilik direnişe dönüşünce...

Medyanın el değiştirmesi, Gezi direnişi, direnişin ardından önce “iktidara yakın” sonra “havuz” ve nihayet günümüzde artık “iktidar medyası” olarak adlandırılan medya dönüşümü, referandum, 2011, 7 Haziran ve 1 Kasım seçimleri, bir adet darbe girişimi, peşi sıra gelen OHAL rejimi ve KHK hukuk sistemi, siyasetçilerin dokunulmazlıklarının kaldırılması, kayımlar yönetimi, 2018 başkanlık seçimi, “tek adam iktidarı”, toplumsal muhalefetin sokaktan kazanması, cumhurbaşkanlığı kararnameleleri, bu kararnameleler ışığında uluslararası sözleşme(ler)den rahatlıkla çıkılması, hukukun üstünlüğünün sakızdan betere hale gelmesi, giderek otoriterleşen rejimde tepemizden inmeyen kılıcın keskinleşmesi, polis devletinin legalleşmesi, basın ve ifade özgürlüğüne açılan davaların milyonları bulması, keyfe keder hale gelen RTÜK baskısı, İçişleri Bakanlığı ve savcılıkları karşı karşıya getiren ilginç genelgeler listesi ve nihayet Dezenformasyon/Sansür Yasası...

Ülkenin içinden geçtiği 10 yılı, basın tarihimizin de 10 yılı olarak önümüze koyan özetin anlattığı şu:

Türkiye’deki gazetecilik bir direnişe dönüştü. Gelecekte bu tarihe bir not düşülecek olsa “Gazetecilikte diretenler, gazetecilik için direnenlerin 10 yılı” denebilir pekâlâ.

Usta-çırak ilişkisinin bitirildiği, haber merkezlerinin eritildiği medya dönüşümüne; mecrasızlığın, iktidar kuşatmasının, sansürün, hukuksuzluğun, şiddetin, nefretin ve güvencesizliğin keskinleşerek arttığı döneme; Türkiye medyasının belki de en karanlık tarihlerinden birine denk gelip mesleğe başlamış ya da çoktan yarılamış her kuşaktan gazeteciler, her şeye rağmen, her koşulda gazetecilikte diretiliyor.

Yeni modeller yaratılıyor, sendikalaşmaya geçilmeye çalışılıyor, internet sitelerinin birçoğu bugün sendikanın varlığını kabul etmiş durumda, misal. Yeni haber merkezleri, haber odaları kurulmaya çalışılıyor ve bunlardan bir bölümü hızla büyüyor.

Gazeteciliğin ve haberin doğası gereği olmazsa olmaz haber merkezlerinden uzak kalmalarına, yaptıkları haberlere açılan taz-

minat davalarını bir başlarına yüklenmelerine, sansürü, güvencesizliği, parasızlığı, şiddeti, tutuklanmayı en kırılgan yerden yaşamalarına rağmen bir kurumun sırtlanacağı tüm yükü sadece gazetecilik yapmak için tek başına sırtlanmaları, Türkiye'deki gazetecilerin cesaretini bir kez daha önümüze koyuyor.

“Benden sonrası tufan” demeden, kendinden sonraki gazetecilere, mesleğe ve halkın haber alma hakkına aydınlık bir gelecek bırakma hayalimiz, inadımızla elbet bir gün yerini bulacak.

“Sloganların haberden çok prim yaptığı, televizyonların yayın saatlerini haber değil hep aynı isimlerin yer aldığı tartışma programlarıyla doldurduğu, yazıların haberden çok okunduğu bu dönem geride kalacak. Eski dönemin bütün yanlışlarından ders çıkartmış bir medya yapısı kurmak mümkün.”²⁵

25. “Gökçer Tahincioğlu yazdı: Fırtınadan sonraki medya”, Journo/MLSA, 2021. <https://journo.com.tr/gokcer-tahincioglu-ozgur-basin>.

Kadın Gazeteciler Ne Yaşadı?

Özlem Akarsu Çelik

CHP'li Kamer Genç'in üzerine yürüyen AKP'li Zeyid Aslan şöyle bağıırıyordu, "Öldürürüm seni p.. kurusu..", "Senin ananı s..., o.. çocuğu"...

Bu rezil eril şiddet diline tanık olduğumuz yer Meclis Genel Kurulu'ydü. Tarih ise 30 Nisan 2013.

Ne mi oldu? AKP Disiplin Kurulu, Milletvekili Aslan'a ceza vermeye gerek duymadı. Gerekçe olarak da şöyle denildi:

"Meclis tarafından kınanan Aslan'ın aynı suçtan ikinci kez ceza almasına gerek yoktur!"

Cezalandırılmamasından güç alan Aslan, birkaç ay sonra parlamento muhabiri kadın gazetecileri tehdit etti. Meclis'in uzun mesaisi sonrası ayakkabılarını çıkarmış halde bahçede uyurken fotoğrafının çekilip gazetede yayınlanmasına tepkiliydi Aslan. İktidar kulisinde rastladığı kadın gazetecilere bağıırıyordu:

"Sizi buraya sokturmayacağım. Elimden ne gelirse yapacağım. Siz bu yaptıklarınızı gazetecilik mi sanıyorsunuz? Biz de insanız, yoruluyoruz. Ben sizin bacak aranızı çekip gazeteye bastırsam, bunların gerçeği bu diye, ahlaksız olurum değil mi! Ama sizinki gazetecilik oluyor!"

Aslan, tepkiler üzerine yine partisinin disiplin kuruluna sevk edildi. Disiplin kurulu, Aslan'a en hafif ceza olan "uyarma"yı yeterli gördü.

Yine birkaç ay sonra, yine Meclis Genel Kurulu'nda, aynı milletvekili bu kez CHP milletvekili Muharrem İnce ile ağız dalaşına girdi ve İnce'ye "Senin k... s..." dedi.

Bununla da kalmadı. Aslan, Meclis komisyonunda bir hâkimi tekmeledi! Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nun TBMM Adalet Komisyonu'nda görüşüldüğü 11 Ocak 2014'te, Yargıçlar Sendikası adına toplantıya katılmak isteyen sendikanın başkanı ve Çankırı hâkimi Ömer Faruk Eminağaoğlu'na tekme attı. Darp raporu alan Eminağaoğlu'nun suç duyurusu üzerine Aslan'ın dokunulmazlığı kaldırıldı ve hakkında dava açıldı. Ancak mahkeme, "basit yaralama" dedi.

Bu kişi, 22, 23, 24 ve 26'ncı dönem milletvekili olarak parlamentoda bulundu. Dört dönem milletvekilliği süresince işlediği bu suçların sonunda ödüllendirildi ve AKP'nin Parti içi Demokrasi Hakem Kurulu üyesi yapıldı. Üzerinde adeta koruma zırhı bulunan bu kişinin alametifarikası, Sivas Katliamı Davası'nın ve tabii Recep Tayyip Erdoğan'ın avukatlığını yapmış olmasıydı.

AKP'nin son on yılına dair, kadın gazeteciler açısından asla unutulmayacak sembolik olay, bu kişinin işlediği suçların cezasız bırakılmasıdır. İktidar partisi milletvekilinin eril şiddet diline maruz bırakılan toplum, aynı dönemde, kadın gazetecilerin bizzat Recep Tayyip Erdoğan tarafından tehdit edildiğine de tanık oldu.

"Kadın erkek eşitliğine inanmıyorum"

Tarih: 20 Temmuz 2010... Dönemin Başbakanı Erdoğan, kadın örgütlerinin temsilcilerini, demokratik açılımı konuşmak üzere Dolmabahçe Sarayı'na davet etti. Kadın hareketinin önde gelen isimleri, önemli bir iletişim kanalı olarak gördükleri toplantıya geniş katılım sağladılar. İçlerinden biri Erdoğan'a şöyle bir öneride bulundu:

"Bir yanınıza şehit annelerini, bir yanınıza Cumartesi Anneleri'ni alarak terörün çözümü konusunda topluma mesaj verin."

Toplantının açılışında Arjantin'de faşist cunta döneminde mücadele eden Mayıs Anneleri'ni örnek gösteren Erdoğan, Cumartesi Anneleri için "Ne iş yaptıklarını bilmiyorum, Cumartesi Anneleri birileri tarafından kullanılıyor" dedi. Salondaki temkinli, umutlu hava bir anda dağıldı.

Bazı kadın temsilcilerin, kadınların sadece “annelik”le anılmasını eleştirmesi üzerine Erdoğan’ın, “Ben zaten kadın erkek eşitliğine inanmıyorum. Onun için fırsat eşitliği demeyi tercih ediyorum. Kadınlar ve erkekler farklıdır, birbirinin mütemmimidir” demesi, salonda buz gibi bir hava estirdi. Sığınma evlerinin yetersizliğini hatırlatanlara da şu yanıtı verdi, “Bu ‘sığınma’ kelimesinden rahatsız oluyorum. Bizim kadınıımız sığınamaz”... Kadınlar, karşılarındaki siyasetçinin kendilerini bunları söylemek için mi çağırdığını anlamaya çalışırken toplantı büyük bir hayal kırıklığı ve öfkeyle sona erdi.

“Narin yapılarına ters”

AKP Genel Başkanı Erdoğan, her 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü ya da her 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü’nde benzer açıklamalar yaptı; kadınların fitratının erkeklerinkinden farklı olduğunu tekrarladı. “Eşitlik değil adalet” dedi.

Örneğin, 24 Kasım 2014 tarihinde, kızı Sümeyye Erdoğan’ın yöneticisi olduğu Kadın ve Demokrasi Derneği’nce (KADEM) düzenlenen Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi’ndeki açıklaması şöyleydi:

“İş hayatında hamile bir kadını erkek ile aynı şartlara tabi tutamazsınız. Bir anneyi, örneğin çocuğunu emzirmek zorunda olan bir anneyi bu tür yükümlülükleri olmayan bir erkek ile eşit konuma getiremezsiniz. Kadınları, erkeklerin yaptığı her işte çalıştıramazsınız, komünist rejimlerde geçmişte olduğu gibi. Eline ver kazmayı küreği, çalışsın! Olmaz böyle bir şey. Onun narin yapısına ters düşer.”

“Anneliği feministlere anlatamazsın”

Aynı konuşmasında feministlere özel bir bölüm ayırmıştı. Her zamanki gibi erbilmişlik taslıyordu kadınlara:

“Bizim dinimiz kadına bir makam vermiş, annelik makamı. Anneye bir makam daha vermiş. Cenneti ayakları altına sermiş...

Bunu feministlere anlatamazsın mesela. Onlar anneliği kabul etmiyor. Ama anlayanlar yeter bize diyoruz, onlarla yola devam ederiz.”

Şiddet suçu işleyenlerin inançsız olduğunu da öne süren Erdoğan, “inançlılar şiddete başvurmaz” hükmünü buyurdu:

“Kadın cinayetleri oluyor değil mi? İnançlı bir insan, böyle sapıklardan bahsetmiyorum. Gerçekten bu işin değerini bilenden bahsediyorum. Bir kadın cinayeti, kadına şiddet, böyle bir işe girebilir mi? Mümkün mü? Giremez! ...bizim dinimizde kadına bu şekilde bir zulmü asla yapamazsın. Şiddet uygulayamazsın.”

“Eşitlik değil adalet”

Ve “Eşitlik değil adalet!” vurgusu:

“Kadın sorunlarını hem ulusal hem uluslararası düzeyde, bunun altını çiziyorum, ‘adalet’ kavramıyla birlikte ele alınmasını şahsen çok önemseydiğimi burada ifade etmekte fayda var... Kadınların hak mücadelesinin eşitlik kavramına takıldığını, adalet duygusunu ıskaladığını gözlemliyoruz.”

Nuray Mert’e; “namert”

Başbakan Erdoğan, 3 Haziran 2011’de Konya mitinginde medyaya, özellikle de isim vermeden dönemin *Milliyet* gazetesi yazarı, akademisyen Nuray Mert’e yüklendi. Hükümetin duble yollar politikasını 1938’deki Dersim katliamını örnek vererek eleştiren Mert için Erdoğan, “bu mertlik değil, namertliktir” dedi.

“O malum medyada bazı yazarlar bizi BDP’ye karşı sert bir dil kullanmakla eleştiriyorlar... BDP’nin zorbaca, zalimce bölgede uyguladığı faşizmi görmüyorlar, göremiyorlar. MHP ile BDP arasındaki, BDP ile CHP arasındaki muhabbeti görmüyor, görmek istemiyor, bunu sorgulamıyorlar. Şimdi size çok enteresan bir şey anlatacağım. Bir bayan gazeteci köşe yazıları yazıyor, zaman zaman televizyonlarda da yorumlar yapıyor. Son yıllarda kendini kaybetmiş şekilde AK Parti’ye karşı kin kusuyor.

“Ben medya vasıtasıyla da bunun iyi değerlendirilmesini isti-

yorum. PKK'nın yayın organına açıklama yapıyor, 'aslında zor ve yol politikaları her zaman beraber gidiyor', ifade bu. Neymiş, 1935 yılında Dersim katliamı öncesinde, buraya yapılacak harekât için yol inşa edilmiş. AK Parti'nin duble yollarını da işte bu şekilde yorumluyor. Söylemek istediği şu; güya biz duble yolları, bölünmüş yolları Dersim'de olduğu gibi kolay harekât yapılsın diye inşa ediyormuşuz. Açık açık söylüyorum, bu mertlik değil, namertliktir. Böyle bir izansızlık, densizlik olur mu? Yol medeniyettir."

Selin Girit'e; "Uluslararası komplo"

BBC Türkçe muhabiri Selin Girit, Gezi Parkı protestoları sırasında sosyal medya paylaşımları nedeniyle dönemin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek tarafından, "ajanlık" ve "vatan hainliği" ile suçlandı. Başbakan Erdoğan, 25 Haziran 2013'te yaptığı AKP grup toplantısında Girit için şunları söyledi:

"Uluslararası bir basın kuruluşunun çalışanı tweet atıyor 'Duran adam değil durduran adam olalım. Altı ay tüketmeyelim. Bizi dinleyeceklerdir' diyor. Bir insan kendi ülkesine karşı böyle bir komplonun içinde yer alabilir mi? Buna gazetecilik denilebilir mi?" BBC yetkilisi açıklamasında, Selin Girit'in yaptığının gazetecilik olduğunu belirtti.

Rengin Arslan'a; "Figüranla haber yaptı"

BBC muhabiri Rengin Arslan, 13 Mayıs 2014 tarihinde 301 madencinin hayatını kaybettiği katliamdan iki gün sonra Soma'daki mezarlıkta bir video çekti. BBC Türkçe bu videoyu,

"AKP işten atma tehdidiyle oy topladı" başlığıyla yayınladı. Hemen ardından Arslan hem sosyal medyada hedef gösterildi hem iktidara yakın basın kuruluşlarınca hedef alındı.

Başbakan Erdoğan 20 Mayıs 2014'te partisinin Meclis grubunda, "Uluslararası bir televizyonun Türkiye'deki muhabiri gidiyor, iki tane figüran buluyor ve madenci yakınıymış gibi onlara rol yaptırıyor. Bunu da bütün dünyaya servis ediyor" dedi. BBC haberinin arkasında durdu, meslek örgütleri Rengin Arslan'a destek

açıklaması yaptı. Ancak Erdoğan'ın, istediği gibi yönlendiremediği yabancı basın kuruluşlarını ne ilk hedef almasıydı bu, ne de son olacaktı.

Amberin Zaman'a; "Haddini bil"

Seçim çalışmaları kapsamında 7 Ağustos 2014'te Malatya'da düzenlenen mitingde konuşan Erdoğan, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu ile Amberin Zaman'ın CNN Türk'te yayınlanan programdaki diyaloglarını hatırlattı. Söz konusu programda Amberin Zaman, "Yüzde 25-30'luk bir kitle hiçbir sorgulama yapmıyor" diyen Kılıçdaroğlu'na, "Müslüman bir ülkeden bunun tersini beklemek garip değil mi?" sorusunu yöneltmişti. Amberin Zaman'ı soru sorduğu için "gazeteci kılıklı bir militan" ilan eden Erdoğan, "Edepsiz bir kadın. Müslüman ülkede bunu beklemek zor değil mi diyor. Haddini bil haddini!" diye hedef alıyordu Amberin Zaman'ı.

"Eline vermişler bir kalem, gazete köşesinde yazıyorsun, çıkarıyorlar seni bir böyle, bu malum Doğan Grubu televizyonuna" diyen Erdoğan, Kılıçdaroğlu ve Zaman'ı Müslümanlara hakaret etmekle suçlarken, Amberin Zaman'a, birkaç gün sonraki Ankara mitinginde "Aşağılık kadın!" sözleriyle hakaret etti.

Ayşenur Arslan'a; "Haddini bildirin"

7 Haziran 2015 seçimi öncesi, Rize'de toplu açılış törenine katılan Erdoğan, gazeteci Ayşenur Arslan'ı da miting alanından yuhallattı. Arslan'ın, "Başını örten kadın, özgürlüğünden vazgeçmiştir" sözüne tepki gösteren Erdoğan, 11 Mayıs 2015'te şöyle diyordu:

"Bu gazeteci geçtiğimiz günlerde ana muhalefetin TV'sinde ne diyor biliyor musunuz: Başını örten kadın, özgürlüğünden vazgeçmiştir... Ah benim kardeşlerim ah! Bunlara gereken dersi 7 Haziran'da (2015) vermeniz lazım."

Nevşin Mengü'ye; "Âciz"

Erdoğan, cumhurbaşkanı olduktan sonra da gazetecileri hedef almaya, onlara dava açmaya devam etti. 28 Mayıs 2015'te Anka-

ra'daki Türkiye Otobüsçüler Federasyonu Genel Kurulu'nda konuşan Erdoğan, CNN Türk'ün o tarihte ana haberini sunan Nevşin Mengü'nün sosyal medya hesabından yaptığı, "muhtar, taksici, otobüs şoförü" paylaşımını hedef aldı:

"Eski CHP milletvekillerinden birinin kızı, TV spikeri bir hanımefendi, bizim otobüs şoförleriyle buluşmamızı içine sindirememiş. Kendince başkanlık sistemiyle, otobüs şoförleriyle dalga geçiyor. Muhtar, taksici, otobüs şoförü üçlüsü diyor. Adeta kin kusuyor. Tahkir ettiği kim? Bizatihi milletin kendisi. Bunların sandığa, millete saygısı bu kadar. Taksici, şoför kim? Helal kazancıyla evine giden milletin saygın evladı. Başkanlık sistemini küçümsüyor aslında. Böyle yaparak kendi küçüklüğünü, acizliğini gösteriyor."

Bizzat Erdoğan tarafından olmasa da iktidara yakın medya organları çok sayıda gazeteciyi, özellikle kadın gazeteciyi hedef aldılar, yazdıkları haberlerin ya da yaptıkları yorumların aleyhine propaganda faaliyeti yürüttüler. Bu gazeteciler arasında Banu Güven, Melis Alphan gibi isimlerin yanı sıra AKP iktidarında iki kez cezaevine giren Müyesser Yıldız da vardı.

"Müslüman doğum kontrolü yapmaz"

Kapitalizmin içinde bulunduğu kriz, Ortadoğu'daki savaşlar nedeniyle yaşanan büyük göç dalgası, Avrupa'ya akın eden mülteciler, tüm dünyada otokrat liderleri güçlendirdi. O siyasetçilerin büyük çoğunluğunun hedefinde de kadınlar, LGBTİ+'lar ve kazanımları vardı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan da TÜRGEV'in kuruluşunun 20'inci yıldönümünde, 30 Mayıs 2016'da şunları söylüyordu:

"Kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz başka çaremiz yok... Ahlakta örnek bir gençlik inşaallah TÜRGEV'in (Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı) yetiştirdiği yurtlarında kalan gençler olacak. Züriyetimizi artıracacağız. Neslimizi çoğaltacağız. Nüfus planlamasız, doğum kontrolüymüş, hiçbir Müslüman aile böyle bir anlayış içinde olamaz. Rabbim ne diyorsa, sevgili Peygamberimiz ne diyorsa biz o yolda gideceğiz."

“Yaradılıştan gelen fitri farklılık”

Cumhurbaşkanı Erdoğan 25 Kasım 2018’de, kızı Sümeyye Erdoğan Bayraktar’ın başkan yardımcısı olduğu Kadın ve Demokrasi Derneği’nin (KADEM) bir toplantısına katıldı yine. Ana teması “ailenin güçlendirilmesi” olan zirvede şöyle konuştu:

“Büyükle küçüğü aynı terazide tartamazsınız. Güçlüyle zayıfı aynı yarışa sokamazsınız. Bazıları ‘eşit, eşit’ diyor da şimdi yani biz 100 metreyi kadın-erkek aynı şekilde mi koşturacağız? Böyle bir şey olabilir mi? Haydi eşitiz; erkekle, bayan 100 metreyi koşsunlar. Bu adalet olur mu? Olmaz. Olması gereken nedir? Kadın kadınla koşar, erkek erkekle koşar. Olması gereken budur. Çünkü yaradılışa, fıtrata uygun olan da budur. Zalimle mazlum aynı dairede tutamazsınız. Şayet her şeyi yerli yerine koymazsak zulüm yoluna girmiş oluruz. Cinsiyet konusunda da aynı durum geçerlidir. Yaradılıştan gelen fiziki özelliklerini, duygusal farklılıklarını, becerilerini gözetmeden erkeği ve kadını aynı kefeye koyarak adil davranmış olamayız, olamazsınız. Dikkat ediniz burada kadının eksikliğinden değil, fitri farklılığından kaynaklanan bir ayrışma söz konusudur.”

Siyasi iktidara geldikten sonra kadınlara nasıl kadın olunacağını anlatan, üç çocuk doğurmaları gerektiğini buyuran Erdoğan’ın, kadın gazetecileri hedef göstermek için miting alanlarındaki kalabalıkları tercih etmesinin sebebi vardı.

Sedef Kabaş’a; “Yalan makinesi”

Bir yat videosu paylaşan ve “Bir ülke var, on binlerce hektar doğal ormanı yanarken 4 milyon dolar verilmediği için hangarda bekletilen yangın söndürme uçaklarına sahip. Bir ülke var; Sarayları, özel uçakları, on milyonlarca avro değerinde megayatu olan bir Cumhurbaşkanına sahip. İkisi aynı ülke olamaz, değil mi?” diye soran Kabaş, iktidara yakın medya organlarıncı hedef tahtasına oturtulmuştu.

Erdoğan, 27 Ağustos 2021’de, gazeteci Sedef Kabaş için şöyle diyordu:

“Hayatları yalan! Bulmuşlar bir kadın, yalan makinesi. Çıkarıyorlar sürekli televizyona, ona bol bol yalan söyletiyorlar.”

Sedef Kabaş, katıldığı bir televizyon programında, “Taçlanan baş akıllanır diye çok meşhur bir söz vardır ama görüyoruz ki gerçek değil. Ya da tam tersi bir söz vardır. Büyükbaş hayvan bir saraya girdiğinde o kral olmaz, o saray ahır olur” dediği için 28 Ocak 2022 tarihinde “cumhurbaşkanına hakaret” suçlamasıyla tutuklandı. 2 yıl 4 ay hapis cezası verilen Kabaş, 11 Mart 2022’de serbest bırakıldı.

“Kadının kariyeri çocuk doğurmaktır”

Cumhurbaşkanı Erdoğan, CHP’den ayrılmış milletvekili Mehmet Ali Çelebi’ye 19 Ekim 2022’de, partisinin Meclis grup toplantısında rozet taktı. O törende Çelebi’nin eşine sarf ettiği sözler yalnız kadınların değil toplumun geniş kesimlerinin tepkisini çekti.

Çelebi’nin eşinin doktora kariyeri nedeniyle sadece bir çocuğu olduğunu öğrenince “Olmaz ya, bu işin kariyeri çocuk doğurmak!” dedi Erdoğan. Bir kadının kariyerinin annelik olduğunu, milyonların önünde daha önce de söylemişti ama bu kez, CHP saflarında siyasete girmiş Çelebi’nin eşine söylüyordu bunu ve devam ediyordu:

Erdoğan: Sayıları artırmak lazım. Yaş kaç?

Kezban Meray Çelebi: 40 oldu.

Erdoğan: Allah’tan isteyelim. Çocuk çok önemli. Bak PKK’nın 5 tane, 10 tane, 15 tane oluyor.

“Bunlar sürtük, bunlar çürük”

Erdoğan’ı, siyasi hayatı boyunca en sarsan süreç Gezi direnişi oldu. Her fırsatta Gezi eylemcilerini hedef alan Erdoğan, 1 Haziran 2022’de şöyle diyordu:

“Dokuz yıl önce ağaç bahanesiyle çakılan kıvılcım bir anda bir kalkışmaya dönüştü. Bu eşkıyalar, bu teröristler adeta camilerin içini pisletti. Bunlar böyle. Bunlar çürük, bunlar sürtük!..”

Erdoğan’ın bu sözlerine sosyal medyadan isyan vardı. İnsan-

lar, ülkeyi yöneten birinin kadınlara, erkeklere hakaret etmesine öfkeliydi.

“Kadın mıdır kız mıdır?”

Dönemin Başbakanı Erdoğan’ın, 4 Haziran 2011 tarihindeki Konya mitinginde, Hopa’daki olayları Ankara’da protesto ederken polis tarafından bacağı kırılan Halkevleri yöneticisi Dilşat Aktaş’a yönelik “O kadın, kız mıdır kadın mıdır?” sözleri büyük tepki çekti. Aynı mitingde Nuray Mert’i de hedef alıyordu Erdoğan.

Aradan 11 yıl geçti. 30 Ekim 2022 tarihinde, TOGG’un üretileceği fabrikasının açılış töreninde sunucu Cem Öğretir ile Başbakan Erdoğan arasındaki diyalog kameralara yansıdı. Araçtan indikten sonra Cem Öğretir’e, programın diğer sunucusu Seda Öğretir’i kastederek, “Seda senin karın mıydı?” diye sorması şaşkınlık yarattı. NTV Ana Haber bülteninin sunucusu tecrübeli televizyoncu Seda Öğretir, Cumhurbaşkanı’nın uçağına sık binen gazeteciler arasındaydı.

Erdoğan’ın 2010 yılından bu yana kadınlarla ilgili sözleri ve kadın gazetecilere yönelik hakaretlerinin kısa bir özeti ancak böyle yapılabilir. Bu kısa hatırlatmadan da anlaşılacağı üzere, Erdoğan, kadınlara yönelik düşmanca dil kullanan bir erkek siyasetçi.

İlk on ayda 280 kadın öldürüldü

bianet’in Erkek Şiddeti Çetelesi’ne göre 2022 yılında erkekler en az 327 kadını ve 39 çocuğu öldürdü. 32 kadına tecavüz etti, 442 kadını seks işçiliğine zorladı, 156 kadını taciz etti, 238 çocuğu istismar etti. Erkekler 793 kadını yaraladı.¹

Erdoğan, LGBTİ+’ları hedef aldıkça LGBTİ+ topluluğu görünmez oldu. Medya onları görmezden gelirken nefret söylemini de çoğaltıyor. Bir dönem yaygın medyada yerleşmeye başlayan “toplumsal cinsiyet eşitliği”nin “t”si bugün görünmez oldu.

1. <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/273668-erkekler-2022-de-en-az-327-kadini-oldurdu>.

Bütün bu süreçte Erdoğan'ın 20 Mart 2021 tarihinde tek başına verdiği kararla İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılması, kadınları daha rahat hedef alınabilir hale getirdi.

Nafaka ve Medeni Kanun'dan gelen diğer haklarına göz diki-len, siyasi yelpazenin her renginden kadın grupları bir arada mücadele ederken Erdoğan kadınları hedef göstermeyi sürdürüyor.

O, kadınları hedef gösterdikçe, toplumun okuyup dinlediği kadın gazetecilere hakaret ettikçe kadına yönelik şiddet vakaları da artıyor.

LGBTİ+'ların İfade Özgürlüğüne Genel Bir Bakış: Fırtınam, Felaketim, Hasretim

Yıldız Tar

Heteronormativite, güncel olanı şekillendirmenin yanı sıra bir tarih anlatısı sunar. Sunduğu anlatıda ezeli ve ebedi bir heteroseksüellik ve buna eşlik eden natrans olma hali vardır. Güncel, hiyerarşik bir ayrımcılık ideolojisi olan heteronormativitenin tarihle ilişkisi tam da kendini işlevsel, düzenleyici, kontrol edici, disiplin edici bir ideoloji olarak kurma arzusunda saklı. Ezeli ve ebedi normatif cinsellik ve cinsiyet fantezisi ile heteronormativite, LGBTİ+'ların tarihini parçalar. Büyük anlatıların dışına iter.

İlk kez 1920 yılında psikiyatrist Edward J. Kempf'in çok dar ve "hemcinslerle uzun süre aynı ortamda kalmak" üzerinden ortaya attığı "eşcinsel paniği" kavramı AKP'nin LGBTİ+ politikasını ve son on yılda LGBTİ+'ların ifade ve örgütlenme özgürlüğüne sistematik saldırılarını anlamamıza yardımcı olur. Kempf'in "klinik düzeyde bir panik" olarak tanımladığı eşcinsel paniğini psikolojinin alanından çıkartıp toplumsal ve siyasal düzleme taşıdığımızda şununla karşılaşırız:

Araç, amaç ve hedef

Eşzamanlı, senkronik ve kronik olarak işleyen dışlama ve içerme mekanizmaları, eşcinsel paniğini araç ve amaç olarak kullanmakta beis görmez. LGBTİ+ paniği araçtır, çünkü 80'lerin medyasında trans kadınlar için kullanılan "Beyoğlu'nda fink atan nonoşlar", "erkekten dönme", "kadın giysili erkek sesli" gibi ifadeler bütün

bir kimliği tanımlamak için kullanılan kelime öbeklerine dönüşür. Bu tanımlama LGBTİ+ paniğini yaratır, araçsallaştırır ve işkenceyi meşrulaştırmak için bu panikten beslenir. Bu panik aynı zamanda amaçtır. Ulaşılması gereken bir merhaleyi işaret eder. LGBTİ+ paniği hedefdir de bu anlamda.

Yasaklar ve stratejiler

Saflarını sıklaştıran AKP açısından artık son on yılda toplumsal dönüşümü engellemek için yeni bir yol haritası şekillenmektedir:

Yukarıdan aşağıya bütün bir toplumda korku ve paranoya iklimi yaratarak toplumsal ve siyasal LGBTİ+ düşmanlığında yeniden örgütlemek. En önemli araçlarından birisi ise artık yasaklar ve ona eşlik eden meşrulaştırma stratejileridir.

Onur İsyanı'nın on yılı

"Çekiyorsunuz ama yayınlamıyorsunuz, sesimizi kimse duymuyor."

Bu sözler, 2015 yılında, İstanbul'da polis uzun yıllardır barışçıl bir şekilde yapılan LGBTİ+ Onur Yürüyüşü'ne saldırırken, öfkeden çok yılgınlıkla söylenmiş bir çığlıktı. Hande Kader, arkadaşı Didem Akay'la birlikte yerde oturmuş, üzerlerine TOMA'larla su sıkılırken böyle sesleniyordu medyaya ve aslında tüm topluma. Çok geçmeden Hande de Didem de gözaltına alındı. O gün, polis saldırısında gözünü kaybeden de oldu, yaralanan da.

Çekilen fotoğraflar yayınlandı. Ama ne Hande'nin ne de Didem'in adını göremedik medyada. Zaten gündem yoğundu. Bir sonraki Onur Yürüyüşü'ne kadar, LGBTİ+'ların hikâyelerini medyada görebilmemiz ancak öldürüldüklerinde veya iktidar hedef gösterdiğinde mümkündü. Nitekim öyle de oldu. Yürüyüşten bir yıl sonra, 2016 yılında İstanbul'da gencecik bir trans kadının yakılarak öldürüldüğü ortaya çıktı. Öldürülen, Hande Kader'di. Bu sefer ismiyle de yer aldı medyada. Herkes yazdı. Sonra Hande de medyanın unutulmuş mezarlığına gömüldü. Şimdilerde sadece LGBTİ+ örgütlerinin basın açıklamalarında, öldürülen trans kadın-

lar sayılırken söylenen isimlerden biri Hande.

Hande Kader'in çığıyla hafızalarımıza kazınan 2015, devletin bütün kurumlarıyla LGBTİ+'lara açtığı savaşın alametleriyle bezeli bir yıldır.¹ En büyük alamet ise senelerdir barışçıl bir şekilde yapılan yürüyüşe polisin saldırmasıdır. Yürüyüşten sadece birkaç saat önce valiliğin yasak kararı eylem komitesine bildirilir. Yürüyüşten önce polis saldırısı başlar. Polis şiddeti çok yoğundur. Yaralananlar olur, gözünü kaybeden bile vardır. Polis, uzun süre gözaltına almak yerine alıkoymayı ve şiddet uygulamayı tercih eder. Yürüyüşe katılan binlerce kişi tüm saldırılara rağmen Tünel'e yürüyerek basın açıklamasını okur.

Yasaklar, polis saldırıları ve LGBTİ+'ların direnişi devam edecektir. 2003'te "eşcinsel teröristlere" saldırıldığını iddia eden devlet, nasıl ki daha başlamadan bir isyanı durdurduğunu sanarak yanıldıysa; polis saldırıları ve yasakların "eşcinselleri" durduracağını sanarak yine yanılmaktadır. 2016'da LGBTİ+'lar şehrin dört bir yanına dağılır.² Basın açıklaması Taksim'in tüm sokaklarında okunur. Polisin tepkisi ise yine serttir. Avrupa Parlamentosu üyesi Terry Reintke, dönemin Alman milletvekili Volker Beck ve şimdi Alman Parlamentosu'nun en genç vekillerinden Max Luks kısa süreliğine gözaltına alındıktan sonra polis aracından serbest bırakılırlar. Taksim'in çeşitli yerlerindeki polis saldırılarında 19 kişi gözaltına alınır. Haklarında dava açılır. Herkes beraat eder. Ancak gözaltına almak ve dava açmak, yargı yoluyla aktivistleri yıldırırmaya çalışmak yeni stratejidir.

2017'de yasağın bahanesi Alperen Ocakları ve kimi İslamcı gruplardır. Bu grupların tehditlerini bahane eden Valilik, yürüyüşü yine yasaklar. Onur Yürüyüşü, bu yasağa "Kudurun ayol" diyerek tepki gösterir. Yürüyüş günü yürüyüşe saldırmak için gelen 20 kişi ile LGBTİ+ hak savunucusu 24 kişi de gözaltına alınır. Yürüyüşte yine çok sayıda kişi polis saldırısı sebebiyle yaralanır. Dava ve beraat döngüsü sürer.

1. <https://kaosgl.org/haber/onur-yuruyusursquone-polis-saldirisi-ve-lgbti-direnisi>.

2. <https://kaosgl.org/haber/yalniz-guzel-dagildik8230>.

2018 İstanbul Onur Yürüyüşü, 2017 Kasım'da Ankara'da tüm LGBTİ+ etkinliklerine getirilen süresiz yasakların gölgesinde geçer. Yürüyüş yine yasaklanır, yine gözaltılar, yine davalar... 2019'da sadece Taksim değil, bütün İstanbul yasaklıdır. Yasak kararına, Onur Haftası Komitesi ve SPoD itiraz eder. Yürüyüş yapılamadığı için hak ihlalini ortadan kaldıramasa da yasak kararı mahkeme tarafından iptal edilir.³

Aynı yıl bu sefer Hande Kader'in yanı başındaki arkadaşı Didem'in adını da medyada görürüz. Didem, intihar etmiştir. Medya 2016'daki o fotoğraf karesini anımsar. Hande Kader'i hatırlatarak Didem'den birkaç satır da olsa bahseder. Sonra o da unutulur.

2020'de pandemi dolayısıyla yürüyüş çevrimiçi ortamdadır ancak akşam 2003'teki yürüyüşün de sonlandığı Mis Sokak'ta buluşur LGBTİ+'lar. Yasaklar ve polis saldırılarının gölgesinde geçen 2021 İstanbul LGBTİ+ Onur Haftası'na ilişkin ise 6 ayrı dava açılır. Bu davaların bir kısmı beraatle sonuçlanırken, bir kısmında henüz karar verilmedi.⁴ 2021, polisin daha yürüyüş başlamadan başlayan saldırısı ve polis işkencesine rağmen en uzun süren yürüyüş olarak da tarihe geçer. LGBTİ+'lar her sokakta direnir.

2022 yılına gelindiğindeyse, artık hükümetin savaşı topyekûn taarruz haline dönüşür. 45 günde 10 yasak, 582 gözaltı, sokak ortasında polis işkencesi ve İslamcı çetelerin saldırılarına rağmen gerçekleştirilen Onur Yürüyüşü'nü artık Onur İsyanı olarak adlandırmak gerekecektir.⁵ Bu isyanın biraz daha gerisine gidildiğinde ise; tam da Onur Yürüyüşü artık İstanbul sınırlarını aşmış, başka birçok şehirde de onur yürüyüşleri düzenlenmeye başlamışken tarihi bir eşikle karşılaşırız. Sene 2013'tür. Gezi Parkı'ndan yükselen isyan sesleri içerisinde LGBTİ+'ların sesleri de vardır. Çünkü Gezi Parkı'nın geceleri yakından tanır lubunyaları, onların hikâyelerini. Çünkü Gezi Parkı merdivenleri daha 1987'de eşcinsel ve transla-

3. <https://kaosgl.org/haber/mahkeme-2019-istanbul-onur-yuruyusu-icin-bakirkoy-yasagini-iptal-etti>.

4. <https://kaosgl.org/haber/2021-istanbul-onur-haftasi-bilancosu-polis-saldirisi-yetmedi-6-ayri-dava-acildi>.

5. <https://kaosgl.org/haber/onur-yuruyusleri-bilancosu-artiyor-582-gozalti-sokakta-iskence-bitmeyen-isyani>.

rın açlık grevlerini de hatırlar.

Aynı yıl, Onur Haftası "Direniş" temasıyla yapılır. Haftanın finali, adına yaraşır bir yürüyüşle gelir. 2003'te yapılabilen yürüyüşün onuncu, 1993'te engellenen yürüyüşün yirminci yılında yüz bin kişi yürür İstiklal Caddesi'nde.⁶ "Diren ayol" sesleri yükselir şehrin kalbinden. 2014'te de aynı kalabalık İstiklal'i doldurur. Onur Yürüyüşü artık herkesin sadece katıldığı bir yürüyüş değildir. Herkesin, kendisi olabildiği bir yürüyüştür...⁷

Dalga dalga yayılan eşitlik ve özgürlük talebi

2013'teki Gezi Parkı direnişi şüphesiz Türkiye tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri... Tam da çözüm sürecinde, silahların sustuğu ve demokratikleşme umudunun yeşerdiği bir dönemde ortaya çıkması da rastlantı değil. Demokrasi cini şişeden çıkmıştı ve ehven-i şer değil tam bir eşitlik ve özgürlük talebi yükseliyordu her kesimden. Ve belki de ilk kez birileri "herkes" derken LGBTİ+'ları da kastediyordu.

Her ne kadar LGBTİ+ hareketi Gezi'de başlamadıysa da; Gezi, hareketin taleplerinin yaygınlaşması ve toplumsal dayanışmadan alacaklı halinin azalması açısından katalizör işlevi gördü. Gezi öncesinde Ankara, İstanbul, İzmir ve Diyarbakır hattında yıllardır örgütlü olan LGBTİ+ hareketi bir yandan Antalya, Adana gibi şehirlerde de örgütleniyordu. Gezi ile birlikte LGBTİ+ örgütlülüğü ülkenin neredeyse her şehrinde parklardan, çarklardan sokaklara taşdı. Gezi, toprağın altındaki can sularının birleşerek derelere ve nehirlere dönüşmesiydi.

2013'te yüz bin kişinin yürüdüğü İstanbul Onur Yürüyüşü, 2014'te 40 şehre yayılan Homofobi Karştı Buluşmalar, 2015'te LGBTİ+'ların 25 şehirde örgütlü olarak alana çıkması gibi gelişmeler; 90'lardaki ev buluşmalarından gelinen aşamayı göstermesi açısından önemli. Geçtiğimiz on yılı değerlendirirken; 2012-15 arasını bir dönem; sonrasını ise ikinci dönem olarak ele alma zo-

6. <https://kaosgl.org/haber/on-binler-onur-ve-ozgurluk-icin-yurudu>.

7. <https://kaosgl.org/haber/istanbulrsquoun-onurrsquou-icin-yuruayol>.

runluluğunu getiren de LGBTİ+ hareketinin eşitlik ve özgürlük taleplerinin yükselişe geçmesi ve 2015'te AKP'nin bu talebe ne yanıt vereceğinin netleşmesi.

AKP'nin eşitlik ve özgürlük mücadelesine tepkisi gecikmedi. Hastalık ve günah ikiliğinin dışında yeni bir hat inşa etmeye başladı iktidar partisi. Belki de 2005 ve 2006'da LGBTİ+ derneklerine açılan kapatılma davalarını hatırladı. Artık, sadece hedef göstermek yetmezdi. Bürokratik mekanizmalarla yasakların devreye sokulması gerekiyordu ve nitekim öyle de oldu. Ancak, hükümetin LGBTİ+ haklarına dönük siyasetinde bu yaklaşımı, keskin bir dönüşten çok adım adım örülen bir siyasetin yeni merhalesi olarak okumak gerekiyor.

AKP'nin LGBTİ+ düşmanlığını gelip geçici bir seçim stratejisi olarak okumak, şu an siyaseti anlama noktasında yapılabilecek en büyük hata. Erdoğan'ın 2002'de Abbas Güçlü'nün programında ettiği sözler üzerinden AKP'nin ilk dönemlerinde LGBTİ+'ların anayasal haklarını sağlamak için çaba sarf ettiği yönünde bir algıyı yaygınlaştırmak ise moda terimle dezenformasyonun dik âlâsı. Zira, o sözlerin üzerinden çok geçmeden AKP, Türk Ceza Kanunu'nda değişiklik çalışmalarında TV ekranlarında verilen sözlerdeki riyakârlığı ortaya koydu. Avrupa Birliği'ne girme sürecinde TBMM Adalet Komisyonu, TCK'yı "AB'nin taleplerine uygun bir şekilde" değiştirme çalışmalarına başladı. Bu süreçte Adalet Alt Komisyonu, üyelerden Doç. Dr. Adem Sözüer'in önerisiyle, TCK tasarısının "ayrımcılık" maddesinin düzenlendiği bölüme "cinsel yönelim ayrımcılığı"nı da ekledi. Ancak dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Alt Komisyonun kabul ettiği "cinsel yönelim" ibaresine "cinsiyet" ile aynı veya benzer olduğu iddiasıyla, itiraz etti. Bakanın bu itirazı ile "cinsel yönelim" ibaresi taslaktan çıkarıldı. Böylece; yasal eşitlik yolunda önemli bir ilk adım sayılabilecek bu hamle, AKP'nin Adalet Bakanı marifetiyle egale edilmiş oldu.⁸

Sonraki süreçte LGBTİ+ örgütlerinin anayasal eşitlik talepleri yeri geldi "Özgürlük diye sunuluyor, ama Türkiye'de henüz bu-

8. <https://m.bianet.org/bianet/toplum/35349-escinseller-tck-icin-meclisteydi>.

nun zemini yok" ifadeleriyle, yeri geldi "İstiyorlar diye verecek miyiz" alaycılığıyla savuşturuldu.⁹ Bütün bunlar, devranın bir kez daha döndüğü 2015'ten seneler önce yaşanıyordu.

Yüksek siyasetin LGBTİ+'larla flörtü

Gezi direnişinin ardından SPoD LGBTİ+'nın "Meclis'te LGBTİ+" diyerek başlattığı siyasi temsil mücadelesi anayasa kampanyası döneminin temaslarını bir adım ileri taşımayı hedefliyordu. LGBTİ+ aktivistleri çok doğal olarak kendi siyasi görüşlerine uygun gördükleri partilerden aday olma, siyasete katılma mücadelesi yürütmeye başladı. 90'larda ÖDP'deki adaylığın ardından yeniden seçim ve meclis siyaseti denemesi başlamıştı. Bir yandan da LGBTİ+ aktivistleri özellikle CHP ve HDP içerisinde örgütleniyor, HDK LGBTİ+ Meclisi ile başlayan süreç HDP içerisinde komisyon kurma girişimlerine dönüşüyordu. Hareket; belki de hiç olmadığı kadar siyasi partiler üzerinden siyaseti tartıştığı bir dönemden geçiyordu. O güne kadar her daim çeşitli siyasi partilerde örgütlü LGBTİ+'lar olsa da seçim gündemi ilk kez bu kadar hareketin içindeydi.

7 Haziran seçimleri gelip dayandığında ve AKP çoğunluğu kaybettiğinde artık LGBTİ+ hareketi için de yeni bir dönem başlayacaktı. Ancak bu yeni dönem beklenildiği gibi olmadı.

AKP, seçim öncesinde artık LGBTİ+ politikasını belirlemişti. Her ne kadar, Beyoğlu'nda dağıttığı seçim broşürlerinde Onur Yürüyüşü'nden fotoğraflar "yaşam tarzına müdahale edilmediği" iddiasıyla yer alsada artık isimle sayılamayacak kadar çok AKP'li siyasetçi ve bürokrat LGBTİ+'ları hedef göstermeye başlamıştı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Biz eşcinsel aday göstermeyiz" tonunda ilerlerken Başbakan Davutoğlu açıkça, "Lut kavminden" dem vuruyordu. Siyaset sıraya girmiş ve toplumu hizaya çekme derdine düşmüştü.

İleride AKP-MHP ittifakının anahtar kelimelerine dönüşecek "Lut kavmi", "Sapkınlık", "Cinsiyetsizleştirme projesi", "Aile düş-

9. <https://www.gazeteduvar.com.tr/lgbtilarin-ustune-coken-golge-1-akp-ve-mhp-nin-cinari-haber-1540600>.

manları”, “Batı’nın sapkınlığı”, “Çocuklarımıza kötü örnek oluyorlar” cümleleri üst düzey siyasetçilerin dilinde ve gazetelerin sayfalarında baş sıralarda yer alacaktı.

Bu dönem bir yandan AKP’nin LGBTİ+ haklarını savunan siyasi rakiplerine saldırmak için kurulduğu günden beri kazanda kaynattığı stratejisini sosyeteye takdim dönemidir:

“Bunlar sapkınları savunuyorlar!”

İktidar partisinin bu stratejisinin 7 Haziran seçimlerinde hezimetle sonuçlanmasının hemen ardından ilk işi, broşüründe yazdığı aksine İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü’ne saldırmak oldu. Tüm gün süren polis saldırısında gözünü kaybedenler, ağır yaralananlar oldu. Gezi’nin hayaletiyle kavgaya tutuşan iktidar LGBTİ+ düşmanlığıyla şekillendirdiği yeni oyununu sahneye koymaya başlamıştı...

LGBTİ+ düşmanlığının tuğlaları

AKP iktidar olduğu günden beri “darbeyle ve anayasasıyla hesaplaşma” vaadiyle kendisine bir meşruiyet alanı yarattı. “Muhafazakâr demokrasi” adı altında, denize düşmüş bir toplumu kendisine sarılmaya çağıran iktidar partisinin çağırmadıkları da var. Onların başında da LGBTİ+’lar geliyor. “Yılına sarılmanın” bile bir tür ayrıcalıklı konuma işaret ettiği siyasal dünyamızın en belirleyici gündemlerinden biri yeni anayasa tartışmalarıydı.

2007 yılında sivil anayasa tartışmaları sürerken Kaos GL, yeni anayasanın “eşitlik” ilkesine cinsel yönelim ibaresinin de eklenmesini talep eden bir mektup yazar. 2000’lerin başında tartışılan ve hareketin ortak talebine dönüşen “anayasal eşitlik” isteği bir kez daha gündeme gelir. Kaos GL, mektubu dönemin cumhurbaşkanına, TBMM başkanına, başbakana, ilgili bakanlara, TBMM Adalet Komisyonu ve Anayasa Komisyonu üyelerine gönderir. Sivil anayasanın taraflarından biri olduğunu belirtir:

“Halihazırda yürürlükteki anayasa, eşcinsel realitesini tanımamaktadır. Buna karşı yıllardır, ‘Anayasa’nın 10. Maddesine ek: Cinsel Yönelim!’ şeklinde özetlediğimiz talebimizi dillendirmek-

teyiz. Çünkü eşcinseller olarak gerçeğiz, toplumun bir parçasıyız, bugün olduğu gibi, yarın yürürlüğe girecek yeni 'Sivil Anayasa'nın da taraflarından biri olacağız."

Aynı dönem yedi LGBTİ+ örgütü birleşerek Anayasa LGBTT Komisyonu'nu kurar. Komisyon, "LGBTT bireylerin daha fazla insan hakları ihlallerine maruz kalmamaları için hükümet tarafından gerekli her türlü adım atılmalıdır" diyerek 10. maddeye cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin eklenmesi için yürütülen mücadelenin merkezine dönuşür.¹⁰

LGBTİ+'lar adlarıyla çağrılmak için mücadele ededursun, Anayasa Komisyonu Başkanı Kuzu önce 2007'de¹¹ "Türkiye'de bunun zemini yok" der; bir yıl sonra ise ağızındaki baklayı çıkarır:

"İnsanların talepleri bitmez. Ama devlet yönetiminde insanların her talebinin karşılanması mümkün olamaz. Anayasa değişikliği çalışmaları sırasında eşcinsellerin de talepleri oldu. Halen de geliyor. İstiyorlar diye verecek miyiz?"

Kuzu'nun bu sözleri ve özellikle "İstiyorlar diye verecek miyiz" yaklaşımı uzun yıllar boyunca AKP'nin meseleye bakışını özetleyen cümledir desek yeridir. Orada birileri vardır uzakta, kendilerinden dışarıdadır, hakları değil istekleri vardır ve yurttaş olarak dahi görülmezler. AKP, ilerleyen yıllarda Kürt, Alevi ve Roman "açılımları" da içeren dışlama, bölme ve böldüğü oranda yönetme, numune olarak belli isimleri parti vitrinine dizme stratejisini LGBTİ+'lar için hiçbir zaman yapmayacaktır. Böylece dışlama mekanizmaları içerisinde de bir hiyerarşi kurar. Bazı grupların iyisi ve kötüsü vardır ama LGBTİ+'lar bir grup olarak kötüdür. İktidar; diğer gruplarla ilişkilerinde epistemolojik bir mücadele hattı önerken, LGBTİ+'lar söz konusu olduğunda konu ontolojiktir. Öyle derin bir çatlak örülmektedir ki; TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı ve AKP Mersin Milletvekili Zafer Üskül'ün Kaos GL'nin düzenlediği "Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma"ya katılmasına bile tahammül yoktur. İlerleyen yıllarda hükümetin LGBTİ+

10. <https://kaosgl.org/haber/anayasa-lgbtt-komisyonursquondan-insan-haklari-gunu-aciklamasi>.

11. <https://kaosgl.org/haber/escinseller-anayasal-esitlik-istedi>.

meselesinde resmi haber ajansına dönüşecek *Yeni Akit*, “Tutmuş, cinsel sapıkların toplantısına katılmış!” diyerek haklarını vermemenin bir tık ötesine gider ve dinlenmelerini bile tu kaka ilan eder.

Anayasa gündemi iki ileri bir geri Mehter Marşı hızında sürerken, LGBTİ+’ların anayasal eşitlik talebine cevap sendikal hareketten gelir. 2009’da DİSK, kamuoyuna sunduğu anayasa önerisinde, “cinsel yönelim ve cinsel kimlik”i de ayrımcılık yasakları arasına ekler. KESK, bu talebi daha da detaylandırır ve çalışma hayatında ayrımcılık, kamu hizmetine girme hakkı ve çalışma koşulları başlıklarında da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığın yasaklanmasını talep eder, meseleyi bir “eşitlik sorunu” olarak tarifler.

AKP’nin eşitlik meselesi olarak ele almadığı, özgürlükler bağlamında ise “aşırı bir uç” olarak gördüğü LGBTİ+ haklarına ilişkin taleplerin, LGBTİ+ örgütleri dışında da yankı bulmasını önemli bir dönüm noktası olarak görmek gerekir. Meclis siyasetinin dolambaçlı yolları ve kulisleri LGBTİ+’ları ve haklarını “buralı” görmedursun; buralılar, yani emek, eşitlik, adalet ve demokrasi mücadelesi yürütenler nezdinde her geçen gün LGBTİ+ mücadelesi alan kazanmaktadır. İlerleyen yıllarda katlanarak sürecek bu toplumsal dönüşüme AKP’nin yanıtı LGBTİ+ politikasında daha da radikalleşmek olacaktır. Bu radikalleşmenin sinyallerini ise 2010’da Bakanlık düzeyinde verir iktidar. 2010’da skandal açıklama döneminin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Aliye Kavaf’tan gelir: “Ben eşcinselliğin bir bozukluk, bir hastalık olduğuna inanıyorum, tedavi edilmesi gerekir.”

Kavaf’ın bu sözlerine dört bir yandan tepki yağar. LGBTİ+ örgütleri sokağa çıkar.¹² Bakan Kavaf’ın İtalya’nın Fırsat Eşitliği Bakanı Maria Rosaria Carfagna ile birlikte katıldığı toplantıda Kaos GL, “Özür dile” pankartı açar. LGBTİ+’ların barışçıl protestosuna yanıt toplantıdan yaka paça dışarı atılmaları olur. Reha Muhtar’dan Mehmet Ali Birand’a köşe yazarları da bu açıklamaya tepki gösterir.¹³ Ruh sağlığı örgütleri Bakan’ın bu çağdışı sözlerini kınar.

12. <https://kaosgl.org/haber/lgbtrsquoden-kavafa-istifa-cagrisi->

LGBTİ+ düşmanlığının ideolojik duvarına tuğlalar bir bir dizilirken Anayasayı tümden değiştirme işini çoktan rafa kaldıran AKP, bir anayasa paketi ile halkın karşısına çıkmayı tercih etmiştir. Evet, hayır, boykot ve “yetmez ama evet”e sıkışan süreçte artık LGBTİ+'ların esamesi okunmamaktadır. Cemil Çiçek'in açıkladığı anayasa taslağında eşitliği düzenleyen 10. maddede cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ifadeleri yoktur. LGBTİ+ örgütleri referandum sonrasında da anayasada eşitlik için kampanyalarını sürdürür. BDP ve CHP, Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nda LGBTİ+'ların anayasal eşitliğini savunur. 2013'e gelindiğinde artık TBMM Başkanı Cemil Çiçek'in başkanlığını yaptığı eşitlik maddesine cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile etnik kökenin eklenmesinde bir türlü uzlaşmayan Anayasa Uzlaşma Komisyonu da dağılır ve bir acı yel kalır hafızalarda...¹⁴

Hükümetin eşitlik ve özgürlük talebine yanıtı: Yasaklar

Psikolojinin hastalaştırarak başlattığı mekanizmaların siyaset ve hukuka sirayet etmesi gibi; AKP'nin hastalık ve günah ile başlattığı LGBTİ+ düşmanlığı da 2015'ten sonra dallanıp budaklanarak aile düşmanlığı, din, Batı özentiliği, çocuk istismarı ve suç eksenlerinde artık devlet politikasına dönüşür. 2015'te başlayan da yeniden inşa sürecinin kurucu unsurlarından olan LGBTİ+ düşmanlığı bir yandan “millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak” gerekçeleriyle yürüyüşlerin neredeyse her şehirde yasaklanması ile kendini gösterirken; diğer yandan artık LGBTİ+'lara karşı ilan edilen ideolojik savaşın bir harp dairesi vardır: Hükümet medyası.

Bürokratların yasaklarla, yargının yasaklara karşı açılan davaları sündürerek ve uzatarak, medyanın neredeyse her gün LGBTİ+'ları hedef göstererek yürüttüğü bu ideolojik savaşın ideolojik arka planını uygulayan operasyonel gücü ise bütün imkânlarıyla kamuya dönüşür yıllar içerisinde.

13. <https://kaosgl.org/haber/selma-aliye-kavafirsquoaitirazlar>.

14. <https://kaosgl.org/haber/akprsquonin-lsqubozulmarsquodedigilgbtrsqulerin-varolusudur>.

Son yıllarda valilik ve kaymakamlıkların yasak kararlarının yanı sıra, üst düzey kamu görevlilerinin LGBTİ+'ları hedef gösteren açıklama ve uygulamaları sistematikleşti. Korona virüsü pandemisinin ilk günlerinde milli eğitim müdürlerinin talimatıyla okul müdürleri tarafından karantina günlerinde online eğitimi sürdürmek için kurulan WhatsApp gruplarında LGBTİ+'ları hedef gösteren mesajlar paylaşılması, Netflix'te olmayan bir eşcinsel karakter üzerinden sosyal medyada nefret kampanyaları başlatılması ve RTÜK Başkanı'nın ayrımcı açıklaması ve Diyanet'in nefret hutbesi ile çok sayıda bakanın nefrete sahip çıkması süreci Onur Haftası'na da sıçradı. Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) artık olağanlaşan nefretini sürdürdü. İhvan'ın İstanbul'daki TV kanalından "eşcinselleri öldürün" çağrısı yapıldı. Ticaret Bakanlığı, e-ticaret sitelerinde içinde LGBTİ+ geçen ya da gökkuşağı olan ürünleri sansürledi. LGBTİ+ düşmanı nefret kampanyaları Boğaziçi direnişini de hedef aldı. Boğaziçi Üniversitesi LGBTİ+ Çalışmaları Kulübü bir gece yarısı kararıyla kapatıldı. Polis adeta gökkuşağı avına çıktı. Onlarca LGBTİ+ Boğaziçi direnişinde, İstanbul Sözleşmesi eylemlerinde, 8 Mart eylemlerinde gözaltına alındı. Gözaltında işkenceye, nefret söylemine ve tecavüz tehdidinde maruz bırakıldı. İstanbul'da, Kürt trans+'lar eylem sonrası sokak ortasında işkenceyle gözaltına alındı. Bayram Sokak'taki seks işçisi trans kadınlar bu süreçte pandemi bahanesiyle evlerinden edildi, çalışma haklarından mahrum bırakıldılar. Neredeyse her şehirde 8 Mart eylemlerinde polis LGBTİ+ hareketinin bayrak ve sembollerine saldırdı. Polis, gökkuşağı bayraklarını alana sokmamak adına adeta "bayrak kapmaca" oynuyordu! Bütün bunlar pandemi sürerken LGBTİ+'lara nefretin sadece küçük bir bölümü...

Görünmezleştirilen ise LGBTİ+'lara açılan savaşın etkileri. Diyanet'in LGBTİ+'ları ve HIV'le yaşayanları hedef gösteren nefret hutbesinin ardından cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık ve şiddet vakalarında yüzde yüz artış yaşandı.¹⁵ Bu hut-

15. <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2022/03/Pandemi-Surecinde-LGBTIlerin-Sosyal-Hizmetlere-Erisimi-Arastirma-Raporu.pdf>.

beyi eleştiren bir açıklama yapan Ankara Barosu'nun davalarla karşılaştığı ve hükümetin bu gelişmeden sonra çoklu baro düzenlemesi adı verilen kanunu çıkartması da unutulmamalı.

LGBTİ+'lara ev içi şiddet arttı. LGBTİ+'lar duygusal şiddet, ekonomik şiddet, sözlü şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve siber şiddet de dahil her türlü şiddetin hedefindeydi.¹⁶ Pandemide evde kalma ihtimali olmayan ya da evde kaldığında aile fertleri tarafından şiddet görme ihtimali olan LGBTİ+'lar açısından yeni sorunlar ortaya çıktı. Şiddet riskinin yanı sıra, sağlık hakkına erişimde ayrımcılık pandemi günlerinde daha hayati bir konu haline gelirken; geçiş ya da uyum sürecindeki transların hastanelere gidememeleri ve süreçlerine dair adımları ertelemek zorunda kalmaları, HIV'le yaşayan LGBTİ+'ların hastane kontrollerinin aksamak zorunda kalması ve halihazırda sağlık hakkına erişimde sorunlar yaşayan mülteci LGBTİ+'ların karantina imkânı dahi bulamaması önemli sorunlar yarattı. İstihdamda ayrımcılığı en yoğun yaşayan gruplardan LGBTİ+'lar işini kaybetme korkusu, işsizlik ve gelir kaybı ile karşı karşıya. Sosyal güvenceleri olmayan seks işçisi LGBTİ+'lar maddi gelir kaybını en yoğun şekilde yaşıyor. Bir yanda korona virüsü diğer yanda gelir kaybı bir cendere yaratıyor. Hizmet ve eğlence sektörünün neredeyse durmasından en çok etkilenen grupların başında da yine LGBTİ+'lar geliyor. LGBTİ+ işsizliği yüzde 64'e ulaşmış durumda!¹⁷ LGBTİ+ işçiler ayrımcılık, dışlama, aşağılama, dedikodu ve nefret söylemiyle karşılaşılıyor. İşini kaybetme ve daha ağır bedeller ödeme korkusuyla haklarını arayamıyor. Devlet eliyle kışkırtılan ayrımcılık işyerlerine de yansıyor. LGBTİ+'ların ekonomik ve sosyal hakları ise maalesef sendikaların önceliği değil.¹⁸ LGBTİ+'ları hedef alan nefret suçları linç niteliğinde: Nefret suçları kamusal alanlarda, görgü tanıklarının gözü önünde işleniyor. Polis ise pek çok vakaya kayıtsız ya da küçümseyici yak-

16. <https://genclgbti.org/2020/09/02/covid-19-salgininda-lgbti-toplulugunun-durumu-arastirma-raporu-yayinlandi/>.

17. <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2022/03/Pandemi-Surecinde-LGBTI-larin-Sosyal-Hizmetlere-Erisimi-Arastirma-Raporu.pdf>.

18. <https://kaosgldernegi.org/images/library/kamu-c-alis-anlari-2020.pdf>.

laşıyor. Ve nefret suçlarının temelinde eşitsizlik yatıyor!¹⁹ Dahası, LGBTİ+’lara işkence ve kötü muamele artıyor.²⁰

LGBTİ+ yasakları artık o kadar belirleyicidir ki, 2017’de Ankara’da ilan edilen yasak kararı toplu bir karardır. LGBTİ+’larla ilgili her şey yasaktır, hem de sonsuza kadar. OHAL’in bile üçer aylık aralarla ilan edildiği bir düzlemde süresiz yasak kararı bir hukuk garabeti olduğu kadar, bürokratlar eliyle AKP-MHP ittifakının meseleyi ne kadar ciddiye aldığını gösteriyor. Yeri geldiğinde Diyanet, yeri geldiğinde İçişleri, Milli Eğitim ve hatta Ticaret Bakanlığı’na devreye sokan iktidarın düşmanlaştırma siyaseti toplumda bir tehdit algısı yaratmanın ötesinde tuhaf bir durum da yaratıyor. LGBTİ+’ları toplumsal olanın dışında göstermenin ötesine geçen iktidar, bir yandan da kirli bir pazarlığa davet ediyor kendisine muhalif öz-neleri: LGBTİ+’larla arana mesafe koyarsan, sana bulaşmam...

Yasakları hazırlayan medya

Kaos GL dergisi ile ilk kez karşı karşıya gelmemi hatırlıyorum. Sen 2008’di. Bursa’da lise öğrencisiydim. Bir tanıdık vermişti. Cinsiyet kimliğim, cinsel yönelimim, cinsellik ve cinsiyet ifadem, ne dersek diyelim; o dönem kendim hakkımda fazlasıyla acımasız ve içine kapanıktım. İnternette gözümü korkutan, hasta ya da günahkâr olduğumu söyleyen siteler, medyada arada sırada denk geldiğim bir ucube olduğumu dikte eden içerikler dışında “ibnelikle” ilk karşılaşmalarımdandı. İlk tepkimin korku olduğunu hatırlıyorum. Elim ayağım birbirine dolaşmıştı. Neden bu dergiyi bana vermişti? Yoksa o da mı biliyordu? Acaba bütün dünya biliyor muydu beni? Ne yapacaktım şimdi? Pek de matah olmayan hayatıma ne olacaktı? Biliyordum hayatım hiç de hoş değildi, vaktimin çoğunu gizlenmeye harcıyordum ama yine de benim hayatımdı. Ya şimdi ne olacaktı? Dergiye azıcık bakıp çöpe attığımı hatırlıyorum. Daha öncesinde de aslında ibneliğimle, dönmeliğimle kurabildiğim

19. <https://kaosgldernegi.org/images/library/2020nefret-suclari-raporu-2019-ku-cuk.pdf>.

20. <https://kaosgldernegi.org/images/library/2020lgbtilarin-insan-haklari-raporu-2019-web.pdf>.

tek duygusal ilişkinin kaygı, korku ve utanç olduğunu...

O an fark edemesem de o dergiyi elime aldığım an kişisel tarihim açısından bir dönüm noktasıydı. Sonrasında gece herkes uyuduğunda bilgisayarını açıp kaosGL.org'u okumaya başladım. Evreka! Yalnız değildim. Hatta hiç de hasta ya da günahkâr değildim. Zaman içerisinde cinselliğimle, cinsiyetimle ve dahi beni ben yapan her şeyle başka bir ilişki kurmaya başladım. Korku, kaygı, utanç değil... Kendi adıma onur da değil. Huzur ve sevgi. Bana kendimi sevmeyi öğreten yerlerin en başında *Kaos GL* dergisi ve kaosGL.org sitesi geldi. "Bir insanı sevmekle başlar her şey" sözü var ya; benim açımdan kendimi sevmekle başladı her şey.

İfade ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin bir yazıda böylesi kişisel bir parantez, tuhaf gelebilir. Ama "LGBTİ+'ların ifade özgürlüğü neden önemli" ve "LGBTİ+'lar neden örgütleniyor" sorularının yanıtı şu yukarıdaki iki paragrafta gizli: Kimseye cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği ve ifadesi yüzünden kendisini "hasta", "sapık", "sapkın", "anormal", "günahkâr" ve "suçlu" hissettirmeyen bir dünya için mücadele...

İfade özgürlüğü denildiğinde ilk akla gelenlerden biri medya. Ve medyanın LGBTİ+ temsili konusunda karnesi; son on yıla bakıldığında hiç iç açıcı değil. Kaos GL Medya İzleme Raporları²¹ üzerinden; 2017 yılından 2021 yılına kadar toplam haber sayısı, hak haberciliği ve ayrımcılık, nefret söylemi açısından değişim incelendiğinde; 2018 yılına göre 2019'da haber sayısında bir artış olduğu ancak bu artışın sebebinin medyada temsilin iyileşmesinden kaynaklanmadığı görünüyor. Aksine medyada nefret ve ayrımcılık daha fazla metinde yer aldı ve oransal dağılımı da arttı. 2020 ve 2021 yıllarında yayınlanan haber sayısında geçmiş yıllara göre ciddi bir artış yaşandı. Buna paralel olarak LGBTİ+'ların olumsuz temsil edildiği, nefret söylemi ve/veya ayrımcı dil içeren metinlerin sayısı da arttı. 2021 yılında yayınlanan haberler incelendiğinde özellikle İstanbul Sözleşmesi ve Boğaziçi Üniversitesi protestoları etrafında şekillenen LGBTİ+ düşmanı kampanya ve İçişleri Baka-

21. <https://kaosgl.dernegi.org/images/library/medya-i-izleme-2021-web.pdf>.

nı'nın LGBTİ+'ları hedef gösteren açıklamalarının bu artışın sebepleri arasında olduğu görülüyor. 2021 yılı boyunca bir yandan medyada LGBTİ+ karşıtı kampanyalar yoğunlaştı. Sistematik ve organize bir şekilde yürütülen bu karalama kampanyaları hem yaygın medyada hem de yerel medyada yoğunluk kazandı. Buna karşılık LGBTİ+ haklarını gözeten yayın organlarının haber sayılarında yaşanan artış, genel tabloyu değiştirecek ölçüde değildi. 2015 yılında Hükümet'in LGBTİ+'ları, hakları ve örgütlerini daha sistematik bir şekilde hedef almaya başlaması, LGBTİ+ karşıtlığının Hükümet yetkilileri eliyle kurumsallaştırılması, yasaklar ve devletin her kademesinde kurumsallaştırılan LGBTİ+ karşıtlığı medyada da yansımalarını buldu. Medyada artık tesadüfi olmayan bir LGBTİ+ karşıtlığını gözlemliyoruz. Medyadaki ayrımcılık ve nefret söylemi, Hükümet'in ve kamu görevlilerinin açıklama ve uygulamalarıyla paralel bir şekilde ilerliyor. Haliyle medyayı ve medyadaki dönüşümü anlamak için bir yandan medyadaki sahiplik ilişkilerine ve Hükümet'in medyaya olan etkisine, medyanın artan bir şekilde tek sesli bir yankı odasına dönüştüğü gerçeğine de dikkat etmek gerekiyor. Özellikle nefret söylemi ve ayrımcılık içeren haberlerin bir gazetedeyayınlandıktan sonra aynı hızla hem yaygın hem yerel basında yaygınlaşması da önemli bir gerçek olarak ortada duruyor. Nefret söylemi ve ayrımcılık büyük bir hızla yankılanır ve çarpan etkisiyle yaygınlaşırken; LGBTİ+ haklarını gözeten yayın organlarının etki alanları kısıtlı kalıyor. Bunda LGBTİ+ haklarını gözeten yayın organlarının, LGBTİ+ karşıtı kampanya odaklarına göre çok daha kısıtlı maddi imkânlarla, dağıtım ağına ve siyasi desteğe sahip olması da önemli bir etken. Özetle, kamunun tutumu bu raporda açığa çıkardığımız kamplaşma ve LGBTİ+ karşıtı nefret kampanyalarında hiç olmadığı kadar belirleyici bir hale geldi.

Yıllara göre haber sayıları şöyle:

- 2017 – Toplam haber: 2388, Hak haberciliği: 1097, Nefret söylemi veya ayrımcılık: 1291
- 2018 – Toplam haber: 2278, Hak haberciliği: 1148, Nefret söylemi veya ayrımcılık: 1130

- 2019 – Toplam haber: 2643, Hak haberciliği: 1150, Nefret söylemi veya ayrımcılık: 1493
- 2020 – Toplam haber: 3459, Hak haberciliği: 1366, Nefret söylemi veya ayrımcılık: 2093
- 2021 – Toplam haber: 3980, Hak haberciliği: 1707, Nefret söylemi veya ayrımcılık: 2273

Medyadaki LGBTİ+ karşıtlığı ve düşmanlığı, tesadüfi ya da rastlantısal değil. Gerek bu raporda gerekse de diğer izleme faaliyetlerimizde belli dönemlerde kamu otoritelerinin, bakanların, Cumhurbaşkanı'nın ve üst düzey kamu görevlilerinin LGBTİ+'ları hedef alan açıklamalarına paralel bir şekilde medyada çok hızlı bir şekilde düşmanlaştırma politikalarının devreye sokulduğunu fark ediyoruz. Medyada bir yandan siyasetçilere ve topluma "LGBTİ+'lara karşı olmaları" mesajı da yer alıyor. LGBTİ+ karşıtı medya, LGBTİ+'lar ve hakları söz konusu olduğunda hem refleksif hem de proaktif bir yayıncılığı el ele yürütüyor. LGBTİ+ karşıtlığı hem bir hedefe hem de amaca dönüşüyor.

Ortaya çıkan tablo, LGBTİ+'ların haklarını ihlal etmeden, objektif bir temsil güden haberlerin sadece hakkı ihlal etmemekle sınırlı kaldığını gösteriyor. Bunun yanı sıra, LGBTİ+'lar ancak ve ancak bir nefret saldırısı ya da ayrımcılığa maruz bırakıldıklarında gazete sayfalarında yer alabiliyor. LGBTİ+ örgütlerinin çalışmaları ve görüşleri yazılı basında kendisine yer bulamazken; başarı hikâyelerini haberleştirme konusunda da büyük bir eksiklik göze çarpıyor. 2017 yılından beri Medya İzleme Raporları'nda değişmeyen bir veri olarak karşımıza çıkan bu sonuç, araştırmanın diğer sonuçlarıyla birlikte değerlendirildiğinde medyada LGBTİ+'ların özne olarak yer alamadığını, olumlu ya da olumsuz temsil fark etmeksizin ancak ve ancak haber konusu olarak yer alabildiğini gösteriyor. Medya, LGBTİ+'ları, hayatlarını, fikirlerini, mücadelelerini temsil etmiyor. Onun yerine LGBTİ+'lar hakkında konuşmayı tercih ediyor. LGBTİ+'ların kendi seslerini medyadan okuyabilmek mümkün olmuyor. Bu durum da medyada LGBTİ+'ların insandışılaştırılması anlamına geliyor. LGBTİ+'lar medyada hayatları, irade-

leri ve hakları olan özneler olarak temsil edilmek yerine; deyim yerindeyse üzerine konuşulan bir “sorun” olarak yer alıyor.

İfadeye doğrudan engel: Sansür

“2021, toplumsal cinsiyet temelli haklara değinilen, içerisinde LGBTİ+ karakterler olan ya da toplumsal cinsiyet kimliğini konu edinen kitapların yine zarflara sokulduğu bir yıl oldu.”

Susma Platformu’nun bu sene beşincisini yayınladığı “Türkiye’de Sansür ve Otosansür” raporunun yayıncılık bölümü bu cümlelerle başlıyor. Raporda gazetecilik, müzik, sinema, televizyon ve internet yayıncılığı, tiyatro ve yayıncılık alanlarındaki sansür ve ifade özgürlüğü ihlalleri yer alıyor. Öne çıkan sonuçlardan biri, “genel ahlakın” sansür için neredeyse her alanda gerekçe olarak gösterilmesi. Özellikle yayıncılık alanında “genel ahlak”, LGBTİ+’larla ilgili neredeyse her şeyin sansürlenmesine bahane oldu. Sumru Tamer’in kaleme aldığı yayıncılık başlığında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Çocukları Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu’nun LGBTİ+ düşmanlığına dikkat çekiliyor. Tamer, yayıncılık alanında sansürün nasıl “yasallaştığını” ve kurumsallaştığını şöyle anlatıyor:

“İktidarın LGBTİ+ ve toplumsal cinsiyet karşıtı (‘anti-gender’) tutumunun devletin bütün kurumlarına sinmeye başladığını, bu kurulun uygulamalarında da gözlemledik. Sonuçta 2021, toplumsal cinsiyet temelli haklara değinilen, içerisinde LGBTİ+ karakterler olan ya da toplumsal cinsiyet kimliğini konu edinen kitapların yine zarflara sokulduğu bir yıl oldu.”²²

Rapora göre; yayıncılık alanı dışında da 2021, LGBTİ+’lara sansürün otomatikçe bağlandığı bir yıl oldu. Rapor, neredeyse her ay LGBTİ+’ların ifade özgürlüğünün ihlal edildiğini ortaya koyuyor. Boğaziçi Üniversitesi protestoları sırasında sergideki bir eserin hedef gösterilmesi ve ardından açılan dava süreci, TIP Genel Baş-

22. <https://s3.fr-par.scw.cloud/fra-susma24-tr/2022/02/Turkiyede-Sansur-ve-Otosansur-2021-TR.pdf>.

kanı Erkan Baş'ın TBMM'ye girişte gökkuşağı bayrağına el konulması, Ateş Alpar'ın "Onur" sergisine Boğaziçi Rektörlüğü engeli, İstanbul ve İzmir Onur Yürüyüşlerine polis saldırısı, gazeteci Bülent Kılıç'a İstanbul Onur Yürüyüşü'nde polis işkencesi, Marmara Üniversitesi'nde özel güvenliğin, içinde "LGBTİQA+" geçen afişleri bahane ederek öğrencilere saldırması, Azis'in Bursa'daki konserine yönelik homofobik nefret söylemleri ve konserin iptal edilmesi, RTÜK'ün düzenli sansürü ve Hornet'in yasaklanması raporda yer alan vakalardan sadece birkaçı.

LGBTİ+ düşmanlığının gündelik hayatta ifade özgürlüğüne yansımaları

Kaos GL Derneği'nin "Her Şeye Rağmen" üst başlığıyla yayınlanan LGBTİ+'ların İnsan Hakları 2021 Raporu, ifade ve örgütlenme özgürlüğü bakımından her geçen yıl daha da kötüye gittiğimizi gösteriyor. Rapora göre;

- 2021, LGBTİ+'lar açısından ifade özgürlüğü hakkının çok yoğun olarak ihlal edildiği bir yıl oldu. Bütün ihlallerin yüzde 30'a yakını ifade özgürlüğü ihlali oluşturdu.
- Kaos GL 2021'de 8 nefret cinayeti raporladı. Ancak, bu sayının çok daha fazla olduğu ve medyaya yansımadağı düşünülüyor.
- 2021 yılında polis özellikle toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında veya sonrasında işkence ve kötü muamele yasağını birçok defa ihlal etti. Aydın, Çanakkale, Ankara, İstanbul, İzmir gibi ülkenin birçok yerinde gerçekleşen en az yedi olayda en az 12 kişiye karşı bu yasak ihlal edildi. Emniyet Müdürlükleri veya İçişleri Bakanlığı bu olaylardaki işkence veya kötü muamele yasaklarını ihlal eden personel hakkında idari veya adli soruşturma açıldığına dair bir bilgi vermedi.
- Boğaziçi Üniversitesi ve destek eylemleri sırasında yaygınlaşan kötü muamele, LGBTİ+ aktivistlere karşı çoğu zaman işkence boyutuna ulaştı.
- Toplanma ve gösteri yapma hakkına dönük katı devlet müdahalesi özgürlük ve güvenlik hakkı yönünden yoğun ihlalleri bera-

berinde getirdi. Boğaziçi eylemlilikleri, 8 Mart yürüyüşleri, İstanbul Sözleşmesi protestoları, Onur Yürüyüşleri bir araya geldiğinde yüzlerce LGBTİ+ özgürlük ve güvenlik haklarından mahrum bırakıldı; şiddet kullanılarak gözaltına alındı.

- Salgın gerekçesiyle uygulanan sokağa çıkma yasakları LGBTİ+'ları evlere mahkûm ederken kamu kurumları ve iktidar koalisyonu ortağı partilerin takipçileri, toplu etkinliklerde bir araya gelmeye devam etti.
- Öğrenciler tarafından yapılan yurt eylemlerine katılan LGBTİ+'ların fişlendiği, bizzat İçişleri Bakanı tarafından itiraf edildi.
- Müzisyenler LGBTİ+ olmaları gerekçe gösterilerek Konya, Diyarbakır, Gaziantep ve Bursa'da sahne yasaklarına maruz bırakıldı.
- LGBTİ+ hak örgütlerinden, kuruluşu 2020 ve öncesine dayananların önemli bir kısmı gerekçesiz olarak denetim sürecine alındı, denetlenenlerin bir kısmı idari para cezası ödemek zorunda kaldı.

Raporun sonuç bölümünde bu tablo şöyle değerlendiriliyor:

“Devletin bütün kişi ve kurumlarıyla LGBTİ+'ları hedef tahtasına oturtarak herhangi bir hak başlığında LGBTİ+'lara erişim olanağı sağlamaması; var olan olanakları ortadan kaldırmaya çabalaması ve bundan ayrı olarak doğrudan LGBTİ+ varoluşunu hedefleyen eylem ve söylemler, bahsedilen büyük gerilemenin en önemli işaretlerinden olmuştur.

“Bu topyekûn saldırıya rağmen LGBTİ+'ların insan hakları alanında en dinamik kesimi oluşturduğu, toplumsal muhalefetin hak alanından doğru unsur olarak bütün baskılara rağmen özellikle ifade özgürlüğünü kullanma konusunda ısrarcı olduğu da görülmektedir.”²³

“Onur yürüyüşüne katılanlara yönelik olarak bir öğle yemeğinde yanımızdaki bir arkadaşımız açıkça asacaksın bunları dedi.”

Bu cümleler, kamuda mühendis mimar olarak çalışan gey bir erkeğin tanıklığı. İstihdamda ayrımcılık LGBTİ+'ların çalışma hak-

23. <https://kaosglidernegi.org/images/library/lgbti-larin-insan-haklari-raporu-2021-web.pdf>.

kının yanı sıra; tüm temel hak ve özgürlüklerini engelliyor. Peki, bu nasıl gerçekleşiyor? Kaos GL Derneği'nin Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi işbirliği ile her yıl yürüttüğü araştırma bu sorunun peşine düşüyor.

2022 sonuçları "Türkiye'de Kamu Çalışanı LGBTİ+'ların Durumu"²⁴ ve "Türkiye'de Özel Sektör Çalışanı LGBTİ+'ların Durumu"²⁵ başlıklı iki rapor halinde yayınlanan araştırma sonuçları ifade ve örgütlenme özgürlüğünün istihdam alanında çok daha yıkıcı bir şekilde engellendiğini gösteriyor.

Özel sektör araştırma sonuçlarına göre LGBTİ+ çalışanların sadece yüzde 27'si işyerinde açık olabiliyor. LGBTİ+'lar neredeyse her sektörde çalışırken, bu toplumsal gerçeklik görünür olamıyor. İşyerinde açık olamamak sadece işe alım süreci veya çalışma hayatının ilk dönemlerine özgü de değil. Ve bu sonuç, senelerdir değişmiyor. Kamu araştırması sonuçları ise işyerinde gizlenmek zorunda kalmanın kamuda daha ağır sonuçlara yol açtığını gösteriyor. Kamu çalışanı LGBTİ+'ların sadece yüzde 6,5'i işyerinde açık davranabilirken, raporda işyerinde açık olamamanın kendisinin de bir ayrımcılık olduğu vurgulanıyor:

"Görüldüğü kadarıyla, LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılık ve nefret söyleminin yeniden üretilmesine neden olan koşullar kamuda özel sektöre nazaran çok daha ağır bir tablo oluşturmaktadır. Geçen yıllarda olduğu gibi, 2022 araştırması da cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılığın kamuda istihdamda erişimde ciddi bir engel olduğunu ortaya koymakta. LGBTİ+ çalışanlar istihdam edilmeme riskini bertaraf etmek için zorunlu bir kapalılık stratejisi izlemektedir. Ayrımcılığa uğrama riski işe alındıktan sonra da devam ettiği için, aynı strateji LGBTİ+ çalışanların çalışma hayatlarının tümünü belirlemektedir. Kapalılık, özel sektöre oranla kamuda daha da zorunlu hale gelmektedir."

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini hiçbir baskı altında kalmadan açıklayabilmek, açıkladığında herhangi bir ayrımcılık ya

24. <https://kaosgldernegi.org/images/library/kamu-c-alis-anlari-2022.pdf>.

25. <https://kaosgldernegi.org/images/library/o-zel-sekto-r2022.pdf>.

da nefret söylemiyle karşılaşmamak; ifade özgürlüğünü kullanabilmenin ön koşulu. Ancak rapora göre; kamu çalışanı LGBTİ+'ların yüzde 63'ü işyerlerinde nefret söylemiyle karşılaşılıyor. 2022 yılı araştırmasına katılan her dört LGBTİ+ çalışandan üçü işe alım süreçlerinde ve her beş katılımcıdan dördü çalışma hayatında ya ayrımcılığa maruz kaldı ya da kimliğini gizlemek zorunda bırakıldı.

Bunların yanı sıra; LGBTİ+ çalışanlar arasında işsizlik yaygınlaşıyor, işten çıkarılma ve yeni iş bulamama korkusu derinleşiyor, bu çerçevede işyerinde açık olmak LGBTİ+'lar açısından daha da büyük bir risk haline geliyor. İŞKUR ve özel istihdam büroları aracılığıyla iş arama oranı, her yıl olduğu gibi 2021'de de çok düşük ve bu durum LGBTİ+ çalışanların bu kanallara güvenmediklerine ve "fişlenme" riskine yönelik şüphelerine işaret ediyor. LGBTİ+ çalışanlar ayrımcılık karşısında işlerini kaybetme korkusu, daha ağır bedeller ödeme olasılığı, cinsel kimliklerinin kendi kontrolleri dışında açığa çıkmasından çekinme, iş dışındaki hayatlarında karşılaşabilecekleri zorluklar ve benzeri nedenlerle haklarını arayamıyor. Yani; ifade özgürlüğü önündeki engeller hak aramanın kendisini de kısıtlıyor.

Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin 90'ların başında yola çıktığı ilk andan itibaren yüzünün emek hareketine ve sendikalara dönük olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. *Kaos GL* dergisinin ilk sayılarında dahi eşcinsel işçi ve emekçilerin sorunlarını anlattığını, sendikalarla temas kurmaya çalıştıklarını, yüzlerine kapanan kapıları aktardığını görebiliyoruz. LGBTİ+ hareketinin ve *Kaos GL*'nin kamusal alana ilk çıkışlarından olan eyleminse 1 Mayıs (2001) olması bir rastlantı değil. Öte yandan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) 2009 yılında, kamuoyuna sunduğu anayasa önerisinde, "cinsel yönelim ve cinsel kimlik"i de ayrımcılık yasakları arasına ekledi. Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) ise aynı yıl çalışma hayatında cinsel yönelim ayrımcılığına karşı tedbirlerin alınması ve anayasal kural haline getirilmesini 'yeni anayasa için öneriler'ine dahil etti. Diğer ayrımcılıklarla birlikte cinsel yönelim ayrımcılığının da yasaklanarak yaptırıma tabi tutulması gerektiğini belirtti.

Ancak bu adımların sadece yazılı metinler olarak kalmaması, sendikaların pandemi gibi kriz dönemlerinde gemiden ilk atılacaklar olarak LGBTİ+'ları görmemesi, hem hedef gösterme ve nefret kampanyalarına hem de çalışma hayatında LGBTİ+'ların karşılaştığı sorunlara karşı LGBTİ+'ların haklarını savunması ile mümkün. Heteroseksizm ve ikili cinsiyet rejimi ile mücadelede sendikanın yapısından başlayarak kalıcı politikalar üretmek, savunuculuğu düzenli ve kamuoyunun bilgisine açık şekilde sürdürmek, kendi üyelerinden başlayarak toplumsal dönüşümün katalizörlerinden olma iradesi göstermek önem kazanıyor.

LGBTİ+ çalışanların durumuna dönük araştırmalar, LGBTİ+ işçi ve emekçiler açısından sendikaların hak gasplarına karşı henüz çözüm üreten ya da hakları savunan bir yerde olmadığını da açıkça gösteriyor. 2022 özel sektör ve kamu araştırmalarına göre, LGBTİ+'ların ekonomik ve sosyal hakları sendikaların önceliği değil:

“LGBTİ+ çalışanları istihdama erişimde ve çalışma hayatında güçlendirici mekanizmalar denildiğinde ilk akla gelecek alanlardan biri de kuşkusuz sendikalar ve meslek örgütleridir. Araştırmamız özel sektörde çalışan LGBTİ+'lar arasında sendika ya da meslek örgütü üyesi olma oranlarının düşük olduğunu göstermektedir. Üye olanlar ise sendika ve meslek örgütlerini çalışma hayatında LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığa karşı başlıca mücadele alanlarından biri olarak görmemektedir. Örneklemin yalnızca %12,4'ü meslek örgütü üyesi olduğunu beyan eden katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcılar arasında sendika üyesi olduğunu belirtenlerin oranı ise %6,9'da kalmıştır. Bu oran Türkiye genelinde işçiler arasındaki sendikalaşma oranının oldukça altındadır. DiSK-AR'ın Nisan 2020'de yayınlanan Türkiye'de Sendikalaşmanın Durumu Araştırması Raporu'na göre, Türkiye'de sendika üyesi işçi oranı %12,14'tür.”

Sonuç niyetine

LGBTİ+'ların ifade özgürlüğünü merkeze alarak son on yıla baktığımızda ortaya şu tablo çıkıyor:

- 2012'den 2015'e kadar olan dönem, LGBTİ+ hareketinin Ankara, İstanbul, İzmir ve Diyarbakır hattını aşarak 25 şehirde örgütlendiği; 40 şehirde ağlar kurduğu bir dönem olarak karşımıza çıkıyor. LGBTİ+ hareketinin 2000'lerde başlattığı anayasal eşitlik talebi yaygınlaşırken, İstanbul Onur Yürüyüşü yüz bin kişinin yürüdüğü bir isyana dönüşüyor.
- Aynı dönemde Hükümetin bu örgütlenmeye cevabı, anayasa-daki eşitlik talebini gündemden kaldırmak ve referanduma götürdüğü yeni anayasada herhangi bir şekilde LGBTİ+ haklarına yer vermemek oluyor. Bir yandan da AKP içerisinde LGBTİ+ düşmanlığı yükselmeye başlıyor. Henüz sistematik bir hal almasa da nefret söylemi yaygınlaşmaya başlıyor.
- 2013'e kadar şehir şehir örgütlenen LGBTİ+ hareketi açısından Gezi bir başlangıç değilse de katalizör etkisi gördü demek yanlış olmaz. Görünürlük aşamasından tanınma aşamasına geçilecek midir? 2013'te yüz bin kişinin yürüdüğü İstanbul Onur Yürüyüşü, 2014'te 40 şehre yayılan Homofobi Karşıtı Buluşmalar, 2015'te LGBTİ+'ların 25 şehirde örgütlü olarak alana çıkması gibi gelişmeler 90'lardaki ev buluşmalarından bugüne gelinen aşamayı gösterdi. Bu açılma ve kendisinden çalınan adına sahip çıkma hamlesine AKP'nin yanıtı ise 2010'daki "hastalık mı günah mı" hattını aşarak; milli güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak ve aile hattına geçerek LGBTİ+ hareketine savaş ilan etmek olacaktır. Bu savaşın emareleri 2013 ve 2014 yılında görülmeye başlasa da ilanı 2015'te olur.
- 2015 senesi LGBTİ+'ların ifade özgürlüğü açısından dönüm noktası oluyor. Uzun yıllar sonra ilk kez İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü'ne polis saldırısı ile başlayan süreç; ilerleyen yıllarda her şehirde onur yürüyüşlerinin yasaklanması ile devam ediyor. Bu dönemin en önemli ânı ise 2017 yılında Ankara'da sadece yürüyüşlerin değil, LGBTİ+ temalı her etkinliğin süresiz bir şekilde ya-

saklanması. Bu yasak kararına ve yürüyüş yasaklarına açılan davalar kazanılsa da, Valilik ve Kaymakamlıklar nezdinde emsal teşkil etmiyor ve yeni yasak kararları alınıyor. Bu durumu onur yürüyüşlerine katılan LGBTİ+'lara açılan seri davalarla birlikte düşündüğümüzde, yargı yoluyla ifade ve örgütlenme özgürlüğünün engellendiği, bu engellere karşı yargı yolunun ise işlevsiz olduğu gerçeğiyle karşılaşıyoruz.

- Aynı dönemde AKP-MHP ittifakı, yasaklarla yetinmeyip LGBTİ+'ları hedef gösteren açıklamaları gündelik siyasetlerinin bir parçasına dönüştürüyor. "Lut kavmi", "Sapkınlık", "Cinsiyetsizleştirme projesi", "Aile düşmanları", "Batı'nın sapkınlığı", "Çocuklarımıza kötü örnek oluyorlar" cümleleri, AKP-MHP ittifakının anahtar kelimelerine dönüşmüş durumda.
- Bir yandan gazete sayfalarında ideolojik savaş, diğer yandan seri yasaklarla pratik savaş, yasakların eylemlerden salon etkinliklerine uzanması, gökkuşağı ve LGBTİ+ hareketinin herhangi bir sembolünün ışık hızıyla sansürlenmesi, İslamcı cenah için "bunlar din düşmanı", ulusalcı-milliyetçi cenah için "Batı emperyalizminin oyunu, bunlar hep foncu", muhafazakâr toplam içinse "ailemiz elden gidiyor" paranovaları ile örülen bu savaşın son merhalesi ise 2022'de devlet destekli nefret mitingi oldu.

AKP senelerdir uyguladığı savaş siyasetini dört ana hat üzerinden artık kıyım politikasına çevirme niyetinde. Bu hatların ilki, LGBTİ+'ların aileyi yıkmak üzere bir araya geldiği gizli bir örgüt ve lobi olduğuna dönük paranoya yaratmak. Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin henüz evlilik eşitliğine dair bir talebi yokken, hatta hareket içerisinde evlilik hakkı ile evlilik kurumunu güçlendirmek yerine Küba'daki gibi bir yasayı tercih edecek azımsanmayacak bir kitle varken; yapay bir gündem oluşturuluyor. İbrahim Kalın'ın çok sevdiği tabirle aslında iktidar bir algı operasyonu ile dezenformasyon yayıyor. Bu dezenformasyon da iki yönlü. İlki az önce bahsettiğim hat, ikincisi ise LGBTİ+'lara hakları verilince ailenin yıkılacağı. Evlilik eşitliğinin sağlandığı hiçbir ülkede aile yıkılmayıp aksine (bana kalırsa gereksiz bir şekilde) güçlenmişken; bu si-

yaset paranoya yaratmak dışında bir meseleye hizmet etmiyor. Ancak AKP siyaseti, yalanları tekrarlayıp hakikat gibi pazarlama siyaseti olduğundan belli ki bu yalanların da işe yarayacağını düşünüyorlar.

İkinci hat ise, küresel sağın LGBTİ+ düşmanı siyasetine eklenerek Avrupa Birliği ile ilişkilerde mülteci anlaşması ile güçlendirdiği elini daha da güçlendirmek. AKP'nin Türkiye'yi eklemlediği küresel hatta kimler kimler yok ki? Rusya'nın "gey propaganda yasağı", Polonya'nın "LGBT'siz bölge" uygulamaları, Macaristan'ın "toplumsal cinsiyet karşıtlığı ve aile değerleri" siyaseti, Azerbaycan'ın toplu gözaltı ve tutuklama uygulamaları, Suudi Arabistan ve Katar'ın imha siyaseti, İran'ın idam cezaları, İtalya'da başa geçen faşist iktidarın aileci politikaları, ABD sağının emperyalist devlet ve aile değerleri üzerinden LGBTİ+ düşmanlığı, Avrupa'da yükselişe geçen Neo-Nazi örgütlenmeler... Bütün bu aktörler içerisinde son dönemde en öne çıkanı Rusya hattı üzerinden AKP ile ittifak halindeki Avrasyacı cenahın Turancı hayalleri. Yoksa ne işi olur Vatan Partisi'nin İsmailağacılarla ortak nefret mitinginde, değil mi?

Üçüncü hat ise LGBTİ+'ları düşmanlaştırarak muhalefeti kendisi kadar olmasa da kendisine yakın bir sağ çizgiye sabitlemek; kendi sahasında savaşmak. Böylece bir seçim daha almanın ötesinde, toplum mühendisliği yoluyla daha sağcı bir halk yaratmak ve devletin halk üzerindeki baskısını sürdürülebilir kılmak. Şu anki resim, ana muhalefetin bu tuzağa düşmeye teşne olduğu ve yenileceğini bile bile sağda savaşmayı tercih ettiği yönünde.

Dördüncü ve en önemli hatta gelirse; o da darbe girişimi ve OHAL döneminde bile hem kitlesel hem politik hem de ideolojik olarak en güçlü hareketler olan LGBTİ+ hareketi ve feminist hareketi bastırmak. Siyasetçilerin çoğunlukla gözden kaçırdığı hat, tam olarak bu. AKP'nin LGBTİ+ örgütleriyle derdinin olmasının, yer yer AKP yanlısı "kanaat önderlerinin", "Zeki Müren de eşcinseldi ama LGBT değildi" diyerek, "LGBT" ifadesini sanki bir örgütmüş gibi sunmasının da sebebi bu. Dernekler, Onur Haftası Komiteleri gibi yatay örgütler ve örgütsüz aktivistlerden oluşan

LGBTİ+ hareketinin hareket alanını daraltmak için 2015'ten beri çok daha yoğun bir şekilde çaba sarf ediyor AKP. Süresiz yasaklarla dernekleri, yürüyüş yasakları ve polis şiddetiyle onur yürüyüşlerini, LGBTİ+ hareketinin sembollerini suç unsuru gibi göstererek aktivistleri hedef alan iktidar, önümüzdeki günlerde çok fazla yöntemi deneyebilir.

Özetle; AKP, LGBTİ+'lara ideolojik, politik ve fiili anlamda savaş ilan etmişken; muhalefet, seneler önce yatak odalarından çıkan LGBTİ+ hareketini, o odalara geri sokmaya yemin etmiş gibi davranıyor, kamusal alanda tanımazdan geliyor. Böylece, LGBTİ+'ların ifade ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı çıkan sesler cılızlaşıyor.

Bunca kötülüğe, her şeye rağmen LGBTİ+'ların inadı ve direnişi yegâne umut ve iyilik kaynağı. LGBTİ+'ların topyekûn saldırılara rağmen insan hakları alanında en dinamik kesimi oluşturması, bütün baskılara rağmen özellikle ifade özgürlüğünü kullanma konusunda ısrarcı davranması... İyiliğin de umudun da kaynağı burası...

Değişmeyen Hedef: Kürt Medyası ve 33 Yıllık Bir Gelenek

Ayşegül Doğan

Can pahasına yapıyorlar gazeteciliği... Gizlenmek, saklanmak istense de altına imza attıkları haberlerin hiçbiri gizli saklı değil... Son 10 yılda haberlerinden çok onlar konuşuldu. Sağdan sola pek çok medya kuruluşunun yayınlarında manşet oldular. Türlü türlü yakıştırmalar yapıldı. "Militan gazetecilik", "misyon gazeteciliği", "örgütün basın komitesi"... İktidarlar değişti ama onlarla ilgili oluşturulmak istenen algı hiç değişmedi. Gazetecilik faaliyetleri genellikle "örgüt üyeliği" kapsamına alınarak cezalandırıldı. Yöneltilen suçlamaların en hafifi; "terör örgütüne destek" ya da "örgüt propagandası"... Yazılara, haberlere, tartışmalara konu olan, bazen hakarete varan eleştirilere maruz kalan, kendilerini "*Özgür Basın*" geleneğinin devamı, taşıyıcısı olarak gören bu gazeteciler ve çalıştıkları kurumlar neden değişmeyen hedef? Bunca ağır bedele rağmen Kürt mediasında çalışmayı neden tercih ettiler? Hangi koşullarda çalışıyorlar? Haksızlığa uğradıklarını düşünüyorlar mı? Sahipsiz mi bırakılıyorlar? Nasıl bir dayanışma bekliyorlar?

Bu soruların yanıtlarından süzülen hikâyeler birkaç kitabın konusu olabilir. Geçen on yılı, önceki on yıllara uzanmadan anlatmak zor. 33 yıl, dile dahi kolay değil! Şaşırtıcı olduğu kadar imrenilesi bir cesaret ve inatla, binlerce insanın çabasıyla kalıcılaşan bir gazetecilik geleneği... Buna dair her kitap, her araştırma, her yazı aynı zamanda Türkiye'nin yakın siyaset ve medya tarihinin izdüşümü.

Her şey ortada. Üstü örtülmek istenen her şey gün gibi aşikâr... *Özgür Ülke* gazetesi bombalandıktan bir gün sonra, 2 Aralık 1994'te "Bu ateş sizi de yakar" manşetiyle çıkmıştı. Neredeyse 30 yıl oldu, bu ateş harlandı ve etrafımızı çepeçevre kuşattı.

Gazetecilik mesleğinden dolayı her biri ayrı ayrı hapis, gözaltı, sürgün, tehdit deneyimi yaşamış olan, buna rağmen yıllardır Kürt medyasında çalışan Kürt gazetecilerle son on yıla göz atıyoruz. Kürt medyası başlığında derlenmiş bu söyleşiler, "Türk medyası"nın yapısal sorunlarının yarattığı gerçekliği hatırlatıyor.

"Bu topraklarda neler yapıldığını en iyi Kürt gazeteciler ifşa ediyor"

- Neden Kürt medyasında çalışmayı tercih ettiniz?

Dicle Müftüoğlu¹: *Özgür Gündem*, *Özgür Ülke* gibi gazeteler alındığında onları saklayarak muhafaza etme, gizli gizli okuma hallerini anımsıyorum. Bugün bir şey yaparken hep o gazetelerin okunduktan sonra bile mutlaka bir yere saklandığını, yırtılıp atılmadığını, yıllar sonra bile o gazetelerin hâlâ korunduğunu biliyorum. O denli kutsal bir şeydi o gazeteler; bizim için, bize dair, bizim sözümüzü söylediği için kutsaldı. Ben hâlâ o günlerin verdiği o kutsallıkla yaklaşıyorum bu işe. Haklıyız, bunu çok iyi biliyoruz. Belki de vazgeçmeme gücünü inadına haklılığımızdan alıyoruz. Çünkü biz gazetecilik yaptığımızı, hakikati yazdığımızı biliyoruz.

Beni bu topraklarda habercilik yapmaya iten şey, Roboski katliamıydı. 28 Aralık 2011'de Roboski katliamı olduğunda oraya ilk olarak Dicle Haber Ajansı ulaşmıştı. Herkesin cep telefonu bulunduğu, birbirine rahatlıkla anında ulaşabildiği, haberlerin dakikalar içerisinde yayıldığı bir ortamda diğer basın ancak 13 saat sonra, hükümetin yaptığı açıklamayla bu katliamı gördü. Bu topraklarda neler yapıldığını en iyi Kürt gazeteciler ifşa ediyor.

1. Dicle Fırat Gazeteciler Derneği Eş Başkanı. 1+1 Express, Anıl Olcan.

Adnan Bilen²: Türkiye’de yaklaşık 33 yıllık geleneği olan bir *Özgür Basın* ve ortaya çıkardığı muazzam bir güçten söz ediyoruz. Kürdistan’da yaşamak, Musa Anter’i okumak, bu geleneğin verdiği bedellere tanıklık ediyor olmak en büyük neden oldu benim için. Dağıtımçı arkadaşlarımızın çekirdekler arasına saklayarak gazete dağıtmalarına şahit olmak, sonrasında onların bir sokak ortasında öldürüldüklerini duymak kararımda çok etkili oldu.

“Gidenlerin yerini doldurmak istedim”

Abdurrahman Gök³: 1998-99’da İstanbul’da medresede okuyordum ve medrese hocamız o zaman iki gazete getirirdi. Birini rahlesinin (masa) üstüne bırakır, diğerini de halının altına saklardı. Rahlenin üstüne bıraktığı gazete *Akit* idi, halının altına koyduğu gazete ise *Özgür Gündem* geleneğinden gelen *Özgür Bakış* gazetesiydi. Bu gazetenin forum sayfalarında köyleri yakılanların hikâyeleri anlatılıyordu. Bu dehşete kendilerine gazeteciyim diyenlerin yer vermemesine kendi içimde tepki duyuyordum. Bunun sonucunda bir gün gazeteci olursam Kürt basınında çalışmaya dair karar verdim.

Sabiha Temizkan⁴: İç Anadolu Kürtlerindenim. Annemin siyasete atılmasıyla bir yerlerde Kürtlerin işkencelerden geçirildiğini, köylerinin boşaltıldığını, dillerinin yasaklı olduğunu fark ettik. Hatta gazetecilerin öldürüldüğünü, gazete binalarının bombalandığını öğrendik. Oysa biz Konya’nın bir Kürt köyünde bütün bunlardan habersizdik ve “Anadolu’dan Görünüm” gibi programlarda bize durum çok farklı anlatılıyordu. Konya’ya Kürt illerinden yakın dö-

2. Van’da iki kişinin askerler tarafından işkenceye maruz bırakılarak helikopterden atıldığı iddialarını kamuoyuna duyuran gazetecilerden, Mezopotamya Ajansı (MA) muhabiri Adnan Bilen, 20 yıldır gazetecilik yapıyor. İşkenceyi haberleştirdikleri için 9 Ekim 2020 tarihinde tutuklanan 4 gazeteciden biri olan Bilen “örgüt üyeliği” suçlamasıyla 6 ay hapis yattı.

3. Mezopotamya Ajansı editörü, 2002 yılından beri gazetecilik yapıyor. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu. Diyarbakır’daki Newroz kutlamaları sırasında vurulan Kemal Kurkut’un öldürülmesini belgeledi ve valiliğin “canlı bombaydı” açıklamasını boşa düşürdü. Bu nedenle hakkında açılan davada hapis cezası aldı.

4. DİHA, *Özgür Gündem*, İMC TV, Jin TV gibi mecralarda, muhabir, editör olarak çalıştı. Halen *Gazete Karınca* için telifli özel haberler hazırlıyor.

nemde göç etmiş insanlarla tanıştığımda, onların hikâyelerinin ana akım medyada hiç yer almadığını gördüm. Bu hikâyeleri anlatmam gerektiğini düşünerek 2002’de Dicle Haber Ajansı’nda gazetecilik eğitimi almaya başladım. Alaylıyım yani. DiHA’da muhabirlik yaptığım yıllar –ki AKP iktidarının ilk dönemine denk gelir– en çok zorlandığım şey polisin tavrıydı. Sürekli bir takip altındaydım. Mesela bir 6 Kasım YÖK protestosunda birçok gazeteciyle birlikte ben de alandaydım. Polis müdahale etmeye hazırlanıyordu ve ben o bölgeye yöneldiğimde oradaki bir polis, “Müdahale edeceğiz, girme, başına bir şey gelir” dedi. Israr etmeme rağmen beni o bölgeye yaklaştırmadı. Oysa gerçek derdinin bu olmadığını biliyordum. Niyeti haber takibime engel olmaktı ama bunu öyle bir yapıyordu ki tepki gösterme hakkımı bile elimden alıyordu. Polisin nefesini her haberde ensemizde hissederdik.

Ana akımda çalışanlardan farklı olarak biz birçok yerde engellenirdik ya da farklı muamele görürdük. Mesela adliyeye haber takibine gittiğimizde bizim üstümüz aranır, x-ray’lerden geçirilirdik ama ana akımdaki meslektaşlarımız x-ray cihazının yanından el sallayıp geçerlerdi. Onlara açılan kapılar bize asla açılmazdı. Yargı muhabiriydim ama savcılar, başsavcı bilgilendirme yaparken herkesi çağırır, bizi çağırmazdı. Bu şekilde habere erişimimizi engelleyerek aslında bir tür görünmez akreditasyon uyguluyorlardı. Bizim teknik olanaklarımız da çok sınırlıydı. Aracımız yoktu, toplu taşıma kullanırdık, fotoğraf makinesi ve kameralarımız çok eski model ve yetersizdi. Aldığımız maaşlar çok düşüktü. Yine de motivasyonumuz çok yüksekti. Ana akımdan avantajlı olduğumuz ve onlara haber atlabildiğimiz tek alan insan hakları alanıydı.

“Avukat ya da gazeteci olmak”

Ayşe Newroz Oyman⁵: Liseyi Cizre’de, 90’lı yılların ateşli dönemlerinde okudum. O yılları görüp yaşayanlar, dağı değil de sistem içinde mücadeleyi seçmişse ya avukat ya da gazeteci olmayı he-

5. 1998’den beri Kürt basınında çalışıyor. Eva Prodüksiyon haber-program editörü.

deflemişti. Ben de ilk önce avukat olmak istedim ama avukatlık iddiamı erteleyerek Kürt basınında çalışmaya başladım. Sonra ayrılımadım. Diğer basında derdimi anlatamayacağımı biliyordum. Hatta bunun eleştirisi üzerinden gerçekleri açığa çıkarma iddiasıyla *Özgür Basın* geleneğinin halkası olan *Demokrasi* gazetesinde mesleğe başladım. OHAL döneminde Elazığ'daki büro polis baskısıyla kapatılmıştı. O büro OHAL'in en sıkı uygulamalarının ve insan hak ihlallerinin en çok yaşandığı Dersim, Bingöl, Elazığ başta olmak üzere Erzincan, Malatya ve Adıyaman bölgelerine bakıyordu. Bunun üzerine büro Malatya'ya taşınmak istendi. Bu da beni etkiledi. Gazetemizin ilk kadın genel yayın yönetmeni olan Gurbetelli Ersöz'ün⁶ hikâyesi de beni etkiledi. *Özgür Ülke*⁷ bombalandığında üç kardeş harçlıklarımızı biriktirip, karınca kararınca destek gönderdik, böyle bir ailedenim. Düşen kalemleri yerde bırakmak istemedim. Her baskı karşısında direnen, hatta daha da güçlenen geleneğin devamı olmak istedim.

O dönem Malatya büroda üç genç arkadaş başladık. Haber yazma tekniğini haber merkezinin yönlendirmeleriyle öğrenmeye çalıştım. Haber yazmadan çok haber arama, bulma, açığa çıkarma daha ön plandaydı. Sanki o dönem daha çok buna ihtiyaç duyuluyordu; gizlenen hakikatleri açığa çıkarmak.

Gülşen Koçuk⁸: Gazeteciliğe başlamam Kürt gazetecilere yönelik baskı ve onlarca gazetecinin tutuklanmasıyla oldu. Yaşananlar beni çok etkilemişti. Okuduğum bölüm gazetecilik değildi ama gidenlerin yerini doldurmak istedim.

Ömer Çelik⁹: Gazeteciliğe 2008 yılında AA'da polis-adliye servisinde yaptığım stajla başladım. Gazetecilik penceresinden dün-

6. Gurbetelli Ersöz, *Gurbet'in Güncesi/Yüreğimi Dağlara Nakşettim*, Aram Yayınları, Mart 2014, İstanbul.

7. 3 Aralık 1994'te *Özgür Ülke*'nin İstanbul Kadırga, Cağaloğlu ve Ankara büroları eşzamanlı bombalandı. Saldırıda gazetenin ulaştırma görevlisi Ersin Yıldız hayatını kaybetti, 23 gazete çalışını yaralandı.

8. Jinnews editörü Gülşen Koçuk, Haziran 2022'de Diyarbakır'da 20 meslektaşıyla birlikte gözaltına alınıp, 8 gün sonra adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı. "Coğrafya Haberdır, voys media": https://youtu.be/mzNI_owXhm8.

yaya farklı baktığımızı anlayınca Kürt medyası içerisinde yer almayı tercih ettim. Bunu kendi özelimde şöyle izah edeyim; çocukken ailemle yaşadığımız Lice’de 1993 yılında ikisi asker, aralarında çocukların da bulunduğu 15 sivil katledildiğinde henüz 10 yaşındaydım. İki kez ölümden kıl payı kurtulduğum bu katliamın peşi sıra ilçe sakinleri zorla çarşıya toplanıp kapılar gazetecilere açıldı. Dönemin tanınmış gazetecilerinden biri, mikrofon uzattığı mağdurlardan birine etrafındaki yıkımı işaret ederek “*Bunu kim yaptı?*” diye sordu. Aldığı tek cümlelik yanıt, “*Gerçekten kim olduğunu bilmiyor musun?*” oldu. O kayıt akşam haberlerinde “*Teröristler Lice’yi yaktı*” spotuyla servis edildi. Büyük bir katliamın faileri, aktörleri “terör” perdesinin arkasında gizleniyordu. Bu tanıklık, göç etmek zorunda kaldığımız İstanbul’da da yıllar içerisinde karşılaşılan farklı ayrımcılık biçimleri; benzer kimlik, kültür, inanç grupları ve bireyleri ile tanışıklık ile devam etti. Gazeteciliğin hakikatin ortaya çıkarılması, duyurulması denklemindeki kritik konumunu yerli yerine oturtan bu kişisel tanıklık ve ana akım medya içerisinde bu rolün yerine getirilmesinin mümkün olamayacağı gerçekliğiyle yüzleşince tercihim belirlenmiş oldu.

“Gösterilmek istenmeyi gösteriyor, iktidarları rahatsız ediyor”

- Kürt medyası neden değişmeyen bir hedef?

Dicle Müftüoğlu: *Özgür Basın* geleneği bu topraklarda yaşanan ihlalleri, baskıyı, köy yakmaları, faili meçhul cinayetleri ve aynı zamanda tüm bu baskılara rağmen “*ben buradayım, varım, dilim var, kimliğim var*” diyen, bunun için mücadele eden Kürt halkının sesini yansıttığı için hep hedef haline geldi.

Abdurrahman Gök: Sadece Kürt halkının değil, sesi duyulmayan her kesimin sesine ses olmaya çalıştığı için hedef. Roboski’yi,

9. Mezopatamya Ajansı’nın tutuklu editörlerinden Ömer Çelik 15 yıldır gazetecilik yapıyor. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu.

Uğur Kaymaz'ı, Kemal Kurkut'u, postayla gönderilen cenazeleri, mezarlıktan çıkarılıp üst üste kaldırıma gömülen kemikleri, ilkokullarda Kürt çocuklarının kendi aralarında Kürtçe konuşmalarının yasaklanmasını, Suriyeliler için kurulan çadır kentlerdeki fuhuş organizasyonlarını, AKP iktidarının gücünü arkasına alan AKP milletvekili İbrahim Halil Yıldız ailesinin Şenyaşar ailesine yaptıklarını, Suruç, Ankara katliamları ve Türkiyeli 2 askerın yakılmasını anlatan DAİŞ emirinin ifadelerini, Kürt oldukları için gittikleri Batı illerinde saldırıya uğrayan, linç edilen, öldürülen Kürt aileleri, mevsimlik işçileri, polislerin kaçak diye el koydukları pahalı telefonları eşlerine hediye etmelerini, HDP'li belediyelere atanan kayyımların rüşvet ve yolsuzluk çarklarını, helikopterden atılan köylüleri, cezaevlerinde intihar süsü verilmiş şüpheli tutsak ölümlerini, intihara sürüklenen kadınları, göç yollarında kaybedilen, nehirlere atılan mültecileri, askerlerin işkenceli köy baskınlarını, Şırnak'taki orman kıyımını, zırhlı araç cinayetlerini, failin polis ya da asker olduğu davalardaki cezasızlık politikasını, DEDAŞ'ın elektrik zulmünü, iş cinayetlerini, kadın katliamlarını, adliye sarayında kutu içerisinde çocuğunun kemiklerini teslim alan babayı ve daha nice gündem yaratan haberi, bedeli ne olursa olsun kamuoyuna duyurmayı görev bildiği için değişmeyen hedef.

Sabiha Temizkan: Ben bu soruyu yanıtlarken 9 gazeteci daha tutuklandı. Gözaltında, gazetecilik faaliyetleri sorulmuş. Kürt medyası her dönem iktidarların hedefinde oldu çünkü gösterilmek istenmeyi gösteriyor, iktidarları rahatsız ediyor.

Adnan Bilen: Bu durum, Cumhuriyet'in kuruluşundan beri uygulanan Kürt politikalarıyla ilgili. Türklük esası üzerine inşa edilen Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ülkede yaşayan farklı etnisite ve inanca sahip halklara yönelik inkâr politikaları bugüne kadar devam etti. Bu politika kimi zaman en sert biçimde kendisini ortaya koydu. Tüm bunlar yaşanırken *Özgür Basın* da önemli bir rol üstlendi ve yaşanan ihlallerin kamuoyuna yansımalarını sağladı.

Ömer Çelik: Siyaset-medya sahipliği veya ilişkisi hiç bugünkü kadar pespaye bir hal almamıştı. Derin toplumsal kutuplaşmalar, hırsızlıkları meşrulaştırma, sömürüyü gizleme, savaş ve yıkım politikalarını besleme, ayrımcılığı derinleştirme, ekolojik yıkımı hizmet olarak ambalajlama çabalarında bu denli fütursuz ve tek sesli hale gelmesine daha önce tanıklık edilmedi. Hal böyle iken, Kürt medyası da alternatif medya mecraları arasında uzun yıllardır yerini almış, hakikatin peşine düşmüş, yalanları teşhir edip doğruları, alternatifleri toplumun tüm kesimlerinin önüne sermeye çalışan bir mecra... Bu ülkenin en temel sorunu olan ve birçok alanı etkileyen Kürt meselesini odak noktasına alması itibarıyla Kürt medyası olarak adlandırılrsa da kendisini *Özgür Basın* olarak adlandıran bu gelenek, etnisiteye dayalı milliyetçilik anlayışından uzaktır. Böyle olduğu için de farklı kimliklerden bireyler bu çatıda bir araya gelebilmiştir. Gazetecilik, kalemi yaraya götürmek ise, geçmişte olduğu gibi bugün de ortadan kalkmayan baskıya rağmen, bu bir araya gelişi sağlayan yaşadığımız ülkenin, toplumun birer parçası olarak kendi yaralarımızdır.

Eyüp Burç¹⁰: Yüz yıllık bir tarihten bahsediyoruz. Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana, Türk devlet yapılanmasının Kürde yönelik tavrı, politikası, uygulamaları aynı zamanda Kürt basınına yönelik olarak da devam etmiştir. Kürde yönelik devletin politikası değişmediği sürece Kürt medyasına yönelik saldırılar da değişmeyecek, devam edecektir, hangi iktidar gelirse gelsin. Birbirleriyle bağlantılı bunlar. Kürt medyasının çıkış serüveni de rejimin tüm bu uygulamalarına karşı sessiz kalmamaktır; tarihsel kökleri oraya uzanıyor.

Ayşe Newroz Oyman: Etkisini daha çok 80'li yılların sonu ile 90'lı yılların başında göstermiş olan *Özgür Basın* geleneğinin kuruluşu Türkiyeli aydınların da desteğiyle oldu. O günden bugüne de hep zorluklar ve saldırılarla karşılaştı. Muhabir ve dağıtımcıları katledildi, yazarları sokak ortasında öldürüldü, gazete binaları bomba-

10. Kapatılan İMC TV Genel Yayın Koordinatörü.

landı. Kapatma, tehdit, gözaltı ve tutuklamalarla hep hedef halindeydi. Herkesin “duymaya hazır olmadığı” gerçekleri yazdığı için bazen basın cenahı içinde de dışlandı, sahiplenmeye korkuldu. Buna rağmen kimse “yalan haber yapıyorlar” diyemedi. Çünkü hiçbir yazdığımız yalan değildi. Herkesin susturulduğu bir dönemde konuştu, konuştu. İstanbul merkezli Babiâli medyasının tekeline yıktı. Daha önce sadece devlet ve memurları üzerinden görülen en ücra yerlere gitti, olayları yerinden aktardı. Anlatılmayan, yok sayılan ama hem ekonomik hem toplumsal olarak herkesi etkileyen savaşı yazdı. Katledilen gerçekleri, sürüklenen insanlığı, bok yedirilen köylüleri, talan edilen doğayı, öldürülen çocukları, buzdolabında bekletilen cesetleri, dışarıda hayvanlar yemesin diye başlarında nöbet tutulan anne cenazelerini, teşhir edilen bedenleri, toplu ya da kaldırım altı mezarları, ablukadaki köy ve şehirleri, kadın cinayetlerini, üniformalı şiddeti, fuhuş bataklarını, uyuşturucuya sürüklenen gençleri, çıplak bedenlere kurşun yağdırılmasını, kimyasal silah kullanımı iddialarını, yani gizlenmek istenenleri açığa çıkarmaya çalıştı. Kısacası biat etmiyor. 2000’li yıllarda hatırı sayılır birçok gazeteci konuştu. Nasıl yönlendirildiklerini, devletin otoriteleri tarafından hangi konulara girmemeleri gerektiği konusunda hangi yollarla nasıl uyarıldıklarını itiraf edenler oldu. Hatta buna uymayanlar kovuldu. O dönem medya sektöründe olan herkes bunu biliyor.

Ömer Çelik: Gazeteciliğin devlete, ona egemen olan siyasi iktidara mutlak biat üzerinden kurgulandığı; hukuku belirleyenlerin, kendileri için o hukuku bile askıya alabildikleri bu coğrafyada, *Özgür Basın* hakikatin aynası olma çabasıyla her daim hedef oldu. Değişmeyen bir hedef olarak kalması ise; meslek ilkelerine bağlılıkla hakikat ve toplum arasında köprü olarak yer tutması, baskı ve zulümlere karşı toplumun bağrında açığa çıkan itirazlara, direnişlere ayna tuttuğu kadar faili meçhul cinayetlere rağmen benzer bir direniş geleneğine kendisinin de sahip olmasıdır.

“AKP iktidarında hedef genişletildi”

- AKP iktidarında Kürt medyası için neler değişti ya da değişmedi?

Sedat Yılmaz¹¹: Bu ülkede iktidara kim gelirse gelsin Kürde aynı sopa gösteriliyor. Aynı şiddeti farklı yol ve yöntemlerle kendi tarzlarında devam ettiriyorlar. JİTEM, Hizbulkontra gibi paramiliter güçlerin yöntemleri AKP döneminde değişmedi. Örneğin, 2014’te Adana’da, kapatılan *Azadiya Welat* gazetesi dağıtımıcısı Kadri Bağdu’yu katledenlerin kullandığı yöntem Hizbulkontra ya da JİTEM’in kullandığı yöntemle aynıydı: Enseden tek kurşun!

AKP 2002’de iktidar oldu, 2009’a kadar bizim bazı gazetelerimiz sürekli sansürlü çıkardı. Düşünsenize, yarın öbür gün açılacak bir dava falan değil, kapımızda bir polis ve orada, o anda müdahale ediliyor haberlerimize. *“Bunun çıkması lazım, bunu koyamazsınız”* diyor, matbaa da o haberi çıkartıyor. 2009 yılına kadar sürdü bu. 2011’de arkadaşlarımıza bir baskın yapıldı. Şimdiye kadar diğer iktidarların başaramadığını sandıkları bir şeyi yaptılar. Onlarca ilde bürolarımız, işyerlerimiz basıldı, araç gereçlerimize, ekipmanlarımızın tamamına el konuldu. Sonrasında da bu böyle devam etti. Peyderpey arkadaşlarımız alındı. En son 2022’nin Haziran ayında 16 arkadaşımız, Ekim ayında da 12 arkadaşımız gözaltına alındı, 9’u tutuklandı. Nedir bizim açımızdan değişen şey? Bu sürede çok ağır hapis cezaları alıp yurtdışına giden arkadaşlarımızın sayısı arttı.

Adnan Bilen: Son 10 yılda işin rengi biraz daha değişmeye başladı. *Özgür Basın’a* yönelik baskı politikası bambaşka bir yöntemle geri dönerken, bu kez Batı medyası da bundan nasibini almaya başladı. Sadece muhalif ya da Kürt olmanız yetmiyor artık, AKP’nin uyguladığı politikaları desteklememek de büyük bir suçla dönuştü. Belki de Türkiye tarihinde ilk kez basın da kendi içerisinde bu kadar ayrıştı. Havuzda yüzenler bir kenara, havuzun kenarında durup girmekte tereddüt edenler bir kenara çekildi. Bu iki grup da iktidarın politikalarını besledi, beslemeye devam ediyor. Öyle bir

11. Mezopotamya Ajansı (MA)-editör, gazeteciliğe 2002 yılında DiHA’da başladı.

hal aldı ki, en ağır yaşam hakkı ihlalini bile görmediler, sanki bu ülkede olmuyormuş gibi davrandılar. Haliyle bize yönelik baskıyı da maalesef görmediler, görmek istemediler. *Özgür Basın* geleneği ortaya çıktığı andan itibaren hep baskı altında oldu. İşlenen hiçbir cinayetle ilgili gerçek ortaya çıkarılmadı, çıkarılmak istenmedi. AKP'nin iktidara gelmesi ile birlikte temel felsefeleri; basın dahil toplumun tüm kesimlerinin hiçbir baskı altında kalmadan düşüncüklerini özgürce ifade edebilecekleri bir ülkeydi. Hatta bir *Özgür Basın* çalışanı olarak yıllarca AKP'nin, başbakanın, cumhurbaşkanının basın toplantılarına çağırıldım. Biz o dönem, geçmiş baskıcı iktidarların artık son bulunduğunu ve yepyeni "özgür" bir kapı aralandığını düşünmeye başladık. Bazı kentlere haber için gittiğimizde asker veya polisin baskısına ya da şiddetine maruz kaldığımızda, o durumları da "münferit" olarak geçiştiriyorduk. Geçmiş yıllardaki iktidarlar bombalama, öldürme ile bu baskıyı ortaya koyarken, AKP döneminde ise bu durum adeta basın kırımına vardı. Bu kadar gazetecinin cezaevinde olduğu, davalar açıldığı başka bir dönem hatırlamıyorum.

Sabiha Temizkan: İktidarların Kürt medyasına bakışı hiç değişmedi. Sadece yöntemler farklılık gösteriyor. Kürtlere yönelik baskılar arttıkça gazeteciler de bundan nasibini alıyor. Son günlerde Kürt ve muhalif basına yönelik reaksiyonun giderek sertleştiğine tanıklık ediyoruz. Gazeteciler darp edilerek, ters kelepçe takılarak ve başlarını eğmeye zorlanarak gözaltına alınıyorlar. Bu görüntüler çok tanidik.

Benzer görüntülere, 90'lı yıllarda DEP milletvekillerinin gözaltına alındığı dönemde ve yakın tarihte de HDP'li siyasetçiler gözaltına alınırken tanık olduk. O nedenle Kürt gazetecilere yönelik baskıları Kürt sorunundan bağımsız olarak sadece basın özgürlüğü kapsamında ele almanın yetersiz olacağını düşünüyorum.

Ayşe Newroz Oyman: 20 yıllık AKP iktidarı döneminde hedef genişletildi. Sadece Kürt basınına değil, bütün muhalif medyaya yöneldi. Baskı anlamında değişmese de yöntem olarak bazı şeyler değişti ve daha da pervasızlaştı. Mesela 8 yıl önce onlarca basın

kuruluşunun kapısına bir gecede tek bir kararnameyle kilit vuruldu, malzemelerine el konuldu. Haziran ayında bazı basın kurumlarına yapılan baskınlarda kameralara adeta silah muamelesi yapıldı ve suç unsuru olarak sergilendi. Neyle suçlandıkları dahi bilinmiyor, 6 ay geçti, henüz bir iddianame dahi yok. Sorguda sorular gazetecilik faaliyetlerine dair. Önceki iktidarlar yalan yanlış da olsa bir kılıf bulmaya çalışıyorlardı. Şimdi kılıfa bile ihtiyaç duyulmuyor. Basından ya da yapılan haberlerden rahatsızlık duyulduğunda, herhangi bir mahkeme kararı, soruşturma veya kovuşturma aranmaksızın iktidarın kolluk kuvvetlerince cezalandırılıyor. Haber takip edenler aleni bir şekilde tehdit ediliyor, şiddete uğruyor, haber aparatları kırılıyor. Arkadaşlarımız tek tek her fırsatta tehdit ediliyor. Kolluk kuvvetleri ile işbirliğine zorlanıyor. Tutuklu arkadaşlarımıza çeşitli biçimlerde tecrit uygulanıyor. Arkadaşlarının ziyaret etmeleri, para göndermeleri suç haline getiriliyor. İçeriden de sesleri kısılmaya çalışılıyor; mektupları engelleniyor, kitap verilmiyor. Buna benzer yüzlerce örnek, hiçbir şeyin değişmediğini, hatta AKP iktidarı döneminde baskı dozunun daha da arttığını gösterir nitelikte.

“Sokağa çıkma yasakları gazeteciliğe olan inancımı sorgulattı”

- Son 10 yılda Gezi, 17-25 Aralık, 15 Temmuz ve OHAL süreçlerinin yanı sıra çözüm süreci, hendekler, sokağa çıkma yasaklarıyla şehirlerin adeta kapatılmasına da tanıklık ettik. Bu olaylar Kürt medyasını nasıl etkiledi?

Abdurrahman Gök: Dönem ve şartlar ne olursa olsun Kürt medyası olağanüstü hal dönemlerini yaşıyor. Örneğin çözüm sürecinde barış gazeteciliği misyonunu yerine getiren Kürt medyası, diğerlerine göre kısmen daha rahat bir dönem olmasına rağmen yine engellemelerle karşı karşıya kalıyordu. Neredeyse hiçbir bürokratin, bakanın, devlet yetkilisinin programlarını takip edememek baskının farklı bir boyutuydu.

Adnan Bilen: Özellikle 2016'dan sonra şehirlerde yaşanan sokağa çıkma yasakları döneminde *Özgür Basın*, tarihinin belki de en riskli ama en cesaretli gazetecilik örneğini sergiledi. O günler, gazeteciler için önemli bir vicdan sınavıydı. Maalesef bu sınav geçilemedi. Bu kadar güçlü bir medya gücü bu sınavı geçemediği için de bugün yaşadığımız bu karanlık süreç ortaya çıktı.

Ömer Çelik: Vicdan sahibi sıradan bir insan için bile o döneme tanıklık etmek zor iken, o koşullarda gazetecilik yapmak her şeyden önce cesaret istiyordu. Susturma amacıyla girilen yönelimlerin biçim değiştirerek KHK'larla kurumlara el koyma, yasak getirme, sansür uygulama, erişim engelleri, tutuklamaya gitme şeklinde kendisini gösterdiği AKP iktidarında bu dönem tam anlamıyla 90'lı yıllara dönüştü. Sivillerin ayırım gözetilmeden kolluk birimlerince hedef alındığı, zırhlı araçlarla ezildiği, ağır işkencelere maruz kaldığı, çatışmalara sahne olan yerleşim merkezlerinin tanklarla bombalandığı, cenazelerin zırhlı araç arkalarında sürüklendiği, ailelerin çocuklarının kemiklerine bile ulaşamadığı fütursuz bir şiddet iklimi... Bu dönemin hemen öncesinde Adana'da *Azadiya Welat* gazetesi dağıtımcısı Metin Alataş'ın katledilmesi, Silvan'da kameralar kayıta iken gazeteci Serhat Yüce'nin kafasına silah dayanması, Yüksekova'da Nedim Türfent'in tutuklanmadan önce maruz kaldığı işkence gibi örneklerle, her sabah evinizden çıkma ânınız, sevdiklerinizle sessiz bir vedalaşma ritüeline dönüşüyordu. Gazeteciliği pratikte yerine getirmekte duyulan zorluktan daha ağırı, yaşananlara dair tanıklığın kendisiydi. Kürt coğrafyasında gazetecilik yapmanın zorluklarını o dönem "Haber Nöbeti" tutmak üzere destek amaçlı ülkenin batısından gelen bir kısım meslektaşımız yakından hissedip bizzat yaşadı. Bu ziyaretler birbirini yakından tanımaya, dayanışmaya güçlü bir kapı aralasa da, yaşanan zorluklar konusunda ülkenin doğu tarafında bugün hâlâ değişen bir şey yok.

Ayşe Newroz Oyman: Kastettiğiniz her bir olayın ayrı bir yönü ve hedefi var. Hepsinde Kürt medyası kendi duruşunu korudu. Gerçekleri bütün yönleriyle görmeye çalıştı. Gezi'de de alandaydı, ilk

günlerinden itibaren takip etti, parçası oldu. 17-25 Aralık'ta gerçeklerin bütün yönleriyle açığa çıkması için uğraş verdi. 15 Temmuz'un darbe yönünü de, darbenin iktidar lehine kullanılma biçimini de görmeye çalıştı. OHAL sürecinin ortaya çıkış koşulları, 15 Temmuz sonrası olmasına rağmen yine en çok Kürtleri hedef haline getirdi.

Sokağa çıkma yasakları dönemi apayrı bir süreç. Göz göre göre olanlar gazeteciliğe olan inancımı sorgulattı. Çünkü biz birçok bedele rağmen olayları yerinden incelemeye devam ettik. Orada bulunan tek basındık. Bir de yer yer polis kamerası vardı. Bir arkadaşımız bodrumlarda yaşamını yitirdi. Bir kameraman arkadaşımız yaralandı. Arkadaşlarımız savaş muhabirlerinin karşılaştıkları risklerle çalıştı. Alana her çıktıklarında, geçirdikleri her gecede onlar için kaygılandım. Süreçleri telefonla birebir görüşerek takip etmeye çalışmak çok zordu. Ağlayarak haber yazdığım ya da arkadaşların aktardıkları bilgileri haberleştirdiğim zamanlar çok oldu. Hatta gerçekler bazen o kadar korkunçtu ki, inanılır olmaz diye düşünüp veremediğimiz olaylar oldu... Basın nasıl işler? Taraf nedir, gazeteci tarafsız mı olur? Objektiflik, denge olsun diye şahit olduğun gerçekleri vermemek midir? Gazeteciliğimi ve genel olarak gazeteciliği sorguladığım bir dönem oldu. Gerçekler açıldı, ortadaydı, kameraların önünde neredeyse canlı yayında insanlar katledildi. Çocuklar öldürüldü. Bunların bilinmemesi gibi bir durum yoktu, herkesin gözü önünde gerçekleşti ancak tepki olmadı. Önlenemedi. Bu, gerçekleri açığa çıkarma amacıyla yola çıktığım gazetecilik idealimi zedeledi. Gerçekleri açığa çıkarmak yetmiyordu. Mesele o da değildi, herkesin nasıl görmek istediğiyle ilgiliydi. Demek ki empatiye, insanlığa, vicdana ihtiyaç vardı. Bu da gazeteciliğin ayrı bir misyonu olabilmeli bence. Sadece gerçekleri açığa çıkarma değil, ortak yaşam kültürü de gerekiyordu. Kürt medyası haktan, hukuktan, temsil ettiği Kürt halkından taraf bir medya. Ama bu objektifliğini ya da gazeteciliğini etkileyen bir durum değil. Kendini muhalif olarak tanımlayan medya ya da iktidar medyası da birçok konuda belirgin bir taraf aslında. Hem de çoğu zaman gerçekleri görmeyecek ya da göstermeyecek kadar taraf.

Ancak Kürt basınının taraf hali göze batıyor. Dünya genelinde de Türkiye genelinde de tarafsız bir medya olduğunu düşünmüyorum. Herkes kendi tarafını dayatıyor *Özgür Basın* geleneğine. Bu süreçler Türkiye'yi farklı bir noktaya çekti ve bundan en çok nasibini alan Kürt medyası oldu. Ancak şunun da altını çizmek gerekir ki, bu süreçler iktidarı daha da pervasızlaştırdı. Bu olayların ardından bize yönelik tavır ve saldırı bütün muhalif medyaya sirayet etti. Bizim için hedef haline gelme ve direniş hep vardı ama bu süreçlerden sonra bütün medya daha aleni bir şekilde hedef haline geldi.

“İMC TV deneyimi, yeni bir ana akım oluşturma çabasıydı”

Eyüp Burç: İMC TV, bir etnik aidiyete sığmayacak kadar geniş bir alana yayılmıştı. İMC'yi, Türkiye'de demokratik medya arayışının önemli bir deneyimi olarak görüyorum. Çözüm süreciyle birlikte demokratik medya ihtiyacı daha fazla hissedilir oldu. İMC TV; militarizm, devletçilik, ulusalcılık, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin karşısında yepyeni bir medya anlayışı kurarak, yeni bir dille yola çıktı. Demokratik çözüm yollarının tartışıldığı, doğru haberciliğin esas olduğu, gerçeğin eğilip bükülmediği bir televizyonculuk anlayışıyla devam etti. İMC TV deneyimi, yeni bir ana akım oluşturma çabasıydı. Devletin gizli araştırmalarından da ortaya çıkıyor ki, bu maya tutmuş ve bir korku haline gelmiş, o nedenle de tasfiye edildi.

“Çözüm sürecinde her an evim basılabilir korkusu yaşamıyordum”

Ömer Çelik: Son yıllarda yaşananların tümü aslında 100. yılına giren Cumhuriyet'in panoraması gibi. Kendi hikâyemden yola çıkarak son 10 yıla dair bir örnek vermek gerekirse; 2011 yılında AKP iktidarının onayı ile Gülen Cemaati'nin kontrolündeki emniyet-yargı eliyle “suç” kapsamına sokulan haberlerimden dolayı “örgüt üyeliği” iddiasıyla yargılandığım “KCK Basın” davasından 1,5 yıl tutuklu kaldım. Hakkımızda fezleke hazırlayan polislerin, bizleri yargılayan hâkimlerin bir kısmı bugün cezaevinde ama da-

va 11 yıldır sonuçlanmadı. O davada beni gazeteci kabul etmeyen devlet, çözüm sürecinde sarı basın kartı verdi. Süreç iktidarın hesaplarıyla örtüşmeyip, akamete uğratılınca bu kart iptal edilip devletin gözünde yeniden “terörist” oldum.

Abdurrahman Gök: Çözüm sürecinde akşamları başımı yastığa koyduğumda sabaha kadar her an evim basılabilir korkusu yaşamıyordum. Gittiğim her yere gazetecilik ekipmanlarımı yanımda götürebiliyorum ve rahatlıkla gazeteci olduğumu söyleyebiliyordum. Ancak sokağa çıkma yasaklarının yaşandığı dönemlerde devlet nasıl aynı anda eskiye dönebildiyse biz gazeteciler de tedbirler konusunda hemen fabrika ayarlarına dönebildik. Çünkü haber takibi sırasında gazeteciler artık birinci hedefti. Bu süreçte örneğin fotoğraf makinesini dahi yanımda taşıyamadığım o kadar çok durum oldu ki anlatamam. GBT sorgulamalarında gazeteci olduğunuz anlaşıldığında bu daha fazla alıkonulmanız, ayaküstü sorguya maruz kalmanız ya da gayri resmi gözaltı süreci yaşamanız anlamına geliyordu. Bir gazetecinin en önemli materyalleri; arşivi, not defterleri, fotoğraf makinesi, kamera ve ses kayıt cihazıdır. Bunları evimde bulundurmadan bile imtina ediyorum. Çünkü her gözaltı sürecinde, içinde herhangi bir “suç unsuru” bulundurup bulundurmamalarına bakılmaksızın el konuluyor ve yok ediliyor.

Adnan Bilen: Gazetecilik hayatımın en güzel ve en az sorun yaşadığım dönemi, çözüm süreci oldu. İçerisinde bulunduğunuz koşullar ve halkın yaşadıkları tavrınızı belirler. Çünkü siz o toplumun birer parçası ve aynı zamanda soluk borususunuz. Yaşananlar karşısında gazeteciliğin vicdani, etik ve ahlaki ilkeleri gözeten bir tavır olmalı. Çözüm sürecinde derin bir ayrışma söz konusu değildi ya da giderek bu ayrışma kapanıyordu. Bu toplumsal rahatlama gazetecilere, medya kuruluşlarına da sirayet etti. Güzel ve umut vadeden haberler birincil tercih oldu. Sürecin bozulması ya da “buzdolabına kaldırılması” sonrası, maalesef ülke her alanda gün yüzü göremez bir duruma geldi ve bugün de aynı şiddet ve derinleşme ile devam ediyor.

“‘Örgüt talimatı’ bizden önce *Yeni Şafak*’a gitmiş”

Eyüp Burç: Çözüm sürecini bir parantez içinde düşünmek gerekiyor. O dönem demokratik bir rüzgâr esiyordu. Önceki dönemlere nazaran görece daha rahat bir ortam oluştu. Bu, 7 Haziran 2015 seçimlerine kadar sürdü. 7 Haziran seçim sonuçlarıyla devlet bir yol ayrımıyla karşı karşıya kaldı. Ya bildiğimiz despotik cumhuriyet yapısı demokratikleşecek ya da 100 yıllık süreçte yaşadığımız Kürt karşıtı politikalara tekrar devam edilecekti. Demokratikleşme yerine ikincisi seçildi.

Sedat Yılmaz: Zaman zaman nefes aldığımız anlar oldu. Kobanê meselesi olduğunda henüz çözüm süreci tam olarak çökmemişti, görüşmeler aksak da olsa devam ediyordu. Süleyman Şah Türbesi’nin taşındığından henüz haberdar değildik. O konuyla ilgili Suruç’taki arkadaşlarımız bir haber geçtiler: “Türkiye’nin askeri araçları Kobanê’ye girdi” diye; flaş bir haberdirdi. Bize “örgüt bağlantısı var” diyorlar ya, hani “talimat alıyoruz” ya sürekli! Güya bağlantılı olan biziz, ama bizim, YPG’yle böyle bir askeri işbirliği olduğundan haberimiz yok. Meğer bu bir askeri işbirliğiymiş. Salih Müslim Ankara’da ve Süleyman Şah Türbesi’ni taşımaya gidiyorlarmış. YPG de güvenliği sağlıyor. Hal böyle, ama biz bilmediğimiz için haberi geçtik. Bizi kim aradı, “bu haberi geri çeker misiniz, yanlış bilgidir” diye, biliyor musunuz? *Yeni Şafak!* *Yeni Şafak*’tan birisi, (muhabatı ben olmadığım için isim vermeyeceğim) Ankara büro şefimizi arıyor, diyor ki, “Bu haberi çekebilir misiniz, burada bir işbirliği var, yanlış anlaşılma olmasın, bir karışıklığa sebep olmasın, haber doğru değil, burada YPG’yle birlikte hareket ediyoruz.” Bu bilgiyi veriyor. Hani örgütle biz içli dışlıydık? “Örgüt talimatı” bizden önce *Yeni Şafak*’a gitmiş!

Ayşe Newroz Oyman: Çözüm sürecinde umutlandım. Hem de o dönem cezaevindeydim. Yine “KCK Basın Davası” olarak bilinen davadan hapistim. Gazeteciliğim yargılama konusuydu. Sorulan sorular da iddialar da yaptığım haberler ve sorumluluk taşıdığım gazete ile ilgiliydi. Bunun sonuçlarından en çok etkilenenlerden

biriydim. Bunun için yıllarca uğraş veren biri olarak çözüme yaklaşmanın huzurunu ilk kez hissettim. Öcalan'ın çözümün anahtarını sunan ve olabilirliğinin müjdesini veren tarihi Newroz mektubunu cezaevinde dinledim. Hem de yıllarca bizi görmeyen, buna benzer haberler yaptığımız için yargılanmamızı “terör faaliyeti” olarak adlandıran Türk kanallarından izledim. En çok duyduğum anlardan biridir. Heyecandan ve mutluluktan gözlerim yaşarmıştı. Artık herkes neredeyse bunun için mücadele verdiğimiz dili kullanmaya başlamıştı. Mesela hiçbirisi Öcalan'ı “terör örgütü lideri” olarak tarif etmemişti o gün ve o dönem. Oysa biz o tarifi kullanmadığımız için yargılanıyorduk. Biz Türkiye'nin en önemli sorunu olarak kabul ettiğimiz Kürt meselesine dair haberler yaptığımız için yargılanıyorduk. Şimdi değişik yöntemlerle de olsa herkes bunu söylemeye başlamıştı. Bu ödediğimiz bedellerin sonucunu göstermesi açısından da moral vericiydi. Ancak çözüm sürecinin de zorlu olacağını biliyorduk. Bir yandan Dolmabahçe'deki açıklamaya akredite edilirken (ki devlet mekanizmalarında kolay kolay akredite edilmeyiz) diğer yandan bize dönük yargılamalar da devam ediyordu.

“Kürtsen hep ilk şüphelisin”

- Kürt coğrafyasında çalışan bir gazeteci olarak çalışma koşullarınız diğer bölgelere göre farklı mı? Ne tür zorluklarla karşılaşyorsunuz?

Abdurrahman Gök: Farklılık gösteren bölgeler değil, kimliğiyle özdeşleştirildiğiniz kurum ya da tercih ettiğimiz habercilik oluyor. Ben İzmir, Ankara, İstanbul gibi kentlerde de çalıştım ve buralarda da haber takipleri sırasında defalarca gözaltına alındım, hakkımda soruşturmalar açıldı, yargılandım. Haber takipleri sırasında hiçbir gazeteci engellenmezken, özel olarak defalarca polisler tarafından engellendiğim olmuştur ve gazeteci olduğumu söylediğimde de “*senin ne olduğunu biliyoruz*” gibi ülkenin her tarafında maruz kaldığımız kalıp bir cümleyle karşı karşıya kalabiliyoruz. Bırakın ülke sınırları içerisinde, ülke sınırları dışında yaptığınız ha-

berlerden dahi suç unsuru üretilmeye çalışılıyor. İşte Şengal katliamında Şengal’de, Kobanê savaşında ve Rakka’ya yönelik başlatılan operasyonda çektiğim fotoğraflar, yaptığım haberler yıllar sonra önüme ceza almamın gerekçesi olarak çıkarıldı. Ama küçük bir örnek vermek gerekirse; batıdaki bir meslektaşımız yaptığı haberler nedeniyle yargılandığında “örgüt propagandası” ile yargılanırken, benzer bir haber nedeniyle Kürt medyasında çalışan bir gazeteci “örgüt propagandası”nın yanı sıra bir de “örgüt üyeliği”nden yargılanıyor.

Bir başka örnek, Kemal Kurkut’un vurularak öldürülmesi. Çektiğim fotoğrafları yayınladıktan sonra devlet bir nevi suçüstü yakalanmış oldu. O âna sadece ben tanıklık etmedim, farklı kurumlarda çalışan gazeteciler de o âna tanıklık ettiler. Yarı çıplak vaziyette bir gencin vurulduğunu gördüler. Hiç olmazsa gözleriyle gördüklerini esas alıp birinci elden tanıklıklarıyla neler yaşandığını yazabilirdi.

Maalesef bütün medya Diyarbakır Valiliği’nin yaptığı canlı bomba açıklamasını esas aldı. Muhabirlerinin gözleriyle gördüğüne değil valiliğe inanmayı tercih ettiler. Tabii fotoğrafları çektikten sonra polis beni fark etti ve gözaltına almaya çalıştı, fotoğraf makineme el koydular, çantamı aradılar, onlardan biraz daha erken davranıp fotoğraf kartını saklamam bir hakikatin çarpıtılmasının önüne geçti... Ben de bu hakikate gözümü yumamazdım ve her türlü riski göze alarak bu fotoğrafları yayınladım.

Sabiha Temizkan: Ben Ankara DiHA’da muhabirlik yaparken 29 Ekim kutlamaları için gittiğim Hipodrom’da alana girdiğim gibi iki gazeteciyle birlikte gözaltına alındım. Bizi 5 saat gözaltında tutular ve alanda pankart açacağımızı iddia ettiler. Konuyla bir ilgimiz olmadığı anlaşılana kadar 5 saat geçti ve bu süre boyunca gözaltındaydık. Meğer polis, pankart açacağı iddia edilen grubu bulamayınca bizi gözaltına almış. Bu çok sıradan bir hikâye gibi gözükse de benim içimde ciddi fırtınalar kopartan bir şeydi. Şunu bir kez daha gördüm, Kürtsen hep ilk şüphelisin ve bunu bilmek hiç de kolay bir duygu değil.

Sedat Yılmaz: Türkiye'nin batısında yaptığımız gazeteciliği birçok şekilde yürütebilirsiniz. Elbette bazı engellemeler karşınıza çıkabilir, ama bizim için çalışma ortamı başka bir şey ifade ediyor. Biz kameramızı, fotoğraf makinemizi rahatça boynumuza asıp sokakta gezemiyoruz mesela. Ben 2015'te Sur ve diğer kentlerdeki sokaka çıkma yasaklarında fotoğraf makinemi çoğu zaman çöp poşetinde taşıdım, sanki bir çöpmüş gibi. Hareket alanımız hem idari hem hukuki olarak, yerel, idari makamlar tarafından kısıtlı. Basın açıklamasına gideriz, kameramıza el konur, kameramız kırılır, gözaltına alınırsınız, şiddete ve hakarete uğrarsınız, hakkımızda dosyalar hazırlanır, kitlesel olarak tutuklanırsınız.

Ayşe Newroz Oyman: Aslında artık herkese sıra geliyor. Gazeteci kartlarımız kabul görmüyor. Fiili OHAL var. Hikâyeler için gittiğimiz köylerde bile çıkışta GBT kontrollerine tabi tutuluyoruz. Tehdit ediliyoruz. Haber için gittiğimiz aileler, kişiler de tehdit ediliyor. Eylem takipleri çok zor. Kitleye yönelik saldırılara biz de maruz kalıyoruz. Bazen direkt basının bulunduğu alan hedef alınıyor. Bundan dolayı defalarca kameralarımız islanmış ya da düşüp zarar görmüştür. Birebir engelleme, kameraların önüne geçme, itiş kakış hatta fiili saldırılar da cabası. Ayrıca sürekli ev baskınları, gözaltı ve tutuklamalarla karşı karşıyayız. Hatta son dönemlerde aileleri tehdit etme, "Kızınız ya da oğlunuzu vazgeçirin, o kurumlarda çalışmasın" şeklinde uyarılar yapılıyor. Açık açık "Sen benim basını değilsin. Seni gazeteci saymıyorum" deniyor. Gerçi biz de kabul ediyoruz, onların basını değiliz. Ama zaten tam da birilerinin basını olmadığımız için gerçek gazeteciyiz. Çoğu zaman destek ziyaretlerine gelen ulusal ve uluslararası basından arkadaşlarımız da bu ablukalara, olağanüstü koşullara, tehditlere maruz kalmıştır. Sokaklarda röportaj almak çok zor. Sürekli engellemeler var. Halk bize sahip çıkıyor çoğu zaman. Ayrıca gazeteci kartlarımız kayıym belediyeleri tarafından akredite edilmiyor.

Adnan Bilen: Burada yaşadığımız bir baskı veya herhangi bir durum maalesef Ankara ya da İstanbul'da yaşanan kadar etkili olmuyor ve tepki ortaya çıkmıyor. Mesela son 8 yıldır, Van'da basın

açıklamasına giden ya da herhangi toplumsal bir durumu takip eden arkadaşlarımız gittikleri açıklamada mutlaka sözlü, fiziksel bir müdahaleye maruz kaldılar. Hatta bir ara Van'ı pilot bölge olarak nitelendirdik. Çünkü bu kentte halen 15 günde bir eylem etkinlik yasağı ilan ediliyor. Geçen 3 yılda 3 kez bürolarımız basıldı, onlarca arkadaşımız gözaltına alındı ve tutuklandı.

Saadet Yıldız¹²: Bir gazeteci olarak en çok zorlandığım haberlerden biriydi Suruç Katliamı... O yıl peş peşe yaşanan birçok olaya tanıklık ettik. 5 Haziran 2015'te HDP'nin Diyarbakır mitingini takip ederken, bombalı saldırı oldu. Saldırıda yaralanan insanların çığlıkları kulaklarımızda yankılanırken, rüyalarımızdan dahi çıkmamışken, 20 Temmuz 2015'te daha kötüsüne tanıklık edeceğimizi kim bilebilirdi ki? Amara Kültür Merkezi, ilçe merkezinde yer alıyordu. Buraya vardığımızda, belki de ömrüm boyunca hafızamdan asla söküp atamayacağım bir manzara ile karşılaştım. Kültür merkezinin bahçesi bölünmüştü. Saldırının olduğu yer güvenlik şeridiyle çevrilmişti. Yavaş yavaş ilerleyip baktığımda bir an dizlerimin bağı çözüldü, ilerleyemedim. Keskin kan kokusu ile barut kokusu iç içe geçmişti. Kameraman arkadaşım ile donup kaldık. O bunaltıcı sıcakta insan üşür mü? Evet üşürmüş... Ölümün soğukluğunu iliklerimize kadar hissetmiştik. Benim elim mikrofona gitmiyordu, Refik'in (Tekin) eli de kameraya... Birbirimize boş boş baktık.

Haberi vermeliydik ama nasıl bir cümle kurmalıydım? Ya da Refik nasıl çekmeliydi? Yerler kan içinde. Cesetlere ait et parçaları her tarafta. Duvarlarda, ağaçların dallarında, yerlerde... Kana bulanmış pankartlar... Kırık camlar... Camlardaki kan izleri... Duvarlara isabet eden sayısız bilye parçaları... Gri renge kaplanmış bir alan...

12. "7 yıl önceki katliam: Ceset parçaları, tabutlar, ağtlar..." 2015'te IŞİD kuşatmasından kurtulan Kobanê'ye insani yardım götürmek isteyen 300 solcu gencin Suruç'ta düzenledikleri basın toplantısına IŞİD bombalı saldırı düzenledi. Saldırgan dahil 34 kişi öldü, 100'ün üzerinde insan yaralandı. Gazeteci Saadet Yıldız, o günü *Gerçek Gündem* için kaleme aldı.

- Son 10 yılda çalıştığınızı kaç kurum kapatıldı, kaç gözaltı ve soruşturmayaya maruz kaldınız?

Abdurrahman Gök: 10 yıl boyunca muhabir, haber şefi, bölge müdürü, editör ve haber müdürü olarak çalıştığım Dicle Haber Ajansı (DiHA) KHK ile kapatıldı. 20 ay boyunca genel yayın yönetmenliğini yaptığım Jiyen TV KHK ile kapatıldı. Bir yıl boyunca haber müdürü olarak çalıştığım *Azadiya Welat* gazetesi KHK ile kapatıldı. Editör olarak çalıştığım dihaber KHK ile kapatıldı. Kuruluşunda haber müdürü olarak görev aldığım ve hâlâ editörü olarak çalıştığım Mezopotamya Ajansı'nın (MA) web sayfası 35 defa erişime engellendi. Gazetecilik yapmaya başladığım 2004 yılından bugüne kadar 10'dan fazla kez evim basıldı, gözaltına alındım. 2009 yılında haber takibi sırasında tutuklandım ve yaklaşık 9 ay tutuklu kaldım. Hakkımda 20'den fazla dava açıldı, cezalar verildi, dosyalar Yargıtay'a gitti. Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan değişikliklerle 2011-2012 yıllarında davalarımın büyük bir bölümü düştü. Ve hâlâ UYAP sisteminde açık olarak görülen 5 dava dosyası mevcut.

Adnan Bilen: Benim çalıştığım DiHA, dihaber, *İpekyolu* gazetesi ve Gün TV kapatıldı. Şu an çalıştığım MA'nın sitesi ise 35 kez erişime kapatıldı. Bu süreçte 4 kez gözaltına alındım. Şu ana kadar örgüt üyeliği, cumhurbaşkanına hakaret, sosyal medya paylaşımları, örgüt propagandası suçlamalarıyla 7 kez soruşturmayaya maruz kaldım. Son olarak Van'da iki yurttaşın helikopterden atılması ile ilgili yaptığımız kanıtlı haber nedeniyle 3 arkadaşımınla birlikte gözaltına alınarak tutuklandık. Belki de yargıda ilk kez "Devlet aleyhine toplumsal olayları haber yapmak" diye bir suç uydurulup bunun üzerinden bizi tutukladılar. Oysa haberimizin içeriği hastanenin verdiği resmi rapora dayanıyordu. Raporu haberleştirdik. Toplumsal olan her şeyin haber olduğunu ve gazetecinin bunu yapma zorunluluğu olduğunu anlattıysak da maalesef oralı bile olmadılar. Helikopter meselesinin üzerini kapatmak ve artık haber yapılmamasını sağlamak amacındaydılar ama bu durum tutuklanmamızdan sonra neredeyse tüm dünya medyasında yer aldı. Da-

vanın sonunda beraat ettik ve AYM de bizim dosyamızda olan bir arkadaşımızla ilgili ihlal kararı verdi. Tabii garip olan durum helikopter haberleri ile ilgili soruşturmanın hiçbir safhasında bize bu konuda soru sorulmamasıydı. Bizi, daha helikopter meselesi çıkmadan 8 ay boyunca dinliyorlar. Sonra savcılık telefon dinlemesinde örgütsel bir kanıtın olmadığını söyleyerek kayıtların imha edilmesini istiyor. Günler, aylar geçiyor helikopter haberleri çıkınca savcılık emniyeti arayıp 8 aylık ses kayıtlarının geri getirilmesini istiyor. Yani imha kararı verdiği ses kayıtlarını geri isteyerek hakkımızda tutuklama gerekçesi yapıyor. Zaten AYM kararında, soruşturmanın tüm safhalarında yöneltilen suçlamaların hiçbirinin birbirine benzemediği ve sürekli suçlama konularının değiştiği söyleniyor. Bu durum bile bizim nasıl gözaltına alındığımızı, hangi talimatların yerine getirildiğini gösteriyor.

Ömer Çelik: Çalıştığım iki kurumun kapısına KHK'larla kilit vuruldu. 3 kez gözaltına alınıp hepsinde tutuklandım, 10'a yakın soruşturma açılıp bunlardan 4'ü yargılanmaya dönüştü. Jandarma Genel Komutan Yardımcısı (Sur operasyonunu yöneten) Musa Çitil'in şikâyeti üzerine yargılandığım davada beraat ettim. Eski Enerji Bakanı Berat Albayrak'ın ele geçirilen e-mailleri ile ilgili yargılanmada 1 yıl 6 ay hapse mahkûm edildim. Dosya istinafta. "KCK Basın Davası" devam ederken şu anki soruşturmada da iddianememiz henüz hazırlanmadı. Tutukluğumuz 6 ayı geçti.

Ayşe Newroz Oyman: Benim gazete döneminden kalma, sürekli ismi değişen çeşit çeşit kartım var. 2011 yılının Aralık ayında "KCK Basın Operasyonu" adı altında 44 arkadaşım ile beraber gözaltına alındım, tutuklandım, 2 yıl 3 ay cezaevinde kaldım. Suç unsuru olarak gösterilen deliller haberlerimiz, uyduruk gizli tanık beyanları... Davamız halen devam ediyor. Ayrıca cezaevi sonrası çalıştığım İMC televizyonu da 2016 yılının Eylül ayında KHK kararıyla kapatıldı. O dönem daha önce çalıştığım gazete ve ajanslar da aynı KHK kararlarıyla kapatıldı.

Gülşen Koçuk: En son 8 Haziran 2022’de gözaltına alındığımda dosya kapsamında bize yöneltilen, suç denebilecek bir şey yoktu. Alelaide toplanmış, çeşitli tarihlerde yayınlanmış haberler bize soruluyor ve bunun üzerinden suç üretilmeye çalışılıyor. Neden serbest bırakıldığımın mantıklı bir açıklaması da yok, çünkü diğer arkadaşlarımızın tutuklanmasının bir açıklaması yok.

“Kürt gazetecilerin yeterince desteklenmediği, yalnız bırakıldığı, bir hakikat”

• Yargılama sürecinde meslektaşlarınız ve meslek örgütleri sizinle dayanıştı mı?

Sabiha Temizkan: Batıda bir gazeteci tutuklandığında kopan kıyamet Kürt gazeteciler patır patır tutuklanırken kopmuyor. Çünkü Kürt olmak adeta bir ön kabul gibi, yani tutuklanan bir Kürt gazeteciye bütün bunlar normal görülüyor. “Kürt hak ediyor” demiyorlar belki ama “Kürtse vardır bir şey” diyorlar ya da “Kürt gazetecilere yönelik bu baskılar hep var zaten, normal” diye düşünüyorlar. Bu da ancak bir zihniyet değişimiyle aşılabilir.

Abdurrahman Gök: Maalesef kimi gazeteciler ve basın meslek örgütleri, Kürt gazetecinin gazeteciliğini emniyetin hazırladığı fevlekeler, savcıların iddianameleri ya da mahkemelerin verdiği karara göre değerlendirip pozisyon alabiliyor. Örneğin Diyarbakır’da 16 Haziran 2022’de 16 gazeteci arkadaşımız tutuklandı ve cezaevine gönderildi. Emniyet Müdürlüğü’nün yaptığı resmi açıklamada gerekçe olarak gösterilen haberlere, fotoğraflara televizyon programlarında yer verildiği halde kimi meslek örgütleri “Hepsi gazeteci mi? Gerçekten gazetecilik faaliyetleri nedeniyle mi tutuklandılar?” gibi sorular sordular. Bu gazetecilik dayanışması anlamında tehlikeli bir durum. Kürt gazeteci hakikate sahip çıktığı için yani aslında gazetecilik ilkelerine sahip çıktığı için hedef alınıyor. Dolayısıyla bu mesleği icra ettikleri için baskıya maruz kaldıklarında, saldırıya uğradıklarında, tutuklandıklarında sahip çıktığınız kendileri değil, gazetecilik mesleği aslında.

Dicle Müftüoğlu: Ben 3 Haziran'da gözaltına alındım. Bırakıldıktan bir gün sonra da arkadaşlarımıza yönelik bir operasyon gerçekleştirildi. Üyesi olduğum TGS beklediğim düzeyde bir tepki ve sahiplenme göstermedi. TGS'den istifa edip DİSK-Basın İş'e geçtim. Gazeteciliğe dair her saldırıya ortak tepki oluşturmaya ihtiyacımız var. Her defasında sanki ilk kez böyle bir şey yaşanıyor, sanki ilk kez Türkiye'de gazeteciler gözaltına alınıyor gibi, ne yapacağımızı bilmez bir halde oluyoruz. Meseleyi ortaklaştırmalıyız.

Ömer Çelik: Şüphesiz ki ben ve arkadaşlarım birçok meslektaşımızın ve kimi meslek örgütlerinin dayanışmasını hissettik, verilen bu desteklerden, bizlerden öte bu mesleğin kendisine dair bir sahiplenmenin sergilenmesinden mutlu olduk, onur duyduk. Fakat bu mesleği ve meslektaşlarımızı korumaya yeter mi, diye sorulsa maalesef yanıtım hayır olur. Gazeteciliğin hedef alınmasının, gazetecilerin susturulmak istenmesinin, tutuklanmasının, hapis cezalarıyla yıldırılmak istenmesinin önüne geçememişsek kabahatin bir kısmı bizlerde, bu sorumluluktan kimse kaçamaz. İçinden geldiğimiz toplumun çok renkliliği doğrultusunda hayata, insanlara, olaylara farklı yaklaşıp dünyaya farklı pencerelerden bakabiliriz. Olması gereken de bu zaten. Dolayısıyla benimsemesek de meslekte farklı düşüncelerin, bakış farklılıklarının var olabilmesi, boğulmaması için mesleğin kendisine sahip çıkmalıyız. Demokrasiyi, ifade özgürlüğünü ne derece içselleştirdiğimizin mesleki açıdan en temel kriteri bu.

Kürt gazetecilerin yeterince desteklenmediği, yalnız bırakıldığı bir hakikat. Bunun başlıca nedeni ise diğer gazetecilerin büyük bir çoğunluğunun ve bir kısım meslek örgütünün kendilerini resmî ideolojiden, iktidarı ele geçiren siyasi otoritenin kontrol ettiği kolluk ve yargı makamlarının yaklaşımından, devletin oluşturmaya çalıştığı algıdan kurtaramamaları. Açıkçası böyle konumlanmış olanlardan bir beklentisi yok Kürt gazetecilerin. Beklenti içerisine girilen ve bu doğrultuda da eleştirilen meslektaşlara dönük kırgınlığın nirengi noktasını ses çıkarmak, itiraz etmek, dayanışmaya girmek için hazırlanacak iddianamelerin görülmesini beklemek

oluşturuyor. Bu “bekle-gör” pratiği Kürt gazetecilere dair oluşturulmak istenen algının sürdürülmesine imkân sağlıyor. İddianamelere göre itiraz eden veya sessiz kalanlar, mevcut iktidarın kendinden olmayan herkesi “terör” ile kriminalize ettiği bir gerçeklik karşısında “bekle-gör” pozisyonunda kalmakta ısrar edenler unutmamalı ki akıbetleri Alman papazdan farklı olmayacaktır.

Eyüp Burç: Tam da burada, Althusser’in “epistemolojik kopuş” tanımlamasını hatırlatalım. Devletin ideolojik aygıtlarından, mantalitesinden kendilerini koparamayanlar, bu kopuşu sağlamayanlar aslında dolaylı olarak devletin dilini yeniden üretenlerdir. “Bunlar acaba gazeteci mi?” sorusu gündemdeyse, o soru bir gazetecilik “acaba”sı değildir; kafasındaki “devlet” ona bu soruyu sorduruyor. Türk demokrati orada Kemalizm’den, devletten hâlâ bir kopuş sağlayamamış, Kürde dair önyargılardan henüz sıyrılamamış. Beğenmediğiniz bir gazeteci olabilir, ideolojinize aykırı da olabilir ama basın ve ifade özgürlüğü temel insan hak ve özgürlüklerindedir. Bu insanlar haber yaptıkları için gözaltına alınıyor. Polisin açık saldırısıyla öldürülen bir gencin fotoğrafını çeken gazeteci “örgüt üyeliği”nden yargılanıyor ve bazıları hâlâ “acaba” sorusuyla dolaşıyor. Kapatılan İMC TV kameramanı Refik Tekin Cizre’deki sokağa çıkma yasaklarında, haber takibindeyken elinde kamera varken tarandı. Kamerası çekime devam etti. Ama Refik Tekin’i savcılar “örgüt üyeliği” ile suçlayarak yargıladı, Anadolu Ajansı da “örgüt üyesi” diye servis etti.¹³ Entelektüel, devlet ile arasına mesafe koyandır. Resmi ideolojinin dilini, jargonunu, propagandasını bir şekilde ürettiyorsa, “acaba” ile bir soru üretiliyorsa, demek ki hâlâ o ideolojinin pençesinde ya da onun bir parçasısın. Bütün bu süreçler bize şunu gösteriyor. Bu kopuş mutlak suretle yapılmalı ki, sosyalist gerçek sosyalist, demokrat gerçek demokrat, devrimci gerçek devrimci olabilsin.

13. “İMC TV’nin ödüllü kameramanı, valilik ve savcılık tarafından ‘terörist’ ilan edildi, 25/01/2016, diken.com.tr”.

Adnan Bilen: Helikopter haberini yaptıktan sonra bir sabah gündem toplantısında büronun basılacağını ve gözaltına alınacağımızı söyledim. Nitekim aradan 3 gün geçti ve tutuklandık. Elbette bu haksızlığa maruz kaldığınızda bir dayanışma beklersiniz. Öyle tahmin ediyorum ki Türkiye’deki gazeteci örgütleri zaten bunun için var. Bazı örgütler daha cesaretli davranarak haberi ve gazeteciye savunuyor, bazıları ise “bekleyip görelim”, “acaba yaptıkları haberde bir propaganda unsuru veya başka bir durum var mı?” gibi düşüncelerle uzaktan seyretmeyi ya da cılız bir tepki vermeyi tercih ediyorlar. İşte bu örgütler güçlü bir dayanışma ortaya çıkarmadığı zaman bu karanlık sarmal kendileri dahil herkesi sarıyor. Ben tutuklandığımda da hakkımda soruşturmalar açıldığında da her zaman *Özgür Basın*’ın gücüne inandım. Tabii ki dayanışma çok güzel ve hepimizin buna ihtiyacı var. Bu karanlığın ancak dayanışmayla geçeceğine inanıyorum.

Sedat Yılmaz: Bunun bir mağduriyet diline dönüşme riski var, bundan kaçınmak gerekiyor. Biz çok güçlüyüz hakikaten. Kendimize, öz gücümüze, öz dinamiğimize güvenimiz inanılmaz. Bizim yerimizde bir başkası olsaydı darmadağın olurdu, ikinci gün bu işi yürütemezdi. Bizim işlerimiz tıkr tıkr gidiyor. Baskı ve şiddet artıkça, yöntem değiştikçe kendimizi ona göre konumlandırmayı biliyoruz. Bunu meydan okumak için söylemiyoruz.

Yaptığımız her iş doğru değil, hatalı işler de yapıyoruz, yaptığımız oluyor. Ama el insaf! Bizim yaşadıklarımızı siz yaşasaydınız gazetecilik yapamazdınız. Biz bu koşullarda yapıyoruz gazeteciliği. Farklı dünyaların, farklı zamanların, farklı dinamiklerin, farklı coğrafyaların gazetecisiyiz. Buraya uğramadan buralara dair haber yazıyorsunuz. Biz hatamız ve sevabımızla ayırım yapmadan bu coğrafyada yaşayan tüm halkların sesi olmaya çalışıyoruz. Bizi “kin ve nefreti yaymakla” itham ediyorlar. Açın uluslararası basın raporlarına bakın, bize dair bir eleştiri bulabilir misiniz kin ve nefreti, düşmanlığı yaymaktan kaynaklı? Ama kendileri hakkında tonlarca rapor var. Reuters iki yıl önce bir rapor yayınladı, “en fazla yalan söyleyen ulusal basın” listesinde Türkiye başı çekiyor.

Dürüstçe bakmak gerekiyor. O yüzden dayanışma meselesini kendi vicdanlarına bırakıyorum. *Zaman* gazetesi basıldığında, bizim hakkımızda o grubun attığı manşetleri biz atmadık. “Terör Press” dediler bizim için, ama biz onlarla aynı başlığı atmadık. Çünkü biz onlarla aynı noktada olamazdık, aynı bakış açısına sahip olamazdık.

“Dilimizin sertliğine değil, gazeteciliğimizle ortaya çıkardığımız hakikate bakılmalı”

- Kürt medyasının haber dili, editoryal tercihleri hem tartışma hem de eleştiri konusu... Dayanışmanın güçlü olmamasının önemli nedenlerinden biri olarak yorumlanıyor. Bu eleştiri ve tartışmaya dair neler söylemek istersiniz? Haklılık payı olduğunu düşünüyor musunuz?

Ömer Çelik: Maruz kaldığı baskılar, şiddet ve yönelimler Kürt medyasını eleştirilmekten azade kılmaz. Hiç kuşkusuz dile getirilen tüm eleştirilere değer veriyor, anlam biçiyoruz. Yine bu eleştiriler doğrultusunda sürekli yenilenme çabasındayız. Bunlarla birlikte Kürt medyasının dili ve öncelikleri konusunda yöneltilen kimi eleştirilerde bakış ve yaklaşım farklılığının gözden kaçırıldığını düşünüyorum. İktidar sizi nerenizden vuruyorsa, orası sizin kimliğiniz olur şeklinde ifade olunduğu gibi Kürt medyası bu ülkenin en temel problemi olarak Kürt meselesini görüyor. Siyasetten hukuka, ekonomiden ekolojiye diğer toplumsal alanlarda karşılaşılan sorunları da bu mesele ile bağlantılı okuyor. Tabii tüm bu alanların kendine özgü etkenlerini göz ardı etmeden... Tercih edilen dil, aynası olunan toplumun dilidir.

Adnan Bilen: Bunca haksızlık, hukuksuzluk, işkence, öldürme ve her alanda yok etme politikasının devrede olduğu bir dönemde gazeteci buna denk bir haber pratiği ortaya koymuyorsa gazetecilik yapamaz. Bu ağır baskı hali altında herhalde çiçek-böcek haberleri yapacak değiliz! Ülkedeki politik sertlik, hele hele burada daha da ağırı yaşıyorsa yaşanan bu durumu ancak bu dille an-

latabilirsiniz. Gazeteci örgütlerinin dilin sertliğine değil, haberin doğruluğuna bakması gerekmiyor mu? Bir gazeteci için önemli olan haberin gerçekliği ve hakikati değil mi? Ben, dilin sertliği meselesinde maalesef hemfikir değilim. Yaşananlar ne kadar sertse dilin de o kadar onu teşhir eden sertlikte olması gerekiyor. Bunun eleştirisini yapanlar bir gün olsun havuz medyasının sitelerine bakmalılar. Özcesi; bizim dilimizin sertliğine değil, gazeteciliğimizle ortaya çıkardığımız hakikate bakılmalı. Kimsenin değil, hakikat neyse onun tarafıyız. Gazeteci, haberinin ve haberdeki hakikatin tarafıdır. Sonuna kadar bunu savunur.

Sedat Yılmaz: Kendi hikâyemizi anlatıyoruz, bizim hikâyemizi anlatmadıkları için, anlatılmadığı için bunun anlatılması gerektiğine inandık. Biz olmamış olsaydık hepiniz Roboski'de ölenlerin terörist olduğuna inanacaktınız. Şapatan'daki köylüleri topluca işkenceden geçirdiklerini asla öğrenemeyecektiniz. Van'da helikopterden atılan iki köylünün belki de hiç isimlerini duymayacaktınız. Bunu haberleştirirken, o insanların yaşadığı şeyi biz hissediyoruz. Dolayısıyla o hissimiz bizim dilimizi sertleştiriyor. O sertleşen dilimizin sizde yarattığı hoşnutsuzluk, bizdeki duygudur. Bizim haberciliğimizin taraflı olduğu, propagandanın ağırlıklı olduğu, haberden çok bu tür unsurların öne çıktığı hakkında haklı olarak eleştiriler var. Ancak şöyle bir şey var: Biz iki ayrı dünyanın insanlarıyız. Aynı koşullarda değiliz.

Azınlık Basınının Hali Pürmelali

Yetvart Danzikyan

Türkiye’de azınlık basını çeşitli badirelerden geçmiştir. Osmanlı’nın son döneminde “yüzlerce” diyebileceğimiz sayıda Ermeni, Rum, Yahudi gazetesi vardı. Bunların kimi günlük, kimi haftalık, kimi de 15 günlüktü.

1915 Soykırımı, sonrasında 1924 Türk-Rum mübadelesi, Ermeni ve Rum nüfus üzerinde yıkıcı etki yarattı. 1934 Trakya Pogromu, sonrasında 1942 Varlık Vergisi ve İsrail’in kurulması da Yahudi nüfusunun ciddi oranda azalmasına yol açmıştır. 6-7 Eylül 1955 pogromu, 1964’te Yunan tebaalı Rumların sürgün edilmesi kararı (bu kararlar Yunan tebaalı Rumlarla evli ya da akrabalık ilişkisi içinde olan pek çok Türkiye vatandaşı Rum da Türkiye’yi terk etmek zorunda kalmıştır) ve nihayet 1974 Kıbrıs harekâtının yarattığı atmosferle, Türkiye’de azınlık haline getirilmiş toplumların nüfusu, artık sembolik hale geldi.

Cumhuriyet’in ilk yılları Ermeni toplumu ve basını açısından hiç kolay değildi. Talin Suciyan, Hatay’ın Türkiye’ye katıldığını yeterince övmediği için Ermenice bir gazetenin kapatıldığından bahseder mesela.¹ Zaven Biberyan’ın anılarında da Ermeni gazetecilerin sürekli kovuşturmaya uğradığını, devletin hayli yakın takibi ve baskısı altında faaliyet gösterdiklerini okuruz.² Bu iki kitap 1940’ların atmosferini yansıtmaya açısından benzersizdir. Rum

1. Talin Suciyan, *Modern Türkiye’de Ermeniler- Soykırımsonrası Toplum, Siyaset ve Tarih*, Aras Yayıncılık, 2018.

2. Zaven Biberyan, *Mahkûmların Şafağı - Özyaşamöyküsü: 1921-1946*, Aras Yayıncılık, 2021.

basını da türlü zorluklardan geçmiş, 1929 yılında *Hronika* gazetesi hayli tartışmalı bir kararla kapatılmıştı.³

Küçük bir sıçrama ile yakın tarihe gelecek olursak, 1980 sonrasına, yani 12 Eylül darbesinin hüküm sürdüğü yıllara, bir de ASALA eylemleri eşlik etmiş, Ermeni basını için atmosfer artık iyice boğucu hale gelmişti. 1982 yılında Artin Penik adındaki Türkiyeli bir Ermeni'nin ASALA eylemleriyle oluşan tepki ortamında, bu eylemleri protesto etmek için Taksim Meydanı'nda kendini yakması ve hayatını kaybetmesi, dönemin atmosferini anlamak açısından acı bir örnektir.

12 Eylül sonrası dönem, günlük ve Ermenice olarak yayınlanan *Jamanak* ve *Marmara* gazetelerinin öne çıktığı yıllardır. Soykırıma rağmen bir süre daha çeşitliliğini koruyan Ermenice basının büyük bölümü, 1940'ların, 50'lerin ağır ortamına ve nüfusun da iyice azalmasına dayanamayarak yayınlarına son vermişti. Bilhassa 1940'lar için *Nor Lur* (Yeni Haber) *Nor Or* (Yeni Gün) gibi gazeteleri sayabiliriz. 1915 öncesinde ise, sadece bugünkü Cumhuriyet sınırları içinde 42 farklı yerleşim yerinde Ermenice gazete yayımlandığını biliyoruz.⁴

Agos'un kuruluşu

Agos 1996 yılında kuruldu. Hrant Dink, Anna Turay, Luiz Bakar, Diran Bakar, Harut Özer, Sarkis Seropyan, Harutyun Şeşetyan, Setrak Davuthan gibi isimlerden oluşan kurucu kadroyu yüreklendiren, dönemin Patrik Vekili Mesrob Mutafyan'dı.

Kürt meselesinin şiddet politikasıyla çözülmek istendiği ve çözülemediği yıllarda ana akım medya, birdenbire Ermenileri parmağına dolamış, PKK ile Ermeniler ve Ermeni din adamları arasında uydurma bir bağlantı kurmuştu. Bu dönemde Öcalan'ın Ermeni olduğu da ileri sürülmüş, Ermeni din adamlarının örgüte yardım ettiği gibi uydurma haberler büyük gazetelerde yer alır olmuş-

3. M. Çağatay Okutan, *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.

4. Zakarya Mildanoğlu ile söyleşi, 7 Kasım 2014, *Agos*, <https://www.agos.com.tr/yazi/8412/ermeniler-belgelerini-cikarsin-diyenlere-en-guzel-cevap>.

tu. Türkiyeli Ermeni toplumu, bilhassa da Patrikhane Basın Servisi, üzerlerindeki baskıyı ağırlaştırarak bu haberleri yalanlamak istiyor, ancak seslerini duyuramıyordu. Bu süreçte haftalık ve Türkçe bir gazete kurmak fikri doğdu, maddi açıdan hayli zor koşullarda *Agos* yayınlanabildi.

Agos siyasi pozisyon alabilen; devlet ve hâkim siyaset tarafından üretilmiş Ermeni düşmanlığı ile gücü yettiğince mücadele edebilmeyi, bu üretilmiş düşmanlığın kökenlerine inip yüzleşmeyi, diyalog, temas ile bir “normalleşme” sağlamayı amaçlayan bir gazete.

Bu tutumuyla Ermeni toplumu içinde bile (azınlıkta kalsalar da) kimi kesimlerce tereddüt ile karşılandı. Ermeni toplumunun kimi kesimleri, ses çıkarmanın kendilerine bela olarak döneceğini, önceki tecrübelerinden biliyordu.

Hrant Dink gazetenin genel yayın yönetmeliğini üstlendi ve 90'ların sonu 2000'lerin başı Türkiye'sinde televizyonların sık sık başvurduğu isimlerden biri haline geldi. Dikkat çekiyordu. AKP Hükümeti'nin o dönem için AB'ye giriş sürecini hızlandırması ise ulusalcı ve milliyetçi çevreleri saldırganlaştırmış, Hrant Dink'in yanı sıra Orhan Pamuk gibi isimler de artık hedef tahtasına konmuştu.

Cinayete giden yol, Hrant Dink'in Sabiha Gökçen'in Ermeni bir yetim olma ihtimalinin çok yüksek olduğu yönündeki yazısıyla başladı. Yazı iki hafta sonra *Hürriyet* gazetesinde yayınlandı, bunun üzerine Genelkurmay sert bir bildiri kaleme aldı, *Agos* önünde faşist çevreler gösteri yaptı, Hrant Dink İstanbul Valiliği'ne çağrıldı, eski yazılar didik didik edildi, mahkûm edildiği o mâlum yazı keşfedildi, dava açıldı, duruşma günlerinde Hrant Dink'in hedef haline getirilme süreci artarak devam etti.

Cinayeti biliyorsunuz. Ses çıkarmıştık ve başımıza bir şey gelmişti. “O” kesim haklı mı çıkmıştı? Böyle düşünmüyorum. Tarih böyle akıyor. Birileri çıkıyor ve haksızlığa isyan ediyor işte. Her şeyi göze alıyor. Ama ödenen bedel de büyük oluyor. Ses çıkarılmasa yaşamaya devam edecekti, muhtemelen. Ama bu sonu gelmez bir muhasebenin konusu. Tarih, dediğim gibi –ne yazık ki–

başka türlü akıyor. Abdi İpekçi için de Uğur Mumcu için de böyle aktı. 1915'te ölüm yolculuğuna çıkarılan yüzlerce aydın ve yüzbinlerce Ermeni için de böyle aktı.

Cinayet sonrası

Cinayetten sonra yargı mekanizması Agos'u pek de soruşturmalara konu etmedi. Zaten beşinci yılında, yani (20 yıllık döneme kıyaslarsak) çiçeği burnunda olan AKP Hükümeti, cinayeti çözmeye söz vermiş, Dink Ailesi'ne güvenceler verir olmuştu.

Dolayısıyla devlet ve yargı takibatı/baskısı açısından 2007 sonrasında Agos büyük bir sıkıntı yaşamamıştı. Yaşayabileceği en büyük sıkıntıyı yaşıyordu zaten. Hrant Dink'i kaybetmişti. Beri yandan Dink'in öldürülmesi ve yüz binlerin katıldığı cenaze töreni sonrasında, Ermeni kültürü ve tarihine büyük demesek de önemli bir ilgi doğmuştu.

Bu dönem artık biraz da "satır arası" takibat dönemiydi. Bu ne demek? Bir kere Hrant Dink'i kimin öldürdüğü konusunda sürekli ders dinlemek durumundaydık. Hükümet'in ve Hükümet'e yakın çevrenin bir senaryosu vardı, ulusalcıların başka bir senaryosu vardı, aradaki kanaat önderlerinin ise başka. Bu senaryolara ayrı ayrı itibar etmeliydik. Yoksa Hrant Dink'i anlamamış olurduk.⁵

Keza Kürt meselesi ve benzeri konularda Hrant Dink'in internette kırılmış videolarında yer alan sözlerinden de çıkmamalıydık. 2007'ye doğru Reuters ajansına verdiği bir demeçte "Soykırım olmuştur" demesine ve hakkında dava açılmasına rağmen Hrant Dink'i dinlemeli, "Soykırım olmamıştır" demeliydik.⁶

5. Bu teoriler için *Bir Zamanlar Ermeniler Vardı* adlı kitapta yer alan makaleme bakılabilir: "Bir Zamanlar Ermeniler Vardı!..", Birikim Yayınları, 2. Baskı 2018.

6. Hrant Dink bu konudaki tutumunu Fransa'nın "Soykırım yoktur" diyene ceza verme girişimleri üzerine Ekim 2006'da şöyle formüleştirmişti: "Biliyorsunuz ki ben Türkiye'de 'soykırım vardır' dediğim için yargılanıyorum ve bunun yanlış olduğunu dile getiriyorum. Aynı şekilde Fransa'da da birilerinin 'soykırım yoktur' dedikleri için yargılanacak olmalarını da kabul edemiyorum. Bu yasa çıkarsa gidip bu yasayı Fransa'da ilk ihlal edenlerden biri olacağımı da bildiriyorum şu anda. O zaman hem Türkiye Cumhuriyeti Devleti, hem Fransa Devleti, her ikisi de yarışınlar bakalım. Biri vardır dediğim, biri yoktur dediğim için bakalım hangisi önce cezaevine atacak beni." Link: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ilk-ben-ihlal-edecegim-5224229>.

Bunlar elbette teorik düzeyde kalan “satır arası” takibatları. Ancak sonuçta Hrant Dink Cinayeti davasının AKP Hükümetince bir “enstrüman” olarak görüldüğünü söylemek gerek. Gülen Cemaati ile koalisyonun sürdüğü yıllarda cinayetten Ergenekon sorumluydu Hükümet’e göre. Gülen Cemaati ile savaş başladığında ise cinayetten Güleciler sorumlu oldu. *Agos*’tan da her iki senaryoya da katılım beklendi. 2022 Kasım ayı itibarıyla kimin “vur” dediği hâlâ karanlıktadır.

Hava değişirken

2007 sonrası kabaca böyle geçti. 2015 belki bir dönüm noktası olabilir. Zira Ermeni Soykırımı’nın 100. yıldönümü idi. Öncesinde, yani 2012’den bu yana Taksim Meydanı’nda polis nezaretinde anma törenleri yapılıyor, dönemin başbakanı Erdoğan “Savaş koşullarında yaşanan ölümler” için taziye mesajları yayınlıyordu. Devletçe inkâr sürse de soykırımın tartışılması artık görece mümkün hale gelmişti.

24 Nisan 2015 günü, *Agos*’un önüne, sabahın çok erken saatlerinde, gazete kapalıyken, Milliyetçi Türkiye Partisi (MTP) ve Turan Ocakları siyah çelenk bıraktı. MTP ve Turan Ocakları adına iki kişi binanın önünde bir açıklama yaptı. Turan Ocakları İstanbul, bu açıklamanın videosunu “Bir gece ansızın *Agos* gazetesindeyiz” başlığıyla kendi Facebook sayfalarından paylaştı.

Gazetenin avukatları bu açıklama ile ilgili suç duyurusunda bulundu. Söz konusu kişiler yargılandılar, sözlerini düşünce özgürlüğü ile savundular, ilk aşamada beraat ettiler ancak itiraz üzerine tehdit ve ırk, din farklılığına dayanarak alenen aşağılamak suçundan ceza aldılar. Mahkeme, cezayı en alt sınırdan verdi, cezalarda indirim yaptı ve hapis cezasını erteledi. Bu olayda *Agos*, anlaşılmaz bir şekilde Dağlık Karabağ meselesi ile ilişkilendiriliyordu. Açıklamada tehdit vardı. Alt sınırdan uygulanan cezanın ancak itiraz üzerine verilebilmiş olması, 2007-15 dönemindeki havanın artık değişmeye başladığını gösteriyordu.

Türkiye’de ise 2015’te çözüm sürecinin rafa kaldırılmasını

2016'daki darbe girişimi izledi. AKP, 2016 sonuna geldiğimizde, ülkeyi Olağanüstü Hal ile yönetiyor, seçilmiş Kürt siyasetçileri hapse atıyor, sivil toplum kuruluşları üzerinde ağır bir baskı kuruyor, üniversiteleri bir devlet dairesi haline getirmeye çalışıyordu.

Ermeni meselesinde Erdoğan'dan taziye mesajları gelmeye devam etse de 24 Nisan anmaları önce Tünel'e, sonra Şişhane'ye "ötelendi". En sonunda da 2022 yılında yasaklandı. Hrant Dink Vakfı'nın her yıl yaptığı şehir tarihleri konferansları ise 2019 yılında sıra Kayseri'ye geldiğinde il makamları tarafından yasaklandı. Vakıf konferansı İstanbul'daki merkezinde yapmak istedi ancak bu kez de Şişli Kaymakamlığı yasaklama yoluna gitti. Vakfa 2020 yılında iki ayrı e-mail ile tehdit mektubu geldiğini, 2022 yılında bu tehditlerle ilgili şikâyetlerin karara bağlandığını da burada hatırlatalım (1 sanık 2,5 yıl, 1 sanık ise 2 yıl hapis cezasına çarptırıldı).

İlanlar

Siyasi atmosfer böyle. Yargı takibatı kapsamında olmayan iki idari uygulamayı da burada zikretmek gerekir. Şöyle bir durum var: Azınlık basını resmi ilan alamıyor. Resmi ilanları dağıtan Basın İlan Kurumu, tiraj, Türkiye genelinde dağıtım gibi resmen açıklanmamış gerekçelerle azınlık basınına ilan vermiyor. Ancak bu gazeteler aldıkları ticari ilanlar için devlete vergi ödüyor. Rum toplumunun *Apoyevmatini* gazetesinin yayın yönetmeni Mihail Vasi-liadis, 2010'ların başında bu uygulamaya itiraz etti, gazetenin büyük bir darboğazda olduğunu açıkladı. Bunun üzerine Basın İlan Kurumu "Lozan Anlaşması" kapsamındaki azınlık toplumlarının gazetelerine, yani Ermeni, Rum, Yahudi toplumlarının gazetelerine yılda bir kere olmak üzere maddi bir katkı vermeye başladı.

Pek de yüksek olmayan bu meblağlar, "hiç yoktan iyi". Bir geldiği kapatıyor. Zaten hak edilmiş. Ancak burada sorun, bunun için genel kurulu kararı gerekmesi. Basın İlan Kurumu eğer o yıllık genel kurullarından birinde bu kararı alırsa, destek veriliyor. Şu ya da bu gerekçeyle karar alınmazsa bu destek o yıl verilmiyor. Böyle yıllar oldu. Kimi zaman ancak "hatırlatma" üzerine karar alındı,

kimi zaman hatırlatmaya rağmen “pas” geçildi. Bu uygulamanın bir sisteme oturmaması, önemli bir mesele. Türkiye’deki bağımsız-sol basına hiç ilan verilmediğini düşünecek olursak, belki bu çok büyük bir sorun sayılmaz ancak sonuçta azınlık basını bu sıkıntıyı her yıl yaşıyor, bu desteği alıp alamayacağından hiçbir zaman emin olamıyor.

2007 sonrası dönemde THY, her hafta yaklaşık 200 adet *Agos* gazetesi satın almakta, bu gazeteleri dış hatlar girişindeki standlara koyarak, isteyen yolcuların ücretsiz okumasını sağlamaktaydı. Gazeteler THY tarafından aslında sembolik ücretle satın alınıyordu, ancak bu uygulama, gazeteye “görünürlük” imkânı sağlıyordu. 2019 yılında THY artık *Agos* almaktan gerekçesiz biçimde vazgeçti. O dönemde Yahudi toplumunun *Şalom* gazetesi de THY dış hatlar standında yer almak için kurumla görüşmeler yapmaktaydı. Bu görüşmeler de sonuçsuz kaldı.

Velhasıl. 1940’larla, 50’lerle kıyaslayacak olursak, hele ki 1915 öncesi ve sonrası dönemle kıyaslayacak olursak, daha da önemlisi Hrant Dink’in çektikleri ile kıyaslayacak olursak, azınlık basını ve *Agos*, devletin sert bir takibatı altında değil belki. Ancak devletin bir kaşı her zaman yukarıda ve milliyetçi atmosfer/basınç her zaman hazır ve nazır, varlığını belli ediyor.

Ana Akım Medya Nasıl Çöktü: Sansür Hatıraları

Timur Soykan

Türkiye'nin siyasal İslam iktidarındaki istibdat dönemi uzun yıllar pek çok akademik çalışmaya konu olacak. Hiç şüphem yok; otoriter bir rejimin inşa süreci ve bundan çıkan acı dersler üniversitelerde öğrencilere anlatılacak. Tarihte gerçek bir "distopya"nın insanları olarak hatırlanacağız.

Bu istibdat döneminin önemli başlıklarından biri; otoriter rejimin medya düzeni olacak. İktidarın, medyayı sermaye havuzlarıyla yayın organlarına dönüştürmesi ve operasyonel gazetecilik biçimleri bir ders konusu olabilir. Merkez medyanın yok edilmesi bile ayrı bir ders başlığı olmayı hak ediyor. Sansür ve medya üzerinde iktidarın baskı aygıtları zaten ana konu başlığı olmalı. Gazetecilerin tüm bunlara karşı verdiği mücadele, ödetilen bedeller ve boyun eğişler de gelecek nesillere aktarılmayı hak ediyor.

Ancak ben akademisyen değilim. Bu çalışmaya yapacağım en önemli katkı, deneyimlerimi aktarmak olacaktır. Çünkü 20 yıla yakın bir zaman mesleğimi artık mevta olan merkez medyada icra ettim. Tanıklıklarım ve özeleştirilerim bu karanlık dönemi anlamak ve kayıtlar altına almak için faydalı olabilir.

Mesleki hikâyem AKP'nin iktidara gelmesinden 4 yıl önce başlıyor; 1998.

1990'lı yılların karanlığı Susurluk Kazası'yla ortalığa saçılmıştı ve Türkiye, devlet içindeki çetelerle hesaplaşmak için bir fırsat yakalamıştı. Köklü gazetecilik birikimi bu karanlığa karşı mücadelede önemli bir misyon üstlenmişti. Devlet-mafya-siyaset üçgenindeki gizli gerçekler gazetecilerin haberleriyle toplumun gözleri

önüne serilmiş. “Temiz Devlet” halkın talebine dönüşmüştü. Yani dördüncü kuvvetin, demokrasi için vazgeçilmez olduğunun yaşanarak anlaşıldığı günlerdi. Henüz mesleğe başlamamışken bu haberlere imza atan gazetecilere hayranlık duyuyorduk.

Özellikle Aydın Doğan’ın sahibi olduğu Doğan Grubu’nun gazetesi *Radikal*, manşetleriyle Susurluk Çetesi’nin deşifre edilmesinde önemli bir misyon üstlenmişti. Ayrıca insan hakları ihlallerine karşı duruşu *Radikal* gazetesine demokrat bir kimlik kazandırmıştı.

Yeni Yüzyıl ise Dinç Bilgin’e ait Sabah Grubu’nun *Radikal*’e alternatif olarak yayınlamaya başladığı liberal çizgide bir gazeteydi. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencisiyken 1998 yılında *Yeni Yüzyıl* gazetesinde stajyer muhabir olarak çalışmaya başladım.

Gazetenin mutfağından uzak ve hayli çömez olduğum için bu döneme dair büyük laflar edip analizler yapacak deneyimlere sahip değilim.

Ama bir anım, o dönemin sorunlarına dair önemli veri olabilir.

Yeni Yüzyıl’ı dar bir kadro çıkarıyordu. Gerçi bugün “büyük” gazetelerin kadrosu daha az kişi olabilir. *Sabah* gazetesinin haber havuzundan faydalanılıyordu. Yani *Sabah* muhabirlerinin haberleri, fotoğrafları kullanılıyordu. Çoğu stajyer az sayıda muhabirdik.

Mesleğe başlayalı birkaç ay olmuştu ve gazeteyi müteahhit Korkmaz Yiğit’in satın aldığı açıklandı. Dönemin popüler ve zenginliği dillere destan iş insanıydı. Televizyon kanalları vardı. *Yeni Yüzyıl*’ın yanı sıra Doğan Grubu’nun gazetesi *Milliyet*’i satın almıştı.

Tanık olmadım ama şöyle bir diyalog yaşanmış: Korkmaz Yiğit, *Yeni Yüzyıl*’ın yönetim ekibiyle buluşuyor. Gazeteciler, *Sabah* gazetesinin havuzundan faydalandıklarını söylüyor. Tabii ki “haber havuzunu” kastediyorlar. Korkmaz Yiğit ise “Ben size olimpik havuz yaptırırım” diyor. Yani patron olaydan gerçekten çok uzaktı ama gazetenin para kaynağı büyümüştü.

Karadeniz’e yazı dizisi yapmaya gittim, buradan döndükten sonra Balkanlar’da Türk mafya yapılanmasını yazı dizisi yapmak

için yurtdışına çıkacağım söylendi. Halen stajyer bir muhabirken böylesine önemli ve büyük bir habere imza atmak hayallerimin ötesindeydi. Pasaport çıkartmak ve vize almak için uğraşırken Balkanlar'da haber kaynaklarına ulaşmaya çalışıyordum. Bir gün; Macaristan Konsolosluğu'ndan vize almış ve İkitelli'deki plazaya dönmüştüm. Televizyon ekranında Korkmaz Yiğit, elleri kelepçeli DGM'den çıkartılıyordu. Bizim yazı dizisiyle birlikte gazetenin de sonu gelmişti. Türkbank Skandalı gazeteyi almasından günler sonra patlamıştı. Mafya lideri Alaattin Çakıcı ile Korkmaz Yiğit, devletin daha önce el koyduğu bankanın satışında ihaleyi almak için çok karanlık işler çevirmişti. Ses kayıtları da ortalığa saçılmıştı.

Korkmaz Yiğit, medya patronu olma sürecini daha sonra ifadelerinde anlattı. Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'ın gazeteleri satın almasını istediğini iddia etti. Onun anlatımlarına göre; Mesut Yılmaz kendisiyle konuştuğu telefonu kapattıktan sonra birlikte yemek yediği masadakilere dönmüş ve "Artık bir medya grubumuz var" demişti. Mesut Yılmaz ise bunu yalanladı, iftira olduğunu söyledi.

Hangisi doğru bilinmez ama siyasetin medya üzerinde hâkimiyet kurma çabası, medya patronlarının ise siyaset üzerindeki etkiyle parasına para katma, ihale üzerine ihale alma sevdası gerçektir. Ama hiçbir lider, Erdoğan kadar medyaya hâkim olmayı hayal bile edememiştir.

Yeni Yüzyıl maceram 8 ay sürmüştü. Bir süre işsizlik ve küçük işlerden sonra 1999 yılında *Radikal* gazetesinde gece muhabiri olarak işe başladım. Benim gibi sosyalist bir genç için gazetecilik cennetiydi *Radikal*. İstihbarat Servisi'nde 30 muhabir vardı. Eğitim, sağlık, polis, adliye, toplumsal olaylar konusunda uzmanlaşan genç muhabirler çalışıyordu. Bugün "büyük" gazetelerde bile 15 muhabir yoktur herhalde. Bir de 30 muhabirin çalıştığı *Radikal* İstihbarat Servisi'nde internet olan tek bilgisayar vardı. Sırayla kullanılır, çoğu zaman saatlerimiz arşiv bölümündeki kupür dolu pembe dosyaların içinde geçerdi. Şimdi bu anılar bizi dinazor yapıyor.

Radikal'de iki gece muhabiriydik. Tüm gazete ve televizyonların gece muhabirleri Dolmabahçe, Kabataş gibi yerlerde bekler-

dik. Hepimiz polis telsizi dinlerdik ve telsizden bir olay geçtiğinde birbirimizle yarıştık. Gözümüz haber kaçırma korkusuyla diğer muhabirlerin üzerinde olurdu. Şimdi birkaç ajansın gece muhabiri var sanırım. Bunları geçmişte gazetecilikte yaşanan rekabeti anlatmak için yazıyorum. Bizden önceki dönemde *Sabah* ile *Hürriyet*'in büyük rekabeti anlatılırdı ve bu rekabet azalsa bile devam ediyordu. Her sabah rakip gazetelere haber atlama korkusuyla bakılıyordu.

Kürt sorunu

Bir konu hariç sansürün çok yoğun olmaması haberin değerini koruyor ve bu rekabet gazetecileri daha özgür kılıyordu. Tabii ki sansürün soğuk nefesini gazetecilerin üzerinde hissettiren konu: Kürt sorunuymdu.

Aydın Doğan gibi siyasilere iç içe ve ticari faaliyeti bol bir patronu olmasına karşın *Radikal* gazetesi, insan hakları konusunda tutarlı bir duruş sergileyebiliyordu. Yargısız infazlar, işkence, Hayata Dönüş Operasyonu'ndaki vahşet, devletteki çete unsurları haberleştiriliyordu. Askeri vesayetin özellikle Kürt sorunu konusundaki kırmızı çizgileri sınırlayıcıydı. Ancak siyasilere baskısı karşısında editoryal bağımsızlığı savunan bir gazetecilik geleneği ve direnci vardı. Şimdi merkez medya hayatta olsa böyle bir gazeteyi ancak düşlerimizde görürüz.

Meslek büyüklerimizden Babıâli Gazeteciliği'ni dinlerken plazalarda kimliksizleşen medya dönemine denk gelmemize üzülürdük.

Sendikasız gazetecilik

20 yıllık gazetecilik hayatımda yetkili sendika olan hiçbir kurumda çalışmadım. Ben mesleğe başlamadan sendikalar medya patronları tarafından sökülüp atılmıştı. Örgütsüz bir meslekti gazetecilik ve sansüre karşı direnç bu nedenle zayıflamaya başlamıştı. Sendikalı gazetecilik dönemlerinin kazanımlarını gazeteci ağabey ve ablalarımızdan dinlerken çok şaşırırdık.

Tam tarihini hatırlamıyorum ama *Radikal*'de muhabir olduğum dönemde Aydın Doğan tüm çalışanlarla bir toplantıda bir araya gelmişti. Güya sorunları dinleyecekti. Bu toplantıda sendika konusu açıldığında yüzündeki öfkeyi çok net hatırlıyorum. O zamana kadar ustaca sergilediği uyumlu patron yüzü saniyeler içinde değişti. Bir toplu sözleşme görüşmesinde sendika yetkilisinin “Sizin maddi sorunlarınız bizi ilgilendirmez” dediğini iddia etti. Sonra sendikayı medyadan silmekle övündü. Gazetede sendikal haklarla ilgili haberler yazıldığı ama kreş talep etmenin kovulma nedeni olduğu bir saçmalığın içindeydik. Aydın Doğan ve Dinç Bilgin büyük rekabet içindeyken sendika ve çalışan hakları düşmanlığında et ile tırnak gibiydiler. Centilmenlik anlaşması vardı; bir gazeteden sendikal ya da herhangi bir örgütlenme faaliyeti nedeniyle atılanı diğeri asla işe almıyordu.

Birkaç soru: Merkez medya, gazeteciler sendikalı olsa daha uzun ömürlü olur muydu? AKP iktidarı sansür düzenini bu kadar kolay inşa edebilir miydi? Acaba Aydın Doğan ağlayarak medya grubunu satarken “Sendika olsa bu kadar kolay olmazdı” diye düşünmüş müdür? Merkez medyanın ölümüne ilerleyen bölümlerde geleceğiz.

İki ayrı dönem

20 yıllık gazetecilik hayatımı, 10'ar yıllık iki döneme ayırıyorum. İlk 10 yıl, gazeteciliği yukarıda kabaca bahsettiğim sınırlar ve sorunlara karşın görece özgür yapabildiğimiz günlerdi. *Radikal*'deyken sokaklarda gezip haber aradığım, bir haberin peşinde haftalarca koştuğum bir rahatlığa sahiptim. Türkiye'nin herhangi bir yerinde haber bulduğumda şefime söylemem yeterliydi, uçak biletlerim alınır, otelim ayarlanırdı. Öyküsel bir anlatımla uzun haberler yazabiliyordum. Birkaç istisna dışında yazarken “Bunu yayınlamazlar” dediğim haber olmadı. Bir sansür girişimi olsa editör kadrosunun, hatta gazete yönetiminin sağlam duracağını bildirdim.

AKP demokrasi tramvayında yol aldığı ilk dönemlerde liberalerle kol kolaydı ve üzerimizde siyasi bir baskı hissetmiyorduk.

Tayyip Erdoğan'ın Aydın Doğan'a "Aydın Abi" dediği zamanlardı. Ancak AKP'nin hamleleriyle siyasi gerilim tırmandıkça Erdoğan, Aydın Doğan'a yüklenmeye başladı. Bir süre sonra bunun oy getirisi olduğunu keşfetti. Aydın Doğan ise siyasi iktidar üzerine geldikçe geri çekiliyor, Erdoğan'ın liderliğine ikna oluyordu. Bir yandan da yeni ihalelerin hayalini kuruyordu.

2007'de AKP'nin cumhurbaşkanı adayına karşı Cumhuriyet mitingleri düzenleniyordu ve İstanbul Şişli'deki mitingi takip ediyordum. Aydın Doğan aleyhine sloganlar çok sık atılıyordu. O sırada AKP iktidarı da Aydın Doğan'ı hedef almaktaydı. Medya patronu birbirine karşı iki grubun da nefret öznesine dönüşmüştü.

Patronun aleyhinde sloganların atıldığı kritik siyasi süreçler dışında *Radikal*'de haberlerimize net müdahaleler olmuyordu. Ancak Aydın Doğan'ın iş planlarına dair bazı hamleleri medya grubunun diğer yayınlarında görebiliyorduk.

Bu sırada AKP ve henüz karanlıkta kalmayı başaran ortağı Fetullahçılar, sadece siyasi iktidar değil devlet olmayı hedefledikleri süreci başlatmıştı. İlk hedefleri askeri vesayete son vermektir. 2007 yılında Ergenekon operasyonları Türkiye'de yeni bir dönemi başlatıyordu.

Devasa bir komplo

Komplo teorilerini hiç sevmem, muhakeme kabiliyetinde büyük gedikler açtığını ve suçun faillerini Kaf Dağı'nın ardına atarak kurtardığını düşünürüm. Ancak bu kez devasa bir komplonun içindeydik ve farkında değildik. Üstelik yeni ve operasyonel bir medya düzeni gözlerimizin önünde oluşturuldu. *Nokta* dergisi ve *Taraf* gazetesi yayınlanmaya başlamıştı, çok çarpıcı manşetlerle gündemi belirliyorlardı. Daha önce adliye önlerinde, koridorlarında hiç görmediğimiz gazeteciler, savcıların odalarından dosyalarla çıkıyordu.

AKP iktidarı ve Zekeriya Öz tipi savcılar, Türkiye'nin karanlık geçmişiyle yüzleşme vaatleriyle gözümüzü boyamıştı. Halen bu kadar sinsiyi, zeki planı yapanları ve bu akli kimden aldıklarını çok ama çok merak ediyorum.

Merkez medyadaki gazetecilerin büyük çoğunluğu solcuydu. Okumayı, yazmayı seven, meraklı ve aydın insanların bu mesleğe yönelmesi basın vicdanının da temel direği idi. AKP ve Fethullahçılar bu nedenle Ergenekon operasyonlarının vitrinine 1990'ların suçlarıyla hesaplaşmayı koymuştu. 1990'ların Veli Küçük, Arif Doğan gibi karanlık askerlerine yönelik operasyonlar merkez medyadaki solcu gazetecileri ikna ediyordu. Faili meçhul cinayetleri aydınlatma vaadiyle Diyarbakır'da, Şırnak'ta pek çok şehirde iş makineleriyle kazılar yapıyordu. Devlet içindeki çetelerin cinayetleriyle ilgili yeni dosyalar açılırken yıllarca bu olayların peşinde koşmuş gazeteciler heyecanlanmıştı. Veli Küçük'ün suç dolu arşivin ele geçirildiği iddia edilirken Arif Doğan'ın JİTEM itirafları sızdırılıyordu.

Ve Hrant Dink katledilmişti...

“Derin devlet”in eski isimleri olağan şüphelilerdi ve Hrant Dink'i uzun süredir hedef gösteriyorlardı. Onlara doğru ilerleyen soruşturma da bu ülkenin geçmişini bilenler için ikna ediciydi. Demet Bilge Erkasap ile, Hrant Dink cinayeti hakkında *Sapan - Bir Güvercinin Katilleri*¹ kitabını yazarken geçmişin sabıkalı aktörleri dışında karanlık yüzlerle karşılaşmıştık. Eski Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanı Ramazan Akyürek, İstanbul İstihbarat Şube Müdürü Ali Fuat Yılmaz gibi isimler dosyada şüpheli değildi ancak garip bağlantıları vardı. Yine de anlam veremiyor, bir çerçeveye oturtamıyordum. Ulusal bazı kesimlerin “F tipi” iddialarını abartılı komplo teorileri olarak görüyordum. Bu, meslek hayatımın en büyük yanılgılarından biri olarak beni hayatımın sonuna kadar rahatsız edecek.

Bu süreçte *Radikal* liberal bir yayın çizgisine gelmişti ve Ergenekon operasyonlarının askeri vesayete vurduğu darbeler cezbediciydi. Temmuz 2008'de emekli generaller Şener Eruygur, Hurşit Tolon, Levent Ersöz gibi askerlerin yanı sıra gazeteci Mustafa Bal-

1. Timur Soykan, Demet Bilge Ergün, *Sapan - Bir Güvercinin Katilleri*, Güncel Yayıncılık, 2007.

bay gözüne alınmıştı ve *Radikal* “Nihayet Bazı Büyük Balıklar” manşetiyle çıkmıştı. Yani operasyonlara tam destek verililiyordu.

Dayanaksız iddianameler

Ama soruşturma dosyaları, iddianameler çok büyük suçlamaların çok dayanaksız olduğu metinlerdi. Geçmişteki siyasi davaların soruşturmalarından bile farklıydılar. Hukuki sınırları aşan kurgusal mantıkları vardı. İddianamelerde ajanlar, tetikçiler, karanlık karar-gâhlar, gizli örgütlenmeler, suikast planları kötü romanların abartılı dünyalarından fırlamış gibiydi. Sanki gazete manşetlerinin sansasyonel olması için hazırlanmışlardı. Birkaç doğru bilginin etrafına gizli tanıkların ifadeleri, niyet okumaktan ibaret yorumlar, geçmişin olağan şüphelileri dolduruluyordu.

Ergenekon operasyonları dalga dalga ilerlerken resmi belgelerdeki iddialarla ilgili şüphelerimiz artmaya başladı. *Taraf* gazetesini, akıl almaz manşetlerine devam ederken artık bu haberlerden uzak duruyorduk.

Ergenekon operasyonlarının sistemli bir kumpas olduğuna Mart 2009’da şüphem kalmadı. Bunu sağlayan Sibel Hürtaş’ın *Habertürk* gazetesinde manşet olan haberi idi. Başlık şöyleydi: “F tipi Astsubayın Fişleme İtirafı”. Ali Balta isimli astsubay Kayseri Hava Meydan Komutanlığı’nda üzerinde bir flash bellek ile yakalanmıştı. Bu bellekte Alevi askerler, şans oyunu oynayan askerler, eşcinsel askerler isim isim fişlenmişti. Ayrıca Ali Balta’nın askeriyenin özel yazılım sistemine yüklediği sahte emirler bellekten çıktı. Kayseri Hava Komutanı adına sisteme yüklenen sahte emirlerde Kayseri’de askerlerin bazı mekânlara gitmesinin yasaklandığı yazılıyordu. Ali Balta, Işık Evleri’nde yetiştiğini ve abilerinden aldığı emirlerle bu sahte emirleri sisteme girdiğini itiraf etmişti. Ali Balta’yı sorgulayan ve soruşturmayı yürüten askeri savcı Ahmet Zeki Üçok’tu.

Sibel Hürtaş’ın bu haberi bütün Ergenekon Davaları sürecini çok erken bir aşamada çökertecek güçteydi. Manşeti okuduğum anda yeni bir sürecin, ters sert bir rüzgârın başlayacağını düşün-

müştüm ama öyle olmadı. Her yerde bu olayı anlatıyordum ama sanki hiç duyulmuyor ve gündem olamıyordu. İktidar gücünün gerçeği baskılama kudretini seyrediyorduk. Ama bu kez geçmişten farklıydı. Devlet içindeki örgütlenmesinden tam olarak haberdar olmadığımız bir güç devreye girmişti. Medyadaki operasyonel güçlerini de sergiliyorlardı. Sibel Hürtaş ve *Habertürk*'ün yayınına Fethullahçıların *Zaman* gazetesi bir saldırı başlatmıştı. Astsubay Ali Balta'ya işkence yapıldığına dair iddiaları yazıyorlar ve soruşturmayı yapan askeri savcı Ahmet Zeki Üçok'u hedef alıyorlardı. Aslında onların operasyonel gazeteciliği ile yüzleşiyorduk.

Siteden silindi

Bu çok önemli haber yayınlandığı gün *Habertürk*'ün internet sitesinden silindi. Hatta gazete yönetimi bir özür yazısı bile yayınlamıştı. Fethullahçıların sansürü ve planladıkları yeni medya düzeyine dair çok önemli bir işaretti. Bizim kulağımıza gelmeseydi de gazete yönetimlerine brifingler ve baskılar artıyordu. Toplantılarda bunun ipuçlarını görüyorduk.

Habertürk'ün manşetinden bir ay sonra Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Türkân Saylan'ın evine yapılan baskınlar, Ergenekon operasyonları için bir kırılma noktasıydı. Artık operasyonların hedefinin devletin karanlık dehlizleri olmadığı görülüyordu. AKP ve Fethullahçılar devleti ele geçirmek için yargı ve polisi kullanıyordu.

2009 yılındaki diğer önemli gelişme ise Haziran ayında *Taraf* gazetesinin "AKP ve Gülen'i Bitirme Planı" manşetiydi. Bu planın metnini okuduğum an çok saçma geldi. AKP ve Fethullahçılar için daha kullanışlı bir metin olamazdı. *Radikal* gazetesindeki haber toplantısında ülkenin gündemine oturan belgeyle ilgili 3 senaryo yazmayı önerdim. Birinci senaryo; bu belgeyi Mehmet Baransu imzalı haberde anlatıldığı gibi Genelkurmay'ın hazırlamasıydı. İkinci senaryo; derin devletin ve MİT'in planı olarak yazılacaktı. Üçüncü senaryoyu ise ben yazacaktım; "Bu belgeyi Fethullahçılar, yeni operasyonların önünü açmak için üretti." Haberle ilgili

hem Genelkurmay hem de Fethullah Gülen şikâyetçi oldu ve yargılandık.

90'ların karanlığıyla hesaplaşma vaatlerinin vitrin süsü olduğu her geçen gün daha fazla anlaşılıyordu. İtiraz yükseldikçe AKP ve Fethullahçılar ortaklığı sopasını göstermeye başlamıştı. Yandaş medya ve Fethullahçı yayın organları her gün tutuklanacaklar listeleri yayınlıyordu. Telekulak her yerdedi ve insanlar telefonda konuşmaktan çekiniyordu. Siyasal iktidar ve gölge ortakları, demokratikleşme sloganından vazgeçip korku imparatorluğunun inşasına girişmişlerdi.

Taraf gazetesinin manşetinden sonra Mehmet Baransu'nun özel yetkili savcılara bavul içinde teslim ettiği belgelerle Balyoz operasyonları da başlamıştı. Bu süreçte Almanya'da Deniz Feneri Derneği tarafından toplanan bağışların zimmete geçirildiği ortaya çıkmıştı ve merkez medya bu yolsuzluğun üzerine gitmişti. Erdoğan, Doğan Grubu gazetelerinin alınmaması çağrısı yapmış, Aydın Doğan'ı "Hakkında bildiklerimi açıklamaya beni mecbur etmesinler" diyerek tehdit etmişti.

2009 yılında Aydın Doğan vergi kısılcasına alındı. Doğan Holding, hisselerinin yüzde 25'ini Alman Axel Springer Grubu'na satmıştı ve bunu 3 ay geç bildirerek vergi kaçırmakla suçlanıyordu. Toplam 4,5 milyar dolarlık vergi borcu nedeniyle Doğan Medya Grubu sürekli bir tehdit altındaydı. Davalar yıllarca sürecekti.

Anayasa referandumu

Ergenekon operasyonları da yeni dalgalarla gündemdedeydi. 2010 Anayasa Referandumu safların belirlenmesi için kalın bir çizgi ortaya koymuştu. "Yetmez Ama Evet"çiler safını seçerken sol ve sosyalist kesimlerin büyük çoğunluğu "Hayır"da konumlanmıştı. Ergenekon ve Balyoz operasyonlarındaki sahte deliller ortaya çıkıyor ancak bir türlü gündem haline getirilemiyordu. Balyoz CD'lerine eklemeler yapıldığı gözler önüne serilmişti. Buna karşın yüzlerce insan hapsedilmişti. Erdoğan, Anayasa Referandumu'ndaki zaferini kutlarken okyanus ötesine selam gönderdi ve işbirliğini

gizlemeyecek noktaya taşıdı.

Referandum ile birlikte Fethullahçıların yargıyı tamamen ele geçirmesinin yolu açılmıştı. Açıkçası halen bir siyasi iktidarın devletin tüm kurumlarını bir tarikata teslim edecek kadar basiretsiz olamayacağını düşünüyordum. İnsanlık tarihinde bu kadar beceriksiz ve öngörüsüz bir iktidara az rastlanırdı. Bin yıl önce yaşamış liderlere bile sorsanız bu gücün dönüp dolaşıp iktidarı vuracağını söylerdi. Ama Tayyip Erdoğan, Ergenekon operasyonlarının savcılığını yapmaya ve Fethullahçıları kritik kurumlara atamaya devam ediyordu.

2010 Referandumu'ndan sonra polis ve yargıda mutlak hâkimiyeti sağlamışlardı ama sahte delil iddialarıyla kamuoyunu ikna etmekten uzaklaşıyorlardı. AKP'li medya ve Fethullahçılar, sorgulayan herkesi "darbeci" diye yaftalayıp hedef gösteriyordu. Bugün herkesi FETÖ'cü ilan eden ve FETÖ ile mücadelenin kahramanı gibi ortalıkta gezen Cem Küçük, Nagehan Alçı, Şamil Tayyar, Hilal Kaplan gibi yandaşlar operasyonel gazeteciliğin akıncılarıydı.

Karalama kampanyası ve operasyon

Medyanın operasyonlarda kullanımı çok netleşmişti. Önce *Taraf*, *Zaman*, *Sabah* gibi gazetelerde polis ve savcılık kaynaklı haberler yayınlanıyor, kamuoyu oluşturuluyordu. Sosyal medyada karalama kampanyası bu haberlere eşlik ediyordu. Daha sonra polisler şeytanlaştırılan hedeflerin kapısını sabaha karşı çalıyordu. Savcılıkların tutuklama talebi ve mahkemelerin kararı zaten belliydi. Henüz sanık avukatlarının görmediği belgeler, iddianameler yandaş medyada manşetten veriliyordu. Sanıkların "Sahte delil" haykırışları ise siyasal iktidar ile Fethullahçıların gücüyle duyulmaz kılınıyordu.

Bu dönemde merkez medyaya Fethullahçı bazı isimler yerleştirilmeye başlanmıştı. Bazıları geçmişte *Zaman* gazetesinde çalışmış bu isimler, haber akışının olduğu ve gazeteye haberlerin seçildiği bölümlere özenle yerleştiriliyordu. Bu kişilerin medyada daha önce tanımadığımız kişiler olmasına karşın tek telefonla ba-

kan, vali, emniyet müdürlerine çok kolay ulaşması dikkatimi çekiyordu. Tabii o zaman Bylock'tan ya da benzer uygulamalardan haberimiz yoktu.

2011'in Şubat ve Mart ayı Türkiye'de gazetecilik açısından yeni bir dönüm noktası oldu. Odatv operasyonları yeni medya düzeninin dizaynı için kurgulanmıştı. Fethullahçı yapıyı deşifre eden haberlere imza atan Soner Yalçın, Barış Terkoğlu, Barış Pehlivan, Müyesser Yıldız, Doğan Yurdakul, Yalçın Küçük, Ahmet Şık ve Nedim Şener'in aralarında bulunduğu gazeteciler tutuklandı.

Fethullahçıların yargı ve poliste örgütlenmesini anlatan *İmamın Ordusu*² isimli kitap yazan Ahmet Şık'ın gözaltına alınırken söylediği iki kelime korku imparatorluğunu özetliyordu: "Dokunan yanar."

Ergenekon savcısı Zekeriya Öz, Ahmet Şık'ın kitap taslağını yok etmek için mahkemeden karar çıkartmıştı. Kararda bu kitap taslağını elinde, bilgisayarında bulunduran kişilerin "örgüte yardım ve yataklık"tan yargılanacağı ilan ediliyordu. Yani mahkeme kararıyla şu söyleniyordu: "İmamın Ordusu' kitap taslağını yok etmezseniz ve ele geçirilirse tutuklanacaksınız."

Kitabı yok etmek için, çalıştığım *Radikal* gazetesine de polisler geldi ve gazeteci Ertuğrul Mavioğlu'nun bilgisayarındaki kitap taslağını sildiler. Ayrıca Ahmet Şık'ın avukatları Fikret İlkiz ve Can Atalay'a kitap taslağını teslim etmeleri için resmi yazı gönderildi.

Kitabı yayımlamayı planlayan yayınevine polis baskın yaptı ve burada da kitap taslağı bilgisayarlardan silindi. Polisler kitabın basılmış olma ihtimaline karşın yayınevine kamyonla gelmişti. Kitapları götürüp yok etmeyi planlıyorlardı.

Radikal gazetesinde bu olaydan sonra yaptığımız haber toplantılarını hatırlıyorum. Herkes öfkeliydi, hatta "Delete" diye başlık atarak gazeteye gelen polislerin kitap taslağını silmesine tepki göstermiştik. Bu sırada gazetenin içinde, hatta kritik noktalarda Fethullahçı isimler vardı. Onlar tepkilerini belli etmiyordu. Ama

2. Ahmet Şık, *000Kitap - Dokunan Yanar*, Postacı Yayınevi, 2011 (*İmamın Ordusu* ilk olarak bu isimle yayımlandı).

halen “İddianameyi görelim, ondan sonra bakarız” diyenler de bulunuyordu. Basın, bu saldırıya gerektiği kadar sert karşı koymamıştı.

Bir süre sonra Ahmet Şık’ın kitap taslağı internetten paylaşıldı ve herkese bilgisayarlarına indirme çağrısı yapıldı. Yüzbinlerce kişi bilgisayarına kitap taslağını indirdi. Kitap yasaklamasına esaslı bir karşı duruştu.

Gazeteciler “ANGA” isimli bir oluşumda bir araya geldi. Binlerce kişinin katıldığı yürüyüşler yapıldı. Kitap taslağının sayfa çıkışlarını alanlar Taksim Meydanı’nda okudu. Kitabı korumak için toplumsal bir tepki ortaya çıkmıştı. Bu sırada Fethullahçı ve AKP’li medya, gazetecilerin gazetecilikten tutuklanmadığına dair yayınlar yapıyordu.

Dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan ise Avrupa Konseyi’nde katıldığı toplantıda bir soru üzerine kitabın yok edilmesini savundu. Kitabı bombaya benzeterek şöyle demişti:

“Bomba kullanmak suçtur, bombanın yapılacağı maddeleri kullanmak da suçtur. Bomba ihbarı gelmişse güvenlik güçleri bunları toplamaz mı?”

Artık korku imparatorluğu yolunda dev bir adım atılmıştı. Özellikle telekulak korkusu ve tutuklanma endişesiyle sessizlik her geçen gün büyüyordu. ÖSYM sınavları ve KPSS’de şifre skandalları da ortaya dökülmüştü. Çoğunluğu genç gruplar Erdoğan ve Fethullah Gülen karşıtı sloganlarla eylemler yapıyordu. Fenerbahçe ise başkanının tutuklandığı 3 Temmuz Şike Operasyonu’na karşı bir direnç geliştirmişti. Ancak tepkiler cılız kalmıştı.

Ahmet Şık’ın kitabını basacak bir yayınevi de yoktu. Korku iklimi çok yayılmıştı. *Radikal* gazetesinden ayrıldım ve kitabı basmak için bir yayınevi kurdum. Ahmet Şık, bu süreçte yaşadıklarını anlattığı *Pusu*³ isimli kitabı cezaevinde yazıyordu. Kitap bana mektuplarla ulaşıyordu. Bu kitaptan sonra “İmamın Ordusu”nu yayımlamayı planlıyorduk. Ama sonra planı değiştirdik. “İmamın Ordusu”nu 100 gazeteci ve yazarın imzasıyla “000kitap-Doku-

1. Ahmet Şık, *Pusu, Devletin Yeni Sahipleri*, Postacı Yayınevi, 2012.

nan Yanar” ismiyle yayımlamaya karar verdik. Ahmet Şık’ın eşi Yonca Verdioğlu, gazeteci Elif Ilgaz ve pek çok gazeteci arkadaşla birlikte kitabı özgürleştirmek için çalışırken kendimizi bir bomba hazırlıyormuş gibi hissediyorduk. Çünkü dinleniyor, takip ediliyor olabilirdik. Kitap fikrini açtığımız bazı yayıncılar bir daha telefonlarımıza bile çıkmıyordu. Şu an Gezi Davası’nda hukuksuz, delilsiz bir kararla hapsedilen Avukat Can Atalay da bizimle birlikteydi. Sürekli her an tutuklanabileceğimizi anlatır ve tedbirli olmamızı isterdi. Hatta bulduğumuz yerlerde oturmaz, dinleme ve takip edilme ihtimaline karşı başka mekânlara geçerdik. 21. yüzyılda yakılmak istenen bir kitabı kurtarmak için eşsiz bir dayanışmaydı.

Büyük korku

Aynı zamanda çevremizi saran büyük bir korkuydu. Sabahları erken uyanıp polislerin gelip gelmediğini anlamak için sokağa bakıyorduk. Kitabı yayınlamak için kurduğum şirketin adresi evimdi. Matbaa baskıya başladığında hiçbir suç içermemesine karşın bir kumpasa çevrilmesi ihtimaline karşı evdeki belgeleri atmıştım. Yağmur altında farklı çöp konteynerlerine parça parça dosyaları atarken tedirgindim. Şimdi anlatırken bazılarını “paranoyakça” gelebilir ama AKP iktidarı ve Fethullahçılar bu kaygıların kuruntu olmadığını bir siyasi iklim yaratmıştı.

Kitabı basacak matbaayı tanıdıklar vesilesiyle bulmuştuk. Polisin baskın yapması halinde kitap tavan arasındaki depoda saklanacaktı. Dağıtım yapacak şirket arayışımızda büyük hayal kırıklığı yaşadık. Yayınevlerinin ortak kurduğu dağıtım şirketi bu riski göze alamadı. Hatta bu dağıtım şirketinin temsilcisini bir kafede üç saat bekledim ve gelmedi. Korkmuşlardı.

Kitabı TÜYAP Kitap Fuarı’nda stantlara dağıtarak özgürleştirmeye karar verdik. Bunu kulaktan kulağa duyurduğumuz sırada bazı yayınevlerinin telaşı ve engellemeye çalışmasını da hatırlıyorum. Ama başından beri yanımızda duran yayıncılar da vardı ve haklarını ödeyemeyiz. Bin adet kitabı bir otomobilin bagajında

TÜYAP Kitap Fuarı'na götürdük. PEN standında bir basın açıklamasının ardından kitabı satışa çıkardık. Okurların duyarlılığını hiç unutmuyacağım. İnsanlar kitap yaşama karşı koymak için sıraya girmişti, sadece kendilerine değil telefonla aradıkları yakınlarına da alıyordu. Bazı yayınevleri de bizim kitabımızı stantlarının en önüne koymuştu. Bir saat içinde tüm kitaplar tükenmiş ve polisin bir müdahalesi olmamıştı. Biz yeni baskılar yapmaya başladık ve fuara yeni kitaplar kısa sürede geldi. Artık kitap özgürleşmişti.

Devlet gücünü ele geçirenlerin toplum üzerinde yaratabileceği baskının küçük bir örneğiydi yaşadıklarımız. Bir kitap yayınlamak için uğraşırken bize bir bomba hazırlıyormuş gibi hissettirdiler. Elbette bu ülkede çok daha kötülerini yaşadık. Ama bu “yasak kitap anıları”nın bir dönemi anlamak açısından önemli olduğunu düşünüyorum.

Sonuçta; Erdoğan'ın Avrupa Konseyi'ndeki konuşmasında bombaya benzettiği o kitaptaki her bilginin doğruluğunu yaşam kanıtladı. O kitapta anlatılan devlet içindeki Fethullahçıların gerçek bombaları insanların üzerine yağdı.

Odatv Davası'nda tutuklanan gazeteciler 1 ila 2 yıl hapsedildikten sonra tahliye oldu. Bunu AKP ile Fethullahçılar arasında yaşanan iktidar kavgası sağlamıştı. Fethullahçılar güce doymuyordu, Erdoğan ise nihayet iktidarın elinden kayıp gittiğini fark etmişti. Kapalı kapılar ardında iktidar kavgası yaşıyordu.

En çok kim satıyor?

Kısa yayıncılık hayatımdan sonra yeniden gazeteciliğe dönmüştüm. O dönem Türkiye'nin en çok satan gazetesi olan *Posta*'da editör olarak çalışmaya başlamıştım. *Posta* magazin ağırlıklı bir gazeteydi ve o da Fethullahçıların baskısından nasibini almıştı. Gazetenin logosu üzerinde “Türkiye'nin en çok satan gazetesi” yazıyordu. Fethullahçılar ve siyasi iktidar en çok satan gazetenin *Zaman* olduğunu iddia ederek bu yazının kaldırılmasını istiyordu. Oysa *Zaman* gazetesi, abonelik adı altında dağıtılıyordu. Duyduğuma göre; *Posta*'nın genel yayın yönetmeni bir süre direnmiş,

Aydın Doğan çok kızgın bir şekilde telefonla arayarak logodaki bu yazıyı kaldırtmış.

Posta, bulvar gazetesi olarak bilindiği için baskıların çok yoğun hissedilmediği bir çalışma ortamıydı. Gazetenin yarısını magazin, bir sayfasını Haydar Dümen, iki sütununu “Yurdumun Şairleri” kaplıyordu. Hem bu nedenle hem de küçük bir ekip gazeteyi yayınladığı için Fethullahçı sızıntı olmamıştı. Üstelik genel algının tersine *Posta*’nın siyasi bir duruşu da vardı. Bu anlamda gazetenin ve oradaki gazetecilerin hakkının yenildiğini düşünüyorum. İktidarın politikalarına çok net tavır koyan manşetlerle çıkıyorduk. Ayrıca içerideki haber sayfalarında anti demokratik uygulamalar, insan hakları ihlalleri, toplumsal sorunlar hakkında net duruş vardı. Halka diğer bütün gazetelerden daha fazla ulaşıyor ama basın dünyası bile bu sayfaları fark etmiyordu.

Aydın Doğan 2011 yılında 4,5 milyar dolarlık vergi borcundan 1,1 milyar dolar ödeyerek kurtulmuştu ancak 28 Şubat Soruşturması’nda tutuklanma tehdidi sürekli diri tutuluyordu.

Ne kadar doğru bilmiyorum ama şöyle bir rivayet duydum: Aydın Doğan’ın damatlarından biri Boğaz’da, yatta bir iş insanıyla toplantı yaparken ailenin yalısı önünde deniz polisini görüyor ve operasyon yapıldığını zannediyor. Hemen eşini telefonla arayarak “Operasyon mu var” diye soruyor. Uydurma bir hikâye değilse ailenin tedirginliğini ortaya koyan bir örnek.

İnce çizgide yürümek

Aydın Doğan’ın Türkiye’de medya sektörüne büyük hasar verdiğine şüphe yok. Sendikayı bitirmesi, çalışanlara karşı rakiplerle centilmenlik anlaşmaları, başka iş sahalarında güç kazanmak için medya gücünü kullanması, rakip medya gruplarını ele geçirme hamleleri, iş bitirici gazete yöneticileriyle faaliyetleri ve çok daha fazlası... Ama AKP iktidarı tarafından hedef alındığı dönemde en azından merkez medya olarak kalabilmek için uğraştı. Muhtemelen bunu demokratik değerleri, dördüncü kuvveti korumak için yapmıyordu. Tamamen yandaş olursa medyasının değer kaybede-

ceğinin farkındaydı, büyük para kaybına uğramamak için ince bir çizgide yürümek zorundaydı. Ayrıca iktidarların gelip geçici olduğunu biliyor ve bu dönemin bitmesini umuyordu. Ama çok uzun bir dönem olacaktı.

Bu dönemde NTV, Habertürk ve merkezde yer alan pek çok medya grubundan gazeteciler tasfiye edilmeye başlamıştı. İktidara “kelleler” vererek yaşıyordu patronlar. Aynı dönemde Demirören Grubu, Doğan Yayın Holding’den *Milliyet* ve *Vatan* gazetelelerini satın aldı. Aydın Doğan’ın etkisi kırılmaya başlamıştı.

Haberleştirilmeyen katliam

2011 yılının aralık ayında Roboski Katliamı yaşandı. 34 insan ölmüştü ama TV’lerde bu haber saatlerce verilmedi. CNN Türk de bu haberi girmemişti. Ayşenur Arslan bu haberi TV’de söylediğinde “Haberi girmiyoruz” diye kendisine bağırıldığını, hatta kanala bir not gönderildiğini anlatmıştı. Merkez medyanın halini bu olay bile sergilemeye yetiyordu aslında. Ancak internet siteleri ve yazılı medya gecikmeli olsa da haberi girmişti. TV kanalları da daha sonra yayınladı.

Açılım rüzgârı

Sadece birkaç ay sonra 2012’de Açılım Süreci, medyada farklı bir rüzgâr estirmeye başlamıştı. Kürt sorunu konusundaki kırmızı çizgiler ortadan kalkıyordu. Gerçekten hepimiz şaşkındık. 2009’dan itibaren kesintilerle açılım adımları atılmıştı ama iktidar bu kez kararlı görünüyordu. Abdullah Öcalan ile görüşmeler yapılıyor, heyetler gidip geliyordu. “Akil İnsanlar” denilen heyetler oluşturulmuştu. Kandil’de röportajlar yapılıyordu. 3 yıllık süreç, Dolmabahçe’de AKP yöneticileriyle İmralı Heyeti’nden isimlerin Öcalan’ın mektubunu okumasına kadar ilerleyecekti. Merkez medya bu sürece tam destek vermişti. Roboski Katliamı’nı vermek için izin beklendiği günlerden kısa süre sonra *Posta* gazetesinde Kürtçe manşet atacak noktaya gelmiştik. O günler şimdi ne kadar uzak görünüyor. “Barış”a zarar vermemek için büyük bir hassasiyet

oluşmuştu. Mesela doğu ve güneydoğudaki bazı etkinliklerde ka-laşnikoflu kişiler kadraja giriyordu ve bunları yayınlamıyorduk. Ya da sürece zarar vereceği düşünülen bazı haberler eleniyordu. Bu da bir sansür değil miydi? Belki bir gün bu konu da tartışılır.

Ama Açılım Süreci'nin sona ermesiyle medyanın hızlı dönüşümü çok daha fazla tartışılması gereken bir konu. Çok kısa süre içerisinde Kürt Sorunu'nun sınırları büyük kırmızı çizgilerle med-yada yeniden çizildi. Artık "barış" yoktu, Kürtçe manşetler hayal-di, ölümlerle eski günlere geri dönülüyordu.

Açılım Süreci'nde AKP ile Fethullahçıların perde arkasındaki kavgası ayyuka çıkmıştı. Fethullahçı savcılar, MİT Müsteşarı Ha-kan Fidan ve yardımcılarını tutuklamak istemişti. PKK ile görüşme-ler suçlama olarak yöneltiliyordu. Erdoğan özel yasa çıkartarak MİT yöneticilerinin yargılanması için Başbakan iznini şart koştu. Böylece Hakan Fidan ve yardımcıları kurtarıldı. Ama artık devlet içindeki kavga her yerde konuşuluyordu.

Gezi Direnişi

Aydın Doğan, medyasıyla merkezde kalmak için ince bir çizgide cambazlık yaparken Mayıs 2013'te Gezi Direnişi başladı. İnsanlar sokağa dökülmüşken CNN Türk'te penguen belgeselinin yayınlan-ması merkez medyanın halini gözler önüne seriyordu. Aydın Do-ğan, Doğan Yayın İlkeleri Grubu Toplantıları'nda "Penguen Olayı'nın refleks gösterememekten kaynaklandığını söylüyordu. Pek inandırıcı değildi.

İlk günden ve tepkilerden sonra Doğan Medya, Gezi Direnişi'ni sansürlemedi. İktidarı eleştiren yayınlar yaptı. Biz de *Posta* ga-zetesinde manşetten Gezi Direnişi'yle ilgili haberleri veriyor, po-lisin şiddetini anlatıyorduk. İktidar güç kaybetmişti ama medyanın üzerine çok daha sert yükleniyordu. Aydın Doğan'ın tedirginliği yine kulağımıza geliyordu. O dönem çok etkili olan *Hürriyet* ga-zetesinin internet sitesini hükümet açık bir şekilde hedef almaya, tehdit etmeye başlamıştı. Ancak işe yaramıyordu. İktidarın sallan-dığı duygusunun da sansürsüz bu günlerde elbette etkisi vardı. Be-

nim de katıldığım bir toplantıda Aydın Doğan'a medya grubuna yönelik sansür tepkilerini uzun uzun anlatmış, sansür algısını yıkmak gerektiğini ifade etmiştik. Bir süre dinledi. Tam olarak nasıl ifade ettiğini hatırlamıyorum ama "gaz"a gelmeyeceğini, sürecin değişebileceğini birkaç cümleyle anlattı.

Gezi Direnişi'nden sonra AKP'nin medya üzerindeki baskısı artmaya başladı. Artık AKP Genel Merkezi'nden gazete yönetimleri aranıyordu. *Posta* gazetesini o dönem AKP'nin yönetiminde yer alan Hüseyin Çelik'in arayarak bazı manşetlere tepki gösterdiğini duydum. Doğrudan tanık olmadım ama çok güvendiğim kişiler bunu ifade etti. Ankara temsilcileri de merkez medyaya "Beyefendi"nin rahatsızlıklarını daha sık iletmeye başlamıştı. Aydın Doğan'ın "Beni tutuklatacak mısınız?" serzenişleri de artmıştı. Bunlara karşın o günlerin sansür dozu bugünle kıyaslanmayacak kadar düşüktü. Şu anki ülke medyasının halini hayal bile edemedik herhalde.

17 Aralık sabahı

17 Aralık 2013 sabahı hepimiz için büyük bir şok olmuştu. Fethullahçılardan bu kadar cüretkâr bir hamleyi beklemiyorduk. Reza Zarrab ve bakanların rüşvet konuşmaları ortalığa saçılmıştı. Bakan çocukları gözaltındaydı.

Ardından 25 Aralık operasyonu ile Erdoğan'ın sıfırlama konuşmaları yayınlandı. Yolsuzlukların gerçek olduğunu herkes biliyordu. Ayakkabı kutularında, çikolata paketlerindeki paralar, para sayma makineleri, İranlı Reza Zarrab'tan rüşvet alan ve onun önüne yatan bakanlar, bakan çocuklarının servetleri haber yağmuru şeklinde geliyordu. Ancak operasyonu Fethullahçıların yaptığı da bir gerçektir.

Doğan Medya Grubu bu operasyonları haber yaptı. Biz de *Posta* gazetesinde haftalarca manşete taşındık. İçerideki haber sayfalarında geniş şekilde operasyonu anlatıyorduk. Erdoğan'ın yalnızlaştığı bir dönemde ve AKP'nin medyaya müdahale edecek mecali yoktu. Skandallar yenilir yutulur cinsten değildi ve hükümetin

ayakta kalamayacağı kanaati oluşmuştu. Elbette Fethullahçıların amacı “Temiz toplum”, “temiz devlet ve siyaset” değildi. Dershanelerin kapatılması ve devlette kadrolaşmalarının önünün kesilmesine karşı hamlelerini yapmışlardı.

Yolsuzluğun cezasızlığı

Erdoğan polis ve savcılarını görevden alıp yolsuzluk dosyalarını kapattığı karşı hamlelerle bu süreci atlattı. Düşman kardeşlerin bu kavgası Türkiye’de yolsuzluğa cezasızlığı getirdi. Fethullahçıların bu operasyonları, AKP’nin yolsuzluk düzeni kurmasında dönüm noktası oldu. Yolsuzluklarının sandıkta halk tarafından cezalandırılmadığını gördüler. Artık talan ve yağma hız kesmeyecekti.

Erdoğan yolsuzluk operasyonlarından kurtulmuştu ama Fethullahçıların üzerine toptan gitmemişti. Fethullahçı yayın organları artık muhalif çizgiye gelmişti. Yıllarca kumpasların tetikçisi olan, Erdoğan ve AKP’ye toz kondurmayan bu gazete ve televizyon kanalları artık sert muhalefet yapıyordu. 2015 yılında Fethullahçıların gazete ve TV kanallarına kayımlar atandı.

Erdoğan 2014’te Cumhurbaşkanı olmuş ve başbakanlık koltuğunu Ahmet Davutoğlu’na bırakmıştı. 2015’te Açılım Süreci bittikten sonra AKP’den isimlerin merkez medyaya yönelik tehditleri arttı. Sadece Kürt sorunuyla ilgili değil, hükümeti eleştiren tüm haberler hedeflerindeydi. Artık Ankara’dan sık sık uyarılar geliyordu. Buna karşın *Posta* gazetesinde iktidarın uygulamalarını eleştiren haberleri manşete taşıyabiliyorduk. Bunun yöntemi; iktidardan tepki gelince birkaç gün suya sabuna dokunmayan manşetlerle çıkmaktı. Sanırım *Hürriyet* de aynı yöntemi uyguluyordu ama onlar çok göz önündeydi. Biz “magazin” gazetesi olarak geri planda kalıyorduk. İç sayfaları ise sansürden muaf bir şekilde hazırlayabiliyorduk. *Posta* gazetesinde haber müdürü olmuştum.

MİT Tırları

Kasım 2015’te *Cumhuriyet* gazetesi MİT Tırları ile ilgili manşetle çıkmıştı. Gazetenin yayın yönetmeni Can Dündar ile Ankara tem-

silcisi Erdem Gül bir süre sonra tutuklanmıştı. 3 ay tutuklu yargılandıktan sonra Anayasa Mahkemesi'nin hak ihlali kararıyla serbest kalmışlardı. Gazetecilerin üzerindeki tutuklanma korkusunu büyüten ve haberlere sınırların çizildiği hamlelerdi bunlar.

7 Haziran 2015 seçimlerinden sonra AKP tek başına hükümet kuramamıştı ve sansür baskısının artık bitmesini umut ediyorduk.

Ancak karanlık bir dönem başlamıştı. Açılım Süreci'nin de sona ermesiyle güvenlikçi bir yaygın çizgisi dayatılıyordu. Peşi sıra ülkede bombalar patlıyor, katliamlar yaşanıyordu. Hükümetin kuramadığı dönemde bunu da sorguluyor, manşetlere taşıyorduk. Mesela; "Oy anam oy" diye manşet attık. Halkın güvenlik kaygısıyla iktidara yönlendirilmesini eleştirmiştik. İktidarın tepkisi çok sert oldu. AKP milletvekili Aydın Ünal "Posta'nın bu alçakça manşeti de unutulmayacak" diyerek hedef almıştı. AKP'nin medya sorumlularının tehditleri uzun süre devam etti.

Hürriyet'e saldırı

Ülkede bombalarla yaratılan korku iklimi, medyada farklı biçimlerde ortaya çıktı. 16 Eylül 2015'te Cumhurbaşkanı Erdoğan, sert sözlerle Doğan Medya Grubu'nu hedef göstermişti. Aynı akşam Bağcılar'daki *Hürriyet* gazetesinin binasına AKP'li bir grup saldırdı. Gerekçeleri Erdoğan'ın sözlerinin *Hürriyet* internet sitesinde "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Dağlıca açıklaması: 400 milletvekili alınsaydı bunlar olmazdı" başlığıyla verilmesiydi. Erdoğan, Dağlıca saldırısı özelinde bu sözleri söylememişti ve hatalı bir başlıktı ama on dakika içinde fark edilip başlık değiştirilmişti. 200 kişi binanın girişindeki güvenlik kulübesine saldırmış, *Hürriyet* amblemi olan bayrağı yakmıştı.

Polis sadece seyrederken 20 saldırgan bahçe kapısını aşarak taş ve sopalarla binaya yönelmiş ve camları kırmıştı. Binaya girmelerini güvenlik görevlileri önlemişti. Saldırganların başında AKP Gençlik Kolları Başkanı ve İstanbul Milletvekili Abdurrahim Boynukalın vardı. Yaptığı konuşmada saldırganları övmüştü. İki gün sonra 200 kişilik bir grup tekrar tekbir getirerek *Hürriyet*'e sal-

dırdı. Bu sırada 4 el silah sesi de duyulmuştu. Polis yine saldırganları durdurmadı. Binanın bahçesine girerek girişteki bariyeri, kameraları, binanın döner kapısı ile camlarını taş ve sopalarla kırdılar. Polis bir kişiyi bile gözaltına almamıştı. *Posta* gazetesi o dönem Aydın Doğan'ın sahibi olduğu Trump Towers'taydı. Saldırı sırasında Doğan Medya Center'da değildik. Hatırladığım kadarıyla camları kırılmış döner kapı uzun süre öyle bırakıldı. Abdurrahim Boynukalın'ın daha sonra bir konuşması internete düştü. Gazeteciler için "Bunlar dayak yememiş hiç. Bizim hatamız zamanında bunlara dayak atmamak oldu" diyordu.

Evin önünde saldırı

İktidar medyayı susturmak için şiddet kullanacağını da göstermişti. *Hürriyet*'e yönelik saldırıyı ne Cumhurbaşkanı Erdoğan ne de dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu kınadı. Aksine Erdoğan kısa süre sonra çıktığı TV programlarında yeniden Aydın Doğan'ı suçluyordu. Aydın Doğan ise açık mektuplar yazarak yanıt verme telaşındaydı.

Erdoğan'ın sert açıklamaları devam ederken *Hürriyet* yazarı Ahmet Hakan, 30 Eylül 2015'te evinin önünde saldırıya uğradı. Burnu ve kaburgaları 4 saldırganın yumruk ve tekmeleriyle kırılmıştı. Bu kişileri kimin azmettirdiği karanlıkta kaldı. Ancak yıllar sonra Sedat Peker ifşalarında *Hürriyet* gazetesi baskını hakkında çok önemli bilgiler vardı. Sedat Peker itiraf niteliğindeki açıklamasında *Hürriyet* baskını için AKP'li bir milletvekilinin kendisinden ricada bulunduğunu anlattı. Yani bir AKP milletvekilinin isteği üzerine Sedat Peker'in gönderdiği kişiler *Hürriyet* binasına hasar vermişti.

Ancak bu itiraf ve diğer skandallar Sedat Peker tarafından ortaya saçıldığında Türkiye, artık başkanlık sistemine geçmiş ve soruşturma açacak bir yargı kalmamıştı. Peşi sıra saldırılar ve Erdoğan'ın seçime giderken sert sözleri nedeniyle merkez medyanın tedirginliği büyümüşü. Kaosun iktidara yaradığı anlaşılıyordu.

AKP, 1 Kasım 2015'te tekrarlanan seçimleri oluşan korku ikli-

minde yüzde 49.50 oy oranıyla kazandı ve tek başına iktidar oldu. Ama Davutoğlu, partisinin içinden gelen darbeyle Başbakanlık koltuğunda 6 ay oturabildi ve yerine düşük profilli Binali Yıldırım getirildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan, hükümeti ve partisini çok daha kolay yönetiyordu. Havuzundaki ATV ve A Haber ortak yayınına katılan Erdoğan, yanında Doğan Grubu gazetelerini getirmişti. Gazete manşetlerini gösterip ağır konuşan Erdoğan, “Sen ne yaparsan yap, alışılmış Cumhurbaşkanı olmayacağım. Köşe yazarların ne yazarlarsa yazsınlar. Senin maaşlı şarlatanların ne yazarlarsa yazsınlar benim için hiçbir şey ifade etmez” dedi.

Erdoğan belli periyotlarda hamleleriyle Aydın Doğan’ın kendisi ve kızları için tutuklanma korkusunu diri tutuyordu. Medya patronu ise arka kapıdan temaslar kurmanın peşindeydi. Sık sık Erdoğan’a mektuplar yazıyor, randevu almaya çalışıyordu.

İçe işleyen zehir

Tabii ki bütün bu süreçte merkez medyada çalışan biz gazetecilerin de özeleştirisi yapması gerekiyor. Sansür sinsi bir zehir gibi içimize yavaş yavaş işlemişti. Küçük müdahaleler, ricalarla başlamış ve tehditle devam etmişti. Sonunda saldırılar ve tutuklamalarla sansür medyayı kaplamıştı.

Otosansür meslek reflekslerimizi kuşatmaya başlamıştı. Mesleğimizden taviz verdiğimiz her an halka haber vermek sorumluluğundan bizi uzaklaştırıyor, sansürü normalleştiriyordu. Bazı manşetleri atarken iktidarın tepkisini hesaplamak zorunda hissediyorduk kendimizi. Yeterince düşünülmeden internet sitesinde atılmış bir başlık gazete binasının basılmasına neden olabiliyordu. Ya da manşet yaptığın bir haber Cumhurbaşkanı’nın TV ekranlarından patrona yönelik sert sözlerine gerekçe yapılabiliyordu.

Mesleği yaparken bir yanın otosansürü kafandan kovmanı söylüyor diğeri mazeretler ürettiyordu. Cehennem yolu yine iyi niyet taşlarıyla döşeniyordu. Herkes çalışma arkadaşını ve gazeteyi gözetip koruma refleksi gösterirken aslında sansüre hizmet ediyordu. Mesela; iç sayfaya sert, eleştirel bir başlık atacaksın; ak-

lından yayın yönetmeninin, yayın koordinatörünün, yazı işleri müdürünün başına iş açıp açmayacağı geçiyor. Ya da birinci sayfadaki manşette bir risk gördün. Söylemek mi daha zor yoksa susmak mı?

Bu sansür günlerinde orada çalışmak ve ince bir çizgi üzerinde gazetecilik yapmaya gayret etmek ne kadar doğruydum? Aslında mazeretim yok. Ama burada tuttuğumuz gazetecilik alanını başkalarına bırakmamak gerektiğini düşünüyordum. Sonuçta; bütün baskıya karşın sansürde gedikler açmak için çaba harcıyorduk, yollar arıyorduk. Daha kişisel mazeretim ise şirkette biriken tazminatımı alabilmektir. Sonuçta işten çıkartılmıyordum ve tazminatımı şirkette bırakıp gitmem gerekiyordu. Dediğim gibi; otosansür uygulamama ve sansüre daha sert karşı koymamama hiçbir mazeret değil.

15 Temmuz darbesi

15 Temmuz Darbe Girişimi ise bütün ülke gibi medya düzenini de kökten değiştirecekti.

AKP ve Fethullahçılar uzun dönem iktidar ortaklığı yapmıştı. Devletin tüm kurumları, hatta darbeye kalkışan generallerin rütbeleri bile AKP iktidarı tarafından Fethullahçılara teslim edilmişti. Hatta muhalefetin, demokratik güçlerin tüm uyarılarına, sokak eylemlerine, yazılan onlarca kitaba ve Ergenekon ile Balyoz davalarındaki kumpas delillerinin ortaya saçılmasına karşın Fethullahçılar'la işbirliğini sürdürmüştü. Normal bir ülkede darbenin zeminini hazırlayan iktidara bunun siyasi faturası çıkardı.

Ancak darbe girişiminin engellenmesini AKP bir zafere dönüştürdü, "Allah affetsin" diyerek siyasi sorumluluğundan sıyrılabildi. Hatta 251 insanın hayatını kaybettiği darbe girişimini "Allah'ın lütfü" olarak nitelendirenler oldu. Erdoğan darbe girişiminden sonraki ilk günlerde darbeye karşı toplumsal birlik söylemi oluşturmuştu. "Yenikapı Ruhü" ismini verdikleri bu birlik söylemi kısa süreli taktiksel bir hamleden ibaret olacaktı.

AKP, darbe girişimini fırsata çevirip OHAL ilanı ile birlikte ken-

di darbesini başlatıyordu. Sadece Fethullahçıları değil tüm muhalif kesimleri hedef alan bir baskı dönemi oluşturdu. Fethullahçılarla ilgisi olmayan dernek, vakıf, dergi, gazete, internet sitesi, televizyon kanalları da kanun hükmünde kararnamelerle kapatılıyordu.

Darbe girişimi sırasında *Hürriyet* gazetesi askerler tarafından basılmıştı. Doğan Medya Grubu'nun televizyon kanalları da darbe girişimine karşı tavrı almıştı. Pek çok AKP'li isim, hatta aralarında 1. Ordu Komutanı'nın da olduğu askerler mesajlarını bu kanallardan vermişti. Erdoğan'ın "Sokağa çıkın" çağrısı da CNN Türk'te yayınlanmıştı. Darbe girişimi gecesi biz de "Yaşasın Demokrasi" manşeti atmıştık. Baskına uğrayan *Hürriyet* gazetesinin sayfalarını da matbaaya biz geçmiştik. Doğan Medya Grubu'nun 15 Temmuz'daki tavrı, iktidar ile ilişkisinin bir dönem düzelmesini sağlayacaktı. İlk günlerdeki zafer havasından sonra Türkiye'yi darbe girişimine götüren süreç ve 15 Temmuz ile ilgili belirsizlikler konusunda haberler yayınlamaya başladık. "Adil Öksüz'ün nasıl kaçtığı", "Hulusi Akar'ın Çankaya Köşkü'ne neden darbeci general Mehmet Dişli ile geldiği", "darbe istihbaratının nasıl alınmadığı" gibi onlarca soru akıllardaydı.

Erdoğan birlik söyleminden kısa sürede vazgeçmiş ve muhalefeti hedef alan, herkesi FETÖ'cü olmakla suçlayan bir siyasi hat oluşturmuştu. Fethullahçılar 17-25 Aralık operasyonlarıyla AKP'ye yolsuzluklarının cezasız kalacağı sistemi hediye etmişti. 15 Temmuz Darbe Girişimi ise Erdoğan'ın tek adam, partisinin devlet olduğu sistemi getirecekti. MHP'nin desteğini alan Erdoğan, parlamenter sisteme son verip başkanlık sistemine geçilecek referandumu şaibeli şekilde kazandı. OHAL yetkileri artık kalıcılaşıyor, kuvvetler ayrılığı ortadan kalkıyor ve tek adam rejimi resmîyet kazanıyordu.

Olağanüstü yetkileri ele geçiren Erdoğan'ın medya üzerindeki kontrolü de hızla artıyordu. Darbe sonrası gazeteciler daha ürkekti. Buna karşın iktidarın darbe girişimindeki sorumluluklarını hatırlatan haberleri yayınlıyorduk. Aylar sonra Aydın Doğan'ın, Erdoğan'dan randevu aldığı ve görüştüğüne dair bir dedikodu ku-

laktan kulağa yayıldı. Rivayete göre; Erdoğan, Aydın Doğan'ın önüne *Hürriyet*, *Posta* gibi gazetelerin iktidarı eleştiren birinci sayfalarını koymuş ve sert konuşmuştu. Yine yayın yönetmenlerinin diken üzerinde olduğu günlerdi.

FETÖ'cülükle suçlanan gazeteciler

Darbe girişiminden bir yıl sonra Temmuz 2017'de gazetecilerin hedef olduğu bir operasyon için düğmeye bastılar. Hedef *Cumhuriyet* gazetesiydi. Yıllarca iktidarın ve Fethullahçıların karşısında durmuş gazeteciler, FETÖ'cü olmakla suçlanacaktı. *Cumhuriyet* gazetesinin yönetici ve çalışanlarının hedef alındığı operasyonla birlikte yeniden bir basın özgürlüğü mücadelesi başlıyordu. Akın Atalay, Murat Sabuncu, Ahmet Şık, Musa Kart'ın aralarında bulunduğu 12 kişi tutuklanmıştı. Fethullahçıların gazetecilere yönelik kumpaslarına karşı uzun süre direnmıştik. Çağlayan'daki İstanbul Adalet Sarayı'ndaki duruşmalarda defalarca arkadaşlarımızın tutukluluğuna devam kararları verilmişti. Hatta mahkemeden önce Fethullahçı ve yandaş kanallar kararları yayınlamıştı. Duruşmalardan sonra adliyede kederden mi yoksa öfkeden mi ağladığımızı bilemezdik. Tüm bunları devlette Fethullahçıların örgütlenmesini anlattığımız için yaşamıştık. Haklı çıkmıştık; yaşam, sözlerimizin doğruluğunu kanıtlamıştı, ancak yeniden biz İstanbul Adalet Sarayı'nda tutuklu arkadaşlarımız için toplanıyorduk. Üstelik bu kez arkadaşlarımız "FETÖ"cülüğün de arasında olduğu "kokteyl örgüt" suçlamasıyla tutuklanmıştı.

AKP iktidarı, Fethullahçıların taktiklerinin aynısını uyguluyordu. Hatta *Cumhuriyet* gazetesi soruşturmasını yürüten savcının FETÖ davasında ağırlaştırılmış müebbet hapis istemiyle yargılandığı ortaya çıktı. Şantaj altındaki savcılarının kullanılmasının ilk örneklerindendi. Operasyonel gazetecilik yeniden hedef göstermek ve kamuoyu oluşturmak için kullanılıyordu. Yandaş gazeteler, polis ve savcılıktan servis edilen bilgileri çarşaf çarşaf yayınlıyordu.

Biz henüz dava başlamadan bir grup gazeteci bir araya gelmiş ve "Dışarıdaki Gazeteciler" isimli bir platform oluşturmuştuk. Vi-

deolar, afişlerle sosyal medya kampanyaları düzenliyor, sokakta yürüyüşler yapıyorduk. Ancak 6 yıl öncesinden çok gerilere düştüğümüz gerçeğiyle karşılaştık. 6 yıl önce tutuklu gazeteciler için düzenlediğimiz eylemlere binlerce kişi katılırdı. Artık yürüyüşlerimize en fazla 200-300 kişi geliyordu. Hep aynı insanlardı.

6 yıl önce NTV’de, CNN Türk’te eylemlerimiz canlı yayınlanırdı. Artık eylemlerde sadece alternatif basının kameraları vardı.

6 yıl önce gazetecilerin hapsedilmesi manşetten duyurulurdu, artık sadece bizim bulunduğumuz gazetelerde eylemleri geniş haber yapıyorduk.

Davanın ilk duruşması 24 Temmuz 2017’de görülecekti ve Dışarıdaki Gazeteciler olarak “24 Temmuz’da Birlikte Özgürüz” isimli bir Whatsapp grubu kurmuştuk. Yapacağımız sosyal medya etkinliklerini, toplantı notlarını, basın açıklamalarını, eylem fikirlerimizi bu Whatsapp grubunda yazıyorduk.

Darbe planı!

Whatsapp grubumuzdaki bir arkadaş Büyükkada’da uydurma bir casusluk soruşturmasında gözaltına alınmıştı. Yandaş medyada bizi hedef gösteren haberler gecikmedi. *Türkiye* gazetesi “24 Temmuz Planı Çöktü” manşetiyle çıktı. Bizim gazetecilere özgürlük için kurduğumuz Whatsapp grubunu darbe planı olarak haber yapmışlardı. Birkaç gün sonra ise *Güneş* gazetesi “İşte Zaman Ayarlı Kaos Planı” manşetiyle hedef gösteriyordu. Bu kez isimlerimizin karşısına örgüt isimleri yazmışlardı. T.C. kimlik numarasının da olduğu bu iftira belgelerini polisin ürettiği belliydi.

Yeniden tutuklanma tehdidiyle karşı karşıyaydık. AKP ve Fethullahçıların iktidar ortağı olduğu dönemdeki gibi *Cumhuriyet* Gazetesi Davası’nın iddianamesi henüz avukatlara verilmeden yandaş, havuz medyasına servis edilmişti. 9 aydır tutuklu olan *Cumhuriyet* gazetesi yöneticileri ve çalışanları, haklarındaki iddia ile suçlamaları bu gazetelerden okuyordu.

Bu yargılama süreci geçmişteki kumpaslardan bir noktada ayrılıyordu. Fethullahçılar gibi sahte delil üretmekle bile uğraşmı-

yorlardı. Sayfa tasarımlarından, manşet başlıklarından, fotoğraf kullanım biçimlerinden niyet okuyarak suçlamalar yöneltiyordu. Artık aklın kalmadığı bir noktadaydık. Akın Atalay'ın evine parke döşeyen ustanın oğlunun gittiği lokantanın sahibinin FETÖ'cü olması örgüt bağlantısı olarak anlatılıyordu. Musa Kart, Türkiye'nin en büyük acentesinden tatil rezervasyonu yaptırdığı için FETÖ bağlantılı olmakla suçlanıyordu. Her yıl on binlerce insanın aradığı bu turizm şirketinin sahibi ise Kültür ve Turizm Bakanı'ydı. Güray Öz telefonla sipariş verdiği pideci, Önder Çelik arabasını götürdüğü oto tamirci FETÖ'cü diye suçlandı. Kadri Gürsel, bir köşe yazısında niyet aranarak aylarca hapiste tutuldu. Duruşmalarda gazetecilik yargılanıyordu. Gazeteyi hazırlayanlar fotoğraf, başlık seçimlerini, fotoğraf altına yazdıklarını savunmak zorunda bırakılmıştı.

Büyük duruşma salonundaki ekrana sık sık gazete kupürleri yansıtılıyordu. Gazetecilikle ilgisi olmayan bir bilirkişinin raporuna dayanarak yöneltilen komik sorularla duruşmalar aylar sürdü. Eminim bir gün bu davanın duruşma tutanakları dönemin yargısı ve basın üzerindeki baskı biçimini anlatmak için üniversitelerde ders olarak okutulacak. Bu sırada *Cumhuriyet* gazetesinin internet sitesini yöneten Oğuz Güven, "FETÖ iddianamesini hazırlayan Başsavcı Mustafa Alper'i kamyon biçti" başlığı nedeniyle tutuklandı. Bu haber başlığı sadece 55 saniye yayında kalmıştı. Uzun tutuklulukların ardından gazeteciler tahliye edildi. Ancak bu davayla da tüm gazeteciler üzerinde baskının dozu artırılmıştı. Ayrıca Kürt gazeteciler sık sık operasyonlara maruz kalıyor ve tutuklanıyordu. Gizli tanıkların ifadeleriyle gazeteciler yıllarca hapiste tutuluyordu.

Aslında sansür zehrinin gazetecilerin bünyesine bu kadar kolay salınmasında Kürt sorunu konusunda yıllardır uygulanan baskının büyük etkisi olmuştu. Yani aslında gazeteciliğin genlerine uzun zamandır sansür yerleşmişti.

Satılık medya

Referandumda kabul edilen başkanlık sisteminin ilk seçimi Haziran 2018’de yapılacaktı. Bir yıl öncesinde Doğan Medya Grubu’nun Demirören’e satılacağı konuşulmaya başlanmıştı. Seçime aylar kala, Nisan 2018’de merkez medyanın tabutuna son çivi çakıldı. Ziraat Bankası’ndan 2 yıl geri ödemesiz 10 yıl vadeli 750 milyon dolar kredi verilerek Demirören’in Doğan Yayın Holding’i satın alması sağlandı. AKP iktidarı halkın parasıyla merkez medyayı havuzuna katmıştı. Aslında bunun merkez medyanın ölümü olacağını herkes öngörüyordu. Hatta halkın parasıyla verilen kredinin ödenmeyeceğinin de herkes farkındaydı. *Hürriyet*, *Posta*, Kanal D, CNN Türk ve diğerlerinin yandaşlardan farkı kalmayacağı, etkisinin hızla azalacağı ve maddi değerinin hızla düşeceği gün gibi aşikârdı. Ama iktidar kadrolarının motivasyonu, ele geçirmek üzerine kuruluydu. Amaçları dördüncü kuvvetin kamu adına denetiminin yok edildiği bir yönetim biçimiydi. Kuvvetler ayrılığını yok ederken sansür baskısına aldıkları merkez medyaya bile tahammülleri yoktu. Amaçları gerçeğin üzerini örtebilecekleri bir medya düzeniydi. Artık AKP iktidarı ülkedeki medyanın yüzde 95’inin kontrolünü ele geçirmişti.

Aydın Doğan’ın holdingi hiç satmak istemediğini ama buna zorlandığını biliyorduk. Duyduğuma göre; satıştan sonra ağlamıştı. Çünkü medya patronu olmanın cazibesini tatmıştı. O dönemlerde gazete ve televizyon kanalları onu ülkenin en zengininden daha itibarlı hale getirmişti. Medyasının gücüyle ihaleler almış, siyaset üzerinde etkili olmuştu. Yıllardır o günlere geri dönmeyi hayal ettiğine şüphe yoktu. Hatta son dönemlerinde bile bazı yatırımlar için Erdoğan’ı ikna etmeye çalıştığına dair dedikodular yayılmıştı. İktidara yanaşmak için farklı yollar da denemişti. Damadı Mehmet Ali Yalçındağ’ın iktidarla iyi ilişkileri hep umudu olmuştu. 15 Temmuz Darbe Girişimi’nde cep telefonuyla Erdoğan’ın konuşmasını CNN Türk’te yayınlayan Hande Fırat iktidarla yakınlaşmak için bir dönem fırsat olmuştu.

Bir gün Nagehan Alçı ve Rasim Ozan Kütahyalı’nın evlerinde

misafir olduğunu görünce pek şaşkırmamıştık. Geçmiş kumpas dönemlerinin tetikçileri ile yan yana gelmekten mutlu görünüyordu. Bir süre sonra *Posta* gazetesine yazar olarak Nagehan Alçı'nın alınmasını istemişti. Gazetenin yönetimi olarak çok net ve kararlı karşı koyunca bu projesinden vazgeçmişti. Bütün girişimlerine rağmen Erdoğan'ı ikna edememişti.

Aydın Doğan, satıştan bir süre sonra medya grubuna veda turuna başladı. O dönem Trump Towers'ta bulunan *Posta* ve *Fanatik* gazetelerine de geldi. Çalışanlar, gökdeleninin önünde onu karşıladı. 20 yıl önceki olay aklımdaydı. *Milliyet* gazetesinden gözyaşlarıyla uğurlanmış, hemen ardından Korkmaz Yiğit konfetiler ve şampanyalarla karşılanmıştı. Korkmaz Yiğit tutuklanınca *Milliyet* kısa süre sonra yeniden Aydın Doğan'ın olmuştu. Bu kez dönüşü zor görünüyordu. Zaten *Milliyet* ve *Vatan* gazeteleri uzun süredir Demirören'deydi ve hayli küçülmüşlerdi. Şimdi bütün medya grubu iktidarın talimatıyla Demirören'e geçmişti. Aydın Doğan gazetesinin katlarını gezerken ağlayan çalışanları hayretle izliyordum. Sendikayı yok eden, muhabirleri, foto muhabirleri yıllarca kadrosuz çalıştıran, medya sektöründe ücretlerin düşmesinin mimarı adam ve kızları için gözyaşı döküyorlardı.

Aydın Doğan duygusal bir konuşmadan sonra ultra lüks makam aracıyla uzaklaştı. Gören bir basın kahramanının uğurlandığını zannederdi. Doğan Yayın Holding'in şöhretli yüzleri yeni patrona uyum sağlamakla hiç zorlanmamıştı. Ertuğrul Özkök, Instagram hesabından yeni patron ve ailesiyle fotoğraflarını hemen paylaşmıştı. Duyduğuma göre; Aydın Doğan ve kızlarını bu pozlar kızdırmıştı. Aydın Doğan'ın tavla arkadaşı Ahmet Hakan ise eski patronunu aramaz olmuştu.

Posta gazetesinin yayın yönetmeni Rıfat Ababay ise pazarlıklardan sonuç alamadı ve bana verdiği "işten çıkartma" sözünü tutmadan görevinden ayrıldı. İlk günlerde eski sistem devam ediyordu. Ama ara dönemin tedirginliği bile sansürün gölgesini büyütmişti. Biz Demirören Medya Center'dan uzak olduğumuz için baskıyı çok fazla hissetmemiştik.

Sıkı kontrol dönemi

Ama bir süre sonra gazetenin birinci sayfasının yeni CEO Mehmet Soysal'a gönderileceği ve onay verilmeden basılmayacağı bildirildi. En ufak eleştirel haber bile CEO'dan geri dönüyor, değiştiriliyordu. Daha sonra iç sayfalarda da sıkı bir kontrol başladı.

Türkiye seçime giderken Erdoğan'ın sözlerinin manşet yapılması talimatı da geliyordu. Bu; Aydın Doğan döneminde de ara sıra yaşanmıştı. Ama seçim yaklaştıkça Erdoğan'ın kapladığı alan büyüdü, büyüdü... Bu süreç merkez medyanın kendi kendisini imhasıydı. Göstermelik olarak CHP'nin adayı Muharrem İnce'ye birinci sayfada yer veriliyordu. İç sayfada manşet oluyordu. Bir süre sonra İyi Parti'nin adayı Meral Akşener haberlerinin küçültülmesi, daha sonra da koyulmaması kararı iletildi. Cezaevindeki HDP adayı Selahattin Demirtaş haberleri de aynı akıbete uğradı.

Ben Demirören Grubu gazeteyi almadan önce tazminatımın verilerek işten çıkartılmamı istemiştim. Ancak ısrarla bunu yapmadılar. Demirören Grubu da aynı yıldırma yöntemini uyguluyordu. İnadına bırakıp gitmiyordum. İşini yapmamak ise iş arkadaşlarının üzerine ekstra yük bindirmektir. Bunu da yapamıyordum. Kısır bir döngü ama elbette bunlar da mazeret değil.

Hürriyet'in ve eski adı Doğan Haber Ajansı olan Demirören Haber Ajansı'nın yönetimine *Türkiye*, *Sabah* ve ATV'den isimler atanıyordu. Demirören Yayın Grubu'na CEO olarak atanan Mehmet Soysal, Işık Cemaati'nin etkili olduğu İhlas Haber Ajansı ve *Türkiye* gazetesi kökenliydi. Bir süre sonra sayfalar ona değil doğrudan Demirören Ailesi'nden Meltem Demirören'e gönderilmeye başladı. Ama aslında onay merciinin Saray olduğunu herkes biliyordu.

Tüm sansür süreci haberi değersizleştirdi, hatta özel haberden korkulur hale gelmişti. Muhabir sayısı çok azalmıştı. Yılların *Hürriyet-Sabah* rekabeti de çoktan bitmiş, üstelik artık aynı havuzun kardeşleri olmuşlardı. *Sabah*'ı yöneten Serhat Albayrak'ın yeni medya grubuna müdahale ettiği de öne sürülüyordu. Zaten hepsi aynı merkezden yönetilir olmuştu. Talimatlar olmadığı günlerde

iyi gazete yapmaktan çok günü kurtarmaktı amaç. Televizyon haberlerinde ve gazetelerde suya sabuna dokunmayan haberleri tercih etmek en kolayıydı.

Dipsiz kuyu

Sansür sınırlarını aşma girişimlerine bir süre devam ettik. Meslek hayatımın son 10 yılında sansürün dipsiz bir kuyu olduğunu gördüm. Her geçen gün daha kötüye gitmişti. Mesela *Posta* gazetesi Demirören'e geçtikten sonra Trabzon'daki Uzungöl'ün çevresindeki betonlaşmayı anlatan bir manşet yapmıştık. Eski ve yeni fotoğraflarını koyup "Hüzüngöl" diye manşet yaptık. Patrona gönderilen birinci sayfa geri çevrilmişti.

Sansürün istikrarı artık yılgınlık yaratmıştı. Patron dan ya da Saray'dan dönecek gazete sayfalarını yapıp sonra sıfırdan yine başlamak istemiyordu kimse. Gazete tirajları da hızla düşüyordu. *Sözcü* eski merkez medya gazeteleriyle arayı hayli açmıştı.

Başkanlık sistemine geçildikten sonra sansür kurumsallaştırıldı. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bu misyonu üstlenmişti ve baskı aygıtlarını çeşitlendiriyordu. RTÜK ve Basın İlan Kurumu, ceza yağdırıyordu.

Başkanlık Sistemi devlette hiyerarşiyi altüst ederken Erdoğan'ın çok yakınında olan Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun etki alanını genişletmişti. AKP'nin bir sistem planı olmadığı ve kervan yolda düzülür kafasıyla yeni sisteme geçildiği çok net anlaşılıyordu. Fahrettin Altun iktidar kontrolündeki medyanın patronuna dönüşmüştü. Haberlerde resmi bir etkinlikten bahsedilirken devlet protokolüne bile uyulmuyordu. Erdoğan'dan sonra Fahrettin Altun'un adı yazılıyordu.

Meclis Başkanı'nın sitemi

Bir gün Erdoğan'dan sonra devlet protokolünün bir numarasında olan TBMM Başkanı Mustafa Şentop'tan gazetelere bir mesaj geldi. Erdoğan'dan sonra kendisinin adının yazılması gerektiğini anlatıyor, Fahrettin Altun'un adının yazılmasına sitem ediyordu. An-

cak bunu değiştirmek kolay olmayacaktı. Fahrettin Altun'un iletişim başkanlığı gazete yöneticileriyle bir Whatsapp grubu oluşturmuş ve yayın çizgisine dair uyarılar bile buradan iletiliyordu. Fahrettin Altun'un demeçleri birinci sayfadan duyuruluyor, iç sayfalarda geniş yer veriliyordu. Bu süreçte *Posta* gazetesi, Trump Towers'tan Bağcılar'daki Demirören Medya Center'a taşındı. Gözden irak olmanın avantajını da kaybetmiştik. Yeni sansür mekanizmalarına daha yakından tanık oluyorduk.

Eski merkez medya, AKP içindeki güçlerin bile oyuncuğuna dönüşmüştü. Bununla ilgili bir örneği de anlatmak açıklayıcı olur. Dönemin Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak, ABD'de yatırımcılarla bir toplantı yapmıştı. Reuters, Berat Albayrak'ın ABD'deki yatırımcıları ikna edemediğini anlatan bir haber geçmişti. Bunun üzerine medya grubundaki köşe yazarlarına ABD'deki toplantının iyi geçtiği ve Reuters'in haberinin asılsız olduğu yönünde yazı yazmaları söylendi.

İşlerin nasıl yürüdüğünü ve tedirginliği ortaya koyan bir örnek de şöyle: *Hürriyet* gazetesi ekonomi sayfasında gece editörü bir manşeti değiştirmiş. Haberin ne yolsuzlukla ne de Erdoğan ile ilgisi var. Başlıkta "Sıfırlama" kelimesini kullanmış. Gecenin köründe ortalık ayağa kalkmış. Basılan gazeteler çöpe atılıp başlık değiştirilmiş. Bütün hatların kaçması bile göze alınmış.

Eskiden *Posta* gazetesinin gece ekibi yoktu. Demirören'e satıldıktan sonra bir editör gece çalışmaya başladı. Biz hazırladığımız sayfaların değiştiğini sabah geldiğimizde görüyorduk. Halen iç sayfalarda insan hakları ihlalleri ve anti demokratik uygulamaları eleştiren haberlere yer veriyorduk. Sabah geldiğimizde bu haberlerin yerinde başka haberler oluyordu.

Bir gün *Cumhuriyet* Gazetesi Davası'nda yargılanan arkadaşlarla ilgili bir haberi politika sayfasının ortasına geniş bir şekilde koymuştum. Başlıkta "Gazeteciler" vurgusu vardı. Gece editörüne "Gazeteciler" denilmemesini söylemişler. Öfkeden bilgisayarları kırmak istedim. Sadece birkaç yıl önce birinci sayfaya bu haberi koyar içerideki sayfada kocaman manşet yapardık. Gazeteden çekip gittim ama tazminatımı onlara bırakmamakta kararlıyım.

Sansürün yalan haber noktasına evrilmesine de tanık olacaktık. 2019 yerel seçimleri yaklaşıyordu ve İletişim Başkanlığı'nın talimatıyla iktidarın adayları öne çıkartılıyordu. *Hürriyet*, *Posta*, CNN Türk internet siteleri, HDP Eş Genel Başkanı Sezai Temelli'nin söylemediği bir sözü başlığa taşıdı: "HDP Eş Genel Başkanı Sezai Temelli'den açık açık itiraf ve tehdit: İstanbul-Ankara'yı İmamoğlu ile Yavaş değil HDP yönetecek."

Oysa Sezai Temelli, Artı TV'de katıldığı programda böyle bir ifadeye bulunmamıştı. Muhalefetten büyük tepki yükselince Demirören Yayın Grubu "Bizden değil HDP'den açıklama istenmeli" diyecek kadar rahattı. Oysa bu başlığın atılması için internet sitelerinin yöneticilerine baskı yapıldığını duymuştuk. Sansürle boğulmuş gazetecilik havuzun kirli sularında yalan haberlere de ortak olmaya başlamıştı.

Seçim sürecinde sayfalarda iktidar adaylarının fotoğraflarının büyük olması bile dayatılıyordu. İmamoğlu, İstanbul seçimini ikinci kez kazandığında bile fotoğrafının Binali Yıldırım'dan büyük olmaması söyleniyordu.

Tabii ki bu sansür iklimi gazeteciliği değersizleştirirken reklam verenlerin cüretini de büyüttü. Müşteri velinimetti ve reklam servislerinin belirleyiciliği artmıştı. İlan verenlerin dokunulmazlığı oluşmuştu. Bunun çarpıcı örneklerinden biri gazetelere iki tam sayfa reklam veren ucuzluk marketleriydi. BİM, A101 gibi marketlerin indirimli ürünleri duyurdukları bu ilanlar, reklam gelirlerinin büyük çoğunluğunu oluşturuyordu. Gazetede olumsuz bir haberde BİM ya da A101 rafı görseli kullandığınızda hemen ilanı kesme tehdidi geliyordu. Hatta *Sabah* gazetesine verdikleri ilanı bile bu gerekçeyle geri çektiklerini duymuştuk. Editörlere bu konuya dikkat etmeleri için uyarı yapılmıştı. AKP sermayesi aleyhindeki haberleri yayınlamak zaten hayaldi.

Tüm bu olumsuzluklara karşın hak ettiği önem verilmeyen bir mücadele yeşerdi. *Posta* gazetesi ayrı bir şirket olarak görünüyordu ve sendika üyesi birkaç kişiydik. Ama *Hürriyet* gazetesindeki meslektaşlar Türkiye Gazeteciler Sendikası'yla işyerinde yetki alacak kadar örgütlenmişti. Bu eski merkez medyaya yıllar sonra sendika-

nın dönüşü olabilirdi. Ancak birileri patrona haber uçurdu. 45 gazeteci anayasal bir hak olan sendikaya üye oldukları için tazminatsız olarak işten çıkartıldı. Şirkette yıllarca biriken kendi paralarına patron el koymuştu. Maalesef çalışanlar bu haksızlığın karşında hep birlikte durmadı.

Artık tazminatsız kovulmayı da göze almıştım. Her gün sabah sendikanın hak olduğunu anlatan afişler hazırlıyor ve katlara asıyordum. Bu afişleri sosyal medya hesabımdan paylaşıyordum. İşten çıkartılan arkadaşların afişlerini de duvarlara yapıştırmıştım. Güvenlik görevlileri peşimden geziyor ve afişleri söküyordu. Ben tekrar asıyordum. Güvenlik görevlilerine onların da iş güvencesinin olmadığını ve sendikanın hak olduğunu anlatıyordum, onlar da afişleri talimat gereği mecburen söktüklerini söylüyordu. Beklentimin tersine işten çıkartmadılar ve her gün farklı bir afişle aylarca eylemim sürdü. Kendi odamın kapısına astığım afişleri bile ben dışarı çıktığımda indiriyorlardı. İlk başlarda kovulmayı ummuşum ama sonrasında bu eylem amacıma dönüşmüştü.

Mart 2020’de Libya’daki saldırıda hayatını kaybeden MİT mensuplarıyla ilgili haber nedeniyle Odatv’den Barış Terkoğlu, Barış Pehlivan, Hülya Kılınç, *Yeniçağ*’dan Murat Ağirel, *Yeni Yaşam*’dan Ferhat Çelik ve Aydın Keser tutuklandı. Gazetenin duvarına bu tutuklamalara tepki gösterip “Gazetecilere Özgürlük” yazılı afiş astım. Akşam olmadan telefonum çaldı ve işten çıkartıldığım söylendi. 20 yıllık merkez medya tecrübem böylece sona ermişti. Arkadaşlarım yine saçma suçlamalarla tutukluydu ve basın özgürlüğü mücadelesi devam edecekti.

Sansürün dipsiz kuyusuna gömülen gazeteleri artık uzaktan izliyordum. Sedat Peker’in ortaya saçtığı Türkiye tarihinin en büyük skandallarını görmezden geldiler. Sedat Peker ifşalarında *Hürriyet* gazetesi baskınını itiraf etti ama bu gazete tek satır haber bile koymadı. Tarihi utançlardan sadece biriydi. Bir başkası; Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak’ın istifasını bu gazete ve televizyon kanalları 29 saat haber olarak koymadı. Çünkü İletişim Başkanlığı’ndan talimat gelmemişti. Ülke ekonomik kriz yaşarken sayfalarına tek satır haber koymadılar. Döviz kuru rekorlar kırarken eko-

nominin şahlandığı haberlerini manşete taşıdılar. Sadece düştüğü zaman döviz haber olabiliyordu.

Şimdi *BirGün* gazetesinde köşe yazıyorum ve Halk TV’de bir programımız var. Yazıların erişime engellenmesi için bir sulh ceza hâkiminin kararı yeterli oluyor. Yeni dönemin sansür memurları olarak çalışıyorlar. Hatta erişime engel getirilmesine dair haberin erişimine engel getiriyorlar. Halk TV’nin üzerinde ise RTÜK cezalarının saçmalığı her geçen gün büyüyor. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun konuşmasını yayınlamak bile ceza gerekçesi yapılabiliyor. Canlı yayında bir milletvekilinin sözleri ekranı karartmaları için yeterli.

Yazının başında dediğim gibi; ben akademisyen değilim. Anlattığım tecrübelerin umarım okuyanlara bir faydası olur. Eminim yazıda eksik bıraktığım, unuttuğum çok önemli olaylar da vardır. Sadece size sansür baskısı altında gazetecilik yapan biri olarak anılarımı, özeleştirilerimi samimi olarak anlatmak istedim. Keşke daha fazla dirensedydim ve onların karanlığına hiç alet olmasaydım. Umarım medyanın yeniden kamu adına iktidarı denetlediği, dördüncü kuvvete dönüştüğü, sansürün geçmişte kaldığı günlere kavuşacağız. O zaman temiz bir toplumun, temiz bir devletin yolu açılacak. Demokratik bir cumhuriyet için haberler yazılacak.

Medyanın Sermaye Yapısındaki Değişim-Dönüşümün Ekonomi Politigi

Bahadır Özgür

Türkiye’de medya-sermaye-iktidar ilişkilerinde “görelî özerkliğin” tümüyle yitirilmesi ve simbiyotik bir hal alması, AKP ile beraber başlamadı elbette. 90’lı yıllar özel bir yere sahipti. Asgari düzeyde dahi piyasa ekonomisinin gerektirdiği doğru düzgün regülasyon yapılmadan önü açılan banka kurma yarışısı ile özellikle özelleştirme süreci, medya-sermaye ilişkisini yeni bir biçime taşımış ve dönemin parçalı siyasal yapısının yarattığı imkânlar sayesinde de iktidarlar üzerinde bir tür “vesayetçi güce” dönüştürmüştü. İkinci büyük değişimin ise AKP iktidarının son 10 yılında yaşandığı aşikâr. Ama 90’ların benzeri bir sermaye-medya ilişkisine tanık olmakla beraber, arada belirgin farkların bulunduğunu söylemek gerekir. Zira medya sahipliği bugün sermaye gruplarının, kamu kaynaklarından yararlanmak maksadıyla iktidar üzerinde uyguladığı bir güç olmaktan ziyade, iktidarın hegemonik ihtiyacını karşılayan bir tür “emanetçiliğe” dönüşmüş durumda. Yani siyaset, sermaye gruplarının vesayet kurma alanı olarak denkleme eklenmiyor artık; aksine, doğrudan medyadaki mülkiyet ilişkilerini de belirleyen mutlak bir “vesayetçi güç” oluyor.

Dolayısıyla medyanın mülkiyet ilişkilerinin geçmişteki biçimiyle bugünkü biçimi arasındaki farklılaşma, sadece medya sahiplerinin iktidarla mesafesinden veya karşılıklı basit birer çıkar ilişkisinden ileri gelmiyor. Mülkiyet de dahil hâkim medyanın kültürel, sosyal, politik işlevini, haber tarzını vs. belirleyen esas dinamikler, sermaye birikim rejiminde ve onun üzerinden şekillenen iktidar mimarisindeki dönüşümlerde yatıyor.

Günümüzün hâkim medya politikasını belirleyen ekonomi politik değişimler nelerdi peki?

Paylaşımında ilk fasıl: Özelleştirme

2010 sonrası, siyaseten de iktisaden de önceki 10 yıldan farklı bir dönem olarak görülür. Bu kanının temel dayanağı, yargının kurumsal yapısının baştan aşağıya dönüştürülmesinin yolunu açan maddeleri de içeren 12 Eylül 2010 referandumudur. Ardından yaşananların bilançosunu biliyoruz: Gülen Cemaati ile kurulan ittifakın dağılması; Gezi protestoları ve iktidarın buna karşı giderek artan şiddet politikaları; 17-25 Aralık yolsuzluk operasyonları ve kamuoyunun gündemine düşen ses kayıtları; Kürt sorununun çözümü iddiasıyla başlatılan sürecin son bulması; 7 Haziran 2015 seçimlerinden hemen önce başlayan ve bir yılda 30'a yakın bombalı saldırının yaşandığı şiddet sarmalı; 15 Temmuz 2016'daki darbe kalkışması ve başkanlık rejimine geçiş... Kısaca hukuki içeriği üzerine halen süren tartışmalar bir yana, referandum sonrası kronolojik bir dökümü bile 2010 yılının milat olarak görülmesi için yeterince ikna edici delil sunuyor. Lakin siyasi rejimin, çoğunlukla zor gücüyle tahkim edilmiş sandık sonuçları üzerinden değişim sürecine girmesinin miladını, daha ötelere çekmek isabetli olur. İktisadi şiddet, siyasi şiddetten önce başlamıştı. Ve medyadaki değişim de bunun ilk işaretiydi.

AKP'nin 2002-2007 arası kamu kaynaklarını kullanma hürriyeti hayli sınırlıydı. Omurgası 2001 krizinde oluşturulmuş ekonomi programı, Kemal Derviş ile uluslararası düzenleyici-denetleyici kurumlar tarafından oluşturulmuş özerk bir bürokrat zümresi tarafından yürütülüyor, merkezi bütçe üzerinde IMF tahdidi bulunuyordu. AKP'den önce yasalaşan ve 2002'de yürürlüğe girmesi karara bağlanan Kamu İhale Kanunu, neredeyse birebir Avrupa Birliği'nin önerileri ve standartları çerçevesinde hazırlanmıştı. Daha pek çok olgu sayılabilir ama meselenin özeti, AKP'nin kaynak dağıtım mekanizmalarını kullanma hürriyetinin hayli sınırlı olmasıydı. Recep Tayyip Erdoğan'ın o günlerde dikkatlerden kaçan ve-

ya başka türlü yorumlanan pek çok açıklamasının hedeflerinden birisi de buydu zaten. Mesela; seçimden bir ay sonra yaptığı ilk sert açıklama, Kamu İhale Yasası üzerineydi. Yasanın uygulanmasını bir yıl ertelemek isteyen Erdoğan, “Kısıtlamalar yüzünden yasadan 50-60 firma yararlanıyor. 15 bin kilometrelik yolu 60 müteahhide teslim etmeyeceğiz” diyordu.¹

Sık tekrarladığı “bürokratik oligarşi” kavramı, “Hükümet olmaduk ama iktidar olmadık” sözleri, dönemin siyasal ikliminde ön plana çıkan askeri ve yargı vesayeti tartışmalarının yanında, iktisadi kaynaklarla da ilgiliydi. 2001 krizinin manivela yapıldığı yeni bir sermaye birikim rejimi inşa ediliyordu çünkü. Ve bu inşada iştah kabartan pay da 1980’den beri arzulanan özelleştirmeler ile henüz 1990’ların ortasında planlanan ve gelişmekte olan ülkeilerin tamamında 2000’lerle beraber uygulanmaya başlanan altyapı projeleriydi. Ortada cazip bir pasta vardı; Cumhuriyet’in bütün birikimlerini de kapsayan tarihin en kapsamlı kaynak ve servet transferi yaşanmak üzereydi. IMF şartı olarak takvime bağlanan özelleştirmelerde tütün ve alkol tekeli, petrokimya, demir çelik, enerji, çimento, TMSF’nin el koyduğu bankalar vb. 2004-7 arasında bazı yabancı sermaye grupları ile ağırlıklı olarak Koç, Sabancı, Doğuş, OYAK gibi Türkiye kapitalizminin geleneksel sermaye gruplarına gitti. Aradan bir tek Suudi Arabistan üzerinden Lübnanlı Hariri ailesi devreye girerek “kâğıt üzerinde” yüksek bir bedelle Türk Telekom’u alabildi. Önemli ihaleler sayılan Eti Bakır ve Alüminyum Cengiz Holding’in, Eti Gümüş SSS Yıldızlar Holding’in, Eti Krom ise Yıldırım Grup’un oldu. Üç sermaye grubu da Özallı yıllarda parlamış, 90’ları sessiz sedasız geçirmiş, AKP’nin bir anlamda “devşirdiği” holdinglerdi. O dönem sadece *Yeni Şafak*’ın sahibi Albayrak Grubu SEKA, TUMOSAN ve Trabzon Limanı’na sahip olabildi. Ciddi özelleştirmeler içinde AKP’nin doğrudan ilişkili olduğu başka bir sermaye grubunu saymak mümkün değildi.

Özetle kamu kaynaklarının paylaşımındaki ilk fasılda AKP’nin temsil ettiği sermaye kesimlerinin lehine fazla bir şey çıkmamıştı.

1. “60 kişiye bırakmam”, *Sabah*, 28 Aralık 2002.

Bu dönemde kaynak transferi ağırlıklı olarak Kamu İhale Yasası'na tabi olmayan belediye iştiraklerinin şehir içi ulaşım projeleri, yasadaki eşik değerinin altında kalması için kısım kısım bölünen duble yollar, TOKİ ve kentsel dönüşüm projeleri ile kentsel imar düzenlemeleri vasıtasıyla yürütüldü. Vakıf ve derneklere ise sosyal harcama kalemlerinden aktarım yapılıyordu. Bugün "5'li çete" lakabı takılan müteahhitlerin ihale portföyü de buralardan oluşuyordu. Daha mega projeler çağı açılmamıştı. İktidarın elindeki en etkili medya gücü ise Albayrak Grubu'nun *Yeni Şafak*'ı, *Yeni Akit* ve ittifak halinde olduğu Gülen Cemaati'ne ait *Zaman* gazetesiydi. İşin doğrusu sıcak bir ekonomik paylaşım savaşı başlamışken zayıf bir medya portföyüydü bu. Çoğunlukla da belediye olanaklarıyla finanse ediliyordu. Fakat 2007 yılı her bakımdan dönüm noktasıydı.

Medyada ve rejimde eşzamanlı dönüşüm momenti

Önce siyasal hafızayı tazeleyecek hızlı bir fragman geçelim: 2006'da Danıştay saldırısı ve *Cumhuriyet* gazetesine atılan el bombaları, 2007'de Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan "türbanlı eş" krizi ve üzerine Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesinde yayınlanan açıklama, Ergenekon soruşturmaları, Hrant Dink suikastı... Cumhurbaşkanlığı krizi referandumda halk tarafından seçilmesi kararı alınarak çözülrken, rejim değişikliğinin de ilk adımı atılmış oluyordu. Böylece gerçekte ekonomi politikalarındaki karar mekanizmalarını kastederek sarf ettiği "bürokratik oligarşi" sözlerine siyasal bir anlam katacak, onu bir davaya dönüştürecek toplumsal gerilim rüzgârlarını yakalıyordu, Erdoğan. 15 Kasım 2007'de *Taraf* gazetesinin yayın hayatına başlamasıyla da siyasal hesaplaşmada tahrip gücü yüksek bir "medya partnerine" kavuşuyordu.

Burada doğrudan medyadaki yeni yapılanmayla ilişkili görünmeyen, ancak iktidarın medya konsolidasyonu için gerekli iklimi yaratan 2007-2009 arası bir dizi iktisadi gelişmeye dikkati çekmek yerinde olur.

İlki; IMF anlaşmasının bitmesiyle merkezi bütçe üzerindeki sınırlamaların kalmasıydı. Ardından Kamu İhale Kanunu'nda bir değişim döngüsü başlıyor, Hazine'nin borçlanma kanununda ve yap-işlet-devret yasasında stratejik değişiklikler yapılmaya başlanıyordu. İkincisi; 2008 küresel krizine karşı Batı ülkelerinde alınan tedbirler Türkiye'ye bir "ekonomik daralma" olarak değil, küresel finansal olanakların genişlemesi biçiminde yansiyordu. Bir küresel ucuz kredi havuzu doğmuştu. Nitekim sürecin sonunda, 2011 yılında Erdoğan mega projelerle beraber "ustalık döneminin" başladığını ilan edecekti.

İşte o arada medyada ciddi bir mülkiyet değişimi yaşandı. TMSF'nin 2006'da el koyduğu Ciner Grubu'na ait *Sabah* gazetesi, 5 Aralık 2007'de 1.1 milyar dolara Çalık Grubu'na satıldı. Çalık Grubu'na Halk Bankası ve Vakıfbank'tan 375'er milyon dolar kredi verildiği ortaya çıkıyordu.²

Bir yıl sonra, 2008'de de iktidara yakın bir isim olan Ethem Sancak *Star* gazetesi ile Kanal 24'ü alıyor, 2009'da Rixos Otelleri'nin sahibi Fettah Tamince ona ortak oluyordu. Türkiye'de literatüre giren "havuz medyası"nın ilk temelleri atılmaya başlamıştı. 2011'de ise medyadaki el değiştirmelerin ilk büyük sürprizi yaşandı. Demirören Holding, Doğan Grubu'nda bulunan *Milliyet* ve *Vatan* gazetelerini alarak medyaya giriş yapmıştı. Yine de iktidarın medya gücü esas Gezi protestolarıyla beraber, ciddi kamu kaynakları seferber edilerek oluşturulacaktı. 2013 medyadaki mülkiyet değişiminde eşi görülmemiş bir milattı. Detaylara girmeden baş döndürücü gelişmeleri de kısaca hatırlatalım.

Çukurova'nın elindeki *Akşam* ve *Güneş* gazeteleri ile Sky 360'ı Ethem Sancak satın alarak Es Medya adı altında birleştirdi. 2017'de hepsini, Erdoğan'ın 1999'da Pınarhisar Cezaevi'ndeki dostu Hasan Yeşildağ'a satarak medyadan tamamen çıktı. Son olarak organize suç örgütü lideri Sedat Peker'in, Dubai'den sosyal medya aracılığıyla yaptığı iddia ve ifşaatlarında gündeme gelen

2. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sabah-atv-parasi-katar-ve-devlet-bankalarindan-cikti-8765369>.

Yeşildağ'ın adı Abdi İpekçi suikastına kadar uzanan bir dizi tartışmalı ve gizemli olayla anılıyor.³

Yine 2013'ün Aralık ayında bu sefer Çalık Holding'in, *Sabah* ve ATV'yi, iktidardan aldığı inşaat ihaleleriyle büyümüş olan Kalayon İnşaat'ın kurduğu Zirve Holding'e sattığı açıklandı. Ne var ki aynı günlerde iktidar-Gülen Cemaati arasındaki ipleri koparan 17-25 Aralık yolsuzluk operasyonları sonucunda elde edilen ses kayıtları ve bilgiler kamuoyuna sızdırılıyor, *Sabah*'ın satışının Erdoğan'ın isteği ile yüksek meblağlı kamu ihalelerini alan müteahhitlerin oluşturduğu bir "para havuzu" ile gerçekleştirildiği ileri sürülüyordu.⁴

Gezi nedeniyle Doğu Grubu'nun bünyesindeki *Star* ve NTV televizyonlarındaki yayınların "karakter" değişimi, 15 Temmuz darbe kalkışmasıyla beraber Gülen Cemaati başta olmak üzere irili ufaklı çok sayıda medya kuruluşunun tasfiyesi, ana akımdan iktidara uymayan gazetecilerin atılması ve nihayetinde 22 Mart 2018'de Demirören Holding'in *Hürriyet*, *Posta*, Kanal D ve CNN Türk'ü de Doğan Grubu'ndan alması... 10 yıla yayılmış bir rejim değişikliğiyle elele yürüyen bir medya dönüşümünü capcanlı şekilde izledik. Ancak iktidar-medya simbiyozunu yaratan habitat, AKP'nin iktidara gelmesinden yalnızca 5 yıl sonra başlayan ekonomik paylaşım savaşıyla oluşmuştu. Zaten ilk kurşun da 90'lar ana akımının baş mimarı Aydın Doğan'a atılmıştı.

Ön cephede Doğan, gerisinde İstanbul burjuvazisi

Doğan Grubu'na iktidarın saldırdığı konu özelleştirme ihalesiydi. POAŞ'ın yüzde 51 hissesi blok halde 21 Temmuz 2000'de İş Bankası-Doğan Holding'e satılmıştı. Vergi müfettişlerinin bir yılı bulan denetimi sonucu POAŞ'a dair bulunan muhasebe açığı üzerinden 2009'da Doğan Grubu'na, 3,7 milyar TL ile Cumhuriyet tarihinin rekor vergi cezası kesildi. Siyasi baskılar, 28 Şubat soruştur-

3. <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/265844-peker-in-iddialarinda-adi-gecen-turk-medya-ve-yesildaglar>.

4. <https://www.diken.com.tr/havuz-medyasi-gibi-gorev-40-yilda-bir-verilirmis/>.

ması vs. derken iktisadi ve siyasi cendereye alınan Doğan Grubu'nun medya organlarındaki yönetim ve yayın çizgisindeki değişimler, "yumuşatıcı" hamleler, iktidar için yeterli değildi. Çünkü mesele, Doğan medyasının nezdinde TÜSİAD üyesi sermaye gruplarına, İstanbul burjuvazisine yönelik bir "huruç" hareketiydi. Ana akım medyanın hareketin hedefine somut olarak konulabilecek, 90'lardan kalma sicili nedeniyle de meşru görülebilecek işlevsel bir yönü vardı. Cephenin karşı tarafında da sadece Aydın Doğan yoktu, onun yıllardır sesi olduğu bir sermaye kesimi bulunuyordu.

Gerilimin yaşandığı yıllardaki ihalelere bakıldığında, 2000-06 arasındaki takvime bağlı özelleştirmelerdeki dağılımla bir tezatlık görülüyor. Burada Koç Grubu'nun aldığı ihalelere yönelik siyasi hamleleri anmak, tabloyu daha da netleştirecektir. 2000' li yıllarda özellikle askeri sanayi ile ilgili ihalelerin özel bir önemi bulunuyordu. Çoğunluğu 1990'larda hazırlanmış projeler, özelleştirmeyi askeri sanayide de yaygınlaştırmayı, özel sermaye birikimini bu alanda hâkim kılmayı hedefliyordu. Dolayısıyla 2004 sonrasında yapılan "milli gemi" ve "milli tank" ihaleleri hem devlet hem de sermaye grupları açısından stratejik önemdeydi. İkisini de Koç Grubu kazandı. Böylece kuracağı üretim bantları uzun yıllar TSK'nın ihtiyacını karşılayacak farklı savaş araçlarının üretilmesinin de temelini oluşturacaktı.

Koç ilk gemiyi suya indirdi ancak devamında kazandığı ihale 2013 yılında Erdoğan'ın imzasıyla iptal edildi. Tankın da prototipini üretti, seri üretim için 2018'de açılan ihaleyi alamadı. İhale Ethem Sancak'ın şirketi BMC'ye veriliyordu. TMSF'nin 2013 yılında Çukurova Grubu'nun borçları nedeniyle el koyduğu BMC, 2014 yılında 751 milyon liraya Sancak'a satılmıştı. Hemen ardından şirketin yüzde 49,9'unu 300 milyon dolar bedelle Katar ordusuna ait şirkete devretmişti. Yüzde 25,1'lik bir hisseyi de Erdoğan'a yakın isimlerden Talip Öztürk'e satmıştı. BMC tankı hiçbir zaman üretmedi ve 2021 yılında yerli hisseler, yine AKP iktidarında dikkat çeken bir sıçrama yapan Tosyalı Holding'e devredildi. BMC ile ES Medya'nın süreci bire bir örtüşüyordu.

Koç Grubu ile iktidar arasındaki sıcak çatışma bunlarla sınırlı

değildi elbette. 2013'te Gezi protestocularının Taksim'deki Divan Otel'i'ne sığınmalarını fırsat gören Erdoğan, Türkiye'de bugüne kadar yapılmış en büyük ikinci özelleştirme olan 8 otoyol, İstanbul'daki 1. ve 2. köprü ile bunların üzerindeki hizmet tesislerini kapsayan varlıkların 25 yıllığına özel şirketlere devredilmesini öngören ihaleyi de iptal ediyordu. İhaleyi Koç-Ülker ve Malezyalı UEM Grup'un oluşturduğu konsorsiyum 5,7 milyar dolar bedelle kazanmıştı. Aynı şekilde Koç'un kazandığı İstanbul'daki Kalamış Marina ihalesi de Erdoğan'ın imzasıyla iptal edilenler arasındaydı. Yani Koç Grubu, 2007'den beri hiçbir kamu ihalesinden faydalanamıyordu. Buna sessiz kalmaya da niyeti olmadığını gösterdi.

2016'da yaşamını yitiren Mustafa Koç, 2 Mart 2014 günü *Hürriyet* gazetesinde yayınlanan bir röportajında net mesajlar veriyordu. "Devletimizle kavga etmek bize yakışmaz. Ama biz itibarımızı 90 yılda bugüne getirdik ve kimseye de çiğnetmeyiz" diyen Koç, 17/25 Aralık ses kayıtlarındaki iddiaların ülkenin prestijini sarstığını söylüyordu. 2014'teki yerel seçimlerden hemen önce verilmiş röportaj sert mesajlar içeriyordu. "Koç Grubu Türkiye ekonomisinin yüzde 10'udur" sözleri, çok şeyler anlatıyordu.

2014 yılının Aralık ayında Sabancı Holding'in üst düzey yöneticisi ve o dönem TÜSİAD'ın Başkanı olan Haluk Dinçer'in yine *Hürriyet* gazetesine verdiği röportaj da direkt Erdoğan'ı hedef alan cümlelerle doluydu. Dinçer yolsuzluklardaki artışa dikkat çekiyor, iktidarın iş dünyası kurumlarına müdahalesini eleştiriyor, "Muhabatımız Cumhurbaşkanını, Başbakan değil" diyordu.⁵

Ekonomi politikasında aks değişimi

Erdoğan'ın yolsuzluk iddiaları eşliğinde sıkıntılı günler geçirdiği, Rıza Zarrap olayının manşetlerden inmediği bir dönemde iki dev sermaye grubunun temsilcilerinin *Hürriyet* gazetesinin sayfalarında yayınlanan kurşun gibi sözleri, medyanın bütünüyle iktidarın güdümüne sokulma mecburiyetini açıklıyordu.

5. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/muhatabimiz-cumhurbaskani-degil-basbakan-27858116>.

Her ne kadar iktidarla büyük sermaye arasındaki gerilim, iktidar-Cemaat kavgasının gölgesinde gerçekleşmiş gibi görünse de esasında, 2008'de Doğan Grubu medyası üzerinden başlayan dolaylı hesaplaşma, 2013'ten sonra açık bir çatışmaya dönüşmüştü. 2013 yılı sonunda TÜSİAD'ın yayınladığı ekonomi raporunda küresel rüzgârların terse döndüğü vurgulanıyor ve faiz politikasında değişiklik gerektiği belirtiliyordu. Yani TÜSİAD, ekonominin rotasında makas değişikliği talep ediyor ve hükümetin de bunun siyasi bedelini üstlenmesini istiyordu. 2014 yılının Haziran ayında MÜSİAD'ın toplantısında konuşan Erdoğan'ın yanıtı aynı netlikte oldu:

“Faiz lobisine teslim olmadık ve olmayacağız. Merkez Bankası'nın faiz politikasını bir başbakan olarak ben kabul etmiyorum.”

Devamında gelişen olayları biliyoruz: Merkez Bankası Başkanı Erdem Başçı'yı açıktan kamuoyunun önünde hedef alan açıklamalar, Ali Babacan ve Mehmet Şimşek'in geri plana çekilmesi, Berat Albayrak'ın önce Enerji Bakanlığı'na, başkanlık rejimine geçildikten sonra da Hazine ve Maliye Bakanlığı'na getirilmesi, ekonomi bürokrasisinde, özellikle de Merkez Bankası başkanlığı ve yönetiminde faizde çok indirimleri yapacak kadro kurulana kadar yapılan atamalar... Bunlara MÜSİAD'ın, sanayi ve ticaret odalarının güçlü desteğini ekleyelim. Manzara biraz 2001 krizinde MÜSİAD ile ağırlıklı küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin kredi kanallarına erişim konusundaki sorunlar üzerinden siyasete yaptığı baskıyı, bankaları eleştirilerin odağına almasını hatırlatıyordu. Sermaye kesimleri arasında ekonomi politikaları konusunda bir ayırım, hatta kampaşma yaşanıyordu. Yani pek çok bakımdan millet sayılan 2013'ün koşullarını belirleyen şey 2007'lerde siyasi, hukuki, toplumsal gerilimlerde tezahürünü bulan ekonomideki pay savaşının küresel koşullarda yaşanan nesnel değişimlerle de birleşmesiydi. Sadece iktidarın tercihleriyle yönetilemeyecek böylesine bir zorunluluklar yumağı, köklü değişimleri gerektiriyordu. Dramatik manevraların birbiriyle bağlantılı şekilde 7 Haziran 2015 ile 15 Temmuz 2016'da yapıldığı 10 yıllık kesintisiz, süreklileşmiş bir zor gücüyle tahkim edilen, siyasi ve iktisadi bir aks değişimi yaşadı Türkiye. MHP ile kurulan koalisyonun devlet

aygıtının bütününe yayıldığı, partilerle sınırlı kalmayıp birbirinden özerk hareket edebilen kliklerin, grupların, yapıların da eklemlediği, tarikat ve cemaatlerin altın hisse sahibi olduğu bir tür iktidar alışımı çıktı ortaya. Bir kişinin seçildiği lakin çok kişinin iktidara geldiği başkanlık rejimi, bu alışımın “çatı örgütü” oldu işte.

Burada son yıllarda iyice belirgin hale gelen bir başka konuyu daha rejim değişiminin içinde müstesna bir konuma yerleştirmek gerekiyor. O da siyasal yozlaşmayı hızlandıran yolsuzluklara ve kayırmacı politikalara 2010’lardan itibaren kara paranın, kokain trafiğinin de eklenmesi. Türkiye’nin, mafya örgütlenmelerinin devletle olan ilişkisi bakımından da uyuşturucu ve kara para trafiğindeki konumu bakımından da sicili epey eskilere uzanıyor elbette. 1996’daki Susurluk kazasıyla beraber neredeyse 40 yıllık iltihap patlamış, devlette biriken cerahat ortalığa saçılmıştı. Susurluk’un belki de en önemli yönü, çete-mafya-siyaset ilişki ağlarının Türkiye’nin finans sisteminde, borsasında, özelleştirme ihalelerinde belirleyici konuma gelmesiydi. Örneğin; TÜSiAD sermayesini rahatsız eden ve konunun MGK’nın gündemine taşınmasına sebep olan olayların başında en büyük 10 sermaye grubunun da girdiği Türkbank ihalesi ile POAŞ ihalesi geliyordu. Her ikisi de mafya ile ilişkileri alenileşmiş isimlere gitmişti. Medyada da bu kesimlerin ağırlığı artmıştı. 90’ların ana akım medyası Susurluk ilişkilerinin bizzat içinde yer alıyordu. Haliyle Susurluk’ta nelerin üzerine gidiildiği, sınırın nerelerde çekildiği buradaki ilişkilerin çapıyla, uzandığı konularla vb. doğrudan ilişkiliydi. 20 yıl sonra Susurluk’un etkili aktörlerini bir kez daha sahnede görmemiz, aradaki sürekliliği anlamak bakımından bir ipucu olsa gerek. Fakat aynı zamanda bugünkü durumla o günkü arasındaki ciddi kopuşları da ihmal etmek yanıltıcı olacaktır. 90’ların parçalı siyasal ve bürokratik yapısının Susurluk ilişkilerine de sirayet etmesine karşılık bugün birbiriyle çelişkili görünen klikler, yapılar aynı iktidar piramidi içinde beraberce bulunabiliyorlar. Dolayısıyla mafyatik ilişkileri, suç ekonomisi faaliyetlerini legal alandan ayırmak çok daha zor. Medya-siyaset-sermaye simbiyozuna bir dördüncü halkayı eklemek lazım yani. Burada da bir farkın bulunduğu altını çı-

zerek tabi. Susurluk döneminde medya, mafyatik ilişkilerdeki güç dengeleri içinde etkili bir silah işlevi görüyordu; bugünkü durumda ise suç alanına dair karartma yapma işlevini görüyor. Yakın zamanda tanık olduğumuz Sedat Peker vakası bu bakımdan ibretliklidir. İktidar medyasının, AKP'nin neferi olarak faaliyet yürüttüğü yıllardaki Peker'e yaklaşımıyla, itiraf ve ifşalara başladığı zamanlardaki yaklaşımı arasındaki farkı, anlatmaya dahi gerek yok herhalde.

Yalnızca Peker örneği bile AKP döneminde medyanın rolünün ne olduğunu aleni şekilde gösteriyor aslında. İşin doğrusu geçmişte de sık tanık olduğumuz siyaset-medya ilişkisinden ayrışan bir durumla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. Bir anlamda ilişki biçimi geçmişe nazaran terse döndü. Güçlü, etkili bir medyaya sahip olmak sermaye grupları için kamu kaynaklarından pay almanın, siyasi iktidar içinse propaganda yapmanın imkânlarını sağlıyordu. AKP döneminde ise medya sahipliği, sermaye-servet birikimini sağlamanın yollarından birisi olarak değil de kamu kaynağıyla sermaye-servet edinenlere tevdi edilen, iktidarın propaganda aygıtı içinde bir tür zorunlu askerlik görevi yapmak gibi. Bütünüyle iktidarın sağladığı maddi imkânlarla dayalı bu temelsiz yapının etkili olabilmesinin yegâne yolu da alternatif bilgi kanallarının siyasi zorla zapturapt altına alınmasına bağlı. Nitekim son birkaç yılda iktidarla mesafeli haber kaynaklarının, hatta sosyal medyanın fırsat bulduğunda toplum üzerinde çok daha etkili olabildiğini görüyoruz. Kısaca iktisadi olanaklar kesildiği anda yandaş medya sorunu da Türkiye açısından çözülecektir.

MOM Türkiye Raporu: İktidara Yakın Medyanın Resmi

IPS İletişim Vakfı/bianet ve Sınır Tanımayan Gazeteciler (Almanya) işbirliğinde 2016 yılında geliştirilen ve halen Global Media Registry bünyesinde devam eden Media Ownership Monitor (MOM - Medya Sahipliği İzleme) projesinin Türkiye Raporu'nda sıralamalarda ilk onda yer alan medya kuruluşu sahiplerinin iktidar partisiyle yakın ilişkileri olduğu ortaya koyuldu.

MOM'un, TÜİK verilerini esas alarak hazırladığı rapora göre, 2020'de izleyici oranları hesaplanan 40 medya kuruluşu arasında, izleyicilerin yüzde 42'si siyasi veya ekonomik olarak hükümete bağlı kişilerin sahip olduğu TV'leri izliyor. Bu oran yazılı basın okuyucuları arasında yüzde 56 ve radyo dinleyicileri için yüzde 39. Çevrimiçi medya izleyici oranları için sayısal bir veri yok, ancak ilk 10 çevrimiçi medya kuruluşunun yarısından fazlası iktidarla yakın bağları olan gruplara ait.

Raporda, TRT ve kamu yayıncılığı da tartışılıyor, TRT ve Anadolu Ajansı ile şirket ve şahıslar için şu yorum yapılıyor:

14 Temmuz 2021'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile TRT'nin tüm yönetim kurulu değiştirildi ve yönetim kurulu üye sayısı yediden dokuza çıkarıldı. Önceki yönetmelikte "Genel Müdür, Yönetim Kurulunun başkanıdır" ibaresi ile TRT Yönetim Kurulu Başkanlığı ve TRT Genel Müdürlüğü'nün aynı isim tarafından yönetileceği belirtilmişti ancak yeni kararname ile iki pozisyonun fonksiyonları ayrıldı.

1984'te TRT'nin gelirlerini düzenleyen 3093 sayılı Kanun'un kabul edilmesiyle, TRT'nin gelirlerinin büyük bir kısmını elektrik faturalarından alınan paylar ve bandrol gelirleri oluşturuyor.

Açıklanan rakamlara göre TRT 2020'de elektrik faturalarından

kesilen enerji hasılat payından 1 milyar 215 milyon 447 bin TL, bandrolden 2 milyar 619 milyon 604 bin TL gelir elde etti.

Ayrıca TRT televizyondan radyoya, cep telefonundan akıllı kol saatine, arabadan tablete kadar çok sayıda üründen yüzde 16 ile yüzde 0,01 arasında değişen oranlarda bandrol ücreti alıyor.

Temmuz 2018’de yayımlanan 2018/2 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile TRT, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı’yla, RTÜK de Kültür ve Turizm Bakanlığı’yla ilgilendirildi.

Anadolu Ajansı

Anadolu Ajansı (AA) devletin, hisseleri Hazine Müsteşarlığı’nın sahipliğinde kurduğu bir anonim şirkettir, yurtiçi ve dışındaki yaygın örgütlenmesiyle Türkiye’nin en büyük haber ajansıdır. Anadolu Ajansı yayıncılığı da TRT gibi her zaman iktidar yanlısı olmakla eleştirildi, eleştiriliyor. Ajans genel müdürlüğüne yapılan atamalar da genelde tartışma konusu oldu.

Başka resmi haber ajansı bulunmadığı için Anadolu Ajansı bir tekel konumunda.

Şahıslar

MOM’un üzerinde çalıştığı 40 medya kuruluşunun neredeyse üçte ikisi –devletin sahip olduğu yayın organları da dahil olmak üzere– (8 gazete, 9 televizyon kanalı, 9 radyo istasyonu ve 7 web sitesi) inşaat, enerji, madencilik ve turizm gibi sektörlerde de faaliyet gösteren şirketlere ait: Demirören, Kalyon, Doğuş, Ciner, Albayrak, İhlas. Bu şirketlerin sahipleri iktidar partisi AKP ile yakın ilişki içinde. Zeki Yeşildağ’ın sahibi olduğu Türk Medya grubu ise bu isimle sadece medya alanında aktif.

Demirören Grubu, Ziraat Bankası’ndan aldığı krediyle Doğan grubu medya varlıklarını 916 milyon dolar karşılığında satın aldı (22 Mart 2018). Kredilerin geri ödenip ödenmediği ise ticari sır olarak gizli tutuluyor.

Demirören, Doğuş, Albayrak, İhlas gruplarının hissedarları çoğunlukla aile üyesi.

İlk on listesinde yer alan en yüksek tirajlı 10 gazeteden 8'i (Burak Akbay'ın BEME Media'ya devrederek sahip olduğu *Sözcü* ve *Korkusuz* gazeteleri dışındakiler), en çok dinlenen ilk 9 radyo kanalı, en çok izlenen ilk 10 TV kanalından 9'u (FOX TV dışındakiler) ve en çok tıklanan ilk 10 dijital haber portalından 7'si (sozcu.com.tr, mynet.com, onedio.com dışındakiler), genelde cumhurbaşkanı, iktidar partisi AKP politikaları doğrultusunda yayın yapıyor.

Şirketler

Türkiye'deki medya şirketlerinin çoğu büyük iş gruplarının bünyesinde yer alıyor. Bu gruplar ise inşaatçı enerji ve turizme kadar çok çeşitli iş kollarında faaliyet gösteriyor. Bu holdingler, aktif oldukları diğer sektörlerde kamu yatırımları yapıyor ve kamu ihalelerine giriyorlar.

Kalyon Grubu'na ait Turkuvaz Medya Grubu'nun tek hissedarı olan Zirve Holding, Türkiye dışında Katar, Rusya, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Irak'ta da inşaat sektöründe faaliyet gösteriyor. Yıllar içerisinde; İstanbul Yeni Havalimanı, Erbil Duhok Su Tedarik Projesi, Türkiye-Kıbrıs Su Tedarik Projesi, İstanbul Bölgesi Doğal Gaz Çelik Boru Hattı, İstanbul D-100 Karayolu Metrobüs Hattı, Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi gibi kamu yatırımlarında birçok altyapı işini aldı.

Demirören Holding sanayi sektöründe önemli bir oyuncu. 2018 yılında Demirören Grubu, Doğan Grubu'nun *Hürriyet*, *Posta* gazetelerini, CNN Türk ve Kanal D gibi medya varlıklarını satın aldı. Doğan Medya Grubu'nun Demirören Grubu'na satışında kamu bankası Ziraat Bankası'nın sağladığı kredinin miktarının 675 milyon dolar olduğu ve 2 yıl geri ödemesiz, 10 yıl vadeyle sağlandığı biliniyor.

Ciner Grubu ve Doğu Grubu, enerji ve madencilik sektöründe de faaliyet gösteriyor.

“Gereğini Yapacaksın”: Medya Nasıl İktidarın Oyuncuğu Oldu, Aparatları Nelerdi?

Burcu Karakaş

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun, 2022'nin Haziran ayında yaptığı bir konuşmada muhalefet ve gazeteciler tarafından “Sansür Yasası” olarak tanımlanan düzenlemeye ilişkin, “Bu düzenlemeden, dezenformasyon yapanlar, kişilik haklarına saldıranlar rahatsız olurlar. Bu düzenlemeden, yalan ve çarpıtılmış bilgilerle kamu düzenini bozmaya çalışanlar rahatsız olurlar” dedi.¹

Altun'a göre, seçim öncesi basın ve ifade özgürlüğünü zapturapt altına almayı amaçladığı apaçık ortada olan yasaya karşı çıkanlar demokrasinin karşısında duranlardı. Fahrettin Altun'un “demokrasi” kavramından ne anladığını tahmin etmek güç ama otoriter iktidarların en çok korktuğu kavramın “hakikat” olduğu bir gerçek. AKP iktidarının da gazetecilere ve gazetecilik faaliyetine yönelik baskıları da şüphesiz ki hakikati örtbas etmeye yahut çarpıtmaya yönelik.

Medya kuruluşlarının AKP döneminde hükümetin propaganda aracı haline gelmesi, son 10 yıldır kamuoyunda en çok tartışılan konulardan biri oldu, olmaya da devam ediyor. Gezi Parkı eylemleri sürecinde ana akım medyaya yöneltilen eleştiriler okları, medyanın siyasi iktidarla ilişkisi için dönüm noktalarından biriydi. Söz konusu eleştiriler iktidarın medyanın neredeyse tamamını ele ge-

1. <https://www.indyurk.com/node/516761/medya/fahrettin-altun-sosyal-medya-duzenlemesinden-yalan-bilgilerle-kamu-duzenini>.

çirmesiyle yıllar içinde sıklaştı. Bu dönem, halkın medyaya olan güvenini derinden sarsarken, gerçek habercilik yapma peşindeki gazetecilerin işini de zorlaştırdı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın CNN Türk ve Kanal D ortak yayınında *Hürriyet* yazarı Abdülkadir Selvi’nin² muhalefetin şehir hastaneleri konusundaki tavrı üzerine sorduğu soruya verdiği yanıt, AKP döneminde medyanın nasıl kullanışlı hale getirildiğinin özeti gibi:

“Valla Abdülkadir Bey, artık köşenden gereğini yapacaksın. Bak, Ahmet Bey (Hakan) gereğini yapıyor”.³

Geldiğimiz noktada, talimata dahi gerek kalmadan gereğini yapan bir medya ile karşı karşıyayız.

Kabataş yalanı

Star gazetesinin Gezi Parkı eylemleri sırasında “Kadınlar küfrediyor, erkekler vuruyordu” manşeti, iktidarın medyayı nasıl propaganda aracı haline getirdiği konusu mevzu bahis olduğunda akla ilk gelen manşetlerden biri. Elif Çakır, “Kabataş yalanı” olarak basın tarihine geçen röportajını, dönemin Bahçelievler Belediye Başkanı Osman Develioğlu’nun gelini Zehra Develioğlu ile yapmıştı. Röportajda, bebeğiyle beraber “üzerleri çıplak, elleri deri eldivenli” bir grubun saldırısına maruz kaldığını öne sürerek, “Darbelerle kendimi kaybetmişim. Kendime geldiğimde üzerim idrar kokuyordu” demişti. Söz konusu iddialar, siyasi iktidar tarafından Gezi eylemlerini karalamak adına sıklıkla kullanıldı. Erdoğan, partisinin grup toplantısında Gezi Parkı’na yapılan polis müdahalesi hakkında konuşurken, “Bu olaylarda çok önemli bir yankının gelinini Başbakanlık Ofisi’nin yakınında, yanında 6 aylık çocuğu yerlerde süründürdüler. Kendisini taciz ettiler, çocuğunu taciz ettiler. Bunun özgürlük mücadelesi ile yakından uzaktan ne

2. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nde düzenlenen 6. Anadolu Medya Ödülleri’nde ödüle layık görülen isimler arasında Abdülkadir Selvi de vardı. Selvi, “Yılın Köşe Yazarı Ödülü”nü aldı (<https://t24.com.tr/haber/6-anadolu-medya-odulleri-sahiplerini-buldu,979186>).

3. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/chpli-agbaba-acikladi-almanyada-asgari-ucrete-8-bin-231-turkiyede-2-bin-619-yumurta-alinabiliyor-599601h.htm>.

alakası var?” sözleriyle habere atıf yaptı.⁴ 2015 yılının şubat ayında Elif Çakır'ın avukatı Fidel Okan'ın, “Ortada büyük bir kandirmaca vardı” sözleri üzerine iddialar bir kez daha gündeme geldi.⁵ A Haber kanalı ile *Yeni Şafak*, *Star*, *Sabah*, *Yeni Akit* ve *Türkiye* gazetelerinden 15 yazar, “Diliniz KABA, vicdanınız TAŞ” başlığıyla yalan habere sahip çıkan köşe yazıları kaleme aldı.⁶ *Yeni Akit*, söz konusu yazılardan altı sene sonra haberin kurgu olduğunu itiraf etti.⁷

Failin muğlaklaşması, mağdurun suçlanması

Gezi eylemlerinden iki sene sonra yapılan genel seçimlerde de medyanın iktidar tarafından kullanıldığına şahit olduk. RTÜK verilerine göre, 7 Haziran seçimlerine gidilen dönemde Erdoğan'ın 27 Nisan-3 Mayıs 2015 tarihleri arasında yaptığı konuşmalar televizyon ekranlarında 44 saat 32 dakika yer buldu.⁸ 22-28 Mayıs 2015 tarihlerinde ise A Haber, Kanal 24, TGRT ve Ülke TV'de AKP dışındaki partilerin mitinglerine hiç yer verilmedi.⁹ CHP Genel Başkan Yardımcısı Haluk Koç, AKP'yi devlet olanaklarını kullanarak seçim çalışması yapmakla suçladı.

Devlet olanaklarının AKP hükümeti lehine kullanıldığı bir başka alan, Anadolu Ajansı (AA). Ajans, 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde veri akışını 14 saate yakın süreyle durdurarak kamuoyunun gündemine oturmıştu. Cumhuriyet İttifakı'nın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı aday Binali Yıldırım'ın zafer konuşmasını yaptığı sırada sonuç güncellemesini durduran AA, tepkiler üzerine yayınladığı açıklamada, sahadan veya Yüksek Seçim Kurulu'ndan

4. <https://bianet.org/bianet/siyaset/147461-erdogan-dan-polis-mudahalesine-tesekkur>.

5. <https://bianet.org/bianet/diger/162687-avukatin-iddiasi-kabatas-olayi-kandirmaca>.

6. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diliniz-kaba-vicdaniniz-tas-kampanyasiyla-ortak-tepki/69487>.

7. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yeni-akit-kabul-etti-kabatas-yalandi-haber-1529912>.

8. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-114010h.htm>.

9. <https://haber.sol.org.tr/medya/yandas-tv-kanallari-23-saat-37-dakika-akp-ve-erdogan-yayinladi-118647>.

(YSK) gelen veriler ulaştığında sonuç aktarımının süreceğini dile getirmişti.¹⁰ Ancak YSK Başkanı Sadi Güven “Anadolu Ajansı benim müşterim değil. Benden veri almıyor. Nereden alıyor bilmiyorum” sözleriyle AA’nın açıklamasını boşa düşürmüştü.¹¹ Ajansın veri akışını durdurduğu seçimlerin galibi, Millet İttifakı’nın adayı Ekrem İmamoğlu oldu.

Siyasi erkin ihmalinin ya da bizzat sorumluluğunun olduğu toplumsal olayların haberleştirilme biçimi de medyanın nasıl araçsallaştırıldığını ortaya koyan önemli göstergelerden biri.

DİSK Basın-İş tarafından hazırlanan “Medyada 10 Ekim Katliamı: Televizyon ve Gazetelerin Habercilikle İmtihanı” raporu, Cumhuriyet tarihinin en kanlı saldırısında failin muğlaklaştırıldığına ve mağdurun suçlandığına dikkat çekiyor.¹² Katliamın ardından A Haber’in tartışma programlarına konuk olan Avrupa Parlamentosu eski milletvekili Ozan Ceyhun’un, “Siz polise izin vermezseniz, polis sizi nasıl korusun?” ve “Canlı bombalar sadece miting alanında olanlara yönelik değildi. Polislere haksızlık ediliyor, onlar da yaralandı” sözlerini sarf etmesi ve bu sözlerin program sunucuları tarafından sorgulanmaması, dikkat çekilen hususlara bir örnek. Aynı rapor kapsamında Nilgün Tural Cheviron ve Aydın Çam tarafından yapılan araştırmada, NTV’de yayınlanan 151 videodan sadece 53’ünde patlamanın sorumlusu ya da sorumlularıyla ilgili bir ifadeyle karşılaşıldığı belirtilirken, 98 videoda patlamanın sorumlusunun hiçbir şekilde tanımlanmadığı ortaya kondu. Araştırmada, “Saldırının ilk sorumlusu IŞİD’dir ancak videoların 126’sında IŞİD ismi hiçbir şekilde telaffuz edilmemektedir. Araştırma kapsamında incelenen tek bir videoda dahi Hükümet/Adalet ve Kalkınma Partisi ya da Cumhurbaşkanı saldırının sorumlusu olarak nitelenmez” denildi. İktidar yanlısı medya, Ankara saldırısında devletin ihmalden söz etmediği gibi, saldı-

10. <https://tr.euronews.com/2019/04/01/veri-akisinin-durdurulmasına-iliskin-ana-dolu-ajansindan-aciklama>.

11. <https://www.indyurk.com/node/20851/siyaset/secimin-en-tartisilani-anadolu-ajan-si-veri-akisini-neden-durdurdu>.

12. https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/751/original/IRENEC-2016_Konferans_Bildirgesi.pdf?1476087063.

rının sorumlularını HDP ve Selahattin Demirtaş olarak gösterme çabasına da girişti.

“HDP’lileri programa çıkarabiliyor muyuz?”

7 Haziran 2015 seçimlerinde Figen Yüksekdağ ile HDP’nin barajı geçerek Meclis’e girmesini sağlayan dönemin HDP Eş Genel Başkanı Demirtaş, yalnızca televizyon ekranlarından değil, gazetele- rin birinci sayfalarından da hedef gösterildi. *Yeni Şafak*, 10 Ekim 2015 tarihli Ankara Katliamı’ndan bir gün sonra “Provokatör iş başında” başlığının altında, “6-8 Ekim olaylarında tahrikleriyle elli kişinin ölümüne yol açan Selahattin Demirtaş dünkü saldırı sonrası yine kan üzerinden oy devşirmeye kalktı” ifadelerini kullanırken, *Star* gazetesi “Demirtaş’ın maskesi düştü”, *Türkiye* gazetesi “Demirtaş yine devleti suçladı” başlıklarıyla çıktı. Demirtaş seçim dönemi, mayıs ayında yani saldırıdan dört ay önce CNN Türk’te Ahmet Hakan’ın “Tarafsız Bölge” programında saz çalıp türkü söylemişti.¹³ 7 Haziran seçimleri sonrası ise Kürt siyasetçilere yönelik baskıların medya yansıması, Şirin Payzın’ın Ahmet Davutoğlu’nun eski başdanışmanı Etyen Mahçupyan’ı CNN Türk’te konuk aldığı programda dile getirildi. Payzın, Mahçupyan’ın “Basın özgürdür. Siz kimi isteyip de programa çıkaramıyorsunuz?” sorusuna, “HDP’lileri çıkarabiliyor muyuz? Çünkü çıkardığınız zaman otomatikman PKK’lı deniyor” yanıtını verdi.¹⁴

Çözüm sürecinin sona ermesi ve 7 Haziran seçimleri, iktidar medyasının söylemlerinde U dönüşü yarattı. Mart 2015 ise “barış” sözcüğünün henüz AKP medyası tarafından rafa kaldırılmadığı bir dönemdi. *Star* gazetesinin 3 Mart 2015 tarihli manşetinde, çözüm sürecinin “Anaların gözyaşı dinsin”, “30 yıldır akan kan dursun” diye başlatıldığı ilan edilirken, Kandil’de petrol aranacağına dair satırlar göze çarpıyordu. Söz konusu haber, dönemin

13. <https://m.haberturk.com/video/haber/izle/selahattin-demirtas-canli-yayinda-saz-caldi-turku-soyledi/141445>.

14. <https://m.bianet.org/bianet/medya/167700-mahcupyan-ekrana-kimi-cikaramiyorsunuz-payzin-hdp-lileri>.

Enerji Bakanı Taner Yıldız'ın “Enerji sektörüyle ilgili ciddi beklentilerimiz var. PKK baskısının kalkmasıyla beraber Türkiye’de daha fazla kaynağa ulaşmış olacağız” açıklamalarına dayanıyordu. “Kandil’de çözüm sondajı” (*Star*), “Kandil’de petrol arayacağız” (*Akşam*), “Kandil’de petrol sondajı” (*Yeni Şafak*) başlıkları, birinci sayfada yer bulabiliyordu.

Bu haberlerden yaklaşık bir sene sonra, “Bu Suça Ortak Olmayacağız” bildirisine imza atan “Barış İçin Akademisyenler”, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından “aydın müsveddeleri” sözleşmesiyle hedef gösterildi. İmzacı akademisyenleri “PKK’nın suç ortakları” sözleriyle manşetine taşıyan *Yeni Şafak*’a göre söz konusu bildiri “ancak Kandil’de kaleme alınabilecek” bir metindi. Erdoğan’ın hedef göstermelerine iktidar mediasından da destek geldi. “Bu ‘akademisyenler’ hangi ülkede yaşıyor?” (*Türkiye*), “İhanetin 1100 Hali” (*Star*), “Bildirili ihanetin bir bedeli olmalı” (*Sabah*) başlıkları, birinci sayfalara taşındı. Organize suç örgütü lideri Sedat Peker’in bildiriye imza atan akademisyenleri “Oluk oluk kan akıtacağız ve akan kanlarınızla duş alacağız”¹⁵ sözleriyle tehdit etmesi ise *Cumhuriyet*, *BirGün* ve *Evrinsel* gazeteleri dışında birinci sayfalarda yer bulmadı.

İktidar mediasından siyasallaşan yargıya destek

Barış söyleminin ve bu söylemi destekleyenlerin kriminalize edilmesinde iktidar medyası başrol oynamaya devam etti. İlk “çözüm süreci” olarak bilinen dönem devam ederken dönemin başbakanı Erdoğan, 2011 yılının Şubat ayında Cumartesi Anneleri ile bir araya geldi. *Sabah* gazetesi bu tarihi görüşmeyi, 6 Şubat 2011 tarihinde “Kayıp anneleri zirveye çıktı” başlığıyla birinci sayfadan gördü. Haberde, Başbakan Erdoğan’ın 17 yıldır her Cumartesi Galatasaray Meydanı’nda eylem yapan 12 kayıp ve faili meçhul ailesi ile İnsan Hakları Derneği (İHD) üyeleriyle buluştuğu anlatılıyordu. Bu manşetten yedi buçuk yıl sonra Cumartesi Anneleri’nin

15. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160115_sedatpeker_aciklama.

700. hafta eylemi Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasaklandı ve meydana bir araya gelmek isteyen ailelere polis plastik mermi ve biber gazıyla saldırdı.¹⁶ Darp edilen aileler gözaltına alındı. Saldırı yalnızca *Yeni Akit*'in birinci sayfasında "PKK'dan Cumartesi Provokasyonu" başlığı altında, "Kendilerini cumartesi anneleri olarak tanımlayan ve terör örgütünün her başı sıkıştığında meydanlara inen grup dün yine provokasyona yeltendi" sözleriyle yer aldı. Aynı gün iktidar yanlısı medyanın birinci sayfalarını, Erdoğan'ın Malazgirt Zaferi'nin yıldönümü sebebiyle yayımladığı mesaj süslüyordu.

Siyasallaşan yargının attığı adımlar da iktidar medyasının desteğini aldı. Türkiye, 31 Ekim 2016 sabahına *Cumhuriyet* gazetesi operasyonu ile uyandı. Gazetenin yazar ve yöneticisi 16 kişi hakkında gözaltı kararı verilmişti. 4 Mart 2011 tarihinde gazeteciler Ahmet Şık ile Nedim Şener'in gözaltına alınmasını sürmanşetten veren *Milliyet*, *Cumhuriyet* operasyonunu birinci sayfadan Hükümet Sözcüsü Numan Kurtulmuş'un "Operasyon gazeteye değil, imtiyaz sahibi vakfa" sözleriyle küçük gördü. Diğer gazeteler ise operasyonu meşrulaştıran başlık ve içeriklerle okuyucuyla buluştu. *Türkiye* gazetesi, "Gerekçe: Teröre Destek" derken, *Sabah* gazetesi "*Cumhuriyet*'teki FETÖ-PKK'lı Yapılanmaya Soruşturma" başlığını attı. "Kimin Cumhuriyeti" manşetiyle çıkan *Akşam* gazetesi, *Cumhuriyet* gazetesinin Can Dündar'ın genel yayın yönetmeni olmasıyla geleneksel çizgisinden savrulduğunu, yayınlarıyla "ihanet odaklarının operasyonlarına gönüllü ortaklık" yaptığını ve neticede savcılığın düğmeye basarak 16 kişi hakkında gözaltı kararı verdiğini yazıyordu.

İktidar medyası tarafından hedef haline getirilen isimlerden biri de Osman Kavala oldu. Gözaltına alınışı "*Kızıl Soros gözaltında*" (*Türkiye*), "*Yerli Soros gözaltında*" (*Star*), "*Terör fonunun kilit ismi*" (*Yeni Şafak*) başlıklarıyla verilen iş insanı Kavala, 2017'den bu yana tutuklu. Söz konusu başlıkları atan gazeteler tarafından

16. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumartesi-annelerine-saldiri-bitmeyen-zulum-bitmeyen-direnis-1064625>.

“Türkiye karşıtı STK’ların finansörü”, “Türkiye’nin en karanlık isimlerinden biri” olarak nitelendirilen Kavala’nın gözaltında bulunduğu dönem, *Türkiye* gazetesi tarafından kaleme alınan “Her taşın altından çıkan adam: Osman Kavala gözaltında” başlıklı haberde kullanılan iki cümle, medyanın nasıl kullanışlı hale getirildiğini çarpıcı bir şekilde ortaya koyuyor: “Suçlama belli değil. Gözaltı da şaşırtıcı değil!”¹⁷

Rahip Brunson vakası

Yayın politikasını “düşman ceza hukuku” anlayışı üzerine inşa eden yandaş medyaya göre, her taşın altından daima birileri çıkıyor. İzmir Diriliş Kilisesi rahibi ABD vatandaşı Andrew Craig Brunson, onlardan biri. TRT Haber’in ABD ile diplomatik krize sebep olan rahibin yargılanma sürecinde attığı başlık, Kavala için kullanılan ifadelerle bire bir aynı: “Her taşın altından FETÖ sanığı Brunson çıktı.”¹⁸ Haberde, iddianameye atıfta bulunulsa da iddialara ilişkin örneklere yer verilmiyor:

“Rahip olarak yerleştiği ülkede adı darbe girişimi ve terör olaylarına karıştı. 1993’ten bu yana Türkiye’de faaliyet gösteren FETÖ sanığı Brunson hakkında hazırlanan iddianamede bunun gibi birçok çarpıcı iddia yer alıyor. (...) Millettin direnişiyle darbe girişiminin püskürtülmesi FETÖ yöneticileri kadar Brunson’u da üzdü. Cep telefonunda buna dair mesajlar bulundu.”

“Din adamı kisvesine sığındığı” ifade edilen Brunson’un FETÖ yöneticileriyle irtibatının belgelendiği dile getirilse de bu irtibata ilişkin somut delil verilmemesi gibi, cep telefonunda bulunan mesajlar da haberde yer bulamıyor. Haberin, manidar bir şekilde sonlandırıldığını duyuyoruz: “Brunson hakkındaki nihai kararı bağımsız Türk mahkemeleri verecek.”

Siyasi kararlar ışığında verilen gözaltı ve tutuklamaların iktidar yanlısı medya tarafından nasıl haberleştirildiği kadar tahliye ka-

17. <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/her-tasin-altindan-cikan-adam-osman-kavala-gozaltinda-512791>.

18. <https://www.youtube.com/watch?v=ele4CHhI5ks>.

rarlarında kullanılan ifadeler de çarpıcı. Yargı süreçlerini sorgulamak bir yana, bu süreçleri birebir destekleyen medyanın, tahliye ya da beraat kararlarına ilişkin çok da söyleyecek sözü olmadığı görülüyor. Brunson'un "darbe girişiminin püskürtülmesine FETÖ yöneticileri kadar üzüldüğünü" öne süren TRT Haber'in Anadolu Ajansı'ndan alıntılı olarak "ABD'li rahip Brunson davasında tahliye kararı"¹⁹ başlığıyla verdiği haberde, rahibin yargılandığı süreçte hedef gösterildiği gibi ifadelerin bulunmadığı göze çarpıyor. Öte yandan, A Haber muhabirinin tahliyeden önce tutukluluğu ev hapsine çevrilen Rahip Brunson'un tahliye edilmediğinin altını çizmek adına gösterdiği gayret de takdire şayan:

"Yine hapis olacak ama cezaevinde tutuklu olmayacak."

Brunson'un tahliyesinin "kazanılmış bir zafer" olarak duyurulması da tesadüf değil. Bu noktada medyanın her krizi fırsata çevirdiğini söylemek yanlış olmaz:

"Türkiye ile ABD arasında krize yol açan rahip Andrew Brunson'un serbest bırakılması ABD medyasında geniş yer aldı. Birçok ABD merkezli yayın kuruluşu Brunson'un tahliyesini Türkiye'den canlı yayın yaparak takip etti. Birçok Cumhuriyetçi Senatör ve ABD'li Hristiyan din adamı karardan duydukları memnuniyeti mesajlarla duyurdu. Özellikle Ortadoğu'da bulunan ve Brunson Davasını yakından ve yerinde takip eden Rahip William Devlin de bir açıklama yaparak 'Rahip Brunson eve gidiyor. Mahkemeye, Türkiye'ye ve Başkan Erdoğan'a teşekkür ediyoruz' dedi."²⁰

TRT Haber'in Brunson davasında son sözün bağımsız Türk mahkemelerinde olacağını söylemesine karşılık, *Sabah* gazetesinin rahip hakkında verilen tahliye kararını Cumhurbaşkanı Erdoğan'a yönelik teşekkürle duyurması, krizin fırsata çevrildiği an gerçekteşen ufak bir hata olarak görülebilir.

19. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/abdli-rahip-brunson-davasinda-tahliye-karari-388866.html>.

20. <https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/abd-medyasi-rahip-brunson-olayini-boyle-gordu/13>.

Hedef gösteren medya Yargıtay kararını haberleştirmede

Kamuoyunda “Büyükada davası” olarak bilinen, hak savunucularının yargılandığı dava, iktidar medyası tarafından hedef tahtasına oturtulan yargılamalardan bir diğeri idi. “Aktivist görünümlü terör destekçilerine 6 tutuklama” (*Star*), “Kaos timine tutuklama” (*Sabah*) gibi başlıklarla verilen haberlerde, “sözde insan hakları savunucuları” ya da “provokatör” olarak tanımlanan kişilerin katıldığı toplantıda “dehşet verici belgelere ulaşıldığı” ifade edilmişti. Yargıtay, dava kapsamında verilen mahkûmiyet kararlarını 2022 yılının Kasım ayında bozdu ve dosya yeniden yargılama için İstanbul 35. Ağır Ceza Mahkemesi’ne gönderildi. Yargıtay kararı, iktidar yanlısı hiçbir medya kuruluşunda haber olmadı.

İktidar yanlısı medyanın yargı dağıttığı bir başka vaka, HDP’ye yönelik operasyondur. 25 Ekim 2016 tarihinde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Eş Başkanları Gültan Kışanak ve Fırat Anlı’nın gözaltına alınmasıyla başlayan süreç, 4 Kasım 2016’da eşzamanlı bir operasyonla aralarında HDP’nin eski eş genel başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ’ın da olduğu 12 HDP’li milletvekilinin terör soruşturması kapsamında gözaltına alınmasıyla devam etti. Dokuz vekilin tutuklanması, Türkiye siyasi tarihi için yeni bir dönüm noktasıydı. Yandaş gazetelerde, “Adalet dokundu, ihanet patladı” (*Akşam*), “Siyaset suçun kalkanı olamaz” (*Milliyet*), “Terörle iç içe giren hesabını verir” (*Sabah*), “HDP’nin terör sevici vekilleri hapiste” (*Takvim*), “Geç bile kalındı” (*Yeni Akit*), “Hesap Zamanı” (*Star*) başlıklarıyla haberleştirildi. *Yeni Şafak*, Diyarbakır Bağlar’daki polis merkezine yönelik PKK saldırısını, “İşte HDP bu” ifadeleriyle vererek HDP’li siyasetçileri kriminalize ediyordu.

Yeni Şafak, 25. yıl kutlaması için hazırladığı özel sayıda, gazetenin “Türkiye’nin terörle mücadelesinde en büyük destekçilerinden biri” olduğunu, “PKK/PYD-YPG gibi örgütlerin provokasyonlarına karşı sağduyu çağrısında” bulunduğunu ve her platformda “birlik ve beraberlik” vurgusunu ön plana çıkardığını ilan ediyordu. “*Yeni Şafak*, Türkiye’nin kararlı bir mücadele yürüttüğü

hendek terörünü de yakından izledi. Halkın güvenlik güçlerinin yanında yer alması, sivil hassasiyeti, terör örgütünü destekleyen dış mihraklar başta olmak üzere hendek terörüne ilişkin tüm ayrıntılar haberler ve manşetlerle okurlara aktarıldı. Teröre destek veren siyasi partiler ve siyasetçilerden hesap soruldu. HDP’li belediyelerin hendek teröründe PKK’ya destek vermeleri, bombalı araçlar tahsis etmeleri 14 Temmuz 2016’da, ‘HDP’nin Lojistik Üsleri’ başlıklı haberle manşete taşındı. *Yeni Şafak*, Hendek teröründe halkı sokağa çatışmaların ortasına çağırarak kadar ileri giden HDP’lilerin dokunulmazlıklarının düşürülmesi konusunda haberleriyle büyük misyon üstlendi.”²¹

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, iktidarı desteklemek adına misyon üstlenen bir başka kurum olarak varlığını sürdürüyor. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin yürürlüğe girmesinin ardından, “Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü’nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” yürürlükten kaldırıldı. Müdürlüğe ait görev ve yetkiler, 24 Temmuz 2018’de kurulan Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı’na devredildi. Başkanlığın başına, Fahrettin Altun getirildi. Başkanlık, “Sansür Yasası”nın Meclis’ten geçmesiyle birlikte her hafta “Dezenformasyon Bülteni” yayınlamaya başladı. “Haftanın Yalan Haberleri” diye tanımlanan haberler, “Dezenformasyonla Mücadele Merkezi” tarafından hazırlanan bültende, “Bu bir yalan haberdir, hakikati paylaş” logosuyla paylaşılıyor. Gazeteciler Cemiyeti’nin “İfade ve Basın Özgürlüğü Eylül 2022 Raporu”nda, “Yalanlanan haberlerin genel olarak *Sözcü*, *BirGün*, *Cumhuriyet*, ANKA Haber Ajansı gibi muhalif çizgideki medya kuruluşlarına ait oluşu dikkati çekti. Hükümete yakın medya kuruluşlarının haberleri ise bu uygulamadan uzak tutuldu” ifadeleri yer aldı.²²

Medyaya yönelik müdahaleler, her zaman Erdoğan’ın televizyon programlarından verdiği talimatla olmadı. Sansür, kimi zaman “Alo Fatih” vakasında olduğu gibi medya patronlarına açılan

21. <https://www.yenisafak.com/hayat/terorun-ve-teroristlerin-izini-surup-desifre-ettik-3469374>.

22. https://gc-tr.org/wp-content/uploads/2022/10/OIB_EYLUL_2022_Raporu.pdf.

bir telefonla gerçekleşti. 17-25 Aralık yolsuzluk operasyonları sürecinde dönemin başbakanı Erdoğan’ın Habertürk Yönetim Kurulu Başkanvekili Mehmet Fatih Saraç’la yaptığı telefon görüşmeleri basına sızdırıldı. Bu kayıtlarda Erdoğan, Habertürk’ün editoryal kararlarına müdahale ediyor, kimi haberler konusunda uyarılarda bulunuyordu. Söz konusu ses kayıtlarında, Erdoğan’ın 4 Haziran 2013 tarihinde Fas’tayken Saraç’a telefon ederek MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin, Gezi Parkı eylemleriyle ilgili sorumluluk alması gerektiğine ilişkin ifadelerin yer aldığı altyazıların kaldırılmasını talep ettiği ve Saraç’ın “Emredersiniz efendim” dediği duyuluyordu.²³ Erdoğan, söz konusu konuşmayı teyit ederek, “Evet, aradım. Sadece hatırlatmayı yaptım. Hatırlatmayı yaptığım şahıslar da gerekli uygulamayı yaptı” dedi.²⁴

Televizyon ekranlarında iktidarın söylemine ters düşen ifadelerin kullanılması halinde de engellemelerin yaşanabildiğinde taniik olduk. 15 Temmuz’dan sonra Habertürk’te Ece Ünler’in sunduğu “Enine Boyuna” programına konuk olan Prof. Nurşen Mazıcı’nın başına gelenler, bu engellemeye bir örnek. Mazıcı, canlı yayında Erdoğan’ın darbe girişimi gecesi güvenliğin sağlanmadan halkı sokağa çağırmasının yanlış olduğunu belirterek, “O gece ölenlerin hepsinin canı en az Tayyip Erdoğan’ın canı kadar değerlidir” dedi. Programın diğer konukları arasında yer alan hukukçu Rıza Saka ve Süleyman Özışık, “Demokrasi şehitlerine hakaret edemezsin” sözleriyle Prof. Mazıcı’dan özür dilemelerini istedi. Geri adım atmayan akademisyen, reklam arasından sonra canlı yayından kovuldu.²⁵

Bu baskı döneminin sembol isimlerinden olmayı hak eden Fahrettin Altun ile açtığımız bölümü, yine kendisi ile bitirelim. Ekim 2022’de düzenlenen 1. Ulusal Görsel-İşitsel Medyada Kişisel Verilerin Korunması Sempozyumu’nda konuşan Altun, dijital

23. <https://m.bianet.org/bianet/medya/153270-basbakan-erdogan-dan-haberturk-yayininina-mudahale>.

24. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/erdogan-fastan-sadece-hatirlatmayi-yap-tim-1835341>.

25. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/profdr-nursen-mazici-haberturk-stud-yosundan-kovuldu-574172>.

platformlarda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef alan saldırıların artış gösterdiğini dile getirmişti. "Medya dünyasında ve sanal alemde yürütülen dezenformasyon, kara propaganda, beşinci kol faaliyetleri, siber saldırılar ve terör örgütlerinin dijital dünyadaki faaliyetleri hız kesmeden devam ediyor" demiş, hedefin kimi zaman devletler kimi zaman siyasiler olabildiğini söylemişti.²⁶ Otoriter rejimlerde en sık kullanılan taktiklerden biri, gazeteciliğin kamu yararına yapılan bir faaliyet olduğunun unutturulmak istenmesi. Bu noktada biz gazetecilere sadece haber yapmayı sürdürmek değil, aynı zamanda neden haber yaptığımızı hatırlatmak da düşüyor.

26. <https://www.gazeteduvar.com.tr/altun-dijital-platformlar-cumhurbaskanimizi-hedef-aliyor-haber-1583510>.

Konserve Hazırlarken Nasıl Terörist Oldum?

Aysun Cerek

2021 yılının yaz aylarının son günleri. Kış için konserve hazırlıkları yapıyorum. Emekli bir matematik öğretmeni için zamanı en iyi değerlendirme yöntemlerinden biri.

Böyle sükûnet zamanlarında telefon çaldığında aklınıza kötülük gelmez. Karşıdaki erkek sesi ise şaşırtıcı. Donuk biçimde “terörle mücadeleden” aradığını söylediğinde aklıma yine terörle mücadele gelmiyor, “olsa olsa dolandırıcıdır” diye geçiriyorum içimden.

Ancak haberlerde izlediğimiz dolandırıcılık öykülerine benzemiyor. Bana banka hesabımı sormuyor, bir operasyon yaptıklarını, yardımım gerektiğini söylemiyor:

“Emir var savcılıktan, şubeye gelip ifade vermeniz gerekiyor.”

Ankara’da olmadığımı söylüyorum şaşkın bir biçimde. “O halde biz de bulunduğunuz yere tebligat göndeririz” diyerek adresimi istiyor. Şaşırmış biçimde veriyorum adresimi.

O telefondan sonra uzun süre arayan soran olmuyor. Benim de aklımdan çıkıp gidiyor telefon. Öyle ya, “Terörle ne işim olacak ki...” Ancak bu kez jandarma arıyor. Emekli bir matematik öğretmeni için heyecanlı bir hayat. Bu kez Ankara’dayım kış için. Bir avukat arkadaşımı arayıp, ertesi gün, ilk telefonun açıldığı yere, Ankara Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi’ne (TEM) gidiyorum. Neler olduğunu da orada öğreniyorum. Meğer Facebook paylaşımlarımda “suçu ve suçluyu” övmüşüm, “terör örgütü propagandası” yapmışım.

İfade veriyorum. Çevremdekiler beni sakinleştiriyor. Herkes aslında ülkeye, şartlarına alışmış durumda...

“Aman canım, bir şey çıkmaz. Birileri ihbarda bulunmuştur. Dosyayı kapatırlar.”

Bir başka ülkede travma nedeni olabilecek bir olay, herkes tarafından kanıksanmış. Soruşturma açılması, ifadeye gitmem bile yadırganacak bir durum ama kimse garip karşılamıyor.

Daha kötüsü ben de garip karşılamıyorum. Herkesin başına geliyor sonuçta, biliyoruz, duyuyoruz.

Ama dosya kapanmıyor. Bu da garip değil son 10 yılı düşündüğümde. Hakkında dava açılmayan kaldı mı? Böyle geçiyor içimden. Artık iddianame elimde, resmi olarak terör şüphelisiyim.

En fazla başvuru yine Türkiye’den

Aslında bütün bu olağanlığı anlamak için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi istatistiklerine bakmak yeterli.

2022’de AiHM’e en fazla başvuru yine Türkiye’den yapıldı. Yapılan toplam başvuruların yüzde 26,9’unun Türkiye’den olduğu açıklandı. AiHM önünde bekleyen Türkiye’ye karşı yapılmış toplam başvuru sayısı ise 20 bin 100. Türkiye’den gelen ve karar için bekleyen davaların önemli bir kısmını OHAL sonrası yapılan insan hakları şikâyetleri oluşturdu.

Türkiye’den yapılan ve karara bağlanan başvurularda da çok sayıda mahkûmiyet kararı verildi. AiHM’in 2022 verileri, Türkiye hakkında bir yılda toplam 80 karar verildiğini, bu kararların 73’ünde en az bir hak ihlali bulunduğunu gösterdi. AiHM’in verdiği beş kararda ise herhangi bir hak ihlaline rastlanmadı.

Verilen hak ihlali kararları ve sayıları şu şekildeydi:

Yaşam hakkı ihlali (1) - Etkili soruşturma yükümlülüğünün ihlali (4) - İnsanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağının ihlali (6) - Özgürlük ve güvenlik hakkının ihlali (27) - Adil yargılanma hakkı ihlali (16) - İcra edilemezlik (3) - “Kanunsuz ceza olmaz” ilkesinin ihlali (1) - Özel hayatın ve aile hayatının gizliliği hakkının ihlali (4) - Düşünce, inanç ve din özgürlüğünün ihlali (1) - İfade özgür-

lügü ihlali (8) - Toplantı ve örgütlenme özgürlüğünün ihlali (6) - Etkili bir kanuni yola başvurma hakkının ihlali (2) - Ayrımcılık yasasının ihlali (1) - Mülkiyet hakkı ihlali (20) - Özgür seçim hakkı ihlali (3).

İnternet mahkûmiyetleri

2012 ve sonraki yıllara bakıldığında, insanlar en çok telefonda konuştuklarından, toplantılardan çekinirdi.

Ancak artık sosyal medya var, bilişim polisi var, CİMER var, ihbarcılar var.

Hoşuna gitmeyen, hoşuna gitmeyeni hemen şikâyet ediyor ve sonuç alınıyor. Düşünün, dünyanın gıptayla izlediği Kadın Cınayetlerini Durduracağız Platformu'nun kapatılması için dava açılmasına CİMER'e yapılan garip bir şikâyet yatabiliyor.

Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği'nin (MLSA) 2022 yılı ifade özgürlüğü raporuna göre, geçen yıl sadece bu derneğin takip ettiği 41 davada yargılanan 67 kişiye toplamda 299 yıl 2 ay 24 gün hapis cezası verildi.

Bu suçlamalar ağırlıklı olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na muhalefet ve propaganda suçlarından veriliyor. Sokağa çıkıp, barışçıl biçimde görüşlerini paylaşmak isteyenler ve internetten görüşlerini paylaşan yurttaşlar.

Zaten ceza davası konusu olmasa bile paylaşmak, okumak, anlamak da kolay değil. İfade Özgürlüğü Derneği'nin İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yaman Akdeniz ve Uzman Araştırmacı Ozan Güven tarafından hazırlanan raporuna göre, 2021 sonu itibarıyla Türkiye'den 574 bin 798 web sitesinin 789 farklı kurum (mahkemeler ve yetkili kurumlar) tarafından verilen 504 bin 700 farklı kararla erişimi engellendi. Dahası, EngelliWeb 2021 raporlama çalışması kapsamında tespit edildiği kadarı ile 2021 sonu itibarıyla 150 bin URL adresine, 8 bin 350 Twitter hesabına, 55 bin 500 tweet'e, 13 bin 500 YouTube videosuna, 9 bin 500 Facebook içeriğine ve 9 bin Instagram içeriğine yaptırım uygulandı.

Türkiye'nin bu alanda da lider olduğunu söylemeye gerek yok sanırım.

İnternette ve sosyal medya platformlarında en çok ceza davası propaganda ve hakaret iddiasıyla açılıyor. Adalet Bakanlığı rakamları da bunu gösteriyor. Terör suçundan sonra en çok işlenen suçlardan biri de cumhurbaşkanına hakaret.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2021'de Birleşmiş Milletler zirvesi kapsamında gittiği ABD'de CBS kanalından gazeteci Margaret Brennan'a verdiği röportajda bu konuya değindi.

Erdoğan, Brennan'ın "İnsan hakları örgütleri, sadece size hakaret etmekten dolayı 100 bin vatandaşın soruşturulduğunu söylüyor" sözlerine karşılık, "Siz bunlara inanıyorsunuz yani. Sizin o uluslararası kurumlar dediklerinize ben güvenmiyorum. Benim hakkımda açılmış böyle davalar falan yok. Bakın sizi de aldatıyorlar, siz de bunlara inanıyorsunuz. Bunları kaynağında araştırıyor musunuz?" dedi.

Erdoğan'ın bu sözleri çok tartışıldı. Zira Erdoğan'a bağlı Adalet Bakanlığı'nın istatistikleri tersini söylüyordu.

Adalet Bakanlığı'nın "2020 Adalet İstatistikleri" raporuna göre, sadece bir yılda Cumhurbaşkanına hakaret suçundan 31 bin 297 soruşturma açılmıştı. Bu soruşturmaların 9 bin 166'sında "kovuşturmaya yer yok" kararı çıkarken, 7 bin 790'ında kamu davası açılmıştı. 2019'da açılan soruşturma sayısı ise 36 bin 66'ydı.

Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçildiği 2014'ten bu yana açılan toplam soruşturma sayısı röportajın yapıldığı tarihe kadar 160 bini aşmıştı. Bunlardan 35 bini davaya dönüşmüştü. 38 bin kişinin yarğılandığı bu davalarda 12 bin 881 kişiye çeşitli cezalar verilmişti.

Erdoğan döneminden önce bu suç bu kadar tartışılmıyordu zira hem dava açılan kişi sayısı bu kadar fazla değildi, hem de bu suçtan tutuklama yapılmıyordu.

2021 istatistiklerine göre de savcılar "Cumhurbaşkanı'na hakaret" konulu 33 bin 973 soruşturma açtı. Bu soruşturmaların 12 bin 667'si hakkında takipsizlik kararı verildi. 9 bin 168 soruşturma daha sonra ceza davasına dönüştürüldü. 9 bin 327 soruşturmada yetkisizlik, sekizi hakkında görevsizlik, bin 954'ü hakkında

birleştirme ve 849'ü hakkında da başka büroya aktarılması kararı verildi. Erdoğan'ın seçildiği 2014'te sadece 184 olan soruşturma sayısı yedi yılın sonunda 185 kat arttı. Dava açılanların 305'ini çocuklar oluşturdu.¹

Erdoğan'dan önce cumhurbaşkanlığı yapan isimlerden Abdullah Gül döneminde 848, Ahmet Necdet Sezer döneminde 163, Süleyman Demirel döneminde sadece 158 dava açılmıştı.

Artık olmayan örgütün propagandası

İddianameye dönelim. Ankara Başsavcılığı'nın iddianamesinin ilginç bir tarafı yok aslında. Benim gibi, matbu iddianamelerle yargılanan yüzlerce insan var.

İddianamede suçlarım sayılmaya şöyle başlanmış; Facebook hesabından, Mahir Çayan ve Kızıldere'de öldürülen devrimcilerin resimlerini "Onlar biter mi sandın?" mesajıyla paylaşmak.

Henüz çocuk yaşta idam edilen Erdal Eren'in resmini paylaşarak, "Asla unutmayacağız, asla bağışlamayacağız" yazmak.

Birkaç gün sonra da THKO'lu Gökhan Harmandalıoğlu'nun görselini paylaşmak.

Ardından Deniz Gezmiş'in fotoğrafını, "Yaşasın tam bağımsız Türkiye! Yaşasın Marksizm Leninizmin yüce ideolojisi! Yaşasın Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesi! Kahrolsun emperyalizm! Yaşasın işçiler, köylüler!" mesajıyla birlikte paylaşım sunmak.

Ardından da yine Erdal Eren'i...

Gezi'de ölenleri, genç yaşta ölenleri, işkenceyle öldürülenleri, idam edilenleri anmak.

Sedat Peker'in paylaşımlarıyla harekete geçmeyen siber polis, nasılsa keşfetmiş beni.

Hassas bir ihbar üzerine savcılık harekete geçmiş.

Tam 24 sayfalık iddianame hazırlanmış. Artık varlığı sürmeyen, tarihte kalmış THKP/C'nin kuruluşu ve faaliyetleri ile başlıyor iddianame.

1. <https://www.birgun.net/haber/agzini-acana-dava>.

Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Münir Ramazan Aktolga, Ertuğrul Kürkçü tarafından kurulduğu anlatılıyor. Tarihsel olarak örgütün nasıl bölündüğü, hangi eylemleri yaptıkları ve Kızıldere’de örgütün lider kadrosunun nasıl öldürüldüğü aktarılıyor.

Kızıldere sonrasında yaşanan sürece özel yer ayrılıyor iddia-namede, örgüt içi özeleştirici süreçleri, yeniden toparlanma gayretleri... Kurtuluş Hareketi’ne geçiliyor oradan. 12 Eylül darbesine kadar yapılanlar anlatılıyor. Darbeden sonra içlerinden bir grubun Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü’nü kurduğu belirtile-rek, bu kez bu örgüt anlatılmaya başlanıyor. 1984’te yapılan banka soygunları, kuşlama yapılması, afişe çıkılması, bildiri dağıtılması; tamamı sıralanıyor. Oradan 2000’li yıllara kadar getirilerek, tek tek eylemler sayılıyor. ÖDP’nin kuruluşu, anlaşmazlığa düşen bir grubun SDP’yi kurması anlatılıyor. Buradan da “SDP’nin Gezi eylemlerindeki rolü” başlığına geçiliyor.

SDP’nin Necdet Adalı anmaları suç sayılıyor bu bölümde.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın, başbakan olduğu dönemde, TBMM kürsüsünde, “Adalı, suçsuzluğunun ortaya çıkacağından, serbest bırakılacağından o kadar emindi ki Ulucanlar Cezaevi’nde arkadaşlarının firar girişimine katılmadı. Kendisini yargılayan mahkeme reisi Adalı’nın masum olduğunu iddia etti, karara şerh koydu ancak fayda etmedi. Necdet Adalı 22 yaşındayken 8 Ekim 1980’de asılarak idam edildi” sözleriyle ve gözyaşlarıyla andığı Necdet Adalı.

Kobanê eksik kalır mı, bu oluşumların oradaki etkinlikleri de anlatılıyor. Ardından SDP, TDP’nin birleşme çalışmaları, Devrimci Karargâhla ilişkileri... Türlü türlü örgüt isimleri, türlü türlü milis güçleri, eylemler... Yazmakla bitirememiş savcı. Ve ardından teşhis ve tespitler geliyor: “Şüphelinin alınan ifadesinde, hesabın kendisine ait olduğunu, herhangi bir yasa dışı örgütle irtibatının bulunmadığını, anma amacıyla paylaşımında bulunduğunu belirterek suçlamaları reddetmiş ise de, savunmasının suçtan kurtulmaya yönelik olduğu, yukarıda anlatıldığı şekilde gerçekleşen tüm eylem ve delillerin terör örgütü propagandası suçunu oluşturduğu yukarıdaki delillerden anlaşılabilir...”

Örgüt propagandası yaptığım söyleniyor ama hangisini yaptığım belli değil, belli ki hepsini yapmışım. Anma amacı dışında başka bir amaçla paylaşımda bulunduğuma yönelik tek bir kanıt da yok. İddianameye göre o gün yüz binlerce kişi Deniz Geçmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ı anarak suç işledi.

Benim kuşağım 12 Eylül sürecinde 1402'den işinden atılıyor, "Anayasayı ilga ve ihlal etmek"ten, "bir sınıfın diğer sınıf üzerinde tahakküm etmesi"nden, kısaca TCK Madde 141-142 ve 168'den yargılanıyordu.

12 Eylül'den sonra 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile görevlerine son verilen memur ve üniversite öğretim elemanlarına halk arasında 1402'likler deniyordu. 1951 yılından Terörle Mücadele Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1991 yılına dek, TCK'nın 141 ve 142. maddeleri ise işçi sınıfının diğer sosyal sınıflar üzerine tahakkümünü tesis etmeyi hedefleyen kişi ve örgütleri ve bu "suçun" propagandasını yapanları cezalandırıyordu. Örgütlülüğü ve örgüt üyesi olmayı cezalandıran 168. maddeyi de sayarsak, kısacası bütün bu maddeler örgüt, örgütlenme ve ifade özgürlüğünü yok sayıyordu. Ama şimdi devir değişmiş. 1402'likler gitmiş, yerine KHK'lılar gelmiş. Yani artık, "Suçu ve suçluyu övmek"ten, "terör örgütü propagandası yapmak"tan Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile işinden oluyormuşsun... Benim de payıma bu suçlamalar düşmüştü.

Facebook paylaşımlarımda faili meçhul cinayetle katledilen üniversite arkadaşım Yusuf Metin; Diyarbakır'da işkencede katledilen mahalle arkadaşım İsmail Gökhan Edge; Samsun'da faşist katiller tarafından katledilen, oğlumun isim babası Nurettin Altaylı; 17 yaşında idam edilen ve annesi Şadan, benim annem kadar kıymetli olan Erdal Eren ve elbette 1968-1978 kuşağının önderleri Deniz Gezmiş, Mahir Çayan ve İbrahim Kaypakkaya'yı anmaktan suçlanıyorum. Sonuçta savcı, hiç üşenmemiş, neredeyse Sparta-küs'ün Roma İmparatoruna karşı duruşundan Suriye'deki savaşa kadar beni sorumlu tutmuştu.

İfademi verdim. Eve döndüğümde internetin arama motoruna girip bu tür suçlamalarla başka suçlanan var mı diye baktım ve

gördüm ki benim ülkem 2000’li yıllarda sosyal medyadan düşündüklerini, tanıdıklarını, arkadaşlarını anan kişilerin yargılandığı, cezalar aldığı yerdii.

Neler yazmıyordu ki...

“Türkiye’de 2010-17 yılları arasında ‘terör propagandası’ suçlamasıyla toplam 94 bin 396 dava açıldı. Bu davalardan 103 bin 227’inde karar çıktı. Yine bunlardan 26 bin 921’ine mahkûmiyet kararı, 15 bin 599’unda beraat kararı verildi. 4 bin 622 kararda hükmün açıklanması geri bırakıldı.”

“2022 yılının ilk üç ayında 173 gazeteci yargılandı, 16 gazeteciye bir müebbet ve toplam 65 yıl 7 ay hapis cezası verildi, 17 gazeteci ise beraat etti. Gazetecilere açılan davalarda toplam 42 bin 500 TL tazminat ve 7 bin 80 TL adli para cezası verildi. İzmit’te Güngör Arslan isimli gazeteci öldürüldü.”

“Sadece Mayıs ayında 37 gazeteci, 29 farklı davadan hâkim karşısına çıktı, bunlar arasında 21 davada gazetecilere ‘terör’ suçlamaları yöneltildi. Haziran ayında ise 31 gazeteci gözaltına alındı, 16 gazeteci Diyarbakır’da tutuklandı. İki gazeteciye 13 yıl 6 ay 22 gün hapis cezası verildi. 22 haber, 4 internet sitesi ve 25 tweet erişime engellendi.”

“2022’nin Haziran ayında toplantı ve gösteri hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle en az 284 kişi gözaltına alındı, polis 224 eyleme müdahale etti. ‘Terör örgütüne üyelik’ suçlamasıyla 16 kişi tutuklandı, bir kişiye 12 yıl hapis cezası verildi.”

“Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistikler Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı ‘Adalet İstatistikleri 2012-2021’ tablosuna göre, TCK Madde 216 üzerinden açılan soruşturma ve davalardaki artış ile ifade özgürlüğü ihlalinde patlama yaşandı.”

“Adalet Bakanlığı verilerine göre, 2014 yılında açılan 260 dava sayısı 2021 yılında bin 953’e; 2014 yılında 2 bin 298 savcılık kararı varken, bu sayı 2021 yılında 23 bin 919’a yükseldi. Böylece dava sayısı 7 katına çıktı. 2012 yılında ceza mahkemelerine gelen dava sayısı 3 milyon 180 bin 194 iken, bu sayı 2021 yılında 3 milyon 290 bin 195’e yükseldi.”

“Cumhuriyet başsavcılıkları, son on yılda dosyalara yetişemez

oldu. 2012 yılında soruşturma evresinde başsavcılıklara gelen dosya sayısı 6 milyon 323 bin 397 iken, yüzde 55,9'luk artış oranı ile bu sayı 2021 yılında 9 milyon 856 bin 642 oldu.”

“10 yılda açılan dava sayısında da büyük artış yaşandı. Cumhuriyet başsavcılıklarında sonuçlanan soruşturmalarda şüpheliler hakkında verilen toplam karar sayısı 2012 yılında 5 milyon 754 bin 219 iken, bu sayı 2021 yılında 8 milyon 995 bin 758 oldu.”

Eskinin anarşisti bugünün teröristi

Bu yazıyla birlikte birini de ben gündeme getirmiş olayım madem öyle. Saymakla bitmeyen listedeki milyonlardan biri olmama neden olan “düşünce suçu”mun hikâyesinden başlayayım...

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümü ve İzmir Yüksek Öğretmen Okulu’nu bitirdikten sonra 1980’in Mayıs ayında Matematik II öğretmeni olarak göreve başladım. Öğrenciliğim emek ve demokrasi mücadelesinin, öğrenci hareketlerinin, grevlerin, işçi direnişleri ve fabrika işgallerinin, büyük şehirlere göç eden işçi emekçi sınıfının barınma ihtiyacı için kolektif biçimde gecekondular yapılmasının en yüksek olduğu yıllardı. Ben de yerimi sol-sosyalist hareket içinde aldım ama öğrenciydim, okuluma da ilgiliydim.

15 Ağustos 1978’de İzmir Gümüşpala’da katledilen Yusuf Metin ağabeyimin dediği gibi gelecek güzel günlerde iyi bir matematikçi olmalıydım. O güzel günler gelmedi ama; “darbe şartlarının olgunlaşmasını” bekleyen faşist cunta yönetime el koymuştu.

12 Eylül geldiğinde Kastamonu Azdavay’da 38 günlük bebeği olan bir öğretimdim. Kapkara günlerde bir yandan işimi yaptım. Öğrencilerime logaritma, trigonometri, türev ve integral öğrettim. Yanı sıra analitik düşünmeyi, insan sevgisini, emeğe saygıyı öğretmeye çalıştım. Elbette örgütlü mücadele içinde de yerimi aldım. Akademik, bilimsel, laik eğitim mücadelesinde de, demokratik ve ekonomik hakların taleplerinde de hep yer aldım.

İnsan düşünceleriyle vardır. Elbette sosyal duyarlılığı yüksek, ülkesine, insana, doğaya ve dünyaya ilgili bir birey olarak ben de düşünüyorum.

Ortaokul öğrencisiyken 68'lilerin direniş yıllarında düşünmenin suç sayılması olarak özetleyebileceğim ceza maddelerini duyduğumda çok şaşırılmışım.

“Düşündüklerimin ne olduğunu nasıl bilebilirlerdi ki...” Çocuk aklım ne bilsin; düşünmek denen şeyin kendini ifade etmek, haklarını talep etmek, eşit yurttaşlık istemek, emperyalizme ve sömürüye karşı çıkmak olduğunu...

Hele bir de yüksek sesle, örgütlü olarak ifade edersen suçların en büyüğünü işleyeceğine...

İlk gençlik yıllarımda anarşistik, şimdi de terörist...

Savcılara göre, o “terörist” ilan edilenler ise hayli tanıdık...

Sosyal medya kullanıcıları olarak her türlü güncel ve tarihsel olaylar ya da kişiler hakkında düşüncelerini paylaşıyor, kendini ifade ederek “ifade özgürlüğü hakkı”nı kullanıyorsan TERÖRİSTSİN.

Emekçi olarak, iş ve can güvenliği, eşit işe eşit ücret ve örgütlenme hakkı istiyorsan TERÖRİSTSİN.

Öğrenci olarak, bilimsel, laik, demokratik ve parasız eğitim hakkı istiyorsan TERÖRİSTSİN.

Üniversiteli olarak, yukarıdakilere ek, hele bir de özerk üniversite ve barınma hakkı istiyorsan TERÖRİSTSİN.

Çevreye, doğaya, hayvan haklarına duyarlı vatandaşlar olarak, çevrenin ve doğanın kapitalizmin azgın kâr hırsı nedeniyle katledilmesine, ormanların, akarsuların, göllerin, kıyıların talan edilmesine, hayvanların birer obje olarak görülüp sömürülmesine karşı çıkıyorsan TERÖRİSTSİN.

Kadınlar olarak, yaşamın her alanında erkeklerle yan yana durmayı, öldürülmemeyi, eşitliği, eşit işe eşit ücreti, kısaca yaşamı ve özgürlüğü istiyorsan TERÖRİSTSİN.

LGBTİ+'lar olarak, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin anayasal bir hak olduğunun kabulünü, aile kurma hakkını ve ayrımcılığa uğramamayı istiyorsan TERÖRİSTSİN.

Aleviler olarak, kimliğinin resmen tanınmasını, devletin din dışında kalmasını, cemevlerine ibadethane statüsü verilmesini, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin zorunlu ders olmaktan çı-

karılmasını istiyorsan TERÖRİSTSİN.

Kürtler olarak, bu coğrafyada yüzyıllardır yaşayan, kendi dilleri, kendi edebiyatları olan bir halk olarak, barış içinde iş-aş-adalet taleplerini haykırıyorsan, kendi seçtiklerin tarafından yönetilmek istiyorsan, faili meçhullerin, beyaz Torosların hesabını soruyorsan TERÖRİSTSİN.

Gazeteci, görsel ve yazılı basın emekçileri olarak, haber takibi yaparken polis şiddetine uğramamayı, Metin Göktepe gibi dövülerek öldürülmemeyi, hak ettiği hayat standardına ve çalışma şartlarına kavuşmayı, Basın İlan Kurumu ile RTÜK'ün bir silah olarak kullanılmamasını, doğru ve tarafsız haberlerinde hukukun evrensel standartlarına uygun, kişilik haklarına saygıyla haber kaynağını açıklamama ilkesinden taviz vermeden, akreditasyondan bağımsız haber yapmayı istiyorsan TERÖRİSTSİN.

Cumartesi Anneleri/İnsanları olarak, evlatlarının, babalarının, yakınlarının gözaltında kaybedilmesine ve faili meçhul (aslında çoğunlukla belli) cinayetlerde öldürülmesine karşıysan, suçluların yargılanmasını istiyorsan, kayıplarını ararken ve yakınlarının akıbetlerinin belli olmasını talep ederken sürüklenerek gözaltına alınmaya karşı sesini yükseltiyorsan TERÖRİSTSİN.

Romanlar olarak, eğitim, sağlık, barınma, istihdam ve entegrasyon alanlarında yaşanan sorunların giderilmesini istiyorsan, etnik ayrımcılığa uğramayı, "buçuk millet" olarak anılmayı istemiyorsan TERÖRİSTSİN.

Ermeni, Rum, Süryani, Yahudi, Ezidi olarak, yıllar boyunca yaşanan ayrımcılığın anlaşılmasını, moda deyimle "helalleşmeyi", kayıplarını anabilmeyi, tarihsel olarak yaşananların araştırılmasını, bu ülkede "güvercin tedirginliğiyle" yaşamamayı, Hrant Dink' in katlinden ders çıkarılması gerektiğini söylüyorsan, IŞİD eliyle katledilen, esir alınıp satılan, seks kölesi yapılan Ezidilerin, ülkelerini terk etmek zorunda bırakılan, mal varlıklarına el konulan Süryani, Rum, Yahudi ve Ermenilerin yaşadıklarını dile getiriyorsan TERÖRİSTSİN.

Yani sonuç olarak Sünni, Türk ve erkek olmayan, adı "ana" ya da olsa da "babayasa"yla yönetilen bizler emekçiler, engelliler,

EYT'liler, atanamayan öğretmenler... Tüm ötekiler, laik bir ülkede eşit yurttaşlar olarak barış içinde yan yana yaşamayı talep ediyor-
san TERÖRİSTSİN...

Tıpkı 2015'in 10 Ekim günü, Ankara'da barış ve demokrasi talebi için gar önünde bir araya gelen binlerce insan gibi...

“Orada ne işleri varmış?”

Sahi, orada ne işleri vardı?

Barış isteyen insanlar patlayan bombaların hedefi olmalarına rağmen nasıl olmuştu da terörist ilan edilmişti? Tabii 1 Kasım seçimlerine hazırlanan yöneticilere göre, bombaların patlamasıyla katledilen 103 kişiyi anmaya giden yakınları da teröristti ve her ayın 10'unda, her yıl dönümünde gar önünde toplanmaları, simgesel bir hafıza anıtı dikmeleri engellenmeliydi. Ailelere her türlü zorluğu çıkaran güvenlik güçleri keşke 2015'te de aynı önlemleri alsaydı...

*Topraktan mı sürmüş candan mı kopmuş
Açar yediveren kan çiçekleri
Türkü mü, şiir mi, ağıt mı yoksa
Açar yediveren kan çiçekleri*

*Bu şehrin üstünü duman sis almış
Tomurcuk çiçekler kana belenmiş
Dağlar çiçek açmış, usta dert açmış
Umutun goncası kan çiçekleri*

Oysa onlar, tek talepleri/istekleri barış olan kan çiçekleri katledildi. 500'den fazla insan bedensel, binlercesi de ruhsal olarak yaralandı. Tüm ülkenin üstünü dumanlı sis kapladı. İnsan bombacılarını kitlenin içine sokan IŞİD, “birkaç heyecanlı genç”, kanlar içinde parçalanmış yerde yatanlar, yaralılara yardım etmeye çalışan sağlık emekçileri ve mitinge katılanlar teröristti.

Öyleyse katillere yol vermek, barış talep edenlere gaz bombalarıyla saldırmak, yargılamaların adilce yapılmasını engelle-

mek, anmalara müdahale etmek gerekliydi. Öyle de oldu. Hiçbir devlet görevlisi hakkında dava açılmadı. Tıpkı bu topraklarda yaşayan ötekilerin daha önce de defalarca gördüğü gibi... Hepsi terörist oldu!

Zapta geçsin: Benden terörist çıkaramayacaklar!

Haklarımızı gasp edenleri, öldürenleri, susturanları, bombalar patlatanları değil; hakkını arayanları, ifade özgürlüğünü kullananları, barış talep edenleri ve yukarıda bahsettiğim gibi “düşünenleri” yargılayanlar beni de terörist ilan etti.

Ve sonuçta bir Cumhuriyet Savcısı, uzun yıllardır emekli olan benden terörist çıkarmaya çalışan bir iddianame hazırlamıştı. Ankara Emniyeti Terörle Mücadele Şubesi’ne gittiğimde kayıt altına alınmasını sağlamak için zorladığım ifademe yazdırdığım gibi:

“Ne kadar zorlarsa zorlasınlar, ben Aysun Cerek’ten bir terörist çıkaramayacaklar. Ne olursa olsun her şeye rağmen, her ortamda düşündüklerimi söylemeye, kendimi ifade etmeye devam edeceğim.”

Yukarıda okuduğunuz iddianameden sonra “terör örgütü propagandası” suçlamasıyla hakkımda dava açıldı. İlk duruşmam 17 Mayıs 2022 tarihinde 18. Ağır Ceza Mahkemesi’nde görüldü. Duruşma için İzmir’den Ankara’ya dönmüştüm. Daha önce de mahkeme salonları görmüştüm. Ama ben hiç sanık olmamıştım. Elbette gergindim.

Hâkim, bilinen girişten sonra iddia hakkında ne diyeceğimi sordu. Amacımın kaybettiklerimi anmak olduğunu, bunun dışında başka bir niyetimin olmadığını söyledim.

Avukatım ise İzmir’den geldiğimi ve bu nedenle duruşmalardan varestede tutulmamı talep etti. Ben de böylesi bir ekonomik gidişatta İzmir’den Ankara’ya yargılama için gelmemin zor olacağını ekledim. Mahkeme heyeti, aralarında yaptıkları görüşmeden sonra talebimi kabul etti. Duruşma çok kısa sürdü, ikinci duruşma için tarih verildi.

Bu arada duruşmada beni rahatlatan hâkimin de rahatlığıydı. Sanki bana, “Böyle saçma bir davadan sizi buralara kadar sürük-

lediğimiz için üzgünüm hoca hanım” der gibi bakıyordu. Bu elbette benim olmasını dilediğim bir şeydi.

Sonuç olarak, savcının umutları boşa çıktı ve 20 Eylül 2022 tarihinde ikinci duruşmada beraat ettim. Umuyorum bugünler geçince, bizi yargılayanlar karşımıza geçip şu cümleyi de kuracaktır:

“O günler saçma sapan günlerdi, kusura bakmayın hocam.”

IV
KARŞILAŞTIRMALAR

BİA Manifest 2 Kasım 2019:

TCK 299 Kaldırılmalı

Gazetecilerin ve genelde tüm yurttaşların, siyasilerin icraatlarını, tutum ve söylemlerini açıkça eleştirmesi bir hak. Oysa son yıllarda gazeteciler ve yurttaşlar Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) "Cumhurbaşkanına hakaret" suçunu düzenleyen 299. maddesinden gözüaltına alınıyor, yargılanıyor ve tutuklanıyor.

TCK 299

Türk Ceza Kanunu'nun "Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar" bölümünde Cumhurbaşkanı'na hakaret suçu "özel" olarak yer alıyor. Maddeye göre cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Suçun alenen işlenmesi halinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır. Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır (5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 29 Haziran 2005).

2005 yılından önce eski TCK'nın 158. maddesinde tanımlanan "Cumhurbaşkanı'na hakaret" fiili, Avrupa Birliği reform sürecinde yenilenen 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu'na (TCK) aktarılmamalıydı.

Türk Ceza Kanunu "Cumhurbaşkanına hakaret" (TCK madde 299), "Devletin egemenlik alametlerini aşığılama"(TCK madde 300), "Türk Milletini ve anayasal kurumları aşığılama"(TCK madde 301), "Yabancı devlet bayrağına karşı hakaret"(TCK madde 341) düzenlemelerini özel tahkir suçları olarak kabul ediyor.

Üç talep

* “Cumhurbaşkanı’na hakaret” başlıklı TCK 299. maddesi yürürlükten kaldırılmalı.

* TCK 299’dan açılmış soruşturma ve dava dosyaları, Türkiye’nin Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi taahhütlerine uygun olarak ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarına uygun olarak durdurulmalı, düşürülmeli, kapatılmalı.

* TCK 299 kapsamında gözaltına ve tutuklamalara son verilmeli. Cumhurbaşkanı, “çağdaş normlar altında hukuk korumasında görülemeyecek söz ve isnatlar” açısından her yurttas gibi, Asliye Hukuk Mahkemeleri’nde tazminat hukukunu işletebilir.

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi uzman hukukçu kurulu Venedik Komisyonu “Cumhurbaşkanı’na hakaret” maddesinin “demokratik bir dünyada yeri olmadığı” gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmasını istedi.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 12 Şubat 2004 tarihindeki 872. oturumunda kabul ettiği tavsiye kararlarınının 6. bölümünde yer alan, “Siyasi veya kamu şahsiyetleri daha geniş şekilde eleştirilebilir” şeklinde özetlenebilecek “Siyasi şahsiyetler ile kamu görevlilerinin itibarı” başlıklı bölümünde şu ifadelere yer veriliyor:

“Siyasi şahsiyetler itibarlarının ve haklarının korunması için diğer kimselerden daha geniş haklara sahip bulunmamalıdır. Bundan hareketle iç hukukta, siyasi şahsiyetleri eleştiren medya kuruluşlarına karşı daha ağır cezalar öngörülmemelidir. Bu ilke kamu görevlilerine de uygulanır. Bu ilkeye istisnalar, sadece kamu görevlilerinin görevlerini iyi yapmalarını sağlamak bakımından zaruri hallerde kabul edilebilir.”

Avrupa ve ABD

* Macaristan ve Çekya’da “hakaret” suç değil. Avusturya, Hollanda, Belçika, Portekiz, Romanya ve İspanya’da düzenleme var; pra-

tikte kimisi en az yarım yüzyıldır kullanılmıyor.

* Avusturya’da “Cumhurbaşkanına hakaret”i düzenleyen bir madde (Madde 171) var; ancak bu madde ceza davalarına çok nadiren neden oluyor. 2000’den bu yana hareket yok... kişinin başvurusu, ya da dava açılması için izin gerekiyor.

* Polonya ve İtalya’da ceza hükmü varsa da nadiren uygulanıyor, para cezasıyla sınırlı.

* Fransa 2013’te AİHM’de mahkûm olunca yasayı yürürlükten kaldırdı.

* Almanya’da düzenlemenin yanı sıra Federal Anayasa Mahkemesi çok ağır bir eleştiri olsa dahi bunun bir suç sayılmayacağı kararı sözkonusu.

* Avrupa Konseyi gözlemci üyelerinden ABD’de ise başkana hakaret, tehdit suçu düzenlenmiş.

* İngiltere & Galler hukukunda teknik olarak “egemen unsur aşığılama”yı engelleyen genel kanun en son 1840’da uygulandı. Düzenleme, Kralın kendisinden ziyade, temsilcilerine yönelik aşığılamaları susturmaya yönelikti.

Türkiye’de gazetecilere dava

Bianet Medya Gözlem Raporları’na göre, Cumhurbaşkanı seçildiği Ağustos 2014’te Tayyip Erdoğan’a yönelik eleştiri ve isnatlarla mücadele etmek için yaygın şekilde kullanılmaya başlanan madde, 1 Ekim 2019’a kadar en az 60 gazetecinin hapis, ertelemeli hapis ve para cezasına mahkûm edilmesine zemin oluşturdu. Örneğin; 2018 yılında toplam 20 gazeteci bu madde temelinde toplam 38 yıl 5 ay 4 gün hapis (6 yıl 10 ay 12 günü ertelendi) ve 35 bin TL de adli para cezasına mahkûm edilmişti.

Örnekler:

Mahkûmiyet: Kazım Kızıl, Sedef Kabaş, Perihan Mağden, Ahmet Altan, Tunca Öğreten, Nazlı Ilıcak, Hüsnü Mahalli, Hüseyin Aykol, İnan Kızılkaya, İhsan Çaralan vs.

Gözetli: Son yıllarda, “Cumhurbaşkanı’na hakaret” şüphesiyle yürütülen soruşturmalarda Sedef Kabaş, Mustafa Sönmez ve Ali Ergin Demirhan gibi çok sayıda medya temsilcisi gözetli altına alındı.

Tutuklama: Kazım Kızıl (belgeselci), Berivan Bila (üniversite öğrencisi), Ozan Kaplıanoğlu (gazeteci).

BİA Medya Gözlem Değerlendirmesi

Ulaş Karan

Öncelikle ifade özgürlüğünün tüm boyutlarıyla yaygın bir biçimde ihlal edildiği bir ülkede ve ifade özgürlüğünün son 10 yılına (2012-2021) odaklanan çok sayıda metne yer veren kapsamlı bir çalışmada, tekrara düşmeksizin özgün bir metin kaleme almanın oldukça güç bir görev olduğunu belirtmek gerekiyor. Türkiye’de ifade özgürlüğü alanında son 10 yılda yaşanan gelişmelere bakıldığında süreci nitelendirebilecek en doğru kelimenin belki de “süreklilik” olduğunu söylemek mümkün. Bu dönem aksi yönde söylemlerin mevcudiyetine rağmen ifade özgürlüğü alanında neredeyse hiçbir olumlu adımın atılmadığı bir dönem olarak öne çıkıyor. Bu alanda yaşanan sorunlar ifade özgürlüğünün kullanıldığı farklı mecralar ve farklı ifade türleri bakımından farklılaşabilse de, bu özgürlüğe dönük müdahalelerin ciddi bir caydırıcı etki oluşturduğu ve otosansüre yol açtığı bariz bir biçimde görülebiliyor.

İfade özgürlüğü, geleneksel olarak görüş sahibi olma özgürlüğü, bilgi ve düşüncelere erişim özgürlüğü ve bilgi ve düşünceleri yayma özgürlüğü biçiminde üç farklı özgürlüğü bünyesinde barındırıyor. Bu özgürlüğü, en yalın haliyle bireylerin serbestçe haber ve bilgilere, başkalarının fikirlerine ulaşabilmesi, edindiği düşünce ve kanaatlerden dolayı kınanamaması ve bunları tek başına veya başkalarıyla birlikte çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, anlatabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi olarak tanımlamak mümkün.¹

1. ÖT. AYM, *Emin Aydın Kararı*, B. No: 2013/2602, 23/1/2014, § 40.

İlk boyutu olan görüş sahibi olma özgürlüğünde; örneğin bir kamu görevlisinin bir siyasi partiye üye olması nedeniyle görevine son verilmesi² veya kamu görevine alınmaması³ görüş sahibi olma özgürlüğüne yönelik bir müdahale olarak değerlendirilir.

Görüş sahibi olma özgürlüğü Anayasa'nın 25. maddesinde ayrı bir hak olarak düzenlenmiştir ve "[h]er ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz".

Bilgi ve düşüncelere erişim özgürlüğü ise medya organlarının kamuya arz ettiği basılı, sesli, görüntülü vb. içeriklere erişim, internette bulunan içeriklere erişim ile kitap, gazete, dergi, radyo veya televizyon gibi araçlara erişimi kapsar. Bu özgürlük ile halkın kamuyu ilgilendiren tartışmalar kapsamındaki haber ve fikirlere ulaşmasına imkân tanınması amaçlanır ve bu tür tartışmalara katılımın sağlanması demokratik çoğulculuk için vazgeçilmez nitelikte görülür.⁴ Bilgi ve düşüncelere erişim hakkı Anayasa'nın 26. maddesinde koruma altına alınmıştır. Yeri gelmişken, bilgi ve düşüncelere erişim hakkı ile bilgi edinme hakkının birbirinden farklı iki hak olduğunu belirtmek gerekir. İlki asıl olarak üçüncü kişiler tarafından kamuya arz edilen bilgi ve düşüncelere erişimi kapsarken; ikincisi resmi makamların elindeki, kişinin kendisi ile ilgili veya kamuyu ilgilendiren ve bir kişinin özel yaşamına ilişkin olmayan bilgilere erişimi kapsar. Bilgi edinme hakkı Anayasa'nın 74. maddesinde ayrı bir hak olarak düzenlenmiştir.

İfade özgürlüğünün en çok gündeme gelen görünümü ise bilgi ve düşünceleri yayma hakkıdır. Bilgi ve düşüncelere erişim hakkının düzenlendiği Anayasa'nın 26. maddesinde bu hakka da yer verilmiştir. Bununla bağlantılı olarak Anayasa'nın 27. maddesinde akademik ve sanatsal ifadeler, 28. maddede ise basın özgürlüğü

2. Ör. AİHM, *Vogt v. Germany (Grand Chamber)*, Appl. No. 17851/91, 26.09.1995.

3. Ör. AİHM, *Glasenapp v. Germany*, Appl. No. 9228/80, 28.08.1986; AYM, *Özgür Sevgi Göral Birinci Kararı*, B. No: 2014/12112, 4/10/2017.

4. Ör. AYM, *Erdem Gül ve Can Dündar Kararı*, B. No: 2015/18567, 25/2/2015, § 87.

güvence altına alınır. Yayma hakkının özel bir görünümü olan medya özgürlüğüne, düşüncenin iletilmesini ve dolaşımını gerçekleştirerek bireyin ve toplumun bilgilenmesini sağladığı için ayrı bir önem verilmiştir.⁵

İfade özgürlüğü herkesin yararlanabileceği bir haktır. Gerçek kişi/tüzel kişi (ör. dernek, vakıf, siyasi parti, sendika vs.), vatan-daş/yabancı gibi ayrımlar bu haktan yararlanabilmek bakımından bir değer taşımaz, ancak hakkın sınırlanması bakımından bir önem taşıyabilir. Herhangi bir kişinin yalnızca kişiliğine bağlı olarak düşüncesini açıklama ve yayma özgürlüğüne müdahale edilmesinin haklı kılınması mümkün değildir.⁶ Kişilerin sahip olduğu sıfatlar kişilerin haktan yararlanma olanağını ortadan kaldırmaz, ancak ifade özgürlüğünün sınırlanması bakımından bir önem taşıyabilir. Sadece bu kişilerin ifade özgürlüklerinin belli durumlarda diğer kişilere göre daha fazla sınırlanabilmesi mümkün olabilir. Herhangi bir kişinin yalnızca kişiliğine bağlı olarak düşüncelerini açıklama ve yayma özgürlüğüne müdahale edilmesi hukuka aykırı kabul edilir.⁷

İfade özgürlüğü her türlü ifadeyi koruma altına alır ve bu hakka içerik bakımından da bir sınırlama getirilmemiştir. Siyasi, sınırsal, akademik, ticari vs. her türlü ifade bu hakkın koruma alanında kalır. Açıklanan ve yayılan bir düşüncenin, içeriğinden hareketle kişiler ve toplum açısından “değerli-değersiz”, “yararlı-yararsız”, “zararlı”, “sakıncalı” biçiminde ayrıştırılması subjektif unsurlar ihtiva eder ve ifade özgürlüğünden yararlanacak ifadelerin belirlenmeye çalışılması bu özgürlüğün keyfi biçimde sınırlandırılması sonucunu doğurur. İfade özgürlüğü, başkaları açısından “değersiz” veya “yararsız” görülen düşüncelerin açıklanması ve yayılması özgürlüğünü de içerir.⁸

Bununla birlikte, bazı ifadelerin günümüzde ifade özgürlüğünün korumasından yararlanmaması gerektiği kabul edilmektedir.

5. Ö. AYM, *Fatih Taş Kararı*, B. No: 2013/1461, 12/11/2014, § 65.

6. Ö. AYM, *Ali Gürbüz ve Hasan Bayar Kararı*, B. No: 2013/568, 24/6/2015, § 67.

7. Ö. AYM, *Ali Gürbüz ve Hasan Bayar Kararı*, B. No: 2013/568, 24/6/2015, § 67.

8. Ö. AYM, *Bekir Coşkun Kararı*, B. No: 2014/12151, 4/6/2015, § 36.

Bugün, özellikle de Avrupa coğrafyasında, faşizm, Nazi ideolojisinin yüceltilmesi, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, anti-semitizm, İslamofobi ve homofobi gibi nefret içerikli ifadeler, ayrımcılık ve savaş propagandasının ifade özgürlüğünün korumasından yararlanmaması gerektiği giderek daha fazla kabul görmektedir. Bu tür ifadelere dönük bir sınırlamanın ifade özgürlüğünün “olumlu” yönde sınırlanması olarak kabul edilmesi mümkündür. Türk hukukundaki ifade özgürlüğüne müdahalelerin dayanağını oluşturan bazı maddelerin nefret söylemi niteliğindeki görüşlerin dile getirildiği durumlarda uygulanması mümkün ise de belirtilen görüşlerin engellenmesi ve yaptırıma bağlanmasına yönelik bir uygulamaya rastlamak ne yazık ki mümkün değil. Bu konuda ortaya çıkan az sayıda örnekte açılan soruşturmanın kovuşturmayla döndüğü ancak beraatla sonuçlandığı görülmektedir.

İfade özgürlüğünün beraberinde getirdiği koruma, bilgi ve düşüncelerin dile getirildiği, iletildiği ve bunlara ulaşıldığı farklı biçim ve araçları da kapsar. İfadenin televizyon, radyo, internet gibi mecralarda, kamuya açık, kamu hizmetine ayrılmış resmi binalarda veya özel mekânlarda, herhangi bir kapalı veya açık mekânda, yazı, dilekçe, açlık grevi, basın açıklaması, slogan, resim, kitap, sinema filmi, şiir, broşür, müzik eseri, heykel, enstalasyon, performans vs. herhangi bir şekilde dile getirilmesi mümkündür. Anayasa'nın 26. maddesinde de düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanımında başvurulabilecek araçlar “söz, yazı, resim veya başka yollar” olarak ifade edilmiş ve “başka yollar” ifadesiyle her türlü ifade aracının anayasal koruma altında olduğu gösterilmiştir.⁹

Araçlar bakımından medya özgürlüğüne ayrı bir önem verildiğini ve son 25 yıldır hayatımıza giren internetin artık ifade özgürlüğünün kullanıldığı en önemli mecra olarak görülmeye başlandığını eklemek gerekir.¹⁰ İfadenin dile getirildiği araçlar bakı-

9. Ör. AYM, *İsa Yağbasan ve diğ. Kararı*, B. No: 2013/1481, 20/11/2014, § 40.

10. Ör. AlHM, *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Grand Chamber)*, Appl. No: 49017/99, 17.12.2004, § 71; *Times Newspapers Limited v. the United Kingdom* (No. 1 and 2), Appl. No. 3002/03, 23676/03, § 27.

mından ortaya çıkan durum ifadenin dile getirildiği diller bakımından da geçerlidir ve ifadenin herhangi bir dilde dile getirilmesinin engellenmesi veya bu noktada bir yaptırım uygulanması ifade özgürlüğünün ihlaline yol açabilir.¹¹

İfade özgürlüğünün kapsamı bu şekilde belirlenebilir olmakla birlikte, ihlal edilip edilmediğine ilişkin her durumda uygulanmaya hazır bir hukuki formül bulunmamaktadır. Bir ifadeyi dile getiren kişinin veya muhatabının kimliği, ifadenin dile getirildiği yer ve zaman, ifadenin ne kadar alenileştiği, içeriği, üslubu ve bağlamı ifade özgürlüğünün sınırlarının belirlenmesinde önemli rol oynayabilmektedir. İfade özgürlüğü yukarıda sayılan istisnalar (ırkçılık, ayrımcılık, savaş propagandası, nefret söylemi vs.) dışında her türlü ifadeyi bünyesine almakla birlikte kişiler bakımından her ifadenin eşit bir şekilde koruma görmediğini de belirtmek gerekir. Örneğin siyasetçilere ve kamu görevlilerine dönük eleştiri mahiyetindeki ifadeler daha geniş koruma görürken, sade vatandaşlar ve yargı organlarına yönelik eleştiriler daha az koruma görebilmektedir.

Geçmişte ifade özgürlüğüne dönük müdahaleler büyük oranda devlet kaynaklı olabilirken bugün devlet-dışı aktörlerin müdahaleleri de ifade özgürlüğü üzerinde önemli etki doğurabilmektedir. Bunun yanında geçmişte devlet-dışı üçüncü kişilerden kaynaklı müdahalelerin ifade özgürlüğüne dair bir sorun doğurmadığı kabul edilirken artık ifade özgürlüğünün devlet dışındaki kişiler arasındaki ilişkiler açısından da geçerli bir hak olduğu kabul edilmektedir. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler geleneksel müdahale biçimlerine ek olarak güncel başka müdahale biçimlerini de ortaya çıkarmıştır.

Kimi zaman hem devlet hem de devlet-dışı aktörlerin birlikte yer aldığı bir müdahale süreci de ortaya çıkabilmektedir. Bu duruma örnek olarak ifade özgürlüğünü kullanan kişilere yönelik özel hukuk tüzel kişileri (ör. şirketler) veya gerçek kişiler tarafından açı-

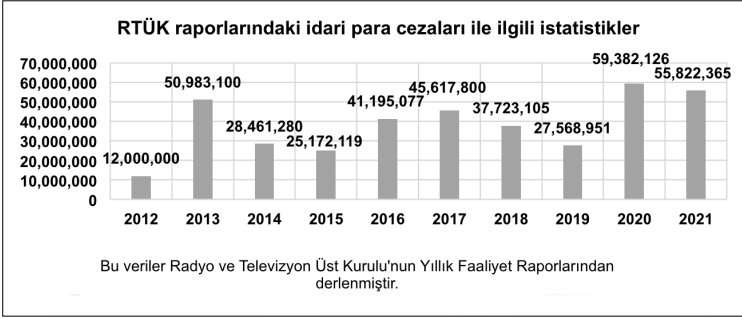
11. Ör. AİHM, *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Türkiye*, Appl. No. 20641/05, 25.09.2012, § 73.

lan tazminat davaları veya şikâyete tabi suçlarda bir başkasının şikâyeti üzerine harekete geçen savcılıkların ceza davası açma uygulamaları verilebilir. Bu tür müdahalelerde özel hukuk tüzel kişileri ve gerçek kişiler ile yargı organları dolaylı olarak birlikte hareket etmekte ve bir müdahalenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Devlet veya devlet-dışı aktörlerden kaynaklı müdahalelerin yol açtığı önemli bir olgu ise otosansür uygulamasıdır. Bu noktada herhangi bir yaptırımla veya baskı ile karşılaşmak istemeyen kişiler görüşlerini özgürce ortaya koyamamakta ve kendilerine dayatılan sınırlar içerisinde kalarak çalışma yürütmeyi tercih etmektedir. İfade özgürlüğüne dönük müdahalelerin hukuka uygun kabul edilebilmesi için aynı zamanda bu tür bir caydırıcı etkiye yol açmaması da gerekmektedir. Türkiye’de ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerde yukarıda belirtilen aktörlerin tamamının etkin olduğunu görülmektedir.

İfade özgürlüğüne yönelik devlet kaynaklı müdahaleler yasama, yürütme veya yargı organı kaynaklı olabilmektedir. İlk aktör olarak belirtilen yasama organının müdahalesi ifade özgürlüğünün kullanılmasının önünde engel oluşturan bazı yasal düzenlemelerin kabul edilmesi veya bu tür yasal düzenlemelerin ifade özgürlüğü bakımından sorun yarattığı uzun bir süredir bilinmesine rağmen bu yönde yasal değişikliklerin yapılmaması ile gerçekleşmektedir. Türkiye’de mevzuatta ifade özgürlüğünün ihlaline, özellikle de medya özgürlüğünün ihlaline yol açan çok sayıda düzenleme söz konusudur. Bunlar arasında özellikle şu kanunlar sayılabilir:

- Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanun (195 sayılı, 02.01.1961)
- Basın Kanunu (5187 sayılı, 09.06.2004)
- Ceza Muhakemesi Kanunu (5271 sayılı, 04.12.2004)
- İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (5651 sayılı, 04.05.2007)
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun (6112 sayılı, 15.02.2011)

- Terörle Mücadele Kanunu (3713 sayılı, 12.04.1991)
- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (2911 sayılı, 06.10.1983)
- Türk Ceza Kanunu (5237 sayılı, 26.09.2004)

Devlet kaynaklı müdahalelerin bir ikinci aktörü yürütme organı veya genel olarak idaredir. Anayasa ve yasaların uygulanmasından sorumlu olmalarına rağmen ifade özgürlüğüne yönelik önemli müdahalelerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Yürütme organı, yaptığı yönetmelik gibi genel düzenleyici işlemlerle veya kişilere yönelik ortaya koyduğu birel işlemlerle ifade özgürlüğüne müdahale edebilmektedir. Bu tür müdahaleler çoğu zaman keyfi biçimde ortaya çıkmaktadır. Yürütme organı ve idarenin medya organları ve gazeteciler bağlamında ortaya çıkan müdahalelerine şu örnekler verilebilir:

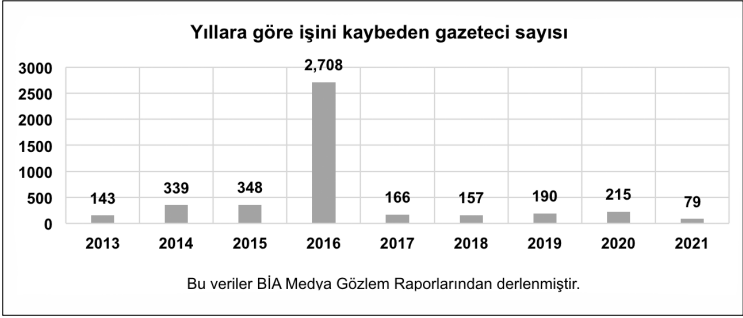
- Yürütme organı veya idare tarafından gerçekleştirilen tehdit veya taciz;
- İdare tarafından fiziksel şiddet uygulanması;
- İdare tarafından fiili engelleme yapılması;
- Yürütme veya idare tarafından kapatma, el koyma kararı verilmesi, yayın yasağı getirilmesi, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na (BTK) içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi talebinde bulunulması, fiili engellemede bulunulması;
- BTK tarafından erişim engelleme kararı verilmesi, içeriğin çıkartılması kararı verilmesi, idari para cezası verilmesi;

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından uyarı cezası, program durdurma, idari para cezası, geçici yayın durdurma, yayın lisansının iptali cezası verilmesi,
- Basın İlan Kurumu tarafından ilan verilmemesi veya ilan kesme cezası verilmesi;
- Gazetecilerin basın kartlarının Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından iptal edilmesi veya yenilenmemesi.

Devlet kaynaklı müdahalelerde son aktör yargı organlarıdır. Türkiye’de ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin önemli bir kısmı yargı organlarıncaya gerçekleştirilmektedir. İfade özgürlüğünü korumakla yükümlü olan yargı organları bu tür müdahaleler sonucunda ifade özgürlüğünün ihlaline yol açan en önemli figür haline gelmektedir. Yargı organları, hem gerçekleştirilecek olası müdahalelerin ifade özgürlüğünü kullanmak isteyen kişiler bakımından caydırıcı etki doğurmaması hem de devlet-dışı aktörlerden kaynaklı müdahalelere karşı kişilerin korunması için hassasiyet göstermekle yükümlüdür.

Yargı organlarının medya organları veya gazetecilere yönelik müdahalelerine şu örneklerin verilmesi mümkündür:

- Hukuk mahkemeleri tarafından tazminat davasında tazminata hükmedilmesi, kınama kararı verilmesi; iş sözleşmesinin feshinin hukuka uygun bulunması, benzer konuşmalar yapılmaması için ihtiyati tedbir kararı verilmesi;
- Cumhuriyet savcılıkları tarafından soruşturma açılması, gözaltı kararı verilmesi; tutuklama talep edilmesi, adli kontrol talep edilmesi, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmesi, erişim engelleme kararı verilmesi, ceza davası açılması;
- Sulh ceza hâkimlikleri tarafından erişim engelleme kararı verilmesi, içeriğin yayından çıkarılması kararı verilmesi, tekzip kararı verilmesi, tutuklama kararı verilmesi, adli kontrol kararı verilmesi, toplatma ve el koyma kararı verilmesi, iletişimin dinlenmesi;
- Ceza mahkemeleri tarafından iddianamenin kabulü ile yargılamaya başlanması, tutuklama kararı verilmesi/tutukluluğun devamına karar verilmesi, hapis, adli para cezası, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma cezası gibi cezalar verilmesi, erteleme kararı verilmesi, hük-

mün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi, kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilmesi, erişim engelleme kararı verilmesi.

Devlet-dışı aktörler ise devletin müdahalelerinin aksine çeşitlilik arz etmektedir. Medya organları, sivil toplum örgütleri, bireyler, topluluklar ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin devlet-dışı aktörleri olarak dikkat çekmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu tür aktörlerin müdahaleleri karşısında ifade özgürlüğünü kullanan kişilerin koruma görmesi ifade özgürlüğünün beraberinde getirdiği en temel yükümlülükler arasında yer almaktadır. Devlet-dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen müdahalelere şunlar örnek olarak verilebilir:

- Fiziksel müdahalede bulunulması veya şiddet uygulanması;
- Tehdit veya taciz;
- Haber veya yorumların içeriğine müdahale edilmesi, haber veya yorum içeriğinde kişinin rızası alınmaksızın değişiklik yapılması, haber veya yorumun yayınına izin verilmemesi;
- Sosyal medya hesaplarının askıya alınması ve benzeri uygulamalar;
- Siyasetçiler veya diğer kişiler tarafından tazminat davası açılması;
- Haber ve yorumların kamuoyu ile paylaşmanın fiilen engellenmesi;
- İçeriklere erişim engelleme talep edilmesi;
- İşten çıkarılma.

İfadenin dile getirildiği araçlar arasında medya organları bilgi ve düşüncelere erişim ve bunların yayılması açısından temel önem-

dedir. İfade özgürlüğünün beraberinde getirdiği negatif ve pozitif yükümlülükler medya özgürlüğü açısından da geçerlidir ve hatta Anayasa'nın 28. maddesinin ikinci fıkrasındaki basın özgürlüğüne dair "Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır" düzenlemesi pozitif yükümlülükler açısından doğrudan bir dayanak oluşturmaktadır. Mevcut durumda Türkiye'de devletin pozitif yükümlülükler bağlamında hiçbir tedbir almadığı, ifade özgürlüğünü kullanan medya organlarının ve gazetecilerin sıklıkla üçüncü kişilerden kaynaklı olarak şiddete maruz kaldığı, hatta zaman zaman öldürüldüğü ve yaygın bir şekilde işten çıkarılabildikleri görülmektedir.

Demokratik bir siyasal sistemde devletin eylem ve işlemlerinin, yargı organlarının olduğu kadar medyanın ve aynı zamanda kamuoyunun da denetimi altında bulunması gerekmektedir ve medyanın denetimi diğer yargı organlarının denetimi kadar etkili ve önemlidir.¹² Medya, kamu gücünü kullanan organların siyasi kararlarını, eylemlerini ve ihmallerini sıkı bir denetime tabi tutarak ve vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştırarak demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemlerini ve bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerini güvence altına alır. Bu itibarla bilgi ve düşünceleri yayma özgürlüğü ile medya özgürlüğü demokrasinin işleyişi için yaşamsal önemdedir.¹³ Asıl olan ifade özgürlüğüdür, sınırlama istisnadır. Bu durum medya organları ve gazeteciler bakımından ise evleviyetle geçerlidir.

Medya organlarının demokrasi açısından taşıdığı önem dikkate alınarak yapılan haberlerin bir dereceye kadar abartıya kaçabileceği hatta kışkırtmaya yer verebileceği kabul edilmektedir.¹⁴ Bu-

12. AYM, *Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A.Ş. Kararı*, B. No: 2013/2623, 11/11/2015, § 39; *Emin Aydın Kararı*, B. No: 2013/2602, 23/1/2014, § 46; *Yaman Akdeniz ve Diğerleri Kararı*, B. No: 3986, 2/4/2014, § 38; *Youtube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri*, B. No: 2014/4705, 29/5/2014, § 51.

13. AYM, *Emin Aydın Kararı*, B. No: 2013/2602, 23/1/2014, § 45; *Abdullah Öcalan Kararı*, B. No: 2013/409, 25/6/2014, § 74; *Fatih Taş Kararı*, B. No: 2013/1461, 12/11/2014, § 65; *Bejdar Ro Amed Kararı*, B. No: 2013/7363, 16/4/2015, § 44; *Bekir Coşkun Kararı*, B. No: 2014/12151, 4/6/2015, § 35.

14. AİHM, *Radio France and Others v. France*, Appl. No: 53984/00, 30.03.2004, § 37.

nun yanında medya organları, görev ve sorumluluklarının bilincinde olarak kamu yararını ilgilendiren her konuyu kamuoyuna iletmekle görevlidir.¹⁵

İfade özgürlüğü beraberinde ödev ve sorumluluk getirmektedir. Özellikle medyanın, belli kamusal makamlardaki kişilerin ifade özgürlüğünü kullanırlarken bu sorumluluk kapsamında hareket etmeleri gerekmektedir. Medya organlarının nefret söylemi ve şiddete tahrikin yayılmasında bir araç olarak kullanılma tehlikesi dolayısıyla siyasi tartışmalarda ve gerilimlerde özel bir “ödev ve sorumluluk” altında oldukları kabul edilmektedir. Bu kapsamda ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler gündeme gelebilmektedir.

Medya özgürlüğü aynı zamanda gazetecilerin, meslek ahlakına saygı göstererek doğru ve güvenilir bilgi verecek şekilde, iyi niyetli olarak ve sorumluluk bilinci ile hareket etmelerini de zorunlu kılmaktadır.¹⁶ Nefrete, şiddete ve ayaklanmaya tahrik anlamına gelecek ifadelere yer veren medya kuruluşlarının düzensizliğin veya suç işlenmesinin bertaraf edilmesi amaçlarıyla sınırlamaya tabi tutulabilmesi ve demokrasiyi ortadan kaldırmak için ifade özgürlüğünün istismar edilmesini önlemek gerekçesiyle getirilen sınırlamalar haklı kılınabilecektir.

Medya özgürlüğü kavramı, medya organlarının ve gazetecilerin meslek etiği çerçevesinde davranması gerekliliğini dışlamakla birlikte, medyanın haber dilinin kendisi tarafından belirlenmesi özgürlüğünü de içerir ve bu anlamda medyaya bir özerk alan bırakır. Yargı organlarının medyanın yerine geçip belirli bir durumda haber dilinin nasıl olması gerektiğini belirlemesi mümkün değildir.¹⁷ Bir düşüncenin en iyi hangi üslup ve biçimle aktarılacağına bizzat düşüncüyü dile getirenlerce karar verilmelidir. İfade özgürlüğü yalnızca ifade edilen haber ve fikirlerin içeriğini

15. AİHM, *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway (Grand Chamber)*, Appl. No: 21980/93, 20.05.1999, § 59, 62; *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Grand Chamber)*, Appl. No: 49017/99, 17.12.2004, § 71.

16. AYM, *Abdullah Öcalan Kararı*, B. No: 2013/409, 25/6/2014, § 76.

17. AYM, *Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A.Ş. Kararı*, B. No: 2013/2623, 11/11/2015, § 41.

değil, fakat aynı zamanda bunların nakledilme biçimlerini de korumaktadır.¹⁸

Medya özgürlüğü bağlamında gündeme gelen bir diğer konu haber kaynaklarının korunmasıdır. Medya mensuplarının bilgi kaynaklarının gizliliğinin korunması da ifade özgürlüğü kapsamında kalan bir konudur. Haber kaynaklarının korunmaması halinde medya, kamuoyuna doğru ve güvenilir bilgi sunma ve dolayısıyla demokratik toplum bakımından hayati önemi haiz olan halkın gözcülüğü (*public watchdog*) görevini gerektiği gibi ifa edemeyecektir.¹⁹ Gazetecilerin haber kaynaklarının korunmamasının, haber kaynaklarının çeşitliliğinin ve habere ulaşma imkânlarının ortadan kalkmasına yol açabileceği kabul edilmektedir. Aksi bir durumda haber kaynaklarının kamu yararına olan meselelerle ilgili kamuoyunu bilgilendirme konusunda basına yardımcı olmaktan ve bilgi vermekten kaçınabileceği ve devamında medyanın halka doğru ve güvenilir bilgi sağlama ve bilgilendirilmiş bir kamuoyu oluşturma görev ve rolünü yerine getirmesinin tehlikeye gireceği kabul edilmektedir.²⁰ Bu noktada gazetecilerin telefonlarının dinlenmesi, iletişimlerinin içeriğinin ortaya çıkması sonucunda haber kaynaklarının deşifre olması medya özgürlüğüne yönelik bir müdahale oluşturmaktadır.²¹

Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) tarafından yıllık olarak hazırlanan ve 180 ülkenin değerlendirildiği ve çoğulculuk, medya organlarının bağımsızlığı, otosansür, mevzuat, şeffaflık, altyapı ve müdahaleler gibi yedi temel başlık üzerinden oluşturulan Basın Özgürlüğü Endeksi'ne (Press Freedom Index) bakıldığında Türkiye'nin yerinin ilk senelerde sabit kaldığı ve 2011-12 yıllarından bu yana son 10 yılda sabit kaldığı ve basın özgürlüğü alanında herhangi bir iyileşmenin olmadığı görülmektedir.

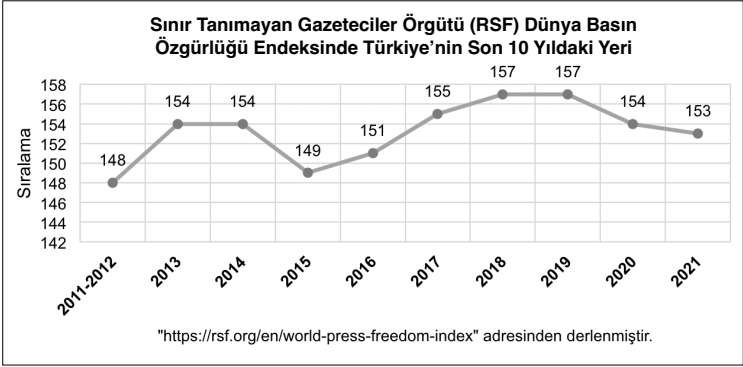
Son 10 yılda, öncesinde de olduğu gibi, medya özgürlüğüne yönelik sınırlamalarda en çok gündeme gelen kavram "terörle

18. AYM, *Emin Aydın (2) Kararı*, B. No: 2013/3178, 25/6/2015, § 46.

19. AYM, *Yasemin Çongar ve Diğerleri Kararı*, 2013/7054, 6/1/2015, § 42. Ayrıca bkz. *AİHM, Roemen and Schmit v. Luxembourg*, No: 51772/99, 25.02.2003, § 46.

20. AYM, *Mehmet Baransu (2) Kararı*, B. No: 2015/7231, 17/5/2016, § 154-55.

21. AYM, *Yasemin Çongar ve Diğerleri Kararı*, 2013/7054, 6/1/2015, § 43.

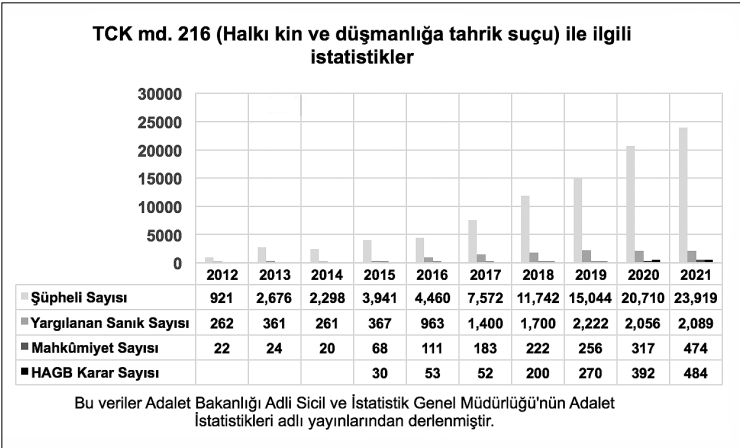

mücadele"dir. Türkiye'de "terörle mücadele" kavramı açısından temel düzenleme Terörle Mücadele Kanunu'dur (TMK). Kanun, yürürlüğe girdiği 1991 yılından bu yana insan hakları açısından ciddi ve haklı eleştirilere maruz kalmış ve sadece son 20 yıllık zaman aralığında 40 kez değiştirilmiştir. Üstelik bu değişikliklerin önemli bir kısmı 2016-18 yılları arasında tüm Türkiye'de uygulanan Olağanüstü Hal rejimi öncesinde veya sonrasında gerçekleştirilmiştir. Bu durum Olağanüstü Hal uygulamasının yalnızca iki yıl sürmediği, uzun bir süredir olağan dönemlerde de benzer bir bakış açısının hâkim olduğunu göstermektedir.

Terörle mücadele kavramı çerçevesinde ifade özgürlüğü bağlamında en çok gündeme gelen düzenleme ise TMK md.7/2'de yer alan "terör örgütü propagandası" suçudur: Madde metninde yer alan "meşru göstermek", "övmek" veya "teşvik etme" kavramları oldukça muğlak kavramlardır. Görüldüğü üzere herhangi bir ifadedeki bir unsurun terör örgütünü "meşru gösterdiği", "övdüğü" veya "teşvik ettiği" iddia edilebilerek terör örgütü propagandası suçu kapsamında bir soruşturmaya yol açması mümkün olabilmektedir. Bu durum ifade özgürlüğüne yönelik ağır müdahalelerin ve devamında yaptırımların yolunu açmaktadır. Söz konusu düzenleme bir ifadede propaganda amacı bulunmasa dahi bu suçtan mahkûmiyetin yolunu açmaktadır ve uzun bir süredir ifade

özgürlüğüne dönük müdahalelerin başta gelen hukuki dayanağını oluşturmaktadır.

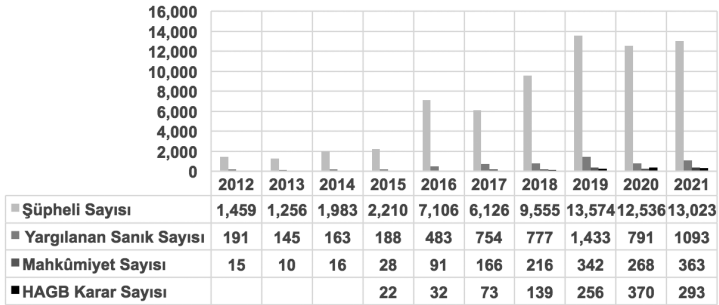
TCK md. 216'da düzenlenen halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu da ifade özgürlüğünün önündeki temel düzenlemelerden birisi olarak uzun bir süredir yürürlüktedir. Son 20 yılda iki kez değişiklik yapılan madde ilk yıllarda oldukça yoğun bir şekilde gündeme gelirken bir dönem uygulama sıklığı azalmış, hatta 2011 yılında bu suçtan yalnızca altı kişinin mahkûmiyetine karar verilmiştir. Ancak aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere son 10 yılda hakkında soruşturma açılan kişi sayısı neredeyse 26 kat, hakkında mahkûmiyet kararı verilen kişi sayısı ise 43 kat artmıştır.²² Bu durum hem maddede yapılan değişikliklerin fiilen bir anlam ifade etmediği ve olumlu bir etki doğurmadığı hem de maddenin uygulamasının giderek daha da kötü hale geldiğini göstermektedir.

22. Bu tabloda ve md. 299 ve md. 301 ile ilgili diğer iki tablodaki veriler sadece gazetecileri değil hakkında soruşturma ve kovuşturma açılan, mahkûmiyet kararı verilen herkesi kapsamaktadır. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararlarına dair verilere ancak 2014 yılı ve sonrası bakımından ulaşmak mümkündür. Uygulamada önce mahkûmiyet, sonrasında ise mahkûmiyet kararı HAGB kararına dönüştürüldüğü için gerçek mahkûmiyet sayısı olarak tabloda belirtilen mahkûmiyet sayısına HAGB karar sayısının da eklenmesi ile ulaşılan sayıyı esas almak mümkündür.

TCK md. 301’de düzenlenen Türk Milletini, devleti veya devlet organlarını aşağılamak suçu da benzer şekilde ifade özgürlüğü bağlamında medya organları ve gazetecilerin geçmişten bugüne sıklıkla muhatap olduğu bir düzenleme olmuştur. Hrant Dink’in 2007 yılı başında öldürülmesi öncesinde kendisinin kamuoyu önünde hedef haline getirilmesine de yol açan bu maddeden açılacak davaların Adalet Bakanlığı’nın iznine bağlanması ve ilgili Bakanlıkça verilen izin sayılarının zamanla düşmesi ile yargılanan kişi sayısı yılda 145’e ve mahkûmiyet sayısı da yılda 10’a kadar düşmüştür. Ancak 2014 yılıyla beraber bu sayılarda hızlı bir artış olmuş ve 2021 yılında hakkında soruşturma açılan kişi sayısı 2012 yılı ile karşılaştırıldığında yaklaşık 9 kat artmış, medya organları ve gazetecilerin ifade özgürlüğünün önündeki en büyük engellerden birisi olan madde son 20 yılda dört kez değiştirilmesine rağmen, değişiklikler hiçbir anlam ifade etmemiştir.

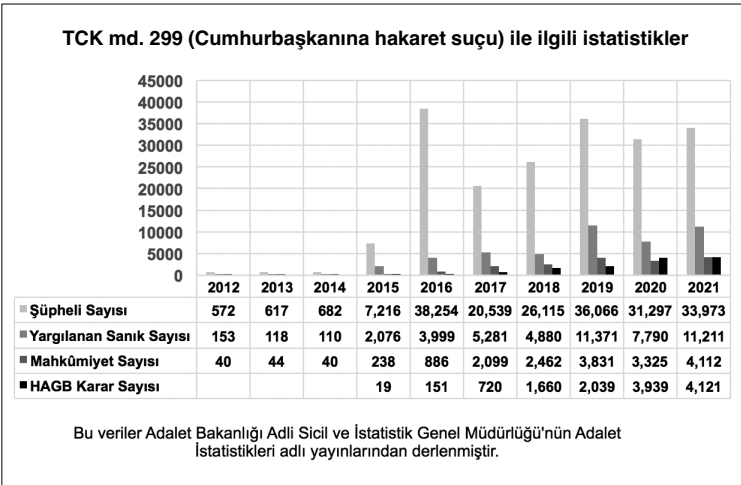
TCK md. 301 (Türk Milletini, Devleti, Devletin kurum ve organlarını aşağılamak suçu) ile ilgili istatistikler

Bu veriler Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nün Adalet İstatistikleri adlı yayınlarından derlenmiştir.

Son sekiz yıldır ifade özgürlüğü ihlalleri ile birlikte en çok anılan yasal düzenlemelerin başında TCK md. 299’da düzenlenen cumhurbaşkanına hakaret suçu gelmektedir. Anayasa Mahkemesi’nin 2017 başında Anayasa’ya uygun bulunduğu²³ bu madde gerek

Türkiye’de gerekse uluslararası arenada en çok eleştiriye maruz kalan düzenlemelerin başında gelmektedir.²⁴ Yakın geçmişte AİHM²⁵ ve Anayasa Mahkemesi²⁶ maddenin uygulandığı bazı örneklerle ilgili ifade özgürlüğünün ihlaline karar vermiştir. Bu durumun altında yatan bir dizi nedenden en önemlisi maddenin 2014 yılı sonrasında geçmişle kıyaslanamayacak sıklıkla uygulanması ve ifade özgürlüğü önündeki en büyük engellerden birisi haline getirilmesidir. 2012 yılında hakkında soruşturma açılan kişi sayısı 572 ve hakkında mahkûmiyet kararı verilen kişi sayısı 40 iken, 2019, 2020 ve 2021 yıllarında sırasıyla 36.066, 31.297 ve 33.973 ile 3831, 3325 ve 4112’ye yükselmiştir.

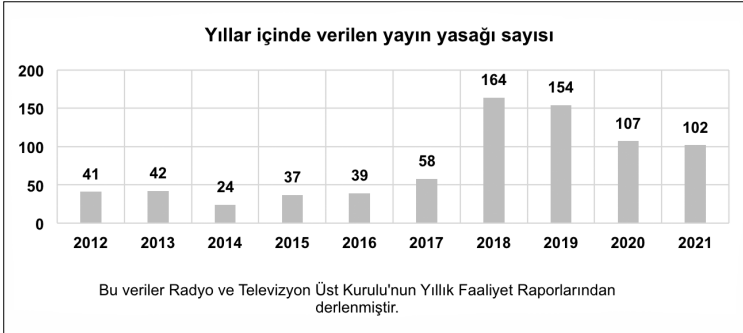
23. Anayasa Mahkemesi, E. 2016/25, K. 2016/186, 14.12.2016.

24. Venedik Komisyonu'nun TCK md. 216, md. 301 ve md. 314 ile birlikte md. 299'u da değerlendirdiği rapor için bkz. Venice Commission, "CDL-AD(2016)002-e", 15.03.2016, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)002-e).

25. Ör. *Vedat Şorli v. Türkiye*, Appl. No. 27520/07, 19.10.2021.

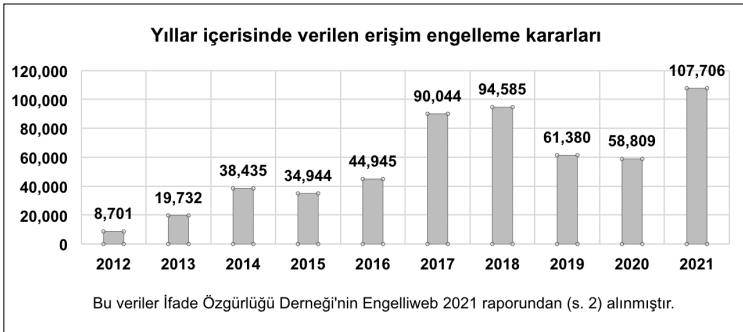
26. Ör. *Anayasa Mahkemesi, Yaşar Gökoğlu*, B. No: 2017/6162, 08.06.2021; *Di- ren Taşkıran*, B. No: 2017/26466, 26.05.2021.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun kapsamında faaliyet yürüten Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), ilgili kanun uyarınca radyo ve televizyon kanallarına uyarı, savunma istemi, program durdurma, yayın durdurma, idari para cezası verme şeklinde yaptırım uygulayabilmektedir. Son 10 yılın uygulamasına bakıldığında RTÜK'ün ifade özgürlüğünün sınırlanması niteliğindeki müdahalelerinin süreklilik taşıdığı görülmektedir. RTÜK ayrıca farklı kurumlar ve yargı organlarıncaya verilen yayın yasaklarının da uygulanıp uygulanmadığı açısından bir denetim görevi yerine getirmektedir ve RTÜK Yıllık Faaliyet Raporlarından derlenen bilgiye göre son 10 yıl içerisinde farklı nedenlerle 768 kez yayın yasağı verildiği görülmektedir. Bu yasakların hangi kurumlarca ve ne kapsamda verildiğine dair ayrıntılı bilgi bulunmamakla birlikte verilen yayın yasağı sayısının özellikle 2017 yılından itibaren artışa geçtiği göze çarpmaktadır. Bu durum ifade özgürlüğünün bilgi ve düşüncelere erişim boyutu yanında medya organlarının ve gazetecilerin de bilgi ve düşünceleri yayma özgürlüğüne ağır bir müdahale oluşturmaktadır.

2007 yılında yürürlüğe giren 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ile birlikte Türkiye erişim engelleme kavramı ile tanıştı. 2006 yılında yalnızca dört olan erişim engelleme kararı anılan kanunun yürürlüğe girişi ile

birlikte 2021 yılı sonu itibarıyla toplam yaklaşık 565.000'e yükselmiştir. Erişim engelleme kararları sıklıkla internet üzerinden yayın yapan medya organlarına ve gazetecilere dönük olarak da verilebilmektedir. Bu kapsamda birçok haber sitesine bugüne kadar onlarca kez erişim engelleme kararı verilerek ifade özgürlüğüne ağır ve sistematik bir müdahale gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmeye devam edilmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada farklı yazarlarca da değinildiği üzere özellikle 2013 yılı yaz aylarında ortaya çıkan Gezi Parkı Protestoları ve 2016 yılında yaşanan darbe teşebbüsü sonrasında tüm ülkede ilan edilen Olağanüstü Hal sonrasında yaşanan baskılar ve müdahalelerin son 10 yıl içerisinde ortaya çıkan iki önemli dönüm noktası olduğunu söylemek mümkündür. İlkinde medya organlarına ve gazetecilere yönelik baskılar özellikle öne çıkarken, ikincisinde ise çok sayıda medya organına devlet tarafından el konulmuş veya kapatılmıştır.

Bu çalışmanın kapsadığı son 10 senelik dönemde toplu gazeteci yargılamaları olarak adlandırılabilir çok sayıda gazetecinin aynı anda aynı davada yargılandığı bir olgunun ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca halkı kin ve düşmanlığa tahrik, Türk Milletini, devleti veya devlet organlarını aşağılama ve Cumhurbaşkanına hakaret suçları en çok öne çıkan suçlar haline gelmiştir. Öte yandan, hakaret suçundan açılan ceza davaları ve hakaret iddia-

sıyla açılan tazminat davaları ile Terörle Mücadele Kanunu'nun ilgili maddelerinden açılan ceza davaları son 10 yılda değişmeyen bir olgu olarak göze çarpıyor. Son 10 yıl içerisinde ayrıca Basın İlan Kurumu'ndan ilan alamama veya ilan kesme cezasına maruz kalma, basın kartının iptal edilmesi veya yenilenmemesi, radyo ve televizyon kanallarına ağır maddi yaptırımların uygulanması gibi uygulamalar da öne çıkan diğer müdahale örnekleridir.

2000'li yılların başından itibaren genellikle yerel veya muhalif medya organlarına yönelik müdahaleler söz konusu olsa da zaman zaman ana akım medya organlarında çalışan gazetecilere yönelik müdahalelerin de ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Ancak bugün medyada yaşanan tekelleşmenin vardığı boyut nedeniyle ana akım medya organlarına yönelik müdahaleler oldukça azalmış görünmektedir. Ana-akım medya organlarında eleştirel haberlere neredeyse hiç rastlanmıyor olması bu durumun başta gelen nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Mevcut durumda ana akım medya organlarının birer haber mecrasından çok dezenformasyon ve manipülasyon aracına dönüştüğü de gözlemlenebilen bir başka husustur.

Türkiye'de medya özgürlüğünün son 10 yılına bakıldığında internet yayıncılığının gelişmesi ve sektörde geleneksel yayıncılığın payının giderek azalmasının sonucu olarak medya organlarına ve gazetecilere dönük müdahalelerin büyük oranda yerelden merkeze kaydığı söylenebilecektir. Bu nedenle yerel basının giderek güçsüzleştiği ve buna bağlı olarak ifade özgürlüğüne dönük müdahalelerin hedefi olmaktan uzaklaştığı göze çarpıyor. Öte yandan, medya organlarına ve gazetecilere yönelik ağır baskı nedeniyle ana akım medya organlarından ayrılmak zorunda kalan veya bu kuruluşlarda işten çıkarılan gazetecilerin ancak internet üzerinden gazeteciliğe devam edebildiği görülüyor. Bu durumun bir sonucu olarak internet gazeteciliği ön plana çıkmış olmasına karşın bu mecrada görev yapan gazetecilere geleneksel medya organlarında çalışan gazetecilere tanınan hakların tanınmadığı da gündeme gelen bir başka olgudur.

Yazarlar

Alican Uludağ

Gazeteci. DW Türkçe'de çalışıyor. Gazeteciliğe başladığı *Cumhuriyet*'te adliye ve yargı muhabirliği yaptı. Olay TV'de çalıştı. Kendi kurduğu ankaragazetecisi.com adlı haber sitesinde haberlerini yayınladı. Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Ödülü'ne ve Türkiye Gazetecilik Başarı Ödülleri'nde "Siyasal Haber" dalında ödüle değer bulundu. Almanya'da Friedrich Naumann Vakfı'nın her yıl düzenlediği "Raif Badawi Cesur Gazeteciler Ödülü"nü aldı. Yaptığı haberler nedeniyle hakkında 20'nin üzerinde soruşturma, 10'un üzerinde dava açıldı. İki kez, 10'ar ay hapis cezasına çarptırıldı. TGS Ankara Şube yöneticisi, aynı zamanda ÇGD ve Gazeteciler Cemiyeti üyesi. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu.

Aysun Cerek

Emekli matematik öğretmeni. Asker olan babasının görevi nedeniyle ilkokulu Ankara'da, orta öğretimini İzmir'de tamamladıktan sonra Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümü'nden mezun oldu. 1980 yılında matematik öğretmeni olarak Kastamonu'ya atandı. Kastamonu Azdavay, Ordu Ulubey ve Ankara Başkent liselerinde çalıştı. Evli ve bir çocuğu var. 1957 yılında Diyarbakır'da doğdu.

Ayşegül Doğan

Gazeteci. Kurucusu olduğu Yeniden tv YouTube kanalında söyleşi ve programlar yapıyor. Bağımsız haber platformlarına özel röportaj, haber dosyası ve programlar hazırlıyor. Metz Üniversitesi Medyasyon Kültürel ve İletişim Fakültesi'nin ardından eğitimine Paris Yüksek Gazetecilik Okulu'nda devam etti. AFP'nin Ankara, Courier International'ın Paris bürosunda ve Amerika'nın Sesi Kürtçe servisinde gazeteciliği deneyim-

ledi. Radyo Ekin’de programcı, Le Monde Diplomatique Türkçe’de çevirmen gazeteci olarak çalıştı. Paris’te Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü Kürdoloji Bölümü’nde okutmanlık yaptı. IMC TV’de, kapatılan dek programlar hazırladı ve sundu, program koordinatörlüğü yaptı.

Bahadır Özgür

Gazeteci. *BirGün* gazetesinde yazıyor. *Evrensel*, *Referans*, *Radikal* ve *Hürriyet* gazetelerinde editör ve yazı işleri müdürlüğü pozisyonlarında çalıştı. *GazeteDuvar*’da köşe yazdı. 1975, Kayseri doğumlu.

Burcu Karakaş

Gazeteci. Deutsche Welle Türkçe’de çalışıyor. Gazeteciliğe *Milliyet*’te başladı. *Erkeklik Ofsayta Düşünce: Futbol, Eşcinsellik ve Halil İbrahim Dinçdağ’ın Hikâyesi*, *Manşetleri Gör Aklını Kaçırırısın: 90’lı Yıllarda Gazetecilik*, *Yalan Dünya: Reytingler, Tıklar ve Şimdi Reklamlar!*, *“Biz Her Şeyiz” Diyanet’in İşleri*, *Ne Olmuş Güldüysek: Evrim Alataş* kitaplarının yazarı. 2015 ve 2019 Avrupa Birliği Araştırmacı Gazetecilik Ödülü, İstanbul Tabip Odası Yazılı Basın Haber Ödülü, Musa Anter Jüri Özel Ödülü, Çağdaş Gazeteciler Derneği Röportaj Ödülü, Halkevleri Dayanışma Ödülü sahibi. Logan Nonfiction Fellowship Programı 2019 bursiyeri. Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde lisans, Boston Üniversitesi’nde Uluslararası İlişkiler ve Gazetecilik yüksek lisansını tamamladı.

Erol Önderoğlu

BIA Medya Gözlem raportörü, Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler (Reporters Sans Frontieres - RSF) Türkiye temsilcisi. 11 yıl Bianet.org sitesinde ifade özgürlüğü editörü ve yayın yönetmenliği görevinde bulundu. Yazıları *Güncel Hukuk* ve *Bizim Gazete* gibi yayınlarda, araştırmaları Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT-OSCE) Medya Özgürlüğü Temsilciliği tarafından kullanıldı. Dünyada ifade özgürlüğü alanında çalışan 115 sivil toplum kuruluşunun üst örgütü olan IFEX’te (International Freedom of Expression Exchange) iki yıl Konsey üyeliği yaptı.

Roosevelt Vakfı, 2018 İfade Özgürlüğü Ödülü (Roosevelt Four Freedom Award); Güneydoğu Avrupa Medya Örgütü SEEMO 2016 - Dr. Erhard Busek Ortak Anlayış, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 2014 - Basın Özgürlüğü Ödülü; Bartın Gazeteciler Cemiyeti 2014 - “İsmail Gaspıralı

Bey Uluslararası Gazetecilik ödülleri sahibi. Çalışmaları bianet sitesine, TGC 2004 Gazetecilik Başarı Ödülü ve Türkiye Yayıncılar Birliği 2006 Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü de getirdi.

Özgür Gündem nöbetçi yayın yönetmenliği dayanışma kampanyasında bir günlük yönetmenlik yapmaktan Haziran 2016'da tutuklandı; ulusal ve uluslararası dayanışma sayesinde 10 gün sonra tahliye edildi. "Örgüt propagandası" suçlamasıyla İstanbul'da halen 15 yıl hapis istemiyle yargılanıyor.

Fikret İlkiz

Avukat, İstanbul Barosu'na kayıtlı. İPS İletişim Vakfı Hukuk Danışmanı, bianet yazarı. 1982-2004 yıllarında *Cumhuriyet* gazetesi avukatı ve hukuk danışmanı olarak çalıştı. 1997-2002 arasında ise *Cumhuriyet* gazetesi sorumlu yazı işleri müdürlüğü görevini yürüttü. İstanbul Barosu Dergi Yayın Kurulu üyeliği (1992-2003), Staj Eğitim Merkezi kurucusu, "AİHS ve Bireysel Başvuru" Bölüm Başkanlığı (1996-2002), Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma Uygulama Merkezi Yürütme Kurulu Üyesi (2002-2005), Basın Konseyi Hukuk Danışmanlığı ve Genel Sekreter Vekilliği (1992-96) görevlerinde bulundu. *Güncel Hukuk Dergisi'*nde önce genel yayın koordinatörü, sonra ve sorumlu yazı işleri müdürü oldu.

Basın Konseyi ile Dayanışma Vakfı ile İnsan Hakları Kurumu Vakfı kurucu üyesi ve Umut Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Onursal Üyesi. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 1998 Basın Özgürlüğü Ödülü, Türkiye Yayıncılar Birliği 2013 - İfade Özgürlüğü Onur Ödülü sahibi. Türk Ceza Hukuku Derneği (2009-11) Genel Sekreteri, (2012) Başkanı görevlerinde bulundu ve halen TCHD Yönetim Kurulu üyesi olarak çalışıyor.

Parçalanmış Adalet: Türkiye'de Özel Ceza Yargısı (İletişim, 2011), *İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye* (İletişim, 2007), *Demokratik Anayasa Görüş ve Öneriler* (Metis, 2012), *(BİA) İfade Özgürlüğünün On Yılı 2001-2011* (Aralık 2012), *Türkiye'de Hukuku Yeniden Düşünmek* (İletişim, 2015) adlı kitaplarda ve ayrıca *Güncel Hukuk*, *Suç ve Ceza* dergilerinde yazıları, bianet web sitesinde ve çeşitli yayın organlarında makaleleri yayımlandı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu.

Gökçer Tahincioğlu

Gazeteci. T24 internet sitesinde yazmaya devam ediyor. *Milliyet* gazetesinde çalıştı (1997-2018). Haber, yazı ve fotoğraflarıyla Musa Anter, Metin Göktepe, Abdi İpekçi gibi isimlerin adını taşıyan gazetecilik ödüllerini aldı. Çağdaş Gazeteciler Derneği ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü ödüllerine layık görüldü. *Bu Öğrencilere Bu İş mi Öğrettiler?: Öğrenci Muhalefeti ve Baskılar*, *Beyaz Toros: Faili Belli Devlet Cinayetleri* ve *Devlet Dersi: Çocuk Hak ve İhlallerinde Cezasızlık Yüküleri* adlı mesleki kitaplara imza attı. *Mühür* ve *Kiraz Ağacı* kitaplarını yazdı. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde lisans, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. 1977 doğumlu.

Kenan Şener

Gazeteci. Gazeteciler Cemiyeti Genel Sekreteri. GC'de basın ve ifade özgürlüğü raporlarından, gazeteci hakları çalışmalarından ve gazeteci eğitimlerinden sorumlu. 2021 yılından bu yana Gazeteciler Cemiyeti'nin AB desteğiyle yürüttüğü Demokrasi için Medya/Medya için Demokrasi projesinde politika uzmanı olarak görev yapıyor. Mesleğe ANKA Haber Ajansı'nda başladı. Kanal B, Star TV ve Kanal D'de muhabir, CNN Türk'te muhabir ve editör olarak çalıştı. Olay TV'nin kuruluşunda Ankara Haber Müdürlüğü yaptı. Yüksek lisansını Ankara Üniversitesi'nde "Televizyon haberciliğinde hızlanmanın gazeteciliğe etkileri" üzerine hazırladığı tezle tamamladı. Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu.

Levent Pişkin

Avukat, insan hakları savunucusu, LGBTİ+ aktivisti. SPoD, Hafıza Merkezi ve TiHV gibi kurumlarda çalıştı. İnsan hakları alanında gönüllü ve profesyonel çalışmalar yürütüyor. İskoçya'da doktora yapıyor.

Mehtap Ceyran

Yazar. Politik nedenlerle 1994 yılında tutuklanarak on yıl hapis yattı. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Adalet Bölümü'nde okudu. Halen Batman'da yaşıyor. İlk romanı *Mevsim Yas* 2017'de, ikinci romanı *Bekleyişin Şarkısı* 2019'da yayımlandı. 1979 yılında Batman'da doğdu.

Mehveş Evin

Gazeteci. 1993'te gazeteciliğe başladı. 2015'ten beri de dijital platformlara yazı, podcast ve yayın hazırlıyor. *Sabah*, *Yeni Yüzyıl*, *Aktüel*, NTV, *Vatan*, *Akşam* ve *Milliyet*'te muhabir, editör, köşe yazarı ve yönetici olarak çalıştı. *A'dan Z'ye: Buraya Nasıl Geldik* ve *Dünyanın Dibi Otel* adlı iki kitabı var. Boğaziçi Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık mezunu, Bilgi Üniversitesi'nde yüksek lisansını (e-MBA) 2007'de tamamladı.

Özlem Akarsu Çelik

Gazeteci. Öğrenciyken stajyer olarak çalışmaya başladığı medya sektöründe dergiden televizyona, gazeteden internet sitesine kadar çeşitli mecralarda muhabirlik, köşe yazarlığı ve yöneticilik yaptı. Ağırlıklı olarak siyaset yazıyor. Gazeteciliğin esasının muhabirlik olduğunu savunuyor ve muhabir ruhuyla çalışıyor. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu.

Sibel Yüklér

Gazeteci, serbest çalışıyor. Haber ajansları, gazeteler ve çeşitli medya kuruluşlarında muhabirlik, editörlük yaptı. Edebiyat platformlarına söyleşiler, dosyalar hazırladı. "Karakoldan böyle yollandı: Polisler adeta Emine Bulut'u suçlamış" haberiyle Musa Anter Gazetecilik Ödülü'nü aldı. Türkiye'deki hak savunucuları ve örgütlerle, LGBTİ+ haklarına dair çalışma ve yaklaşımları tarihsel olarak tartıştığı söyleşi dizisi *Şimdi Tam da Sırası* ismiyle kitaplaştı.

Timur Soykan

Gazeteci. *BirGün* gazetesinde yazıyor ve Halk TV'de "Kayda Geçsin" programında daimi konuk olarak yer alıyor. *Radikal* gazetesinde dokuz yıl muhabirlik, üç yıl editörlük yaptı. 2012-20 yılları arasında *Posta* gazetesinde haber müdürlüğü yaptı. Ahmet Şık'ın AKP-Fethullahçılar ortaklığı tarafından yasaklanan kitap taslağı *İmamın Ordusu*'nu yayımlamak için yayınevi kurdu. Hrant Dink cinayetiyle ilgili *Sapan: Hrant Dink Cinayeti-Bir Güvercinin Katilleri* kitabını Demet Bilge Erkasap ile birlikte yazdı. *Tanrı Misafirleri Otel*, *Zavallı*, *Liste*, *Badeci Şeyh'in Sır Odası*, *Baronlar Savaşı* kitaplarının yazarı. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu. 1975, Kırklareli Demirköy doğumlu.

Ulaş Karan

İstanbul Bilgi Üniversitesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi. Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde eğitimci ve araştırmacı. İnsan hakları, ayrımcılık yasağı, ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlükleri, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı gibi konular üzerine çalışıyor. Lisansını Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, yüksek lisansını insan hakları hukuku üzerine İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve doktora-sını kamu hukuku alanında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı.

Yetvart Danzıkyan

Gazeteci, *Agos* genel yayın yönetmeni. *Agos*'un kuruluşuna katkıda bulunan ekipte yer aldı. İletişim Yayınları'nda editör olarak çalıştı. 1998-2005 yılları arasında NTV haber merkezinde editör ve haber müdürü olarak görev yaptı. CNBC-e ekonomi kanalında, haber merkezinde görev yaptı. Yazıları *Birikim*, *Radikal İki*, radikal.com.tr ve *Agos*'ta yayımlandı. İlk, orta ve lise eğitimini Pangaltı Mıkhitaryan Ermeni Lisesi'nde gördü. 1969, İstanbul doğumlu.

Yıldız Tar

Sıfatsız gazeteci, Boğaziçi terk, Cranberries hayranı, fantastik roman müptelası. 2013 yılında gazeteciliğe başladı. Etkin Haber Ajansı'nda editör, Özgür Radyo'da program yapımcısı ve sunucusu olarak çalıştı. 2014'ten beri LGBTİ+ internet gazetesi KaosGL.org'ta sırasıyla muhabir, editör ve yayın yönetmeni olarak çalıştı, çalışmaya devam ediyor. Musa Anter Jüri Özel Ödülü sahibi. *Yoldaş Ben İbneyim*, *Dönmelere Doyamadık* ve *Patikalar: Resmî Tarihe Çentik* kitaplarını yazdı.

Kısaltmalar

- AA: Anadolu Ajansı
AB: Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AFP: Fransız Haber Ajansı
AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKM: Atatürk Kültür Merkezi
AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANGA: Ahmet ve Nedimin Gazeteci Arkadaşları
ANKA: Ankara Haber Ajansı
ASALA: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu
AVM: Alışveriş Merkezi
AYM: Anayasa Mahkemesi
BBC: Britanya Yayın Kuruluşu
BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDP: Barış ve Demokrasi Partisi
BİA: Bağımsız İletişim Ağı
BİK: Basın İlan Kurumu
BİM: Birleşik Mağazalar A.Ş.
BTK: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CBC: Kanada Yayın Kuruluşu
CBS: Columbia Yayıncılık Sistemleri
CEO: İcra Kurulu Başkanı
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
CİMER: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu
CNBC-e: Consumer News and Business Channel
CNN: Cable News Network
COVID-19: Yeni Koronavirüs Hastalığı

- CPJ: Uluslararası Gazetecileri Koruma Komitesi
ÇGD: Çağdaş Gazeteciler Derneği
ÇHD: Çağdaş Hukukçular Derneği
DEAŞ: Irak-Şam İslam Devleti
DEDAŞ: Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş.
DEP: Demokrasi Partisi
DFGD: Dicle Fırat Gazeteciler Derneği
DGM: Devlet Güvenlik Mahkemeleri
DHA: Demirören Haber Ajansı (2018'den önceki ismi
Doğan Haber Ajansı)
DHKP-C: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
DİHA: Dicle Haber Ajansı
DİSK: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DİSK-AR: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Araştırma Merkezi
DİSK Basın-İş: Türkiye Basın Yayın Matbaa Çalışanları Sendikası
DMM: Dezenformasyonla Mücadele Merkezi
DNA: Deoksiribonükleik Asit
DW Türkçe: Almanya Uluslararası Yayın Kuruluşu- Türkçe Servisi
DYG: Demokratik Yurtsever Gençlik
EPA: European Pressphoto Agency
ETHA: Etkin Haber Ajansı
EYT: Emeklilikte Yaşa Takılanlar
FETÖ: Fethullahçı Terör Örgütü
FETÖ/PDY: Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması
GBT: Genel Bilgi Tarama
GC: Gazeteciler Cemiyeti
HAGB: Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması
HDP: Halkların Demokratik Partisi
HDK: Halkların Demokratik Kongresi
HIV: İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
HRW: İnsan Hakları İzleme Örgütü
HSK: Hâkimler ve Savcılar Kurulu
HSYK: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İHD: İnsan Hakları Derneği
IMF: Uluslararası Para Fonu

- IOC: Uluslararası Olimpiyat Komitesi
 IPI: Uluslararası Basın Enstitüsü
 İŞİD: Irak-Şam İslam Devleti
 İŞKUR: Türkiye İş Kurumu
 JİNHA: Jin Haber Ajansı
 JİTEM: Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele
 KADEM: Kadın ve Demokrasi Vakfı
 Kaos GL: Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar
 ve Dayanışma Derneği
 KCK: Kürdistan Topluluklar Birliği
 KESK: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
 KHK: Kanun Hükmünde Kararname
 KJ: Karakter Jeneratörü
 KRT: Kültür Radyo ve Televizyon
 KPSS: Kamu Personel Seçme Sınavı
 LGBTİQA+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti/Transseksüel, İnterseks,
 Queer, Aseksüel
 LGBTİ+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti/Transseksüel, İnterseks
 LGBTT: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti, Transseksüel
 MA: Mezopotamya Ajansı
 MBA: İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Programı
 MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
 MGK: Milli Güvenlik Kurulu
 MHP: Milliyetçi Hareket Partisi
 MİHA: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Haber Ajansı
 MİT: Milli İstihbarat Teşkilatı
 MLSA: Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği
 MOM Türkiye: Medya Sahipliği İzleme (Türkiye) Projesi
 MTP: Milliyetçi Türkiye Partisi
 MÜSİAD: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
 MYK: Merkez Yönetim Kurulu
 ODTÜ: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
 OHAL: Olağanüstü Hal
 OYAK: Ordu Yardımlaşma Kurumu
 ÖDP: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
 ÖSYM: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
 PEN: Uluslararası Yazarlar Birliği

- PKK: Kürdistan İşçi Partisi
POAŞ: Petrol Ofisi A.Ş.
PTT: Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi
PYD: Demokratik Birlik Partisi
RSF: Sınır Tanımayan Gazeteciler
RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SADAT: Uluslararası Savunma Danışmanlık İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
SDP: Sosyalist Demokrasi Partisi
SEKA: Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş.
SETA: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SGDF: Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu
SPoD: Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
TAK: Kürdistan Özgürlük Şahinleri
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK: Türk Ceza Kanunu
TDP: Toplumcu Demokratik Parti
TEM: Terörle Mücadele
TESEV: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TGRT: Türkiye Gazetesi Radyo Televizyonu
TGS: Türkiye Gazeteciler Sendikası
THKO: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
THY: Türk Hava Yolları
TİB: Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
TİHV: Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TİP: Türkiye İşçi Partisi
TMK: Terörle Mücadele Kanunu
TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOGG: Türkiye'nin Otomobili Girişim Grubu
TOKİ: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TOMA: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı
TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri
TTB: Türk Tabipleri Birliği

- TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜMOSAN: Türk Motor Sanayi ve Ticaret A.Ş.
TÜRGEV: Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı
TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TÜYAP: Tüm Yapım A.Ş.
UYAP: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
VGM: Vakıflar Genel Müdürlüğü
VOA: Amerika'nın Sesi
VPN: Sanal Özel Ağ
YARSAV: Yargıçlar ve Savcılar Birliği
YDG-H: Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi
YPG: Halk Koruma Birlikleri
YSK: Yüksek Seçim Kurulu
YÖK: Yükseköğretim Kurulu
YTÜ İİBF: Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dizin

- 000kitap- Dokunan Yanar, 333, 334
1 Kasım 2015 seçimleri, 54, 63, 125, 127, 213, 246, 343, 396
1+1 Express, 287
7 Haziran 2015 seçimleri, 49, 116, 122, 123, 124, 125, 128, 149, 212, 246, 253, 265, 302, 342, 359, 374, 376
10 Ekim (Ankara Garı) Katliamı, 19, 52, 105, 126, 213, 229, 375, 376, 396
15 Temmuz 2016 darbe girişimi, 19, 22, 64, 83, 105, 131, 135, 142, 145, 148, 153, 154, 155, 157, 165, 168, 173, 174, 186, 214, 228, 297, 299, 345, 346, 350, 359, 363, 366, 383
17-25 Aralık 2013, 17-25 Aralık, 17 Aralık, 25 Aralık, 75, 77, 83, 105, 108, 109, 112, 118, 148, 149, 229, 297, 299, 340
2010 Anayasa Referandumunu, anayasa referandumunu, 146, 331, 332, 359
6-8 Ekim Kobani eylemleri, 6-8 Ekim olayları, 47, 105, 216, 376, A Haber 102, 176, 182, 183, 198, 344, 374, 375, 380
Abbas Güçlü, 264
Abdi İpekçi, 318, 363, 428
Abdülkadir Selvi, 373
Abdullah Ayasun, 92
Abdullah Öcalan, 79, 111, 117, 226, 303, 316, 338, 415
Abdurrahim Boynukalın, 342, 343
Abdurrahman Gök, 199, 288, 291, 297, 301, 303, 307, 309
Abdurrahman Öncü, 187
Abuzer Yavaş, 161
Adem Özcan, 147
Adem Sözüer, 264
Adımlar dergisi, 127
Adıyaman Gerger Fırat gazetesi, 202
Adnan Bilen, 187, 288, 292, 295, 298, 301, 305, 307, 312, 313
Adnan Onur Acar, 90
AFP, Agence France-Press, 95, 98, 186, 200, 222, 425
Ağos, 316, 317, 318, 319, 321, 430
Ahmed Şahin, 114
Ahmet Abakay, 132
Ahmet Adıgüzel, 160
Ahmet Altan, 199
Ahmet Arifi Bey, 26
Ahmet Atakan, 96, 97, 101
Ahmet Çalık, 238
Ahmet Davutoğlu, 114, 121, 124, 128, 265, 341, 343, 344
Ahmet Hakan, 129, 343, 351, 376
Ahmet Kandal, 199
Ahmet Nesin, 133
Ahmet Şık, 74, 78, 88, 91, 95, 96, 195, 197, 229, 333, 334, 335, 347, 378, 429
Ahmet Turan Alkan, 199
Ahmet Zeki Üçok, 329, 330
Ajans Tabloid, 89
AK Parti, AKP, 49, 50, 54, 64, 49, 73, 81, 83, 84, 87, 92, 99, 101, 104,

- 107, 112, 117, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 136, 141, 142, 149, 151, 152, 171, 173, 185, 186, 196, 197, 208, 212, 215, 227, 233, 235, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 259, 260, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 272, 282, 283, 284, 285, 289, 292, 295, 296, 297, 298, 300, 317, 318, 319, 320, 322, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 347, 348, 353, 354, 355, 358, 359, 360, 363, 364, 368, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 429
- Akif Beki, 78
 Akil İnsanlar, 338
 Akın Atalay 347, 349
 Akşam gazetesi, 91, 128
 Alaattin Çakıcı, 324
 Albayrak Grubu, 360, 361, 370
 Alexandra Bondarenko, 91
 Ali Açar, 96
 Ali Babacan, 366
 Ali Balta, 329, 330
 Ali Başboğa, 95
 Ali Bulaç, 199
 Ali Can Elagöz, 95
 Ali Cemal Karabudak, 88
 Ali Duran Topuz, 241
 Ali Ergin Demirhan, 404
 Ali Fuat Yılmaz, 328
 Ali Hakan Altınay, 190, 217
 Ali İsmail, Ali İsmail Korkmaz, 43
 Ali Karacan, 77
 Ali Öz, 97
 Ali Rıza Aslan, 66
 Ali Yerlikaya, 237
 Alican Uludağ, 22, 173, 199, 224, 425
 Aliye Kavaf, 268, 269
 Alpbuğra Bahadır Gültekin, 93, 96
 Alper Çakıcı, 93
 Alper Erbahçeci, 88, 229
 Altan Öymen, 125, 131, 135, 136
 Amara Kültür Merkezi, 51, 306
Amberin Zaman, 253
 Amerika'nın Sesi, 184, 202, 425
- Anadolu Ajansı, AA, 96, 102, 229, 290, 370, 374, 375, 380,
 Anadolu Kültür, 148
 Anayasa Mahkemesi, AYM, 119, 122, 137, 139, 146, 152, 154, 155, 166, 168, 170, 172, 195, 197, 200, 202, 220, 224, 308, 342, 405, 406, 407, 408, 414, 415, 416, 420, 430,
 ANGA, 334
 Anıl Çizmecioğlu, 90, 91, 92
 Anıl Olcan, 287
 ANKA Haber Ajansı, ankahaber.net, 222, 382, 428
 Anna Turay, 316
 Apolos Lermi, 189
Apoyevmatini, 320
 Aram Yayınları, 72
 Aras Yayıncılık, 315
 Arif Balkan, 94
 Arif Doğan, 328
 Arif Koşar, 199
 Arife Defne Arslan, 231
 Arkady Babtchenko, 91
 Artı Gerçek, 232, 235
 Artin Penik, 316
 Artı TV, 232, 233, 235, 239, 355,
 Arzu Demir, 93
 Aslan Şahan, 92
 Aslı Aydıntaşbaş, 80
 Aslı Erdoğan, 134
 Ateş Alpar, 277
Atlas dergisi, 95, 96
 Avni Kantan, 97
 Axel Springer Grubu, 331
 Aydın Çam, 375
 Aydın Doğan, 77, 107, 113, 323, 325, 326, 327, 337, 338, 339, 340, 343, 344, 346, 347, 350, 351, 352, 363, 364
 Aydın Engin, 196, 199
 Aydın Keser, 186, 356,
 Aydın Ünal, 342
Aydınlık gazetesi, 84, 92, 95
 Aykut Erdoğan, 116
 Aynur Doğan, 189
 Ayşe Adanalı, 95

- Ayşe Batumlu, 133
 Ayşe Düzkan, 133
 Ayşe Newroz Oyman, 289, 293, 296,
 298, 302, 305, 308
 Ayşegül Doğan, 23, 286, 425
 Aysel Ergün, 158
 Aysel Tuğluk, 218
 Ayşenur Arslan, 253, 338
 Aysun Cerek, 23, 385, 397, 425
Azadiya Welat, 134, 295, 298, 307
 Azis, 277
 Aziz Oruç, 187
- Bahadır Özgür, 23, 358, 426
 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme
 Kurulu, BDDK, 196, 200
 Banu Güven, 77, 225, 226
 Barbaros Kaya, 95
 Barış akademisyenleri, Barış için
 Akademisyenler, 58, 130, 153, 155,
 219, 377
 Barış Barıştıran, 199
 Barış Oral, 89
 Barış Pehlivan, 74, 186, 194, 196,
 202, 333, 356
 Barış süreci, çözüm süreci, 51, 79, 79,
 80, 83, 105, 106, 111, 117, 122,
 123, 125, 126, 130, 147, 153, 263,
 297, 300, 301, 302, 303, 319, 376,
 377
 Barış Terkoğlu, 74, 186, 202, 333, 356
 Barış TV, 97
 Barış ve Demokrasi Partisi, BDP, 79,
 99, 104, 112, 251, 269
 Barış Yarkadaş, 95
 Başbakanlık Basın Müşavirliği, 119
 Basın Enformasyon Genel Müdürlüğü,
 Basın Yayın ve Enformasyon Genel
 Müdürlüğü, 169, 175, 382,
 Basın İlan Kurumu, BİK, 174, 176,
 180, 181, 190, 195, 196, 197, 198,
 199, 202, 243, 320, 353, 395, 410,
 412, 423
 Basın Kartı, 177, 178, 180
 Basın Özgürlüğü Endeksi, 416, 417
 BBC, bbc.com, 45, 58, 90, 100, 102,
 115, 119, 127, 233, 252, 377
 Bedirhan Özyiğit, 89
 Behçet Bey, 26
 Bekir Bozdağ, 135
 BEME Media, 371
 BengüTürk TV, 132
 Berat Albayrak, 308, 354, 356, 366
 Berat Gonca, 224
 Berivan Altan, 187
 Berivan Bila, 404
 Berkant Gültekin, 199
 Berkin Elvan, 44
 Berna Şahin, 96
 Beste Gül Öneren, 95
 Beyaz Show, 130
 Beyaz TV, 198
 Beyza Kural, 197, 200, 201
 Beyza Üstün, 133
 Bağımsız İletişim Ağı, BiA, bianet, 21,
 22, 23, 71, 74, 75, 82, 94, 113,
 129, 134, 192, 197, 198, 199, 219,
 222, 223, 229, 230, 231, 243, 257,
 264, 363, 369, 374, 375, 376, 383,
 401, 405, 426, 427
 Bilal Bayraktar, 147
 Bilal Erdoğan, 148
 Bilal Meyveci, 235
 Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu,
 BTK, 174, 181, 183, 184, 190, 411
BirGün, 88, 89, 91, 95, 96, 97, 98,
 181, 195, 224, 229, 232, 233, 237,
 238, 357, 377, 382, 426, 429
Birikim, 318, 430
 Birkan Bulut, 96, 199
 BluTV, 184
 Bora Bayraktar, 89
 Bu Suça Ortak Olmayacağız, 58, 216
 Bülent Doruk, 96
 Bülent Kılıç, 65, 186, 200, 222
 Bülent Mumay, 202
 Bülent Ünal, 88
 Bünyamin Aygün, 79, 98
 Burak Öz, 95, 97
 Burcu Karakaş, 23, 372, 426

- Cafcaf, 101
 Can Atalay, 190, 217, 333, 335
 Can Dündar, 82, 84, 128, 166, 202, 341, 378, 406
 Can Şişman, 90
 Cankın Adiloğlu, 94
 Cansu Çamlıbel, 241
 CBC, 90
 Celal Başlangıç, 133
 Celalettin Can, 133
 Celil Kırnacı, 91
 Cem Ceminay, 131
 Cem Küçük, 332
 Cem Öğretir, 257
 Cem Savaş Demir, 97
 Cem Türkel, 91
 Cem TV, 103
 Cemal Kaşıkçı, 170, 195, 201
 Cemil Çiçek, 269
 Cemil Uğur, 187, 202
 Cemile Çağırğa, 19, 20, 21, 24, 57, 213
 Cengiz Aldemir, 89, 94
 Cengiz Baysoy, 133
 Cengiz Çandar, 131
 Cengiz Holding, 360
 Ceren Büyüktetik, 93
 Ceren Kalecik, 88
 Çetin Kirsiz, 94
 Çetin Kurşun, 223
 Çetin Özek, 27, 29
 Ceylan Şahinli
 Charlie Hebdo, 83, 127
 CHP, 80, 104, 109, 110, 112, 116, 119, 123, 128, 150, 151, 155, 156, 197, 198, 248, 251, 253, 254, 256, 265, 269, 352, 357, 374,
 Christiane Amanpour, 102
 Cihan Haber Ajansı, 132
 CİMER, 387
 Ciner Grubu, Ciner Holding, 76, 77, 111, 362, 370, 371
 Ceza Muhakemeleri Kanunu, CMK, 114, 116
 CNBC-e, 430
 CNN, CNN International, 99, 101, 102, CNN Türk, 81, 101, 102, 103, 106, 129, 131, 182, 226, 229, 253, 254, 338, 339, 346, 348, 350, 355, 363, 371, 373, 376, 428
 Coşkun Aşar, 89
 Coşkun Selçuk, 161
 Cumartesi Anneleri/ İnsanları, 232, 249, 377, 395
 Cumhuriyet gazetesi, cumhuriyet.com.tr, 25, 83, 84, 119, 128, 165, 167, 229, 341, 347, 348, 349, 361, 378, 383, 427
 Çiğdem Mater, 22, 190, 217
 Çilem Küçükkeleş, 133
 Çağdaş Gazeteciler Derneği, ÇGD, 27, 171, 425, 426, 428
 Çağdaş Hukukçular Derneği, ÇHD, 217
 Çağrı Sarı, 199
 Çalık Grubu, Çalık Holding, 76, 109, 362, 363
 Çukurova gazetesi, 94
 Çukurova grubu, 109, 111, 362, 364
 Damla Yur, 93
 Daniele Stefanini, 92
 Demet Bilge Erkasap, 328, 429
 Demirören Grubu, Demirören Holding, 75, 238,
 Demirören Haber Ajansı, DHA, 203, 231, 351, 352, 353, 354, 362, 363, 370, 371
 Demokrasi gazetesi, 290
 Demokrasi Partisi, DEP, 296
 Demokrasi İçin Birlik İnisiyatifi, 151
 Demokrat Haber, 134
 Demokratik Bölgeler Partisi, 126
 Demokratik Modernite dergisi, 74
 Deniz Feneri Derneği, 331
 Deniz Gezmiş, 389, 391
 Deniz İlgün, 92
 Deniz Nazım, 187
 Deniz Türkali, 133
 Deniz Yücel, 202
 Derya Okatan, 93, 133

- Derya Sazak, 79-82, 111, 226, 227
 Deutsche Welle Türkçe, DW Türkçe, 184, 202, 425, 426
 Devlet Bahçeli, 149, 197, 383
 Devlet Güvenlik Mahkemesi, DGM, 324
 Devrimci Karargâh, 390
 Dezenformasyon/Sansür Yasası, 179, 180, 181, 183, 184, 246, 372, 382
 Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, 176, 382
 DHKP-C, 102
Dicle Anter, 133
 Dicle Fırat Gazeteciler Derneği, DFGD, 187, 224, 233, 287
 Dicle Haber Ajansı, DİHA, DiHaber, 74, 89, 90, 134, 228, 229, 287, 288, 289, 295, 304, 307
 Dicle Müftüoğlu, 287, 291, 310
 Didem Akay, 260, 262
 Dilan Polat, 237
 Dilem Taştan, 94
 Dilşat Aktaş, 257
 Diran Bakar, 316
 Diren Yurtsever, 187
 DİSK, 268, 280
 DİSK Basın-İş, 232, 237, 310, 375
 Diyanet İşleri Başkanı, 65, 270, 272
 Diyarbakır Barosu, 59, 213
 Dışarıdaki Gazeteciler, 347
 Doğan Akın, 199
 Doğan Şirketler Gurubu, Doğan Holding, 75, 77, 84, 108, 111, 129, 238, 253, 323, 331, 344, 362, 363, 364, 366, 370, 371
 Doğan Haber Ajansı, DHA, 96, 129, 352
 Doğan Medya, 77, 113, 129, 331, 339, 340, 342, 346, 350, 370
 Doğan Yayın Holding, Doğan Yayın Grubu, DYG, 338, 350, 351
 Doğuş Grubu, 77, 360, 363, 370, 371
 Dokuz8 Haber, 232, 236
 Dolmabahçe mutabakatı, 125
 Dünya Dağıtım A.Ş., 132
 Durket Süren, 199
 Ebru Timtik, 217
 Ebubekir Şahin, 182, 183
 Ece Üner, 383
 Ed Ou, 98
 Eda Sönmez, 94
 Edanur Tanış, 232
 Edward J. Kempf, 259
 Efkan Ala, 117
 Egemen Bağış, 108
 Eğitim Sen, 154, 409
 Ekmeleddin İhsanoğlu, 112
 Ekrem Dumanlı, 114
 Ekrem İmamoğlu, 189, 355, 375
 Ekrem Karakaya, 235
 El-Cezire Türk, 93
 Elif Akgül, 94
 Elif Çakır, 373, 374
 Elif İkinci, 93
 Elif Ilgaz, 335
 Elif Üngör, 187
 EM TV, 103
 Emek Çaylı, 22
 Emin Özmen, 98
 Emine Bulut, 429
 Emrah Gürel, 88, 229
 Emre Aköz, 131
 Emre Fidan, 92
 Emre Taner, 147
 Emrullah Acar, 187
 Enes Sezgin, 232
 EngelliWeb, 387
 Engin Açar, 236
 Enis Berberoğlu, 155
 Eray Aktaş, 96
 Ercan Arslan, 89
 Ercüment İşleyen, 79
 Erdal Eren, 389, 391
 Erdal İmrek, 200
 Erdem Başçı, 366
 Erdem Gül, 128, 166, 342, 406
 Erdinç Yılmaz, 232
 Erdoğan Bayraktar, 108
 Erdoğan Demirören, 79, 82, 83, 111
 Eren Aytuğ, 89
 Eren Güvendik, 90
 Eren Keskin, 199

- Erhan Karadağ, 89
 Erişim Sağlayıcıları Birliği, ESB, 183, 197, 201
 Erk Acarer, 202
 Erkan Baş, 277
 Ersin Yıldız, 290
 Ertuğrul Kürkçü, 23, 99, 116, 390
 Ertuğrul Mavioglu, 74, 133, 333
 Ertuğrul Özkök, 351
 Es Medya, 362
 Esra Arsan, 75
 Esra Mungan, 216
 Ethem Sancak, 76, 109, 111, 362, 364
 Ethem Sarıgül, 43, 102
 Etkin Haber Ajansı, ETHA, 74, 91, 93, 95, 230, 430
 Etyen Mahçupyan, 131, 376
 Euronews, 89
 Eva Prodüksiyon, 289
 Evren Gönül, 23
Evrensel gazetesi, evrensel.net, 88, 95, 96, 97, 181, 195, 224, 229, 232, 237, 238, 243, 377, 426
Evrensel Kültür, 134, 228
 Evrim Kurdoğlu, 94, 230
 Eylem Düzyol, 92
 Eylem Nazlier, 224, 232
 Eyüp Burç, 293, 300, 302, 311
 Eyüp Can, 78
 Ezgi Başaran, 131
 Fadime Çelebi, 160
 Fahrettin Altun, 175, 176, 178, 188, 243, 353, 354, 372, 382, 383
 Fahri Sarrafoğlu, 114
 Faik Akgün, 203
 Faruk Balıkcı, 133
 Faruk Bildirici, 227
 Faruk Eren, 133, 199, 223, 232
 Fatih Altaylı, 81
 Fatih Saraç, 77, 84, 111, 383
 Fatoş Erdoğan, 232, 236
 Fatoş Kalaçay, 88
 Fehim Işık, 133
 Fehmi Kuru, 131
 Feray Salman, 158
 Fercan Yalınkılıç, 199
 Ferhat Çelik, 186, 356
 Ferhat Encü, 217
 Ferhat Uludağlar, 92
 Fethullah Gülen, Fethullah Gülen cemaati, Fethullahçı Terör Örgütü, Paralel Devlet Yapılanması, FETÖ/PDY, 64, 74, 75, 87, 105-8, 113, 114, 115, 120, 131, 135-39, 142-50, 154-55, 158-59, 163-68, 210, 215, 228, 300, 319, 328-41, 345-49, 359, 361, 363, 366, 378-80, 429
 Fettah Tamince, 109, 362
 Fidel Okan, 374
 Figen Yüksekdağ, 151, 217, 376, 381
 Fikret Bila, 79, 82, 83, 84
 Fırat Anlı, 381
 Flash Haber, Flash TV, 183, 198, 237
 Fotoğraf Vakfı, 95
 Fox TV, 182, 183, 198, 203
 Freedom House, 120, 134
 Friedrich Naumann Vakfı, 425
 Fuat Uğur, 199
 Fulya Atalay, 92
 Furkan Karabay, 199, 223
 Füsün Üstel, 220
 GazeteDuvar, gazeteduvar.com.tr, 197, 227, 239, 241, 265, 374, 384, 426,
Gazete Fersude, 236
 Gazeteciler Cemiyeti, gc-tr.org, 129, 134, 382, 425, 428
 Gazetecileri Koruma Komitesi, CPJ, 120, 121
 Gençler Yurttaş, 93
 genclgbti.org, 271
 Genelkurmay İletişim Dairesi, 129
 George Floyd, 222
Gerçek Gündem, 95, 306
 Gezi, Gezi Direnişi, Gezi Parkı, Gezi protestoları, Gezi davası 21, 22, 42-46, 73, 74, 80-83, 86- 88, 91, 93, 94, 97, 99-108, 112, 121, 135, 148, 190, 201, 211-12, 217-18,

- 225-30, 236, 238, 246, 252, 256,
262-63, 265-66, 272, 282, 297-98,
335, 339-40, 359, 362-63, 365,
372-74, 383, 389-90, 422
- Gizem Bayram, 93
- Gökay Başcan, 237
- Gökçer Tahincioğlu, 19, 141, 243,
247, 428
- Gökhan Biçici, 92, 94, 97, 200
- Gökhan Harmandalıoğlu, 389
- Gökmen Ulu, 144
- Görkem Kınacı, 199
- Grup Yorum, 51
- Gülay Gökürk, 131
- Gülistan Dursun, 232
- Gülşen Bayraktar Çolakoğlu, 188
- Gülşen Koçuk, 290, 309
- Gülser Yıldırım, 217
- Gülseren Onanç, 80
- Gülsüm Depeli, 22
- Gültan Kışanak, 381
- Gün TV, 228, 307
- Güneş* gazetesi, 76, 109, 348, 362
- Güngör Arslan, 201, 392
- Güray Öz, 349
- Gurbetelli Ersöz, 290
- Gürsel Göncü, 81
- Haber Global, 197
- haber nöbeti, 129, 130, 298
- Haber Türk TV, Habertürk gazetesi,
haberturk.com, 76, 81, 84, 89, 100,
102, 111, 131, 182, 230, 235, 239,
330, 338, 376, 383
- habervesaire.com, 89
- Habibe Eren, 187
- Hafıza Merkezi, 428
- Hakan Çelenk, 151
- Hakan Fidan, 146, 147, 148, 339
- Hakan Yalçın, 187
- Hakkı Boltan, 133
- Halit Ziya Uşaklıgil, 25
- Halk Bankası, 362
- Halk TV, 94, 95, 96, 103, 182, 197,
198, 203, 232, 236, 237, 357, 429
- Halkevleri Derneği, 160, 257
- Halkların Demokratik Kongresi, HDK,
160, 265
- Halkların Demokratik Partisi, HDP,
49, 50, 80, 105, 116-18, 123-26,
128, 150-51, 155-56, 190, 212,
216, 226, 265, 292, 296, 306, 355,
376, 381-82
- Haluk Koç, 374
- Hande Kader, 260, 261, 262
- Hanifi Zengin, 235, 236
- Hanım Tuğluk, 218
- Harut Özer, 316
- Harutyun Şeşetyan, 316
- Hasan Akbaş, 94, 96
- Hasan Cemal, 79, 80, 111, 133
- Hasan Hayri Şanlı, 133
- Hasan Öztürk, 131
- Hasan Yeşildağ, 362
- Hasip Kaplan, 132
- havuz medyası, 105, 109, 246, 295,
314, 322, 348, 350, 352, 355, 362,
363
- Havva Gümüşkaya, 233
- Hayat Televizyonu, Hayat TV,
Hayat'ın Sesi TV, 88, 94-96, 228
- Hayata Dönüş Operasyonu, 325
- Haydar Dümen, 337
- Hayrettin Pişkin, 160
- Hayri Demir, 199
- Hayri Tunç, 199, 232, 233, 236
- Hazal Ocak, 199
- Hazım Özsu, 196, 201
- Hidayet Karaca, 114
- Hilal Kaplan, 332
- Hizbullah, Hizbulkontra, 47, 295
- Hrant Dink, 317, 321, 316
- Hrant Dink cinayeti, 149, 195, 318,
319, 328, 361, 395, 419, 429
- Hrant Dink Vakfı, 320
- Hronika* gazetesi, 316
- Hulusi Akar, 346
- Hülya Kılınç, 186, 356
- Hürriyet* gazetesi, Hürriyet Daily
News, hurriyet.com.tr, 77-78, 81,
92, 96, 129, 229, 317-18, 339,
341-43, 346-47, 350, 352, 354-56,
363, 365, 371, 373, 426

- Hurşit Tolon, 328
 Hüseyin Aldemir, 89
 Hüseyin Arlier, 93
 Hüseyin Avni Mutlu, 102
 Hüseyin Aykol, 133, 403
 Hüseyin Emre Kuzuoğlu, 147
 Hüseyin Gülerce, 114
 Hüseyin Güneş, 93
 Hüseyin İnan, 391
 Hüseyin Tahmaz, 133
 Hüsnü Mahalli, 403
 Hüsnü Ümit Avcı, 231
- Imre Kertesz, 57
 IPI, 121
 IPS, IPS İletişim Vakfı, 21, 23, 369, 427
 Irak-Şam İslam Devleti, IŞİD, DAİŞ,
 DEAŞ 46, 49-52, 122-23, 126-27,
 159, 212, 292, 306, 375, 395-96
 Irmak Mete, 92, 95
 Irmak Radyo TV Hizmetleri A.Ş., 132
 Işın Eliçin, 132
- İbrahim Bodur, 133
 İbrahim Halil Yıldız, 292
 İbrahim Kaypakkaya, 391
 İbrahim Koyuncu, 187
 İdris Baluken, 117, 217
 İdris Kardaş, 176
 İfade Özgürlüğü Derneği, 387
 İnsan Hakları Derneği, İHD, 126, 128,
 151, 156, 160, 161, 377
 İhlas Haber Ajansı, 229, 352
 İhlas Holding, 370
 İhsan Çaralan, 133, 403
 İhsan Eliaçık, 132
 İlhan Taşcı, 182, 198
 İlker Yücel, 95
 İMC, İMC Televizyonu, İMC TV, 90,
 92, 94, 97, 130, 132, 228, 238,
 288, 293, 300, 308, 311, 426
 İnan Kırac, 84
 İnan Kızılkaya, 134, 403
 indyturk.com, 372, 375
 İnsan Hakları İzleme Örgütü, HRW,
 121, 130, 156
- internethaber.com, 226
 İpek İzci, 94
 İpekyolu gazetesi, 307
 İrfan Değirmenci, 151
 İsmail Afacan, 88, 229
 İsmail Arı, 199, 223
 İsmail Dükkel, 187
 İsmail Gökhan Edge, 391
 İsmail Saymaz, 199
 İsmail Velioglu, 89
 İsminez Ergün, 91
 İzzet Uysal, 93
- Jamanak*, 316
 Jeremy Bowen, 58
 Jin Haber Ajansı, Jin TV, Jinnews, 134,
 185, 187, 224, 232, 288, 290
 JİTEM, 295, 328,
 Jivan Güner, 90
 Jıyan TV, 228, 307
 journo.com.tr, 247
 Julian Assange, 11
 Jülide Kural, 133
- Kaan Sağanak, 96
 KADEM, 250, 255, 270
 Kadın Cinayetlerini Durduracağız
 Platformu, 387
 Kadri Bağdu, 295
 Kadri Gürsel, 78, 80, 349
 Kalyon Grubu, Kalyon İnşaat, 76,
 370-71
 Kamu Emekçileri Sendikaları
 Konfederasyonu, KESK, 235, 268,
 280
 Kanal 7, 182-83, 198
 Kanal D, 89, 130, 151, 350, 363, 371,
 373, 428
 Kanaltürk radyo, 131
 Kaos GL, kaosgl.org,
 kaosglderneği.org, 261-63, 266-68,
 272-73, 277, 279-80, 430
 Kaybolma Kılavuzu, 54, 62
 Kayseri Yeni Gün gazetesi, 202
 Kazım Güleçyüz, 199
 Kazım Kızıl, 403, 404

- KCK, Kürdistan Topluluklar Birliği,
KCK Basın, KCK Basın Davası, 75,
115, 138, 169, 186, 302, 308
- Kemal Can, 132
- Kemal Derviş, 359
- Kemal Kılıçdaroğlu, 109, 110, 253,
357
- Kemal Kurkut, 288, 292, 304
- Kemal Soğukdere, 93
- Kenan Şener, 22, 105, 428
- Kerim Karakaya, 199
- Kezban Merey Çelebi, 256
- Kıvanç Ersoy, 216
- Kobané, 46, 47, 50, 51, 105, 114,
123, 126, 212, 302, 304, 306, 390
- Kocaeli Ses* gazetesi, 201
- Koray Aydın, 151
- Koza-İpek grubu, 131
- KRT TV, 182, 183, 198, 203
- Kumru Başer, 133
- Kürdistan Özgürlük Şahinleri, TAK,
127
- L'Arena*, 95
- Le Monde Diplomatique*, 426
- Levent Ersöz, 290, 328
- Levent Gültekin, 200, 201
- Levent Pişkin, 22, 23, 207, 428
- Levent Üzümcü, 99
- Leyla Birlik, 217
- Leyla Zana, 225
- Lezgin Akdeniz, 187
- LGBT, LGBT+, LGBTİQA+, 23, 43,
51, 73, 74, 182, 189, 200, 254,
259-85, 428-30
- Lisa Çalan, 49
- Logan Nonfiction Fellowship
Programı, 426
- Lorraine Klein, 90
- Luiz Bakar, 316
- M. Çağatay Okutan, 316
- Mahir Çayan, 389-91
- Mahir Ünal, 117-18
- Mahmut Tanal, 116
- Makbule Cengiz, 94, 95
- Margaret Brennan, 388
- Maria Rosaria Carfagna, 268
- Marmara* gazetesi, 316
- Marta Sömek, 232
- Mathias Depardon, 90
- Mattia Cacciatori, 95
- Max Luks, 261
- Mazlum Güler, 187
- Media Ownership Monitor, Medya
Sahipliği İzleme projesi, MOM,
369, 370
- Medyascope, 232
- Mehmet Aktaş, 185
- Mehmet Aktaş, 233
- Mehmet Ali Birand, 268
- Mehmet Ali Çelebi, 256
- Mehmet Ali Ertaş, 187
- Mehmet Ali Karabulut, 97
- Mehmet Ali Yalçındağ, 350
- Mehmet Altan, 170, 197
- Mehmet Baransu, 199, 330, 331, 416
- Mehmet Canbek, 91
- Mehmet Emin Kurnaz, 199, 200, 223
- Mehmet Ferhat Çelik, 186, 356
- Mehmet Kaçmaz, 95
- Mehmet Kızmaz, 199
- Mehmet Şahin, 187
- Mehmet Şimşek, 366
- Mehmet Soysal, 352
- Mehmet Tuncel, 161
- Mehtap Ceyran, 22, 41, 428
- Mehveş Evin, 22, 73, 78, 429
- Melda Onur, 132
- Melih Gökçek, 100, 252
- Meltem Akyol, 237
- Meltem Demirören, 83, 352
- Memet Ali Alabora, 100
- Meral Akşener, 128, 151, 352
- Meral Danyıldız, 224, 232
- Merdan Yanardağ, 199
- Merve Bahtiyar, 97
- Merve Gökberk, 95
- Mesrob Mutafyan, 316
- Mesut Çiftçi, 89
- Mesut Yılmaz, 324
- Mete Yılmaz, 97

- Metehan Ud, 96
 Metin Göktepe, 395, 48
 Mezopotamya Ajansı; MA, 185, 187, 224, 231, 288, 295, 307
 MİHA, 95
 Mihail Vasiliadis, 320
Milliyet gazetesi, milliyet.com.tr, 74, 77-85, 90, 93-95, 97, 98, 111, 142, 143, 226, 229, 251, 323, 338, 351, 362, 378, 383, 426, 428, 429
 Milliyetçi Türkiye Partisi, 319
 Mine Özerden, 190, 217, 218
Minima Moralia, 63
 Mirgün Cabas, 131
 MİT Tırları, 83, 156, 341
 Mithat Can, 161
 MLSA, mlsaturkey, 75, 223, 235, 236, 247, 387
 Muammer Akkaş, 148
 Muammer Güler, 108
 Mücadele Birliği, 94, 95
 Mücella Yapıcı, 80, 190, 217
 Müdafaa-i İslam Hareketi, 189
 Muhammed Dervişoğlu, 117
 Muhammed Mursi, 129
 Muharrem İnce, 248, 352
 Mümtaz'er Türköne, 199
 Münir Ramazan Aktolga, 390
 Murat Ağirel, 186, 202, 356
 Murat Arslan, 115
 Murat Çelikkan, 133
 Murat Kibar, 232
 Murat Sabuncu, 78, 347
 Murat Uslu, 91, 230
 Murat Uyrkulak, 133
 Murathan Mungan, 59
 Musa Anter, Musa Anter cinayeti davası, Musa Anter Gazetecilik Ödülü, 195, 198, 201, 288, 426, 428-30
 Musa Çam, 116
 Musa Çitil, 308
 Musa Kart, 347, 349
 Müstakil İşadamları Derneği, MÜSİAD, 366
 Mustafa Alper, 349
 Mustafa Balbay, 131
 Mustafa Kaya, 90
 Mustafa Koç, 365
 Mustafa Şentop, 353
 Mustafa Sönmez, 132, 199, 200, 404
 Mustafa Varank, 224
 Müyesser Yıldız, 187, 202, 254, 333
 Muzaffer Kaya, 216
 mynet.com, 371
 Naci Eriş, 98
 Nadire Mater, 23, 133, 199
 Nagehan Alçı, 332, 350, 351
 Namık Durukan, 79, 111
 Narphotos, 89, 90, 95, 97, 230
 Nazan Özcan, 23
 Nazan Sala, 187
 Nazlı Ilıcak, 403
 Nebahat Kübra Akalın, 91
 Necdet Adalı, 390
 Nedim Oruç, 130
 Nedim Şener, 74, 33, 378
 Nedim Türfent, 298
 Neşe Toprak, 187
 Netflix, 184, 270
 Nevin Erdemir, 133
 Nevşin Mengü, 253, 254
New York Times, 99, 101
 Nihat Genç, 195
 Nil Derin Aydoğdu, 237
 Nilgün Tatal Cheviron, 375
 Niyazi Koyuncu, 189
Nor Lur gazetesi, 316
Nor Or gazetesi, 316
 NOS TV, 95
Novaya Gazeta, 91
 Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenliği kampanyası, 132, 133, 216
 NTV, 77-78, 81, 101-2, 111, 225, 229, 257, 338, 248, 363, 375, 429-30
 Nuh Gönültaş, 114
 Numan Kurtulmuş, 378
 Nuray Çevirmen, 160
 Nuray Mert, 251, 257
 Nurcan Baysal, 132
 Nurettin Altaylı, 391
 Nuri Okutan, 151

- Nursel Aydoğan, 217
Nurşen Mazıcı, 383
- Oda TV, Odatv, odatv.com, 74, 78,
186, 187, 195, 333, 336, 356
Odak dergisi, 93
- Özgürlük ve Dayanışma Partisi, ÖDP,
265, 390
- Oğuz Güven, 349
- Okan Altunkara, 92
- Olay TV, 425, 428
- Olca Büyüktaş Akça, 199
- Olgu Kundakçı, 89
- Ömer Çelik, 187, 290-91, 293-94,
298, 300, 308, 310, 313
- Ömer Faruk Eminağaoğlu, 249
- Ömer Köse, 147
- Öncü Akgül, 133
- Önder Çelik, 349
- onedio.com, 371
- Onur Emre Yağan, 89
- Onur Erem, 95
- Onur Hamzaoğlu, 160
- Onur Öncü, 199
- Oral Çalışlar, 131
- Orhan Cemal Kalyoncu, 238
- Orhan Pamuk, 317
- Osman Baydemir, 151
- Osman Develioğlu, 373
- Osman Kavala, 148, 190, 198, 217,
218, 378, 379
- Osman Örsal, 89
- Osman Şiban, 187
- Osman Terkan, 91
- Ozan Ceyhan, 375
- Ozan Demiriz, 236, 237
- Ozan Güven, 387
- Ozan Kaplanoğlu, 171, 404
- Ozan Köse, 98
- Ozan Yurtoğlu, 199
- Özcan Saraç, 201
- Özcan Yaman, 95, 97
- Özgür Bakış* gazetesi, 288
- Özgür Basın, 286, 290, 291, 292,
293, 294, 295, 296, 298, 300, 312
- Özgür Gelecek*, 93, 94, 96
- Özgür Gündem* gazetesi, 74, 132,
134, 165, 216, 287-88, 427
- Özgür Radyo, 93, 430
- Özgür Söylemez, 97
- Özgür Ülke* gazetesi, 216, 287, 290
- Özgürlük Dünyası*, 134
- Özlem Akarsu Çelik, 23, 248, 429
- Öznur Değer, 187
- Öznur Subaşı, 23
- Paulo Moura, 92
- PEN, 336
- Penguen (belgeseli), 81, 103, 226, 339
- Pervin Buldan, 117
- PKK, 47, 117, 127, 138, 147, 159,
165, 167, 169, 211, 252, 256, 316,
339, 376-78, 381-82
- Posta* gazetesi, 91, 151, 333, 336-43,
347, 350-51, 353-55, 363, 429
- Psiphon, 135
- PTT, 41
- Publico* gazetesi, 92
- Puhutv, 184
- Rabia Çelik, 96
- Radikal* gazetesi, *Radikal İki*,
radikal.com.tr, 74, 93, 94, 96, 131,
227, 323, 324, 325, 328, 329, 330,
333, 334, 426, 429, 430
- Radyo Ekin, 426
- Ragıp Duran, 133
- Rahip Brunson, 379, 380
- Rahmet FM, 201
- Ramazan Akyürek, 328
- Ramazan Geciken, 187
- Rasim Ozan Kütahyalı, 113, 350
- Rebecca Solnit, 54, 59, 62
- Recep Tayyip Erdoğan, 61, 63, 71, 73,
74, 76, 78-84, 92, 101, 103,
108-12, 115, 118-19, 121-29,
134-37, 139, 143-49, 156, 170-74,
182, 190, 196-97, 200, 212-13,
226, 232, 236, 249-58, 264-65,
319-20, 324, 327, 331-32, 334,
336, 339-47, 350-54, 359-66, 374,

- 377, 380, 382-84, 388-90, 403
 Refik Eryılmaz, 116
 Refik Tekin, 311
 Reha Muhtar, 268
 Remziye Temel, 187
 Rengin Arslan, 252
 Resmi Gazete, 9, 153
 Reuters, 89, 312, 318, 354
 Reyhan Çapan, 199
 Reza Zarrab, 340, 365
 Rixos Otelleri, 362
 Rıdvan Bıyık, 100
 Rifat Ababay, 351
 Rıza Özel, 92, 96
 Rıza Saka, 383
 Roboski (katliamı), 75, 287, 291, 314, 338
 Rock'n Coke, 99
 Rojava, 212
 Radyo Televizyon Üst Kurulu, RTÜK, 72, 87, 103, 138, 140, 167-68, 170, 172, 174, 181-84, 190, 195-96, 198, 202-3, 240, 246, 270, 277, 353, 357, 370, 374, 395, 412, 421
 Rumeysa Kiger, 93
 Ruşen Çakır, 123, 131
Russia Today gazetesi, 91

Sabah gazetesi, Sabah grubu, 76, 98, 101-2, 109, 113-14, 131, 238, 323, 325, 332, 335, 352, 354-55, 360, 362-63, 374, 377-78, 380, 381, 429
 Sabahat Tüncel, 116, 132
 Sabahattin Önkibar, 199, 200
 Sabancı Holding, 360, 365
 Sabiha Gökçen, 317
 Sabiha Temizkan, 288, 292, 296, 304, 309
 SADAT, 224
 Sadi Güven, 375
 Sadık Topaloğlu, 89
 Sadrettin Sarıkaya, 147
 Safiye Alagaş, 187
 Şahin Alpay, 170, 199
 Sakine Orman, 23
 Salih Memecan, 101
 Salih Mülayim, 91
 Salih Müslim, 302
Şalom gazetesi, 321
 Samanyolu TV, 228
 Samet Akten, 97
 Şamil Tayyar, 99, 332
 Şanar Yurdatapan, 133
 Sanem Altan, 131
 Saner Şen, 97
 Sansür Kurulu, 26
 Sarı Basın Kartı, 177
 Sarkis Seropyan, 316
 Sasa Petricic, 90
 SDP, 390
 Şebnem Arsu, 98
 Şebnem Korur Fincancı, 133-34, 221, 224, 232
 Seda Öğretir, 257
 Seda Taşkın, 235
 Sedat Peker, 179, 343, 356, 362, 368, 377, 389
 Sedat Şenoğlu, 93
 Sedat Suna, 90, 230
 Sedat Yılmaz, 295, 302, 305, 314
 Sedef Kabaş, 188, 199, 255, 256, 403, 404
 Selahattin Demirtaş, 112, 118, 123-25, 128, 151, 190, 217, 352, 376, 381
 Selçuk Kozağaçlı, 217, 218
 Selçuk Özmen, 95
 Selçuk Şamiloğlu, 89
 Selin Girit, 100, 252
 Selma Irmak, 217
 Selman Güzelyüz, 187
 Selvi Coşar, 93
 Semra Tatlıpınar, 92
 Sendika.Org, 134
 Serbay Mansuroğlu, 98
 Serdal Işık, 91, 230
 Serdar Altan, 187
 Serdar Kuru, 94, 96
 Serdar Temel, 94
 Serhat Albayrak, 352
 Serhat Yüce, 298

- Serkan Akkoç, 91, 230
 Serkan Bayraktar, 90
 Serkan Ozan, 199
 Serra Akcan, 90, 230
 Sertaç Koç, 90
 Servet Turgut, 187
 SETA, 175
 Setrak Davuthan, 316
 Sevda Doğan, 237
 Sezai Temelli, 355
 Sezen Aksu, 188
 Sezgin Kartal, 236
 Show TV, 77, 111
 Sibel Hürtaş, 329, 330
 Sibel Yüklükler, 23, 221, 429
 Sinan Çakmak, 95
 Sinan Oğan, 151
 Sinan Targay, 89, 92
 Sınır Tanımayan Gazeteciler, RSF, 74,
 120, 134, 198, 369, 416, 417, 426
 Sırrı Süreyya Önder, 80, 117, 124
 Sky 360, Skytürk 360, 102, 362
Sol gazetesi, 94
 Sol Haber Portalı, 134
 Soma (katliamı), 212, 217, 229, 252
 Soner Bahadır, 92
 Soner Yalçın, 74, 333
 Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonunu, SGDF, 212
Sözcü gazetesi, Sözcü TV,
 sozcu.com.tr, 91, 94, 96, 144, 177,
 181, 186, 240, 353, 371
 SPoD, spod.org.tr, 262, 265, 270, 271,
 428,
Spot dergi, 95
 Sputnik Haber Ajansı, 134
 SSS Yıldızlar Holding, 360
Star gazetesi, Star Medya Grubu, 81,
 91, 102, 109, 111, 131, 230, 362,
 363, 373, 374, 376-78, 381, 428
 Steven Ellis, 121
 stgm.org.tr, 126
 Suat Doğuhan, 187
 Süleyman Özışık, 383
 Süleyman Soylu, 188, 194, 197
 Sümeyye Erdoğan, 250, 255
 Sumru Tamer, 276
 Suruç katliamı, 20, 50, 51, 52, 105,
 126, 212, 229, 292, 306
 Susma Platformu, 276
 Susurluk Kazası, Susurluk Raporu,
 198, 322, 323, 367, 368
 Suudi Arabistan İstanbul
 Başkonsolosluğu, 170, 195, 201
 Şehriban Abi, 187
 Şener Eruygur, 328
 Şengül Derin, 95
 Şirin Payzın, 376
 T24, t24.com.tr, 56, 76, 240, 241,
 243, 373, 428
 Tahir Elçi, 59, 60, 213
 Tahir Özyurtseven, 81
 Talin Suciyan, 315
 Talip Öztürk, 364
 Taner Yıldız, 377
 Tansu Pişkin, 219
Taraf gazetesi, 97, 228, 329-32, 361
 Tarafsız Bölge, 376
 Tayfun Demirören, 79
 Tayfun Devocioğlu, 79
 Tayfun Kahraman, 190
 TDP, 390
 Tele 1, 182, 236
 Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı,
 TİB, 116, 117, 118, 119, 122, 137
 Terry Reintke, 261
 TGRT Haber, 183, 198, 374,
 Türkiye Gazeteciler Sendikası, TGS,
 tgs.org.tr, 176, 185, 228, 230, 234,
 237, 310, 425
 Tim Arango, 98
 Timur Soykan, 23, 322, 328, 429
 Tirej Kaya, 96
 Tiroj, 134, 228
 TMK, 132, 133, 138, 165, 167, 171,
 194, 196, 417
Today's Zaman gazetesi, 92, 93, 228
 Tolga Sezgin, 97
 Tor Project, 135
 Tosyalı Holding, 364

- Trabzon Limanı, 360
 TRT, 10, 64, 110, 112, 115, 129, 131, 151, 169, 369-70, 379-80
 Tuğba Tekerek, 97
 Tuğçe Tatari, 95
 Tuğçe Yılmaz, 231
 Tuğrul Eryılmaz, 133, 243
 TÜİK, 179, 369
 TÛMOSAN, 360
 Tunca Ögreten, 403
 Turan Kaplanoğlu, 91
 Turan Ocakları, 319
 TÜRGEV, 254
 Turhan Günay, 170
 Türk Tabipleri Birliği, TTB, 160, 179, 221, 224
 Türkân Elçi, 60
 Türkân Saylan, 330
 Türker Karapınar, 143
 Türkiye Barolar Birliği, 119
 Türkiye Foto Muhabirleri Derneği, 96
 Türkiye gazetesi, 348, 352, 376-79
 Türkiye İşçi Partisi, TİP, 276
 Türkiye İnsan Hakları Vakfı, TİHV, 151, 156, 428
 Türkmedya, 111
 TÛRKSAT, 132
 Turkuaz basın kartı, 244
 Turkuvaz Medya Grubu, 238, 371
 TÛSİAD, 364, 365, 366, 367
 TV-Net, 183
 Twitter, 99-102, 119, 129, 134, 137, 138, 140, 167-68, 179, 183, 238, 241, 383
 Ufuk Koşar, 93, 94, 96
 Uğur Can Keskin, 92, 96
 Uğur Dündar, 199
 Uğur Karadaş, 132
 Uğur Kaymaz, 292
 Uğur Koç, 199
 Uğur Mumcu, 191, 201, 318, 425
 Uğur Şahin, 199
 Ulaş Karan, 23, 405, 430
 Ulaş Yıldız, 94
 Ulusal Kanal, 88, 90, 92, 95, 98, 103
 Uluslararası Af Örgütü, 156
 Ulvi Tanrıverdi, 194
 Umut Kaçar, 96
 Umut Yaygır, 201
 Umutcan Yitük, 236
 UNESCO, 213
 UYAP, 307
 Ülke TV, 182, 183, 198, 374
 Ümit Akbağ, 91
 Ümit Kıvanç, 131
 Ümit Özdağ, 151
 Ünsal Zor, 127
 Vagus TV, 96, 97
 Vatan gazetesi, 77, 79, 89, 131, 338, 351, 362, 429
 Vedat Türkali, 225
 Velat Öztekin, 199
 Veli Küçük, 328
 Venedik Komisyonu, 151-52, 200, 402, 420
 Volker Beck, 261
 voys media, 290
 Wikileaks, 111, 134
 Wikipedia, 170, 172
 William Devlin, 380
 Xwebûn, 187
 Yağmur Kaya, 232, 233
 Yalçın Akdoğan, 126
 Yalçın Küçük, 333
 Yaman Akdeniz, 387
 yapisalreformlar.com, 226
 Yaren Çolak, 233
 Yasar Hakan Yıldırım, 147
 Yasemin Çongar, 199, 416
 Yasin Akgül, 89
 Yasin Yılmaz, 89
 Yavuz Alatan, 91
 Yavuz Selim Demirağ, 171, 197
 YDG-H, 47
 Yeni Akit, 100, 268, 288, 361, 374, 378, 381

- Yeni Asya*, 102
Yeni Gün gazetesi, 202
Yeni Şafak gazetesi, 81, 89, 100, 102, 112, 302, 360-61, 374, 376-78, 381, 382
Yeni Yaşam gazetesi, 185-86, 232
Yeni Yüzyıl gazetesi, 76, 131, 323, 324, 429
Yeniçağ gazetesi, yenicaggazetesi.com.tr, 171, 186, 356, 373, 374
 Yetvart Danzıkyan, 23, 315, 430
 Yiğit Aksakoğlu, 217
 Yiğit Ali Ekmekçi, 190, 217
 Yıldırım Oğur, 199
 Yıldırım Grup, 360
 Yıldırım Türker, 133
 Yıldız Tar, 23, 259, 430
 YÖK, 289
 Yonca Verdioğlu, 335
 Youtube, 119, 134, 167, 179, 245, 414
 YPG, 302, 381
 YSK, 150, 189, 375
 YTÜ, 100
 Yücel Tunca, 89
 Yüksekova Haber, 134
 Yunus Dalgıç, 95
 Yunus Dolar, 100
Yurt gazetesi, 88, 92
 Yurt Atayün, 147
 Yusuf Ali Gümüslü, 95
 Yusuf Aslan, 391
 Yusuf Halaçoğlu, 151
 Yusuf Küpeli, 390
 Yusuf Metin, 391
 Zafer Çağlayan, 108
 Zafer Üskül, 267
 Zakarya Mildanoğlu, 316
Zaman gazetesi, 90, 91, 102, 114, 131, 228, 313, 330, 332, 336, 361
 Zana Kaya, 134
 Zaven Biberyan, 315
 Zehra Develioğlu, 373
 Zehra Doğan, 202
 Zekeriya Öz, 327, 333
 Zeyid Aslan, 248
 Zeynel Abidin Bulut, 187
 Zeynep Altıok Akatlı, 150
 Zeynep Irmak Öcal, 203
 Zeynep Kuray, 232
 Zeytin Dalı Harekâtı, 159, 160
 Zeytinli Rock Festivali, 189
 Ziraat Bankası, 350, 370, 371
 Zirve Holding, 109, 363, 371
 Zübeyde Sarı, 199
-

IPS İLETİŞİM VAKFI YAYINLARI

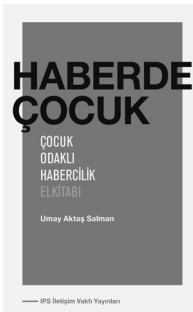
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ON YILI: 2001-2011

EMEK ÇAYLI
GÜLSÜM DEPELİ

YARGI HABERCİLİĞİ ELKİTABI

ŞENGÜN KILIÇ HRİSTİDİS

ÇOCUK ODAKLI HABERCİLİK ELKİTABI

UMAY AKTAŞ SALMAN

IPS İLETİŞİM VAKFI YAYINLARI

TOPLUMSAL CİNSİYET ODAKLI HABERCİLİK ELKİTABI

ÇİÇEK TAHAOĞLU
ELİF AKGÜL

BARIŞ GAZETECİLİĞİ ELKİTABI

SEVDA ALANKUŞ

KADIN ODAKLI HABERCİLİK ELKİTABI

Hazırlayan:
SEVDA ALANKUŞ

IPS İLETİŞİM VAKFI YAYINLARI

GAZETECİLİĞE BAŞLARKEN

Hazırlayan:
SEVDA ALANKUŞ

ÇOCUK ODAKLI HABERCİLİK

Hazırlayan:
SEVDA ALANKUŞ

İNSAN HAKLARI HABERCİLİĞİ

Hazırlayan:
SEVDA ALANKUŞ

IPS İLETİŞİM VAKFI YAYINLARI

HAK ÖRGÜTLERİ MEDYADA GÖRÜNÜR OLMAK

Hazırlayan:
GÜLGÜN ERDOĞAN TOSUN

MEDYA, ETİK VE HUKUK

Derleyen:
SEVDA ALANKUŞ

BAŞKA BİR İLETİŞİM MÜMKÜN BİLDİRİLER

Uluslararası Bağımsız Medya Forumu (2006)

Hazırlayan:
SEVİLAY ÇELENK

